

Josep PERARNAU I ESPELT

L'APOLOGIA DE VERSUTIIS ATQUE PERUERSITATIBUS
PSEUDOTHEOLOGORUM ET RELIGIOSORUM
AD MAGISTRUM JACOBUM ALBI, CANONICUM DIGNENSEM
D'ARNAU DE VILANOVA

Edició i estudi; i transcripció del
TRACTATUS QUIDAM IN QUO RESPONDETUR OBJECTIONIBUS QUAE
FIEBANT CONTRA TRACTATUM ARNALDI *DE ADVENTU ANTICHRISTI*

Per a orientació del possible lector aquestes pàgines s'encetaran amb l'esquema de llur estructura:

- I. Estudi introductori, amb els esquemes d'ambdós tractats
- II. Edició de l'*Apologia de versutiis...*
 - 1. Text i aparats
 - a) text
 - b) aparat crític
 - c) aparat de fonts
 - d) notes complementàries
 - 2. Taules
 - 2.I. De referènciees textuais
 - a) bíbliques
 - b) a altres obres de l'autor
 - c) a obres d'altres autors
 - 2.II. De mots
- III. Transcripció del *Tractatus quidam...*
 - 1. Text
 - 2. Taula de mots

I. INTRODUCCIÓ

En el curs d'una dotzena d'anys han anat apareixent en aquestes pàgines obres religioses d'Arnau de Vilanova en nombre relativament considerable, totes fins aleshores inèdites, car en el millor dels casos només s'havien publicat fragments d'alguna d'elles; les recentment publicades són el *Tractatus de tempore adventus Antichristi*,¹ el *Tractatus de mysterio cymbalorum ecclesiae*,² l'*Ars*

1. *El text primitiu del De mysterio cymbalorum Ecclesiae d'Arnau de Vilanova. En apèndix, el seu Tractatus de tempore adventus Antichristi*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», VII-

catholicae philosophiae immediatament després coneguda amb el nom de *Philosophia catholica et divina*,³ acompanyada de l'*Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad Bonifacium VIII*,⁴ i de l'*Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad sancte Romane Ecclesie cardinales*;⁵ també es publicaven en el mateix volum la *Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI data*,⁶ i la *Protestatio facta Perusii coram domino Camerario Summi Pontificis*;⁷ seguiren l'*Allocutio christini de iis que conveniunt homini secundum propriam dignitatem creature rationalis*⁸ i el *De zona pellicea*.⁹

A mesura que hom s'immergia en el treball de publicació dels dits textos, la d'alguns dels quals volia ésser tan acostada a una edició crítica com en aquell moment a l'editor li fos possible, sorgia i s'anava imposant un problema: el de clarificar (o almenys intentar-ho) l'autenticitat arnaldiana d'alguns escrits, entorn als quals no hi havia pas ni raons apodíctiques a favor d'una resposta en cap dels dos sentits possibles, ni unanimitat entre els estudiosos. Per això foren celebrades les «I Jornades Internacionals d'Estudi sobre Arnau de Vilanova», en les quals fou molt seriosament discutida en particular l'auten-

VIII (1988-1989), 7-168; en concret 134-168; a fi d'evitar que el possible lector s'estranyi de la diversitat de títols (donats per l'autor mateix) a aquell primer tractat escatològic o s'hi perdi, em permeto de suggerir-li de tenir en compte les informacions del meu *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, publicat en aquesta mateixa secció del present volum.

2. Publicat en el volum d'ATCA acabat d'esmentar, 53-107.

3. *L'Ars catholicae philosophiae (primera redacció de la Philosophia catholica et divina) d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text. En apèndix, les dues lletres que acompanyaven les còpies destinades a Bonifaci VIII i al Col·legi Cardenalici i les requestes a Benet XI i al Cambrer Papal en Seu vacant*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», X (1991), 7-223.

4. *Ibid.*, 197-198.

5. *Ibid.*, 199-200.

6. *Ibid.*, 201-214.

7. *Ibid.*, 215-218.

8. *L'Allocutio christini... d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XI (1992), 7-135, on indico les transcripcions fragmentàries de la nostra *Apologia de versutiis...*

9. Aquest tractat, el títol del qual no constava en l'única còpia que fins fa pocs anys n'havia transmès el text incomplet, era conegut pel Vat. lat. 3824, ff. 262a-263d; fou transcrit per mi en presentar els *Nous tractats 'espirituals' d'Arnau de Vilanova*, dins «Revista Catalana de Teologia», I (1976), 489-512, en particular 508-512; una de les aportacions d'aquelles pàgines fou la de clarificar la diferència entre la *Informatio beguinorum sive Lectio Narbone*, d'una banda, i l'*Alia informatio beguinorum*, de l'altra, exclouent que cap d'aquests textos fos aquell tractat final i incomplet del manuscrit vaticà; vaig donar-li el nom de *De zona pellicea*; anys després la biblioteca Oriana Cartaregia en trobava el text sencer a la Biblioteca Universitària de Gènova, que, de més a més, en reportava el títol: *Epistola ad gerentes zonam pelliceam*, confirmant així el títol que un servidor havia aventurat; el text, finalment complet, era publicat per la senyora Cartaregia i pel qui signa en *El text sencer de l'Epistola ad gerentes zonam pelliceam d'Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XII (1993), 7-42.

Abans havia estat publicada l'*Alia Informatio beguinorum* (Studia, textus, subsidia, II), Barcelona, Facultat de Teologia 1978, 214 pp.

licitat de dues obres: l'*Expositio super Apocalypsi*, només atribuïda a Arnau per un (i el més tardà) dels quatre manuscrits que l'han conservada;¹⁰ i el *Tractatus quidam, in quo respondetur objectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi de tempore Antichristi*, no atribuït a Arnau per l'únic manuscrit que l'ha conservat, però en canvi parcialment publicat a nom seu.¹¹

El problema de l'atribució de l'*Expositio super Apocalypsi* sembla haver entrat darrerament en un camí d'estudi purament codicològic, que és radical a negar-ne l'autenticitat arnaldiana, arribant a fer una proposta d'identificació de l'autor amb un dels monjos de Sant Víctor de Marsella, confirmant així les posicions dels qui li negarem l'autenticitat arnaldiana durant les dites Jornades.¹² Entorn al *Tractatus quidam, in quo respondetur...*, d'una banda, Miquel Batllori s'ha manifestat convençut pels arguments contraris a l'autenticitat,¹³ mentre el prof. Gian Luca Potestà no em consta que s'hagi manifestat sobre aquest punt.¹⁴

Passats, doncs, uns set anys des de la celebració d'aquelles «I Jornades...», durant els quals les coses han tingut temps d'anar fent el seu pòsit, sembla arribada l'hora de reprendre l'edició de les obres religioses d'Arnau de Vilanova; així s'explica la publicació, tan acostada a edició crítica com en aquest moment a l'editor li ha estat possible, de l'*Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum et religiosorum ad magistrum Jacobum Albi, cano-*

10. *Problemes i criteris d'autenticitat d'obres espirituals atribuïdes a Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 25-103, en particular 48-70; i en edició independent, intitulada *Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*, volum I. Edició a cura de Josep PERARNAU, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1995, amb paginació idèntica.

11. *Ibid.*, 70-77.

12. Fabio TRONCARELLI, *I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*, dins «Antonianum. Periodicum Trimestre Pontificii Athenaei Antonianum», LXXV (2000), 611-614: «La conseguenza è una sola: non possiamo accettare la paternità arnaldiana del testo» (612).

13. Miquel BATLLORI, *Cultura: la Mediterrània a la Cultura Catalana Medieval en tres sondeigs: Llull, Vilanova, Muntaner*, dins Georges DUBY (ed.), *Els ideals de la Mediterrània dins la cultura europea*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana 2000, 237.

14. En canvi en el seu *Radical Apocalyptic Movements*, dins *The Encyclopedia of Apocalypticism*. Volume 2. *Apocalypticism in Western History and Culture* edited by Bernard MCGINN, Nova York, Continuum 1999, 110-142, en particular 116-117 (notes en les pàgines 136-142), continua defensant l'autenticitat arnaldiana de l'*Expositio super Apocalypsi*, entorn la qual, amb una demostració d'honestedat intel·lectual, el judici de la qual deixo al lector i a ell mateix, no esmenta ni que l'atribució dels manuscrits li és totalment desfavorable ni que en les dites «I Jornades...» l'esmentada autenticitat fou radicalment negada (cf. pp. 117 i 137), amb raons procedents de bases objectives diverses. Per la meua banda, tot i que l'únic manuscrit que ha transmès l'*Expositio super XXIV caput Matthaei* l'atribueixi a Arnau de Vilanova, espero proposar aviat les raons per les quals em sembla que la dita atribució és totalment equivocada; un cas semblant al del manuscrit de l'esmentada *Expositio...*, que també afirma ésser d'Arnau.

nicum Dignensem; però, essent aquest un escrit de resposta a les objeccions que aquell mestre, sembla en medicina, i canonge de Digna a la Provença, havia anat aplegant contra els tractats escatològics d'Arnau de Vilanova i trametent-los a l'autor, resulta ésser de temàtica paral·lela a la del dit *Tractatus quidam, in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi de tempore Antichristi*, i, doncs, una ocasió excel·lent, que no ha d'ésser desaproveitada, per a posar a les mans del lector aquest darrer tractat, entre d'altres raons perquè la possibilitat de comparar un escrit autèntic d'Arnau de Vilanova amb un altre de temàtica paral·lela, però l'autenticitat del qual és més que discutida, ajudarà a veure si aquest segon pot ésser atribuït al gran metge o no.

Gian Luca Potestà havia manifestada la seva decisió de publicar una edició del dit *Tractatus quidam...*, i no cal dir com li respecto la voluntat i desitjo que la seva edició sigui ja madura i arribi ben prest a mans del lector interessat;¹⁵ però havent tingut notícies recents que el projecte és aturat, opto per una solució que li respecta la voluntat de donar una edició digna de tal nom, i em limito a presentar una pura i simple transcripció del text, faltes (que són moltes) incloses, i sense altra intervenció meva que la de posar-hi els signes (punts i comes), que en facilitin la lectura.

Heus ací, doncs, allò que hom pot trobar en les pàgines següents, després de l'estudi introductorí: l'edició de l'*Apologia de versutiis...*, per a la qual aporto tots els elements crítics (aparats i notes) que en aquest moment tinc a l'abast de la mà, i la transcripció estricta del *Tractatus quidam...*; ambdós textos són completats amb sengles i respectives taules de mots, perquè aquest és un instrument d'estudi, que pot ajudar a la comparació entre els dos textos. L'*Apologia...*, de més a més, és completada amb les taules de citacions bíbliques, d'obres del mateix Arnau i de les d'altres autors. Comencem, doncs, per llur presentació.

L'APOLOGIA DE VERSUTIIS...

Establert l'objectiu d'aquestes pàgines, presentaré en la introducció els dos textos que hi seran respectivament editat i transcrit, presentació que completaré amb l'estudi d'alguns temes concrets.

15. «*Questione della paternità della Responsio obiectionibus: È naturale che solo l'edizione del testo, cui intendo dedicarmi in futuro...*», Gian-Luca POTESTÀ, *Respostes a les preguntes del qüestionari*, en les *Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 398; també dins *Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*. Volum I. Edició a cura de Josep PERARNAU (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XVIII), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1995, 398.

El tractat d'Arnau de Vilanova, intitulat *Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudo theologorum et religiosorum ad magistrum Jacobum Albi, canonicum Dignensem*, és actualment conservat en quatre manuscrits localitzats, que designarem amb les lletres B, V, C i O, i són els següents:

B = Biblioteca Apostolica Vaticana (en endavant BAV), Borgh., 205, ff. 97a-116a¹⁶

BA = *Ibid.*, additiones marginales primae manus

BB = *Ibid.*, additiones marginales alterius manus

V = BAV, Vat. lat. 3824, ff. 135d-160a¹⁷

C = Roma, Collegio Internazionale Carmelitano, ms. III Varia I, ff. 20d-32b¹⁸

O = Oxford, Bodleian Library, Canon. Misc. 370, ff. ¹⁹

16. Descrit per Anneliese MAIER, *Handschriftliches über Arnaldus de Villanova und Petrus Iohannis Olivi*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXI (1948), 53-66; i poc després en *Codices Burghesiani Bibliothecae Vaticanae* (Studi e Testi, 170), Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana 1952, 261-263. La mateixa autora en el seu *Der letzte Katalog der päpstlichen Bibliothek von Avignon (1594)* (Sussidi eruditi, 4), Roma, Edizioni di Storia e Letteratura 1952, 40, núm. 128, copia i, a base del ms. Vat., Borgh. 390, f. 62/59r, identifica amb l'actual Vat., Borgh. 205, el volum corresponent a l'anotació de tramesa d'Avinyó a Roma: «128. De Cyrilli epistola. Apologia de uersutiis pseudoteologorum et religiosorum».

17. Descrit per mi en *L'Allocutio christini... d'Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XI (1992), 10-24.

18. Després de la mínima referència al volum carmelità oferta per Nicolás ANTONIO, *Bibliotheca Hispana Vetus*, II, Madrid 1788, 118, núm. 58 (d'on copià el títol del nostre tractat Barthélemy HAURÉAU, *Arnaldus de Villeneuve, médecin et chimiste*, dins *Histoire Littéraire de la France*, XXVIII, París, Imprimerie Nationale 1881, 22, tal com demostra la variant de la darrera paraula del títol, «...Condignensem»), en donà una primera informació amb transcripció de fragments Miquel BATLLORI, *Dos nous escrits espirituals d'Arnau de Vilanova. El ms. joaquimític A. O. III. 556 de l'Arxiu Carmelità de Roma*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XXVIII (1955), 45-70; fou descrit amb més detall per Viktor SELGE, *Un codice quattrocentesco dell'Archivio Generale dei Carmelitani, contenente opere di Arnaldo da Villanova, Gioacchino da Fiore e Guglielmo da Parigi*, dins «Carmelus. Commentarii ab Instituto Carmelitano editi», XXXVI (1989), 166-176, i la completà amb *Ancora a proposito del Codice III, Varia I dell'Archivio Generale dei Carmelitani*, dins «Carmelus...», XXXVII (1990), 170-172; Robert E. LERNER, informà sobre l'ambient del qual nasqué aquest volum manuscrit en *The Prophetic Manuscripts of the 'Renaissance Magus' Pierleone of Spoleto*, dins *Il Profetismo Gioachimita fra Quattrocento e Cinquecento*. «Atti del III Congresso Internazionale di Studi Gioachimiti. S. Giovanni in Fiore, 19-21 settembre 1989», a cura di Gian-Luca POTESTÀ (Opere di Gioacchino da Fiore. Strumenti, 3), Gènova, Marietti 1991, 97-111; cal, encara, tenir present ATCA, XIII (1994), 70-77 i 394-399.

19. No sé que hagi estat suficientment descrit; en dona notícies Pere BOHIGAS, *El repertori de manuscrits catalans: Missió a Anglaterra*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XII (1927), 418-419, reproduïdes en el seu *Sobre manuscrits i biblioteques* (Textos i estudis de cultura catalana, 10), Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1985, 27-28.

Hi ha, encara, notícia d'haver-ne existit dues altres còpies:

P = Cheltenham, Bibliotheca Phillipps, ms. 3119, ff. 122-124.²⁰

L = Londres, British Museum, Cotton, Vitellius E. II²¹

Havent estat ja descrits els tres primers còdexs, afegiré que el tracte actual amb els manuscrits, sobretot amb els dos primers de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, hi ha fet veure detalls que en un primer contacte no havien cridat l'atenció: i el primer és que, 'salvo meliori iudicio', crec afirmable que en un moment no gaire posterior a llur formació, els actuals volums, Borgh 205 i Vat. lat. 3824, han estat en la mateixa mà: la raó és que llur numeració primitiva, que ja no és amb xifres romanes, ans amb guarismes àrabs (encara que ben primitius, tal com demostra la grafia dels ,7', en forma d'angle amb el vèrtex enlaire); i si hom compara el núm. ,96' en ambdós volums copsarà la identitat d'escriptor, tot i que la tinta no sigui la mateixa. Escriví aquelles

20. El ms. 3119 de la Col·lecció Phillipps, procedent «Ex Bibliotheca Battlesden. Olim Dom. Gregorii Page Turner, Baronetti», sembla haver estat un volum factici, en el qual s'agregaren peces heterogènies; les que portaven els núms. 8 i 9 del conjunt tenien els següents títols: *Apologia de versuciis Pseudo Theologorum* i *Arnaldus de Villa Nova de Misterio Symbolorum*; seguia amb el núm. 10 una *Epistola Cyrilli ad Joachim de Apparitione Ieronymi*, segons *The Phillipps Manuscripts. Catalogus librorum manuscriptorum in Bibliotheca D. Thomae Phillipps, B. T. With an Introduction by A. N. L. MUNBY, Litt.D.*, London, The Holland Press 1968, 36/1.

La Bibliotheca Phillipps, a la mort del seu fundador Sir Thomas Phillipps, fou dividida i subhastada, però el ms. 3119, no figura entre els volums que passaren a biblioteques europees, segons Henri OMONT, *Liste numérique des manuscrits Phillipps aubourd'hui conservés dans différentes bibliothèques et archives d'Allemagne, Angleterre, Belgique, France et Pays-Bas*, dins *Catalogue des manuscrits latins et français de la Collection Phillipps acquis en 1908 pour la Bibliothèque Nationale*, París, Bibliothèque Nationale et Ernest Leroux, éditeur 1909, 185-239 (en arribar a la pàgina 195, la llista salta del manuscrit 3102 al 3122). Tampoc no n'hi ha notícia en A. N. L. MUNBY, *The Dispersal of the Phillipps Library* (Phillipps Studies, 5), Cambridge, At the University Press 1960, 122 (*Numerical Index to Phillipps Manuscripts*, que salta del 3111 al 3207). També és desconegut de Michèle HENRY, *Les manuscrits de Sir Thomas Phillipps à la Bibliothèque Royale Albert Ier*, dins «Miscellanea Martin Wittek». *Album de codicologie et de paléographie offert à Martin Wittek* edités par Anny RAMAN et Eugène MANNING, Luvaina - París, Éditions Peters 1993, 189-212. Els darrers anys sembla documentat a Oxford, Bodleian Library, Lat. Misc. C. 75 (cf. ATCA, X (1991), 8), però és dada que no puc confirmar.

21. El manuscrit de Londres, antic British Museum, Cotton, Vitellius E. II. no consta que actualment existeixi, car no figura ni entre els Cotton ni entre els d'altres sèries, atribuïts a Arnau de Vilanova en l'*Index of Manuscripts in the British Library*, I, Londres, British Library 1984, 156-157; consta que fou víctima d'un incendi que cremà justament la part arnaldiana del volum, tal com hom pot veure en Thomas SMITH, *Librorum manuscriptorum Bibliothecae Cottonianae Catalogus*. 1696. *Reprinted from Sir Robert Harley's copy, annotated by Humfrey Wanley, together with documents relating to the fire of 1731*. Edited by G. G. C. TITE. *Introductory essays translated by Godfrey E. Turton*, Cambridge, D. S. Drewer 1984, VIII + 62 + [VI] + 160 + (164 pp. no numerades), 92 i (136), en reproducció anastàtica que informa del contingut del volum (92), i de les pèrdues per l'incendi (136): els textos d'Arnau de Vilanova portaven els núms. 25, 27 i 28 del volum complet: *Apologia de versutiis...*, *Opus Arnoldi de Villanova de generibus abusionum* [potser la *Confessio Ilerdensis?*] i la *Philosophia catholica et divina*, cap dels quals no es salvà.

xifres el posseïdor del volum o aquest n'encarregà la numeració a un escriptor professional? En qualsevol cas arribem a l'amo únic; qui era aquell posseïdor és punt que no m'atreveria, almenys de moment, a afirmar, ni tant sols a aventurar una hipòtesi.

Anneliese Maier, que dedicà hores a la comparació d'aquells dos volums i que en deixà constància en les pàgines d'«*Analecta Sacra Tarraconensia*»,²² manifestà en aquell estudi la seva creixent convicció que la mà que ella anomena A, i que coincideix amb la indicada més amunt com a B2, era la del mateix Arnau de Vilanova;²³ he de dir, salvada sempre la gran veneració per a aquella investigadora i envers la seva memòria, que, mentre no tinguem certesa de quina és la lletra d'Arnau, tampoc no en podem tenir que un escrit és autògraf seu; d'altra banda, crec que la seva hipòtesi no és l'única possible; n'hi pot haver d'altres, com, per exemple, que aquell exemplar (el Vat., Borgh. 205) hagués anat a algú pròxim al mestre, qui sap si Jacme Blanc, sense que es pugui descartar Sant Víctor de Marsella; de fet, les anotacions marginals del dir volum, no sols són de temps diversos (i Anneliese Maier

22. Vegeu la nota 16.

23. Copiem de l'article d'«*Analecta Sacra Tarraconensia*» (cf. nota 16): «...wir möchten annehmen... dass die Hand A keine andere ist als die des Autors selbst» (58); «...wir wollen bis zum Beweis des Gegenteils annehmen dass die Hand A die seine ist...» (59); «Arnold hat... den Band dann mit eigenhändigen Glossen und Bemerkungen versehen» (60); i encara «Schliesslich glauben wir dieselbe Hand auch unter den Randbemerkungen wiedergefunden zu haben, mit denen die Expositio in Apocalipsim in Vat. lat. 5740 versehen ist» (59, nota 19); la contraprova que Frau Maier demana en la frase de la pàgina 59 potser podria venir del darrer punt, si el Vat. lat. 5740 fos de la mateixa mà que la 'Hand A / B2' del Borgh. 205, cosa que no sembla; però si ho fos, sembla que hauria d'ésser datat d'entorn el 1330, com el seu tan semblant Barb. lat. 178. Però hi ha quelcom més; Frau Maier no tingué present que Heinrich FINKE, *Papsttum und Untergang des Templerordens*, II, *Quellen* (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen, V), Münster im W., Aschendorff 1907, 98, manifesta el seu interrogant de si la mà de les lletres copiades en les seves pàgines 92-98 no és la d'Arnau: «Ich möchte die Schrift für seine Handschrift halten» (98); i que en *Acta Aragonensia*, II, torna a assenyalar lletres, en les quals hi hauria autògrafs de mestre Arnau, en les pàgines 693, 702; de més a més, cal tenir presents d'altres hipòtesis, com és l'existència d'un 'scriptor magistri Arnaldi', Andreu Ferrandiç, documentat en l'inventari de llibres i d'altres béns de mestre Arnau, citat en la nota a les nostres línies 4-5 entre les complementàries al text; recordem que aquell mateix inventari certifica l'existència de nombre d'originals autògrafs d'Arnau, 'de manu magistri Arnaldi'.

D'altra banda, tant a B com a V hi ha algunes frases que no han passat a l'altre exemplar; així, en el marge superior del f. 104b en el Borgh 205, trobem un fragment d'afegit (la o les primeres línies han estat tallades per la guillotina), en el qual encara es pot llegir: «...fiet quando pater i[n] electorum iudicio de uniuersali ecclesia oriatur (?)»: no és a V; en canvi, en el Vat. lat. 3824, f. 144c, marge superior, trobem «priusquam adveniret tempus, in quo Deus statuit reuelare», frase que figura en les línies 586-587 de la nostra transcripció i que no es troba en el lloc corresponent de B, ni en el text ni en nota marginal. I un darrer detall, mínim: a B, f. 104, nota del marge inferior, les darreres paraules «Et propterea...», hi ha assenyalat amb tinta vermella un calderó, que no ha passat a V.

transcriví la que demostra haver estat escrita el 1350 o 1351),²⁴ ans encara, cosa que Maier no digué, per un lector més aviat crític, per no dir molt crític, amb Arnau de Vilanova; en efecte, una pàgina abans de l'anotació cronològica acabada d'esmentar, una altra de la mateixa mà diu així: «Atende presumptuosam, ymmo stultissimam asercionem»; i una altra: «Frustra secundum istum laboraretur in acquirendo terram sanctam de quinquaginta annis sequentibus»;²⁵ i hom es pot preguntar si els fragments de A=BB (igual com els escrits per la mà BA) són realment l'anella que va del text primitiu copiat en el Borgh. 205 en un primer moment al definitiu del Vat. lat. 3824, o, per contra, foren afegits en temps posterior ja fos a base del Vat. lat. 3824, o d'alguna altra còpia ben primitiva.

No puc fer altra cosa que assenyalar un problema: tinc el convenciment que caldria un bon estudi paleogràfic i textual de tot el conjunt de manuscrits arnaldians de la primera hora: Roma, Corsiniana, 40. E. 3; París, BN, lat. 15033, ff. 183-226 (200-243) (que, si no m'erro, són copiats de la mateixa mà que el Vat. lat. 3824); Borgh. 205; Vat. lat. 9968; i Vat. lat. 3824.

Heinrich FINKE, *Papsttum und Untergang des Templerordens*, II, 98, després d'haver transcrita una lletra (94-98) que per a ell té totes les apariències d'ésser autèntica d'Arnau de Vilanova, encara que aquest no la signi, acaba així: «Ich möchte die Schrift für seine Handschrift halten»; la possibilitat de comparació que obre aquesta nota no sembla pas haver estat coneguda i molt menys compulsada per Anneliese Maier.

24. La frase es troba en la descripció del Borgh. 205, dins *Codices Burghesiani Bibliothecae Vaticanae* (vegeu la nota 16), 263; diu així: «In quo nos sumus nunc et fecimus iam L annos et medium ultra», i fa referència al fragment d'Arnau «...abominatio desolationis, scilicet Antichristus in loco sancto, quod erit circa septuagesimum octavum annum centenarii sequentis, videlicet quarti decimi a Salvatoris adventu» (PERARNAU, *De tempore adventus Antichristi*, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 149, lín. 673-676).

25. El text al qual es refereix la dita observació marginal pertany al *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, i diu així: «Cum igitur etatis ultime iam non restent nisi ultimum et penultimum centenaria...»; hom pot veure el seu context en «Arxiu de Textos Catalans Antics», VII-VIII (1988-1989), 142; la frase transcrita es troba en les línies 359-360; la segona frase és escrita de la mateixa mà del 1350, es troba en el Borgh. 205, f. 33c., i fa referència al *De tempore adventus Antichristi*, *ibid.*, 163, líns. 1276-1279.

Tinc la impressió (no dic pas la seguretat) que la pertinença del volum a una comunitat explicaria més que amb el pas del temps el llibre hagués arribat a mans d'un lector poc complaent, encara esferèit de les recents hecatombes de la Pesta Negra, el qual hagués donat pas lliure a expressions com la transcrita.

L'autor d'aquestes anotacions és qui en una d'elles identificà el canonge de Tolosa, segons el qual 'ales truffas' (referint-se als escrits escatològics d'Arnau) no havien d'ésser presentades al papa: hauria estat mestre 'Arnaldus de Tholosa' segons Heinrich FINKE, *Aus den Tagen Bonifaz' VIII* (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen, II), Münster i. W., Aschendorff 1902, CLV; 'Arnaldus de omsaco' segons Anneliese MAIER, *Codices Burghesiani...*, 263; si els dos noms no indiquen la mateixa persona (cosa possible), el documentat és el segon, encara que ha d'ésser llegit 'Cansaco', amb la possible variant de 'Causaco'.

Quant a l'*Apologia de versutiis et perversitatibus...*, cal tenir present, sobretot per entendre els afegits marginals del manuscrit Borgh. 205, en alguns dels quals Anneliese Maier creia veure autògrafs d'Arnau de Vilanova, que l'*Apologia...* no és un tractat doctrinal exigint una estructura global i unitària ja des del primer moment, ans és una resposta a objeccions o a comentaris aplegats per mestre Jacme Blanc i tramesos a mestre Arnau, objeccions i comentaris que podien ésser —i que de fet devien ésser— fets, recollits i tramesos en moments successius i en altres tants contestats per Arnau de Vilanova.

Fos com fos, el cert és que la nostra *Apologia de versutiis...* fou inicialment copiada en el Vat., Borgh. 205, a base d'un text considerablement més reduït que el que presentem en la nostra edició, text que després fou completat amb afegits de dues mans (que la BA és anterior a la BB es veu clarament en el Borgh. 205, f. 101r, on la BB només pot començar d'escriure a partir de l'acabament de la nota marginal de AB i en l'espai que aquesta havia deixat en blanc); els de la mà BA són els següents (els números corresponen a les línies de la nostra edició en les pàgines següents):

línies 331-354;

línies 525-532;

línies 556/Nec-558;

línies 779-792;

línies 839-897: cal tenir present que el copista d'aquest llarg fragment es deixà les actuals línies 884/,ostendat' fins a 886/,rationem', que copià en el marge intern de la pàgina; i que la guillotina (o potser un tallant) suprimí les línies 897/,pueri' fins al final del paràgraf, línies que foren completades per la mà BB.

Els fragments afegits per aquesta darrera, ultra l'acabat d'assenyalar, són, sempre amb referència a l'edició d'aquestes pàgines:

línies 25/,Christus'-27;

línies 238-242;

línies 355-363;

línies 580/,cum'-581/,prenoscetur';

línies 589-631;

línies 732/,Nec'-734;

línies 741-765.

La simple constatació del treball de la mà BB permet de veure que no sols copiava, ans també controlava la completesa del text, cosa confirmada per d'altres petits, però nombrosos, afegits textuais, per a cada un dels quals assenyalo entre parèntesis la línia de la nostra edició, en la qual es troba: igitur (60), karitatis (138), enim (276), -so-, a ,philo-so-fantes' (314), tantum (385), illud (400), predictam (403: afegit de mà diversa de BA i de BB), maximi (411), quantum ad positionem, sed solum quantum (469), quod (689), sunt (822), a se (1019), -ta-, en ,no-ta-bilis' (1209-1210), peccatorum (1413), cum (1525).

Totes aquestes modificacions, tant les textuals llargues com les correccions puntuals, es troben ja plenament integrades dins la normalitat del text en el Vat. lat. 3824. Aquest, doncs, ens dóna el text definitiu de l'*Apologia de versutiis...*, però el del Borgh. 205, ens permet de seguir-li els tres passos (text bàsic; afegits de primera mà; i afegits de mà segona) que desembocaren en l'esmentat text definitiu.

Encara un darrer detall: el primer dels afegits de la mà BB (línies 25-27) també es presenta com a afegit en V: en cada cas, el petit fragment és escrit per mà diversa, tant de la que escriví el tractat en cada un dels dos volums, com de la que copià aquelles dues línies en l'altre manuscrit. I això vol dir que quan els primers mesos del 1305 començà d'ésser copiat el text de l'*Apologia...* en l'actual Vat. lat. 3824 encara no havia entrat en el seu antígraf l'afegit que ens ocupa, i que després hi fou copiat al marge, exactament igual que ho fou en el Borgh. 205; però no m'atreviria pas a dir quin dels dos fou anterior, ni si d'un d'ells ni de quin passà a l'altre.

Això que acabem de constatar ens indica que l'esquema de la nostra *Apologia...* no fou elaborat abans d'escriure el tractat i després seguit i imposat de forma sistemàtica, ans és el resultat o la suma d'empelts diversos dins un text, que, si prescindim dels afegits marginals, encara podem llegir sense entrebacs en el Borgh. 205, ff.97-116. Des d'aquest punt de vista, l'*Apologia...* hauria estat elaborada a etapes, de manera semblant, no pas, però, idèntica, a com ho fou l'actual *Tractatus de tempore adventus Antichristi*;²⁶ en canvi, tot i que Arnau els acomuni com a «primum et secundum et tertium opus»²⁷, no sembla que els altres dos també fossin el resultat de succesius afegits.

26. El tema de la configuració del 'primum opus' (cf. nota següent) ha estat darrerament discutit. L'havia suscitat un servidor en aquestes pàgines del volum VII-VIII (1988-1989), 25-26, en afirmar i raonar que aquell text tenia tres parts i no pas només dues, corregint així una opinió d'Anneliese Maier. Després, Manfred GERWING, *Das Ende der Zeit...*, defensa la connacional Maier, desplaçant la segona part, de la línia 829 (p. 153) a la 964 (p. 156) de l'edició en el vol. VII-VIII acabat d'esmentar.

Si només es tractés d'una qüestió d'esquema, no s'ho valdria de parlar-ne, però té un cert major abast. I començaré donant una raó aparent a Gerwing: tant el Borgh. 205 com el Vat. lat. 3824, divideixen el *De consummatione saeculi* o *De tempore adventus Antichristi* en quatre apartats; això, però, no vol dir que ni Anneliese Maier ni ell hagin estat encertats, tal com he raonat en *Sobre l'estructura global del De tempore adventus Antichristi d'Arnau de Vilanova*, publicat en la secció de «Notes i Documents» del present volum, escrit al qual remeto el possible lector interessat.

27. Aquelles tres primeres obres ('opus primum, secundum, tertium') són respectivament el *Tractatus de tempore adventus Antichristi*, el *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae ad priorem et monachos Scalae Dei*, i la *Philosophia catholica et divina*. Heinrich Finke no tingué cap dubte d'aquesta equivalència.

*Esquema de l'Apologia de versutiis...**Primera secció: 6-242:*

1. Res d'estrany que als doctors de la llei se'ls escapi el sentit de les predicacions escatològiques arnaldianes: 8-48
 - a) Déu els ha tancat els ulls: 13-16
 - b) i ells afegixen obstacles que els entenebren més: 17-44
 - ba) el primer és llur presumpció: 19-34
 - bb) el segon és l'enveja o la malícia envers el proïsme i en particular envers els inferiors: 35-44
2. Res d'estrany, car es compleix en ells la sentència bíblica: «Alienati a vulva, errantes ab utero»: 45-237
 - a) els teòlegs moderns són lluny de la matriu perquè no esbrinen ans s'aparten de l'Escriptura, que és l'úter on es formen els escollits a la Pàtria: 56-59
 - b) i per això en l'espill de l'Escriptura es veuen llurs desviacions i deformitats: 60-104
 - ba) no es concentren a conèixer Jesucrist: 62-71
 - bb) i per això l'Escriptura els anatematitza: 72-76
 - bc) tampoc no compleixen les prescripcions de sant Pau: 77-100
 - bca) que «stultus fiat ut sit sapiens» (i ells només volen ésser savis): 77-84
 - cb) que elaborin ciència de salvació (i ells es perden en elucubracions mentals): 85-104
 - c) per tant, no retiren gens a aquells teòlegs autèntics, dibuixats per l'Escriptura com a alumnes de Crist: 105-138
 - d) cosa evident, perquè, mancats de caritat, ataquen afirmacions catòliques «possibilis veritatis»: 139-181
 - e) i perquè, mancats de caritat ho fan de forma iniqua i injusta: 182-237
 - ea) ,ex parte actus': que escriguin les objeccions i les presentin: 182-194
 - eb) ,ex parte gestus': perquè ataquen befant-se'n: 195-218
 - ec) ,per verba': perquè a priori sentencien que les noves previsions escatològiques fallaran com les passades: 219-237
3. Conclusió: aquells teòlegs «in tenebris ambulans»: 238-242

Segona secció: 243-484

1. Alguns donen raons que Jacme Blanc considera atenedibles: 243-376
 - a) els tres primers llibres arnaldians de tema escatològic permeten de respondre: 245-249

- b) la resposta ha d'ésser catòlica (250-264), al revés d'allò que fan els dibuixats en la primera secció, sobretot quant a les prediccions de futur: 264-277
 - c) «vós [Jacme Blanc] sabeu la veritat dels fets que s'esdevingueren tant a París com sota Celestí V»: 278-292
 - d) ells, en canvi, són afectats per un ,vulnus naturalis discretionis' i són ,adulteri in sapientia Christi': 293-318
 - e) allò que els teòlegs professionals refusen pot haver estat revelat, si Déu ho ha volgut, als qui són menys que ells, tal com afirma l'Es-criptura: 319-365
 - f) de més a més, mai cap doctor no ha afirmat que Déu no pot revelar el termini cronològic dels temps finals: 366-376
2. Objeció que, basada en el paral·lelisme establert per sant Agustí d'Hi-pona entre les edats del món i les de l'home, diu que la duració de la vellesa (és a dir, de la darrera edat del món) allarga tant com la suma de les edats ante-riors: 377-381
- a) resposta: segons l'Es-criptura durarà menys i la posició d'Agustí és que, partint de premisses humanes, no es pot predir la durada del món: 381-400
 - b) Agustí, com Arnau, defensava que la ciència humana no permet de saber quant durarà el món: 401-405
 - c) en canvi, la tesi bàsica d'Arnau és que els anys de l'Anticrist poden ésser previstos a base de la revelació bíblica: 406-413
 - d) sentit general de les referències arnaldianes a Sant Agustí; «non... ad concordiam, nec ad ostensionem principalis assertionis» (435-436), ans només per deixar en evidència els qui diuen que mai cap doctor no ha intentat un recompte del temps de l'Anticrist: 435-441
 - e) car en l'afirmació augustiniana principal (el món ha d'arribar al sisè mil·lenari), Arnau es manifesta plenament en desacord: 441-484.

Tercera secció: 485-900: objeccions i respostes esparses:

- a) principis, a partir dels quals hom pot respondre a les objeccions, sobre-tot tenint en compte la referència de Jesús a *Daniel*: 485-571
- b) objeccions i respostes: 572-870
 - ba) Obj.: Pau avisa els Tessalonicencs de no creure mai ningú que pre-digui els temps finals; Resp.: Pau no avisa sobre els temps finals, ans sobre el dia del judici: 572-637
 - bb) Obj.: sota paraules que signifiquen temps breu l'Es-criptura expres-sa un període llarg; Resp.: mai no es dóna aquest cas: 638-648
 - bc) Obj.: Arnau limita sense cap base l'expressió de Jesús sobre el des-coneixement del dia i hora finals; Resp.: aquella expressió ha d'és-ser entesa de forma estricta: 649-668

- bd) Obj.: l',et' de *Dn XII*, 11, no significa ,usque'; Resp.: en l'*Esriptura* ,et' no sempe té sentit copulatiu, i aquest n'és un cas: 669-715
- be) Obj.: el *Vae mundo...* no és confirmat per miracles; Resp.: hi ha profetes que no feren miracles, perquè la confirmació d'una profecia és que es compleixi: 716-765
- bf) Obj.: les xifres d'anys assenyalats per l'*Apocalipsi*, per *Daniel* i per *Habacuc* no concorden: Resp.: encaixen i els qui estudien el tema en esperit de caritat i d'edificació ho saben: 766-792
- bg) Obj.: ocupeu-vos de medicina i no de teologia; Resp.: aquesta blasfèmia és en llocs diversos desqualificada per l'*Esriptura*: 793-838
- bh) Obj.: pocs es basquegen dels temps finals i encara més pocs hi creuen; Resp.: els escollits són pocs: 839-870
- bi) Obj.: el ,nosse' d'*Act I*, 7, és un pretèrit amb sentit de present absolut; Resp.: qui diu això ha de demostrar que l'*Esriptura* acostuma a usar pretèrit per present i que en aquest cas això respon a una necessitat: 871-900

Quarta secció: 901-1594: molts dels objectors són religiosos

1. Equiparació dels antics escribes i fariseus amb els falsos doctors i pseudoreligiosos del temps d'Arnau: 901-999, en particular 952-962

2. la falsedat dels religiosos és resultat de dues causes: vagància amb hipocresia; i malignitat: 1000-1015

3. la malignitat és el resultat dels successius set esperits malignes que s'apoderen del religiós i el fan pitjor de com era abans d'entrar en religió: 1016-1046

a) els efectes de l'esperit de presumpció: 1047-1192

b) els efectes de l'esperit d'ambició: 1193-1255

c) els efectes de l'esperit de gasiveria: 1259-1340

d) els efectes de l'esperit d'hipocresia: 1341-1362

e) els efectes de l'esperit d'enveja: 1363-1404

f) els efectes de l'esperit de malignitat: 1405-1437

g) els efectes de l'esperit d'impugnació de la veritat coneguda: 1438-1498

4. els set esperits estan orgànicament enllaçats: «...a primo ad ultimum alter causetur ab altero...» (1502-1503): 1499-1594

a) per això cal defensar-se del primer, concentrant-se en l'oració, lectura i estudi de la *Bíblia*: 1511-1520

b) així els fidels podran resistir la multitud dels impugnadors: 1521-1575

5. així resulta demostrada la tesi: «pseudo religiosos fore deteriores cunctis pravis hominibus»: 1576-1594

ÈxPLICIT: 1595-1596

Esquema del Tractatus quidam in quo respondetur...

(Els números que segueixen immediatament les frases d'aquest esquema fan referència als de les línies que acompanyen el text de la transcripció donada al final d'aquest article).

Títol: 1-4

I. Introducció i divisió: 5-27

II. Impugnació, 'ex parte denuntiati', per tres capítols: 28-33

II. 1. L'anunci escatològic fet per Arnau és fals i erroni: 34-724

II. 1. a: Aplec de les acusacions de falsedat i d'error, que són objeccions contra Arnau: 34-160

II. 1. b: Resposta a les objeccions de raó: 161-579

II. 1. ba: Resposta primera: 221-398

II. 1. bb: Resposta segona: 399-491

II. 1. bc: Resposta tercera: 492-515

II. 1. bd: Resposta quarta: 516-579

II. 1. c: Respostes a les objeccions basades en citacions d'autoritat: 580-724

II. 1. ca: Resposta a la primera autoritat: 580-633

II. 1. cb: Resposta a la segona: 634-645

II. 1. cc: Resposta a la tercera: 646-658

II. 1. cd: Resposta a la quarta: 659-686

II. 1. ce: Resposta a la cinquena: 687-708

II. 1. cf: Resposta a la sisena: 709-724.

II. 2. L'anunci escatològic d'Arnau és inútil i impossible: 725-1302

II. 2. a: Les quatre raons que demostren la inutilitat de l'anunci: 725-745

II. 2. b: Les quatre raons que demostren la impossibilitat de l'anunci: 746-789

II. 2. ba: Resposta a la primera raó d'inutilitat, segons la qual la previsió seria contraproductiu: 790-1045

II. 2. bb: Referència a les respostes ja donades entorn les 'autoritats' de les altres tres raons: 1046-1050

II. 2. c: Resposta a les raons que pledegen la impossibilitat de l'anunci: 1051-1302

II. 2. ca: Resposta a la primera objecció, basada en la impossibilitat 'de potentia ordinata': 1051-1158

- II. 2. cb: Resposta a l'objecció segona, basada en llocs bíblics que reafirmen el desconeixement del futur: 1159-1193
 - II. 2. cc: Resposta a l'objecció tercera: els temps finals són els del Nou Testament, no pas els de la fi del món: 1194-1222
 - II. 2. cd: Resposta a l'objecció quarta, basada en l'empresonament del diable durant mil anys: 1223-1302.
- II. 3. L'anunci escatològic d'Arnau és dubtós i temerari: 1303-1757
- II. 3. a: És dubtós perquè ,dia' en *Daniel* té sentit equívoc: 1305-1318
 - II. 3. ab: Resposta: l'equivocitat és superada en sentit unívoc en el *De mysterio cymbalorum*
 - II. 3. b: És dubtós perquè el sentit de ,dia' no és literal, sinó al·legòric o místic: 1328-1336
 - II. 3. ba: Resposta: el sentit al·legòric o místic pot contenir veritat catòlica i la prova és que Sant Pau n'usa
 - II. 3. c: És temerari, perquè es basa en una interpretació individual i gratuïta i no reconeguda de la *Bíblia*: 1379-1397
 - II. 3. ca: Resposta: la interpretació d'Arnau no és individual ni gratuïta, ans en línia amb l'Esperit Sant i per això preferible: 1398-1757
- III. 1. Segona part: impugnació per raons personals, o ,ex parte denuntiantis': 1758-2128
- III. 1. a. Sotstítol: 1758
 - III. 1. b. Enunciat d'aquest capítol d'impugnació: per part de la persona, el missatge arnaldia és, per raons diverses, il·lícit i, doncs, temerari: 1759-1760
- III. 2. Objecions i respostes: 1761-2128
- III. 2. a. És presumptuós qui s'aventura a quelcom que mai ningú no ha intentat: 1761-1800
 - III. 2. b. És presumptuós i temerari qui pretén d'ésser profeta: 1801-1908
 - III. 2. c. L'anunci és presumptuós perquè Arnau era català i, doncs, ,de filiis despecte nationis': 1909-1927
 - III. 2. d. L'anunci és presumptuós, perquè Arnau era casat: 1928-1942
 - III. 2. e. L'anunci és temerari perquè Arnau era un somiatruites: 1942-1987
 - III. 2. f. L'anunci és presumptuós perquè Arnau era un eixelebrat: 1988-2096
 - III. 2. g. L'anunci és presumptuós perquè Arnau era un metge: 2097-2128

IV. 1. Tercera part: Doble impugnació basada en la forma de l'anunci: 2129-3310

IV. 1. a. Enunciat del darrer capítol d'impugnació: 2129-2131

IV. 2. Objeccions i respostes: 2132-2140

IV. 2. a. Objecció basada en el recompte astronòmic d'anys: 2132-2140

IV. 2. b. Objecció basada en el fet que cap mestre cristià no s'havia aventurat a fer tal recompte: 2141-2143

IV. 2. aa. Resposta a la primera objecció: el recompte es basa en el profeta Daniel: 2144-2179

IV. 2. bb. Resposta a la segona objecció: Déu revela a qui vol el sentit de l'Escriptura: 2180-2255

IV. 2. c. Insistència en la segona objecció: l'anunci és temerari perquè fereix molta gent: 2256-2258

IV. 2. cc. Resposta a la insistència: com els sants Pere i Pau, Arnau parla «in detestationem vitiorum, non in odium personarum»: 2259-2283.

V. 1. Consideracions globals de l'autor, desqualificant les impugnacions: llurs autors no actuen al servei de Crist, ans de l'Anticrist, del qual són precursors: 2284-3010

V. 1. a. Enunciat de la darrera part: com a precursors de l'Anticrist, els impugnadors actuen en doble direcció: la de no rebre el missatge novament proposat, i la de fer-ne apostatar: 2284-2304

V. 2. Primer camí: la desqualificació del nou missatge: 2305-2443

V. 2. a. Enunciat de les diverses maneres de desqualificar el nou missatge: 2305-2310

V. 2. aa. Fent que per presumpció el refusin els lletrats perquè així tampoc no l'acceptaran els il·letrats: 2311-2350

V. 2. ab. Fent que el desqualifiquin, amuntegant-hi dubtes i sospites: 2351-2443

V. 2. abc. contra la mateixa doctrina: cas de Joaquim de Flore i de fr. Pèire Joan (Oliu): 2351-2391

V. 2. abd. contra l'autor: cas de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova: 2392-2419

V. 2. abe. contra la validesa dels escrits, presentats com a apòcrifs: 2420-2443

V. 3. Segon camí: l'intent de fer apostatar del missatge rebut: 2444-2875

V. 3. a. Enunciat del segon camí i de les seves concrecions: 2444-2447

V. 3. b. Apartar clergues i fidels de l'estudi del text sagrat: 2448-2495

V. 3. ba. No complint el manament d'evitar la problemàtica inútil: 2496-2539

- V. 3. bb. I per por de pobresa dedicant-se a treballs redditicis: 2540-2684
- V. 3. bc. Aplicació de l'anterior als qui acuden a metges jueus: 2572-2684
- V. 3. c. Resultat: «in populo christiano non remanet sanitas» i ja només manca l'atac descarat de l'Anticrist
- V. 3. d. Resposta a dues objeccions, astronòmica i bíblica, sobre el temps de la fi del món: 2876-3010

VI. Doxologia final

«... catholice et possibilis veritatis...»

Els dos esquemes precedents diuen ben clar que ens trobem amb dos escrits polèmics, en graus diversos, però clarament polèmics. En tal situació sempre és difícil que el lector i àdhuc l'estudiós no s'inclini, ni que sigui sense adonar-se'n, a favor d'una de les parts; i en aquest moment la temptació és més forta, car al cap de set segles ja en coneixem el desenllaç i, per tant, a la força de la inclinació espontània s'uneix la del decisiu judici, donat més per la realitat històrica que pel raonament mental: si, tal com diu Arnau en una ocasió, les profecies es demostren pel fet de complir-se (*Apologia...*, líns. 758-761), ara, només pel fet que el món encara continua en aquest començament del terç mil·lenni, ja sabem a quin platet s'inclinà definitivament la balança fa més de sis centúries.²⁸

Justament per això, cal evitar l'anacronisme de deixar-nos endur per allò que ara ja sabem, però els qui vivien a començaments del segle XIV no sabien; i fer l'esforç de col·locar-nos, autor i lectors, en la situació dels contemporanis d'Arnau. Ell demanava als crítics que davant el seu missatge escatològic no li barressin la porta ja d'entrada, ans li concedissin el benefici del dubte, acceptant que la seva previsió del temps de l'Anticrist era «possibilis veritatis».²⁹ Nosaltres, certament, sabem que la veritat de la dita previsió, que s'havia de complir en el decenni del 1370, ja no és possible, però

28. Ja davant les primeres objeccions, en la resposta que afegí al text inicial del *De adventu Antichristi*, resposta que constituí la segona part de l'opuscle en la seva redacció final, intitolada *De tempore adventus Antichristi*: «...nimis ecclesiastice sollicitudini derogant qui nituntur suprascriptam expositionem extinguere et fideles abducere a consideratione ipsius, cum sit catholice et possibilis veritatis...» (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 157, líns. 995-997).

29. Aquesta expressió és repetida algunes vegades en l'*Apologia de versutiis...* publicada a continuació, per exemple, en les línies 146, 147, 160-161 i 283; abans ho havia estat sovint en les lletres de l'*Opus epistolarum christini*, com p. e.: «...ipsi negare non possunt quin assertiones existant possibilis veritatis...», *Dominis Auxitano et Burdegalensi* (CARRERAS I ARTAU, «Estudios Franciscanos», 49 (1948), 402; ex Vat. lat. 3824, f. 106d-107a).

acceptem el repte d'Arnau, col·loquem-nos en la situació dels seus contemporanis i entrem en el tema com si realment fos «catholice et possibilis veritatis».

Dos Arnans o dos autors

La primera constatació que l'estudiós i el possible lector es veu obligat a fer davant allò que llegeix en els dos textos ací publicats és que pertanyen a dos móns: un, en el qual les vivències subjectives es projecten de forma massissa i imperiosa damunt la polèmica, i un altre, presidit per l'objectivitat de l'anàlisi freda, fins i tot quan, com en la darrera part del tractat segon, l'objectiu és el de (des)qualificar els contraris.

La simple lectura dels dos textos ens posa davant els ulls, successivament, un escrit sapiencial d'intenció edificant, però en realitat de polèmica desqualificadora de tota una classe social, la dels mestres en teologia, en continuïtat amb una certa literatura cristiana antiga i de l'alta Edat Mitjana; i un altre de construït seguint una imparable i sistemàtica estructura lògica escolàstica, en la qual fins i tot les possibles consideracions personals perden qualsevol batec humà en ares de la més eixarregida objectivitat sistemàtica; i aquesta darrera no és, certament, l'«escriptura» d'Arnau de Vilanova.

És tan estrident la diferència entre els dos textos que en el futur els estudiosos es preguntaran com ha estat possible que algú hagi defensada la paternitat arnaldiana del *Tractatus quidam...*

Val a dir que el seu autor no enganyava ningú, ans es referia constantment a mestre Arnau en tercera persona; ja en els fragments publicats per Miquel BATLLORI es trobava un cas clar, en el qual aquell autor establia una nítida diferència personal entre Arnau de Vilanova (que ell anomenava en tercera persona del singular: ‚prefatus denuntians‘), d'una banda, i de l'altra ell mateix i els seus lectors, qualificats de ‚nos‘ en primera persona del plural.³⁰

30. El fragment havia estat publicat per Miquel BATLLORI, *Dos nous escrits espirituals d'Arnau de Vilanova. El ms. joaquimític A.O.III.556.A de l'Arxiu Carmelità de Roma*, dins «Analecra Sacra Tarraconensia», XXVIII (1955 = «Collectanea E. Serra Buixó»), 59; fou reproduït per mi en les meves *Respostes al qüestionari*, dins les «Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova», I (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XVIII), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 1995, 75 i 394-395 (també dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 75 i 394-395).

Ara, el text complet ofereix nombre de casos en els quals l'autor es refereix a Arnau de Vilanova sempre en tercera persona, sense que en pugui recordar cap excepció; alguns dels dits casos són indicats en la nota següent.

Una observació ajudarà a veure l'alteritat de persones dels dos autors: Arnau de Vilanova, ja des dels documents de París (cf. nota 36) i fins a la línia 242 de la nostra *Apologia...*, apunta els seus entuixegats projectils contra un únic exèrcit enemic: el dels teòlegs professionals, sense distinció entre pertanyents a la clerecia secular o a ordes religiosos (recordem l'atac al franciscà en l'*Instrumentum alterum appellationis...*, líns. 61-67 de l'edició en aquest volum); per

No insistiré en aquest punt, tot i que podria fàcilment convertir-se en una llarga cadena³¹. A fi, però, d'afegir algun detall de novetat sense entrar de ple en un tema que és tractat en aquest volum per Jaume Mensa,³² em limitaré a analitzar un detall: el joc de primera i tercera persona (o al revés) en el fragment del *Tractatus quidam...*, que va de la línia 1768 a la 1792, on la frase introductòria de l'autor, referida a Arnau, és escrita en tercera persona: «Item, dicebat summis sacerdotibus», i en canvi l'explicació, posada en boca del mateix, és reportada en estil directe sempre en primera persona: «...facio..., habui..., iacerem..., cella mea..., audivi, dicentem mihi..., credidi..., michi..., verti me..., michi..., recepissem..., erexi me..., possui..., experirer..., tangeram..., michi..., caput meum..., sensi me..., percuterem..., accessi... et cepi..., scripsi..., divulgavi nec etiam communicavi..., divulgavi..., me..., recepi..., audivi..., michi..., mecum...»; no crec que es pugui manifestar amb més claredat l'alteritat personal entre l'autor del *Tractatus quidam...*, que escriu les paraules introductòries, i Arnau de Vilanova, en boca del qual és posada la narració.

Penso, en canvi, que la meua contribució actual a l'aclariment del tema de l'autenticitat (és a dir, de la no autenticitat) arnaldiana del *Tractatus quidam...*, consisteix en l'anàlisi de dos passos, en els quals l'alteritat dels dos autors no pot ésser més esclatant, perquè, conduït per la seva exigència imparable d'objectivitat, d'una banda, i pel seu limitat coneixement del món arnaldia de l'altra, l'autor del *Tractatus quidam...* s'ha convertit en un autèntic enemic de mestre Arnau de Vilanova.

El primer cas es troba tot just encetada la lectura del dit *Tractatus...*, on, en la línia 29-30 (o més tard en la 721) llegirem l'afirmació, equivalent a una confessió de part (i això amb un procés inquisitorial tothora pendent!), que «quidam dixerunt quod detestabilis erat denuntiatio tamquam falsa et erronea», afirmació segurament d'alguna manera ajustada als fets reals, però (i ací rau la diferència entre els dos autors) desconixedora tant d'allò que significava per al procés inquisitorial com, en conseqüència, de la repercussió perso-

a l'autor del *Tractatus quidam...*, en canvi (sense que estalviï teòlegs [líns. 2448-2539], ni frares [líns. 2540-2569], ni metges jueus [líns. 2570-2672]), l'exèrcit dels enemics a abatre és sobretot el dels clergues seculars que tenen responsabilitats pastorals dins l'Església, i més enemics com més elevada és la respectiva posició: vegeu les cent setanta-sis línies que van de la 2673 a la 2849; el fragment crític més curt, de només trenta línies, és el dedicat als religiosos.

31. Així la fórmula com 'dicebat ergo denuntians' es repeteix en les línies 218-219, 299, 350, 492, 566, 840, 856, 878,892, 896 901, 931, 1035, 1051, 2180, 2222, 2281, etc.; una altra fórmula diu o és semblant a : 'respondebat', com en les línies 221, 399, 557, 790, 1319, 1398, 1762-1763, 1989, 2144, 2259, etc.; hi ha, encara, una tercera fórmula centrada en 'declarabat', en les línies 503, 793, 807, 826, etc., sempre, però, almenys en general, en passat i en tercera persona.

32. Observacions sobre l'autoria i la finalitat del *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra «Tractatum Arnaldi de adventu Antichristi»*; aquest article és publicat en aquest volum, immediatament després de l'actual.

nal en Arnau de Vilanova; car n'hi ha prou de resseguir o recordar els textos arnaldians autèntics relatius a la polèmica parisenca per adonar-se que, si en alguna cosa Arnau insistí de forma obsessiva i irreductible, fou en l'afirmació que els mestres i el bisbe de París només havien desqualificat el *De adventu Antichristi* titllant-lo oficialment, al màxim, de temerari; recordem també, en sentit complementari, el violentíssim atac verbal d'Arnau de Vilanova contra l'Oficial del bisbat de París (atac, que el rei de França castigà amb pena duríssima, si fou aplicada) per haver afirmat que els mestres teòlegs d'aquella facultat haurien aplicat a l'opuscle, ultra l'acusació de temerari, la de contenir doctrina contrària a la fe i a l'Evangelí, acusació que, segons el mateix Arnau, equivalia a dir que el seu llibret ensenyava error;³³ recordats aquests dos fets, suposem un sol instant que Arnau de Vilanova fos l'autor del *Tractatus quidam in quo respondetur objectionibus...*; tindríem davant els ulls aquesta situació tragicòmica: Arnau de Vilanova, en el lllindar mateix del seu escrit de defensa, donant la raó als més folls dels teòlegs parisencs, detractors seus, just en aquell punt crític que el tornava a les urpes de la Inquisició i davant la sola possibilitat del qual ell s'havia retorçat com un escurçó que es defensa.

La veritat és que l'autor del dit *Tractatus quidam...* és tan objectiu que fins i tot es posa contra Arnau de Vilanova, al qual diu defensar; i que ni tan sols s'adona de la contradicció que comet en acceptar en les línies 29-30 (i en la 721) que el *De adventu Antichristi* ha estat acusat de fals i erroni, i alhora reafirmar amb Arnau que les «assertiones erant possibilis veritatis et catholice tradite, qua confessione non obstante, dixerunt esse temerarium divulgare ipsas» (lín. 282-284): per molt objectiu que sigui que algú acusà la doctrina d'Arnau de falsa i errònia (per exemple, Pèire d'Alvèrnia), Arnau mai no hauria acceptada tal acusació ni se n'hauria fet altaveu, ans s'hauria mantin-

33. «...totum collegium supradictum [magistrorum Parisiensium] concorditer fecit legi notulos, quos in opere meo notaverat impugnandos, coram episcopo Parisiensi et per eundem episcopum fecit pronuntiati dampnandos, non ut erroneos, sed ut temerarie assertos, de quibus exstat publicum instrumentum. Cum igitur magistri collegii supradicti palam asseruerint cum sollempni processu quod dicta et contenta in opere supradicto [*De adventu Antichristi*] non sunt erronea, patet Officiale esse mendacem, qui asserit clam denuntiasset quod in eo contenta erant contra fidem et evangelium, quia quicquid est contra fidem et evangelicam veritatem est omnino erroneum», Arnaldi de VILLANOVA, *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum* (PERARNAU, ed. d'aquest volum, lín. 195-205); en un altre pas del mateix text diu: «...in predicto opusculo nihil asseritur, ut intuentibus patet, nisi probabiliter, iuxta sanum intellectum sacrorum eloquiorum, nec quicquid falsum continet, ut ipsi vel quidam ipsorum dolose finxerunt in cedula sua, nec iuramento districti auderent asserere quod aliquod falsum vel erroneum in ipso contineatur» (*Ibid.*, lín. 269-2749). Quant a la reacció del rei contra l'Oficial de París, vegeu la nota 13 del meu *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, publicat en aquest volum.

Quant a la censura teològica de 'temerarium', vegeu-la repetida en la línia 284 de l'*Apologia de versutiis...*, editada en aquest volum; vegeu també els aparats de fonts i de notes complementàries a la mateixa línia.

gut en els seus tretze que, al màxim, el seu missatge només havia estat criticat de temerari: aquesta és una de les diferències personals importants entre Arnau i l'autor del *Tractatus quidam...*

Hom es pot preguntar si aquest autor en sabia quelcom de l'home Arnau de Vilanova, o si almenys havia arribat a ensumar que, ultra el problema objectiu dels textos, també hi ha un problema, que és el personal d'Arnau.

Si he qualificat el primer cas de tragicòmic, en el segon faig desaparèixer el còmic, perquè és una desqualificació personal d'Arnau en tota la regla; i a fi que el lector ho vegi més clar poso els textos en columnes paral·leles: a l'esquerra, frases d'Arnau tretes dels documents parisenços de l'octubre del 1300, en els quals el nostre autor confessa netament que allò que el mogué de forma decisiva a apel·lar a la Santa Seu fou, ni més ni menys, que la por cervical a ésser empresonat per segona vegada; a la dreta, un text relativament llarg del *Tractatus quidam...*; la conseqüència la treurà el lector pel seu compte.

INSTRUMENTUM ALTERUM...

«...in die et hora qua me traxistis ad presenciam reuerendi patris Episcopi Parisiensis, «timor et tremor venerunt super me et contexerunt me tenebre», stupefactum terroris, consideratis et comparatis preteritis ad ea, que tunc presencialiter agebantur...; ... (Officialis Parisiensis) dolose retinuit et in domo perniciose mihi propter passibilitatem et calamitates corporis mei rusticaliter et impie carceravit... Cum omnibus igitur supradictis cognoverim probabili coniectura quod parata michi erat retentio captionis, coram vobis, doctoribus et magistris..., ego magister dictus A. de Villa nova... protestor et protestando dico sive pronuncio quod quicquid nuper coram domino episcopo dixi..., non dixi nec pronuntiaui legendo vel aliter, nisi concussus timore perniciose domus, in qua timebam incarcerationi...».³⁴

TRACTATUS QUIDAM...

«Alio modo procurat [dracho] supradictam distractionem per timorem corporalis miserie... Quarto, [preco] ostendit se potius fore sollicitum pro vita temporali sive salute, quam pro eterna; nam, si magis intenderet ad eternam, plus vacaret orationi et solitarie speculationi quam discursu, nec timeret frigore vel exurie mori; quod si prius timeat mori quam emineat periculum mortis, iam ille timor non est naturalis, ut fuit in Cristo, sed fantasticus est irrationabilis, et sic cum defecto se ostendat fore pseudo preconem, plus diruit quam edificet, nam ad predicationem evangelicam pertinet principaliter suadere contemptum temporalis mortis; quod si dicat se timere quia est homo, saltem fatetur se fore hominem animale et non evangelicum seu spirituale, et ideo, non tantum false, sed abusive sibi ministerium evangelii usurpavit».

34. Aquests tres fragments textuais pertanyen a l'*Instrumentum alterum appellationis magistri Arnaldi de Villanova a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem*, acabat d'esmentar en la nota 30, líns. 15-19, 24-25 i 75-81. Els del *Tractatus quidam...* pertanyen a les seves línies 2540-2563.

‚Mutatis mutandis’ (Arnau no és un predicador professional, però sí que és conscient de tenir la missió de proclamar un missatge, l’escatològic, i de propugnar una reforma ‚espiritual’ de l’Església), la formulació d’aquestes (des)valoracions segurament fou feta sense que l’autor s’adonés que posava les bases per a una desqualificació radical d’Arnau de Vilanova. Caldria només que algú completés el sil·logisme, la major del qual podrien ésser les línies de la segona meitat del fragment acabat de transcriure; afegim-hi la menor: ‚Atqui’ Arnau de Vilanova actuà per temor en el moment en què havia de donar testimoniatge de fortesa; ‚Ergo’, encaixen en el seu cas i per tant s’apliquen a la seva persona els judicis negatius i desqualificadors escrits per l’autor del *Tractatus quidam...*

Prescindint ara de si el possible lector està o no d’acord amb allò que acabem de dir, els dos casos ara mateix esmentats permeten de deduir amb seguretat dues conseqüències que confirmen l’alteritat personal entre l’autor del *Tractatus...* i Arnau de Vilanova.

La primera és que l’autor no conegué tota l’obra escrita d’Arnau, que li hauria convingut de conèixer, ans la seva coneixença era limitada al conjunt de títols posteriors al *De adventu Antichristi*; no entraré en si coneixia o no els opuscles anteriors a l’acabat d’esmentar, com és ara la *Introductio in librum Joachim de semine scripturarum* o l’*Allocutio super significatione nominis tetragrammaton*, punt que aclarirà l’edició crítica promesa per Gian Luca Potestà; però sí que em considero justificat a afirmar que no coneixia els documents de la polèmica o del procés parisenc, tal com els dos casos analitzats demostren.

La segona, més que afirmar o hipotitzar, plantejaria el tema de si l’autor del *Tractatus quidam...* conegué personalment Arnau de Vilanova. M’adono que ‚conèixer’, prescindint del sentit bíblic que ací no és aplicable, pot tenir graus: el primer dels quals seria el de si l’autor el conegué de vista; el segon és si hi tingué algun tracte personal; el terç, si hi tingué un tracte personal continuat durant un quant temps, de manera que es pogués fer alguna idea de quina mena de persona era Arnau de Vilanova; quart, si entre ells s’establí un tracte d’una certa confiança i en conseqüència la dita idea s’engrandí i aprofundí; i cinquè, si aquest tracte arribà a la intimitat, de manera que Arnau obrís a l’amic íntim alguna almenys de les finestres o portes d’accés al seu interior.

Dubto que, en cas d’haver-lo conegut personalment, l’autor del *Tractatus quidam...* hagués avançat en aquella coneixença més amunt del segon grau, o arribant al màxim, al tercer o al quart. Ell es limita a exposar allò que diuen els textos que coneix i a reportar un parell de vegades allò que possiblement li han explicat d’altres sobre certs moments crítics de la vida d’Arnau.³⁵ I això

35. En les seves *Observacions...* acabades d’esmentar (nota 32), Jaume Mensa proposa (i sembla inclinar-se) per la hipòtesi de procedència valenciana; no seré pas un servidor qui la negui, fins i tot hi posaré un element que hi encaixaria: en l’ambient arnaldianolul·lià de València

fa (i demano perdó per repetir-me), que per a aquell autor, Arnau es redueixi als seus textos, i que en canvi ni es plantegi l'altra cara arnaldiana, que hom

entre el 1315 i el 1340 és documentat el prevere illenc Bernat Garí, autor reconegut d'un almenys dels textos del més primitiu lul·lisme valencià i potser d'algun altre dels que han restat anònims; però és ,presbyter Maioricensis', i si l'anonimat encaixaria amb el del *Tractatus quidam...*, l'ésser ,presbyter' potser no massa amb la certa mala valoració dels clergues; però hi hagué algun membre d'aquell grup dins la intimitat d'Arnau? Ramon Conesa sembla més home de confiança que íntim; i amb aquestes consideracions vull dir que, concedint fins al màxim, l'autor pogué ésser una persona que hagués tingut i hagués rebut de mestre Arnau una certa confiança, no pas una persona de la seva intimitat.

De cap manera no vull pledejar a favor de la hipòtesi siciliana proposada per mi l'any 1994, tot i que ultra la intimitat documentada amb el rei Frederic i amb Pere de Montmeló, té d'altres elements favorables com el fet que Sicília (i no, almenys descaradament, València) fou refugi d'espirituals franciscans sota la protecció del rei de Trinàcria; algun d'ells podia estar informat dels temes de moda (joaquimisme, sentit de la història, expectatives escatològiques) i saber la teologia necessària per a moure's amb facilitat en el camp de l'apocalíptica.

Encara hi hauria una altra hipòtesi plausible: la cort papal de Climent V i el moment en què, per la mort d'Arnau de Vilanova, davant el possible examen d'escrits arnaldians el mestre no es podia defensar ell mateix, i algú n'havia d'assumir el patrocini i elaborar o encarregar un escrit de descàrrec.

Acabaré fent encara més difícil de resoldre la qüestió entorn l'autor, el moment i el lloc de la composició del nostre *Tractatus quidam...*: cal no oblidar la confiança teològica que Arnau de Vilanova manifestava envers la Cartoixa de Scala Dei en el seu testament barceloní del juliol del 1305, publicat per Roc CHABÀS, *Testamento de Arnaldo de Vilanova*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», XXVIII (1896), 87-90.

Ultra les hipòtesis, aquest deu ésser el moment de suscitar un problema, que és el de la distància ,espiritual' (distància que, evidentment, suposa l'alteritat personal i una certa posterioritat temporal) en el més fort sentit de la paraula entre la teologia de l'autor del *Tractatus quidam...* i la dels textos arnaldians autèntics; el *Tractatus...* comença amb una expressió que fa escriuir: «...apparuit in populo christiano quidam denuntians...»: ,apparuit' és la paraula tècnica de les teofanies, tal com hom pot veure en qualsevol concordància bíblica llatina; paraula que devia revifar en el cristià (i sobretot en el clergue i no diguem en qui havia estudiada teologia començant per la ,lectio cursiva' de la *Bíblia*) el record de *Tít II*, 11: «Apparuit gratia Dei salvatoris nostri...», repetida solemnement en l'epístola de la Missa del Gall de cada any, i en nombre d'altres fórmules litúrgiques, que hom pot veure en André PFLIEGER, *Liturgicae orationis concordantia verbalia*. Prima pars: *Missale Romanum*, Roma - Freiburg - Basel, Herder 1964, 36 (s. v.: ,appareo / apparitio'). El problema es posa d'aquesta manera: quina és la conceptualització teològica que fa d'Arnau de Vilanova l'autor del *Tractatus quidam...* i quina és la que es dedueix de les obres autèntiques. En aquest moment (i, doncs, amb tots els condicionants que calgui), no recordo que Arnau passí més enllà de defensar que les seves intuïcions bàsiques són o han estat resultat d'una especial gràcia de Déu, mai però no recordo l'afirmació, explícita o equivalent, que ell mateix sigui una ,teofania'. No cal dir que tot això repercutiria en la presentació que aquell autor fa de certs moments biogràfics d'Arnau de Vilanova, destriant, desestimant i acolorint.

La distància espiritual entre els dos autors ja és copsable en el títol dels respectius escrits: per al del *Tractatus quidam...*, les objeccions són això i només això (...respondetur obiectionibus que fiebant: remarquem el passat); per a Arnau aquestes han desaparegut, car només són ,versutiae et perversitates', qualificació que ja ve de l'*Opus epistolarum christini*, car ,versutiae' és paraula emprada, almenys, en la lletra adreçada *Fratribus predicatoribus qui sunt Parisius* i en l'escrita *Fratribus Vallis Magne*; en canvi, tal com el mateix lector interessat pot veure, ,versutia' en qualsevol dels casos

no ha d'oblidar en tota aquesta problemàtica: la persona d'Arnau de Vilanova; dit amb altres paraules: l'autor del *Tractatus quidam...* no sols era persona diversa, sinó que ni tan sols tenia coneixement personal de qui era per dintre Arnau de Vilanova; cal suposar que Arnau, sí.

Si, doncs, les dades objectives permeten de posar en dubte que l'autor del *Tractatus quidam...* hagués arribat de debò a conèixer personalment, almenys per dintre, Arnau de Vilanova, com és possible de formular ni tan sols la possibilitat remota que una i altra persona haguessin estat una de sola i idèntica?

Les primitives objeccions a la tesi arnaldiana

Feta l'aportació que en aquests moments ha estat a l'abast de la meua mà al tema de l'autoria dels dos textos publicats en aquest volum sota el títol únic del present estudi, miraré de concentrar des d'ara l'atenció en l'*Apologia...* arnaldiana, que és pròpiament l'objectiu de les pàgines actuals.

Comencem amb una doble constatació: en escriure l'*Apologia...* arribaven ja a tres les vegades que Arnau s'ocupava explícitament i polèmica de les objeccions fetes al seu missatge del *De adventu Antichristi*: la primera es troba en els dos documents de l'octubre del 1300, arribats a nosaltres;³⁶ la segona

de la seva declinació, és absent de la taula dels mots del *Tractatus quidam...*, que segueix aquest text en el present volum; en sentit contrari, Arnau (tant que el conec fins ara) sembla desconèixer la paraula que per a l'autor del *Tractatus quidam...* deu ésser la màxima possibilitat de desqualificació i d'estigma: 'decretalista': «...idiotas et statuales decretalistas...» (línies 2371-2372).

I ja, posats a llançar possibilitats hipotètiques, no ens estalviem la que, si no m'erro, constitueix una novetat absoluta: existí un grup 'arnaldià' estricte, de persones que vivien amb qui consideraven llur conductor espiritual i que normalment (vull dir, si no s'hi hagués interposat la Inquisició), hauria d'haver acabat formant una comunitat religiosa? El grup terciari de València ho podria ésser, però en sabem tan poc!

36. Cf. en aquest volum el meu *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*. I com que el present estudi es fixa en la polèmica entre Arnau i els seus contraris, només marginalment i en nota ha d'ésser recordada una altra forma de confrontació, la de la befa o de la brometa, amb què l'haurien molestat els dits mestres en alguna de les sessions en què un i altres s'encararen. L'innominat franciscà que ja coneixem, fent cor amb d'altres i brandant els caps, Arnau el recorda fent-li burla i dient-li: «Vos sedetis super speculam, vos estis propheta!», *Instrumentum alterum appellationis...* (PERARNAU, publicat en aquest volum, lín. 61-67)

Durand de Saint Pourçain en recorda una altra: «...infirmi possent de facili scandalizari in fide, cogitantes quod merces promissa... sic distat quod nullus scit de hoc aliquid dicere, sicut fuit dictum magistro Arnaldo, Catalano, qui volebat prefigere tempus Antichristi: 'Magister Arnalde, si uultis prudenter dicere, assignetis tantum tempus aduentus Christi, et sic distans quod nos simus omnes mortui; et falsum dixerit, non poterit ab aliquo reprehendi'», *Libellus... de uisione Dei quam habent anime sanctorum ante iudicium generale...*, Vat. lat. 4006, f. CCLXXX-VI/310^r. Recordem encara el comentari d'aquell canonge de Tolosa de Llenguadoc: «Tales trufas non esse summo Pontifici presentandas», reportat pel mateix Arnau en el *De tempore aduentus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 166, lín. 1389).

fou la part, és a dir, les dues parts, afegida o afegides al *De adventu Antichristi* després de la crisi de París dels anys 1299-1300;³⁷ i la tercera és l'*Apologia de versutiis atque perversitatibus pseudotheologorum et philosophorum...*

Totes tres respostes tenen quelcom de comú: presenten, per descomptat, una discussió de les objeccions sempre solucionades a favor de les posicions arnaldianes, però alhora contenen una polèmica, quan no una desqualificació pura i simple, dels teòlegs, primer dels de la Facultat de Teologia de París, i després de tots en general.

Amb els dos tractats que acabem d'esmentar, amb els dos documents de París i amb el *De mysterio cymbalorum* es podria donar per acabat el cicle començat a mitjan 1299 amb la notificació, presentació i préstec del *De adventu Antichristi* al Cancellier de l'Estudi de París.³⁸

I si, igual que els escrits que la precediren, l'*Apologia de versutiis...* integra una part de resposta a les objeccions i una de polèmica personal, allò que sembla ésser específic d'ella és el fet que la polèmica despunta en totes les pàgines, s'ha col·locat en primer pla i constitueix les seves parts primera i tercera, que ocupen fins a la línia 242 i des de la 901.

Remarco 'explícitament i polèmica', i això significa que els tres indicats són els textos, en els quals són esmentades les objeccions i els és donada resposta; i ho remarco, perquè el *De mysterio cymbalorum* també té en compte la polèmica i les objeccions de París (i encara més, les tenen presents les lletres amb què n'acompanyà exemplars, aplegades en l'*Opus epistolarum christini*), almenys algunes, que li serveixen per a atemperar la seva tesi, però no hi polemitzo descaradament.

37. També en aquest volum es pot veure el meu *Sobre l'estructura global del De tempore adventus Antichristi d'Arnaud de Vilanova*.

38. Amb aquesta afirmació vull dir que, amb els documents recordats en *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnaud de Vilanova: París 1299-1300*, publicat en aquest volum, aquell conjunt d'escrits formen una unitat i que amb l'*Apologia de versutiis...* l'afer de París s'hauria pogut donar per tancat (cosa, de la qual Arnau devia estar convençut, després del *De mysterio cymbalorum* i de les lletres triomfals de l'*Opus epistolarum christini*, que l'acompanyaven); una dada oferta pel mateix Arnau en la primera de les lletres d'aquest *Opus epistolarum...* confirma que quan ell acabava el *De mysterio cymbalorum* i cap a les darreries del 1301 el repartia per tot el món, ja prometia per a molt aviat l'*Apologia de versutiis et perversitatibus...*: «Videbitis etiam in proximo, Deo dante, scripturam, in qua per singulos articulos destruentur sompnia musitantium irrisorum», *Fratribus predicatoribus qui sunt Parisius*, Vat. lat. 3824, f. 100c (CARRERAS I ARTAU, «Estudios Franciscanos», 49 (1948), 394, final de la pàgina); tot i que no en doni el títol, no crec equivocar-me identificant aquella 'scriptura' futura (el *De mysterio...* ja era acabat i en aquells moment era repartit) amb l'*Apologia de versutiis...*, que prometia resposta detallada a les enraonies d'aquells que, per a Arnau, eren somiatruïtes ridículs.

Per això, a partir d'ací, l'atenció del mestre ja s'adreçava al tema reformador, central en la *Philosophia catholica et divina*. Però els seus crítics no deuriem donar al fet que el *De mysterio...* els arribés del palau papal el mateix valor que hi donava Arnau i la guerra teològica repregués amb el conjunt de peces escatològiques polèmiques que arribarien fins al 1305, el comú denominador de les quals rau en el detall que, si des de les primeres respostes als atacs de París els textos arnaldians de resposta mantenien un cert equilibri entre la resposta objectiva i l'atac personal, en el conjunt de la segona etapa aquest darrer serà cada dia més preponderant fins a esdevenir pràcticament únic.

Comencem, doncs, fixant-nos en aquella polèmica personal, que fou la que primer aflorà en la documentació conservada de les disputes de París. Recordem que, quan la tardor del 1299, Arnau de Vilanova publicava a París el *De adventu Antichristi*, aquell fet, que des d'un punt de vista propagandístic fou una jugada de mestre, provocà dues classes de reaccions escrites: les destinades a produir un efecte jurídic i les de naturalesa polèmica o almenys doctrinal.

De fet, si des del punt de vista del ,marketing' la publicació del *De adventu...* fou un èxit, en l'aspecte personal, tant doctrinal com jurídic, fou per a l'autor una font de problemes que s'allargassaren fins després de la seva mort. De moment, acusat fins i tot d'heretge (tal com sabem per aquest estudi introductor i pels aparats de fonts i de notes complementàries de l'*Apologia de versutiis...*; i sobretot per l'estudi *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, publicat en aquest volum) i empresonat, Arnau hagué de recórrer a tots els mitjans (entre els quals la seva qualitat de diplomàtic en exercici en terra del rei de França, al qual era enviat) per a almenys tornar a la llibertat. De moment, però, els problemes jurídics recobriren els doctrinals, i per això cal aturar-s'hi un moment.

I així quan, segons l'Oficial de París, els mestres de la Facultat de Teologia presentaren la primera denúncia escrita contra Arnau pel *De adventu Antichristi*, llur ,cedula' atribuïa a aquest «quedam contra fidem et quedam contra evangelium»; el mestre, que escriví la *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum*, quan tot el malson de París s'havia estritllat i, per tant, en posseïa una visió de conjunt, desplegava una defensa, en la qual es poden veure tres passos:

1. l'acusació només titllà el missatge de ,temerari', tal com els mestres, sense excepció, haurien reconegut en sessió pública. I ací Arnau es dedica a un perillós joc dialèctic, acusant públicament l'Oficial de mentider, perquè, segons el nostre metge, la seva afirmació contradeïa les declaracions dels mestres, per una banda, però de l'altra (inexplicablement oblidat del propi interès), girant-se contra els mestres i suposant que l'han acusat de tot allò que l'Oficial assegurava; i els ve a dir que només mantenint-se en la negativa de les afirmacions de l'Oficial poden ésser considerats mestres de teologia (o que només amb aquesta condició ell els en considerarà);³⁹

2. en el segon pas Arnau desfà l'acusació de temeritat, primer traient-ne una conseqüència: si el missatge del *De adventu Antichristi* només és temerari, el lloc de discutir-lo era la facultat de teologia amb una confrontació pura-ment acadèmica, no pas el tribunal de l'Oficialat parisenc;⁴⁰

3. i en el tercer la continua desfent, pel fet d'anar directe a la base de l'acusació, que hauria estat la novetat de la prova proposada o la manca de tra-

39. La *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum* és publicada en aquest volum, *Sobre la primera crisi...* (cit. en la nota 36), líns. 207-217 i 220-224.

40. *Ibid.*, líns. 257-279.

dició de les interpretacions bíbliques que la constituïen: ell fa valdre que novetat no és temeritat; que la mateixa *Esriptura* afirma que el mestratge de Déu por conduir a comprensions anteriorment desconegudes i aquestes fer variar les interpretacions; i que si els teòlegs impugnadors seguïssin acusant, demostrarien ésser successors dels fariseus.⁴¹

A partir d'aquell moment, la polèmica doctrinal i els escrits jurídics de defensa (p. e., els documents presentats tant a Benet XI com al Cambrer Papal en Seu vacant, o a Climent V, o als bisbes de Girona i de Marsella) seguïren camins diversos.

Ja en el pla de defensa doctrinal (cada vegada més polèmica), la contemporània dels documents de París és la que el mestre introduí en les dues meitats de la segona part del *De adventu Antichristi*,⁴² on ressonen, si ja no es repeteixen literalment, algunes de les consideracions dels documents parisencs.

Se suposa que l'única excusa possible dels mestres per haver procedit contra l'opuscle era la d'haver volgut evitar les males conseqüències del seu missatge.

La resposta d'Arnau és contundent: són ells qui han provocat la primera mala conseqüència: la de l'escàndol, ja que ningú pot negar aquesta sèrie de fets:

- la gent està escandalitzada per les circumstàncies de l'empresonament, injustificables des de tots els punts de vista;
- perquè els mestres donaren d'ells mateixos una pobra imatge, tant per la injustícia que cometien com per no acceptar la confrontació doctrinal;
- perquè no respectaren les prerrogatives de la Seu Apostòlica;
- perquè en la sessió pública del procés no s'aturaren ni davant la violència moral desplegada damunt Arnau.

També són ells qui han provocat l'escàndol amb la publicació indiscriminada del procés després de l'apel·lació a la Santa Seu.

Però fixem-nos en la discussió doctrinal d'aquelles primeres objeccions: tant els qui acusaven l'opuscle arnaldia d'inconvenient (833; cf. 841) com els qui l'atacaven per temerari (964; i quelcom més: 975-976) posaven en dubte la validesa demostrativa del raonament, que es troba a la base del *De adventu Antichristi*; és a dir, que el missatge escatològic arnaldia es pot deduir del joc dialèctic entre *Dan XII*, 11, i *Mt XXIV*, 15, basat en la suposició del 'dies pro anno'; i mentre l'objecció diu que els grans doctors cristians no sols polemitzen ans desqualifiquen els qui s'aventuren a proposar un recompte cronològic

41. *Ibid.*, líns. 280-305.

42. Vegeu el meu *Sobre l'estructura global del De tempore adventus Antichristi d'Arnau de Vilanova* en aquest volum.

Assenyalo que en els paràgrafs següents, mentre parli d'aquell text arnaldia, en referir-m'hi em limitaré a assenyalar amb xifres col·locades dins parèntesis normals les línies de la meua transcripció, publicada en aquest anuari, VII-VIII (1988-1989), 134-169.

de les darrerries del món, Arnau contesta que la dita objecció no l'afecta, car la doctrina cristiana tradicional només refusa recomptes basats en principis de ciència natural, mentre que ell basa el seu en els esmentats textos bíblics, per tant no en coneixements de ciència humana, ans en revelació divina (853-868 i 910-922).

Dubto, però, que ell mateix considerés satisfactòries aquestes raons, car en la resposta als qui l'acusaven (almenys) de temerari, es veu obligat a admetre que la seva forma de recomptar, tot i basar-se en principis totalment i exclusivament catòlics, pot resultar ,ambigua vel dubia' (976-977), i que la seva «expositio non fuerat necessarie veritatis» (980-981), cas, en el qual «tantum exponens defecisse cognosceretur», com ha passat a tants d'altres (979-980); Arnau hagué d'admetre, doncs, que ultra la revelació bíblica hi ha en la seva exposició una intervenció de raonament humà; i tant ell com els seus contraopinantns sabien prou bé el principi de lògica aristotèlica, segons el qual «peiores semper sequitur conclusio partem»; i aquesta consideració ens ha conduït fins al cor mateix de l'arnaldisme: el recompte potser coixeja, però serveix (i en tornarem a parlar).

En una de les lletres de l'*Opus epistolarum christini*, Arnau informa, amb unes frases que són paral·leles o resum de les que ara ans ocupen, que un dels punts en què la polèmica de París fou més aspra i encesa, és el de la doctrina de sant Agustí al respecte (1084-1198),⁴³ bàsicament exposada en el *De civitate Dei*, XVIII, LIII;⁴⁴ Arnau recorda que hom pregunta a sant Agustí en quina data el mateix Jesús posarà fi amb la seva presència a la persecució de l'Anticrist, i lapidàriament respon que fer-se aquesta pregunta és ,importune omnino'; ho raona amb el cas paral·lel de la pregunta feta pels apòstols a Jesús en *Act* 1, 7, sobretot amb la conegudíssima resposta d'aquest: «Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate»; i amb el no menys conegut comentari d'Agustí: «Frustra igitur annos, qui huic saeculo remanent, computare ac definire conamur, cum hoc scire non esse nostrum ex ore Veritatis audiamus».

,Non est vestrum - non esse nostrum': què significa? Ací rau el problema, car, segons que sembla, allò que tant sant Agustí com el lector normal entén en l'expressió és que no pertoca o no correspon als apòstols (i als posteriors)

43. «... nunc in aula summi pontificis nutu Dei quidam inter homines vix apparens predictas assertiones claritate mirabili roboravit in quodam opusculo. Cuius tenore patet quod adversantes, non tantum ignoraverunt quid temerarium proprie censeatur, sed insuper elucescit quod dicta beati Augustini, per que conabantur eas opprimere, vel nunquam legerant, vel legendo interiores ipsorum oculi obscurati sunt, ne viderent», *Fratribus minoribus Montispessullani* (CARRERAS I ARTAU, «Estudios Franciscanos», 49 (1948), 397; ex Vat. lat. 3824, f. 102d); l'opusculum, del qual parla aquest fragment, és el *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*.

44. AURELI AUGUSTINI, *De civitate Dei*, XVIII, LIII (DOMBART, KALB, CC. Series Latina, XLVIII), Turnholt, Brepols 1955, 652).

conèixer per endavant la data dels esdeveniments finals; com si diguéssim: ,No n'heu de fer res'. Arnau, en canvi, capgira la doctrina: prenent l'expressió ,esse vestrum' en el sentit ontològic i jurídic d'ésser propietari de quelcom, la interpreta convertint Jesús en mestre de filosofia contemporani, fent-li posar una frontera entre la capacitat cognoscitiva natural de l'home i la que es troba més enllà d'aquesta seva potència, i fent-li dir que conèixer per endavant el moment d'aquells esdeveniments finals no es troba dins el camp de les possibilitats humanes de coneixença: «arguuntur a sanctis et increpantur quicumque tempus durationis mundi vel tempora futurorum eventuum... volunt per principia humane curiositatis certe prenoscere vel indicare» (líns. 853-856).

Però aquests jocs dialèctics potser no toquen el cor del problema, que, si no m'erro, es concentra i gira entorn una única paraula, la d',utiles' que trobem en la línia 1000 dins un context que ve a dir el següent: els meus recomptes poden no ésser veritat apodíctica ans només possible (,possibilis veritatis': 997), però serveixen per a acostar l'Església a la consecució dels seus objectius, que són obtinguts «despiciendo terrenam felicitatem et appetitum ad celestia dirigendo» (993-994): clar i net: el meu missatge és útil o serveix per a augmentar l'espiritualisme en el si de l'Església. Hem arribat al principi de la pura i simple instrumentalització de la ,veritat', que és com dir: davant un programa d'incidència social, el valor de veritat passa a segon terme, perquè allò que realment compta és la ,utilitat', l'eficàcia pràctica, o, diguem-ne, la ,política'.

El *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* es troba a mig camí entre el llarg afegit al *De adventu Antichristi* i l'*Apologia de versutiis...* La seva lectura no permet cap dubte que l'autor segueix respirant per les ferides provocades per la confrontació parisenca, i això fins al punt que, allò que en l'afegit al *De adventu Antichristi* ocupava les darreres pàgines i línies, vull dir l'atac als mestres de teologia (líns. 1317-1466), ha passat en el *De mysterio...* al començament, immediatament després de la introducció (líns. 229-278), i continua ocupant el lloc inicial en l'*Apologia de versutiis...* (líns. 6-242).

Però els temes de fons segueixen essent els mateixos: la discussió entorn d'*Act I*, 7 («non est vestrum nosse»: 307-339), l',autoritat' d'Agustí (líns. 336-413) en relació a l'afirmació que «nullus sanctorum determinavit» (lín. 475, 627; cf. *De adventu Antichristi*, líns. 830-832), la ,conveniència', és a dir, la ,utilitat' de la previsió de la vinguda de l'Anticrist (líns. 554-626) i la base bíblica per a preveure-la, sobretot *Dn XII*, 11, llegit des de *Mt XXIV*, 15 (líns. 691-963).

En un punt, però, el *De mysterio cymbalorum* hauria fet un salt important: el de la claredat en el paral·lelisme entre les expectatives de l'Antic Testament davant la primera i les del Nou davant la segona vinguda de Jesucrist. Si en el *De adventu Antichristi* el tema només era encetat en recordar la contraposició entre Crist i Anticrist, contraposició que també s'estenia a les respectives

previsions, en el *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* s'ha convertit en el punt de partida de tot l'opuscle, en associar-lo al possible simbolisme de la creixença dels decibel·lis en els tocs de campanes convocant a matines i a vespres (segurament a Scala Dei); en la seva versió del *De mysterio...*, la dita explicació, en la seva projecció vers el futur, esdevingué un tret característic de la doctrina arnaldiana, tal com demostra la seva reutilització per part de Francesc Eiximenis, que no seguí Arnau justament en l'aplicació a futuribles.⁴⁵

Les noves objeccions

Sense cap mica de dubte, tant l'afegit al *De adventu Anticristi*, com el *De mysterio cymbalorum* es limiten, almenys bàsicament, a les polèmiques de París 1299-1300.⁴⁶

Però ja de bell començament, l'*Apologia de versutiis...*, ens obliga a passar a una altra pàgina, car les objeccions, a les quals d'alguna manera respon, o que l'han ocasionada, foren enviades per mestre Jacme Blanc i, doncs, no necessàriament repetien les que ja coneixem.

Com que l'autor no dóna cap notícia sobre l'estructura de la seva *Apologia de versutiis...*, acceptaré la responsabilitat d'aventurar-me a dar-ne una versió, ni que només sigui a tall d'hipòtesi.

Veig en el conjunt del tractat com tres grans parts: la primera, la de les 242 línies inicials, s'encara amb les objeccions que vingueren o que pogueren venir dels mestres parisencs, objeccions que, per principi, són considerades procedents de mala voluntat i es resolen, de fet, en un atac contra els dits mestres; la segona constitueix la part central del tractat i s'allarga des de la línia 243 fins a la 900; el seu comú denominador és el d'ésser la resposta arnaldiana a les objeccions proposades de bona fe o a les que mestre Jacme Blanc havia enviades al nostre com a procedents d'objectors de bona fe;⁴⁷ aquella part central desemboca en una observació del mateix mestre Blanc: els contraris més decidits són membres d'ordes religiosos; i aquesta indicació introdueix a tota la darrera part, de la línia 901 a la 1498, que acusa els dits mestres de falsos religiosos perquè són dominats pels vicis contraris a les virtuts que haurien de professar.

45. Vegeu el meu *Un paràgraf del Primer del crestià de Francesc Eiximenis inspirat en el De mysterio cymbalorum d'Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 507-510; els altres texts *De tempore adventus Anticristi* i *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* es troben en l'edició d'aquestes pàgines (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 154, lín. 874-891, i 101, lín. 916-932, respectivament).

46. Vegeu el meu *Sobre la primera crisi...* (citat en la nota 33), publicat en aquest volum.

47. Recordem que aquella part central comença així: «Quoniam aliqui tamen, ut dicitis, uidentur eas impugnare aliquibus rationibus aliquialiter apparentibus uobis...» (línies 243-244).

Els darrers paràgrafs (líns. 1499-1593) emmarquen tota la polèmica en la perspectiva escolàstica, que Arnau de Vilanova proclamava ésser la del segle XIV, aleshores tot just encetat.

Prescindint ara del text de les 242 línies inicials, dedicades a desqualificar els mestres de la Facultat de Teologia de París, que ja ens han ocupat,⁴⁸ fixem-nos en la secció immediata, la de les línies 243-900: continuant allò que n'acabo de dir, afegiré que en aquests centenars de línies hi veig dos grans apartats; el primer va de la línia 243 a la 571, el comú denominador del qual és el de repetir les bases o els principis a partir dels quals és possible de donar satisfacció a les objeccions benintencionades; i el segon (líns. 572-900) és destinat a respondre a les objeccions concretes.

Les bases del primer apartat són encara (o em semblen) de doble naturalesa: tinc la impressió que les primeres són condicions personals, les altres doctrinals; les condicions personals poden ésser esquematitzades de la manera següent:

a) la primera condició personal és conèixer els tres textos arnaldians anteriors (244-249);

b) segona: qui s'impliqui en la controvèrsia solucionant les objeccions ha de tenir la intenció fixada exclusivament en la glòria de Crist (250-264);

c) tercera: cal recordar que els professors de París només acusaren el *De adventu Anticristi* de temeritat (278-286);

d) quarta: també cal recordar certes 'profecies' del temps de papa Celestí V (1294), que preveïen la relliscada dels teòlegs (287-292);

e) cinquena: també cal recordar que Déu es revela 'parvulis et ydiotis' (293-330: l'exposició d'aquest punt fou completada amb un paràgraf que fou afegit en un segon moment després de la redacció de l'*Apologia...*: 355-363);

f) i sisena (tres paràgrafs afegits a la primitiva redacció de l'*Apologia...*): per do de Déu, és possible amb el pas del temps una nova comprensió de l'Esriptura (331-354).⁴⁹

Dissortadament, però, sembla que l'autor fou incapaç de mantenir-se en un pla en el qual es conjuntessin l'objectivitat d'una resposta doctrinal a unes objeccions i el respecte a unes persones que les havien presentades de bona fe (líns. 243-244); si el lector té la paciència de llegir el text de les línies 265 i següents, s'adonarà que en realitat els interlocutors continuen essent els «qui accedunt ad eam [sapientiam] in spiritu magistralis inflationis» i que llurs raonaments mereixen el (des)qualificatiu de 'deliramentum' (307, repetit en

48. Vegeu més amunt el text corresponent a les notes 39-42.

49. Aquesta podria ésser una tesi arnaldiana bàsica en el doble sentit de la paraula: perquè és la formulada en els seus primers escrits, la *Introductio in librum Ioachim de semine scripturarum* i el *De significatione nominis Tetragramaton*; i perquè doctrinalment, és sempre el principi a partir del qual mestre Arnau justifica les seves posicions, afirmacions o tesis religioses, com en el nostre text de les línies 331-354.

la línia 366). No em veig amb cor de prosseguir, car caldria entrar en el pla de la psicologia profunda o, qui sap, si en el del subconscient. Em limitaré a repetir que en l'estudi d'Arnau de Vilanova, tan important com els textos escrits per ell és la seva mateixa persona.

Aquest excursus s'acaba desafiant els contraris a presentar un sol teòleg que afirmi la impossibilitat de preveure les darreries del món per revelació divina, car el mateix sant Agustí només afirma aquella impossibilitat si el recompte es fa basant-lo exclusivament en coneixements científics humans.

La preparació a les respostes a les objeccions concretes continua i s'acaba amb la formulació d'altres bases, que el mateix autor qualifica de «principia, quibus innititur assertio de tempore Antichristi» (líns. 487-488; cf. 570-571), tot i que no deixi escapar cap ocasió per a desqualificar els contraris (,canes impudentissimi': 541, cf. 555; ,filios Belial': 552). Els principis formulats són set (490-519), dels quals és deduïda una conseqüència (líns. 518-519), que Arnau veu reforçada pel fet que en l'*Evangeli de Mateu* Jesús remeti a *Daniel* en el tema de la previsió de les darreries del món (líns. 522-569).

Els dits principis es poden reduir a dos; primer: en la *Bíblia*, que per a Arnau és fins als detalls més mínims totalment paraula de Déu, hi ha tot allò que és necessari per a guiar l'Església en el seu camí d'aquest món, també les indicacions sobre les darreries de la història humana (490-501); i segon: atesa la contraposició entre Crist i Anticrist, així com la *Bíblia* va anunciar la primera vinguda de Crist, amb la mateixa raó dóna bases per a preveure la segona, el primer acte de la qual és la persecució de l'Anticrist, de la qual l'Església s'ha de prevenir i defensar-se'n (502-519)..

Finalment, ens encarem amb objeccions concretes, i la primera és treta de la *Segona Llettra als de Tessalònica*, II, 1-5; Arnau se'n surt amb una distinció: l'avís de l'Apòstol a no fer cas de prediccions es refereix a les que es fan entorn al dia del judici final, no pas a les que assenyalen el temps de la persecució de l'Anticrist (575-588); però segueix pensant en el tema, i en un llarg afegit (589-631) precisa: és d'acord amb les mateixes paraules de Jesús intentar de clarificar-se entorn la major proximitat de la fi; cal, només, contrastar i exigir proves de totes les afirmacions.

Si, doncs, és llegut d'esbrinar el progressiu acostar-se dels temps finals, l'únic límit a la curiositat (ni que aquesta neixi de la condícia a prevenir els atacs del Maligne), acceptat per Arnau de Vilanova, és l'expressat per Jesús en la frase recollida per *Mt* XXIV, 36 i *Mc* XIII, 32: «De die autem illa et hora nemo scit... nisi solus Pater»: és inútil i il·lícit d'esbrinar dia i hora del Judici final. Dit això, és comprensible l'objecció i la resposta de les línies 632-668: l'objecció diu que en certs llocs bíblics els mots ,dia' i ,hora', tot i significar per ells mateixos una extensió de temps molt determinada i curta (,paruum tempus': lín. 638), es refereixen a una de molt més llarga (,magnum tempus': lín. 639); la resposta de mestre Arnau admet que en certes ocasions això és veritat, però es torna a reafirmar, per raons bíbliques diverses, en la

convicció que en context escatològic el significat de les dites dues paraules és l'estricta i propi: ,dia' significa la durada de vint-i-quatre hores seguides i ,hora' la d'aquella part de la jornada que aleshores era designada amb el dit nom (,hora prima, tertia..., i equivaldria a unes tres hores d'ara).

L'objecció següent (línies 669-715) es basa en el conegudíssim text de *Dan* XII, 11, i en concret en la copulativa ,et' col·locada entre el moment en què seria suprimit el sacrifici perenne («A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium...») i aquell en què la desolació abominable s'establiria (en el Temple Sant) («,et' posita fuerit abominatio desolationis...»); l'objecció diu: «Vós, mestre Arnau féu violència a l',et' perquè li doneu el significat d',usque', és a dir, per a vós, la supressió del sacrifici perenne i l'establiment de la desolació en el Temple no s'haurien d'entendre com a fets simultanis, ans (molt) separats en el temps, i d'ací, que el significat d',et' sigui el d',usque'.

No cal dir que Arnau defensa el sentit d',usque', però ací no torna a les llargues explicacions dels ,dies' en sentit d',anys', que han de passar entre la supressió del culte en el Temple de Jerusalem i la vinguda de l'Anticrist, ans es limita a dues consideracions de tipus gramatical: la primera és que, segons els grans teòrics de gramàtica llatina, Priscia i Donat, les paraules llatines indeclinables no tenen una significació ben precisa, sinó que es poden entendre de maneres diverses (684-690); la segona és que en realitat hi ha alguns llocs bíblics en els quals l',et' no és copulatiu: n'addueix tres, on el sentit és ,etiam' (líns. 694-700), ,consequenter' (líns. 700-703) i ,jam' (líns. 703-707) (fixem-nos que no n'assenyala cap que tingui el significat de ,usque'; puc pensar que si hagués existit, no hauria parat fins a trobar-lo i no s'hauria estat d'adduir-lo?) Però aquesta observació no resulta pas favorable a Arnau, segons el qual la lletra de l'*Esriptura* diu tot allò i només allò que Déu, el major dels gramàtics, hi volgué expressar, tal com diuen els tres primers principis suara repetits (490-501): si, doncs, entre els sentits bíblics constatables, no hi ha el de ,et' per ,usque', quin valor té la insistència arnaldiana?

El text de les línies 766-792 ens introdueix a un tema particularment important, el de la ,concordia Scripturae', no sols per a la comprensió de les posicions doctrinals arnaldianes en elles mateixes, ans també per a constatar en un exemple concret la relació d'Arnau de Vilanova amb Joaquim de Flore, per al qual el tema de la ,concordia utriusque Testamenti' és un dels punts realment importants, si no nuclears de la seva interpretació de la història universal.

Cal recordar, però, que les arrels arnaldianes del joaquimisme més que en obra autèntica de l'Abat de Flore, s'enfonsen en un text apòcrif, el *De semine scripturarum*, tal com demostra el primer cronològicament dels textos arnaldians conservats, justament la *Introductio in librum Joachim de semine scripturarum*.⁵⁰ És veritat que Arnau coneixia almenys el títol d'al-

50. La *Introductio...* és en efecte, el primer dels seus textos que Arnau féu copiar en l'actual volum manuscrit Vat. lat. 3824, tal com hom pot veure en la descripció del mateix, publicada

tres obres de Joaquim,⁵¹ sobretot el de la *Concordia novi et veteris Testamenti*.⁵²

Sigui o no d'arrel joaquimita, el pensament d'Arnau en aquestes línies es pot resumir en els tres punts següents:

– primer, per a ell la concordança no sols entre els dos testaments, ans de totes les parts de la sagrada Escripura entre elles, és tan segura com un dogma de fe; això és almenys el que diuen les línies 766-768: «pro firmo tenere debetis sicut de articulis fidei, quod concordant...»;⁵³

– segon, el tema de la concòrdia de les expressions bíbliques no és res més que un cas concret de la teoria general sobre la diferència entre la teologia vàlida i la falsa; es redueix a prendre com a punt de partida del recompte de les previsions escatològiques el moment històric encertat, punt de partida que els 'pseudoteòlegs' no comparteixen perquè «noticia uerorum iniciorum solummodo per revelationem habetur» (772-773) i, en no acceptar la dita revelació, la consegüent concordança és per a ells amagada, 'latens' (769-770);⁵⁴ i

en aquestes pàgines d'ATCA, XI (1992), 10-24. en concret 11-12, núm. 1; el seu text fou publicat per Raoul MANSSELLI, *La religiosità di Arnaldo da Villanova*, dins «Bulletino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano», núm. 63 (1951), 43-59.

La inautenticitat joaquimita del *De semine scripturarum* és afirmada sense cap mena de dubte per Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, Tomus III: *Commentaria. Auctores H - M*, Madrid, CSIC 1951, 229, núm. 4034; anys abans, E. JORDAN, *Joachim de Flore (Le bien-beureux)*, dins «Dictionnaire de Theologie Catholique», VIII (1925), 1431, ja el col·locava entre les *Oeuvres apocryphes*, i recordava les investigacions que demostraven haver estat escrit el 1205, tres anys després de la mort de l'abat Joaquim, i en el marc i a partir d'una teologia anterior a la del calabrès; també Cebrià (Cyprien) BARAUT, *Joachim de Flore (Gioacchino da Fiore)*, dins «Dictionnaire de Spiritualité», VIII (1974), 1184, el posa entre les *Oeuvres inauthentiques*.

51. En la *Introductio...* i edició acabada de citar, 57, Arnau es refereix a les obres principals de Joaquim de Flore: «De misteriis autem horum numerorum et aliorum qui infra millenarium continentur, quantum iam revelatum est, sufficienter tractavit hic a[u]ctor in quatuor operibus suis, acilicet, hoc presenti [= *De semine scripturarum*] et in *Psalterio decacordo* et in *Expositione Apocalipsis*, et, pre hiis omnibus, in *Concordia duorum Testamentorum*».

52. Ultra el fragment acabat de transcriure, en la mateixa *Introductio...*, Arnau fa referència a la *Concordia...* en les pàgines 55 amb el títol de *Concordia novi et veteris Testamenti*, i en la 57, on però la intitula: *Concordia duorum Testamentorum*.

53. En un moment determinat del *De mysterio cymbalorum*, Arnau tingué ocasió de manifestar el seu pensament sobre aquest punt de la concordança bíblica i desautoritzà certes hipòtesis exegètiques per la raó següent: «...discordarent intantum hii duo intellectus quod contradicerent sibi ipsis, quod veritas Scripture sacre non patitur. Necessè est enim, cum sit tota vera, quod eius intellectus vel exponens undique sint concordēs. Nam si contineret falsum in aliqua sui parte tota dissolveretur, quia non esset a Deo» (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 94, línies 773-777).

54. El lector pot veure ací una referència a la tesi bàsica tant del *De adventu Antichristi* com del *De mysterio cymbalorum*; ho confirmaria el context del fragment transcrit en la nota anterior, que prossegueix amb la reafirmació de la validesa de la interpretació de 'dies' (els 1290 + 35 dies de *Dan XII*, 11-12) en el sentit d'anys; i aquest és un (o potser el gran) alçaprem de la tesi arnaldiana del recompte dels temps finals i en concret del temps de l'Anticrist.

– tercer, els dos paràgrafs de les línies 779-792 pertanyen a la primera toncada d'afegits al text inicial de l'*Apologia...* i fan extensiva la interpretació arnaldiana als textos d'*Hab* III, 2: en col·locar el centre de la història en Jesucrist, els dits textos encaixen amb el recompte arnaldia de les darreries del món, que posa el punt inicial del recompte en el moment en què cauen damunt Israel les conseqüències del seu refús a reconèixer Jesús de Nazaret com a salvador seu.⁵⁵

I quin és el paper de Joaquim de Flore en aquests paràgrafs? D'amagat o de present vaig fer-me aquesta pregunta en la primera de les edicions arnaldianes d'aquestes pàgines i no veig cap raó que ara m'obligués a canviar la meva impressió sobre el tema.⁵⁶ com aleshores penso que, tot i haver manifestat el mateix Arnau que sabia almenys l'existència del *De concordia novi et veteris Testamenti* de Joaquim de Flore, quan el nostre s'encara amb el tema no fa altra cosa que afirmar la concordança entre totes les expressions bíbliques i no pas en base a pretesos paral·lelismes tal com havia fet Joaquim i farien els joaquimites, dels quals tenim una bona mostra a Catalunya,⁵⁷ ans a partir de dos conceptes teològics, que eren l'autoria divina de la *Bíblia* i l'abast de la dita autoria fins als més mínims detalls.⁵⁸

55. Aquest de Crist centre de la història és un tema que s'ha reviscolat els darrers decennis en la teologia europea a partir del llibre d'Oscar CULLMANN, *Christ et le temps* (Bibliothèque théologique), Neuchatel-París, Delachaux et Niestlé 1957. Entre nosaltres el tema fou presentat per Antoni BRIVA, *El tiempo de la Iglesia según la teología de Oscar Cullmann*, Barcelona, Seminari Conciliar 1958.

56. Vegeu *El primitiu...* (citat en la nota 1), 49-50; el tema tornà a ocupar-me en *L'ars catholicae philosophiae (primera redacció de la Philosophia catholica et divina) d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», X (1991), en concret 31-35: la conclusió d'aquestes pàgines podria ésser: Arnau de Vilanova no es casa amb ningú, ni amb Joaquim de Flore ni amb fra Pèire Joan.

57. El text de procedència catalana que pren seriosament el paral·lelisme de la concòrdia joaquimita entre els dos Testaments és la *Summula seu breviliquium super concordia Novi et Veteris Testamenti*, publicat per Harold LEE, Marjorie REEVES i Giulio SILANO, *Western Mediterranean Prophecy. The School of Joachim of Fiore and the Fourteenth-Century Breviloquium* (Studies and Texts, 88), Toronto, Pontifical Institute of Mediaeval Studies 1989, de forma particularment visible en la *Distinctio XIII, qua agitur de scala generationum utriusque testamenti* (298-322); sobre la 'catalanitat' de la *Summula seu Breviloquium...*, hom pot veure el meu *La traducció catalana medieval del Liber futurorum eventuum de Joan de Rocatalhada. Edició i estudi*, dins «ATCA», XVII (1998), 7-219, en particular 20-22.

58. Gairebé escollit a l'atzar, podem llegir aquest fragment de la *Introductio in librum Joachim de semine scripturarum* (MANSELLI, cit. en les notes 49 i 50, p. 47): «Ex predictis igitur habetur expresse quod in misteriis Dei, que sacra scriptura fidelibus et maxime electis proponit ad credendum et presciendum quod revelabuntur et implebuntur constanter temporibus quibus divina stabilivit prudentia, significant aliquid elementa vel semina scripturarum. Cum autem scriptura sacra fere tot misteria contineat quot et verba, quis enucleare valebit quid illorum elementa scripturarum distincte significant?» No seria difícil de trobar-ne almenys d'equivalents, si no d'encara més explícits en els diversos textos arnaldians.

Potser en pocs fragments és possible de copsar la dinàmica que es produïa en l'interior de mestre Arnau de Vilanova davant una objecció; o la distància entre la versió del mateix Arnau i la que en proporciona l'autor del *Tractatus quidam...*,⁵⁹ com en el de les línies 793-838.

Arnau redueix l'objecció a la seva fórmula més estricta, alhora que personal: «... de medicina debetis uos intromittere, non de theologia...»; i immediatament reporta la conseqüència que en treuen els objectants, la de menysprear el missatge: «et spernunt veritatem que procedit de ore vestro».

L'autor del *Tractatus quidam...* fa una presentació molt més rica: a) l'origen de l'objecció és vinculat a l'acusació de ,temeritat' feta al *De adventu Antichristi* pels teòlegs parisençs;⁶⁰ b) justifica l'objecció amb la frase de sant Jeroni: «fabrorum est tractare fabrilia», que por ésser com l'antecedent lògic de la doble conseqüència; c) el metge s'ha d'interessar en temes mèdics; d) «nec eorum est quod se intromittant de theologicis et divinis».

La primera reacció d'Arnau és la de recordar que ja en altra ocasió havia escrit a Jacme Blanc sobre el tema i en concret sobre el menyspreu al missatge, menyspreu que també tocava la persona de l'amic (i de retruc Arnau): aleshores s'envolà a les altures bíbliques, recordant a Blanc que el menyspreu a la seva persona repercutia en el mateix Crist, cosa que l'havia d'omplir de goig.

Tot seguit la resposta arnaldiana continua per les altures teològiques, però en negatiu, qualificant l'objecció de ,blasfèmia': menysprear un metge equival a menysprear tota la Trinitat santíssima, que ha destinat Jesucrist a metge de la humanitat, i a desestimar l'Escriptura que avisa que cal honorar el metge;⁶¹ la dita ,blasfèmia' afecta i ofèn de manera particular el mateix Jesucrist, que no féu distincions contra els metges, ans ben al contrari acceptà que un metge fos un dels evangelistes, col·locant-lo, doncs, a la base mateixa del missatge cristià.

I prossegueix (línies 811-826) en el pla teològic: els adversaris o bé neguen la llibertat de Crist a repartir entre tots els membres de l'Església amb total discrecionalitat els dons carismàtics destinats a la conducció de la mateixa, o, cosa encara pitjor, es consideren ells els encarregats de l'esmentada distribu-

59. El fragment paral·lel del *Tractatus quidam in quo respondetur objectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi de adventu Antichristi* es troba en les línies 2097-2128 de la seva transcripció en l'apèndix del present estudi.

60. Sobre l'acusació de temeritat, hom pot veure el meu *Sobre l'estructura global del De tempore adventus Antichristi d'Arnau de Vilanova*, publicat en la secció de «Notes i documents» d'aquest volum.

61. En relació al text bíblic d'*Eclii*, XXXVIII, 1, que mana d'honorar el metge, vegeu el llibre de Joseph ZIEGLER, *Medicine and Religion c. 1300. The Case of Arnau de Vilanova* (Oxford Historical Monographs), Oxford, Clarendon Press 1998, 342 pp., ja en 2, nota 1; en el curs de l'obra (cf. ATCA, XIX (2000), 696-700), el tema retorna en tractar de diversos autors, tal com hom pot veure en la taula analítica final, que dedica una entrada específica a aquest punt: 339, columna 1.

ció, evidentment només entre aquells que ells volen o que són de la seva corda; més encara, per la dita posició llur distància de l'Esclatua es manifesta immensa, car en aquesta (*Num* XXII-XIII) és reconegut per profeta no sols algú que és membre del Cos de Crist, que és l'Església, ans fins i tot un Balaam, «qui fuit infidelis, quia gentilis siue paganus, et sacrilegus, quia populo sancto contrarius, et prophanus, quoniam ariolus, et impius, quoniam mercede conductus ad maledicendum populo Israelis» (línies 832-834).

No cal dir que tot el raonament és amanit amb els penjaments arnaldians acostumats: ‚blasphemia’ (lín. 800, 806, 811, 828); ‚per istos Altissimus blasphematur’ (804-805); ‚magistralis inflatio’ (817-818); ‚inflatos’ (819); ‚magistralis inflationis’ (826); ‚Ad quas tenebras deducat eos inflatio’ (827); ‚blasphemos’ (828); ‚nisi heretici fuerint’ (829); ‚predicti alienantur a vulva et errant ab utero’ (835-836); ‚iam sit in illis furor secundum similitudinem serpentis et aspidis surde, obturantis aures, ad veritatis repulsam’ (836-838).

Si ara el lector llegeix les línies 2097-2128 del *Tractatus quidam...*, transcrit en apèndix al present estudi, hi trobarà tots els elements teològics, que ja coneix per les línies 793-838 del nostre, ni una, en canvi, de les desqualificacions amb les quals mestre Arnau acabem de trobar que obsequiava els mestres en teologia; més encara, en parlar de Balaam, l'autor del *Tractatus quidam...*, copia els adjectius com ‚infidelis’, etc., però es deixa al tinter les raons de cada una. I ací rau una de les diferències objectives entre un text d'Arnau, personal, apassionat, dialèctic i polèmic, i la versió objectiva que en dóna l'altre autor, tal com ja hem dit més amunt.⁶²

Ja d'entrada puc dir de l'objecció següent, introduïda en l'*Apologia de versutiis...* a l'hora dels primers afegits (línies 839-870), que no se m'acut altra raó de la seva inclusió en el dit text, si no és la de confirmar que per al nostre autor els contradictors foren previstos i desqualificats pel mateix Jesús en l'Evangeli. Mirem-la, doncs, fit a fit.

Jacme Blanc havia comunicat a Arnau que el tema de la proximitat dels novíssims interessava molt pocs, i que encara eren menys els qui hi creien.

La resposta del mestre és fàcil: els esmentats no fan altra cosa que donar raó a la *Bíblia* tant de l'Antic com del Nou Testament (línies 842-845); i s'estén més en la comparació entre la situació contemporània i la dels anys immediatament anteriors al Diluvi Universal en relació a Noè, tal com hom pot veure en el lloc del *Gènesi* indicat en l'aparat de fonts, comparació que veu reforçada amb les paraules de sant Pere de les línies 856-859.

Per la meua banda, afegiré que aquesta observació és a la base mateixa del missatge arnaldia, tal com hom pot veure en un dels passos inicials del *De adventu Antichristi*,⁶³ i pot ésser resumit d'aquesta manera: davant els terribles

62. Vegeu en aquesta introducció l'aparat que s'intitula *Un o dos Arnau?*

63. Vegeu el fragment en la meua transcripció dins ATCA, VII-VIII (1988-1989), 136/113 a 137/148.

esdeveniments finals i en particular davant la persecució de l'Anticrist, el desinterès general de la gent és tan absolut, que cal un tro gros o un toc estrident de corn o un bramul ferotge, a fi que es desvetllin: i aquest és el sentit del missatge de mestre Arnau, el d'ésser els seus opuscles aquell tro gros i toc o bramul estrident desvetllador, que havia de provocar el terror i amb ell el canvi de rumb en la vida tant individual com col·lectiva dels cristians i de l'Església.⁶⁴

També el fragment que tracta de la nova objecció forma part dels afegits primers al *De adventu Antichristi*. La interpretació donada per ell al ,nosse' d'Act I, 7, és un dels punts forts del raonament d'Arnau, en el sentit que ha estat dels més discutits i per tant un dels que més ha hagut de defensar. El sentit de l'objecció és clara: «Non est vestrum nosse tempora vel momenta...» d'Act I, 7, prenent el ,nosse' a l'estricta peu de la lletra (tal com propugna Arnau en proclamar que Déu és el gramàtic més perfecte i que per tant quan empra, també en llatí –recordem el *De significatione nominis Tetragrammaton*–,⁶⁵ una paraula ho fa a plena consciència i d'acord amb el més ple i estricte sentit del mot), significaria que «No és cosa vostra l'haver conegut temps i moments, però rebreu l'Esperit Sant...»: és a dir, en temps pretèrit no us esqueia de conèixer, però ara el temps arriba i, per tant, ja us pertoca; Arnau, en canvi, dóna un salt ontològic i lògic a la interpretació del text: el ,non est vestrum' significaria que amb les vostres possibilitats humanes no podeu saber temps i moments, i que, per tant, el ,nosse' també té sentit actual, no sols pretèrit, tal com hem exposat en la present introducció en presentar *Les primeres objeccions a la tesi arnaldiana*.

Però el joc entre passat i futur només compareix, i encara d'esquitllentes, en el *De mysterio cymbalorum*.⁶⁶ D'ací ve la novetat del text de les línies 871-900, on l'autor s'ha d'encarar amb el problema, i ho fa amb una resposta de tres passos:

64. Aquest missatge arnaldia es pot llegir a continuació del fragment indicat en la nota anterior, 137/149 a 138/185, i encara 141/316-323.

65. Vegeu més amunt, el text corresponent a la nota 58 i el fragment transcrit en la dita nota, i en l'*Apologia...* publicada a continuació, les línies 496-501.

66. «Nec dixit: ,Non cognoscetis', sed ,Non est vestrum nosse...', quia id quod nemo ex se potuit nosse, potest in futuro per alium cognoscere...» (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 73, líns. 333-335): cal remarcar, d'una banda, el joc entre el ,potuit' i el ,potest in futuro', que està en la línia de la nostra objecció, i entre l',ex se' i el ,per alium', que obre la porta a la solució arnaldiana.

Arribant fins a l'extrem, en un afegit a la primera redacció del *De mysterio cymbalorum*, que hom pot veure en l'edició acabada d'esmentar, 76, segon dels paràgrafs afegits a l'aparat crític entre les línies 413-414, Arnau accepta que el ,nosse' pot tenir sentit pretèrit, però només amb validesa anterior al moment de l'Ascensió; però ja sabem que per a ell, el problema no és cronològic, sinó ontològic i gnoseològic, de naturalesa humana limitada en ella mateixa i en la seva capacitat cognoscitiva.

– el primer (874-882) consisteix a admetre que en algunes expressions bíbliques (cap de les quals no conté el mot discutit) sota un significat verbal en un temps determinat hi ha la significació d'un altre temps verbal;

– el segon (883-889) consisteix a negar que el ‚nosse’ sigui un dels casos en els quals significat i significat no coincideixen, o, dit en positiu: l'afirmació de Jesús només val per al temps passat, no pas per al present; en conseqüència, segons Arnau, qui vulgui entendre el ‚nosse’ en sentit present ha de demostrar que en llatí bíblic és normal d'utilitzar (o que en aquest cas és així) un infinitiu pretèrit en sentit de present, i de més a més, que tal ús és necessari o que té alguna utilitat;

– el tercer (890-900) condueix el raonament al camp tan conegut d'Arnau, el de la desqualificació personal: qui no sigui capaç de complir l'exigència del segon pas, ‚insanit aut malignatur’ i li encaixa tota la rècula de penjaments que segueixen. Un d'ells és el d'acusar el possible adversari d'haver comès ‚fallacia consequentis’. Però l'intent d'establir una llei general a base de només tres casos, cap dels quals no és ni idèntic ni paral·lel del discutit ací, què és sinó una conegudíssima forma de fallàcia?

De les anècdotes a la categoria

I heus-nos arribats a la darrera de les formes de contraposició, que també ens introdueix a la darrera part de l'*Apologia*: els polemistes de més acarnissada contraposició al missatge arnaldià són religiosos; el comentari arnaldià a aquesta informació farà desplaçar la part final del nostre opuscle a una certa temàtica ascètica, dissortadament també polèmica.

En informar-lo mestre Jacme Blanc de la particular agressivitat d'alguns religiosos, no innovava mestre Arnau de res de nou, ja que un religiós, i més en concret franciscà, ja s'havia assenyalat com a més bel·ligerant, ja que «ad me submergendum ceteris acrius seviebat», tal com fa constar ell mateix en l'*Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad apostolicam Sedem*.⁶⁷

També en aquest cas la dinàmica del raonament d'Arnau és digna d'ésser analitzada, perquè segurament, si no arriba a ésser definitiva de la seva mentalitat, almenys és mostra indiscutiblement autèntica de la seva forma de pensar.

Li arriba la notícia que entre els qui es manifesten crítics amb el missatge del *De adventu Antichristi* hi ha alguns religiosos (lín. 901); i això sol, sense cap complement d'informació, ja el porta a afirmar que es tracta de pseudoreligiosos; és a dir, el sol fet de criticar el seu opuscle els converteix

67. El lector pot trobar el text del dit ‚instrumentum’ en el meu article: *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, publicat en aquest volum.

en falsos religiosos; prova: l'afirmació de *Iac* I, 26, diu que és vana o inconsistent i sense solidesa la religió d'aquell qui té la llengua desfermada; sentència que Arnau aplica automàticament a aquells religiosos, convertits en pseudoreligiosos pel sol fet de no haver-se deixat convèncer per l'opuscle arnaldia sobre l'Anticrist. I si pel sol defecte de la xerrameca ja són pseudo-religiosos, aquesta falsedat augmenta en la mesura que són culpables d'altres vicis (líns. 909-910).

Segon pas de desqualificació: comencem altra vegada per la informació proporcionada per mestre Jacme Blanc: a l'hora de criticar el *De adventu Antichristi* els dits religiosos són pitjors que els altres (lín. 913: «deteriores ceteris inventis»), cosa que encaixa amb allò que per la nota 67 sabem que ja Arnau havia dit d'aquell teòleg franciscà; deducció immediata: tot i la prohibició bíblica de jutjar el proïsme, Arnau troba el camí per a la desqualificació total, seguint la diatriba de Jesús contra «scribas, id est, legisperitos, et phariseos», reportada en les línies 931-935: els religiosos criticares són com els escribes i fariseus de l'*Evangelii* i se'ls apliquen les mateixes desqualificacions, perquè com ells només atenen a les aparences i perquè, més enllà de l'aparença, per dintre són un autèntic podrimener. I així com si escribes i fariseus haguessin estat allò que aparentaven haurien seguit Jesús, així mateix, si els religiosos fossin allò que aparenten es manifestarien d'acord amb el missatge arnaldia.

Però aquest només és un primer pas del raonament. El segon (línies 949-985) consisteix a col·locar aquella crítica i contraposició en marc escatològic.

Arnau comença amb una afirmació, com una tesi: entorn el temps de l'Anticrist la malignitat i en particular la pública proclamació d'errors per part dels falsos religiosos es trobarà en plena activitat. I n'aporta tres proves bíbliques:

– la primera és una aplicació del principi de la ,concordia', que ja coneixem pel text de les línies 766-792 i les explicacions complementàries. En aquest cas, el paral·lelisme és establert entre dos moments de la vida de Jesús i els dos corresponents de la història de l'Església: al començament de la seva vida, Jesús fou perseguit pel poder estatal imposat per un governant pagà, Herodes; al final, fou víctima de la malvolença d'escribes i fariseus. Així mateix, al començament de la seva història l'Església sofrí persecucions dels poders estatals infidels; al final de la mateixa història la persecució vindrà pels hereus i successors dels escribes i fariseus, els falsos religiosos;

– la segona és un text de *Job* (XLI, 21),⁶⁸ segons el qual el Maligne (és a dir, Leviathan, de *Job* XL, 20) tindrà sota ell, és a dir, dominats, els raigs del

68. Una petita observació: el text de *Job* XLI, 21, transcrit per Arnau, té en la *Vulgata* una col·locació de les dues meitats contrària a la d'ell: «Sub ipso erunt radii solis, et sternet sibi aurum quasi lutum»; la comparació amb les traduccions del text hebreu, tan distants del llatí, confirma que el mestre es valgué del text de la *Vulgata*.

sol, que, apropiant-se i esquematitzant una interpretació de sant Gregori el Gran (vegeu la nota d'aparat de fonts al text d'aquestes línies), Arnau identifica amb els religiosos: li va molt bé per a presentar-los com a sotmesos al Leviathan, i, doncs, com a instruments del Maligne;

– la tercera és la referència als primers versets d'*Apoc XIII* (la visió de les dues bèsties alçant-se respectivament de la mar i de la terra, i dels dos corns), identificats per l'autor d'una *Expositio* no més precisada, però que tot porta a pensar que és la *Lectura super Apocalypsim* de fra Pèire Joan,⁶⁹ amb el grup eclesial dels personificadors de la ciència teològica i de l'estat de perfecció, per tant amb els teòlegs i els religiosos, sobretot amb els teòlegs membres d'ordes religiosos.

Arnau no en té prou d'acusar els falsos religiosos de malignitat; ell ha de proclamar que llur malícia és gran. La demostració es basa en el text de *Mt XII*, 43-45, el que dibuixa l'estratègia del Maligne, consistent a no conformar-se quan ha estat foragitat d'alguna casa, car en veure-la buida, neta i ben guarnida (,vacantem, mundatam et ornatam': lín. 993), s'hi reentafora i fa que les darrerries sien pitjors que les primeries (,fiunt novissima hominis illius peiora prioribus': lín. 995). Per a ell aquest text dibuixa allò que s'esdevé en els falsos religiosos: en un primer temps, el de l'entrada en religió, el novici s'allibera del dimoni (cf. líns. 1579-1581); en un segon temps, aquest el va reconquerint mitjançant la inoculació dels set mals esperits companys de Beelzebut; i en un tercer, el de les darrerries, la situació és pitjor que la d'abans d'entrar en religió, perquè ara és esclau dels set pecats capitals i no només de la luxúria. I creu que se'ls pot aplicar en particular allò del ,vacantem' i ,ornatam', ja que, saltant del ,vacantem' d'un habitatge a la vagància personal, veu en aquesta darrera la font de tots els set pecats, a cada un dels quals és dedicat un fragment dins la darrera part de l'*Apologia*.

69. Encara no és superat l'estudi amb què cridà l'atenció entorn la dita obra Raoul MANSELLI, *La «Lectura super Apocalypsim» di Pietro di Giovanni Olivi. Ricerche sull'escatologismo medievale* (Studi Storici, 19-21), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 1955; l'obra esparsa d'aquell autor, centrada en la mateixa temàtica, ha estat aplegada suara sota el títol *Da Gioacchino da Fiore a Cristoforo Colombo. Studi sul francescanesimo spirituale, sull'ecclesiologia e sull'escatologismo bassomedievalli*. Introduzione a cura di Paolo VIAN (Nuovi Studi Storici, 36), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 1997, 750 pp.

La interpretació de les dues bèsties i dels dos corns, que hi veu les persecucions respectivament primera i darrera tant de Jesús com de l'Església, no és la de Joaquim de Flore, almenys la del seu *Enchiridion super Apocalypsim*: «... duo ista proelia [les dues batalles que corresponen al sisè segell] communem unius temporis procellam insinuant, pro eo quod liber Apocalypsis bestiam ascendentem de mari, et bestiam ascendentem de terra in unum convenire demonstrat, fieri potest ut praesens tribulatio in bestia ascendente de mari designata, praevalente gladio Christi usque paene ad defectum deveniat, et rursus per draconis astutiam rediviva resurgat...» (BURGER, [Studies and Texts, 78], Toronto 1986, 19, líns. 339-344).

De Llull a Arnau?

Si el possible lector té temps i ganes de llegir les explicacions que acompanyen el text d'aquesta darrera part, s'adonarà que la forma arnaldiana de presentar la doctrina de la confluència i derivació dels pecats no és pas la normal ni en els teòlegs predecessors seus ni en els contemporanis; l',otium', per exemple, no és pas sempre considerat sota un biaix negatiu, car és també aquella situació existencial, que permet de dedicar-se a ocupacions intel·lectuals o, en general, de l'esperit.

La recerca, però, de línies de pensament que desemboquessin i, en part almenys, expliquessin el de mestre Arnau, ha permès d'individuar un (de moment) petitíssim fil, que no sembla haver estat tingut en compte fins ara en el tema tan llèpol de les relacions entre els dos nostres grans autors de la Baixa Edat Mitjana, Ramon Llull i Arnau de Vilanova: és un paràgraf de l'*Allocutio super significatione nominis Tethagrammaton* d'Arnau, en el qual crec reconèixer no sols una de les línies de pensament, ans també la terminologia lul·lians.⁷⁰

70. El paràgraf diu així: «Eodem quoque modo [omnis intellectus qui ponit in Deo intellectum esse et voluntatem] concedet necessario supradictam Trinitatem in Deo esse, quisquis concesserit esse veram unitatem in eo. Si enim in Deo est unitas, necesse est ut sit activa, cum nihil in Deo sit passivum aut ociosum. Et cum in eo sit eterna, necessario in Deo agit ab eterno. Nichil autem agit per se nisi quod ei convenit de ratione sue formalitatis, ut albedinis est per se albificare, caliditatis calefacere, lucis illuminare, sic et unitatis est proprium et per se unire. Necesse est ergo ut unitas, que in Deo est actu, sit uniens ab eterno. Sed nulla actio potest esse sine obiecto. Convenit ergo necessario quod illa unitas, que in Deo unit ab eterno, eternaliter habeat unibilia plura, cum omne unibile sit alii unibile; et cum uniens etiam in Deo sit alterius rationis ab unitis, oportet ut unitas uniens in Deo alia sit ab his que unit. Nam inter quecumque unibilia vel unita cadit uniens medium, necesse est esse illa distincta. Sed ostensum est supra quod in Deo nulla potest esse distinctio, nisi suppositorum. Oportet ergo esse in Deo ad minus tria supposita...» (CARRERAS ARTAU, «Sefarad», IX (1949), 96-97).

El lector s'haurà adonat que darrere els significants d'aquest paràgraf hi ha la doctrina lul·liana dels tres correlatius, dialècticament col·locada entre la inqüestionable unitat i la no menys clarament implícita trinitat de Déu; i no sols la doctrina, ans també la terminologia específica d'aquella teoria, la que expressa el principi actiu (ací ,uniens'), l'acte d'unir (ací ,unit' i els infinitius en -,are', tècnicament lul·lians) i el receptiu o resultat de la unió (ací ,unibile/unitum'). Sobre el tema dels correlatius, hom pot veure la tesi doctoral de Jordi GAYÀ, *La teoría luliana de los correlativos. Historia de su formación conceptual*, Palma de Mallorca 1979, 242 pp.

La recepció d'una teoria lul·liana en un text arnaldia fortament impactat per intents d'esbrinar en perspectiva evolutiva sentits amagats en detalls verbals de la *Biblia*, ha d'ésser subratllada, car col·locava una doctrina lul·liana fonamental en un context desestimat per Llull, tal com mig segle després li treia JOAN DE ROCATALHADA, qui en el *Liber ostensor*, no volgué veure en el mallorquí l'Hèctor de la seva Minerva dels temps finals, perquè «prefatus Ramundus non reuelauerit secreta arte firmata», tal com podem llegir dins ATCA, XVII (1998), 218, núm. 22; cf. 214, nota 8.

El tènue fil que, ja el 1292 en què l'*Allocutio...* fou escrita, permetia de passar del text d'Arnau a algun de Llull és la paraula ,otiosum', present en el paràgraf transcrit, i no cal dir, en textos lul·lians.⁷¹ I la coincidència dels dos mestres a centrar les seves anàlisis en el concepte d',ociositat' convidaria a allargar el discurs des de les altures teològiques de la vida interior de Déu unitat i trinitat, pròpies de Llull, on tota ociositat és metafísicament exclosa, a les aplicacions ascètiques (ni que sigui en negatiu) a la vida del cristià i en particular a la del religiós, que n'assenyala mestre Arnau de Vilanova. Ja en les presents línies introductòries (sobretot en les 1033-1036) a la darrera part del seu tractat, aquest sap conjuntar els dos aspectes, el negatiu i el positiu, del tema: si, en efecte, la cara o la primera de les males conseqüències espirituals de l'ociositat és la de buidar el cristià o el religiós per dintre, la creu o la segona, sobretot en el religiós, més obligat a assegurar les formes externes, consisteix a revestir aquella buidor interna amb aparences purament externes de santedat.

71. Així, en el *Liber de cognitione Dei*, trobem el següent text, que, quant a la dinàmica demostrativa, ben bé podria ésser paral·lel del d'Arnau: «*Nulla operatio potest esse sine distinctione. Deus operationem habet in se. Deus habere non posset operationem in se sine distinctione operantis, operabilis et operari. Deus, ergo, producit operatum et operari cum distinctione et cum distinctionato in se ipso essentialiter et naturaliter. Unde, ratione huiusmodi, cognosci potest quid est hoc quod Deus facit in seipso, ut ita loquar. Hoc est, facit productum et producere coessentialia et naturalia, et hoc eternaliter et infinite, ut in sua operatione non sit otiosus*», Biblioteca Apostolica Vaticana, Urb. lat. 1506, f. 72r-v.

Cal remarcar no sols la presència de l',otiosus' al final del fragment, ans sobretot la funció dialèctica: si no és veritat la demostració precedent, Déu resta ,otiosus', idea que ha d'ésser totalment refusada.

Una primera aproximació a allò que la ,ociositat' significa per a Ramon Llull es pot obtenir resseguint els mots ,ociar', ,ocietat', ,ociós, -osa' i ,ociositat' en Miquel COLOM MATEU, *Glossari General Lul·lià*, Volum IV. O-R, Palma de Mallorca, Editorial Moll 1985, 24/II; i si la tradició cristiana, sobretot la filosofia i teologia medieval ha definit Déu com a ,actus purus', el significat particular que té per a Llull i el seu mateix concepte de Déu l',activitas' o ,actuositas' i en conseqüència l'exclusió d',otiositas' es pot veure en Armand LLINARÈS, *Accidia. Remarques sur un mot du vocabulaire lullien*, dins «Miscellanea in honorem Sebastiani Garcias Palou», Palma de Mallorca, Maioricensis Schola Lullistica 1989, 47-54; recordem que Llinarès havia dedicat la seva tesi doctoral a *Raymond Lulle, philosophe de l'action*, París-Grenoble, Presses Universitaires 1963, 510 pp.; vegeu la recent tesi de Carles LLINÀS, *Ars angelica. La gnoseologia de Ramon Llull* (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XXVI), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 2000, 141-144, en particular 141-142, nota 213. I trobo en Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, *Erhard-Wolfram Platzeck (1903-1985). Quaranta-cinc anys d'investigació lul·liana*, dins «Randa», 19 (1986), 150-151, que Platzeck hauria qualificat vida i obra de Llull com un ,horror otiositatis'. Des d'un punt de partida ben divers, Harvey HAMES, *Discourse in the Synagogue: Ramon Llull ans his Dialogue with Jews*, dins *Constantes y fragmentos del pensamiento lulliano*. «Actas del Simposio sobre Ramon Llull en Trujillo, 17-20 septiembre 1994». Editadas por Fernando DOMÍNGUEZ y Jaime de SALAS (Beihefte zur Iberoromania, 12), Tübingen, Niemeyer 1996, 99-115, en particular 113, inclou el tema de l',otiositas' en reconstruir el sermó predicat per Ramon Llull als jueus de Barcelona (112-115) algun dissabte dels dos darrers mesos del 1299, en el qual els hauria presentat els punts més bàsics de la fe cristiana.

I com que tota aquesta introducció a la darrera part de l'*Apologia...* gira entorn aquell fragment evangèlic que preveu en qui recau en la vida de pecat el retorn de Beelzebub acompanyat d'aquells «septem spiritus... nequiores se» (líns. 994 i 1009), és natural que mestre Arnau de Vilanova clogui la introducció amb la llista dels «septem malignos spiritus, de quibus facit Dominus mentionem» (lín. 1038); recordem-los, bo i conservant l'ordre que tenen en les línies 1039-1045: precedeix l'esperit de presumpció; segon, el d'ambició; terç, el d'impia cobejança i avarícia; quart, el d'hipocresia poc o molt disfressada; cinquè, el d'enveja; sisè, el d'obstinació; i el setè és aquell terç dels pecats contra l'Esperit Sant, consistent en l'«ocultació de la veritat coneguda per a pecar amb més llibertat».⁷²

Però, sabent que parla de vicis, s'equivocaria totalment qui pensés que un ,espiritual' com Arnau de Vilanova hauria d'haver aprofitat les darreres pàgines per a exposar una doctrina ascètica vàlida per a tothom.

S'equivocaria perquè la realitat és ben altra, car mestre Arnau dedica aquestes darreres pàgines a desprestigiar els seus contradictors, ara, però, de manera global (fins ara la desqualificació venia després d'ésser exposada l'objecció al missatge escatològic arnaldià) de manera que allò que hi trobarem serà o equivaldrà a la tesi general: els meus contradictors ho són perquè han caigut en el bloc dels set vicis ací exposats; no esperem, doncs, una exhortació moral a evitar els vicis o cap didàctica ascètica sobre la manera de fer-ho, ans la tesi que els qui el contradiuen cauen en tots i cada un dels set vicis i els són aplicables les impugnacions amb què els *Evangelis* ens diuen que Jesús criticava escribes i fariseus.

Si ens fixem en l'exposició doctrinal, no serà difícil de trobar-hi unes posicions de fons: l'autor ve a dir el següent: els meus contraopinants ho són perquè han optat per seguir el camí d'aquelles aparences humanes que condueixen a ocupar un estrat ben alt en l'estimació de la gent (és a dir, en la societat), tant si aquesta posició elevada es deu a la noblesa de la naixença, com al resultat dels estudis, a la pertanyença a un estat que professa la santedat, o a l'abundància de riqueses; jo, en canvi, propugno obertament el contrari, la valoració de la veritat existencial (o de l'ortopraxi) i la desvaloració radical de l'aparença. Crec també que és encertat d'assenyalar que en aquesta darrera part es reforça aquella relació personal de qualsevol tema, que ja trobàvem en el títol: les objeccions no són això, és a dir, raons a discutir entorn el missatge escatològic arnaldià, sinó ,versutiae atque perversitates'; ací la referència personal arriba al màxim, per no dir al paroxisme: qui es posa contra el meu missatge escatològic és un més dels escribes i fariseus de l'*Evangelium* que es col·locaren contra el missatge evangèlic de Jesús.

72. La formulació transcrita al peu de la lletra és la que es troba en el *Catecisme de la Doctrina Cristiana, publicat per manament de l'Il·lm. i Rvdm. sr. dr. d. Valentí Comellas i Santamaria bisbe de Solsona per a ús dels seus diocesans*,⁶ Tàrraga, Camps Calmet 1941, 33.

Qui es posa contra el missatge escatològic arnaldia automàticament pot ésser i de fet és acusat d'ésser dominat per l'esperit de presumpció, per la set de càrrecs com més alts millor, per una cobejança i avarícia sense compassió, per la hipocresia religiosa, per l'enveja envers aquells que han escalat llocs més elevats, i per dos pecats extrems: l'enduriment en la culpa i la repugnància o resistència a la veritat coneguda.

Si, doncs, les aportacions doctrinals a l'ascètica cristiana no s'han de cercar en la darrera part de la nostra *Apologia...*, sí que hi pot hom trobar elements interessants, potser fins i tot importants, per a la configuració de l'arnaldisme. I així, hom pot fer un paral·lelisme en sentit contrari, entre els successius vicis estigmatitzats en la darrera part que ens ocupa i les també successives opcions de l'*Alia informatio beguinorum*, com les de negar-se a l'ascens social, al prestigi que dona el saber o el diner, condició de la llibertat d'esperit, que vol estar totalment centrat en Déu.⁷³

Un altre punt, en el qual les pàgines finals de la nostra *Apologia...* representen un primer tast de posició arnaldiana dura, es troba en la tercera secció, la dedicada a l'avarícia i cobejança sense compassió (línies 1259-1340); d'aquella set de diners sense miraments potser els fragments més interessants són els de les línies 1280-1295, perquè hi és formulada la doctrina bàsica que anys a venir trobarà un desplegament sistemàtic i una aplicació sense contemplacions en les parts segona i tercera del *De belemosina et sacrificio*, que constituirà la base doctrinal de la tirada arnaldiana a favor dels pobres, deixant en segon terme (si no ja desqualificant) l'enriquiment o enfortiment de les institucions eclesiàstiques mitjançant les fundacions de beneficis eclesiàstics o de misses.⁷⁴

Malgrat que en tots set casos l'objectiu sigui el mateix, el camí de l'explicació és propi de cada un. I així trobem raonaments més o menys complexos (p. e., els de les línies 1047-1192) al costat d'altres de formats per un principi, immediatament després del qual segueix la conclusió (p. e., líns. 1341-1362).

73. Hom pot veure les dites opcions en la meua edició de *L'Alia informatio Beguinorum d'Arnau de Vilanova* (Studia. textus, subsidia, II), Barcelona, Facultat de Teologia 1978, 214 pp., en particular les 19-84, on les successives seccions d'aquell text presenten sotstítols com els de *Renunciem a la propietat* (36), *Escollim l'amor de Déu i el menyspreu del món* (40), *Volem escollir la millor part* (42), *Acceptem ésser marginats socials* (45), *Renunciem a tot grau social* (47), *Volem conservar l'esperit lliure* (57) i *Ens tanquem a tota ciència humana* (68).

74. Sobre el *De belemosina et sacrificio* hom pot veure el meu article *Trobada de tractats espirituals perduts d'Arnau de Vilanova*, dins «Revista Catalana de Teologia», I (1976), 489-512, en particular 497-500; i l'edició de la traducció castellana medieval del dit tractat, en *Dos tratados 'espirituales' de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval* (Monografías, 25), Roma, Iglesia Nacional Española 1976 [1978], 127-154.

La darrera paraula

El gairebé centenar de línies finals formen com el resum de l'*Apologia...* arnaldiana, car hi podem confirmar aquella convicció que la persona i el missatge escatològic d'Arnau de Vilanova constitueixen la norma en relació a la qual es divideix el bé i el mal o els bons i els dolents: per a convèncer-se'n només cal llegir les línies 1590-1594, que repeteixo ací a fi que el lector no les hagi de cercar tantes pàgines més avall:

«Ad certam, vero, notitiam pseudoreligiosorum atque theologorum, hoc experimentum vobis sufficiat, scilicet, quod quemcumque inveneritis, audita et intellecta presenti scriptura, frendere vel despumare, de illis esse nullatenus dubitetis».

Qualsevol, doncs, que criticués el *De adventu Antichristi*, sobretot si ho fés després d'haver llegit la present *Apologia...*, formaria part dels 'adversarios evangelicae veritatis', dels quals parla el text de les línies 1569-1570, que s'apropia i resumeix una descripció terrible de sant Pau en la *2Tim* III, 1-8, i per tant mereixeria que li fos aplicada tota aquella rècula de penjaments que l'Apòstol dedica als qui Arnau considera antecessors dels actuals seus contraris, amb els quals ell havia de lluitar en el pas del segle XIII al XIV.

Però en el resum d'aquest prop d'un centenar de línies hi ha quelcom més que consideracions purament personals, car hi trobem el diagnòstic i el remei que el metge de l'Església, Arnau de Vilanova, recepta als cristians i sobretot als jerarques del seu temps.

I si, tal com sabem, el primer mal pas consisteix en la desgana, galvana o mandra, que obre la porta al primer mal esperit i al vici corresponent, el remei consisteix en el fet «quod mens, tam cogitatione quam desiderio, celestia semper querat, memoria passionis Christi mentem ipsam iugiter informante» (líns. 1508-1509). Ara sí que trepitjem terreny arnaldianament sòlid. Ja sabem que un dels lemes arnaldians es resumeix en aquella frase litúrgica de «terrena despiciere et amare caelestia»;⁷⁵ i encara que l'expressió litúrgica no hi sigui utilitzada, la idea certament es repeteix i de forma ben expressiva en l'*Alia informatio beguinorum*, en centrar la darrera de les seves seccions.⁷⁶

L'altre punt ferm de sistemàtica arnaldiana manifestat en aquest centenar de línies és la perspectiva escatològica que emmarca tot el raonament. En efecte, la referència als set esperits malignes pitjors que la fornicació, i als corresponents vicis, a hores d'ara ja ben coneguts del lector, no té (només)

75. Tant la indicació de la font litúrgica com la de la utilització de la frase en obres primitives d'Arnau de Vilanova, es poden veure en la meua edició de l'*Ars catholicae philosophiae (primera versió de la Philosophia catholica et divina)*, dins ATCA, X (1991), 168, lín. 178, i corresponent apartat de fonts.

76. L'obra és citada en la nota 73; vegeu el text de les pàgines 70, líns. 436-439 i 72-73, líns. 505-536.

dimensió ascètica, sinó que, per damunt de tot, la té per a l'escatologia arnaldiana, que és la formulada en el *De adventu Antichristi* i, que, tal com és ben sabut, el mateix Arnau resumia en la frase: «Confés haver scrit que·l temps del damunt dit enemich [l'Anticrist] serà de infra aquest centenar que ara corre»;⁷⁷ establert aquest marc propugnat per Arnau, és natural que qualsevol situació, negativa o positiva, afectant la vida de l'Església, suscités en ell la pregunta de si enfortia o afeblia la capacitat cristiana de resistència a l'Anticrist i al seu atac contra tot allò que és cristià. I no cal dir que per a ell els seus atacants, és a dir, els qui impugnaven el seu missatge escatològic i amb ell la urgència d'assegurar una resistència invencible contra els atacs de l'Anticrist, eren automàticament col·laboradors del Maligne.

Intentem d'emmarcar, ni que sigui a tall d'hipòtesi de treball, el text de les línies 1514-1594 dins el context de l'obra arnaldiana, que serà com col·locar-lo en l'evolució de les conviccions de l'autor. Trobem en les línies inicials la reafirmació d'una tesi, que amb formulacions diverses s'ha anat repetint des del primer moment, la de la utilitat, conveniència o necessitat del preconeximent dels temps finals,⁷⁸ convicció que hauria d'anar seguida del corresponent projecte (pastoral) de preparació davant els tràngols que s'acosten. És el tema tractat a continuació, començant per la preparació individual, a la qual ens acabem de referir.⁷⁹

Però l'atenció de l'autor es dispara vers l'altra cara de la dita preparació, la col·lectiva, començant per assenyalar que en el *Nou Testament* i en les paraules de Jesús també és contemplada aquesta dimensió col·lectiva (línies 1525-1526). A partir d'ací, tota la dinàmica del raonament condueix a la identificació d'un dels cossos d'exèrcit que jugaran a favor de l'Anticrist i contra la resistència cristiana: «pseudoreligiosos fore deteriores cunctis pravis hominibus, iudicio Dei» (línies 1577-1578).

I aquest em sembla el punt a destacar en relació als textos anteriors, la *Philosophia catholica et divina* inclosa, que precedeix immediatament el nostre en la recopilació del Vat. lat. 3824. Torno a dir que formulo una hipòtesi de treball: la que, mentre en la *Philosophia...*, la proposta pastoral presentada a papa i cardenals⁸⁰ propugnava la reforma dels ordes religiosos i, per tant, preveia

77. *Confessió de Barcelona*, dins Arnau de VILANOVA, *Obres catalanes*. Volum I: *Escrits religiosos*. A cura de Miquel BATLLORI (Els Nostres Clàssics, A/53-54), Barcelona, Editorial Barcino 1947, 110, línies 16-18.

78. Hom la pot veure en el *De adventu Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 143, línia 419 - 153, línia 828; i *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, ibid., 83, línia 539 - 87, línia 642.

79. Vegeu la nota 73. Afegiré que tota la quarta part de la *Philosophia catholica et divina* és dedicada al tema de la preparació tant individual com col·lectiva davant les persecucions de l'Anticrist (PERARNAU, ATCA, X (1991), 14-17 [esquema] i 94, línia 566 - 148, línia 1379 [text]).

80. Aquest detall es dedueix de les dues lletres que acompanyaren sengles tractats de la *Philosophia catholica et divina* enviats a Bonifaci VIII i als cardenals, lletres que es poden veure en l'apèndix a l'edició de la *Philosophia...*, en el volum acabat de citar en la nota anterior, 197-200.

llur possible utilització en la lluita contra l'Anticrist, la nostra *Apologia...* posa punt final a la dita proposta de reforma, declarant els 'pseudoreligiosos', que ens han passat davant els ulls des del començament del tractat, col·laboradors de l'Anticrist. Repeteixo que formulo una hipòtesi de treball, sobretot perquè incideix en una interpretació personal relativa a l'autor Arnau de Vilanova: les informacions de mestre Jacme Blanc assenyalant l'existència d'un grup de religiosos contraris i crítics envers el missatge escatològic arnaldià, haurien provocat una crisi interna en el mestre, la d'adonar-se i convèncer-se que aquell cos d'exèrcit format pels ordes religiosos ja no era aprofitable per a les batalles finals contra l'Anticrist, sinó que, ben al contrari, actuaria a favor d'aquest. En conseqüència, el sistema defensiu d'Arnau s'haurà d'encarar a un nou grup de contraris: seran els grans protagonistes de la confrontació arnaldiana els anys següents, començant per la imminent i immediata declaració de guerra que és la *Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudoreligiosorum*, d'abast general, seguida, pas per pas, pels noms de Bernat de Puigcercós, Joan Vigorós i Martín d'Ateca, tots dominicans.

Degué ésser una constatació tan traumàtica com inesperada, després dels cants de victòria entonats en les lletres de l'*Opus epistolarum christini*;⁸¹ m'atreveixo a suposar que pel fet d'afirmar (en cert sentit, amb raó) que el nou text, el *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, era tramès des de la casa mateixa del Papa, li asseguraria una acceptació per part de gent d'Església, que li havia estat negada en la presentació del *De adventu Antichristi* a la universitat de París, sobretot després d'haver esmussat en el tractat segon, d'acord amb Bonifaci VIII, algunes de les arestes més punxegudes del primer..

El nou fracàs s'hauria traduït en la convicció que hom no podia comptar amb religiosos de cap mena (és significativa la repetida referència als 'claustrals' en les línies 1085, 1142, 1181, 1510) per a la defensa espiritual dels cristians en els temps finals.

En conseqüència, a partir de l'*Apologia...*, ens trobarem en estat de guerra declarada. Per això, en posar punt final a aquesta introducció podem confirmar que amb la publicació de l'*Apologia...* es tancava un cicle (o, més ben dit, la primera part d'un cicle), el qual, si tot ell és constituït per texts d'alguna manera depenents del *De adventu Antichristi*, els de la primera part són els que, tot i ésser polèmics en relació als mestres de la Universitat de París, mantenen tots ells (el *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, l'*Opus epistolarum christini*, la *Philosophia catholica et divina* i la nostra *Apologia de versutiis et perversitatibus...*) almenys les formes d'una discussió pacífica. Immediatament després s'encetaria la segona part del cicle, format per textos de polèmica personal, a partir de

81. Aquelles lletres foren publicades per Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Del Epistolario epistolar de Arnaldo de Vilanova*, dins «Estudios Franciscanos», XLIX (1948), 79-94 i 391-406.

l'*Eulogium* i de les *Denuntiationes Gerundenses*.⁸² Tot aquell conjunt seria sintetitzat per l'autor mateix en la *Lliçó de Barcelona*⁸³ i en la *Protestatio facta Burdegaliae coram Clemente V*, immediatament després de la qual el papa posà punt final a la polèmica escatològica durant el seu pontificat, reservant-se'n ell mateix el judici.⁸⁴

En el moment de posar punt final a aquesta ja potser massa llarga introducció, és natural que el lector es preguntí, sobretot després que ací hem anat assenyalant (o ho farem en l'aparat d'anotacions complementàries) falles en el raonament arnaldia, si en algun punt Arnau defensava posicions doctrinalment justes. Amb tota la provisionalitat que calgui, n'assenyalaríem dues, ben clares en l'*Apologia...* i textos anteriors: la capacitat de tot membre de l'Església a ésser instrument a les mans de Déu per a la realització dels objectius que Ell vulgui o, dit d'altra manera: Déu és absolutament lliure en la distribució dels carismes per al servei del seu poble; i segona, la dimensió evolutiva, dinàmica o històrica de la comprensió de la fe, sobretot si en la dita evolució hi ha un cas concret del punt anterior. Teòricament, en aquests dos punts la posició arnaldiana era l'encertada, sobretot en un moment en què els teòlegs contemporanis semblaven concentrar les possibilitats de comprensió del missatge cristià a les que proporcionava la lògica aristotèlica, la *Logica nova*; i dic teòricament, perquè àdhuc ací, allò que en realitat Arnau defensava (i amb quin urc!) no era pas la validesa teòrica d'unes tesis, sinó llur realització en la seva persona i missatge; i ací la posició personal d'Arnau era totalment vulnerable i atacable, perquè l'autèntic carismàtic, un cop complerta la seva missió de la forma més objectiva i pacífica possible, no s'ha d'apropriar personalment de la missió o del carisma, ans ha de córrer a amagar-se, justament perquè és cosa de Déu i no personal seva. I no cal dir que els seus cada dia més nombrosos contraris se n'aprofitarien.

Però en el moment d'escriure l'*Apologia de versutiis...*, això darrer només era un futurible. No fem passar, doncs, la reu davant els bous.

82. La documentació relacionada amb Girona i el seu bisbat fou publicada per Joaquim CARRERAS I ARTAU, *La polémica gerundense sobre el Anticristo entre Arnau de Vilanova y los dominicos*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», V-VI (1950-1951), 5-58 (els títols inclosos dins aquestes pàgines són: *Eulogium de notitia verorum et pseudoapostolorum* (33-44); *Prima denuntiatio Gerundensis* (44-52); *Secunda denuntiatio Gerundensis* (52-54); *Denuntiatio tertia Gerundensis* (54-58).

83. Ed. BATLLORI (Els Nostres Clàssics, A-53-54), Barcelona, Editorial Barcino 1947, 101-139.

84. (*Praesentatio facta Burdegaliae coram domino summo pontifice Clemente V*), Vat. lat. 3824, ff. 254d-261d.

La nostra edició

Esperem que la transcripció d'ambdós textos hagi resultat literalment fidel als respectius manuscrits (Vat. lat. 3824 i Carmelità, *Cod. III, Varia D*), presos a base de l'edició del primer i de la transcripció del segon; en el primer text m'he permès de corregir l',appropiquavit' de la línia 386, normalitzant-la en ,appropri[n]quavit' (i m'he atrevit a fer-ho perquè en tres línies [les 384-386] el mateix verb és repetit tres vegades: en la primera el trobem amb totes les lletres, ,n' inclosa; en la segona hi ha signe d'abreviació damunt la ,i' i per tant s'ha de transcriure ,appropinquabit'; per això en la terça he considerat justificat introduir la ,[n]'; de més a més, tal com el lector pot veure en l'aparat crític, és la grafia dels altres dos manuscrits); en el segon, la fidelitat s'ha allargat fins i tot a les faltes, que no són poques; el lector, doncs, tindrà present aquest avís en llegir paraules que li semblen de grafia defectiva.

També cal advertir-lo del fet que en el primer text trobarà grafies que, comparades, li faran estrany; i així, per posar un parell d'exemples, es trobarà amb ,Matheus' i ,Mattheus', amb ,litera' i ,littera'; l'explicació és senzilla: ,Matheus' i ,litera' són simple transcripció de la grafia del manuscrit, quan la paraula hi és escrita completa; en canvi, ,Mattheus' i ,littera' són resultat de la transcripció de les respectives abreviatures, que l'editor ha hagut de desplegar d'acord amb la grafia normalitzada que assenyalen els vocabularis d'abreviatures llatines medievals. Han estat normalitzades les unions i separacions de paraules, les lletres ,i/j', les majúscules i minúscules i els signes de puntuació.

Les referències bíbliques empen les abreviatures dels llibres normals de la *Bíblia* segons les edicions de la *Vulgata llatina*, com són les de la Fundació Bíblica Catalana. Quant a les referències a la *Glossa*, s'ha donat un primer pas començant d'individuar-ne algunes que no són la *Glossa ordinaria* de Walafridus Strabo;⁸⁵ en aquest punt, però, potser només seria possible un coneixement complet de les fonts del nostre autor si es presentés la sort d'individuar l'exemplar de la *Bíblia Vulgata* manuscrita que ell utilitzà i amb la qual es devia protegir en referir-se a la *Glossa*. Fins ara aquesta sort no sé que s'hagi presentat.

Encara una observació relacionada amb la primera paraula del títol del *Tractatus quidam...*: el manuscrit, com si ja en la primera paraula donés mostra de la qualitat de les seves transcripcions, diu: ,Tractus'; m'he permès d'escriure ,Tractatus...' perquè al final de la columna inicial hi ha la pauta per al rubricador, pauta que és escrita correctament i havia d'ésser copiada; m'he limitat, doncs, a prendre de la pauta la primera paraula del títol, encara que el copista no ho fes.

Roma-Barcelona, octubre 2000-abril 2001

85. Encara que segurament és dada ben coneguda del possible lector, recordaré que la dita *Glossa ordinaria* és la publicada dins ML, 113 i 114, París 1852.

INCIPIT APOLOGIA
DE VERSUTIIS ATQUE PERUERSITATIBUS
PSEUDOTHEOLOGORUM ET RELIGIOSORUM
AD MAGISTRUM JACOBUM ALBI,
CANONICUM DIGNENSEM

5

AD ea que per uestras litteras intimastis, uestre karitati rescribo quantum occupationes cotidiane permittunt, notificans quod si Legis

2 atque C et 4 Albi V seq co canc et exp 5 Dignensem C Condignensem O seq Rubrica

6 Ad C [.]d | karitati CO caritati | rescribo B resscribo 7 cotidiane C quotidianae O cothidiane | peermittunt O permittunt | notificans O notificans | si C

2 ‚versutiis’: Arnaldus de VILLANOVA, *Fratribus predicatoribus, qui sunt Parisius* (CARRERAS ARTAU, «Estudios Franciscanos», 49 (1948), 393; *Fratribus Vallis Magne* (ibid., 399)

7-8 ‚Legis doctores’: Mt XXII, 35; 1Tim I, 7 8 occultatio: Mt XI, 25; Lc X, 21 10-11 En aquest cas, el Magister Historiarum no és Vincent de Beauvais (Vincentius Bellovacensis), ans PETRUS COMESTOR, *Historia Scholastica. Historia evangelica*, XXXIX: *De instructione Nicodemi*: «... edoctus est a Domino de spiritali [natiuitate], quae fit ex aqua, et Spiritu, quarum neutra iterari potest. Tamen quia adhuc inflatus erat magistrali scientia non poterat intelligere...» (ML

1-5 Àdhuc en vida d’Arnau de Vilanova, el títol d’aquest tractat ha tingut variants, car en la *Protestatio XV. kl. Augusti A. D. M CCC IV facta Perusii coram domino Camerario Summi Pontificis*, ell mateix l’esmentà amb l’epígraf: *Apologia de pseudotheologis et pseudoreligiosis* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 217, líns. 806-807); poc més d’un any després, en la *Praesentatio facta Burdigaliae coram domino Summo Pontifice Clemente V*, el títol seguia el mateix donat en el document de Perusa: «Sextus tractatus intitulatur *Apologia de pseudotheologis et pseudoreligiosis*: quoniam ibidem per scripturas sacras infallibiliter datur noticia predictorum, ac dissipantur obiectiones eorum contra denunciationem finalium temporum per me factam», Vat. lat. 3824, f. 256d. En canvi dins el mateix manuscrit a l’hora de copiar-hi el nostre text, el títol és el que encapçala l’edició; en canvi, en la taula inicial, f. VIa, el títol es redueix a la primera paraula: *Apologia*.

2 La connotació pejorativa del mot ‚versutiis’ resulta ben clara en el sintagma ‚Antichristi versutie suorumque membrorum’ emprat pel mateix Arnau en la *Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI postridie kl. iunii A. D. M CCC IV data* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 207, líns. 410-411); en el pensament del nostre autor el dit mot, sense cap afegitó, ja es col·loca en context escatològic.

4-5 ‚Jacobus Albi, canonicus Dignensis’, durant la seva vida es devia dir Jacme Blanc; el cognom ‚Blanc’ és confirmat per un document que també certifica l’e-

- doctoribus occultentur sacramenta diuine ueritatis, que pertinent ad notitiam temporum ultorum, nemo imbutus et informatus eadem ueritate mirari debet. Nam, ut ait Magister ystoriarum, qui sunt inflati scientia magistrali, ut Nichodemus, non possunt intelligere sacramenta Dei, quantumcumque sint facilis intellectus, quoniam oculi eorum tenentur per Illum, qui abscondit ea «a sapientibus et

om 8 occultentur C oculentur | sacramenta diuine O sacram diem 9 notitiam C noticiam | temporum ultorum O ultorum temporum | imbutus B inbutus | eadem O e 10 Ystoriarum CO Historiarum 12 facilis C facillis 13 oculi O oculi | Illum O Eum 14 reuelat C reuellat 15 Apocalypsis O Appocalipsis | Sacre

198, París 1855, col. 1560/A B); aquesta referència es repeteix en la línia 1075 13-14 Mt XI, 25 15-16 Apoc III, 7 17-18 cf. Ps LXVIII, 24; Io XII, 40; Rom XI, 10

xistència de la persona, i la seva doble qualificació de mestre (segurament en medicina) i de canonge de Digna; el document és una lletra papal datada el 4 d'octubre del 1307, que li dóna el cognom de 'Blanci' (per tant, Blanc), és resumida dins el *Registrum Clementis papae V*, Roma, 1885-1892, núm. 2108; tot el present tractat dóna testimoniatge de dos fets: que era seguidor de les doctrines d'Arnau i que entre ells s'havia establert una relació tan forta, com era la d'ésser informador de les reaccions a les publicacions religioses d'Arnau, i la molt més personal descrita en les línies 142-147 (vegeu nota complementària a aquestes línies). La relació de confiança familiar amb Arnau és confirmada per l'inventari dels béns arnaldians en poder d'En Ramon Conesa, publicat per Roc CHABÀS, *Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva*, dins «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», IX (1903), 189-203, on podem llegir les següents anotacions: «Item, tenet vel reportavit magister Iacobus Albi, canonicus Dignensis, inter pecias et folia .XXXVIj, super expositione *Regimenti acutorum*» (195, núm. 167; aquesta anotació reforça la sospita que Jacme Blanc era mestre en medicina); «Item, volumen operum Magistri quod habet magister Iacobus Albi» (199, núm. 273); «Habet magister Iacobus Albi unum corium album et unam lodicem subtilem ultramerinam» (ibid., núm. 275); i encara aquesta, indirecta, però ben interessant: «Item, alia mensa de cipresso, que venit de Digna...» (ibid., núm. 278); una objecció, però: trobem en aquest text, referida a Jacme Blanc, la frase: «vobis, autem, qui sacras litteras ab infantia didicistis» (lín. 45), la qual no sembla que pugui dir altra cosa sinó que el futur canonge de Digna havia estat educat cristianament, havia après les primeres lletres com tots els escolars contemporanis seus, acostumant-se a cantar salms en el cor d'alguna església, qui sap si en el de la seva catedral, i en començar els estudis de gramàtica (l'latina) havia rebut la tonsura clerical, exactament igual com Arnau de Vilanova. Jacme Blanc seria encara el destinatari del *Gladius iugulans thomatistas ad magistrum Iacobum Albi, canonicum Dignensem* (Vat. lat. 4824, f. 181c) (cf. ATCA, XI (1992), 18, núm. 16).

10-18 El tema de la 'magistralis inflatio' torna en les línies 265-271, i 293-296.

prudentibus et» reuelat «ea paruulis», ut ait Dominus in *Mattheo*; qui etiam, teste uisione *Apocalypsis*, intellectum Sacre Scripture sic «claudit, quod nemo aperit» [f. 136a] uel aperire potest propria uirtute. Et ipsi quidem, ex parte sua, ponunt obstaculum, per quod obscurantur oculi eorum ne uideant. 15

Et primum est presumptio, qua confidunt et de subtilitate et literatura et auctoritate, qua se multis aliis existimant eminere, penitus ignorantes illud Apostoli: «Qui se existimat scire aliquid, nondum cognouit quomodo oporteat eum scire». Que existimatio tenet eos tumidos et inflatos in tantum quod conceptus inferiorum spernunt, et a regula karitatis abscedunt, que nunquam inflatur, teste Apostolo. Christus autem expresse prenuñciat, *Matthei XIII*, quod 20 25

Scripture C om 16 aperit CO aperit | aperire CO apperire 17 quidem O quod | sua B sui 18 oculi O oculi

19 qua O quam | subtilitate C subillitate 20 literatura C litteratura 22 oporteat O oporteat 23 eos C om 24 karitatis CO caritatis | excedunt O absc-

21-22 1Cor VIII, 2 23-24 «...sensum Scripturarum... claudit tumidis et elatis doctoribus et magistris», ARNALDI DE VILLANOVA *Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem* (PERARNAU, edició d'aquest volum, lín. 304-305); EIUSDEM, *De tempore adventus Antichristi*: «...excecavit eos malitia eorum et nescierunt sacramenta Dei, quoniam in quibus inflans scientia dominatur, caritas edificans exulat» (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 164, líns. 1312-1314) 24-25 Cf. 1Cor XIII, 4 25-27 Mt XIII, 12; cf. Mc IV, 25; Lc XIX, 26

17-18 La imprecació del salm és també utilitzada per l'autor en l'*Allocutio super significatione nominis Thetragramaton* (CARRERAS I ARTAU, «Sefarad», IX (1949), 83): «...eis [iudaeis]... obscurati sunt oculi eorum ne videant»: ja tenim acomuntats els jueus obstinats i els mestres en teologia.

19-34 El tema d'aquestes línies compareix en el *Tractatus quidam...*, línes 2324-2350. I la relació entre els conceptes de 'Legis peritus' (que Arnau torna en el de 'mestre de teologia), manca d'humilitat i ceguesa espiritual, ha estat exposada per VALAFRIDUS STRABO, *Glossa ordinaria in Evangelium Lucae*, X, 29: «Ille autem volens: Legisperitus ut sapienter respondisse dicatur, primum se legis fatetur ignorare mandatum, quia humiliari recusans, et seipsum iustificare volens, arcana non potest videre quae revelantur parvulis Christi...» (ML 114, París 1852, 286 CD).

19-27 Aquest paràgraf té un precedent en el de la darrera part del *De tempore adventus Antichristi*, que es troba a ATCA, VII-VIII (1988-1989), 165, líns. 1328-1344; el dit paràgraf assenyala el pas de les respostes objectives a l'atac personal i frontal contra els 'doctores Parisienses' (*ibid.*, 156, lín. 964) que havien desqualificat aquell tractat d'Arnau de Vilanova; la primera part de l'actual (lín. 6-242) és, doncs, continuació d'aquell i de tot el que el segueix fins al final. I si hom té en compte l'equiparació arnaldiana entre presumptió i supèrbia ('presumptio uel superbia', lín.

habenti caritatem datur intellectus sacrorum eloquiorum, non habenti uero aufertur etiam ille quem uidetur habere.

- Hoc autem uicium non solum facit eos spernere conceptus inferiorum, sed etiam consilium Dei, sicut aperte Scriptura testatur per
- 30 *Lucham*, cum dicit VII°: «Omnis populus et publicani iustificauerunt» Jhesum...; «pharisei autem et legis periti consilium Dei spreuerunt». Nec ignoratis quin id quod in legis peritis Ueteris Populi contigit fuerit figura similium fiendorum in legis peritis Noui Testamenti.
- 35 Secundum obstaculum est inuidia uel odium proximi, quoniam cum sapientia Dei non in-[f. 136]-grediatur in maliuolam animam,

dunt | nunquam C numquam 25-27 Christus autem... uidetur habere V *add in calc pag B2 add in mg* 25 expresse C *seq* primum *canc* | pronunciat B pronunciat | Matthaei V *seq* I *exp* 26 sacrorum C diuinorum 27 aufertur O auffertur 28 spernere O *om* 29 sed O *add* spernere | consilium C consilium 30 Lucham CO Lucam 30-31 iustificauerunt O iustificauerunt 31 Jhesum C Christum | pharisei C pharisey | consilium C consilium 32 id quod C *in mg* 33 contigit O contigit 36 cum C *add* in 38 paruos C paruulos

30-32 Lc VII, 29 33-34 Cf. 1Cor X, 11; cf. etiam Arnaldi de VILLANOVA, *Artem catholicae philosophiae (Philosophiam catholicam et diuinam)* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 77, lin. 322-323)

35-39 Arnau estava convençut d'ésser víctima de l'enveja: *Notificatio... ad regem Francorum* (PERARNAU, ed. d'aquest volum, lín. 220-224): «...illi denuntiatores contra me..., procul dubio tristes de gratia, quam mihi Dei benignitas impertitur...» 36 Cf. Sap I, 4

1145 de l'*Apologia*...), resulta clar que l'acusació fontal d'Arnau contra els doctors de París és la de supèrbia en tots dos tractats; res d'estrany que l'estengui a tots els qui el desqualifiquen.

33-34 El text d'aquestes dues línies és com una tesi, que després anirà essent aplicada en aquesta primera part d'atac als teòlegs professionals. La tesi és formulada per Arnau; no la justifica, perquè la dona per suposada; si la paraula 'figura' és referència velada a 1Cor X, 11, res en aquell text ni en el seu context no justifica el salt dels 'Legisperiti' del Vell Testament als professors de teologia del Nou, si no és una relació significativa entre el Poble de l'Antic Testament i el del Nou; l'afirmació d'Arnau no indica res més que la necessitat dialèctica d'aplicar als teòlegs que posaven objeccions als texts arnaldians les desqualificacions del Nou Testament als juristes del temps de Jesús. És possible que aquest conjunt d'idees fos suggerida per la frase de WALAFRIDUS STRABO, en la *Glossa ordinaria in Evang. Lucae*, X, 29, copiada més amunt en la nota complementària a les línies 19-34.

35-44 Vegeu el llarg paràgraf d'Arnau sobre el mateix tema en la darrera part del *De tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1999), 164, líns. 1299-1316).

constat quod illis tegitur ueritas secretorum Altissimi, qui dolent eo quod uident paruos et multo minores eis et statu et auctoritate, proficere notabiliter in sapientia Dei.

Ex quo etiam sequitur quod, cum tales parui quicquam asserunt uel comunicant de ueritate diuina, non prodest doctoribus supradictis, quoniam hiis duobus obstantibus, scilicet, presumptione et inuidia, aut non admittent, vel audire uel intelligere non curabunt, aut satagent mordere et deprauare. 40

Vobis, autem, qui «sacras literas ab infantia» didicistis, et qui «in timore Domini ambulatis», hoc non debet esse mirabile, cum sit uobis facillimum intueri quomodo sint et quantum «alienati a uulua, et errantes ab utero». 45

Vulua quidem est uteri janua. Nec ignoratis quin Sacra Scriptura sit janua per quam ad uterum superne matris, scilicet, Ecclesie triumphantis, ingrediuntur electi, que gignit eos in utero «karitatis Dei, que diffusa est in cordibus» eorumdem, ut probat Apostolus, *Ad Romanos*. [f. 136c] 50

40 tales parui O tale sperni 43 admittent O admicent 44 deprauare O dampnare

45 autem O om | literas O licteras 46 mirabile C mirabile 47 alienati C corr alienanti exp -c- O om

49 quidem O quod 51 triumphantis C trumphantis | que gignit O qui gignitur | karitatis CO caritatis 52 diffusa C diffusa | probat O add et

45 2Tim III, 15 45-46 2Esdr V, 9 47-48 Cf. Ps LVIII, 4

49 ,ianua uentris': ISIDORI, *Aetymologiae*, XI, I: «Vulva vocata quasi valua, id est, ianua ventris, vel quod semen recipiat, vel quod ex ea foetus procedat» (LINDSAY, II, Oxonii 1911, paragr. 137) 49-53 Similia exponit ARNALDUS DE VILLANOVA, in *Introductione in librum Joachim de semine scripturarum* (MANSELLI, «Bulletino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano», núm. 63 (1951), 48; in *Allocutione super significatione nominis Tetragramaton* (CARRERAS ARTAU, «Sefarad», IX (1949), 85), et in *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII/VIII (1988-1989), 70/288-71/306) 52-53 Rom V, 5

44 Vegeu la repetició de conceptes semblants, per exemple, en el tractat acabat d'esmentar, línies 142, 171, 177, 1592-1593.

47-49 Amb la mateixa frase bíblica ja foren estigmatitzats els teòlegs professionals en el *De mysterio cymbalorum* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 70. lín. 277). Vegeu també el *Tractatus quidam...*, 2535-2539.

49-50 En el *De tempore adventus Anticristi* hi ha almenys dues frases sobre el significat de la Sagrada Escriptura: «Specula Domini est Sacra Scriptura...» (ATCA, VII-VIII (1988-1989), 136, lín. 85; i «...notitie salubris, que reposita est in horreo sacri voluminis...» (*ibid.*, 104-105).

- 55 Vtrum autem moderni theologi exulent a Scriptura Sacra et exorbitent ab utero karitatis, «scrutamini Scripturas» sacras, in quibus est irrefragabilis ueritas, et attente inspicatis utrum illorum opera conformentur sacris eloquiis, et uidebitis plenissime ueritatem. In speculo namque Sacre Scripture datum est electis animaduertere peregrinantium deuiationes atque deformitates.
- 60 Comparetur igitur primo exercitium doctrinale ipsorum ad documenta sacra. Nonne legistis Apostolum se fateri quod nichil iudicauit se «scire... nisi Jhesum Christum et hunc crucifixum», et quod reliqua omnia detrimento fecit aut reputauit, et est arbitratus ut stercora propter Christum et karitatem ipsius, que omni scientie supereminet? Et iterum, quod ueritatem Christi non docuit in persuasibilibus humane sapientie uerbis, sed in simplicitate coram Deo, et sicut ex Deo in Christo locutus est? Nunquid ergo uidetur uobis quod illi uolunt esse maiores Apostolo quantum ad scibile et modum doctrine, qui, relicta sapientia pietatis Christi, se [f. 136d]
- 70 exercitant in considerationibus filosoficis et ueritatem theologicam nituntur filosofice demonstrare?

54-55 et exorbitent C *in mg* 55 karitatis CO caritatis 56 irrefragabilis C refragabilis 57 attente O actente | sacris C sacriis 58 electis C *add* peregrinantium 59 peregrinantium C *om* | deformitates O defformitates

60 igitur B itaque *in mg sup* 62 hunc C tunc 64 Karitatem CO caritatem 65 supereminet O *lect dub* superneminet 65-66 persuasibilibus O persuasilibus 67 locutus C loquutus | Nunquid C numquam 69 pietatis Christi C Christi caritatis 70 exercitant C *corr* exercitauit *exp ult* -i- | considerationibus C consciderationibus 70-71 filosoficis et ueritatem theologicam nituntur C *om* 71 filosofice C philosophice

55 Io V, 39; VII, 52 58-59 ‚in speculo’: Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore aduentus anticristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 134-135, líns. 2-103, en particular 85 ss.)

61-62 1Cor II, 2 63-65 Philip III, 8 65-67 Eph III, 19; 1Cor II, 4

55 La frase ‚Scrutamini Scripturas’, obliga a recordar l’article dedicat al tema per Harold LEE, *Scrutamini Scripturas: Joachimist Themes and Figurae in the Early Religious Writings of Arnold of Vilanova*, dins «Journal of the Warburg and Courland Institutes», 37 (1974), 33-56.

70-71 Gairebé dos segles abans, Abelard constatava que els estudiants li demanaven de donar més contingut filosòfic a l’ensenyament teològic, ja que «Quo enim fides nostra, id est, Christiana, inquit, difficilioribus implicita quaestionibus uidetur, et ab humana ratione longius absistere; validioribus utique munienda est rationum praesidiis, maxime vero contra impugnationes eorum, qui se Philosophos profitentur», *Introductio ad theologiam in libros tres diuisa. Prologus* (ML, 178, París 1855, 979). Contemporani estrictes d’Arnau, Roger Bacon, ja feia consistir l’estudi

Iterum, cum Scriptura testetur illos anathemate superne Jherusalem prophanari, qui regulam auream, per quam designatur humana philosophia, retinent ut Nachor, et qui muros Jericho reparant, per quos mundane sapientie uigor significatur, nunquid a sapientia pietatis Christi tales alienantur? 75

Rursum, cum dicat Apostolus quod placuit Deo non per sapientiam mundi huius, sed «per stulticiam predicationis saluos facere credentes», et idcirco suadeat dicens quod: «Si quis uidetur sapiens in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens», quomodo huic eloquio se conformat theologus ille, qui maiorem temporis partem expendit, uel in discendis filosoficis documentis, uel intelligendis aut exponendis aut perscrutandis eorum scripturis, et qui posteros suos in hanc curiositatem precipitat incessanter? 80

Preterea, si Apostoli doctrina sit recta quando fideles uniuersaliter admonet «non plus sapere quam [f. 137a] oportet sapere», tantumque oporteat sapere quantum sufficit ad salutem sui uel edificationem proximi in fide et karitate, clamante Apostolo quod «omnia 85

72 anathemate C anatemate 74 philosophia O philosophia 74-75 reparant O reperiunt 75 uigor O iugo (?) | significatur BO signatur | nunquid C numquid 76 pietatis O pietati

78 mundi huius O huius mundi 80 seculo C mundo 81 maiorem O maioris | partem expendit C expandit partem 82 discendis C duscendis | filosoficis C philosophicis O phisicis (?) 83 qui C om 84 precipitat C precipitet

85 quando O quoniam 85-86 uniuersaliter V add in mg O ultra 86 admonet B ammonet C admoneret | oportet O oporteat 86-87 tantumque C om - que 87 oporteat O oportet 87-88 edificationem C hedificationem O hedifficationem 88 proximi O per Christum | karitate CO karitate | clamante C add populi

72-73 Cf. Ios VII, 21. 24-25; ‚regula aurea’: WALAFRIDI STRABI, *Glossa ordinaria in librum Iosue*, VII, 21: «Hanc furati sunt haeretici de Jericho, quasi auream regulam, qui philosophorum sectam conati sunt inducere in Ecclesiam: quorum anathemate multi perduntur, et quasi acerbo lapidum multitudine peccatorum extinguntur» (ML 113, París 1852, col. 511/C-D) 74-75 3Reg XVI, 34 78-79 1Cor I, 21 79-80 1Cor III, 18

85-86 Rom XII, 3 88-89 1Cor XIV, 26 90 Is XIX, 9

de la teologia en la dilucidació dels conceptes filosòfics connexes: «...principalis occupatio theologorum istius temporis est circa quaestiones, et maior pars omnium quaestionum est in terminis philosophiae cum tota disputatione, et reliqua pars, quae est in terminis theologiae, adhuc ventilatur per auctoritates et argumenta et solutiones philosophiae, ut notum est omnibus sufficienter...», *Compendium studii theologiae* (Thomas S. MALONEY, «Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters», XX), Leiden, Brill 1988, [32], lín. 16-20.

85-95 Vegeu el *Tractatus quidam...*, línies 2496-2505.

- ad edificationem fiant», dicant illi theologi, qui questiones disputant curiosas, «plectentes et texentes subtilia» circa considerationes intentionales tantummodo, ad quarum realitatem nec fides catholica nec humana experientia potest manuducere intellectum, quantum confert eorum saluti, uel quantum edificant proximum, talia docendo et pertractando, et quantum elongentur a sapientia pietatis Christi et a theologia, quam docuerunt Apostoli et eorum sequaces.

95 Et animaduertant utrum de ipsis loquatur Scriptura, cum dicit «quod fecerit Deus hominem rectum, sed ipse immiscuit se infinitis questionibus». Quid enim scientia de talibus ad beatitudinem conferret, cum dicat Apostolus quod uiatorum «scientia destruetur», etiam in illis cognoscibilibus, que disponunt ad beatitudinis terminum?

100 Potestis animadvertere quantum habeat de sapientia Christi, uel quo spiritu deducatur, [f. 137b] aut qua sapientia reguletur qui plus uult scire quam Apostolus uoluerit uel docuerit expedire. Nam quo zelo uel spiritu possunt circa talia occupari, non latet etiam ydiotas.

canc 89 edificationem O edifficationem 90 subtilia O sub talibus | circa C circha
91 catholica C chatolica 93 edificant C hedificant O hedifficant

95-96 animaduertant C animaaduertant 97 immiscuit B inmiscuit 98 scientia O scientiam 99 dicat C *corr* dicit | uiatorum O viatoris | etiam O et

101 animaduertere C animaaduertere | sapientia Christi O Christi sapientia 104 uel B et | circa C circha

96-97 Eccle VII, 30 98-99 1Cor XIII, 8. 10

103 Cf. Rom XII, 3

90 El text d'Is XIX, 9, fa així en les edicions tradicionals de la Vulgata: «Confundentur qui operabantur linum, pectentes (no ,plectentes') et texentes subtilia»; HUGO DE SANCTO CARO, *Correctiones Bibliae*, Ottob. lat. 293, f. 36d, també prefereix la lliçó reportada per Arnau: «plectentes, alias pectentes»; aquesta lectura pertany a una tradició textual representada inicialment per la *Bíblia* de Roma, San Paolo Extramuros, segons l'aparat crític del *Liber Isaiae ex interpretatione sancti Hieronymi cum prologo eiusdem et variis capitulorum seriebus* (Bíblia sacra iuxta latinam vulgatam versionem, XIII), Roma, Typis Polyglottis Vaticanis 1969, 91, col. 1; seria la de la revisió alcuiniana (*ibid.*, LVI), compartida per exemplars del grup transalpí (*ibid.*, LVII).

94-95 [i 101-104] Sobre la ,sapientia Christi', ja dibuixada en l'Antic Testament, vegeu del mateix Arnau la *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 69, líns. 181-187); aquell podria ésser un bon punt de referència per a entendre allò que intentava de dir Arnau quan parlava de la «sapientia pietatis Christi» (lín. 69 i 94-95) o de la «sapientia Christi» (lín. 101), en virtut de la qual el teòleg és «scolaris Christi» (lín. 106).

Intelligentibus quoque patet tales non esse ueros theologos, cum 105
 illi tantummodo ueri sint, quos fore constat scolares Christi. Sed illi,
 secundum Apostolum solum existunt de scola Christi, qui se exer-
 cent ad pietatem. Quapropter intelligentibus non est dubium eos
 fore pseudotheologos, qui ad loquacitatem et ad intentionales ac phi-
 losoficas subtilitates, que nichil prosunt ad finem religionis catholi- 110
 ce, se exercent.

Preterea, cum dicat *Ysaïas*, quod omnis fructus totius diuine doc-
 trine hic est, ut auferatur peccatum, ostendant quomodo per talem
 philosophiam effugatur peccatum.

Videant quoque utrum alienentur a uia Dei, quorum studium 115
 non est uerba diuini uoluminis imprimere menti, quemadmodum
 faciebant sancti, sed pectus suum questionibus adimplere. Quomodo
 etiam seruant illud quod monet Apostolus, scilicet, quod «in psal-[f.

105 tales non esse C non esse tales 107 exercent O exercent 108 quapropter O
 quapropter 109 pseudo O pseudos | (et) ad C om 109-110 filosoficas CO philo-
 sophicas 110 subtilitates C subtilitates | prosunt C possunt 110-111 catholice C
 chatolice 111 exercent O exercent

112 dicat O dicit | Ysaïas O Ysayas | onis O omnes | diuine B seq Scripture
 exp 112-113 diuine doctrine C om 113 est O om | auferatur O aufferatur 114
 philosophiam O philosophiam | effugatur C extingatur

115 vident O viderent | quoque O quod 116 quamadmodum O quem ad
 Deum 118 illud O id | monet apostolus O apostolus monet 118-119 psalmis O

107-108 Cf. 1Tim VI, 11

112-113 Cf. Is XXVII, 9

118-119 Eph V, 19 120 Cf. Col III, 16

105-111 Vegeu més avall el *Tractatus quidam...*, línies 2485-2495.

106-108 La idea és repetida en la *Lliçó de Narbona*: «...christià, en tant com
 christià (ço diu lo apòstol) no deu apendre ni saber sinó sciència de pietat, per la
 qual tan solament pusquen fer vida eternal» (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-
 54, 162, líns. 18-21); i en l'*Alia Informatio Beguinorum*: «...crestià en quant és crestià,
 res als no deu fer, mas seguir Jhesucrist als més que porà en exemples e en sa doctri-
 na o sos enseyaments, e que les filosoficals envestigacions no són pròpies dels cres-
 tians, ans són comunes a tots los infeels» (PERARNAU, «Studia, textus, subsidia», II,
 Barcelona 1978, 73, líns. 528-536).

112-114 Arnau acompanya ací el text d'Is XXVII, 9, gairebé amb les mateixes
 paraules amb què el completava en la resposta a les objeccions al *Tractatus de tempore
 adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 167, líns. 1438-
 1441): «...cum, teste Isaia, omnis fructus ecclesiastice doctrine sit iste, scilicet ut
 auferatur peccatum, constat quod illorum magisterium venenosum existit, qui semi-
 nant peccatum in populo»; el lector, però, s'adona que el text de l'*Apologia...* en
 aquest punt no és tan punyent.

137c]-mis et hymnis et canticis spiritualibus» sibi ipsis, scilicet, in
120 studio priuato, loquantur, se ipsos docentes et commonentes per illa.

Cumque glorientur sedentes in cathedra quod, clauso uolumine,
quasi fitones de uentre suo, possunt multiplicare problemata, sillo-
gismos formare, ac texere argumenta, uideant quomodo se confor-
mant *Scripture* dicenti: «Verba Legis erunt scripta in corde tuo, et
125 meditaberis in eis sedens in domo tua, ambulans in itinere, dormiens
atque consurgens». Et alibi: «Volumen Legis non recedat de ore tuo,
sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias que
scripta sunt in eo». Videat igitur unusquisque ipsorum, si per huius-
modi exercitium doctrinale custodit et facit que in Dei uolumine
130 continentur.

Quod si theologus ita docens uoluerit esse «de populo alti sermo-
nis», intendens docere magnos, uideat si discedit a uia Dei, qui per
YSAIAM aduersus doctores clamat: «Vbi est litteratus, vbi est Le-
137v]-gis uerba ponderans? Vbi est doctor paruulorum?». Vnde, si
135 uerba ponderent Aristotilis et aliorum filosoforum, nunquid a
uulua noscentur alienari et clausuras eius non intueri uel ignorare? Si
uero cupiditas inanis glorie trahit ipsos ad supradicta, constat eos
errare ab utero karitatis uel deuiare.

Sed in proposito notorium est quod karitas et, per consequens,
140 omnis perfectio religionis catholice discessit ab eis. Et primo clares-
cit istud per assertiones quas mordent et quas impugnare nituntur.

presis 119 et hymnis BO et in ymnis (O hymnis) 120 loquantur C loquentur |
commonentes B comomentes

121 glorientur BO glorientur | cathedra V corr chathedra exp primo -h- C chathe-
ra | quod V seq n canc 122 fitones O fictones 123 conformant C conforment O
conformentur 126 de ore C a corde 128 uideat O uiderant | igitur B ergo |
huiusmodi B huius 129 exercitium O excepitium | que O quod 129-130 con-
tinentur O continetur

131 esse O om 132 discedit BO discedat 133 est (Le-) O om 135 Aristotilis
O articulis | filosoforum C philosophorum | nunquid C numquid 136 noscentur
C cognoscentur | clausuras B clausuras O clausuram 137 inanis O innanis | glorie
trahit O gloriatur hic 138 karitatis B add in mg CO caritatis | deuiare C deruare

139 karitas BCO caritas 140 catholice C chatolice | discessit C dicessis

124-126 Deut VI, 7 126-128 Ios I, 8

131-132 ‚Populus alti sermonis’: Is XXXIII, 19 133-134 Is XXXIII, 18

141 ‚assertiones’ (sive ‚assertiones de ultimis temporibus seculi’, lín. 143-144)
videntur esse ipsius Arnaldi *Tractatus de adventu Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-

123-130 Vegeu el *Tractatus quidam...*, línies 2448-2466.

141 ‚Mordent / mosseguen’: vegeu la repetició de conceptes semblants en les
línies 44, 141, 171, 177, 1592-1593 del nostre text.

Quoniam bene scitis, quemadmodum audiistis, fuisse pronunciatum a maioribus uiris mundi quod assertiones de ultimis temporibus seculi, quas per ministerium uestrum presentauī Romane sedi (et exinde disseminate sunt per omnes catholicorum prouincias), et maxime assertio de tempore Antichristi, possibilis ueritatis sunt, et

144 Romane O racione | sedi O sedis 145 catholicorum C chatolicorum 146 maxime C *add* de | de tempore C *om* 147 impugnatores O impugnaciones 147-148

VIII (1988-1989), 134-169) et eius retractatio, scilicet *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (*ibid.*, 53-107) 143 ‘a maioribus uiris mundi’, sub quibus uerbis intelligendus uidetur Bonifacius VIII, cuius encomium ea tempestate extollebat magister Arnaldus tam in *Instrumento altero appellationis...*, in praesenti volumine edito, líns. 91-92, quam in *Notificatione... ad regem Francorum*, *ibid.*, líns. 333-339; cf. *Protestatio... Benedicto XI... data* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 206, lín. 366-369) 145 Vegeu la nota complementària a les línies 143-146 146-147 possibilis ueritatis: *Tractatus de tempore aduentus Antichristi* (*ibid.*, 156, líns. 970-974; i 156, líns. 990-991 i 996; cf. ea quae in introductione dicta sunt sub titulo *...Catholicae et possibilis ueritatis*

143-146 Les ‘assertiones de ultimis temporibus’ presentades a la seu Romana i després «disseminate per omnes catholicorum prouincias» no sembla que puguin ésser identificades altrament que amb el conjunt format pel *De mysterio cymbalorum*, presentat a Bonifaci VIII i les dotze lletres, intitulades *Tractatus epistolarum christini*, que n’acompanyarien d’altres tants exemplars tramesos a diferents punts d’Europa (el mateix Arnau parlava de «duodecim epistolas, quibus opus ferretur per orbem», *Protestatio... Benedicto XI... data* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 206, lín. 379). Aquest conjunt de tractat i lletres és el que es troba, sense d’altres textos, en l’actual volum 40. E. 3 de Roma, Biblioteca Corsiniana, descrit per mi sota el títol de *L’exemplar del De mysterio cymbalorum d’Arnau de Vilanova ofert a Bonifaci VIII*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», VI (1987), 299-303; quant a la persona, de la qual el text diu que «per ministerium uestrum presentauī Romane sedi», i que ací és clarament Jacme Blanc, segurament ha d’ésser identificada amb la qualificada de «domesticum tuum ac deuotissimum», per mitjà del qual el mateix Arnau diu en l’*Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et diuina ad Bonifacium VIII* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 198, lín. 44) que enviava a aquell papa aquesta *Philosophia...*

Però ací es presenta un petit problema: el text de les línies 143-144 sembla dir que aquells dos tractats que contenen les ‘assertiones de ultimis temporibus seculi’ foren presentats a Bonifaci VIII per tercera persona; descartada la presentació del *De tempore aduentus Antichristi*, només resta la del *Tractatus de mysterio cymbalorum*, cosa també, sembla, impossible, car la miniatura inicial del volumet de la Corsiniana posa davant els ulls l’acte d’oferta del *De mysterio...* a Bonifaci VIII, extrem confirmat perquè manca la corresponent lletra de tramesa entre les del *Tractatus epistolarum christini* (en canvi, hi ha *Epistola nuncupatoria...* enviant la *Philosophia catholica et diuina*); confirmant el darrer punt, la *Protestatio... Benedicto XI... data* (ATCA, X (1991),

sub ratione possibilis tantum fuerunt scripte. Nec impugnatores, aut illi de quibus scripsistis, uel alii, possunt istud negare [f. 138a] ullo modo, quoniam insanus esset quicumque uellet asserere quod non
 150 verificabuntur, quia de futuris et maxime pendentibus a supernaturalibus causis, soli Deo relinquitur certitudo.

Scitis etiam quod predictae assertiones catholice sunt, quia nullo modo innituntur filosoficis documentis, ymo illum processum anathematizant, sed innituntur textui sacri canonis et reuelationibus
 155 diuinis, pie et caritative expositis, zelo uidelicet salutis fidelium, ut

aut illi C om 148 uel C nec 150 verificabuntur O verifficabunt | pendentibus B seq et exp 151 relinquitur C delinquitur

152 catholice C chatolice 153 innituntur C inituntur | filosoficis C filosoficis 154 anathematizant B corr anathematizant exp -at- C anathematizant O anathematizant | innituntur C inituntur O imictuntur (?) | textui C testu | reuelationibus C

153-155 Arnau de VILANOVA, *De tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 143, lín. 395-410; cf. 153, lín. 841-872; 156, líns. 966-96; 158, líns. 1046-1047; 169, lín. 1495-1509); *De mysterio cymbalorum* (IBID., 71-73, lín. 307-330) 156-157 La fórmula 'terrena festinent contempnere et amare celestia', almenys inspirada en una pregària litúrgica, també es troba de manera equivalent en JOAQUIM DE FLORE, *Expositio in Apocalipsim*, Venècia 1527, f. 162b: «Quarta intelligentia que vocatur contemplativa... Hec quam maxime intelligentia docet nos terrena despiciere et amare celestia; contempnere temporalia et affectare eterna»; i encara: «...quatuor speciales intellectus, quibus ut terrena homines despiciant, impugnatur hic mundus». És possible que s'inspirés en la *Glossa ordinària* de Walafrid Estrabó a Is XXXIII, 17: «...in celo positi, terrena despiciunt» (ML 113, París 1852, 1276/D). Arnau de VILANOVA, *Philosophia catholica et divina*, s'apropià la fórmula: (ATCA, X (1991), 68, 178, amb les notes tant d'aparat de fonts com complementària)

207, lín. 418) diu que el mestre s'armà de valor i l'envià («...audaciam mittendi concepit...», *ibid.*). Creuria, doncs, que Jacme Blanc fou també el portador del tractat d'Arnau acabat d'esmentar, la *Philosophia...*, a Bonifaci VIII. El *Tractatus epistolarum christini* fou publicat per Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Del epistolario espiritual de Arnaldo de Vilanova*, dins «Estudios Franciscanos», 49 (1948), 79-94 i 391-406.

152-158 Des del *De tempore adventus antichristi*, Arnau havia insistit a reafirmar la qualitat 'catòlica' de la seva proposta i del discurs en què recolzava: ATCA, VII-VIII (1988-1989), 168, lín. 1472; *ibid.*, 106, líns. 1050-1051 (*De mysterio cymbalorum*); la *Philosophia catholica et divina* porta la definició de 'catòlica' en el mateix títol. La preocupació va passar al *Tractatus quidam...*, línies 2438-2443.

156-157 La frase «terrena festinent contempnere, desiderando celestia» només és una formulació diversa d'aquell lema «terrena despiciere et amare celestia», que, tret del *Missal Romà*, Arnau anava repetint en les obres successives: cf. ATCA, VII-VIII (1988-1989), 183, lín. 544-545 (*De mysterio cymbalorum*); X (1991), 68, notes de fonts i complementària a la línia 178 (*Philosophia catholica et divina*).

ab amore seculi huius procul uerissimili terrore pellantur, et terrena festinent contempnere, desiderando celestia, quod est finis predicationis euangelice uel doctrine.

Quis ergo fidelium non cognoscat illvm a caritate nudatum et inimicum euangelice pietatis, qui studiose impugnat assertiones possibili ueritatis, que non tantum catholice sunt in materia et in forma, sed etiam fine? 160

Nonne de substantia caritatis, ut ait Apostolus, est congaudere ueritati, et maxime utili ad finem doctrine Christi? Quis bubulcus ignorat quod sic [f. 138b] dicere, scilicet: ‚Possibile est, sicut uidentur supra Scripture, quod infra hoc centenarium Antixristi persecutio superueniet‘, plus proderit ad finem predictum quam oppositvm affirmare? 165

Quod autem hii non congaudeant ueritati, declaratur per hoc, quoniam antequam diligenter uiderint et attente perlegerint dictas assertiones, morsibus condampnant. Per quod non solum patet eos alienari a diuina doctrina, sed etiam ab humana, cum utraque prohibeat imperfecte cognita iudicare, fortiusque incognita. 170

Vel, si forte perlegerint, tamen illud quod in scriptura assertio- num cognoscunt indubitanter esse verum et rectum, nulla uoce 175

reuellationibus 156 procul C prochul | uerissimili C verisimili 158 euangelice O euangelice

159 illvm C corr illud 160 euangelice O euangelice | studiose C studiosse | impugnat B inpugnat 160-161 possibilis O impossibilis possibilis 161 tantum B terra | catholice C chatolice

163 congaudere C gaudere O cum gaudere 164 utili O lect dub nulliter (?) | doctrine Christi O Christi doctrine 165 possibile C possibile 165-166 uidentur C videtur 166 infra O in 166-167 persecutio C persecutio 167 oppositvm C appositum

169 autem O tamen | congaudeant O congaudiant (?) 169-170 hoc quoniam antequam C add in mg hoc quoniam quam 170 quoniam B add aut | diligenter C dilligenter | et B add int lin | attente B atente O actente | dictas C om 171 condampnant BO condempnant 173 imperfecte B inperfecte | iudicare, fortiusque incognita O om

174 forte B seq persol exp 177 aut C et 178 sed O add penitus

163-164 Cf. 1Cor XIII, 6

167-168 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 161, lín. 1158-1163) 169 Cf. 1Cor XIII, 6

164 Vegeu la nota complementària a la línia 1177.

166-168 Vegeu *De tempore adventus Antichristi* i *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 168, lín. 1472-1474; i 87-88, lín. 638-651, respectivament).

171 i 177 Vegeu les notes complementàries a les línies 44, 141, i 1592-1593.

comendant, sed penitus subticent, querentes ibidem dubios passus, ubi possint latratus aut morsus dare, non accipiendo dicta secundum mentem scribentis, sed peruertendo.

180 Non, ergo, in spiritu caritatis accedunt ad ea, sed sola contradicendi libidine: quod ab iniquitate procedit, dicente *Psalmista* quod «qui cogitant iniquitates in corde, tota die constituunt prelia».

185 Patet etiam propositum quantum ad modum [f. 138c] resistendi uel impugnandi. Et primo, ex parte actus. Quoniam ipsa impugnatione inique fit, uel iniuste. Nam assertiones in scriptis presentate sunt summis ecclesie iudicibus ut uariari non possint et omni conspectui pateant. Nullus, igitur, potest eas impugnare iuste ac secundum equitatem, tam euangelicam quam ciuilem, nisi suas obiectiones tradat in scriptis consistorio supradicto, quemadmodum ibi et alibi sepe, sicut scitis, petiuimus. Si enim confidunt de sua scientia et
190 zelant pro ueritate, suas rationes deberent scripto perpetuare et

180 psalmista C spsalmista 181 constituunt C constitunt O constituerunt

183 impugnandi B inugnandi | impugnatione B inugnatio 184 inique O iniqua | iniuste O iuste 185 summis C sumis | omni B omnium O omni 186 igitur B ergo | eas C eos | impugnare B inugnare 187 euangelicam O euuangelicam 189 petiuimus B quesiuimus O petimus | enim O enm 190 zelant C zellant

180-181 Ps CXXXIX, 3 181-184 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore adventus Antichristi*, (PERARNAU, ATCA (1988-1989), 165, lín. 1352-1362) 186-189 'in scriptis': IBID., lín. 1358 188-189 'ibi et alibi... petiuimus': en l' *Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem*, del 12 d'octubre del 1300, ja demanava «rationes in scriptis» (PERARNAU, edició d'aquest volum, lín. 43). «...licet instanter peterem rationes in scriptis»; i havent-les demanades en aquella ocasió és pura lògica que també ho fes davant el consistori papal, tal com diu la línia 188; dissortadament no s'ha conservat el text d'aquella intervenció davant cort romana.

176-178 Vegeu les línies 2340-2346 del *Tractatus quidam...*, publicat a continuació.

186-189 L'exigència que els seus contraris li donessin les objeccions per escrit ja compareix en l' *Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem*, publicat en aquest volum, lín. 43; immediatament després de l' *Apologia...*, seria particularment viva en el moment de les *Denuntiationes Gerundenses* en relació a fra Bernat de Puigercós, sobretot en la *Denuntiatio secunda contra eundem fr. B. de Podio ceroso, predicatorem* (CARRERAS ARTAU, «Anuario del Instituto de Estudios Gerundenses», V (1950-1951), 53-54).

189-193 No és ben bé veritat que els seus oponents només el criticaven de paraula i no publicaven les seves crítiques i objeccions, car per escrit es contraposaren a Arnau de Vilanova ja en un primer moment Pèire d'Alvèrnia, i Jean Quidort de París, i després, ja mort Climent V, Guiu Terrena, Nicolau de Lira, Henry of

publicare. Cum igitur, non sic faciant, sed uoce transeuntis prolatoris, aut forte latratus, impugnent occulte, nunquid est patens quod impugnatio sit iniqua? Nam ego, quidem, ut scitis, «palam locutus sum mundo..., et nichilvm in occulto».

Secundo, uero, ex parte gestus. Nam si, ut dicitis, subridendo, 195
torquendo labia et ‚mouendo caput’ mordent assertiones, constat quod intemperantie motus exercent, quam Christi religio nunquam patitur, nec doctrina suadet, [f. 138d] cum Ipse, qui prebuit semetipsum in regulam et exemplar humane perfectionis, nusquam risisse uel cachinnasse legatur, ymo sepe fleuisse, clamans aperte quod 200
cachinnans in contemptum proximi «reus erit consilio». Inter beatos quoque, lugentes connumerantur et non ridentes.

O celant 191 non C om | sed C sub | uoce O noctem 191-192 prolatoris CO prolationis 192 impugnent B impugnant | occulte BC oculte | nunquid C numquid 193 impugnatio B inugnatio | locutus C loquutus O loquutus 194 nichilvm O nichillvm | in B add in mg | occulto BC oculto

195 si, ut O ut si | dicitis C dictis | subridendo B add et 197 motus B corr mortus exp -r- | exercent O exercent 199 risisse C rississe 200 cachinnasse C chachinas se 201 cachinnans C chachinans | consilio C conscilio 202 connumerantur CO connumeravit

193-194 Io XVIII, 20 cf. Arnau de VILANOVA, *Philosophia catholica et divina*, (PERARNAU, ATCA, X (1 991), 62, lín. 71-75; i 63, lín. 88-95) 196 ‚torquere labia’: cf. Prov. XIX, 1; ‚mouere caput’: cf. Mt XXVII, 30; Mc XV, 29; ultra la referència evangèlica, sota aquestes expressions sembla haver-hi un mal record personal: en l’*Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem*, Arnau es queixa que en una d’aquelles sessions, per a ell de tan mala memòria, un frare franciscà «movebat caput irridendo» (PERARNAU, text publicat en aquest volum, lín, 65) 200 ‚sepe fleuisse’ cf. Io XV, 15; Lc XIX, 41 201 Cf. Mt V, 22 202 Mt V, 5

Harclay i Hug de Novocastro; els textos dels quatre primers han estat publicats dins ATCA, VII-VIII (1988-1989), 171-222; el del cinquè, a cura de Franz PELSTER dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 25-82; el de Novocastro no sé que tingui edició moderna. Arnau, però, seguia demanant les objeccions per escrit encara en el *Raonament d’Avinyó* (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-54, Barcelona, 1947, 212, lín. 4), potser exigint que s’enviessin oficialment a la Santa Seu, que se n’havia reservat el judici.

196 Cal suposar que allò que Arnau de Vilanova tenia intenció de reportar era el «locuti sunt labiis et moverunt caput», del *Salm* XXI, 8b. Vegeu la nota a l’aparat de fonts.

202 Hi ha un sermó de sant Vicent Ferrer que incideix en aquest tema i exposa les cinc vegades que Jesús plorà, alhora que insisteix en què els evangelis mai no diuen que rigués; el predicà, per exemple, a Morat (Murren) el divendres abans del diumenge de Passió, 14 de març de 1404, i es conserva a Fribourg, Couvent des

Nusquam etiam Scriptura testatur quod risus existat effectus alii-
 cuius uirtutis, aut signum, sed expresse dicit errorem esse. Karitas,
 205 autem, et quicquid ad perfectionem euangelicam pertinet, omnem
 excludunt errorem. Qui, ergo, ridiculis et cachinnis ac contemptibus
 fastuosis mordent assertiones, quomodo suam modestiam, ut ortatur
 Apostolus, omnibus hominibus faciunt esse notam?

Preterea, cum per tales gestus proximum ad tristitiam prouocent,
 210 quomodo ambulabunt in karitate, cum Apostolus dicat quod, si
 propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundum karitatem
 ambulas? Nam, si non ambulat secundum karitatem, qui dat proxi-

203 risus O usus | effectus O affectus 204 errorem esse O esse errorem | kari-
 tas B corr claritas exp -l- C caritas 205 euangelicam O euuangelicam C angelicam
 206 excludunt O excluderunt | ridiculis C riddiculis | cachinnis C chachinis |
 contemptibus C seq sti *canc* 207 fastuosis O fatuosis

209 prouocent C prouocant 210 quomodo O quo autem | ambulabunt B ambv-
 labunt | karitate BCO caritate | dicat B dicant O dicit 211 secundum C seq vir
canc | karitatem BCO caritatem 212 ambulas V seq n *canc* | non O om | ambulat

203-204 Cf. Job VIII, 21 (et Eccle X, 19); et annotationem complementarem
 ad hos versus 205-206 Cf. 1Cor XIII, 6. 12 207-208 Cf. Philip IV, 5
 210-212 Cf. 1Cor VIII, 8-13; Rom XIV, 20-23

Cordeliers, ms. 62, ff. 64-67: *Feria sexta in Mureto. Domine, veni et vide: et lacrimatus est Ihesus*, Jo XI, 34; és publicat dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 75-82 i 550, núm. 192; fou repetit en ocasions diverses sota d'altres temes bíblics.

203-204 Cal remarcar que, en comparació amb mestre Vicent Ferrer, Arnau és molt més radical: no es limita a dir que els evangelis no fan constar que Jesús rigué, ans nega que segons l'*Esriptura* el riure hagi d'ésser avaluat positivament en la vida del cristià; però el ,nusquam' no sembla veritat i per tant tampoc no ho és que sempre ,errorem esse': efectivament, en la *Vulgata* cal distingir entre el substantiu ,risus' i el verb ,ridere'; és veritat que el primer és emprat sovint dins context pejoratiu, però els dos llocs indicats en l'aparat de fonts en són (o semblen) excepció; en el verb, la situació canvia: hi ha un clar ús neutre: Eccle III, 4; Prov. XXIX, 9; i no manquen els llocs, en els quals el sentit és positiu: Ps LI, 8; Prov I, 26; XXXI, 25; Ecclí XXI, 23; i sobretot Lc VI, 21. Aquesta anàlisi desemboca en una pregunta: utilitzava Arnau unes concordances bíbliques (o les tenia a l'abast de la mà en escriure l'*Apologia*...?) O aquest és un altre cas, en què tirà al dret i encaminà l'aigua al propi molí? Però ací hi pot haver una (altra?) incongruència d'Arnau: ,riure / somriure' seria un dels noms bíblics aplicables a Jesucrist: «Per Ysach, que vol dir ,ris', és significat nostre senyor Jesuchrist, lo qual és ris e joch e goig de vida eternal...», *Lliçó de Narbona* (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-54, 162, líns. 2-4); remarquem la subjacent teologia negativa de les realitats de creació.

mo studiose tristan-[f. 139a]-di materiam propter cibum, multo minus qui sine causa necessitatis alicuius turbat eum.

Nunquid per istud cognoscitis quod falso gloriantur se fore ministros Dei, cum illis specialiter dicat Apostolus: «Nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministerium nostrum», etc. Et rursus, generaliter dicat fidelibus: «Sine offensione estote iudeis, et gentibus, et ecclesie Dei»? 215

Non solum autem gestus predicti ostendunt eos a karitate discedere, ac spiritui deseruire superbie uel erroris, sed etiam uerba. Nam si, ut fertis, asserit quod sicut assertiones multorum precedentium super tali materia fuerint inanes et steriles, sic et iste: cum constet eos ignorare quid sit futurum, et iste assertiones habeant fundamenta catholica, precedentium uero assertiones innitebantur solummodo coniecturis humanis, iam patet etiam ydiotis quod solum loquantur ex animo et non ex rationis iudicio. Sed uoluntas, que facit aliquid operari sine freno rationis et lima, proculdubio est erronea. [f. 139b] Non igitur operantur ex karitate, cum talibus uerbis impugnant assertiones. 220 225 230

Ipsa etiam impugnatio, sicut alias audiuiistis, ostendit eos non habere prudentiam, quia nec utuntur celesti consilio, per quod, in *Actibus* dicitur quod si hoc est a Deo nulla impugnatione poterit impediri quin prosperetur. Si uero non, euanescet absque impugnatore; neque humano, cum humana ratio dictet quod, si effectus eueniat ut asseritur, impugnatores erunt cunctis hominibus in opprobrium et contemptum. 235

V *corr* ambulant *exp* -n- | karitatem C caritatem | qui O quod 214 qui O que | necessitatis alicuius turbat O necessitati alicui conturbant

215 Nunquid CO Numquid

220 karitate C caritate 221 spiritui O ipsum | sed B set 222 si, ut O sicut | fertis B fert *add* -is *int lin* | assertiones C *seq* justorum *canc* 223 inanes O inuanes | iste O ille | constet C constat O stet 225 catholica C chatolicha | innitebantur BC initebantur O innuctebantur 226 ydiotis O a ydiotis 229 operantur O operatur | karitate BCO caritate O *praet* tali | impugnant BC inpugnant O impugnantur | loquantur O loquatur

231 impugnatio B inpugnatio 232 utuntur B utvntur 233 impugnatione B impugnatione O impigra (?) pugnatione 234 impediri B inpediri | euanescet O euanesset 234-235 impugnatore C impugnatione 235 ratio B *corr* ratione *exp* -ne O non | effectus O affectus 236 impugnatores B inpugnatores | cunctis hominibus O cunctis omnibus hominibus 236-237 opprobrium BCO obprobrium

216-217 2Cor VI, 13; 218-219 1Cor X, 32

222-223 Cf. Arnau de VILANOVA, *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 105, lfn. 1621-1628)

233-235 Act V, 38-39

240 Ergo, sufficienter hiis declaratur quod neque karitas neque prudentia sint in eis. Nec mirum, quia «non est timor Dei ante oculos eorum», in quibus intemperantie supradicte regnant. Propterea nescierunt neque intellexerunt, sed in tenebris ambulant, ut principia sapientie non habentes.

245 Quoniam aliqui tamen, ut dicitis, uidentur eas impugnare aliquibus rationibus aliquid apparentibus uobis, propterea debetis primum et secundum et tertium opus habere pre manibus. Nam, si diligenter studueritis in eisdem, ibidem inuenietis responsiones ad eas catholicas [f. 139c] et sinceras, atque sufficientes, maxime cum ex omni parte catholicarum prouinciarum collecte sint ibi quaecumque obiectiones a uiris notabilibus in sacra scientia fieri potuerunt.

238-242 B2 in *mg sup* 238 Ergo... karitas B2 *text in relig abscissus* | hiis O hic | karitas CO caritas 239 sint O sit | mirum C miror | oculos O oculos 241-242 ambulant... habentes B1 *text in relig abscissus*

244 rationibus C *om* 245 tertium O est | habere C prehabere 246 diligenter C dilligenter | studueritis O studeritis | inuenietis O venietis 247 catholicas C chatolicas | et C *add* sanctas 248 ex O *om* | collecte C colecte | ibi O in 249 notabilibus C notabilibus | potuerunt O poterunt

239-240 Ps XIII, 3 241 Ps LXXXI, 5

245-249 Cf., exempli gratia, partem centram *Tractatus de tempore adventus Antichristi*, ubi Arnaldus respondet obiectionibus sibi cognitis (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), a 153, línia 829, ad 168, línia 1469); de quo videre potes in praesenti volumine notulam *Sobre l'estructura global del De tempore adventus Antichristi d'Arnau de Vilanova*

244-245 La identificació dels ‚primum et secundum et tertium opus‘ respectivament amb el *De adventu Antichristi*, el *De mysterio cymbalorum* i la *Philosophia catholica et divina* és confirmada per la referència de les línies 472-475 al *De adventu Antichristi*, per la de les línies 482-484 (‚primum opus‘) amb el mateix tractat, i sobretot per la de la línia 301 (‚in tertio opere‘) amb la *Philosophia catholica et divina*, tal com el lector pot veure en les notes corresponents d’aparat de fonts.

245-249 Crec que s’ha de subratllar el paral·lelisme entre aquesta observació inicial a les respostes i la que féu el mateix Arnau en començar de respondre a les primeres objeccions en el *De tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 153, lín. 829); ve a dir que, si el lector coneix la doctrina del (ací dels) opuscle(s), la contesta a les objeccions és fàcil; o, dit d’altra manera: Només coneixent la doctrina del(s) tractat(s) impugnats és possible de respondre a les objeccions que els són fetes.

Et ut possitis facillime irritare et annullare obiectiones ,inimici 250
 hominis, qui conatur superseminare zizaniam tritico', fundamentum
 semper tenebitis illibatvm, scilicet, quod zelo tantummodo glorie
 Christi et salutis proximorum siue correctionis, et non ex indignatio-
 ne uel contemptu cuiuscumque, aut odio seu liuore, promoueatis
 assertiones. Nam sic, proculdubio dabit uobis Deus intellectum in 255
 omnibus, ut ait Apostolus *Thimotheo*. Nec discedatis a lima et lumine
 sacrorum eloquiorum; et sic procedendo, sitis certus, sicut de morte,
 quod in uobis adimplebitur illud *Psalmi*: «Super inimicos meos pru-
 dentem me fecisti mandato tuo, quia in eternum mihi est. Super
 omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est. 260
 Super senes intellexi, quia mandata tua quesui». [f. 139d] Sola enim
 doctrina Dei est illa sapientia, pro qua dicitur accedenti ad eam pio
 sensu et animo: «Stude sapientie, fili mi..., ut possis exprobandi res-
 pondere sermonem».

Pro illis autem, qui accedunt ad eam in spiritu magistralis infla- 265
 tionis, dicitur per PSALMISTAM: «Turbati sunt et moti sunt sicut
 ebrius. Et omnis sapientia eorum deuorata est». Per YSAIAM quoque
 dicitur: «Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium
 reprobabo». Idem etiam generaliter de ipsis annunciat: «Ego
 Dominus conuertens sapientes retrorsum et stultam faciens eorum 270
 scientiam». Sed in materia prenoscendi uentura tempora propter
 necessitatem ecclesie, loquitur JEREMIAS apertissime, quando dicit:
 «Miluus in celo cognouit tempus suum», et cetera, usque ibi:

250 annullare BCO annullare | inimici O inimci 251 conatur C conatur |
 zizaniam C zinzaniam 254 cuiuscumque BCO cuiusquam | aut O om | odio C corr
 aodio *canc* a- | seu B sev 235 proculdubio C *add* Deus | Deus C om 256
 Thimotheo CO Thimoteo V *seq* n *canc* | Nec C ne 257 sitis C scitis 258 adim-
 plebitur C *seq* id *canc* | illud O istud 259 mihi CO michi 260 intellexi C *add*
 intellexisti 261 senes O senex 262 pio C pro 263 filii C filii | possis C possum
 | exprobandi B exprobranti

265 qui O que | eam O illa 265-266 inflationis O inflactionis 266
 Psalmistam B *lect dub* psaleriam | sicut O sic 268 sapientium C sapientum | pru-
 dentium C prudentum 269 Idem etiam B Jeremias quoque 270 sapientes C sapien-
 tiam 271 uentura O vetera | propter O per 272 Jeremias O Jheremyas B om 273

250-251 ,inimici hominis': cf. Mt XIII, 25. 28 255-256 Cf. 2Tim II, 7
 258-261 Ps CXVIII, 98-100 263-264 Prov XXVII, 11

266-267 Ps CVI, 27 267-269 Cf. Is XXIX, 14; 1Cor I, 19 269-271 Is
 XLIV, 25 272-277 Ier VIII, 3-9

265-271 Sobre el tema de la ,magistralis inflatio' hom pot recordar les línies
 10-18; el tema torna en les 293-206.

- «Quomodo dicitis: ‚Sapientes nos sumus, et Lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stilus mendax», scilicet, philosophicus, «scribarum. Confusi sunt sapientes, verbvm enim Domini proiecerunt, et sapientia eius nulla est in eis» [f. 140a]
- 275 Ecce hic palam super proposita materia loquitur, et proverbium nullum dicit. Quam uero palam loquatur, uobis clarissimum est, qui
- 280 nouistis experimento preterita circa istam materiam: vos enim scitis quod totum collegium theologorum Parisius, in capella Sancti Dionisii de Passu, aperta confessione concessit quod assertiones erant possibilis ueritatis et catholice tradite. Qua confessione non obstante,

ibi O *illud* (?) 274 et B *iter, primo exp* | Lex O *lux* | nobiscum O *vobiscum* 275 mendacium C *mendaciis* | stilus CO *stillus* 275-276 philosophicus B *philosoficus* 276 scribarum O *add et* | enim B *add in mg* 277 proiecerunt O *proiexerunt*

278 super proposita O *superposita* | loquitur BCO *add eis* 279 Quam C *quoniam* | uobis C *om* 280 circa C *circha* 281 theologorum O *seq par canc* 282 Dionisii C *Dyonisi* O *Dyonisii* | confessione O *confusione* 283 catholice C *chatolice* | confessione O *confusione* 284 noluerunt C *nolluerunt* | tolerare CO *tollerare* 285 postmodum C *postquam* | tolerauit CO *tollerauit* | patefacta nequicia C *pacte facta notitia* 286 suggestionis C *sugestionis* O *subgestionis*

278-279 Cf. Io XVI, 29 281-286 ‚in capella Sancti Dionisii de Passu’: cf. Arnaldi de VILLANOVA, *Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem* (PERARNAU, text publicat en aquest volum, líns. 20-27): «...ut ipse (cancellarius) vel in capella Sancti Dyonisii de Passu retulit inde presente..., item recolens quod cum in capella predicta in vestri gratia iurgalariter ad privatam colloquium recepistis...» 281-283 *Tractatus de tempore adventus antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 165, líns. 1345-1362) 284 Des del primer moment és constant la condícia d’Arnau de Vilanova a estendre la versió que la censura teològica de la doctrina del dit tractat d’Arnau només l’hauria qualificada de ‚temerària’: *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum* (PERARNAU, text editat en aquest volum, lín. 198-199: «...dampnandos, non ut erroneos, sed ut temerarie assertos...» i en l’*Instrumentum alierum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem* (PERARNAU, text publicat en aquest volum, lín. 31: «...dicebatis esse temerarie assertos...»); cf. *Tractatum de tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 156, líns. 964-965): «Doctores vero Parisienses, qui suprascripta ut temerarie asserta condemnant...»; cf. etiam 161, líns. 1169-1172; cf. etiam *Sobre l’estructura global del De tempore adventus Antichristi d’Arnau de Vilanova*, en aquest volum 285 La ‚tolerància’ de l’Església Romana consisteix en el, diguem-ne, ‚nihil obstat’ a la publicació del *De mysterio cymbalorum*.

dixerunt esse temerarium diuulgare ipsas, et noluerunt tolerare quod

284 La censura teològica que és reportada en l'aparat de fonts a aquesta línia és recordada per Arnau en d'altres moments i de formes diverses; veladament en la *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 150, línies 12-13); encara més velada en l'*Epistola nuncupatoria tractatus Philosophia catholica et divina ad... cardinales* (*Ibid.*, 199, líns. 103-104); de forma ben clara en la *Protestatio... ad Benedictum XI* (*Ibid.*, 203, líns. 242-243): «...neque persecutores eum de errore, sed de temeritate solummodo accusarent». En el nostre text torna l'acusació ben clara, ho i precisant, però, un petit detall: que la censura no afectava directament la previsió de l'Anticrist, sinó el fet de divulgar-la; la *Confessió de Barcelona* confirma la precisió i per la seva banda afegeix que allò que fou considerat temerari fou la divulgació de la interpretació de *Dn XII*, 11, feta per Arnau, és a dir per un home casat, jurídicament un «clericus coniugatus»: «Al qual enteniment [interpretació esmentada] quan contrastà lo col·legi dels teologians de París, atorgà e regonech que no'y contrastaria per error ni per falsedat que contengués, mas per temeritat, ço és, car jutjàvent altrecuytadament que hom mullerat denunciàs ni scrivís çó que ells no havien denunciat ni scrit» (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-54, Barcelona 1947, 111, línies 10-16).

Un altre punt explícitament acceptat per Arnau és que hi hagué document oficial del bisbe de París, encara que aquest actués incitat pels teòlegs de la facultat de teologia, que Arnau feia culpables de la persecució; de vegades, però, de forma no massa velada, els tornava la pilota titllant llurs posicions no sols de temeràries ans encara d'errònies, com en les dues del *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae*: «Qui vero scrutantur utrum ecclesia Romana inter ceteras ecclesias orbis huius primatum obtineat... non solum exercent scrutinium temerarium, sed erroneum» (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1998-1999), 65, líns. 189 i 192); i «non solum temerarium, sed erroneum est attentare vel aggredi scrutinium rei prohibita» (*Ibid.*, 68, líns. 254-256); ja en l'apèndix al *De tempore adventus Antichristi* ho havia fet: «...cum sit non solum temerarium, sed erroneum dicere vel asserere quod sensus possibilis verificationis eloquiorum sacrorum non sint a fidelibus contemplandi...» (*ibid.*, 157, líns. 997-999). Guiu Terrena, precisant, considera temerari exposar *Act*, I, 7, de la manera que ho fa Arnau, apartant-se de tota la tradició: *Utrum per notitiam sacrae scripturae possit determinate sciri tempus Antichristi* (PERARNAU, *ibid.*, 202, líns. 418-420). L'autor del *Tractatus quidam...*, editat a continuació, també recorda les dues censures (erroni-temerari), però per separat, i sense connexió amb els professors ni el bisbe de París, ans només atribuïdes a uns anònims «quidam / alii» (líns. 29 i 32).

No havent-se conservat (o almenys essent desconeguts) els documents de l'altra banda (teòlegs i bisbe de París), l'única cosa que és possible de recordar és que almenys la primera acusació de l'Oficial del bisbe de París afirmava que el *De tempore adventus Antichristi* contenia «quaedam contra fidem et quedam contra evangelium», segons que reporta el mateix Arnau en la *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum* (PERARNAU, *Sobre la primera crisi...*, en aquest volum, lín. 185); i Petrus de Alvernia (que estigué present en l'acte en què Arnau notificava haver apel·lat a la Santa Seu, tal com fa constar el notari de l'acte), en el seu *Utrum Antichristus sit venturus in brevi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 217, lín. 206-208), és taxatiu: «...asserens Antichristum venturum tempore futuro determinato... errat in sacra

- 285 postmodum Romana ecclesia tolerauit, patefacta nequicia et peruersitate false suggestionis aduersariorum et cognita ueritate.
 Vos etiam pluries audiuistis in curia supradicta quod tempore Celestini, quidam sancti religionis eximie predixerunt, annunciantes quod theologi Parisienses lumini de ultimis temporibus seculi se
 290 opponerent. Scitis etiam multa alia, «que non licet homini loqui»,

288 quidam C quidem | eximie C exime | annunciantes O anunciantes 291 tranquillitatem C tranquillitatem O transquilitatem 292 michi O mihi | communicastis C comunicastis

290 2Cor XII, 4

Scriptura» (cf. *ibid.*, lín.179-180). El mateix Arnau, d'altra banda, en l'escrit al rei de França acabat d'esmentar, afirma explícitament que la censura de temeritat fou no sols dels mestres, ans també del bisbe de París: «...totum collegium supradictum concorditer fecit legi notulos, quos in opere meo notauerat impugnandos coram episcopo Parisiensi et per eundem Episcopum fecit pronunciari dampnandos, non ut erroneos, sed ut temerarie assertos, de quibus exstat publicum instrumentum» (*ibid.*, líns. 195-199).

Per a la clarificació d'aquest punt, important fins i tot per al coneixement personal d'Arnau de Vilanova, en permeto de remetre a les pàgines d'aquest volum intitolades *Sobre la primera crisi entorn el De adventu antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*; la documentació allí analitzada permet de treure dues conclusions: primera: fossin les que fossin les acusacions privades o verbals, certament, en la reunió, merament informal o privada, de Saint Denis de Passy, els teòlegs sembla que digueren que oficialment només havien acusat el *De adventu Antichristi* de temerari; aquella acusació era la presentada a l'Oficial de París abans de l'inici del procés inquisitorial o ,in causa fidei'; i segona: en el curs del procés, i doncs, com a acte oficial, hom exigí d'Arnau de Vilanova una revocació, l'obligà a una professió de doctrina ortodoxa, i al final hagué d'escoltar una sentència oficial del bisbe de París desqualificadora almenys d'alguns punts doctrinals, en virtut de la qual l'opuscle fou cremat. Després la desqualificació i crema es repetiren en seu Romana per part de Bonifaci VIII.

285. Després de les tribulacions de París, el mateix Arnau no es cansà de repetir en les lletres del *Corpus epistolarum christini* (CARRERAS I ARTAU, «Estudios Franciscanos», 49 (1948), 392-406), que el *De mysterio...*, no sols no havia tingut dificultats, ans era doctrina procedent de la mateixa Santa Seu; una mostra, carregada amb tota la intenció, es troba en l'adreçada *Fratribus Minoribus Parisius*: «...debetis scire quod noviter emanavit a sacro Pontificis summi palatio quoddam opus, in quo vicinitas ultimorum huius seculi temporum catholice declaratur, in tantum, quod insuperabilis veritas suos persecutores, nitentes eam subdolis occultare versutiis, tradidit contemptui sempiterno. Cuius operis ad exemplar copiam mitto vobis...» (396); recordem que un framenor, mestre de la facultat de Teologia, havia estat qui, fins amb befes, es manifestà més bel·ligerant contra el *De adventu Antichristi* en la crisi de París 1299-1300 (vegeu la nota a l'aparat de fonts a la línia 901).

que prebent super hiis uestro spiritui tranquillitatem in Domino, sicut uos ipse michi communicastis.

Et animaduer[^{f. 140b}]-tite quomodo malicia magistralis inflationis «dederit eos in reprobum sensum», quia non solum priuat eos gratuitis, sed etiam uulnerat eos in naturalibus, quoniam obscuratur in eis naturalis discretio. Nam in motiuis apparentibus, quibus inducuntur ad resistendum, nequeunt defectum percipere. Cum enim

293 animaduertite C aduertite | magistralis O in magistralis 293-294 inflationis O inflactionis 294 reprobum C seq sanctum *canc* | eos C eis 295 uulnerat C vlue-
rat 298 istarum O illarum 299-300 inueniant O inueniunt 300 se V seq o *exp* |
erroneum fore O fore erroneum

294 Rom I, 28 294-295 ‚privatio (spoliatio) in gratuitis, vulneratio in naturalibus’: cf. PETRI LOMBARDI, *Sententiae in IV libros distinctae*, II, dist. XXV, cap 7 (Spicilegium Franciscanum, IV), Grottaferrata, Collegium Sti. Bonaventurae 1971, 465, lín. 9-11: «...,vulneratus’ quidem in naturalibus bonis... ‚spoliatus’ vero gratuitis...»; sant TOMÁS D’AQUINO cita la formulació del Mestre de les Sentències, i, de més a més, n’indica la font: «...homo enim per peccatum spoliatus est gratuitis et uulneratus in naturalibus, ut dicitur in Glosa Luc. X», *Quaestiones disputatae de malo*, cura et studio Fratrum Praedicatorum (Opera omnia iussu Leonis papae XIII edita, XXIII), Romae, Commissio Leonina 1982, 140/11; aquesta *Glossa in Lucam*, però, segueix essent desconeuguda, car els editors dominicans, en la nota d’aparat de fonts afegeixen: «96 Glosa Luc. X: non inuenimus». 300-301 ‚in tertio opere’: scilicet, in *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 152-153, líns. 1438-1457), ubi citatur Lc XI, 52.

293-294 Sobre el tema de la ‚magistralis inflatio’ vegeu el text de les línies 10-18 i 265-271; afegiré que podria ésser significatiu del pensament d’Arnau de Vilanova el fet que una descripció (la «spoliatio in gratuitis et vulneratio in naturalibus»), que de sant Agustí d’Hipona ençà ha servit als teòlegs per a delimitar els efectes del pecat original, el nostre ‚espiritual’ l’atribueixi a la ‚magistralis inflatio’; em pregunto, doncs, si per a Arnau, i pel fet de la infladura magistral, els teòlegs de París vivien i actuaven sota la càrrega d’un doble pecat original: el d’Adam i el d’ells.

294-295 La referència de l’aparat de fonts és al *Liber Sententiarum* de Pere Llobard perquè tot porta a suposar que Arnau de Vilanova el coneixia; la fórmula textual, però, podria haver arribat a Pere Llobard de fons assenyalats en l’edició indicada en l’aparat de fonts, 465, nota al cap. 7.

297-300 El mot ‚concordiam’ de la línia 299 també es troba en *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 152, lín. 1442); la vinculació que empalma les dues paraules i els seus contextos ens permet de veure la projecció escatològica exposada en la *Philosophia...*: «Aliquando vero utentur signo accepto a concordia legisperitorum sive multorum doctorum proprie multitudinis, quibus resistere videbitur non solum phantasticum, sed etiam hereticum»: és a dir, la presa de

intra sua collegia disputant et disquirunt de ueritate istarum asser-
tionum, et proprie multitudinis concordiam ad resistendum inue-
300 niant, obstinacius se opponunt. Quod motiuum, erroneum fore
ostenditur in tercio opere per Scripturam.

Sed uulnus naturalis discretionis patet per hoc, quoniam non
aduertunt quod sicut homines naturaliter non possunt aliud ydioma
intelligere quam id quod didicerunt, sic etiam in qualibet facultate
305 discipuli non intelligunt nisi que didicerunt a suis doctoribus. Nam
discipulus Platonis tantum, platonica tantum intelligit et admittit.

Per quod etiam illorum deliramentum est euidentius, quando
dicunt: [f. 140c] ,Talis doctor noster famosus et celebris determinat
oppositvm, uel in *Quarto Sententiarum*, uel in tali *Summa*, aut in tali
310 scripto'. Duobus modis potestis cognoscere quod delirant propter
maliciam supradictam: tum quia non uident quod sicut ipsi respuunt
credere quod a paruulis traditur, sic eis obici poterit quod sui
doctores non intellexerunt; tum quia scitur quod fuerint aut theologi
philosophantes aut phylosophi theologizantes, sicut patet ex stilo

302 uulnus O nullus 303 aduertunt O auertunt | | quod O quia | naturali-
ter C om | possunt C add naturaliter 304 didicerunt BO didiscerunt | etiam B et
305 didicerunt BO didiscerunt 306 platonica C platonicha | intelligit O intellexit
| admittit O admicit

309 in (tali) BC om 311 tum O tamen 311-312 respuunt O respiciunt 313
tum O tamen | quod C om | fuerint C aut fuerunt 314 philosophantes B corr phi-

309 *Quarti libri Sententiarum* versus finem est locus in cuius scholastica lectione
agendum erat de quaestionibus eschatologicis; alluditur proinde ad ipsius ultimam
partem (PETRI LOMBARDI, *Sententiae...*, IV, dist. XLIII-L: cf. supra, ad lin. 294-295,
pp. 510-560).

posició dels teòlegs actuals, la de fer pinya per defensar col·lectivament llurs posi-
cions, serà la que també prendran els col·laboradors de l'Anticrist.

Per contraposició, aquestes línies poden resultar completades amb les 2506-
2512 del *Tractatus quidam...*, on són indicades les característiques d'una ,disputatio
catholica'; a continuació són contraposades a aquelles que no ho són.

308-309 No sembla pas desencertat de veure en aquestes frases una referència
velada al aleshores encara no sant, Tomàs d'Aquino. El tema també és tocat en el
Raonament d'Avinyó (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-54, 208, lín. 13 - 210,
lín. 11).

309 El llibre IV de les *Sententiae* de Pere Llombard ja havia estat esmentat en el
Tractatus de mysterio cymbalorum (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 77, lín.
433). Però ací no hi ha una referència directa al llibre de les *Sentències*, sinó a algun
dels comentaris o lectures, que tot mestre de la facultat, els anys que només era ,bac-
calarius sententiarus', havia d'haver exposat a tall d'exercici previ i indispensable
per a la consecució del grau de mestre.

suarum editionum, et utrique istorum adulteri sunt in sapientia 315
Christi, et uerbum Dei adulterantes; tum etiam quia ipsi non aude-
bunt asserere nec possent probare quod illis doctoribus suis fuerint
patefacti omnes intellectus sacrorum eloquiorum aut principales.

Vos autem potestis per *Scripturam* probare quod Dominus paruu- 320
lis et ydiotis reuelat, quia «abhominatio est ei omnis illusor, et cum
simplicibus sermocinatio eius». Et promittit etiam reuelare, sicut
audistis per supradicta.

Vnde, cum obiciunt quod: ‚Talis famosus doctor non determi-
nauit aut oppositum dixit’, talis obiectio testatur expresse [f. 140d]
uel nequiciam summam in obiciente, uel ruditatem, nam duo falsa 325
supponit, et in parte erronea: primum, quod ille doctor intellexerit
omnia illa, quorum noticia non potest haberi nisi per gratiam;
secundum, quod si illi non fuerit datum intelligere, nec minoribus:
quod est expresse contra euangelicam ueritatem, sicut patet undeci-
mo *Mathei* et *Prima Corinthios*, quarto decimo. 330

Nec minus delirant, cum aiunt: ‚Talis intellectus *Scripture*, qui
nunc, scilicet, aperitur, non fuit datus aut reuelatus multis doctori-
bus sacris, qui precesserunt. Ergo, non est acceptandus’. Huiusmodi
enim argumentum dupliciter aduersatur ueritati *Sacre Scripture*.

Primo, quia supponit quod donvm intelligendi uel interpretandi 335
sacra eloquia detur secundum meritum suscipientis, et non secun-
dum libitum conferentis. Cuius tamen oppositum determinat
Apostolus, *Ad Corinthios*, quando dicit quod predicta dona «Spiritus
Sanctus diuidit singulis, prout uult».

lophantes *add -so-* C prophilosophantes | theologizantes O theologisdantes | stilo C
stillo 315 editionum C *om*

319-320 paruulis C parulis 320 reuelat C reuellat | ei C *om* | illusor C illu-
xor 321 et promittit O ei promictit | reuelare C reuellare

323 non O noster (?) 325 nequiciam C nequitiam | summam O sumam |
falsa *seq* cia *exp* 326 primum O primo | intellexerit O intellexit 327 noticia C
notitia 329 euangelicam O euangelicam 330 prima Corinthios *ead man in ras* B .X.
Ebreorum C in Cor XIII

331-354 B1 *add in mg* 331 aiunt O autem 332 aperitur C apperitur | reuela-
tus C reuellatus 334 enim O autem

335 supponit B subponit 336 detur O dicitur *quando O cum* 339 Sanctus CO
Sancti | singulis C singulius

319-320 Mt XI, 25-26 320-321 Prov III, 32

329-330 Mt XI, 25-26; 1Cor XIV, 39-40?

338-339 1Cor XII, 11

- 340 Secundo, quia supponit quod intellectus sacrorum eloquiorum et maxime in proposito debuerit fidelibus reuelari quocumque tempore. Cuius oppositum expresse testatur Scrip-[f. 141a]-tura per *Danielem*, cum dicit: «Tu autem, Daniel, claude sermones et signa librum usque ad tempus statutum», et «pertransibunt plurimi et multiplex
- 345 erit scientia». Et iterum, paulo post: «Vade, Daniel, quia clausi sunt signatique sermones usque ad tempus prefinitum». Vbi etiam subiungitur quod solum docti intelligent: docti, scilicet, a Spiritu Sancto. Ex quibus patet quod, si tempus statutum uel prefinitum a Deo nondum aduenerat in preterito, non est mirum si doctoribus
- 350 preteriti temporis non fuit concessa intelligentia, quam clauserat Deus in sacris eloquiis. Et ideo, qui taliter uobis obuiant, uel nequicia pleni sunt, uel sacra eloquia non nouerunt, maxime cum ydiosis non lateat esse scriptum quod «Spiritus Dei ubi uult spirat» et etiam quandocumque.
- 355 Similiter quoque reuelat interdum minori, quod non maiori. Quamuis enim Matheus et Johannes fuissent dignitate maiores quam Luchas, hic tamen solus scripsit in *Euangelio* annunciationem Johannis Baptiste Zaccarie factam, et Christi factam Uirgini quoad conceptum et partum, et pastoribus [f. 141b] quoad natiuitatem; et
- 360 cantica, scilicet Uirginis et Zaccarie et angelorum et plura alia. Similiter, existentibus Apostolis in Iudea, nullus ipsorum, sed solus Agabus prophetauit famem uniuerso orbi futuram. In cuius propheta Paulus ad fratres nuncius extitit ferens collectam cum Barnaba.

341 reuelari C reuellari 342-343 per Danielem cum dicit C cum dicit per Danielem 343 Tu C Tum | sermones C sermonem 349 aduenerat B uenerat 350 preteriti temporis O temporis preteriti 352 nequicia C nequitia 353 lateat O latet 355-363 B2 *add in mg* 355 reuelat C reuella 356 Matheus O micit 357 Luchas O Lucas | hic O hoc (?) | solus BC solum | scripsit B scribssit | Euangelio O Euuangelio | annunciationem C annuntiationem 358 Zaccarie B Zacarie O Zacharie C Zechariam | factam et Christi C *om* O et Christi factam *om* 360 Zaccarie C Zacharie O Zacharie 361 ipsorum C *seq* de solo | sed O scilicet 362 famem C famam | uniuerso orbi B orbi uniuerso 363 nuncius extitit C extitit nuntius

343-345 Dan XII, 4 345-346 Dan XII, 9 347 Dan XII, 10 353 Cf. Io III, 8

356-363 'De Matthaeo et Ioanne', cf. Mt IX, 9; IV, 21; de Luca: Philem 24; cf. Coloss IV, 24; 2Tim IV, 11; Lc I, 11-17 (annuntiatio Ioannis); Lc I, 26-33 (Annuntiatio Christi); Lc II, 8-12. 14 (pastoribus); Lc I, 46-55 (Magnificat); Lc I, 68-79 (*Benedictus*); Act XI, 28 (Agabus); Act XI, 30 (Paulus)

Et in omnibus hiis patet quod «alienantur a uulva et errant ab utero» peruertentes omne rectum. 365

Iterum, deliramentum eorum patet per hoc quia locuntur non intelligentes doctores suos nec ueritatem assertionum, aut, si intelligunt, constat eos fore summa peruersitate nequicie deprauatos.

Quoniam nullum doctorem inueniunt, uel in glosis, uel in summis, uel in scriptis, uel editionibus quibuscumque, dicere, uel asserere, seu determinare quod de ultimis temporibus seculi non possit haberi noticia per reuelationem diuinam, quoniam hoc esset hereticum; sed omnes dicunt quod per humanam rationem est impossibile. Vnde, contra determinantes durationem mundi per humanas inuestigationes locuntur omnes sacri doctores, et specialiter Augustinus in quamplu-[f. 141c]-rimis locis, ut in aliis editionibus audiistis. 375

364 alienantur C alienatur
 366 locuntur CO loquuntur 368 nequicie C nequitia | deprauatos V seq co canc
 369 glosis C glossis 370 editionibus O hedifitionibus 370-371 asserere B seq uel exp 372 noticia C notitia | reuelationem C reuellationem 375 locuntur O loquuntur 376 ut C et

364-365 Cf. Ps LVIII, 4

375 De mente Augustini, etsi aliter ac hic, agit Arnaldus inde a complemento *Tractatus de adventu antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 157-162): agit etiam in *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, (ibid., 72-82, lín. 321-516)

369 En aquesta línia són citades les ,glosses', que trobarem sovint en el curs del tractat; al lector que desitgi aprofundir en el tema li pot ésser d'ajut la lectura de l'article de Beryl SMALLEY, *Glossa ordinaria*, dins «Theologische Realenzyklopädie», XIII (1984), 452-457; aprofitem una observació inicial: «Die Bezeichnung ,ordinaria' begegnet nicht vor dem 14. Jh.» (452); d'ací se'n pot deduir que mestre Arnau devia ésser dels primers a utilitzar-la, car el nostre text deu pertànyer al 1302-1303; i que possiblement en aquest text la utilitzà per primera vegada (no es troba ni en el *De mysterio cymbalorum ecclesiae* ni en la *Philosophia catholica et divina*, on només és esmentada la *Glossa*); una altra possible conseqüència podria ésser que ací ,glossa ordinaria' pot no limitar-se a la de Walafrid Estrabó publicada en ML, volums CXIII i CXIV, car en la lín. 642 és esmentada de forma genèrica.

375-384. No cal dir que les ,aliae editiones' són els ,primum et secundum et tertium opus' esmentats en les línies 244-245, encara que en aquest cas concret el ,tertium opus' no ens afecta, car no tracta de la doctrina agustiniana sobre el recompte de les darreries del món.

Una observació: la doctrina de sant Agustí entorn la possibilitat de conèixer per endavant els temps finals no era contemplada en la primera redacció del *De adventu antichristi*. Fou contraposada a la tesi d'Arnau com a objecció, i per això compareix

Et illud etiam quod uobis obiectum fuisse dicitis, scilicet quod Augustinus dixit etates mundi conformari etatibus hominis, unde subinferunt quod, sicut ultima etas hominis posset durare quantum
 380 precedentes, sic et ultima etas mundi, similiter est a uobis intelligendum. Non enim per illa uerba intendit probare Augustinus quod tantum duret, nec istud unquam asseruit. Sciebat enim quod talis assertio repugnaret euangelice ueritati. Christus enim apostolis et predicatoribus sue ueritatis iniunxit ut annuntiarent quod «appro-

377 obiectum B *seq* esse *exp* 378 dixit O dicit 379 subinferunt B subinfert 379-380 ...hominis posset... ultima etas C *om* 380 etas V *seq* m *canc* 382 tantum C tantum | unquam O unquam C numquam 383 euangelice C chatolice et O *om* 384 predicatoribus C *seq* suis *canc* 384-385 appropinquabit B *corr* appropinquavit O

378-380 AURELIJ AUGUSTINI, *De diversis quaestionibus octoginta tribus* (MUTZENBECHER, CC, SL, XLIV A), Turnholt, Brepols 1975, 105-107, lín 40-82 (106, lín. 41-43; 107, lín. 72-74): «...totum genus humanum tamquam unum hominem... Sunt enim aetates sex etiam in uno homine... Senectus autem solet etiam tantum tenere temporis, quantum reliquae omnes aetates» 383-386 Cf. Mt

per primera vegada en la part afegida d'aquell escrit, que després, en un primer moment portà el títol *De consummatione saeculi*, i en un segon el de *De tempore adventus antichristi*, amb què és normalment conegut; a continuació, seria integrada dins el *De mysterio cymbalorum Ecclesiae*, i ara retorna, també a tall d'objecció en l'*Apologia*.

Guiu Terrena repetí l'objecció en el seu *Utrum per notitiam Sacrae Scripturae possit determinate sciri tempus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 188-189).

El paral·lelisme entre les edats de l'home i les de la història mundial seria utilitzat cent anys després per sant Vicent Ferrer per reforçar la seva predicció dels esdeveniments finals «tost, tost e ben tost», per exemple, en el *Sermo factus in eadem civitate Dertusensi, prima die iulii, De fine mundi, et est sermo octavus, ut sequitur* (PERARNAU, ATCA, IV (1985), 255-256, lín. 308-341); aquell primer de juliol pertanyia a l'any 1413.

384-386. Aquest petit fragment deu ésser un dels punts més foscos críticament parlant i només cal veure l'aparat crític per a adonar-se'n; i no es tracta únicament de crítica textual, car aquesta porta vinculada una opció doctrinal: l',appropinquavit' inicial del Borgh 205, ha estat corregit en ,appropinquabit', que només té a favor seu el detall d'ésser favorable a la predicció futurista d'Arnau, tot i ésser contrari al pretèrit del text grec, sembla críticament indubtable, i de més a més unitari dels evangelis (eggikèn': Mt III, 2; IV, 17; Mc I, 15; Lc X, 11), i a la lectura dels més antics i nombrosos manuscrits de la Vulgata (cf. Iohannes WORDSWORTH, Henricus Iulianus WHITE, *Novum Testamentum Domini Nostri Ihesu Christi latine. Pars Prior. Quattuor Evangelia*, Oxford, Clarendon Press 1889-1898, 48/II, nota 2: ,appropinquabit' és present en els manuscrits posteriors a la revisió alcuiniana); i si el verb de B ha sofert una correcció plena d'intencions, V en un primer moment deixà en blanc

pinquabit regnum celorum». Nec dixit tantum ‚appropinquabit’, 385
 sed etiam ‚appropinquavit’. Quod si plus quam duravit aut quantum
 durauerat, esset seculum duraturum, improprie dixisset: ‚appropin-
 quabit’. Et ideo Apostolus, *Hebreorum*, decimo, sicut discipulus recte
 intelligens magistrum suum, dixit: «Adhuc modicum quantum, 390
 qui uenturus est ueniet et non tardabit». In quibus uerbis Spiritus
 Sanctus non geminasset uocabulum breuitatis, nec posuisset diminu-
 ti-[f. 141d]-vum, nisi foret multo minus, quam durauerat, duratu-
 rum, nec annuiciasset per Johannem, in *Apocalypsi* quod «tempus
 prope est», neque dixisset per Paulum, *Ad Hebreos*, quod «Christus 395
 apparuit semel in consummatione seculorum». Cum enim Scriptura,
 ut patet *Sapientie VII*^o, distingat consummationem seculorum a prin-
 cipio et medietate, et consummatio rerum non sit equalis primis
 temporibus, nec intellectus id capere possit, constat quod per con-
 summationem intellexit durationem precedenti minorem. Ex quibus
 patet quod ridiculosum et impium esset illud asserere. 400

appropinquabitur 385 tantum B *add in mg* 385-386 tantum appropinquabit sed etiam
 appropinquavit V *al man in spat vac* | ‚appropinquauit’ sed etiam B *om* 386 sed etiam
 appropinquauit O *om* | appropi[n]quauit B appropinquauit C apropinquauit | quantum
 O quam 387 durauerat V *add in mg* B *om* | esset seculum duraturum C *om* | esset
 O esse 388 Hebreorum O Ad Hebreos *seq xo canc* 389 modicum C *add supra* 391
 posuisset C possuisset 391-392 diminutiuum O diminutionem 392 quam C quo
 393 annuiciasset C annuiciasset 394 neque BO nec | Christus C *om* 395 consum-
 matione CO consumatione | enim O eum 396 consummationem BCO consumatio-
 nem 396-399 ...seculorum a... consummationem intellexit C *om* 397 consummatio BO
 consumatio 388-399 consummationem O consumationem 400 illud B *add in mg*

III, 2; IV, 17; Mc I, 15; Lc IX, 9. 11 388-390 Haebr X, 37 393 Apoc I, 3;
 394 Haebr IX, 26 396-397 Sap VII, 17-18

401-403 AURELI AUGUSTINI, *De civitate Dei*, XVIII, cap LIII (DOMBART, KALB,
 CC, SL, XLVIII, Turnholt, Brepols 1955, 652, lín. 11-23); de qua Augustini aucto-
 ritate plura necnon pluries Arnaldus, e. g., *De tempore aduentus Antichristi*
 (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 157, lín. 1002 - 160, lín. 1116; *De mys-
 terio cymbalorum Ecclesiae*, ibid., 72, lín. 321 - 76, lín. 413).

l’espai corresponent, que només en un segon moment fou omplert per mà diversa, i
 amb lletra semblant a la del Borgh 205: «nec... tantum appropinquabit, sed etiam
 appropinquavit»; cal suposar que aquestes cinc paraules foren afegides per personal
 decisió d’Arnau de Vilanova, que així, d’acord amb la seva predicció escatològica,
 feia saltar l’arribada del regne de Déu del passat al futur. I això porta a la pregunta,
 bàsica per a la comprensió de l’arnaldisme: Arnau al servei de la paraula de Déu o
 aquesta al servei d’Arnau?

Quant a l’‚appropi[n]quauit’ de la línia 386, vegeu l’explicació donada en *La nos-
 tra edició*, al final de les pàgines introductòries.

Sed Augustinus contra illos qui naturali et humana inuestigatione seu ratione satagebant suo tempore breuitatem probare durationis mundi, considerationem predictam rationabiliter introducit, ad ostendendum per eam quod consideratione naturalium principiorum non magis potest inferri breuitas durationis eius quam longitudo.

405 Et hoc quidem uerissimum est. Sed ad propositum nichil facit ista obiectio, quia iste assertiones [f. 142a] de finalibus temporibus seculi non innituntur principiis naturalibus, sed supernaturalibus, scilicet, reuelationi et operationi diuine.

410 Scitis, etenim, quod assertio principalis non est nisi de tempore maximi Antichristi fundata super reuelationem *Danieli* factam, ad quam remittit Saluator in responsione, quam super illa materia fecit ad interrogationem discipulorum.

415 Cetera uero que in scriptura huius assertionis introducuntur, partim ponuntur ad concordiam ostendendam, sicut testimonium Erithee; cuius testimonio ego acquiesco duabus ex causis. Prima, quoniam reperi quod AUGUSTINUS, decimo octavo *De ciuitate Dei*, in toto approbat eius dicta et ab ea recipit signa uenturi iudicii. Secundum motiuum est, quia quecumque uentura predixit sunt iam 420 uerificata per ordinem usque ad hec tempora, nec iam restant nisi tria uentura de hiis que predixit.

402 satagebant C sattagebant O satagebant 403 considerationem C considerationem | predictam B *al man add in mg* 404 consideratione B per considerationem

406 ad C *om* | nichil C nichil nichil 408 innituntur O vertuntur | sed B set

410 etenim O et eum 411 maximi B *add in mg* 412 quam C *om* | remittit O remictet illa V *seq ma canc* 413 discipulorum C apostolorum sicut O sic 416 Erithee C Herithee | acquiesco B adquiesco C aquiesco | ex C de 417 reperi quod C *om* | decimo octauo O XVIII° 418 recipit BO recepit 419 quecumque O quantumcumque 420 uerificata O uerificata | nec C et | restant O restat 421 uentura C *add per ordinem canc* | hiis C his | predixit O dixit

411 Dan XII, 11 412-413 Mt XXIV, 3 (interrogatio discipulorum), 15 (responsum Christi)

415-416 ‚Oraculum Erithee‘ allegat Arnaldus pluries, praesertim in *Tractatu de tempore aduentus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 151/754-152/775), ubi recolit assertiones et allegationes Augustini eisque innititur; et in *De mysterio cimbalorum Ecclesiae* (ibid., 67/219-221; 94/780-782; i 103/990-992) 417-418 AURELI AUGUSTINI, *De ciuitate Dei*, XVIII, c. XXII (DOMBART, KALB, CC SL XLVIII, 613-614, lín. 17-43; cf. 644, l. 28) 419-421 Arnaldi de VILLANOVA, *De*

415-421 La ‚concordia‘ entre els pronòstics de la sibil·la Eritrea i la teologia de la història de sant Agustí era una de les tesis, amb les quals Arnau de Vilanova resumí el *De tempore aduentus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 169/1523-1524); vegeu la nota d'aparat de fonts a les línies 415-416.

Similiter, ad concordiam introducitur uisio, cui, licet fidem adhibere non teneat, quoniam uisio particularis potest a maligno spiritu provenire, [f. 142b] tamen, quia hoc non constat mihi, scilicet, quod processerit a Sathana in angelum lucis transfigurato, nec ad istud possum habere aliqua testimonia, saltem coniecturalia, sitque manifestum quod habet aliqua inductiua pro parte opposita, scilicet, unum ex parte materie, quia quantum ad hunc articulum consonat cum Scriptura Sacra, aliud ex parte forme uel stili, quoniam a sacro stilo non dissonat; aliud uero ex parte effectus, quoniam experimento didicimus quod in multis articulis iam uerificata est et uerificatur cotidie. Iterum, etiam, ego specialiter habeo motium aliud, scilicet, ex parte efficientis, quoniam minister uisionis fuit uir illibate religionis, idcirco fidem ei adhibeo.

Tertium uero adiunctum, quod est Augustini, non introducitur ad concordiam, nec ad ostensionem principalis assertionis, sed ad manifestandum ignominiam et falsitatem illorum, qui suggesserunt Romane ecclesie quod nunquam aliquis sanctorum docuerat aut tetigerat aliquem modum probabilitatis, per quem, calculo numerali fluentis temporis, possit prenunciari uici-[f. 142c]-nitas aut distantia temporum ultimorum. Vnde, sicut audistis aliquando, illud Augustini non introducitur ratione positionis, quia positio sua, quantum ad hoc quod dicit, scilicet quod suo tempore uoluebantur

422 introducitur O inducit 424 provenire O peruenire | mihi O michi 425 transfigurato C prefiguratum 427 scilicet C silicet 429 stili C stilli 430 stilo C stillo 431 didicimus B corr didiscimus exp -s- O didiscimus | uerificata O uerificata | uerificatur O uerifficatur 432 cotidie C quottidie O cothidie | specialiter C specialliter 434 idcirco C ideo

435 adiunctum O add est | introducitur V add in mg 436 sed O s[ilicet] 437 ignominiam B ignorantiam 438 nunquam C numquam 438-439 tetigerat C intelligeret 439 quem O quam 440 possit B posset | prenunciari C prenuntiari 441 temporum O temporis 442 positionis C possitionis O possessionis | positio C possi-

tempore aduentus Antichristi (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 151-152, lín. 754-775)

422 Visio (= *Vae mundo in centum annos?*) intra tractatum *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 102-103, lín. 947-988)

435 AURELI AUGUSTINI, *De ciuitate Dei*, XX, VII (DOMBART, KALB, CC SL XLVIII, Turnholt, Brepols 1955, 709, lín. 22-33, en especial 31) 437-447 Cf. ARNALDI, *Tractatum de tempore aduentus antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 162, lín. 1211) et *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (ibid., 82, lín. 524)

445 posteriora spatia millenarii sexti, non est uera. Quoniam, sicut alias ostensum est uobis, ab initio mundi usque ad Christum non fluxerunt nisi quatuor millenaria et quinquaginta duo anni ad plus, aut circiter, de quo habetur certitudo sufficiens dupliciter:

450 primo, quia per textum sacri canonis habetur certa noticia de annis qui fluxerunt ab initio mundi usque ad consummationem primi templi. Exinde uero, usque ad euersionem secundi templi, habetur noticia temporis partim per textum, partim per ystorias hebreorum.

455 Secundo etiam iste numerus certificatur per hoc quia non dissonat a calculatione tabularum astronomie. Ptholomeus enim in *Almagesti* recolligit ad compositionem tabularum astronomie tempus a diluuio citra. Constat autem quod per calculationem illarum tabularum inueniuntur per certitudinem [f. 142d] motus et loca planetarum, et eclipses solis et lune. Vnde constat quod radix illius calculationis est uera et certa, quoniam si deficeret in momento, falleret calculantes astronomos.

460 Cum igitur Augustinus, ut ipse testatur, fuerit quadringentesimo anno post Christi natiuitatem, patet quod tunc uoluebatur medium quinti millenarii, et sic non erat in sexto.

Sed ipse, qui non nouerat hebraicum, et qui etiam pro certitudine

tio O possessio 444 quoniam O quia | alias O *om* 446 quatuor VB .iiij. | quinquaginta duo VO .lij. | aut O autem

448 primo C primum | sacri canonis CO canonis sacri | certa noticia C noticia certa 449 consummationem C consumationem 450 Exinde C extinte 451 noticia C noticia | ystorias B istorias CO historias 452 hebreorum B ebreorum

454 tabularum C tabullarum | Ptholomeus B tholomeus O Tholomei | enim O eum 455 *Almagesti* B *Almogesti* | recolligit O recoligit | tabularum C tabullarum 456 diluuio C dilluuio 456-457 tabularum C tabullarum 458 eclipses O exclipses 459 deficeret CO defficeret | falleret O falliret 460 astronomos O astronomicos

461 igitur O ergo | quadringentesimo C quadrigentemo 462 uoluebatur C uoluebantur

464 hebraicum BO hebraycum C ebraicum 465 remittit O remictit | hebraicum

454 L'original grec de l'*Almagest* de Ptolemeu fou editat en CLAUDII PTOLEMAEI, *Opera quae extant omnia*. I. *Syntaxis mathematica*, I-II. Edidit Johann Ludwig HEIBERG, Leipzig, Teubner 1898, VI + 546 i 608 pp. Hom en pot veure un ampli resum d'autors diversos: *Klaudios Ptolemaios*, dins PAULY-WISSOWA, *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Band 46, Stuttgart, Drückenmüller 1959, 1788-1859; el resum de l'*Almagest* ocupa les columnes 1797-1813, i les taules cronològiques són tractades en la columna 1825; ha estat molt abreujat dins *Der Kleine Pauly*, IV, Stuttgart, Drückenmüller 1972, 1224-1232.

Ueteris Testamenti remittit ad hebraicam ueritatem, fuit deceptus 465
per ystorias gentilium, ut Orosii et similium, in quorum scripturis
ipse fuerat enutritus.

Patet igitur uobis ex hiis quod dictum eius non introducit
quantum ad positionem, sed solum quantum ad calculationem,
quam implicat sue positioni. Et ideo etiam sua positio non introdu- 470
citur assertiue, sed conditionaliter, cum dicitur: «Si uerum est quod
asserit Augustinus...», sequitur inde hoc, etc. Vnde, in *Tractatu* non
exprimitur calculatio per positionem Augustini, nisi sicut accipere-
tur ab eo, si secundum ueritatem fuisset in sexto millenario, prout
nos sumus. Et ideo [f. 143a] patet quod illi qui taliter uobis obi- 475
ciunt, non perlegerunt cum diligentia uel attentione *Tractatum*. Et
qui iudicat que non intelligit, stultum se esse demonstrat et confu-

B ebraycam 466 ystorias CO historias | Orosii V corr Ortosii canc -t- | similium
O consimilium

468 igitur B ergo O etiam | uobis O nobis 469 positionem C positionem |
(solum) quantum C om 470 quam B add in mg sup | implicat V corr implicat exp -
c- | sua O suo 472 sequitur inde O seruetur uide 473 positionem C expositionem
474 si secundum C iter | sexto O VI° 475 uobis C nobis 476 diligentia C dilli-
gentia | attentione O actentione 477 se C om | demonstrat O demostrat 477-478

466 Ultra l'edició de la *Patrologia Latina* de Jean Paul MIGNÉ, *Historiarum libri VII*, vol. 31, París 1846, cols. 663-1174, n'hi ha dues de crítiques posteriors: PAULI OROSII, *Historiarum aduersum paganos libri VII. Accedit eiusdem Liber Apologeticus*. Recensuit et commentario critico instruxit Carolus ZANGEMEISTER (Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, V), Viena 1882, XLI i 820 pp.; quant als historiadors gentils, fonts d'Orosi, Zangemeister assenyala Justí, Florus i Eutropi (XXVI); i OROSE, *Histoires (Contre les Païens)*. I-III. Texte établi et traduit par Marie-Pierre ARNAUD-LINDET (Les Belles Lettres, 295-297), París, 1990-1991, CIV i 302, 284 i 220 pp.; les pp. XLV-LVIII de la introducció informen de l'estructura narrativa dels imperis successius. També hi ha edició llatina amb traducció italiana: OROSIO, *Le storie contro i pagani*. Vol. I-II, a cura di Adolf LIPPOLD. Traduzione di Aldo BARTALUCCI (I), Gioacchino CHIARINI (II), Roma i Milà, Fondazione Lorenzo Valla, Arnoldo Mondadori 1976, LII + 456 i 576 pp.; les fonts d'Orosi haurien estat cristianes: Jeroni, Eutropi i Eusebi de Cesarea (I, XXXIX).

470-472 ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 88, lín. 654): «Nam, si verum est quod asserit Augustinus, scilicet quod finietur in sexto millenario et quod suo tempore uolebantur posteriora spatia illius millenarii...» 472-476 EIUSDEM, *Tractatus de tempore aduentus Antichristi* (Ibid., 162, lín. 1210 - 1230); cf. *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (ibid., 88, lín. 656 - 89, lín. 671) 478-479 2Ptr III, 16

sione dignum. Pro hiis etiam, inquit beatus *Petrus* quod «indocti et instabiles depravant Scripturas».

480 An uero debeat compleri sextum millenarium uel non, jam audiistis quod de hoc nichil asserere possumus, quia non exprimitur per Scripturam. Sed, si compleri debeat, jam habetis in opere primo declaratum per *Textum* quomodo poterit breuissimo tempore adimpleri etiam maximus annus mundi.

485 Preterea, quoniam maxillas eorum, qui non approximant ad uos, conuenit in «chamo et freno constringere», debetis assidue ferre pre oculis uestre mentis illa principia, quibus innititur assertio de tempore Antichristi, que sunt per se nota in scola catholicorum, que nullus auderet negare, nisi hereticus.

490 Quorum unum est quod scriptura sacra data est in stellam uel directiuum lumen ecclesie militanti Christo, ut uiam rectam prosequatur in Deum et deuium declinet.

495 Aliud est quod Deus in sacro uolumine posuit quicquid [f. 143b] ad predictam directionem est generaliter utile toti collegio peregrinantium electorum.

confusione C confusione 478 pro O prout | etiam O et 479 instabiles C instabiles

480 *Nota coeua in mg:* «Hic nota quomodo in aliis operibus, ubi ait mundi finem futurum in 14° centenario a Christo, non loquitur assertiue» 481 quod O *om* | possumus O presumimus 482 compleri O compulsi 483 Textum C testum 487 oculis O oculis | innititur O innititur

486 chamo B camo | constringere C restringere 488 catholicorum C chatolicorum

490 uel C *add* in

493 posuit C possuit

482-484 ARNALDI DE VILLANOVA, *De tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 153, líns. 813-821), ubi praeter 2Ptr III, 10, adducitur auctoritas Sybillae Eburneae

486 Cf. Ps XXI, 9

491-492 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore adventus antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 154, líns. 875-891); cf. quoque *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (*ibid.*, 101, lín. 920-933), necnon et *Philosophiam catholicam et diuinam* (*ibid.*, X (1991), 77, lín. 315-317)

493-495 Cf. *Philosophiam catholicam et diuinam* (*ibid.*, 159, lín. 1577-1578)

480 Un lector del Vat. lat. 3824, escriví a l'altura de la frase inicial del paràgraf l'observació següent: «Hic nota quomodo in aliis operibus, ubi ait ‚mundi finem futurum in 14° centenario a Christo’, non loquitur assertiue».

Tercium, quod in uerbis Salvatoris uel sacri canonis nichil est improprium nec ociosum aut superfluum, etiam in aliqua dictione, cum Dominus aperte dicat quinto *Matthei* quod «jota unum aut apex unus non preteribit a Lege donec omnia fiant». Vnde, si minima literarum, que est jota, et apex, qui extra dictionem cadit, non carent misterio, multo minus dictio carebit. 500

Aliud siue quartum est quod prenuntiatio temporum futurorum facta in canone penitus esset ei inutilis et ociosa, si antequam euenirent nullo modo possent ab ea prenosci. Nam illis, qui tunc erunt quando euenient, clarius patebit circumstantia temporis per sensum et experientiam ipsorum euentuum, quam per uocem scriptam. Vnde, prenuntiatio temporis alicuius, in quantum huiusmodi, necesse est ut fiat electis ad dandum eis noticiam aliquam de tempore pre- 505

496 est O om 497 ociosum CO ociosum 498 jota B iotha 499 minima O minua 499-500 literarum C litterarum 500 jota B iotha | carent B caret 501 misterio O ministerio

503 ociosa CO occiosa 504 illis O illi 503-505 ...nullo modo... quando euenient C om | euenient O eveniet 505 circumstantia C circonstantia 506 experientiam B experentiam 508 noticiam C notitiam 509 adsit B corr voc illeg ad[...].sit 510 adsit

496-497 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 169, líns. 1509-1512); et *De mysterio cymbalorum Ecclesiae* (ibid., 85, líns. 590-592); cf. infra líns. 528 et 535 498-499 Mt V, 18

496-501 Principia huius paragraphi statuuntur iam in primis Arnaldi operibus: in *Introductione in librum Ioachim de semine scripturarum* (MANSELLI, «Bulletino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano», 63 (1951), 46-47): «Cum itaque nichil ociosum aut inane procedat ab ore Dei... igitur clare insinuat quoniam omnis litera alphabeti, sive parua fuerit sive magna, vim habet significandi aliquid in his pretereuntibus que spectant ad Legem Dei»; et in *De significatione nominis Tetagramaton...* (CARRERAS ARTAU, «Sefarad», IX (1949), 82-83): «Constat enim quod in Dei operibus nichil est ociosum... Proinde... necesse est ut singule litere ac literarum etiam supplementa significant nobis aliquam veritatem spiritualem»; cf. quoque *ibid.*, 86-87: «In Dei autem operibus nefas est meditari quod aliquid fiat frustra»

496-501 S'ho val de fixar-se en la continuïtat doctrinal absoluta d'aquests principis en els tres textos (la *Introductio...*, el *De significatione...*, i l'*Apologia...*) separats per entorn d'una dotzena d'anys, continuïtat que apunta a una doctrina que caldria estudiar en les obres d'Arnau: la *Bíblia* és obra de Déu amb exclusió de qualsevol coautoria humana (l'home n'és només el copista, Déu l'autor dictant); aquesta podria ésser una de les tesis bàsiques del pensament arnaldia, qui sap si aplicable a qualsevol camp de l'acció humana.

510 nunciato priusquam adsit. Omne enim quod prenunciatur antequam
adsit, ideo prenunciatur ut cognoscatur antequam adsit, siue sit tem-
pus, siue qualitas temporis, siue effectus quicumque. [f. 143c]

Quintum principium est quod Christus et Antixristus sunt con-
traria principia militantis ecclesie.

515 Sextum principium est quod idem propheta, scilicet *Daniel*, qui
prenunciauit aduentum Christi sub tempore determinato secundum
rationem alicuius numeri, prenunciauit etiam aduentum Antixristi,
ut «contrariorum eadem esset disciplina».

Septimum est quod electi precognouerunt tempus primi aduen-
tum Christi per numerum a *Daniele* prenunciatum.

520 Et ex hiis concluditur quod pari ratione precognoscetur ab eis
tempus Antichristi per numerum quo ab eodem prenunciatur.

Et istud confirmat Dominus in *Mattheo*, qui respondens ad inter-
rogationem discipulorum, factam ei de ultimis temporibus, expresse
remitte fideles ad *Danielem* pro tempore Antichristi precognoscendo,
525 cum dicit: «Cum uideritis abhominationem, que dicta est a *Daniele*
propheta, etc.». Quibus uerbis asserit aperte quod *Daniel* prenun-

O *add* tempus | antequam C priusquam 511 siue (qualitas) O *add* sit | adsit B
assit | prenunciatur C *om* | adsit B assit

513 quintum O qui tamen 514 militantis C militantis

514 est B *om* 515 sub tempore determinato C *om*

520 precognoscetur C cognoscetur 521 tempus C *iter*

524 remittit O remittit 525-532 «...cum dicit... Antichristi precognoscendo» B1
add in mg et in calc pag 525 dicta O data 526 etc. B *om* 526-527 prenunciauit BO
prenunciauerit C prenunciauit 527 tum O tamen | enim O eum 528 tale C talle

502-504 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae*
(PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 79-80, líns. 467 et 472) 503-511
ibid, 96, líns. 820-825

512-513 Cf. textus de duobus principiis citatos ad lineas 491-492, et
Philosophiam catholicam et divinam (*ibid.*, X (1991), 74, lín. 260-266).

514-515 Dan IX, 24 516-517 Cf. Dan XII, 11; et eiusdem ARNALDI,
Philosophiam catholicam et divinam (*ibid.*, XI (1991), 101, lín. 930); cf. quoque anno-
tationem sequentem

518-519 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae*
(PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 57, líns. 51-53 et 101, l. 930-933)

522-569 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae*
(PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 84-86, líns. 575-615)

525-526 Mt XXIV, 15 532-533 Mt XXIV, 21; cf. ARNALDI DE
VILLANOVA, *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII

ciauit eam, tum quia dicit quod ab eo dicta est, (non enim intelligit de dicto prolotionis, quoniam tale dictum inutile foret ecclesie, sed de dicto prenunciationis), tum [f. 143d] quia nomini *Danielis* adiunxit nomen ‚prophete‘. Vnde, si diceret: ‚ut propheta dixit‘, constat eum prenunciasse. Remittit ergo ad *Danielem* pro tempore Antichristi precognoscendo. Nam, sicut audistis, cum ipse Christus ibidem exprimat qualitatem persecutionis illius, constat quod pro illa precognoscenda non remittit ad *Danielem*. Ergo remittit pro tempore cognoscendo, cum nichil faciat frustra. Maxime, quia sub nomine ‚abominationis‘, sub quo remittit, nusquam *Daniel* facit mentionem de Antichristo, nisi ubi prenunciat tempus eius. 530

Qui vero dicunt quod non remittit propter informationem accipiendam ex dictis eius, sed ut ostendat consonantiam scripturarum Ueteris Testamenti ad Nouum, uel isti penitus ignorant Sacram Scientiam, uel sunt, ut ait *Ysaias*, canes impudentissimi. Quod patet, primo ex hoc quod Christus ibi fidelibus loquitur et nullus fidelium dubitat quin tota Scriptura diuina consonet sibi ipsi. Et sic, pro hac intentione frustra remisisset, cum nec foret utile uel necessarium. [f. 144a]-rium. 535

Preterea, cum consonantia, que in diuina scriptura credenda est et attendenda per fideles, sit intellecte rei et non uerborum, dicente Scriptura quod «qui tantum uerba sectatur, nichil habebit, qui

| dictum O *add* est | inutile C inutile 529 prenunciacionis C prenuntiationis | tum O tamen | nomini O nonnulli 530 Vnde O ut | diceret B diceres O dicens | propheta dixit O propheta dicit 531 remittit O remittit 532 cum ipse Christus C om 533 persecutionis C persequotionis 534 precognoscenda C cognoscenda | remittit O remittit B *corr* remittit (?) | Danielem C *add* Ergo, remittit ad Danielem | remittit O remittit 535 faciat O fiat 536 remittit O remittit

540 sacram C *corr* sacramenta *exp* -menta 541 scientiam C sicientiam | Ysaias O Ysayas 542 quod O quia | ibi fidelibus O infidelibus 543 scriptura V scriptura *exp* -t- | scriptura diuina C diuina Scriptura | consonet C consonat 544 remisisset C remisisset | foret C forte | vel C nec 544-545 necessarium O necessarium

547 attendenda O actendenda 548 quod O quia 550 remisit C remissit | attendendam C attendendam O actendendam 551 remisit C remissit | intellectum C om

(1988-1989), 85, líns. 589-593) 535 El *De tempore aduentus Antichristi* estableix el principi: «Deus et natura nihil faciunt frustra», *ibid.*, 155, líns. 900-901. Cf. etiam líns. 496-501 et 887 nostri textus 536-537 Dan IX, 27; XI, 31; XII, 11; cf. *ibid.*, 86, líns. 608-611

541 Is LVI, 11

535 El principi que ‚Déu no fa res en va‘ serà repetit per l'autor del *Tractatus quidam...*, lín. 167.

550 autem possessor est mentis dirigit animam suam», constat quod si
Christus remisit ad concordiam attendendam seu percipiendam,
quod remisit ad habendum intellectum illius Scripture.

Proinde, quia sciebat tales filios Belial esse futuros, idcirco
subiunxit statim remissioni: «Qui legit, intelligat»: quibus uerbis
expressit quod remittebat ad *Danielem* pro intellectuali informatione
555 accipienda ex uerbis eius. Cuius oppositum asserunt illi canes et con-
tra textum. Nec ista exortatio, qua sollicitauit ad intelligendum
uerba *Danielis*, est modici ponderis, cum in toto canone diuini uolu-
minis non inueniatur similis ei.

Preterea, si solum ad consonantiam denotandam allegasset
560 Scripturam Ueteris Testamenti, non magis allegasset *Danielem* quam
alium prophetarum, aut *Job*, qui de nequi-[f. 144b]-ciis Antichristi
et suorum membrorum profundius est locutus.

Et cum dicunt quod ideo potius illum nominavit quam alium,
quia sic occurrit eius sermoni, per istud predicti canes patenter
565 ostendunt quod uenenum intime prauitatis est heresis. Nam qui
dicit quod Christus aliquid protulerit a casu uel a fortuna, nequit
Christum amplius blasphemare, cum per hoc astruat quod non fuerit
Deus, sed purus homo. Deus enim semper cum pondere sapientie
loquitur et claritate mentis, et nichil ex improuiso uel casualiter.

570 Predictis ergo principiis aut lucernis iugiter positis in conspectu
uestro, cunctas obiectiones in puluerem convertetis.

Et cum dicitis eos obicere quod Apostolus, *Ad Thessalonicenses*,
incautat fideles quod super annunciatione ultimorum temporum

552 quia C quod | idcirco C idcircho 553 subiunxit O subjunxit | statim B
add illi | uerbis C om 554 remittebat C remitebat O remictebat | informatione O
formatione 556-558 «Nec ista... similis ei» B1 add in cal inf 556 ista C illa 557 est
O om 557-558 uoluminis O volucris (?) 558 ei O illi

559 denotandam C om | allegasset C notasset 560 scripturam C om 561
nequiciis C nequicis 562 profundius O confundius | locutus C loqutus

567 blasphemare CO blasphemare 569 improuiso C improuisso | casualiter C
sausaliter

570 aut O ut | positis C possitis 571 uestro O nostro | cunctas C cuntas

573 annunciatione C annuntiatione | temporum O om 574 se per spiritum C
per se ipsum | noscere B nosse 575 reuelationem C reuellationem 577 uerumpta-

548-549 Prov XIX, 8

553 Mt XXIV, 15

560 Dan XII, 11 561 Iob XXIX, per totum (?)

seculi nemini credant, siue dixerit se per Spiritum noscere, hoc est, per reuelationem a Spiritu factam, siue per sermonem, hoc est, per uerba Sacre Scripture, licet hoc sit in primo opere satis tactum, uerumptamen conuenit ut sciatis quod qui taliter obicit, aut dolosus est, aut uerba non nouit Apostoli. Nam ipse per illa uerba non [f. 144c] intendit ortari quod nulli credatur super tempore maximi Antichristi, cum ipse ibidem exprimat signa, quibus reuelationis illius tempus a fidelibus prenoscetur, sed super die iudicii, qui per totam Scripturam dicitur esse dies Domini, propter quod notabiliter dixit. «Quasi instet dies Domini». Nam, sicut patet ibidem per *Glosam*, cum Christus expresse dixerit quod de die et hora iudicii solus Pater habet noticiam, constat quod nec per Spiritum nec per Scripturam potest per aliquem de illis haberi notitia prius quam aduenerit tempus, in quo Deus statuit reuelare. Et quicumque hoc assereret, esset fallax, quia contrarius Christo.

men C uerumptamen O ueruntamen 578 apostoli V seq a *canc* 579 nulli C nullo 580-581 B3 *add in mg sup* 580 reuelationis C reuellationis seq ipsius *canc* 581 tempus O tempore | prenoscetur O prenoscetur 585 noticiam C notitiam | quod C om 586 notitia O notitiam 586-587 «...prius quam aduenerit tempus, in quo Deus statuit reuelare...» V *add in mg* | «...prius quam aduenerit tempus...» BC om | prius O post 587 reuelare C reuellare | quicumque O quisque (?) 588 assereret O asserent | esset O esse

572-576 2Thess II, 1-2 576 ‚in primo opere satis tactum’: Cf. *Tractatum de tempore aduentus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 144, lín. 449-456, cf. etiam *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae*, ibid., 84, lín. 568-570) 583 2Thess II, 2 584-585 Cf. Mt XXIV, 36; Mc XIII, 32 585-587 Arnaldus uidetur hic annuere ad *Glossam ordinariam Walafridi Strabi*: «...si malignus spiritus, quasi angelus lucis, apparens in uisione hoc uobis persuadeat. Vel, si quis dicat per Spiritum sanctum reuelantem hoc se cognouisse quod dies iudicii imminet, nolite credere» (ML 114, París 1852, col. 621/D).

573 La grafia d’*incautat*’ és segura tant en el Burgh. 205, f. 104a com en el Vat. lat. 3824, f. 144b, verb desconegut del *Thesaurus Linguae Latinae*, que passa d’*incaustum*’ a *incautus*’; en canvi, el DU CANGE, el coneix per dos textos llatins d’àrea catalana: les *Leges Palatinae* de Jaume II de Mallorca i un fragment de fra Bonifaci Ferrer relatiu a Benet XIII; la mostra d’Arnau és cronològicament anterior; el significat és ‚posar en guàrdia’. En canvi, el *Tractatus brevis...* empra *incantabat*’ i *incantatio*’ en les línies 1017 i 1018 del text transcrit a continuació de l’*Apologia...*; si, atesa la poca qualitat o la multitud de faltes de la dita còpia, l’escrivà trobà *incautabat*’ o *incautatio*’ i transcriví en el f. 54c del volum carmelità *incautabat*’ i *incantatio*’ no és possible de saber-ho; el fet és que les grafies són les que són.

590 Sed dolositas uel ignorantia taliter obicientium maxime claret per
hoc quod sepe APOSTOLUS, in *Epistola prima* quam ad eosdem direxit,
testatur aperte quod appropinquatio consummationis non latebit
electos. Ait enim: «Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut uos
dies illa tanquam fur comprehendat. Omnes enim uos filii estis lucis
et filii diei». Si, ergo, ut ante dixerat, dies Domini debet reprobos
595 comprehendere tanquam fur, scilicet, ex improuiso rapere ad iudi-
cium, et sic non est comprehensura filios Christi, patenter asserit
quod electi prenos-[f. 144d]-cent seu preuidebunt eam, sed non est
eis concessum prenoscere quantum ad precisam eius noticiam. Ergo
prenoscent quantum ad appropinquationem illius, quod est suffi-
600 ciens ad ipsorum directionem. Et hoc directe concordat cum doctrina
Domini, vigesimo quarto *Matthei*, et etiam ipsius APOSTOLI, *Secunda
Thessalonicenses*, secundo, ubi denunciatur apertissime quod diem illam
precedet reuelatio et destructio Antichristi. Et exprimit signum
temporis, in quo reuelabitur, dicens quod tunc reuelabitur, quando
605 iniquitas fiet de medio.

Igitur, non intendit Apostolus dicere absolute quod annunciatio-
nibus finalium temporum nullo modo sit credendum, cum ipsemet
annunciet illa, quantum ad appropinquationem ipsorum; sed inten-
dit non esse credendum illis, que testimonio Sacre Scripture non
610 consonant. Et propterea notabiliter dixit: «Rogamus uos, fratres, ut

589-631 «Sed dolositas... finalium temporum» B2 *add in cal fol. 104a-b* 589 obi-
cientium O obiciendi | claret C declaret 590 sepe B ipse C *om* | Apostolus C *add*
sepe 591 appropinquatio C *add* appropinquationis 592 electos V *corr* electis | ait
B ayt | (ut) uos C uobis 593 tanquam C tamquam | comprehendat O apprehendat
594 filii B *om* | diei C Dei | reprobos C reprobis 595 comprehendere O appre-
hendere | rapere O capere 596 comprehensura B comprehensura 597 electi C
ellecti | seu V *al man in ras* | sed O *add* si 598-599 «...precisam eius... quantum
ad...» O *om* 598 precisam C primam | noticiam C notitiam 599 appropinquatio-
nem C propinquationem 600 directionem O dilectionem 601 vigesimo quarto O
XXIIIJ | Matthei O Mathei | secunda O II^a 602 secundo V *al (?) man in ras* B
ultimo O quo | denunciatur C denuntiat | diem illam O illam diem 603 reuelatio C
reuellatio | exprimit O imprimit 604 reuelabitur C reuellabitur | «dicens quod
tunc reuelabitur» C *om* 604 medio V *seq n cano*

606 apostolus C apostolis | absolute B absolute 606-607 annunciationibus B
anunciationibus 607 ipsemet C ipsum et 608 annunciet C annuntiat | appropin-
quationem C propinquationem 609 que O qui 610-611 sensu B sensu 612 abso-

590-594 1Thess V, 4-5 594-595 1Thess V, 4 600-603 Mt XXIV, 15-
30; 2Thess II, 3-8 603-605 Cf. 2Thess II, 7

non cito moueamini a sensu uestro». Si enim dixisset tantum: ‚Non moueamini’, tunc absolute prohibuisset credere supradictis; sed addidit: ‚cito’, uolens ostendere quod annunciationibus morose uel diligenter cribatis aut exami-[f. 145a]-natis per eloquia sacra sit tantum acquiescendum. 615

Vnde, cum dicit quod nec per Spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam debent moueri, non intendit absolute persuadere quod super illis nec reuelationi credatur, nec sacris eloquiis, nec epistolis eius, nam sibi ipsi contrarius esset, qui su[per] eadem materia dicit, *Prima Thessalonicenses*, ultimo: «Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere», sed aperte subinfert quod omnia quemcumque dicuntur super tali materia debeant probari uel examinari, et quod bonum est teneatur, uitando denunciationem habentem speciem mali, qualis est omnis illa, que dissonat sacris eloquiis, sicut illa per quam astruebatur quod ante reuelationem Antichristi dies Domini adueniret. Proinde, etiam non dixit non esse credendum epistolis eius, sed addidit: ‚tanquam ab eo missis’, ut ostendat quod loquitur de epistolis pseudo discipulorum. 620 625

Patet, igitur, quod contrarius est Apostolo uel non intelligit eum, qui asserit ortari fideles ad detestandum annunciationes finalium temporum. [f. 145b] 630

Hoc, ergo, sit uobis regula generalis, quod siue in *Textu*, siue in *Glosa* nusquam inuenietur expressum quod noticia ultimorum tem-

lute B absolute 613 annunciationibus B anunciationibus 614 diligenter C dilligenter | cribatis BC cribratis O crebratis | sacra C sancta 616 acquiescendum B adquiescendum O atquiescendum

616 neque C nec 618 reuelationi C reuellationi | eloquiis C *add* credatur 619 sibi C si | qui C quid | sup[er] V sup 620 dicit O dixit | prima O *add* ad | nolite C nollite 621 nolite B no C nollite 623 bonum C bonus | uitando C uitendo | denunciationem C denuntiationem 623-624 speciem O spem 625 *per O post* | reuelationem C reuellationem 627 tanquam CO tamquam

629 quod O quasi | intelligit B intelligens 630 asserit B *add* ipsum | ortari O hortari | ad O *seq tes canc* | | detestandum O tetestandum | annunciationes C annuntiationes *add* fidelium *canc* O annullationes

632 uobis O nobis | quod C *om* | textu C testu 633 nusquam CO numquam 634 sit a Deo retenta C *om* | solum C *om* 635 momenta C *add* sit a Deo retenta et

620 1Thess V, 19-20 622-623 *Ibid.*, V, 21-22 627 2Thess II, 2-3

633 En aquest cas la referència és negativa i en conseqüència no és possible d'assenyalar una glossa bíblica concreta 634-635 Cf. Mt XXIV, 36; Act I, 7

635 porum seculi sit a Deo retenta, nisi solum quantum ad diem et horam, et momenta per consequens, generalis iudicii. Et si Christus uoluisset hoc intelligi de temporibus aliis, propriissime sciuisset exprimere, quia cunctos excellit gramaticos.

640 Cum autem obiciunt uobis quod in Scriptura per paruuum tempus datur magnum intelligi, sicut in *Canonica Johannis*, ubi dicitur: «Nouissima hora est», et ubi etiam per diem datur annus intelligi: cum hec iam partim in primo, partim in tercio sint opere declarata, nichilominus scire debetis quod isti *Glosas ordinarias* sacri Canonis non legerunt, aut non intellexerunt, quia nusquam inuenient quod

636 propriissime O propriis sine

638 uobis O nobis | quod B *add int lin* | per C *om* 641 sint O sit 642 nichilominus O nichillominus | glosas C Glossas 643 non B *om* | nusquam O

639-640 1Io II, 18 641 Cf. *Tractatum de tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 147, lín. 569-597); *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (ibid., 59-60, lín. 101-124); *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 89-91, lín. 488-508). 641-642 Cf. notam ad lin.

634-635 Aquestes línies permeten de donar un cop d'ull a una forma arnaldiana d'interpretar l'Escriptura. Els textos bíblics, als quals pot fer referència aquest fragment són els dos indicats en l'aparat de fonts: el primer parla de «die... illa, et hora...»; el segon de «tempora vel momenta»; Arnau ho posa tot en el mateix sac, quan el text bíblic estrictete, al qual ell sempre diu ésser fidel i respectuós, si en el primer cas sembla referir-se a la fi del món, en el segon respon a una pregunta d'uns hebreus, fins al darrer moment capficats per la restitució del Regne sobirà i independent a Israel; conфонia Arnau ambdós esdeveniments? O, sense confondre'ls, estava segur que serien molt acostats en el temps, de manera que també el segon formava part del conjunt d'esdeveniments dels darrers temps? O pensava que la ,restitució del Regne a Israel', consistiria en la reconquesta cristiana de Jerusalem, tal com preveu en l'afegit al *De tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 164, líns. 1284-1292)? Arnau mateix estableix la identificació entre dia, hora i moments, *ibid.*, 140, líns. 725-726: «...illa tempora, que sue scientie reservavit, scilicet dies et hora mortis cuiuslibet aut consummationis saeculi...».

643-644 Si hom té present allò que diuen les notes a les línies 1299-1302 tant de l'aparat de fonts com del de notes complementàries, comprendrà que, si en el cas d'Arnau de Vilanova és difícil de trobar el text, al qual fa referència en parlar de només una glossa, ho és molt més en referir-se a ,glosses ordinàries' en plural; potser el mot ,ordinàries' podria donar alguna pista, en el sentit que es podria tractar de textos més o menys oficials. En altres paraules, quins textos eren qualificats d',ordinaris'? Potser pot ajudar a saber-ho el text de les línies 672-673: ,glossa ordinària' és equivalent a ,glossa canònica'? Si ho fos, sabríem que un comentari bíblic de Beda en seria un. Cf. la nota complementària a la lín. 369.

per minus tempus detur maius intelligi quantum ad mensuram
extentionis, sed quantum ad conformitatem rationis; uel in reuolu- 645
tione circulari, ut de die ad annum; uel in qualitate persecutionis,
sicut de hora ad totum tempus Apostolorum, quemadmodum in
primo et tercio opere sepe legistis.

Et cum dicunt uobis [f. 145c] quod illa uerba Christi de die et
hora uos restringitis ex proprio capite, sed non ex auctoritate 650
Scripture, potestis eos ostendere mendaces aut ignorantis dupliciter:
primo, per *Glosas*, quarum nulla continet tacite uel expresse quod
illa uerba Domini debeant latius intelligi quam requirat gramaticale
significatum; secundo, per *Textum*, in quo ipse Saluator palam insi-
nuat quod ‚diem et horam’ ibi accipit proprie siue stricte, cum dicat 655
per *Marchvm* super ista materia: «Vigilate, ergo, nescitis enim quan-
do Dominus ueniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane».
Quibus uerbis expresse determinat quod illa uerba debeant stricte

numquam 644 mensuram V seq durationis *canc* 645 extentionis BCO extensionis |
conformitatem O conformationem 646 ut O vel

649 uobis O nobis 650 uos O nos | restringitis O *lect dub* restringistis / restrin-
gis | proprio C primo 652 *Glosas* C *Glossas* 654 significatum O signatum |
Textum C *Testum* 655 dicat V *corr* dicit *iter in mg* 656 Vigilate CO Vigillate |
enim C *om* 657 sero C an sero | (sero)an C *add* mane *canc* | an gallicantu O an in
gallicantu 658-659 stricte intelligi C intelligi stricte 660 uel (noctis) O et | Nec C

1299-1302 praesentis apparatus fontium 647-648 ARNALDI DE VILLANOVA, *De*
tempore adventus Antichristi (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 144, lín. 424-
432); *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, 88, lín. 466 - 91, lín. 508)

649-650 Mt XXIV, 36; cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de mysterio cym-*
balorum Ecclesiae (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 59-60, líns. 108-124; i
91-92, líns. 724-730) 652 Altra referència negativa a glosses bíbliques en gene-
ral: cf. nota d'aparat de fonts a la línia 633; i anotació complementària a aquesta
línia 652; per contra, la *Glossa ordinaria in Matthaëum*, XXIV, 36, de Walafrid
Strabo és favorable a la interpretació arnaldiana: «De die novissima, post quot annos
vel dies ventura sit, nolite esse solliciti...» (ML 114, París 1852, col. 162C) 656-
657 Mc XIII, 35 661-664 1Thess V, 1-2

649-650 Vegeu, en sentit contrari, l'explicació del ‚dies’ de *Dan* XII, 11, en el *De*
mysterio cymbalorum Ecclesiae (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 59-60, líns.
99-129); però en sentit idèntic, *ibid.*, 61. Cf. nota complementària a la línia 136.

652-654 La referència genèrica a ‚glosses’ fa difícil d'assenyalar-ne alguna en
concret, quan l'autor s'expressa de forma global; de tota manera, crec que la *Glossa*
ordinaria de Walafrid Estrabó li seria més aviat favorable, car parla de «die novissi-
ma, post quot annos vel dies ventura sit, nolite esse solliciti, nulli definitum est
quod vel in die vel in nocte iudicium futurum sit...» (ML 114, París 1852, 162/C).

intelligi, cum secundus aduentus Domini ad iudicium non sit futurus in mane uel media nocte mundi, sed diei uel noctis. Nec minus expresse restringit APOSTOLUS, *Prima ad Thessalonicenses*, quinto, cum dicit: «De temporibus autem et momentis, fratres, non indigetis ut scribamus uobis, ipsi enim scitis quod dies Domini sicut fur in nocte, ita ueniet». Cum, igitur, in principio sermonis proposuerit
 660
 665
 670
 675
 680

660 Similiter, cum dicunt uobis quod in illa prophetia, scilicet: «A tempore, cum ablatum fuerit, etc.», uos ex proprio capite mutatis hanc copulatiuam ,et' in hanc prepositionem ,usque', leuiter potestis mendacium istorum manifestare per *Glosas canonicas* et maxime per illam Bede, sicut in primo opere et secundo patet. Ipse enim Beda, sicut legistis, accipit pro initio illius numeri, hoc, scilicet: «A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium», et pro termino eius, illud: «posita fuerit abhominatio in desolationem». Nec debet uos latere quanta sit hebetudo uel ruditas taliter obicientium. Nam, ut dicitis, ipsi uolunt quod illa coniunctio ,et' ponatur ibi copulatiue, sic scilicet, ut illa duo supradicta sint unus terminus a quo, uel
 675
 680 unum initium illius numeri. Et ex hoc sequitur intolerabile inconueniens, scilicet, quod [f. 146a] locutio illa sit nulla vel nullius intel-

nam 663 fur V seq ita ueniet *canc* 666 solum O *om* | determinet C determinat
 667 etiam O *add* ex predictis | nihilominus O nichilominus | latratores V *lect dub*
 latratores / latratores

669 uobis O nobis | illa C *seq pi can* | prophetia C philosophia 670 uos O
 nos 671 prepositionem CO propositionem 672 glosas C glossas 675 sacrificium C
add etc. 676 uos O nos 677 hebetudo BCO ebetudo | ut C *seq* dicitis *canc* 678
 ibi C ei | copulatiue C copullatiue 679 sic C sicut | ut C *seq* sicut *canc* | supra-
 dicta O predicta 680 intolerabile C intellorabile O intollerabile 680-681 inconue-
 niens C conueniens 681 locutio C loqutio | nullius C nullus 682 quem C quam |
 non C *om* 683 deficient C defficiet

669-670 Dan XII, 11 673-676 BEDAE VENERABILIS, *In Matthaei Evangelium expositio*, IV, cap. XXIV (ML 92, París 1862, col. 1020): «Potest [,abhominatio desolationis'] et simpliciter aut de Christo accipi, aut de imagine Caesaris, quam Pilatus posuit in templo; aut de Adriani equestri statua, quae in ipso sanctorum loco usque ad praesentem diem stetit»; cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore aduentus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 156, lín. 937-942); EIUSDEM, *Tractatum de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (ibid., 105, lín. 1021-1028)

lectus, cum terminus ad quem non exprimat ibi, sicut si diceretur: ‚A tempore, cum deficient flores et erunt fructus, dies tot’

Cum autem dicunt uobis quod uiolentia fit illi copulatiue, omnino manifestetis profunditatem ignorantie ipsorum. Et primo, in Gramatica, per cuius considerationes obiciunt protestando quod dictiones indeclinabiles, sicut optime Priscianus tradidit et ipse Donatus, nichil significant, sed modum tantum significandi designant, et ideo sine uiolentia possunt multipliciter accipi, quod dictis poëtarum Priscianus confirmit. 685 690

Sed ad maiorem illorum confusionem, quos dicitis de Sacra Scientia gloriari, uos istud Sacris manifestetis Eloquiis, scilicet, quod hec coniunctio ‚et’ non ubique in Diuina Scriptura copulatiue accipitur, sicut in illis uerbis APOSTOLI, *Ad Romanos*: «quod impossibile erat Legi... per carnem, Deus mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati, et de peccato, [f. 146b] dampnauit peccatum in carne»: in hac locutione, si coniunctio ‚et’ teneretur copulatiue, locutio esset suspensiuua, et non haberet determinatum sensum, et tamen nullum determinans ibi sequitur, sed nota est ibi certitudinis, ita quod pro ‚etiam’ ponitur ibi. Similiter quoque, cum *Ad Corinthios* dicit: «Quos presciuit, et predestinauit conformes fieri ymaginis filii eius»: coniunctio hic, ex eadem ratione non potest stare copulatiue, 695 700

684 autem O aliter 685 manifestetis C manifestis 686 considerationes C add ipsius | obiciunt C om 687 sicut C om | Priscianus V corr Priscianus add -s- 688 significant O add designant | tantum O om 688-689 designant C designat 689 quod B add in mg

691 confusionem C confussionem | quod C quod 692 gloriari C add nos igitur cane | uos C nos | manifestetis O manifestis 693 copulatiue C copullatiue 694 impossibile B inpossibile 695 per C seq cane cane 695-696 carnis C carni 696 carne O caritate 697 locutione O loquutione 699 ibi certitudinis O incertitudinis | pro B add int lin 700 Corinthios O Romanos (?) 701 et O add ex eadem 702 stare

687-689 PRISCIANI CAESARIENSIS GRAMMATICI *Opera...*, recensuit... Augustus KREHL, Vol. I. *De arte grammatica libri XVI*, Leipzig, Weidmann 1819, 637-638: «Copulativa est, quae copulat tam uerba quam sensum, ut et, que, ac, atque, quidem, quoque quando pro que ponitur, at, ast, sed, autem, uero quando pro autem accipitur. Haec enim copulant cum confirmatione intellectum. Inueniuntur tamen multae, tam ex supradictis quam ex aliis coniunctionibus, diuersas significationes una eademque uoce habentes, sicut uisibus ostendemus...»; 646: «Et sciendum quod pleraeque coniunctiones, quomodo praepositiones, diuersas habent in una eademque uoce significationes...». MVRETACH, *In Donati artem ueterem* (HOLZT, CC. CM 40,

- sed est consequentie nota, et ponitur pro ‚consequenter’. Similiter *Ad Philippenses*, cum dicit: «Sicut et uidistis in me, et nunc auditis de me»; prima enim coniunctio huius locutionis non potest sumi copulatiue, quia nichil precedit quod possit copulare sequentibus, sed est ibi nota temporis, et ponitur pro ‚jam’. Et hec omnia facta sunt ab eterno gramatico, cum rectissima ratione gramatice, quam ignorant predicti.
- 710 Similiter, et in illis uerbis *Danielis*, ‚et’ ponitur pro ‚usque’. Sed ad quam significantiam denotandam, secundum gramaticum, uel ad quod misterium, secundum theologum, sit hoc factum, exprimitur uobis in opere primo.
- 715 De aliis [f. 146c] uero acceptionibus eius, hic non conuenit exprimere rationem, quia non requirit propositum.

Cum autem dicitis eos asserere propter uisionem insertam quod nulli credendum est quicquam a Deo recepisse uel didicisse per reuelationem, nisi miraculis probet illud, credo indubitanter uos clare cognoscere quod isti a uulua sint uere alienati, quoniam eruditus in

720 Sacra Pagina non ignorat quod eximius prophetarum, scilicet *David* rex, fuit per reuelationem celestem de diuinis instructus, ut popu-

C om 703 consequentie O iter 704 Philippenses C Philipum | auditis BCO audistis 705 enim O cum (?) | locutionis C loquutionis O loquutionis | sumi C summi O sunni 705-706 copulatiue C copullatiue 706 copulare C copullare 707 ibi B om | jam B iam 708 gramatico C gramaticho | cum O tam (?)

710 et (in) B etiam | in C om 712 quod C om sit B fit

716 uisionem C uissionem | insertam O iunctam 717 quicquam B quidquam | per C propter 717-718 reuelationem C reuellationem 718 uos C eos 719 sint CO sunt | uere O om 721 reuelationem C reuellationem | de C om 722 instrue-

Turnholt Brepols 1977, 175): «*De praepositione*. Praepositio est pars orationis, quae praeposita aliis partibus orationis, significationem earum aut complet aut mutat aut minuit»

694-696 Rom VIII, 3 700-701 Rom VIII, 24 704-705 Philipp I, 30

710 Dan XII, 11 712-713 ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus de tempore adventus anticristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1998-1999), 148/606-149/668).

716 ‚propter uisionem insertam’: s’ha de tractar del *Vae mundo in centum annos...*, integrat en el *Tractatus de mysterio cymbalorum* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 102/947 - 103/984), de la qual consta que el seu autor «reuelationem futurorum uidisse atque scripsisse...» (*ibid.*, lín. 941-942). En canvi, no resulta tan clar que procedís d’una visió aquell *Misericors fuit Deus illis...*, inclòs en la *Philosophia catholica et diuina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 91/512 - 93/553), car del seu autor no sabem que la ‚vegés’, ans només que l’aprengué: ‚se didicisse’ (lín. 510) 719 Cf. Ps LVII, 4 720-722 Cf. Ps XXIV, 9; Ps CXVIII, per totum; Ps L, 15 722-724

lum fidelem instrueret. Et *Ysaïas* et *Jeremias*, qui non fuerunt reges, et *Amos*, qui fuit pastor, nec filius prophete, et etiam alii, qui per reuelationem instructi a Deo mittebantur ad populum, quibus tamen non fuit datum ut suam reuelationem et nunciationem miraculis comprobarent, ymo, quibusdam eorum fuit datum ut contemptus et opprobria sustinerent et carceres et flagella, et aliquibus mortem. 725

Qui, ergo, dicit quod omnis ille qui se dicit afferre populo Dei reuelationem ipsius debet mira-[f. 146d]-cula facere, tacite astruit quod prophetiis dictorum non sit credendum, uel saltem quod non debuit credere populus Israelis, quod est hereticum. Nec tempus hoc dicit quis ab illo differre, quantum ad hunc effectum, cum nulla possit causa diuersificans assignari. 730

Et expresse testatur hoc, quod tales obicientes falso dicuntur theologi. Nam uerus theologus non ignorat serenissimam rationem propter quam Deus quibusdam prophetis suis dat miracula facere, sicut Moysi et Helye et Helyseo, quibusdam uero non, ut predictis. Nec ignorat etiam que sunt signa, quibus non facientes miracula per certitudinem cognoscuntur. 735 740

Scit enim quod omne dictum consonans euangelice ueritati et quantum ad fidem et quantum ad puritatem uite et honestatem morum, est indubitanter a Spiritu Sancto.

ret C intrueret 724 reuelationem C reuellationem | mittebantur O mictebantur 725 reuelationem C reuellationem 726 ymo B immo O ymmo 726 quibusdam C quibusdem 727 opprobria BO obprobria

729 se dicit C dicit se 730 reuelationem C reuellationem | astruit O astrocut (?) 731 prophetiis C prophetis 732-734 Nec tempus... diuersificans assignari B2 add in mg sup 732 Israelis O Israhelis C Israel 733 differre C differe 734 diuersificans BO diuersificans

735 testatur C thestatur 736 serenissimam C se remississimam 737 Deus O dare 738 Helye B Elye O Helie | Helyseo B Elyseo O Heliseo 739 Nec V corr Hec | ignorat C ignorant

741-765 B2 add in mg et calc 741 euangelice O euuangelice 743 sancto C sacto

Is VI, 8-9; Ier I, 4-19; Am VII, 14-17

738 ‚De Moïse’: Ex IX, 8 - X, 19; ‚De Elia’: 3Reg XVIII, 21-40; ‚De Eliseo’: 4Reg V, 1-27

741-743 Arnaldi de VILLANOVA, *Allocutio super significatione nominis Tetragramaton* (CARRERAS I ARTAU, «Sefarad», IX (1949), 99-100): «...omnis modus exponendi sacram Scripturam qui moribus et fidei non repugnat, est a Deo... Omnis

741-743 La doctrina d'aquestes línies evolucionaria, i desembocaria en la que parla de ‚sermones’ i de ‚quasi sermones Dei’, per exemple en la *Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI postridie kl. iunii A. D. M CCC IV data*: «Proinde, bene

- 745 Scit etiam quod, cum nuncius Dei proponit ea que non excedunt facultatem intelligentie uel rationis humane siue catholice, non indiget testimonio miraculorum, iuxta quod inquit A-[f. 147a]-POSTOLUS *Prima Corinthios*, decimo quarto: «Si quis uidetur propheta esse aut spiritualis, cognoscat que dico, quia Domini sunt mandata». Alioquin, ut subinfert: «ignorans ignorabitur». Quapropter, iuste
- 750 negatur esse theologus, qui predicta ignorat.
- Qui etiam ignorare non debet quod donum prophetie differt a dono faciendi miracula uel operandi uirtutes, ut docet APOSTOLUS, *Ad Corinthios*, et unum non dependet ab altero, nec ordinatur ad alterum. Quapropter non est necessarium quod, cui datur unum,
- 755 aliud concedatur. Nec etiam est necessarium ad ueritatem prophetie manifestandam. Quoniam certum signum uel testimonium alicuius ueritatis, nullus sapiens accipit a circumstantiis alienis, nec a communibus, sed a propriis. Proinde, Sapientia eterna, in *Deuteronomio*,

744 Scit etiam C sic et ea O om 745 facultatem B facultates | catholice C chatolice 747 Corinthios C Chorint. | decimo quarto VBCO XV 749 alioquin C alioqu | ut subinfert O Christo subiectum fert | subinfert C subinfer | quapropter O quapropter 753 Corinthios C chorinthios | dependet O deppendet 754 quapropter O quapropter | necessarium O necessarium | cui B cuy 754-755 quod, cui... est necessarium C om 755 etiam V *ead man in mg* | necessarium O necessarium 756-757 alicuius ueritatis C ueritatis alicuius 757 accipit O om | circumstantiis O

igitur sensus aut intellectus in quo accipiuntur sacra eloquia, si ueritati fidei et morum honestati consonet, includit finem proximum ad quem Scriptura ordinatur, quia perficit hominem circa cognitionem et amorem diuinorum. Sed quidquid directe ad finem tendit operis alicuius, est de intentione operantis. Igitur, cum Scriptura sacra sit opus solius Dei, necesse est ut omnes expositiones eius que circa fidei ueritatem illuminant et solidant intellectum, aut circa morum honestatem ordinant affectum, procul dubio sint a Deo, cum perfecte sapiens perfecte uelit et intelligat quidquid ad finem directe sui operis ordinatur»

747-748 1Cor XIV, 37 749 *ibid.*, 38

751-753 Cf. 1Cor XII, 28-29; Eph IV, 11-12 758-761 Deut XVIII, 12-20 760-762 *Decretalium*, lib. V, VII, XII (Ex INNOCENTIO III): «... oportet quod

novit quod sermones Dei sunt pura eloquia sacri voluminis. Illi uero sunt quasi sermones Dei, qui licet in sacro volumine non sint scripti, tamen a sacris eloquiis non discordant. Cum igitur humilis filius zelo catholico denuntiationem quamcumque proponit matri sermonibus Dei uel quasi sermonibus, constat quod in spernendo illius uerba, non hominem spernit Ecclesia Romana, sed Deum» (PERARNAU, ATCA, X (1991), 203, líns. 255-261; cf. també *ibid.*, 214, líns. 716-717); Arnau mantindria aquesta doctrina fins al final de la seva vida, car també la formulava en l'*Alia informatio begunorum* (PERARNAU, Barcelona 1978, 51-52, línies 295-301), amb l'explicació complementària de les pàgines 54-55.

cum tradidit signum certe cognoscendi eum, cui datur a Deo spiritus prophetie, non docuit attendere miracula, sed euentum solum rei prenunciate. Hinc etiam, *Extra, De hereticis, Cum ex iniuncto*, non dicitur quod nouitatem [f. 147b] propositam debeat quis tantum miraculis comprobare, sed additur «uel per Scripturas canonicas».

Profane sunt, igitur, predictae obiectiones, quoniam ad literam et ad sensum sacro textui contradicunt.

De numeris autem expressis in *Apocalypsi* quantum ad tempus Ecclesie, pro firmo tenere debetis sicut de articulis fidei, quod concordant cum numeris expressis in *Daniele*.

Concordia tamen est latens omnibus illis, quibus ignotum est in singulis numeris uerum initium computandi, a quo principaliter

circumstantiis 757-758 communibus C comunibus 758 sed C *corr nec int lin* 760 attendere O actendere | rei C rey 763 scripturas B scribaturas | canonicas C chano-
nicas

764 Profane BO prophane | literam C litteram 765 textui C testui

767 debetis V -be- *add in mg* 768 in C *seq con can*

770-771 principaliter Spiritus Sanctus C Spiritus Sanctus principaliter 771 sumit O

[qui asserit se missum a Deo] astruat illam invisibilem missionem per operationem miraculi, vel per Scripturae testimonium speciale... Ioannes quoque Baptista speciale suae missionis testimonium protulit de Scriptura, dicens sacerdotibus et leuitis, qui missi fuerant ad interrogandum, quis esset et quare baptizandi officium assumpsisset: "Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domino, sicut ait Esaias Propheta"» (Aemilius FRIEDBERG, *Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda... Pars secunda: *Decretalium collectiones*, Leipzig 1879, col. 786)

766 E. g., Apoc XX, 3-7 (,mille anni') 768 E. g., Dan IX, 24-27 (,septuaginta hebdomadae'); XII, 11-13 (,mille ducenti nonaginta et triginta quinque dies')

759-760 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988), 156-157, líns. 978-982), on accepta la hipòtesi que la seva sigui una predicció no confirmada per la realitat dels fets i, doncs, que ell es pot equivocar en proclamar-la i resulti falsa, assumint-ne tota la responsabilitat. Però aquest sembla ésser un dels punts crítics del missatge d'Arnau de Vilanova i del missatger: ell, d'una banda, està segur que allò que proclama és avalat per Déu i per això en les línies 250-264 diu a Jacme Blanc que pot estar tan segur com de la mort que, defensant-ho, sortirà triomfant; ací, en canvi, a fi de tapar la boca als contradictors, accepta que la predicció pot resultar falsa.

761-763 En realitat, la *Decretal* d'Innocenci III inclosa per sant Ramon de Penyafort en en llibre V de les *Decretals*, no diu sols que qui pretengui esperit de profecia no sols s'ha d'autenticar ,uel per Scripturas canonicas', ans ,per Scripturae testimonium speciale'; el silenci sobre aquest punt demostra que mestre Arnau es considerà dispensat d'aportar aquest ,Scripturae testimonium speciale'; segurament no el fa constar perquè no el trobà.

Spiritus Sanctus sumit ibidem initium, quamuis omnia principia figuralia numerorum cognoscerent. Et, sicut scitis, noticia uerorum initiorum solummodo per reuelationem habetur. De qua ueritate, ut audiulistis, iam certificati sunt illi qui, deponentes omnino spiritum inflationis, in spiritu karitatis Christi et edificationis intuitu, ad habendum certitudinem accesserunt; et uobis hec lux in abundantia reseruatur, ceteris uero nequaquam, cum sit prohibitum sanctum dare canibus et margaritas porcis exponere.

775 Nec minus concor-[f. 147c]-dat cum dictis assertionibus numerus quem implicite tangit *Abacuch*, dicens: «Domine, opus tuum, in medio annorum uivifica illud». Et iterum: «In medio annorum notum facies». Nam illi qui sunt in sacris eloquiis eruditi non ignorant quin opus redemptionis atque salutis humani generis sit illud opus Dei, de quo Scriptura loquitur absolute. Neque ignorant quod 785 anni illius operis, sicut patet ex textu canonis et ex *Glosa*, tunc tan-

sumet | principia O principalia 772 uerorum B uero 773 initiorum O venturorum | reuelationem C reuellationem | qua ueritate O ueritate qua 774 audiulistis O audistis | certificati O certifficati 775 karitatis CO caritatis | edificationis C hedificationis O hedifficationis | intuitu O intuitum 776 habendum C heredum | accesserunt O asserunt | uobis O *add et* | abundantia BCO habundantia 777 reseruatur C jam seruatur

779-792 B1 *add in mg sup: textus primae lineae abscissus est* 780 implicite C multiplicite | Abacuch O Abachuc 783 redemptionis C reddemptionis 783-784 illud opus O opus istud 785 textu C testu | ex C *om* | Glosa C Glossa 786 Abrahe O Habrae C Abrae

769-773 ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus de tempore adventus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 147, lín. 561 - 148, lín. 621); EIUSDEM, *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (ibid., 59, lín. 101 - 62, lín. 149)777 Cf. Mt VII, 6

780-782 Hab III, 2 784 Io VI, 27-29; 1Io III, 23 785-788 Cf. Gen XXII, 18; XXXVI, 4 Cf. THEOPHRASTI EPISCOPI BULGARIAE, *Expositio in prophetam Habacuc* (MG 126, París 1864, 878): «...intellexi opera per quae operaberis salutem humanae naturae...»; S. EUSEBII HIERONYMI, *Commentariorum in Abacuc prophetam, libri duo ad Chromatium* (ML 25, París 1865, 1372/A): «...iuxta nos, et de resurrectione Salvatoris intelligi potest; ut ille qui pro nobis mortuus est, consurgat a mortuis et uiuificetur...»; BEDAE, *Super canticum Habacuc prophetae allegorica expositio* (ML XCI, París 1862, col. 1238A): «Illa nimirum opera quibus mundum redemit...»; i

773 Tal com el lector pot veure tant pel text com per l'aparat crític no sembla que hi pugui haver dubte que 'reseruatur' és ací la paraula críticament segura; això no obstant, no em puc resignar a no pensar que potser la lectura més primitiva era 'reseratur'.

785 Entorn els anys 1950, les edicions de textos arnaldians havien assenyalada la *Glossa ordinaria* de Walafrius Strabo (ML CXIII i CXIV), com la corresponent a

tum inchoauerunt, quando promissio facta fuit Abrahae, quod in eius semine cuncte gentes benedicerentur, scilicet, in Salvatore, qui de ipso egrederetur secundum carnem, a quo generationem eius texere *Matheus* incepit.

Visa, ergo, hac radice, facile uobis est cunctisque filiis veritatis 790
sacre, per supradicta percipere concordiam jam dictorum, que quidem adulterinis et pseudo theologis occultantur.

Cum autem obiciunt uobis quod de medicina debetis uos intro-
mittere, non de theologia, et spernunt ueritatem [f. 147d] que pro-

790 Visa C vissa | ergo B igitur | facile C facile | uobis O nobis 791 jam
B iam

793 uobis O nobis | uos O nos 793-794 intromittere O intromictere 794 de
O om 795 uestro O nostro | ad C est | immensurabilis C inmensurabilis 796

RICHARDI DE SANCTO VICTORE, *Expositio cantici Habacuc* (ML CXCVI, París 1855, col. 402): «... altitudinem illam consilii divini super salutem generis humani ...mysterium illud... quantum Deus salutem hominis dilexerit...». 788-789 Mt I, 1-17

les referències d'Arnau de Vilanova a la *Glossa*. La de les línies 780-785 a la *Glossa a Habacuc*, ha estat ocasió de constatar dues coses: que, com les altres referències a la *Glossa* en l'*Apologia de versutiis...*, aquesta no s'ha de cercar en l'*Ordinaria* de Walafrid Estrabó (ML vols. CXIII i CXIV); i que dels comentaris a *Habacuc* aplegats en la *Patrologia latina* de Jean Paul Migne (sant Jeroni, Beda el Venerable, Gerhoh de Reichensberg, Rupert de Deutz, Haimó de Halberstadt, i Ricard de Sant Víctor), els únics, que, sense coincidència literal completa, poden ésser considerats possibles fonts de la nostra referència són els de Beda i de Ricard de Sant Víctor indicats en la nota a l'aparat fonts a aquestes línies; i resto amb la impressió que Ricard havia d'ésser un autor particularment valorat pel nostre Arnau pel seu sentit de l'evolució doctrinal sota el guiatge diví, d'acord amb la pauta de les successives edats de la vida humana, en la qual, de més a més, assenyalava una primera part de pujada fins a la plenitud de la virilitat entorn els trenta-cinc anys, i una de decreixent decrepitud des del dit any.

786 Sembla que la d'Abraham fou una figura bíblica particularment estimada d'Arnau de Vilanova: vegeu, p. e., el *Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 56, líns. 41-45: encara que minsa, ell hauria simbolitzada una primera clariana en la nit religiosa de la humanitat.

793-795 Aquesta havia estat ja una de les primeres objeccions amb què els teòlegs professionals desprestigiaren el *Tractatus de adventu Antichristi*; per això en la part més polèmica afegida després de la crisi de París, Arnau es féu ressò de forma genèrica de l'objecció basada en la manca d'autoritat teològica de l'autor, tal com es pot veure en la transcripció publicada en aquestes pàgines (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1998-1999), 164, lín. 1299-1316). Sobre la crisi de París 1299-1300 i sobre els afegits posteriors al tractat primitiu, fins a fer-ne l'actual *Tractatus de tempore*

- 795 cedit ab ore uestro, jam scripsi uobis quod istud ad immensurabilis
exultationis in Christo materiam debetis recipere, cum in hoc ipse
Christus sibi ipsi uos configuret, qui de se dicit: «Ego sum oppro-
brium hominum et abiectio plebis», et qui ministris ueritatis ait:
«Qui uos spernit, me spernit».
- 800 Illa enim blasphemia non uos tangit solummodo, sed uniuersita-
tem sanctorum. Et primo, Deum Patrem et Spiritum Sanctum, qui
Christum exposuerunt humano generi ut medicinam et medicum, et
qui de ipso dicunt: «Honora medicum, quia propter necessitatem
creauit ipsum Altissimus». Nunquid uidetis quomodo per istos
- 805 Altissimus blasphematur?
Specialiter etiam hec blasphemia Christum uulnerat seu sagittat.
Nam Ipse ab intelligentia Scripturarum medicos non exclusit, cum
inter euangelistas connumerauerit medicum, «cuius laus -ut ait
APOSTOLUS-, est per omnem ecclesiam in *Euangelio*», quod scripsit, et
- 810 *Actibus Apostolorum*.

debetis recipere O recipere debetis | recipere C accipere 797 uos O nos 797-798
opprobrium B obprobrium C obpropribrium

800 enim O *seq p canc* | blasphemia B blasfemia 802 exposuerunt C exposue-
runt | ut O ad 804 Altissimus C Deus | nunquid C numquid | per istos O peri-
tos C *add* blasphemauit ipsum Deus 805 Altissimus blasphematur BC blasfematur C
blasfematur Altissimus

806 etiam C *om* | blasphemia B blasfemia | sagittat B sagitat 807 exclusit C
exclusit 808 euangelistas O euuangelistas 809 Euangelio O Euuangelio | et C de
810 Actibus B Actus

797-798 Ps XXI, 7 799 Lc X, 16 Cf. també ARNAU DE VILANOVA, *Alia
informatio beguinorum* (PERARNAU, «Studia, textus, subsidia, II, Barcelona 1978, 45,
lín. 224-246)

803-804 Eccli XXXVIII, 1

808-809 2Cor VIII, 18 809-810 Cf. Lc I, 3 cum Act I, 1

aduentus Antichristi, hom pot veure els meus *Sobre la primera crisi entorn el De adventu
Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, i *Sobre l'estructura global del De
tempore aduentus Antichristi d'Arnau de Vilanova*, ambdós publicats en aquest
volum.

803-804 Els teòlegs contemporanis d'Arnau de Vilanova, basats en aquest text
d'Eccli XXXVIII, 1, feien una valoració ben positiva de la medicina i del metge,
que, tal com hem assenyalat en la introducció, ha estat exposada per Joseph ZIEGLER,
Medicine and Religion. The Case of Arnau de Vilanova (Oxford Historical Monographs),
Oxford, Clarendon Press 1998, 219 ss.

Nec minus ista blasfemia [f. 148a] uituperat totum collegium electorum et etiam totam ueritatem misterii Saluatoris. Clamat enim Apostolus quod «quicumque baptisati sumus in Christo» membra sumus unius corporis, scilicet Christi. Quod inquam corpus uivit per Spiritum Sanctum, qui membris distribuit ad ministerium sermonem sapientie et sermonem scientie, et fidem et gratiam sanitatum, et operationem uirtutum, et cetera, sicut uult. Si, ergo, magistralis inflatio sibi appropriat id quod Apostolus dicit Spiritum Sanctum distribuere membris Christi sicut uult, nonne per tales inflatos doctrina irritatur Apostoli, et medici negantur esse de corpore Christi et esse fratres eorum in Christo? Nam, si medici baptisati de corpore Christi sunt, constat quod uiuunt per Spiritum Christi. Ait enim Apostolus: «Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius». Quod si per Spiritum Christi uiuunt, scientia et sapientia Dei dantur eis «secundum mensuram donationis Christi», et non secundum uoluntatem et auctoritatem magistralis inflationis.

Ad quas uero tenebras deducat [f. 148b] eos inflatio, rursum ex hoc potestis perpendere quoniam blasphemia in ipsos blasphemus reflectitur, nisi heretici fuerint. Nam, si propter humilitates aut defectus persone ueritas sit spernenda, tunc ipsi et uniuersalis Ecclesia nimis errant, qui prophetias Balaam de Christo non spernunt, qui fuit infidelis, quia gentilis siue paganus, et sacrilegus, quia populo sancto contrarius, et prophanus, quoniam ariolus, et impius, quoniam mercede conductus ad maledicendum populo Israelis.

811 blasfemia BCO blasphemia | uituperat O uituperauit 813 baptisati B baptizati C batizati 814 unius O minus (?) | scilicet C silicet | inquam O inquantum 818 appropriat B corr approprat add -i- int lin 819 distribuere B distribue | inflatos O inflictos 820 Christi C add sunt constat *canc* 821 baptisati B babtizati C baptizati 822 Christi sunt B sunt Christi | sunt B add in mg 823 hic C add nomen *canc* 824 scientia et sapientia O sapientia et scientia | dantur B datur 826 uoluntatem C uoluntatem | auctoritatem B actoritatem | inflationis O inflactionis

827 ex O et 828 blasphemia B blasfemia O blafemia | blasphemus BO blasphemus 829 reflectitur O refflectitur 830 defectus BCO deffectus | persone O per se 831 errant C erant | Balaam C blasfemando | Christo C Christum 833 prophanus B profanus 834 Israelis O Israheli

813-814 Rom VI, 3; cf. 1Cor XII, 12, 27 815-817 Cf. 1Cor XII, 7-10 823 Rom VIII, 9 825 Eph IV, 7 831-834 Cf. Num XXII-XXIII

- Iam, ergo, potestis existimare quantum predicti alienantur a uulua et errant ab utero, cum iam etiam sit in illis furor secundum similitudinem serpentis, et aspidis surde, obturantis aures, ad ueritatis repulsam.
- 835 Quod autem addunt, scilicet, quod ualde sunt pauci, qui de predictis assertionibus finalium temporum curent, et adhuc pauciores qui credant, hoc debet uos edificare constanter et roborare, cum aduersantium labia fateantur illud quod tota Scriptura Sacra testatur: primo, cum dicat quod «stultorum infini-[f. 148c]-tus est numerus»;
- 845 secundo, cum clamet quod «multi sunt uocati, pauci uero electi»; tercio, cum Dominus in proposito dicat expresse, quod sicut fuit «in diebus Noe, sic erit et aduentus Filii Hominis». Qua similitudine ponderata, secundum limam expositionis sacre patebit quod, sicut iudicium actum per diluuium fuit circa ipsius aduentum reuelatum a Deo quibusdam, ut Noe et domesticis eius, et si non quantum ad diem et horam, saltem quantum ad eius propinquitatem, et fuit ab eisdem ceteris nunciatum, et tamen nullus curauit, nisi tantummodo

835 existimare BC extimare 836 errant C erant 837 obturantis C obturentis O et obscurantis 837-838 ueritatis repulsam O ueritatem respulsa

839-897 «Quod autem addunt... logicalibus pueri...» B1 *add a mg sup usque ad calcem pag*

841 uos O nos | edificare CO hedificare 845 secundo O *seq q canc* | uocati O *add et* 847 et C *om* | aduentus O aduentu 848 secundum C lime *canc* 849 diluuium C dilluuium | reuelatum C reuellatum 850 a Deo quibusdam C per quibusdam a Deo | (Noe) et B ac | et si V *add in mg* 851 (diem) et B vel | saltem V *in ras* O saltim B sed | et (fuit) O quod 852 ceteris O certis | curauit O creauit

835-836 Cf Ps LVII, 4 837 Ibid., 5

839-841 Vegeu la nota complementària a aquestes línies 843 Eccle I, 15 845 Mt XX, 16; XXII, 14 847 Mt XXIV, 37 850-852 Gen VI, 13 | ,et si non quantum ad diem et horam' cf. Mt XXIV, 36 855 Mt XXIV, 37-38; Lc XVII, 26-27

839-841 Ja en la redacció primitiva de la *Philosophia catholica et divina*, mestre Arnau havia presentat el fet del reduït nombre de seguidors del missatge arnaldia com un dels signes de la guerra dels moments finals de l'Anticrist i els seus soldats contra l'Església (PERARNAU, ATCA, X (1991), 151, lín. 1144 - 152, lín. 1441).

850-851 Des de la més primitiva redacció del *De aduentu Anticristi*, Arnau de Vilanova deixà clar que, prenent seriosament l'afirmació de Jesús a Mt XXIV, 36, ell descartava el coneixement previ de dia i hora dels temps finals i que es referia únicament a l'acostament dels dits temps (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 140, línies 275-277).

nunciantes, sic erit et in temporibus, in quibus appropinquabit finale iudicium. Quod in explicatione similitudinis preallegate quam exequitur Dominus vigesimo quarto *Matthei* lucidius patet. 855

Nec minus lucide beatus Petrus hoc tangit tertio capitulo *Prime Canonice*, quando dicit quod licet incredulis, qui expectabant Dei patientiam in diebus Noe, apparuisset Deus in spiritu, tamen nonnisi «octo anime -ut dicit-, salue facte sunt per aquam». Sed constat quod illa aqua significabat aquam baptismi et sapientie uel gracie Dei. Vnde, si paucissimi sunt qui [f. 148d] admittunt hanc ueritatem, hoc est uobis certissimum signum quod est a Deo, cum constet uobis quod electi Dei et sint paucissimi et despecti et impugnati. 860

Nec minus debet dilatare cor uestrum hoc, scilicet, quod uos quidem, qui nunciatis propinquitatem finalium temporum, habetis testimonium probabile de Scriptura Sacra, ut ex superioribus patet. Sed illi, qui spernunt aut respuunt siue negant istud, nullo testimonio possunt etiam apparenter probare quod finalia tempora non sint prope. Qui uero negat possibile et probabile, nullam sue negationis probabilitatem ostendens, certum est quod insanit aut malignatur. 870

Et simili nequicia deprauatur ille qui dicit uobis quod cum Dominus ait Apostolis: «Non est uestrum nosse», etc., ibi ponitur preteritum pro presenti.

Verum quidem est quod in Sacra Scriptura frequenter presens ponitur pro futuro, sicut ibi: «Paruulus natus est nobis»; et inter- 875

854 similitudinis O prima / persona (?) 855 exequitur O exsequitur | vigesimo quarto CO xxiiij^o 855-856 lucidius patet. Nec minus lucide beatus Petrus hoc tangit tertio O om

856 hoc C seq tamen *canc* 858 apparuisset C aparuisset | Deus V *add in mg* B om | spiritu C *add* non | tamen O om 858-859 nonnisi C nisi 859 ut C qui 860 illa O *add* q | significabat O significabat 861 admittunt O admittunt | hanc C han 862 uobis O nobis | signum O om 863 uobis O nobis | sint O sunt C *add* et | impugnati B impugnati

864 dilatare C dilletare 865 nunciatis C nuntiatis 867 siue C uel 865 probare C prophetare 868 possunt B potest 869 prope O proprie | probabile C probabile 870 probabilitatem C probabilitatem | malignatur C malignat

871 cum O om 872 non C *add* esse | etc. om

875 nobis O *add* etc. 877 quandoque C quando 878 Habraam B Abraam 878-879 Antequam Habraam... sicut ibi 880 domesticatus O domesticus 881 ut O om 882 expositionibus C positionibus

856-858 1Ptr III, 20 859-860 Ibid., 21

865-866 Dan XII, 11; Mt XXIV, 15

872 Act I, 7

875 Is IX, 6 876-877 Ps CIX, 7 878 Io VIII, 58 879 Lc I, 34

dum etiam preteritum pro futuro, sicut fecit *David*, cum dixit: «De torrente in uia bibit»; quandoque uero presens pro toto tempore, sicut [f. 149a] ibi: «Antequam Habraam fieret, ego sum», et sicut ibi: «Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco». Et qui
 880 domesticatus est in sapientia diuinorum eloquiorum non ignorat serenissimas rationes, quibus Deus sic fieri ordinauit, ut ex Sacris expositionibus patet.

Qui uero dicit quod in predicta locutione ponitur ‚nosse’ pro ‚noscere’, ad duo se obligat. Quorum primum est ut ostendat hoc
 885 esse de more Scripture, scilicet ponere preteritum pro presenti.

Secundum, quod exprimat rationem necessitatis aut utilitatis, cum in eloquiis Dei nichil sit frustra, vel ociosum, ut ex superioribus audiistis. Non enim loquitur Deus insipienter, aut ignoranter uel casualiter.

890 Et cum constet quod de hoc reddere nequeat rationem, certum est quod insanit aut malignatur, et est de illis pro quibus ait APOSTOLUS, *Ad Thimotheum* quod uolunt «esse Legis doctores, non intelligentes que locuntur neque de quibus affirmant». Quod si sic forte uellet argumentari, scilicet: ‚alibi in Sacra Scriptura ponitur
 895 unum tempus pro alio; ergo, [f. 149b] hic ponitur’; tunc non solum nequicia sed etiam eis ruditas et ignorantia detegetur, quoniam in logicalibus pueri non ignorant quod tale argumentum sophisticum

883 nosse C nosce 885 scilicet C silicet

886 secundum O secundo 887 in O om | Dei C om | frustra, uel ociosum B ociosum aut frustra | ociosum O occiosum 888 insipienter C insipienter O insipienter

890 Et B add quod | Cum C tamen | nequeat V corr nequeant exp -n- C nequeant 891 insanit C insaniunt | malignatur C malignantur 892 Thimotheum O Thyotheum 893 locuntur C loquntur O loquuntur | neque B nec | sic O sicut 894 scriptura C seq frequenter presens canc 895 ergo O igitur 896 eis CO eius | ruditas C rudditas | detegetur C detegitur | quoniam O que 897 tale C talle 898 committit O committit | nullius CO nullus 899 peditibus C peditibus | posuit C possuit 900 posuit C possuit

883 Cf. Act I, 7

887 «Constat enim quod in Dei operibus nichil est otiosum», ARNALDI DE VILLANOVA, *Allocutio super significatione nominis Thetragramaton* (CARRERAS ARTAU, in «Sefarad», IX (1949), 81); «...cum in operibus Dei nihil sit frustra vel otiosum», EIUSDDEM, *Tractatus de mysterio cymbalorum*, (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 79, lín. 467; cf. ibid., 160, lín. 1122-1123); cf. etiam annotationem ad lin. 535 huius tractatus.

892-893 1Tim I, 7

est, et committit fallaciam consequentis, et ideo nullius est efficacie. Sicut si diceretur: «Alibi rex pro peditibus posuit equites; ergo, hic ponet uel posuit». 900

Cum uero dicitis quod ex predictis sunt quidam religiosi, non credo quod lateat uos eos esse pseudoreligiosos, quos talibus iniquitatibus et uersutiis dicitis abundare. Nam uera religio nunquam discedit a regula karitatis; unde, omnis regula cuiuscumque religionis catholice nichil aliud est quam norma recte prosequendi euangelicam karitatem secundum gradum diuerse perfectionis. 905

Quod si ad uanitatem religionis effrenatio lingue sufficiat, cum *Jacobus* dicat uanam esse religionem habentis effrenem linguam, tunc, si concurrant cum hoc alia uitia, pro certo constituent falsum religiosum; et omnes huiusmodi sunt plangendi, quia noluerunt acquiescere consilio *Job*, dicentis: «Vtinam [f. 149c] taceretis, ut putaremini esse sapientes». 910

Nec debetis mirari, si tales, ut dicitis, deteriores ceteris inuenitis, cum Christus expresse determinet quod pseudoreligiosi sunt cunctis hominibus nequiores. Nobis enim non licet nec expedit proximos 915

902 lateat C latet uos O nos | pseudo O pseudos | talibus C tallibus 903 abundare BO habundare C abundare 904 karitatis BCO caritatis 905 catholice C chatolice 905-906 euangelicam O euuangelicam 906 karitatem CO caritatem

908 effrenem C effrenam 909 uitia B *corr* uicea | constituent C constituent 910 religiosum C religiosum | huiusmodi B huius 911 acquiescere B acquiescere 912 esse B *add int lin*

914 determinet C determinat | religiosi C religiosi 915 non O nec 916 et O *om* 917 considerationem C *corr* considerationem *canc alt* -d- 919 animaduertere

901 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Instrumentum alterum appellationis a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem*, dins *Sobre la primera crisi entorn el De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, líns. 61-67, publicat en aquest volum.

903-906 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophia catholica et divina* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 122, lín. 995 - 124, lín. 1014)

907-908 Iac I, 26 911-912 Iob XIII, 5

915-916 Cf. Mt VII, 1; Lc VI, 37 918-919 Cf Ps XVIII, 10 921-924 Mt XXIII; Lc XI

901 Tant com la informació recent de mestre Jacme Blanc, ressona en el text d'aquesta línia el mal record d'aquell franciscà que fou el principal o almenys el més aferissat acusador en una de les sessions del procés inquisitorial de París, tal com hom pot veure en l'*Instrumentum alterum appellationis...*, al final de *Sobre la primera crisi entorn al De adventu Antichristi d'Arnau de Vilanova: París 1999-1300*, publicat en aquest volum, líns. 61-67.

- iudicare, cum sit a Christo prohibitum. Sed licet nobis et expedit Dei iudicia contemplari, et per illorum considerationem dirigere nosmetipsos, cum «iudicia Domini uera» sint et «iustificata in semetipsa»; si uultis, ergo, animaduertere quanta sit pseudo religionum nequicia, non declinetis a iudiciis Dei, et sufficienter id cognoscetis. Non enim ignoratis quam rigide Christus in *Evangelio* contra scribas, id est, Legis peritos, et phariseos inuehitur, cum in publico reprehendens et increpans eos detestaretur, sicut maxime scripsit *Matheus*.
- 920 Scitis, enim, quod phariseus dicitur a ‚phares‘, quod est diuisio, quoniam in populo Ueteri pharisei diuisi erant a turba populari tam habitu speciali quam obseruantia uiuendi seu regula.
- 925 Et tam scribas quam phariseos [f. 149d] clamabat esse ‚ypocritas‘ ideo, quoniam exterius picti erant et simulantes religionem, intus 930 autem superabundabant nequicia. Proinde, *Matthei*, vigesimo tertio, legitur eis in conspectu discipulorum et turbe dixisse: «Ve uobis, scribe et pharisei ypocrite, qui similes estis sepulcris dealbatis, que a foris apparent hominibus speciosa, intus uero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia. Sic, et uos quidem, a foris apparetis 935 hominibus iusti, intus autem pleni estis ypocrisi et omni iniquitate». Quibus uerbis innuit expresse quod exterior fictio uel simulatio a plenitudine procedit fictionis interioris. In conspectu quidem

C anima aduertere 920 non O diuino (?) 921 Euangelio O Euuangelio 921-922 contra scribas, id est O conscribat in 922 scribas, id est, Legis peritos et C om

926 quoniam O quod 929 ideo C om | simulantes B corr simillantes | intus O interius 930 superabundabant BO superhabundabant C superhabundabat | vigesimo tertio CO xxiiiij 931 eis O eos 933 apparent O apparet 934 omni C corr omnis canc -s 935 ypocrisi C yocrisi 936 innuit O inuit | simulatio O assimilatio 939

925-927 HIERONYMI, *Liber de nominibus hebraicis. Novi Testamenti. De Matthaeo*: «Fares, diuisio sive diuisit. Farisaei, diuidentes sive diuisi» (ML XXIII/2, París 1845, col. 885) cf. *Origenianum Lexicon Nominum Hebraicorum latine redditum et cum Hieronymiana Interpretatione comparatum* (Ibid., cols. 1309-1310) ISIDORI HISPALENSIS, *Etymologiarum* lib. VIII A, IV, 3: «Pharisaei ex Hebraeo in Latinum interpretantur diuisi, eo quod traditionum et observationum, quas illi ‚deuteréseis‘ vocant, iustitiam praeferunt. Unde et diuisi vocantur a populo, quasi per iustitiam» (LINDSAY, Oxford, Clarendon Press 1911/1957)

928-930 Mt XXIII, 27; Lc XI, 44 930-935 Mt XXIII, 27-28

937-940 S. HIERONYMI, *Commentariorum in Matthaeum libri IV* (HURST, ADRIAEN, «CC SL, LXXVII: S. Hieronymi praesbyteri opera. Pars I. Opera exegetica», 7), Turnholt, Brepols 1969, 217, líns. 224-227: «... quo foris hominibus ostenderent sanctitatem in habitu, in sermone, in phylacteriis, in fimbriis, in orationum

populi simulabant habitu et gestu et uerbis pietatem et honestatem, et quicquid religioni debetur. Sed ad inuicem in seipsis uiciis erant pleni. In quibus fallebatur opinio popularis propter dignitates ipsorum —quia sacerdotes et leuite atque pontifices—; et propter officium —quia Legis doctores siue predicatorum erant—. 940

Apparens, ergo, sapientia, et ap-[f. 150a]-parens sanctitas in eorum statu fallebant iudicium populi, estimantis quod nullus error in eis esset, cum tamen ipsi ueritati, scilicet Christo, et quantum ad uitam et quantum ad doctrinam essent summe contrarii. Qui, pro certo fuissent ei concordēs, si uera sanctitas aut religio, ueraque sapientia fuissent in eis. 945

Et secundum testimonium sacrorum doctorum, circa tempus Antichristi debet illorum error et malicia per drachonis astutiam ebul- 950

ad O om 940 opinio O oppinio | dignitates C dignitatem 940-941 ipsorum O eorum 941 leuite C add ani *canc* | officium O effectum

943 ergo B igitur 944 estimantis CO extimantis 945 quantum C *corr* quantum *canc* -d- 946 doctrinam C doctrine | essent C esse 947 ei B *add int lin* | ueraque C namque

949 circa C circha 951 introitus Antichristi C Antichristi introitus 953 persecutionibus O persecutiones (?) C persequutionibus 954 persecutiones C persequutiones |

longitudine et in caeteris istiusmodi, intrinsecus autem essent uitiorum sordibus pleni».

949-951 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Artem catholicae philosophiae (Philosophiam catholicam et diuinam)* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 149-151, líns. 1389-1423, en particular 1411-1413; i 152, líns. 1442-1457) 950 Cf. Apoc XII, 3-4 952-953 ,caput Ecclesie': Coloss I, 18; Eph I, 22-23; ,mensura' Cf. ARNALDI DE

949-951 En llegir aquestes tres línies, amb la referència al ,testimonium sacrorum doctorum circa tempus Antichristi', hom podria pensar que hi ha una gran tradició doctrinal entorn a la col·laboració dels falsos religiosos amb l'Anticrist en els moments de les batalles finals; però, si hom es fixa en el text que ha estat com la base de la doctrina de la Baixa Edat Mitjana sobre el tema, el d'ADSO DERVENSIS, *De ortu et tempore Antichristi*, només hi fa contadíssimes referències marginals, com és ara que el mateix Anticrist «uicia, que sunt contraria uirtutibus, docebit» i «per uniuersum orbem nuncios mittet et praedicatores suos» (VERHELST, «Corpus Christianorum. Continuatio mediaevalis, LXV», Turnholt, Brepols 1976, 22, líns. 6-7, i 24, líns. 64-65); si hom es fixa en les frases aplegades en l'aparat de fonts de la pàgina 22, només trobarà l',aut aliter docet' d'ISIDOR, que faci referència a un ensenyament contrari al de Crist. Tinc la impressió que l'accentuació de l'aspecte doctrinal dels atacs de l'Anticrist depén de la mentalitat de cada autor, i així Ramon LLULL, *Llibre qui és contra Antichrist*, exposa el tema dins el marc de les possibilitats demostratives de la seva ,art': l'Anticrist o els seus col·laboradors proposaran raons fal·lacioses o inconcloents i en canvi els fidels, gràcies a l',art' lul·liana, podran

- lire in pseudo religiosis ad preparationem introitus Antichristi. Quod figuratum fuit in Christo. Cum enim Christus non solum sit caput Ecclesie, sed mensura, persecutionibus, quas in etatibus uite mortalis passus est, prefiguravit persecutiones sui corporis mistici, scilicet, 955 Ecclesie militantis ei. Vnde, sicut ipse in sua infantia passus est persecutionem a principatu gentilium, sic et Ecclesia primitiua passa est persecutionem ab eisdem principibus. Et sicut a Legis peritis et phariseis uel falsis religiosis passus est persecutionem circa finem sue temporalis du-[f. 150b]-rationis, sic et in fine sui uel seculi Ecclesia militans ei patietur persecutionem usque ad mortem temporalem a Legis doctoribus et pseudo religiosis, pro quibus JERONIMUS dicit: «Ve uobis, miseris, ad quos phariseorum uicia transierunt».

mistici C *corr* misticei *canc* -e- 955 militantis C millitantis | ei O et 956 persecutionem C perseuqionem O assecutionem 958 uel C et | falsis O similis | passus est O est passus | circa C circha 960 militans C millitans | persecutionem C perseuqionem 961 Jeronimus O Jheronymus C Hieronimus

VILLANOVA, *Artem catholicae philosophie (Philosophiam catholicam et diuinam)* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 63, lín. 89-91) 955-956 Cf. eiusdem auctoris *Philosophiam catholicam et diuinam* (ibid., 84, lín. 396-402); cf. etiam Mt II, 13-18 957-959 Mt XVI, 21; XX, 18; XXVI, 3-4; cf. Lc XIV, 3 961-962 HIERONYMI, *Commentariorum in Matthaeum libri IV* (cf. annotationem ad lins. 937-940; 211, líns. 70-71).

demonstrar fàcilment l'error o la pura aparença de l'atac (PERARNAU, ATCA, IX (1990), 111, líns. 952-121, líns. 1012). Arnau de Vilanova seria un altre cas, tal com hom pot veure en els llocs indicats en l'aparat de fonts a les mateixes línies 949-951: en les línies 1411-1513 de l'*Ars catholicae philosophiae* hi respira ben clara l'experiència, per a Arnau tan negativa, del procés parisenc entorn al *De adventu Antichristi*.

957-959 La frase «Et sicut a Legis peritis et phariseis uel falsis religiosis passus est persecutionem circa finem sue temporalis durationis...» permet de descobrir la metodologia de treball d'Arnau: d'una banda, l'equiparació dels ‚Legis periti / pharisei‘ amb els ‚falsos religiosos‘, bo i atribuïnt també als darrers els actes persecutoris de la passió de Jesús, és un invent d'Arnau; de més a més, l'associació de ‚Legis periti‘ amb ‚pharisei‘ no es troba en les narracions inicials de la Passió, car els sinòptics usen els sintagmes següents: ‚principes sacerdotum et seniores populi‘, Mt XXVI, 3; ‚summi sacerdotes et scribae‘, Mc XIV 1; ‚principes sacerdotum et scribe‘, Lc XXII, 2; un sintagma semblant al que ens ocupa es troba lluny de la passió, a Lc XI, 53: ‚pharisei et Legis periti‘; i un altre a Lc XIV, 3: ‚legisperitos et phariseos‘. Si hom confronta aquestes dades amb la tesi d'Arnau, presentada per ell mateix com a bàsica per a la intel·ligència de les seves respostes en la present *Apologia...*, i formulada en les línies 496-501, potser arribarem a la conclusió que ell mateix només aplicava la seva tesi quan li era favorable i que altrament també es permetia de jugar amb l'Esriptura. Vegeu la nota complementària al text de les línies 384-386.

De talibus quoque precursoribus Antichristi *Job* dicit: «Sternet sibi aurum quasi lutum, et sub ipso erunt radii solis»: per aurum quidem, ut exponit GREGORIUS, potentes et diuites ac nobiles huius seculi designantur; per radios uero solis intelliguntur illi, quibus conuenit ratione status sui, quod lux solis, scilicet Christi religio, splendeat in eis pre ceteris. Et tam illi quam isti subicientur, ut dicit, maximo Antichristo.

Apocalipsis etiam decimo tertio aperte dicit JOHANNES: «Et uidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat duo cornua similia agni», etcetera. Sicut enim bestia, quam in eodem capitulo dixerat se uidisse ascendentem de mari, est caterua reproborum ascendens in sublimitatem potentie secularis de populo infideli, cuius [f. 150c]

963 precursoribus O precessoribus| sternet O sternunt 964 lutum O luctum
965 quidem C quod | huius V *seq* mundi *canc* 966 radios O radices 968 pre
ceteris C preceptis

970 aperte C *om* 971 similia B *seq* et *exp* 975 Expositio O *om* 976 status C
om 978 apparentiam B *corr* apparentias *exp* -s C apparentias | similes C *seq* apparen-

963-964 *Iob* XLI, 21 964-969 «...solis... radios, id est doctos quosque sapientesque... uel aurum, hoc est uiros sanctitatis claritate fulgentes...», S. GREGORII MAGNI, *Moralia in Job*, IV, XXXIV, XV (ADRIAEN, «Corpus Christianorum. Series Latina», CXLIII B, Turnholt, Brepols 1985, 1754, lín. 83-84) 966-969 quoad 'radios solis': «Hi qui intra sanctam Ecclesiam per acumina sapientiae quasi radios uidebantur lucis aspergere, et per auctoritatem rectitudinis desuper resplendere, potestati Leuiathan istius iniqua se operatione substernunt; ut non iam recta praedicando desuper luceant, sed ei perverse obsequendo famulentur...» (EIUSDEM, *Ibid.*, 1752, lín. 44-50) 965-966 quoad 'aurum': «Quid uero aurum nisi sapientiam appellat... Aurum nempe sapientiam uidit quam thesaurum uocauit. Quae et recte auri appellatione signatur quia sicut auro temporalia, ita sapientia bona aeterna mercantur... Videat post hos [apostolos] in eorum loco rectores exsurgere, qui et sapienter uiuendo aurum possideant et alii recta praedicando, argento sacrae locutionis enitescant, eosque principes... diuites memoret» (EIUSDEM, *Ibid.*, «Corpus Christianorum. Series Latina», CXLIII, 1979, 205, lín 7-13 i 206, lín. 42-46); aut etiam: «Appellatione quippe auri in sacro eloquio... aliquando nitor gloriae saecularis... accipitur» (EIUSDEM, *Ibid.*, 1752, líns. 1. 4. 22).

970-972 *Apoc* XIII, 11 972-974 Fr. Petrus IOANNIS, *Postilla in Apocalypsim*, in Vat. lat. 4264, f. CLXc: «Ricardus dicit hic [cf. ML CXCVI, col. 807A] quod sicut per bestiam de mari reges gentium accipimus, sic per bestiam ascendentem de terra impios rectores falsorum christianorum intelligimus. Per hec cornua intelliguntur hic primo apparens similitudo gemine perfectionis Christi, scilicet scientie

975 caput est Antichristus, ita dicit *Expositio*, bestia ascendens de terra est caterua reproborum ascendens in sublimitatem alicuius status de

tiis *canc* 978-979 scilicet C et 979 uidebuntur B *corr* uidebiuntur *exp* altero -i- 982 dixit O dicit 984 tum O tamem (!) | ut obediant Antichristo, tum quia faciet C *om* | faciet B *add* eos diligere *exp* 985 diligere C dilligere

et sanctitatis Christi et suorum electorum» 975-982 Cf. notam explicativam ad has lineas 982-985 Apoc XIII, 14; *ibid.*, 12

975-982 He copiat en la nota d'aparat de fonts el petit fragment de la *Postilla super Apocalypsim* de fra Pèire Joan que em sembla respondre a la citació d'Arnau; essent un text encara inèdit, crec que s'ho val de copiar-lo sencer: «*Et vidi de mari*, id est, de infideli natione paganismi, *bestiam*, id est, bestialem cateruam et sectam, *ascendentem*, scilicet, in altum dominium et in publicum effectum et statum...»;

«In 7^a [visione] uero ponit bestiam de terra, scilicet, yrchum, de cuius uno cornu exit cornu unum, id est, rex impudens et intelligens propositiones, qui (consurget) contra principem principum. Dicit ergo: *Et uidi aliam bestiam ascendentem de terra*. Diximus supra, ubi agitur de prima et secunda tuba, per terram humane habitationi aptam significari locum vel statum fidelium, per mare uero locum uel gentem infidelium. Vnde Ricardus dicit hic quod sicut per bestiam de mari reges gentium accipimus, sic per bestiam ascendentem de terra impios rectores falsorum christianorum intelligimus. *Et habebat cornua duo similia agni*, id est, Christi. Per hec cornua intelliguntur hic: Primo apparens similitudo gemine perfectionis Christi, scilicet, scientie et sanctitatis Christi et suorum electorum; secundo, apparens fulcimentum seu argumentum ex scientia et auctoritate duorum testamentorum, que utique sunt Christi, et id est, de Christo et a Christo; tertio, apparens similitudo duplicis auctoritatis et potestatis Christi, scilicet, spiritualis, que est quasi dextrum cornu, et temporalis seu super temporalia, que est quasi sinistrum; quarto, per *duo cornua* intelliguntur duo ordines pseudo prophetarum, seu falsorum religiosorum, ypocriticaliter similibus duobus ordinibus Christi. Et secundum Joachim forte per duo cornua intelliguntur duo pseudo prophete, principes aliorum pseudo doctorum, quasi assimilati Helye [f. 124a] et Enoch, qui utique erunt duo testes et quasi duo cornua Antichristi», Biblioteca Apostolica Vaticana, Borgh. 38, ff. 119c i 123d-124a

Tinc la impressió que tot porta a veure que les línies de l'*Apologia*... són inspirades o potser copien les expressions d'aquest fragment; si la dependència entre un i altre text es confirmés, tindriem una dada realment important: per a Arnau, l'*Expositio* per antonomàsia era la de fra Pèire Joan a l'*Apocalipsi*, fins al punt que aquesta sola paraula ja indicava la de l'espíritual occità; i això confirmaria que l'esmentat franciscà era un oracle per a Arnau.

Intentant de trobar quina pot ésser l'*Expositio* reportada ací, hom constata que hi ha una línia expositiva (i dic línia, no pas text idèntic al citat en les dites línies) d'*Apoc* XI, XIII, 1 i 11, que, sense excloure d'altres possibles autors, va de Ricard de Sant Víctor (ML, CXCVI, col. 807) a fra Pèire Joan (*Postilla in Apocalypsim*, Biblioteca Apostolica Vaticana, Borgh 38, f. 123a/d) a Arnau de Vilanova i a aquella *Expositio super Apocalypsi* (CARRERAS, MARINELLI, MORATÓ, Barcelona, IEC 1971,

populo fidelium, habens duo cornua similia Agni, hoc est, duas excellentias, quantum ad apparentiam similes excellentiis Christi, scilicet, sublimis sapientia, qua uidebuntur et diuina et humana cognoscere; et sublimis religio, qua uidebuntur apud uulgares aut seculares, eximie sanctitatis, cum tamen intus pleni sint uiciis et immundiciis, quod per bestiam denotatur; et de hac bestia dixit *Johannes* paulo post, quod «seducet habitantes in terra» et «faciet primam bestiam adorari», tum quia faciet ut obediant Antichristo, tum quia faciet eos diligere et amplecti terrenam felicitatem exemplo et uerbo. 980 985

Ergo, karissime, audiuistis in generali per Sacra Eloquia, quod sit magna pseudo religiosorum iniquitas. Sed quam magna, Christus, qui suis ait: «Non relinquam uos orphanos», ad informandam circumspectionem ipsorum expressit in illa parabola, que legitur [f. 150d] *Matthæi*, duodecimo: «Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida querens requiem et non inuenit. Tunc dicit: ‚Reuertar in domum meam, unde exiui‘. Et ueniens, inuenit eam uacantem, et scopis mundatam, et ornatam. Tunc uadit et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes 990

986 karissime CO carissime | sit O *add* in 988 relinquam uos O uos relinquam C derelinquam 988-989 circumspectionem BC circumspeccionem 990 immundus BC inmundus 992 dicit C dicit 993 uacantem BCO uaccantem 994 septem BC .vij. | secum B *add int lin* 997 literam C litteram 998 non C *om* | pro O de

986-987 Cf. fontes linearum 921-942 988 Io XIV, 18 989-996 Mt XII, 43-45 994 Vegeu la nota complementària a aquesta línia 989-1046 Cf.

169-170), que li havia estat atribuïda; els elements comuns a aquesta línia són: a) la ‚bestia ascendens de mari‘ és un personatge bestial que sorgirà de les nacions infidels; b) la ‚bestia ascendens de terra‘ és un personatge bestial sorgint de nacions cristianes; c) les dues banyes són l'aparença de la ciència i de la santedat de Crist. Però aquesta línia exegetica no és pas única ni, segurament, predominant, car el contemporani d'Arnau que esdevingué oracle de la interpretació bíblica, Nicolau de Lira, diu que aquells fragments fan referència a una batalla històrica entre dos reis, també esmentada per Joaquim de Flore; el fet és que el de Lira hauria optat per una línia interpretativa, que desestimava la dels espirituals.

989-1046 La línia discursiva que, partint de Mt XII, 43-45, arriba a la identificació dels set esperits malignes (encara que ací no siguin clarament els set pecats capitals), és paral·lela a la de BRU DE SEGNI, *Commentaria in Matthæum*, pars III, XLIX (ML 165, París 1854, 183-185), amb la diferència que aquest no fa referència a l'entrada en religió, però, en canvi, concreta els set esperits malignes en els set pecats capitals.

994 La interpretació tradicional dels «septem alios spiritus... nequiores se» els identifica amb els set vicis capitals (i en no dir res més, cal suposar que són els de la

- 995 habitant ibi: et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit et generationi huic pessime». Notabiliter autem dixit: ‚erit‘, et non ‚est‘, quamuis de illis tunc sibi presentibus ad literam loqueretur, ut innueret quod non tantum loquebatur de illis, sed etiam pro futuris in tempore illi correspondenti.
- 1000 Hiis, igitur, uerbis, ut patet ex *Glosa*, Christus insinuat quod duo sunt principaliter que precipitant in falsam religionem: quorum pri-

1001 que B *seq* res *exp* 1002 ociositas C occiositas 1003 uacantem BCO uacantem | uacans BCO uaccans 1004 ocium C octium 1006 religionem ingreditur C ingreditur religionem | immundicia BCO inmundicia 1006-1007 quoniam O quando | induit C *seq* luxum *can*

PASCHASIUS RADBERTUS, *Expositio in Matthaeum*, VI, XII (ML 120, París 1852, 487 C-488 A): «Ad quam rursus regrediens, inuenit uacantem per otium et sabbatum... Quoniam et per septem vitia principalia universa vitiorum immanitas exprimitur...»

1000 *Glossa*: cf. l'anotació de Pascasi Radbert acabada de transcriure i la nota complementària a les línies 989-1046

llista tradicional): WALAFRIDUS STRABO, *Glossa Ordinaria in Evangelium Matthaei*: «‚Septem alios spiritus‘. Septem vitia, septem virtutibus spiritualibus contraria. ‚Nequiores‘. Quia non modo habet vitia, sed et bona simulat. Tanto nequiores quanto callidiores. Septem, quia tot erant gratie cum Christo destinate. Septem vitia, septem demonia septem spiritibus contraria spiritui sapientiae et intellectus, etc.» (ML, CXIV, París 1852, col. 129/A-B); remarqueu en la darrera frase la referència tàcita a *Is* XI, 2-3. NICOLAU DE LIRA, *Glossae in Evangelium Matthaei*, en canvi, aplicava a la incredulitat dels jueus els darrers passos de la trajectòria: «...et sic facta sunt novissima huius populi peiora prioribus; quia status populi iudayci peior est modo quam fuerit a principio ante Legem datam» (Basilea, 15..?, f. 43d). Un altre contemporani, Ramon LLULL, que, en tractar-se dels dons de l'Esperit Sant, segueix l'ordre d'*Is*, XI, 2-3, en exposar en la *Doctrina pueril* els «vii peccata mortalia», reporta els set tradicionals, però els ordena a la seva manera: glotonia, luxúria, avarícia, accídia, supèrbia, enveja, ira (SCHIB, «Els Nostres Clàssics, A/104», Barcelona, Barcino 1972, 90-101 i 142-156, respectivament).

Tenint en compte aquests fragments, és evident que Arnau es considera alliberat de la doctrina tradicional que identifica aquells ‚esperits pitjors‘ amb els vicis capitals i amb els set principals dimonis; un segle més tard, mestre Vicent Ferrer seguia la línia tradicional, per exemple en els sermons dels temes «Assumpsit alios septem spiritus secum nequiores se» i «Noli vinci a malo, sed vince in bono malum» (PERARNAU, ATCA, XVIII (1999), 497, núm. 47, i 678, núm. 558).

1000-1032 El discurs d'aquestes línies sobre la vagància pot ésser completat des de perspectiva diversa amb el de la *Lliçó de Narbona* (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-54, 155, línia 20 - 157, lín. 19), on dins la síntesi de la doctrina que havia de seguir qui volgués ésser ‚espiritual‘, l'ociositat és presentada com la primera cosa que ha d'evitar aquell qui de debò vol fer vida espiritual.

num est ociositas cum religione simulata exterius; et istud notatur in eo, quod dicitur: «Inuenit uacantem... et ornatam»; nam uacans est quisque talis per ocium, et ornatus per apparentiam exterioris religionis uel honores-[f. 151a]-tatis. Ab intra etiam est mundatus, quicumque religionem ingreditur ab immundicia carnalitatibus, quoniam deserit luxum carnis et induit castitatem: 1005

secundum est plenitudo malicie siue peruersitatis, quod denotat Christus, cum dicit: «Assumit secum septem alios spiritus nequiores se, etc.». Salvator, igitur, in hiis uerbis aperte docet quod licet per ingressum religionis egrediatur ab aliquo spiritu immundus, scilicet luxurie uel carnalitatibus, tamen, si postea sectetur ocium, tanta iniquitate replebitur, quod multo deterior erit quam esset ante ingressum religionis, cum dicat aperte quod «novissima eius fiunt peiora prioribus». 1010 1015

Sed ad mensuram iniquitatis clare percipiendam, attendite qui sunt illi septem spiritus nequiores primo, ad quorum ingressum ociositas ideo disponit, quoniam efficit eum uelut pugilem inter hostes, qui nequit eos repellere uel fugare, nam per ingressum religionis exposuit se bello temptationum; [f. 151b] aut conformat ipsum urbi carenti muro, quam undique possunt ingredi expugnantibus; arma enim et murus religiosi sunt bona spiritualia, que solo spirituali exercitio acquiruntur et conseruantur, et ideo, per ocium efficitur nudus et uacuus ab eisdem. Propterea clamant omnes, tam 1020

1009 septem B .vij. | nequiores O nequitiores 1011 immundus BC inmundus 1012 ocium C octium 1013 multo C nullo

1016 percipiendam O percipiendum | attendite O attendite 1017 nequiores O nequitiores 1018 ociositas C ociositas seq primo *canc* 1018-1019 pugilem C pugilem 1019 eos B *al man add in mg a se* | repellere C replere 1020 exposuit C expossuit | temptationum C temptationis 1020-1021 conformat C confirmat 1021 urbi O uobis | possunt ingredi C ingredi possunt 1023 ocium C octium 1024

1003 Mt XII, 44. Vegeu la nota complementària a aquesta línia

1009-1010 Mt XII, 45 1014-1015 *ibid.*

1018 S. BENEDICTUS, *Regula*, XLVIII (NEUFVILLE, «Sources chrétiennes», 182,), París 1972, 598 (amb indicació de fonts: 598-599, nota 1), et ABBAS JOACHIM DE FLORE, *Expositio in Apocalipsim*: «...otiositas inimica esta anime», Venècia 1527, f. 80d. S. FRANCISCUS ASSISIENSIS, *Rugula bullata*, V, 2: «...excluso otio anime inimico...» (ESSER, Grottaferrata 1989, 368) 1024-1029 et 1027-1029 Cf. notam explicativam textus harum linearum

1024-1029 La doctrina, segons la qual, la font dels pecats capitals és la peresa o vagància, és allunyada de la normal entre els teòlegs medievals, que inspirats en sant

1025 philosophi quam theologi, quod ocium est sentina seu pelagus
omnium uiciorum. Monachis autem et quibuscumque religiosis,

uacuus O vaccans 1025 ocium C octium | pelagus C pellagus 1026 omnium B
om C seq bion (?) canc | autem C om 1027 Ysaac C Ysac | dicit C dixit | ocium
C octium | karissimi O carissimi | est BO latet

GREGORI EL GRAN, *Moralia in Iob* (ADRIAEN, CCL CXLIII B), Turnholt 1985, 1610, XLV, líns. 7-10, es decanten per la supèrbia: «...Ipsa namque uitiorum regina superbia, cum deuictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus uitii... deustandum tradit»; cal recordar que entre els set que segons sant Gregori procedeixen en primera instància de la supèrbia, no s'hi troba la peresa. Hom pot veure una primera exposició global del tema en l'article d'Aimé SOLIGNAC, *Péchés capitaux*, dins «Dictionnaire de Spiritualité», XII (París 1984), 854-862.

1027-1029 Si l'abbas Isaac' és Isaac de Stella (Isaac de l'Étoile), he de suposar que una de dues: o que aquest text i el de les línies 1067-1072 i 1320 són atribucions falses, o que pertanyen a un text autèntic perdut (possibilitat no descartable, atès que l'edició de «Sources Chrétiennes» afegeix als sermons coneguts i publicats per Jean Paul Migne, PL, CXCIV, París 1855, tres nous textos fins fa poc desconeguts). Això no obstant, hi ha dos detalls que, sense ésser apodíctics, no deixen de suscitar alguna perplexitat: el primer és l'ús de la paraula ,otium' en sentit pejoratiu, quan el normal és donar-li la significació corresponent a un treball liberal i expressar aquell vici amb la paraula ,otiositas', tal com hom pot veure en Jean LECLERCQ, *Otia monastica. Études sur le vocabulaire de la contemplation au Moyen Âge* (Studia Anselmiana, LI), Roma 1953 (*Otium*: 27-41); la segona és l'adverbi ,karissimi', quan el normal en Isaac de Stella és que s'adreci als seus oients anomenant-los ,dilectissimi'; alguna vegada els anomena ,carissimi', però en una proporció d'almenys de 12 a 1. Arnau, en canvi (vegeu la taula de mots: ,ociositas/ocium') utilitzava més ,otium'. Tot plegat en porta a preguntar-me si Arnau no citava de memòria i va atribuir a Isaac de Stella una frase que encunyava ell en aquell moment per a exposar una doctrina que era normal en els monestirs cistercencs.

La predilecció per ,otiositas' comença amb la *Vulgata*, Eccli XXXIII, 29: «Multam enim malitiam docuit otiositas»; la doctrina és certament clàssica en els escriptors contemporanis. com en JOAN DE SALISBURY: «...ut hostis te semper inueniat occupatum, quo variis tentationibus eius occupationum tuarum clypeos tam feliciter quam prudenter opponas» (PL, CXCIX, París 1855, col. 405D); o bé ALÀ DE LILLA, *Summa de arte praedicatoria*: «Haec est ignavia, quae hominem offert diabolo inermem, nudum exponit suggestioni, debilem tentationi. Haec privat hominem spiritualibus bonis, virtutum vestimentis. Haec diabolum vocat ad pugnam, carnem ad lasciviam, os ad gulam, mentem ad negligentiam» (PL, CCX, París 1855, col. 128).

En la meua recerca de la font, d'on Arnau de Vilanova collí les tres frases posades en boca de l'abbas Ysaac' en aquestes i en les línies 1067 i 1320, he trobat que les *Vitae patrum* dels volums LXXIII i LXXIV (París 1860, tots dos) de la *Patrologia latina* coneixien un (o més d'un) ,abbas Isaac', citat en el volum LXXIII, col. 776,

Ysaac abbas ortando dicit: «Fugite ocium, karissimi, in quo est mors. Quia non est incidere in manus captiuantium monachum nisi per ipsum».

núm. 89 (abbatem Isaac; cf. 867, núm. 22); 786, núm. 137 (abbas Isaac); 867, núm. 21 (abbas Isaac presbyter Cellarum); 890, núm. 9: (abbas Isaac de Thebaida); 909, núm. 3 (abbas Isaac); 918, núm. 32 (abbas Isaac Thebaeus); i 1052, núm. 2 (abbas Isaac); però en cap d'aquests casos, ni verbalment ni doctrinalment, les frases posades a la boca d'aquest (o d'aquests) abat(s) Isaac no coincideixen amb les reportades en aquells llocs. Resta, doncs, obert l'interrogant entorn la font dels esmentats tres llocs arnaldians. Tampoc no les he trobades en les dues 'conlaciones', que Joannes CASSIANUS, recollí de l'abat Isaac i inserí en les seves *Conlationes*: la *Conlatio (VIII) abbatis Isaac prima de oratione*, i la *Conlatio (X) abbatis Isaac secunda de oratione* (PETSCHENIG, «Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum», XVIII, Viena 1886, 248-284 i 285-308, respectivament).

Un altre 'abbas Isaac' (encara que d'abat no en fos [cf. «Dictionnaire de Theologie Catholique», VIII, París 1923, cols. 10-12, L. Petit], però en la tradició occidental és anomenat així [cf. Mainz, Stadtbibliothek, Hs I 242, f. 2r: *Sermones beati Ysaac abbatis de Syria*]), és l'autor del Sancti ISAACI SYRI praesbyteri Antiocheni *De contemptu mundi liber*, publicat només en traducció llatina dins MG LXXXVI, París 1860, cols. 811-886: però la seva doctrina sobre el treball no encaixa pas amb la frase reportada per Arnau de Vilanova, car per a ell el treball no espiritual té poca importància, tal com diu en el capítol *De oratione et labore*, col. 819/C - D: «Nam illud [laborare] positum est infirmis, quia fortioribus turbamentum existit: pauperibus et pigris patres exposuerunt ut operarentur; sed non sicut rem necessariam... Nihil aliud maius est quam aliquem sternere sensum ante crucem Christi die ac nocte, et manus post terga ligare, id est a manuali opera quiescere».

Encara un altre 'abbas Isaac', és protagonista d'una de les narracions de Gregori el Gran, *Dialogorum liber tertius*, XIII, 1-10 (DE VOGÜÉ, «Sources chrétiennes» 260, París 1979, 302-312); l'editor ens fa saber que «la prière continue d'Isaac fait penser... surtout à la spiritualité des Messaliens ou Euchites de Syrie, qui rejetaient le travail pour s'adonner exclusivement à la prière» (304-305, nota 2).

Diré només que en les *Vitae patrum* hom troba 'otium' carregat del sentit pejoratiu que té en les nostres línies: ML, LXXIII, París 1860, col. 769, núm. 58: «...passio gignitur... per otium et jocum...»; cf. col. 771, núm. 63: «...monachus, si vagationem non fuerit sectatus, confidat quia non morietur...»; 839, cap. XXXIX: «...monachi nullo modo patiuntur esse otiosi...».

I acabaré assenyalant que una altra possible font a excloure és el *Decretum Gratiani*, tal com hom pot veure repassant totes les seves frases dins les quals surten els mots 'otiosus' i 'otium' ('otiositas' no hi compareix) en la *Wortkonkordanz zum Decretum Gratiani bearbeitet von Timoty REUTER und Gabriel SILAGI. Teil 4: O - R* (Monumenta Germaniae Historica. Hilfsmittel 10,4), Munic 1990, 3244.

- 1030 Cum igitur tales omittunt ocio vel torpore meditationum celestium atque sanctorum affectionum occupationes et exercitia, contingit illis ut ceco in tenebris palpanti exteriora et nichil in se uidenti. Cum enim tales sentiant semetipsos spiritualibus bonis uacuos uel inanes, tunc, sicut nichil in se uidentes, palpare coguntur que sunt
- 1035 extra se. Quod est occasionem uel materiam sumere in rebus extrinsecis ostendendi mundanis et indiscretis speciem sanctitatis. Quapropter ad [f. 151c] libitum Sathanas introducit in ipsos illos septem malignos spiritus, de quibus facit Dominus mentionem:
- 1040 quorum primus est spiritus presumptionis;
 secundus, ambitionis;
 tertius, impie cupiditatis et auaricie;
 quartus, ypocrisis aliquantulum palliate;
 quintus, inuidie;
 sextus, obstinationis;

1030 omittunt C omittant O omittunt | ocio C octio | torpore O tempore C
 seq mendationum *canc* 1031 affectionum C occupationum | occupationes C *corr*
 occupantes 1031-1032 contingit illis... palpanti exteriora O *om* 1033 uacuos O vacuos
 | uel O et 1036 ostendendi C ostendi O ostendendis 1038 septem B .vij.
 1041 et auaricie C *om* 1042 ypocrisis C ypocrisis 1046 sei C se

1032 Cf. Deut XXVIII, 29; Is LIX, 10 1038 Cf. Mt XII, 45

I heus ací que la recerca de la font d'uns textos atribuïts a un 'abbas Isaac, fins ara introbable, ens ha portat a descobrir que aquella doctrina d'Arnau de Vilanova, que fa de l'otium / otiositas' el començament de tots els vicis «pseudotheologorum et religiosorum» de la darrera part del tractat, no sembla manllevada a cap escola espiritual anterior o contemporània, ans seria d'encuny personal.

1032-1036 El tema de la 'concatenatio vitiorum' ofereix a Arnau de Vilanova ocasió d'exposar una doctrina molt personal, la de fer-los derivar tots de la peresa. En tant que el tema m'és conegut, puc dir que no és pas aquesta una doctrina tradicionalment compartida, car des dels temps antics hom coneixia a través de JOAN CASSIÀ, el qual dedica una de les *Conlationes* al nostre tema, la *Conlatio (V) abbatis Serapionis de octo vitiis principalibus* (loc. cit., 119-151), una doctrina més detallada, en la qual la derivació des d'un vici fontal és diversa segons que el camí sigui la potència racional de l'home, la irascible o la concupiscible, i en cap dels tres casos l'ociositat no figura en primer lloc: 129-131.

1034 El símil de l'orb que palpa la paret era utilitzat pels Pares del Desert, tal com hom pot veure en JOANNIS CASSIANI, *Conlationes* (PETSCHENIG, «Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum», Viena 1886, 648-651): *Conlatio (XXIII) abbatis Theonae tertia de anamartelo*, VI. La imatge de 'palpar la paret' ja és utilitzada per Arnau de Vilanova com a projectil contra els teòlegs professionals en el *De mysterio cymbalorum* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 68, lín. 252).

septimus uero est spiritus perfidie impugnantis aut persequentis 1045
manifestam seu cognitam ueritatem.

Primus autem istorum in eis regnat propter uanam confidentiam
quam habent tam de altitudine status sui, quam de simulata exterius
sanctitate. Que idcirco est uana, quoniam in spiritu nichil aut ualde 1050
parum habent de ueritate religionis, que conuenit statui. Et si quid
habere credunt, hoc est pura desipientia uel stulticia.

Talis spiritus extiterunt pharisei ueteris populi templum et habi-
tatio. Quoniam gloriabantur et confidebant de cerimoniais, quas in
conspectu populi obseruabant. Erant enim ceremonie sensuales ob-
seruantie, pertinentes eorum religioni. 1055

Omnes enim pseudoreligiosi effundunt [f. 151d] per multas dis-
solutiones ad exteriora cor suum, quoniam in ipso uel consciencia
propria non permanent in timore Dei et humilitate reclusi. Proinde,
nec propria uicia uel defectus animaduertunt, quoniam ad extrinseca
penitus mens eorum distrahitur, nec eos reputant esse quicquam, qui 1060
talibus non intendunt. Propterea pharisei Christum eiusque discipu-
los arguebant frequenter, aut quia non lotis manibus manducabant,
aut quia spicas in sabbato propter esuriam confricabant, uel propter
similia, que modici sunt ponderis et culpe nullius, que tamen ipsi
grauia reputabant. Nam propter cecitatem sue mentis nimis culpabi- 1065
lem iudicabant, si quis eorum ceremonias uiolasset. Ex qua conside-
ratione YSAAC abbas dixit: «Superbia non considerat quod in tenebris

1047 uanam O uanam 1048 tam O tan | quam C quamquam 1050 statui C
corr statuis *can* -s 1051 hoc O hec | pura O *om* | desipientia O de insipientia

1053 ceremoniis B corr cerunoniis 1054 obseruabant C seruabaant | ceremonie
O serimonie

1058 proinde C per rationem 1059 defectus O deffectus | animaduertunt C
anima aduertunt 1060 mens eorum C illorum mens 1061 eiusque O eius quia 1063
esuriam C exuriam 1064 et C uel 1055-1056 culpabilem C culpabillem | iudica-
bant C iudicant 1066 ceremonias V corr cerinmonias *exp primo* -n- 1066-1067 consi-
deratione C consideratione 1067 considerat C considerat | quod O que 1068

1059-1060 S. HIERONYMI, *Commentariorum in Matthaeum libri IV* (cf. annotaio-
nem ad lins. 937-940), 216, lins. 200-202: «...hoc unum habebant studii ut quae
iussa fuerant comportarentur; caetera, quae erant maiora, utrum quis faceret annon
parui pendebant» 1061 Cf. Mt XV, 20; Mc VII, 2 1063 Cf. Mt XII, 1

1067-1071 Vide notam explicativam ad textum earumdem linearum

1067-1071 Tampoc en aquest cas no es troba entre les obres d'Isaac de Stella el
fragment citat per Arnau de Vilanova amb totes les característiques d'una citació

ambulat, quia propter obtenebrationem nesciens intentionem sapientie, supra omnia extollitur, cum sit omnium infima, et addiscere uias
1070 Dei non potest. Nam et Dominus uoluntates suas occultat ei, quoniam in uia hum-[f. 152a]-illima noluit ambulare». Hec Ysaac.

Ex eadem quoque ratione contigit Nichodemo, quod sacramentum regenerationis non poterat intelligere, quantumcumque simplicibus et apertis sermonibus ei Christus proponeret. Quoniam, ut
1075 Magister ystoriarum ait, «inflatus erat scientia magistrali».

De hac cecitate mentis, palam Christus redarguebat eos, cum diceret: «Ve uobis, scribe et pharisei ypocrite, qui decimatis mentam et anetum et ciminum, et reliquistis que grauiora sunt Legis: iudi-

quia propter O quapropter | propter V *add in mg corr* proter | obtenebrationem C tenebrationem 1069 addiscere B adiscere 1070 suas C Dei | occultat O occultant 1071 humillima C humilima « noluit C voluit

1072 quoque C *seq con canc* | contigit V *corr* contingit *exp altero -n-* CO contingit 1073 regenerationis O regnationis 1074 apertis O actis | ei O eis 1075 ystoriarum B *corr int lin* Sententiarum *exp* C hystoriarum O historiarum

1076 palam C *om* | cum O tum 1077 pharisei C pharisey | ypocrite B *seq* et pharisei *canc* 1078 anetum C annetum | ciminum O ter ciminum (?) 1079 oportuit O apportuit 1080 omitttere B obmitttere O omicttere | excolantes O excolentes C excollantes | culicem O calicem C cilicem | camelum C camellum

1072-1074 Cf. Io III, 2-11 1075 De false allegato Magistro Historiarum, vide annotationem ad lineas 10-11

1077-1081 Mt XXIII, 23-24

textual. Ací cal tenir en compte que els darrers decennis ha estat trobada part d'un escrit que l'editor ha intitulat *De quattuor superbis* i ara es pot llegir a «Sources chrétiennes», 338, París 1987, 304-306, raó per la qual hom es pot preguntar si les nostres línies pertanyien a aquell text; la pregunta resta sense resposta mentre no es descobreixi el text sencer (si s'ha salvat). No cal dir que els textos que tenim parlen de la supèrbia; fins i tot n'hi ha un que relaciona supèrbia i ceguesa espiritual: «Quomodo enim non caecus erit, qui se grossum et inflatum in oculis suis gerit? Semper enim superbia mentem, sicut oculum macula, ubi nascitur, excaecat. Hinc ergo est quod nemo superbus superbum se credat, nec agnoscere se queat, cum videre se omnino non valeat», *Sermo decimustertius*, 8 (HOSTE, «Sources chrétiennes», 130), París 1967, 264-266, líns. 80-84).

Vegeu la nota complementària a les línies 1027-1029, en la part relativa a les *Vitae patrum*; també en aquest cas hom hi pot trobar doctrina semblant, però no textualment les frases citades per Arnau de Vilanova; llegim, per exemple: «...superbiae malum per omnia esse cavendum; haec angelum in primordio mundi de caelo deiecit, et novimus superbiam originale esse peccatum. Ad quam excludendam de cogitationibus nostris Deum semper deprecemur, ut donetur nobis forma humilitatis»: *Vita beati Posthumi, patris quinque milium monachorum incerto auctore*, ML LXXIII, París 1860 col. 434/D.

cium et misericordiam et fidem. Hec oportuit facere et illa non omittere. Duces ceci, excolantes culicem, camelum autem glutientes».

De menta et cimino dant decimas Deo, qui de carnalibus obseruantis ei seruiunt, et omittunt ei decimare frumentum, qui cor suum et spiritum non dedicant eius obsequio per interiores uirtutes.

Claustales quoque, qui de fracto silentio confitentur, aut obliuione officii, uel tarditate conueniendi ad horas canonicas, aut excessu loquele uel comestionis et potus, atque similibus, [f. 152b] reticendo prauas affectiones inuidie uel odii uel indignationis, ambitionis, elationis siue inflationis pretextu scientie uel generis uel similibus: culicem colant et camelum transglutiunt.

Ad idem expressius pertinet quod subiungit immediate: «Vobis, scribe et pharisei ypocrite, qui mundatis quod de foris est calicis et parapsidis, intus autem pleni estis rapina et immundicia.

1082 dant C dat 1083 omittunt O omictunt | ei O et 1084 interiores V *corr lect dub* interius

1085 silentio C scilentio 1087 loquele C loquelle | et C aut 1088 indignationis C *seq* inuidie *canc* 1090 camelum C camellum

1090 culicem O calicem | colant O colatum

1091 idem O iddem | immediate C inmediate 1093 et O etiam | parapsidis B parapsidis O per apsidis | immundicia BC inmundicia 1093-1094 intus autem... et parapsidis O *om* 1094 parapsidis B parapsidis 1095 id O Ro[manos?] | foris B de foris | mundum C immundum

1083 ‚frumentum‘: vegeu la nota complementària a aquesta línia.

1090 Cf. Mt XXIII, 24

1091-1095 Mt XXIII, 25-26

1083 Potser aquesta és la primera vegada que Arnau empra la paraula ‚frumentum / forment‘ per designar un detall que en la seva mentalitat té importància, car és una forma d'expressar la tesi fonamental de l'‚espiritualisme‘, la que l'esser humà ha d'estar tostemps espiritualment concentrat en Déu, expressió que, per exemple en la *Lliçó de Narbona* diu així: «...mas sobre totes coses deu procurar que lo seu molí molga forment. Lo molí és lo cor de la persoma, que tostemps no fa sinó rodar de pensament en pensament e de desig en desig; e lo gra de forment és Jesuchrist... Per què, si lo cor pensa ço que pertany a Jesuchrist, cert és que mols forment, lo qual pots donar a compliment de vida e a nodriment...» (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics», 53-54», 156, lín. 22 - 157, lín. 4); la doctrina entrarà en l'*Alia informatio beginorum*, per exemple, en la frase: «La segona cosa que nos estudiam e'ns esforsam de rememorar és la paciò de nostro senyor Déus Jesuchrist, en partida a gitar de nostres penses la amor dels béns temporals...» (PERARNAU, «Studia, Textus, Subsidia II), Barcelona 1978, 60, lín 393-399).

Pharisee cece, munda prius quod intus est calicis et parapsidis, ut
1095 fiat et id quod foris est mundum».

Ab hoc spiritu presumptionis in parte contingit pseudoreligiosis,
licet perfectius ab inuidia, quod sunt magni accusatores et crimina-
tores ac deprauatores laudabilium operum, vituperando et in malum
interpretando, sicut pharisei liberationem demoniacorum a Christo
1100 factam attribuebant potius magice arti quam diuine uirtuti, uolentes
eidem popularem auferre deuotionem.

Ex hac etiam cecitate contingit eisdem ut spernant illos, qui spi-
ritu deuotionis atque humilitatis accedunt ad Christum, quemadmo-
dum Symon phariseus [f. 152c] Magdalenam spernebat et etiam
1105 Christum, qui se tangi permittebat ab ea, cum dixit: «Hic, si esset
propheta, etc.»: in quo patet quam graui cecitate obtenebrantur pre-
sumptuosi, cum ille Symon nec altitudinem dignitatis in Christo
agnosceret, neque ueritatem iusticie, que iam per ueram penitentiam
erat in Magdalena.

1110 Ab eodem etiam spiritu fiunt tales in subditos nimis iusti sive
crudelēs, grauiā et difficilia iniungendo, quorum minimum ipsi non
execuntur, quemadmodum ait Christus, dicens: «Super cathedram
Moysi sederunt scribe et pharisei. Omnia, ergo, quecumque dixerint
uobis, facite. Secundum opera uero eorum, nolite facere. Dicunt
1115 enim et non faciunt. Alligant enim honera grauiā et importabilia et

1096 hoc O *add* in | in O ex 1097 magni O magis 1099 interpretando O
interpretatio | liberationem C deliberationem | demoniacorum B demoniicorum O
demoniatorum 1100 arti B *al man add in mg* 1101 auferre O auferre

1102 contingit O detingit 1104 Symon phariseus O phariseus Symon C Simon
1105 permittebat O permictebat 1106 quam O quod | obtenebrantur C tenebra-
nuentur 1106-1107 presumptuosi C presumptuossi 1108 agnosceret O cognosceret
| que O qui

1111 iniungendo O immergendo | minimum C nimium 1112 execuntur CO
exequantur | ait O ut | cathedram C chatedram 1113 sederunt C seq principes
canc | pharisei C pharisey 1114 opera uero O uero opera 1115 alligant O allegant
| honera O onera 1116 nolunt O volunt

1106 obtenebrantur B obtenebrentur 1108 agnosceret O cognosceret | que O
qui

1111 iniungendo O immetgendo 1112 execuntur O exequantur | ait O ut |
cathedram B catedram 1114 opera uero CO uero opera | nolite C nollite 1115

1099-1100 Cf. Mt XII, 24; Lc XI, 15

1104-1106 Lc VII, 39

1112-1117 Mt XXIII, 2-4

imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere».

Contra hunc spiritum clamat Christus, cum dicit, *Matthæi*, duodecimo: «Confiteor», id est: ‚confessionem laudis facio’, «tibi, Pater Domine, rex celi et terre, qui abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis»; quibus uerbis innuit aperte quod propter pre-[f. 152d]-sumptionem, quam habent de sua sapientia uel prudentia, Deus occultat eis illam ueritatem, que tam in eis quam in aliis foret utilis ad salutem eternam, et per eandem excluduntur a regno Dei, sicut ipse testatur cum dicit: «Nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarum et phariseorum, non intrabitis in regnum celorum». Et alibi: «Non ueni uocare iustos» (scilicet, presumptuosos, secundum *Glosam*, qui se falso reputant iustos, ut predicti pharisei seu falsi religiosi), «sed peccatores» (scilicet, eos qui tales se reputant). De quorum presumptione similiter eis locutus est Johannes Baptista, cum diceret: «Progenies uiperarum, quis demonstrat uobis fugere a uentura ira? Facite ergo fructus condignos penitencie, et ne uelitis dicere inter uos: ‚Patrem habemus Abraham’. Dico enim uobis quod potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahe. Jam enim securis posita est ad radicem arbo-

honera C onera | importabilia B inportabilia C importabilia 1116 imponunt B inponunt | nolunt C nollunt O uolunt | ea C add tangere seu

1118-1119 duodecimo B .xj. O xij^o 1119 id est O in 1120 Domine, rex C rex, Domine 1121 trurlsdyi C reuallasti | innuit aperte BO aperte (O apperte) innuit | aperte V add in calc 1122 sua O add scientia 1124 eandem B eundem C eandam 1125 Nisi B corr nichil (?) | abundauerit BCO habundauerit 1127 presumptuosos C presumptuosos | ut C et 1130 locutus C loquutus O loquutus 1131 diceret O dicit | quis C qui 1132 demonstrat O demostrat | ergo seq dignos canc 1133 uelit C uellit | inter uos B om 1134 Abraham BC Abraam O Habraam 1135 Abrahe B Abrae CO Habrae | radicem C radices 1136 bonum O om 1137 ignem O igne | mittetur O mictetur

1118-1121 Mt XI, 25 1125-1127 Mt V, 20 1127-1129 Mt IX, 13; Mc II, 17 1128-1129 La *Glossa* citada sembla ésser la de BEDA, *In Marci Evangelium expositio*, I, caput II (ML 92, París 1862, 151 A): «Sanos autem et justos appellat eos... qui ex Lege praesumentes...; peccatores uocat eos qui suae fragilitatis conscientia devicti, nec per legem se justificari posse uidentes, Christi gratiae poenitendo colla submittunt»; cf ANSELMI LAUDUNENSIS, *Enarrationes in Matthæum*, IX (ML, 162, París 1854, 1331 C): «Non enim ueni uocare falsos iustos, qui erant de iustitia sua glorientes, sicut Phariseos, qui ignorantes Dei iustitiam, et suam uolentes statuere, iustitiae Dei non sunt subjecti. Sed illos, qui se peccatores recognoscunt, et gratiae Dei colla submittunt» 1131-1137 Mt III, 7-10

ris. Omnis ergo arbor que non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur». [f. 153a]

1140 Quibus uerbis duo notabiliter exprimit: vnum est uanitas presumptionis qua inutiliter et infructuose confidebant in carnali origine, quam a sanctis patribus traxerant, cum illos imitari negligenter; aliud autem est ueritas iustificationis indignis operibus penitentie siue gratie. Per que uerba directe iaculantur illi claustrales, qui pre ceteris suis fratribus gloriantur de parentela seu genere, uel carnali nobilitate.

1145 Nam istos abhominabiliter execat presumptio uel superbia; primo, quidem, quoniam ignoscunt ueritatem nature, secundum quam patet consideranti quod simili modo gignuntur atque nascuntur et etiam obeunt rex et fimaster. Propterea scribitur *Sapientie*, VII°: «Vnus est introitus omnibus ad uitam, et similis exitus»; 1150 secundo, uero, ignoscunt ueritatem inuincibilis rationis, quam quisque discretus intelligit: quod liberi regum, si fuerint uiciosi et sordidi, uiliores sunt tanto plus ceteris, quanto maiorem habuerunt uirtutis materiam uel exemplar. Et, e contra, qui de uilissimis nascuntur adulteris, si moribus et uite [f. 153b] mundicia decorentur, tanto 1155 ceteris existunt nobiliores, quanto genitores illis prebuerunt expressius uilitatis exemplar; tertio quoque ueritatem ignoscunt Scripture Sacre, ad quam scrutandam et edocendam pre ceteris obligat eos status.

1160 Nam, ut docet APOSTOLUS, *Colossenses*, tertio, «masculus et femina», et «gentilis et iudeus, et circumcisio et prepucium et barbarus

1140 cum O tamen | imitari C ymittari 1141 iustificationis O justificationis 1142 iaculantur C raculantur 1143 seu O add de | parentela seu genere C genere seu parentella

1145 execat C execa | presumptio O presumpcio 1146 quidem C quod | quoniam C seq ipsum *canc* | ignoscunt O cognoscunt 1147 quam O quod | consideranti C consideranti | gignuntur B gignuntur 1148 obeunt C obeunt | (rex) et O seq *ffima canc* | fimaster O finta sicut | Propterea BC *præit* Et | scribitur C scribuntur 1149 et O *om* 1150 inuincibilis O et vincibilis | quam O quia 1152 habuerint O habuunt 1153 uilissimis CO villissimis 1155 nobiliores C nobilliores 1156 uilitatis C villitatis

1159 tertio O modo 1160 (iudeus) et B *om* | circumcisio V *corr* circumscisio *exp prim -s-* 1161 sed B set 1162 is C hiis O ys | apud C seq deum *canc* 1163

1148-1149 Sap VII, 6

1159-1161 Gal III, 28; Col III, 11 1162 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophiam catholicam et diuinam* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 61, lín. 60 - 70, lín.

et scita et liber et servus», nullius reputationis sunt apud Deum. Sed is apud Eum aliquid reputatur, in quo relucet ymago Christi. Nam, per imitationem ipsius eleuatur quisque catholicus ad summam nobilitatem, quam potest consequi creatura rationalis, scilicet, ut sit filius Dei uel filia, sicut probat APOSTOLUS, *Ad Romanos*, cum dicit: 1165 «Quicumque Spiritu Dei aguntur, hii filii Dei sunt». Et *Prima Johannis*, tertio, dicitur: «Videte qualem karitatem dedit nobis Deus, ut filii Dei nominemur et simus». Ex quibus aperte cognoscitur quantum supradicti presumptuosi delirent, cum in mendacio vel sompniis gloriantur. Nam, cum sit certum eos fore tantummodo 1170

imitationem C ymittationem | eleuatur C elleuatur | catholicus C chatolicus 1166 Dei C om 1167 tertio O iij^o | karitatem CO caritatem 1168 simus C scimus 1169 supradicti C om | delirent C delirant | cum O non 1170 sompniis C sompnis 1171 gloriantur C gloriantur 1172 ydiotas B idiotas C idyotas | scientiis C

198) 1165-1166 Rom VIII, 14 1166-1168 1Io III, 1 1173-1175 Mt XI, 29; cf. Mt V, 4; 2Tim II, 24 1176 cf. *Philosophiam catholicam et divinam* (cit., 70, lín. 213-214)

1163-1164 Aquest és el primer o un dels primers llocs arnaldians, on compareix el tema de la superior dignitat humana. El *De mysterio cymbalorum...* ni tan sols inclou la paraula ‚dignitas’, tal com hom pot veure en la taula de mots (ATCA, VII-VIII (1988-1989), 108-129); la *Philosophia catholica et divina*, l'empra, però amb pluralitat de significats, sobretot en el polític de sobirania, tal com hom també pot veure en la corresponent taula de mots (ATCA, X (1991), 163-195); ara amb la paraula compareix un tema que tornarà ja des del títol en la *Allocutio christini de hiis que conueniunt homini secundum propriam dignitatem creaturae rationalis ad inclitum dominum tertium Fredericum Trinacrie regem illustrem* (PERARNAU, ATCA, XI (1992), 20, núm. 22, i 75) i serà explicat en el cos del tractat, 99-102, líns. 260-302; i més tard seria el concepte bàsic de la primera part del *De belemosina et sacrificio* (PERARNAU, Roma 1978, 128-129 i 133-137, líns. 1-150); també es troba en el *Raonament d'Avinyó* (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics, 53-54», 190, lín. 22-191, lín. 8).

1170-1171 La fórmula «...eos fore tantummodo nobiles, quos Deus iudicat esse tales» és paral·lela a la també arnaldiana, segons la qual «no [és bo] allò que és bo, sinó allò que plau a Déu», emprada en el *De belemosina et sacrificio*: «E çierto que ninguna obra por buena que sea non plaze a dios, si non por aquella que non desmanpara el omne el mandamiento e la doctrina suya...» (PERARNAU, Roma 1978, 138, líns. 165-167; el text italonapolità presenta un matís divers: «...è certo que neguna opera per bona que sia en si non place a Dyo si per quella laxa hom lo comandamento o la doctrina sea», Roma, Sant'Isidoro e Patrizio, ms. 1/58, f. 40v); a diferència d'altres doctrines d'Arnau, de les quals hom es pot preguntar si són afirmades per elles mateixes o només perquè serveixen dialècticament, aquesta em sembla pertànyer al cor de l'arnaldisme; cal només afegir que es troba en un estadi ben primitiu del seu magisteri.

nobiles, quos Deus [f. 153c] iudicat esse tales, constat eos amentes esse uel ydiotas, qui genere uel scientiis credunt nobilitari, cum Scriptura testetur quod humiles et benigni et mansueti et patientes et pii et liberales, ueraces, et honesti et similes, non tantum existunt
 1175 de genere Christi, sed etiam membra eius. Contrarii, uero, sunt membra maximi Antichristi.

Fit etiam bubulcaritas eorundem ex hoc euidencior, quoniam si predicta duo conferrent ueram nobilitatem, minimus demonum esset nobilior cunctis mortalibus, cum sit de genere angelorum, et cunctos
 1180 philosophos atque theologos mortales precellat scientia.

Similiter detinentur a spiritu presumptionis claustrales illi, qui gloriantur de spiritualibus patribus sui status, cum tamen eos in uita et moribus et exemplis non satagant imitari, scilicet, meditando et orando, et in loquela modestiam obseruando, cunctaque transeuntia
 1185 contempnendo, et non solum ab illicitis, sed etiam a licitis abstinendo, sed satis fecisse credunt, ornando ipsorum altaria uel basilicas aut monumenta, sollempnizando [f. 153d] festiuitates ipsorum organis materialibus atque cymbalis, et canticis curiosis, uel sermone curioso laudando, cum tamen dicat Apostolus quod «non in sermone est
 1190 Regnum Dei, sed in uirtute». Proinde, qui sanctos labiis honorant et

scientis | nobilitari C nobilitari 1175 membra B om C membra 1176 membra C membra

1177 Fit O sic | hoc O seq euidencior *canc* | euidencior C manifestior 1178 ueram nobilitatem C nobilitatem ueram | minimus O minus 1179 cunctis C seq mer *canc* 1180 atque O om | mortales C morales | precellat O precellant

1183 satagant C sattagant | imitari C ymittari 1184 et in loquela modestiam obseruando C om | in O om 1185 contempnendo O add scilicet, etiam uitiis abstinendo et non solum ab illicitis 1186 sed C et | basiolicas C basilicas 1187 sollempnizando B sollempnizando C solempnizando O solempnizando 1188 cymbalis B cim-

1185 Cf. *Philosophiam catholicam et diuinam* (cit., 134, lín. 1134-1136) 1186-1189 D'entre la literatura medieval malvolent envers els 'claustrales', que pot haver inspirat el text d'aquestes línies crítiques dels monjos pròpiament dits, cf., BERNARDI ABBATIS CLAREVALENSIS, *Apologia ad Guillelmum, Sancti Theoderici abbatem*, cap. XII: *Luxum et abusum in templis et oratoriis exstruendis, ornandis, pingendis, arguit* (ML 182, París 1854, cols. 914-916) Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *De helemosina et sacrificio* (PERARNAU, *Dos tratados 'espirituales' de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval*, Roma 1978, 140-141, lín. 237-301) 1189-1190 1Cor IV, 20 1190-1191 Mt XV, 8; Mc VII, 6

1177 A diferència de 'bubulcus', mot molt ben documentat en el *Thesaurus Linguae Latinae* (s. v.), el substantiu 'bubulcaritas' hi és desconegut. I tant 'bubulcus' com 'bubulcaritas' són absents del DU CANGE.

corde uel imitatione longe sunt ab eisdem, procul dubio sunt falsi religiosi.

Iam ex predictis potestis animaduertere quod a presumptione deriuatur ambitio, que prelationis est, aut inanis glorie appetitus immoderatus. Nam, qui se reputant ceteris preesse scientia uel statu uel genere, consequenter appetunt laudari et honorari, et idcirco procurant tam in propriis collegiis, quam extra, preferri quantum ad dignitatem prelationum aut officiorum prerogatiuas, ut aliis presint. 1195

Ex eadem ratione contingit huiusmodi pseudo religiosos suis comparibus se ostendere placidos et obsequiosos in leuibus ac in modicis liberales. Apud seculares autem, seipsos ingerere student, [f. 154a] specialiter apud magnates, ut prelatos et principes et barones, in quorum familiaritatem adeo inardescunt, quod sitiunt ab eis requiri, uel ad consilia, uel ad legationes, uel expeditionem negotiorum. Et quanto per hec a cella uel claustro magis elongabuntur, tanto plus stolidus ipsorum animus gratulatur, ex eo quod sibi uident a magnis honorem et reuerentiam exhiberi, et sentiunt quod in magna estimatione habentur. 1200 1205

Tales etiam solent magnificare atque laudare quoscumque notabilis sanctitatis in proprio statu, dicendo: «Sunt in nostro collegio fratres deuotionis eximie, orationis assidue, contemplationis angelice, quorum quidam in celestium uisionum dulcedine rapiuntur, karitate seraphica semper ardent, tante quoque sunt abstinentie, quod quasi carne uidentur expoliati». Et similiter de uirtutibus ceteris. Hec 1210

balis 1189 laudando V *seq* cum *canc* et *exp* | tamen V *add int lin* 1191 imitatione C ymittatione

1193 animaduertere C anima aduertere 1194 deriuatur O deriuantur | ambitio O ab initio | que O qui | aut O ut | inanis C innanis | glorie O *om* 1196 et (idcirco) B *add int lin* | idcirco C idcircho 1196-1197 procurant O proteranter (?) 1197 extra C *om* 1198 dignitatem C dignitates | prelationum C prelationis | ut O vel

1199 Ex B *praedit* et | contingit O contigit 1200 comparibus O operibus 1201 apud O apredem (?) | ingerere O jungere 1203 sitiunt C satiunt 1204 consilia C consilia 1205 hec B hoc | a C ad | uel C *add a* 1206 gratulatur C gratullatur 1207 (honorem) et BC ac 1208 estimatione CO extimatione

1209 magnificare O magnificare | quoscumque O quosque 1209-1210 notabilis B *corr* nobiles C nobilis 1210 in (proprio) O *om* 1210-1211 fratres O sanctus 1212 contemplationis C contemplationis *add -tem- int lin* 1212 quidam O quidem | dulcedine B dulcedimen | karitate BCO caritate C *seq* seian *canc* | seraphica B seraphica 1214 uidentur C *om* | expoliati O expoliari 1216 reflectant C reflectant | alis C

1215 autem omnia recitant, ut ad propriam gloriam illorum sanctitatem reflectant, ut sub alis eorum in celum extollantur per reuerentiam et honorem. Contra quos est illud BERNARDI: «Magna uerecundia est nobis, fratres, quod [f. 154b] sancti fecerunt opera, et nos recitando et predicando ea, uolumus recipere honorem, quem ipsi faciendo et

1220 operando fugerunt».

Iste quoque spiritus facit eos magnificare seu diuulgare quecumque bene agere sibi uidentur, ad laudem sui uel gloriam, imitantes Ezechiam, regem Iherusalem, qui ad sui gloriam nunciis Babilonis ostentauit thesaurum materiale, quem ipse perdidit. Et pro talibus

1225 inquit Dominus: «Amen, dico uobis, receperunt mercedem suam». Hanc autem stulticiam tam philosophi quam etiam sancti concorditer improbant sub talibus uerbis: «Sicut thesaurus manifestus cito consumitur uel expenditur, ita uirtus, cum innotuerit et publicata fuerit, exterminabitur. Et sicut cera soluitur a facie ignis, ita et

1230 anima laudibus inanitur et amittit uirtutis rigorem. Et sicut impossibile est uno eodemque tempore et herbam et semen esse, ita est impossibile secularem habentes et appetentes gloriam, celestem faciant fructum».

De hoc uicio, Dominus ipsos arguit, quando dicit: [f. 154c]

1235 «Cum oratis, nolite fieri sicut ypocrite, qui amant in synagogis et

aliis | in celum C *int lin* O cellum | extollantur C extollentur | per C propter
 1217 Bernardi B *seq m canc* 1219 uolumus O nolimus 1220 fugerunt C fugierunt
 1221 magnificare O magnificare 1222 bene C sibi bene | sibi C *om* | imitantes
 C ymittantes 1223 Babilonis B babiloniis 1224 thesaurum C tesaurum 1225 Amen
 C Amen, amen 1226-1227 concorditer C *om* | improbant C reprobant 1228 ita C
 item | innotuerit C inotuerit 1230 amittit O amittit | uirtutis O virtus 1230-1231
 impossibile B *corr* possibile *add in- int lin* C impossibile 1231 eodemque O et eodem C
seq modo canc 1132 impossibile C impossibile | secularem O ut seculares
 1234 uicio O numero | ipsos arguit C arguit ipsos 1235 nolite C nollite |
 synagogis O sinagogis | et O *add in* 1237 dicit C dicat | dilatant C dilantant O

1217-1220 Aquesta frase no es troba en les obres de sant Bernat publicades en l'edició crítica de Leclercq i Rochais (cf. nota de fonts a les línies 1410-1411), àdhuc cercada per mitjà de microfites.

1222-1224 Cf. 4Reg XX, 12-19; 2Paral XXXII, 26; Is XXXIX, 1-8
 1225 Mt VI, 2. 5. 16

1234-1236 Mt VI, 5 1237-1238 Mt XXIII, 5 1239-1240 *ibid.*, 6
 1240-1242 *ibid.*, 7 1243-1244 *ibid.*, 10 1246-1248 Io V, 44 1248-1251
 Io XII, 42-43 1255-1258 Mt XXIII, 15

1215 Vegeu la nota de l'aparat de fonts a les línies 1186-1189, on el punt de referència és un capítol de sant Bernat de Claresvalls: la idea és la mateixa; potser la referència d'Arnau era a la idea i no al text.

angulis platearum stantes orare ut uideantur ab hominibus». Et alibi, cum dicit: «Dilatant enim philacteria sua et magnificent fimbrias suas», scilicet, tam cantibus curiosis quam prolixis orationibus; «amant enim primos accubitus in cenis et primas cathedras in synagogis», id est, precipuas dignitates siue prelationes, «et amant salutationes in foro», hoc est, salutari et salutare in curiis principum et magnatum, «et uocari ab hominibus rabi», hoc est, magistri siue doctores. Vbi subiungit paulo post: «Nec uocemini magistri, unus est enim magister uester, Christus». In quibus uerbis, non magisterium detestatur, sed ambitionem. De qua similiter eos arguit in Johanne, cum dicit: «Quomodo uos potestis in me credere, qui gloriam que ab inuicem est queritis et accipitis, et gloriam que a summo Deo est non queritis?» Ipse etiam Johannes illud ibi testatur, cum dicit: «Ex principibus, multi crediderunt in eum; sed propter phariseos non confitebantur, ut de synagoga [f. 154d] non eicerentur; dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei». Quibus etiam uerbis innuit expresse Johannes quod pharisei ualde potentes erant in populo iudeorum, cum a principibus timerentur. Proinde, suam corruptionem etiam aliis imprimebant. De quo Dominus arguit eos aperte, cum dicit: «Ve uobis, scribe et pharisei ypocrite, qui circuitis mare et aridam ut faciatis unum proselitum», id est, unum nouicium, «in ordine uestro, et cum factus fuerit facitis ipsum filium gehenne duplo quam uos».

Tercius spiritus est impie cupiditatis uel auaricie, quia sine compassione. Nam presumptuosus et ambitiosus impietate repletur, et

dilaterant | philacteria B filacteria CO philateria | magnificent O magnificent 1237-1238 fimbrias O fymbrias 1238 tam V *add in mg* | cantibus B *corr* canticibus *exp -ci-* 1239 accubitus C acubitus | in C *seq celis canc* | cathedras C chatederas | synagogis C sinagogis 1240 id est O in 1242 siue O et 1244 est enim O enim est 1245 ambitionem O inhibitionem 1247 accipitis O accipietis 1248 Deo est O doctore | est B *add* istud | ibi testatur O intestatur 1249 multi O nulli 1250 phariseos B fariseos C philoniseos | synagoga CO sinagoga 1251 dilexerunt enim gloriam hominum C gloriam enim hominum dilexerunt | dilexerunt enim O dilexerunt-que 1252 innuit expresse O expresse innuit | pharisei B farisei 1253 principibus C *seq Iudeorum canc* | timerentur O timentur C tenerentur 1254 corruptionem C corruptionem O correptionem | quo C quos 1256 aridam C arida | proselitum C prolexitum 1257 nouicium O notum | facitis C faciatis

1259 uel O et 1259-1260 compassione O passione 1260 ambitiosus C ambitiosus | impietate B inpietate 1262 abundanter BO habundanter C abhundanter | uili-

1259-1362 En aquest apartat tercer, que estigmatitza la cobejança i l'auarícia deslligada de qualsevol mena de compassió, Arnau posava unes bases doctrinals que

- euacuatur omni compasione. Proinde tales, ut uitam carnalem fouere possint et corpori satisfacere abundanter, uilitati questus omnino seipsos exponunt et extorquere satagunt quocumque ingenio, uidelicet sponte uel per aliquam uiolentiam, scilicet, placendo, uel adulando, aut tediando, uel indigentiam pretendendo, et promittendo spiritualia bona, et ea que faciunt al-[f. 155a]-legando, uel similes rationes, quibus ad suum intentum homines inclinent, nouosque modos et uias inueniunt per multas corruptiones, quibus possint pecuniam extorquere, non attendentes nec considerantes ullo modo
- 1265 a quibus uel qualibus personis emungunt, uel, si forsitan illis aut aliis eque necessarium esset uel amplius. Nam tota ipsorum intentio est solum emungere, ut satiare queant famem et sitim propriam, que sunt ardor immoderate cupiditatis. Propterea Christus ad precauendam huiusmodi rapinam, admonet populum, ita dicens: «Attendite
- 1275 a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos». *Glosa*: «Quia paucos aut nullos ducunt in Christum uel in uiam perfectionis. Nam uix potest aliquis alium ad maius bonum ducere quam se ipsum».
- 1280 In eodem etiam *Euangelio* redarguit eos alibi de auaricia, cum dicit: «Vos dicitis: quicumque dixerit patri uel matri: ,munus quod-

tati O utilitati | questus C *add* conquierere *canc* 1263 satagunt C sattagunt 1264 scilicet C silicet 1264-1265 uel adulando, aut tediando O *om* | adulando C adulendo | tediando C tediendo 1265 indigentiam O in diligentiam | primittendo C promittendo O promictendo 1267 rationes O *add* in | inclinent C inclinant 1268 possint O possunt C possit 1269 pecuniam C pecunias | attendentes O actendentes | considerantes C considerantes 1270 qualibus O qualibet | forsitan O forsitam 1271 esset V *seq* aut *canc* 1272 queant O que autem 1273 immoderate C inmoderate 1274 rapinam O rappinam | attendite O actendite 1278 alium C *add* ducere
1280 euangelio O euuangelio C *seq* reg *canc* 1282 ex me O ex ad me 1284 est O *om*

1274-1276 Mt VII, 15 1277-1279
1281-1282 Mt XV, 5; la impugnació de Jesús ocupa els versos 3-9 1282-1286 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *De belemosyna et sacrificio* (PERARNAU, Roma 1976 [1978], 139, líns. 213-221, on Arnau es basa en les frases evagèliques acabades d'esmentar; cf. 140, líns. 261-269).

després explicitaria i aplicaria al *De belemosina et sacrificio*, en concret en les seves parts segona i tercera; per això és aquest el moment d'assenyalar que, havent desaparegut el text català (fora de petits fragments), el lector interessat el pot llegir per ara en la versió castellana medieval, publicada en el meu, *Dos tratados espirituales de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval* (Monografías, 25), Roma, Iglesia Nacional Española 1976, 127-154; em permeto de remetre-hi.

cumque [f. 155b] ex me est, tibi proderit', etc.». De radice quidem impie cupiditatis et auaricie sine compassione procedit suggerere plebi uel predicare, quod melius est offerre templo siue altari quod petunt carnales parentes in tempore necessitatis, quam eis communi- 1285 care.

Nec pallium pietatis sophisticum, quo dicunt melius esse quod Patri uerissimo, scilicet, eterno, sit melius dare quam temporali, culpam excludit a suggerente, tum quia Deus oblationibus nostris non indiget, tum quoniam id offertur precise Deo, quod indigentibus ex 1290 compassione siue pietate donatur.

Pro talibus inquit GREGORIUS: «Vera iusticia compassionem habet, falsa uero indignationem». Nam uere iustus compatitur oppressis quacumque inopia, siue necessitate. Quibus etiam, cum ipse opprimitur, tolerat cum multa patientia et mansuetudine, nulli 1295 propter hoc grauis existens aut tediosus. Cuius oppositum faciunt supradicti pseudoreligiosi.

Quorum apostasia fuit in statua uisa per Nebuchodonosor plenissime figurata. Moraliter, enim, ut ait RICARDUS, *Super Daniele*,

1287 pallium C palium | sophisticum B sofisticum | quo C quod 1290 precise C precise 1291 siue pietate V *add in mg* 1289 tum CO tamen 1290 tum O tamen | quia O quoniam | in offertur precise Deo O id precise Deo offert 1291 compassione C passione

1293 oppressis C opressis 1294-1295 opprimitur C oprimitur 1295 tolerat O tollerat C tolleret | multa BO *seq* sapientia B *exp* | et O *om* 1296 aut O ac | tediosus C thediosus | oppositum C opositum

1298 statua O statu | per Nebuchodonosor O speruebunt | Nebuchodonosor B Nabuchodonosor 1300 significat O significat | ingredientis C ingreditis 1302 ociositatem C occiositatem 1305 que O qui

1292-1293 S. GREGORII MAGNI, relate ad Lc XV, 1-10: «Audistis in lectione evangelica... quia peccatores et publicani accesserunt ad redemptorem nostrum; et non solum ad colloquendum, sed etiam ad convescendum recepti sunt. Quod videntes Pharisei, dedignati sunt. Ex qua re colligite quia vera iustitia compassionem habet, falsa iustitia dedignationem», *XL homiliarum in Evangelia lib. II, Hom XXXIV, 2* (ML LXXVI, París 1865, col. 1246 CD; et ÉTAIX, «Corpus Christianorum Series Latina», CXLI, Turnholt, Brepols 1999, 300)

1298 Dan II, 31-36 1299-1302 ‚Moraliter’: cf. RICHARDI DE SANCTO VICTORE, *De eruditione hominis interioris libros tres occasione accepta ex somnio Nabuchodonosor apud Daniele*, lib. I, cap. I: «...displicere non debet, si tropologica discussio... ad veritatis scientiam, vel morum disciplinam lectorem aedificet...» (ML, CXCVI, col. 1229D); ‚caput aureum significat initium ingredientis religionem... devotio quam habet ad Christum’: «In auro intelligitur charitas... Quam multos videmus in initio suae conversationis, spe gaudentes, spiritu ferventes, in tribulatione

- 1300 caput aureum statue [f. 155c] significat initium ingredientis religionem. Cuius ingressus est causa precipua, deuotio quam habet ad Christum. Cum autem, processu temporis, per ociositatem ingrediuntur ipsum spiritus supradicti, expirat ab eo deuotio et conuertitur ad naturalem discretionem, qua cuncti etiam seculares recte
- 1305 uiuentes utuntur, et que per argentum est designata.
Contingit ergo tunc nichil amplius ipsum habere perfectionis quam seculares discrete uiuentes. Quapropter, istud animaduertens, ne defectus eius percipiatur, et ut perfectior quam sit reputetur, utitur simulatione quantum ad apparentiam, quam pretendit, sanctitatis uel honestatis. Quam simulationem idcirco cuprum uel es designat, quoniam speciem auri falso pretendit.

1306 ipsum habere perfectionis C perfectionis ipsum | habere C om1307 discrete C districte | quapropter O quapproppter | animadvertis C anima aduertens 1308 defectus O deffectus 1310-1311 designat O designant 1311 auri C seq uel es designat *canc*

patientes, sollicitos in opere, studiosos in lectione, devotos in oratione. Quid isti videntur tibi, nisi in auro operari, et in caritate initiari?» (*Ibid.*, 1269-1270).

1310-1311 Cf. Dan II, 32. 39

1309 Cf. 1Cor XIII, 4 1319-1321 YSAAC ABBAS, de quo, vide annotationem complementarem ad has lineas 1322-1323 *De vitis patrum liber tertius, sive Verba seniorum auctore probabili Ruffino Aquileiensi presbytero* (ML, 73, París 1849, col. 788, num. 142); la narració completa diu així: «Quidam senex dixit: Quia si quis fratri suo injunxerit causam cum timore Dei, et cum humilitate, sermo ille, qui propter Deum egreditur, compellit fratrem obedire, et facere quod injunctum est ei (*Pelag., libell.*, XV, m. 75). Si autem jubere quis cupiens, non secundum timorem Dei, sed ex auctoritate et propria voluntate fratri voluerit imperare, Qui videt absconsa cordis, non illum permittit ut audiatur, ne faciat quod illi praeceptum est, quia manifestum est opus Dei, quod fit propter Deum, et manifesta est hominis auctoritas quae per jactantiam ordinatur. Quaecumque enim ex Deo sunt, a principio humilitatem habent; quae autem ex auctoritate et iracundia, vel conturbatione, ex inimico sunt».

1299-1302 En la nota complementària a la línia 785 assenyalava la línia doctrinal que va de Ricard de Sant Víctor a Arnau de Vilanova; la nota a l'aparat de fonts per a les actuals quatre línies reafirma la dita línia; fins i tot creuria que el nostre autor llegí amb fruïció el *De eruditione hominis interioris*. Àdhuc m'atreviria a dir que un estudi sobre les diferències entre els dos autors podria ajudar a comprendre la fesomia psicològica d'Arnau de Vilanova. De fet, d'acord amb l'inventari dels llibres d'Arnau (cf. nota complementària a les línies 4-5), ell tenia a València el *Benjamin minor* del victorí; no sabem si en tenia d'altres exemplars a Barcelona (a casa d'En Pere Jutge, per exemple), a Palerm o a Montpeller o a Avinyó, ni si aquell *Benjamin minor* era seguit d'alguna altra obra com el *De eruditione hominis interioris*.

In processu, uero, cum iam percipitur eius nequicia uel dolositas, et ipse perpendit, incipit indignari contra denegantes optatum ei, concipiens rancorem aduersus eos atque percutiens lingua ferrea siue dura. 1315

Finaliter quoque, si arguatur aut increpetur, tunc uelut testa mox frangi-[f. 155d]-tur per impacienciam, siue rumpitur, nichil retinens caritatis, in qua tota consistit spiritualis uiri sinceritas. Propterea dixit Apostolus quod «karitas benigna est, patiens est». Ysaac quoque abbas dixit quod «karitas nescit furere aut exasperare uel humiliter 1320 minari aliquem uiciosum». Huic etiam dicto concordat quod in *Uitis Patrum* legitur, scilicet: «Illud a Deo est quod cum humilitate imperatur, quod autem ex potestate, cum furore et perturbatione».

Tanta uero est huius spiritus corruptela siue malicia in pseudo religiosis, quod in symoniam, que secundum sacros *Canones* est labes 1325

1313 perpendit O *add* et 1314 rancorem C ranchorem 1314-1315 lingua ferrea siue dura O ferrea siue lingua dura 1315 ferrea C ferea

1316 uelut O uult 1317 impatienciam BC inpatienciam 1318 spiritualis uiri sinceritas O spiritualis in sinceritas 1319 Ysaac C Ysac | dixit O dicit | karitas BO caritas | patiens est B *add in mg* O est *om* 1320 dixit O dicit | karitas BO caritas 1321 aliquem B aliquod | uiciosum C uiciossum 1323 imperatur O superatur | potestate C *add* *expost* *canc*

1324 corruptela C coruptella 1326 heresiarcha C heresiaca O heresis archa | precipitans BCO precipitat B *seq* eos *exp* 1327-1328 uisitationibus C uisitationibus

1325 ‚Canones’: «Symoniaci, etsi fidem tenere videantur, infidelitatis tamen perditioni subiciuntur», *Decretum Gratiani*, causa I, q. I, XVIII (FRIEDBERG I, 304), després sovint repetit; cf. *Decretalium*, l. V, tit. III, cap IX (Ibid., II, 751) 1334-1336 Vide notam explicativam ad has lineas

1319-1321 Aquesta és la tercera citació textual de l'abbas Isaac, que tampoc no es troba en Isaac de Stella. No puc fer altra cosa que referir la notícia donada per Gaetano RACITI, *Isaac de l'Étole*, dins «Dictionnaire de Spiritualité», VII (1971), 2021, en relació a una obra concreta a ell atribuïda però no seva: «Ne sont certainement pas d'Isaac...: 3) les glosses morales sur l'ancien Testament du ms. 391, t. 1, de la Bibliothèque de Douai»; hi hagué, doncs, literatura apòcrifa; es referia Arnau al text conservat a Douai o a algun altre d'atribuït, però no autèntic?

1322-1323 Tal com demostra la comparació del text reportat per Arnau de Vilanova i el copiat per Jean Paul Migne, el nostre, si va transcriure al peu de la lletra, disposava d'una versió llatina de les *Vitae Patrum* que no és la integrada en el volum LXXIII, París 1860, de la *Patrologia latina*, on hom pot trobar fragments similars, p. e., en les col. 265, XLVIII; 284, III/C, líns. 4-6; 352, XIV/B; 373, XXXIX; 741, núm. 2; i 751-752, núm. 21.

heresiarcha precipitans ipsos, quia tam in celebratione missarum, quam in confessionibus et sermonibus, quam sepulturis et uisitationibus atque consiliis, aut quibuscumque spiritualibus actibus, in quibus ad sensum communicant cum secularibus, ut plurimum
 1330 habent corruptam intentionem. Nam illa, non ex karitate principaliter operantur, sed potius zelo cupiditatis, ad questus, aut procurationes sive pitantias, [f. 156a] ordinantes predicta, cum facturi non essent, nisi sperarent inde comodum temporale, quamuis forte quod sperant non sit argentum uel aurum. Nam, ut ait Augustinus,
 1335 «uicium cupiditatis in cunctis committitur, in quibus uoluntas deordinatur».

Quantum uero sit abhominabile Deo uicium symonie, in quo spiritualia pro temporalibus commutantur, aperte monstrauit Dominus in eo quod uendentes et ementes et animalia personaliter eiecit de
 1340 templo, propriisque manibus mensas numulariorum euertit.

Quartus uero malignus spiritus est ypocrisis aut ficta religio per apparentem sanctitatem uel honestatem. Nam, cum affectio talium sit totaliter in amore temporalium radicata, palliari coguntur apparenti religione, ut citius consequantur optatum, scilicet, reuerentiam
 1345 et honorem, et magnitudinem estimationis et munera sui questus. Nisi enim interiorem iniquitatem palliarent ouina pelle, facillime cognosceretur lupina rapacitas eorumdem, et [f. 156b] in abhominacionem caderent secularium et contemptum. Et ideo, uidens Christus quod periculum deceptionis populi maxime penderet ab

1328 consiliis C consiliis 1329 communicant O comuncant 1330 corruptam C coruptam | karitate BCO caritate 1331 operantur O operante | ad O aut 1332 pitantias O pictantias B *corr* pietancias *exp -e-* 1333 inde C *om* | temporale O temporalem 1335 committitur B comittitur O committitur

1337 abhominabile C abhominabile | symonie C simonie 1338 commutantur B comutantur | monstrauit C montrauit 1339 eiecit O eiecit

1341 ypocrisis C ypocrisis 1343-1344 apparenti religione C *om* 1344 consequantur O consequenter (?) 1345 estimationis CO extimationis 1346 enim O eum | iniquitatem C inquitatem | ouina O ouima 1347-1348 abhominacionem C habominationem 1347 cognosceretur BO cognoscerentur B *exp altero -n-* 1349 penderet

1338-1340 Cf. Mt XXI, 12; Mc XI, 15; Io II, 15

1346 Cf. Mt VII, 15 1350-1352 Lc XII, 1

1334-1336 Aquesta frase no pertany a cap de les obres actualment considerades autèntiques d'Agustí d'Hipona, car no consta en les corresponents fitxes del *Thesaurus Augustinianus*, del CETEDOC, Luvaina, Brepols.

ypocritali uelamine, clamat per *Lucham* ut diligenter animaduertant 1350
et caueant, quando dicit: «Attendite a fermento phariseorum, quod
est ypocrisis».

De hoc autem uicio Dominus ipsos arguit aperte in illa auctori-
te superius scripta: «Ve uobis, scribe et pharisei ypocrite, qui similes
estis sepulcris dealbatis, etc.». De hiis etiam loquitur APOSTOLUS, *Ad* 1355
Corinthios, quando dicit: «Eiusmodi pseudo apostoli sunt operarii
subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi, nec mirum. Ipse
enim Sathanas transfiguratur se in angelum lucis. Non est ergo mag-
num, si ministri eius transfigurentur uelut ministri iusticie».

De hiis etiam loquitur *Ad Romanos*, cum dicit: «Huiusmodi 1360
Christo Domino non seruiunt, sed uentri suo, et per dulces sermones
et benedictiones seducunt corda innocentium».

Quintus spiritus, scilicet, inuidie, cuius est gaudere de malo et
tristari [f. 156c] de bono alterius, potenter in eis regnat. Nam quos 1365
detinent uicia supradicta, irremediabiliter eos torquet inuidia quan-
documque perspiciunt alias personas plus eis laudari uel honorari aut
estimari, et maxime in excellentiis illis aut dignitatibus, quas perop-
tant. Et ideo tales, scilicet cupidi temporalis honoris, frequenter
serunt et suscitant animositates atque dissentiones et scismata cetera-
que fomenta discordiarum et scandalorum, prauis exemplis plurimos 1370
corruptentes. Nam, ut in *Prouerbiis* dicitur: «Inter superbos semper
sunt iurgia». De malicia uero qua ceteris imprimunt pre inuidia
corruptelam, redarguit eos Christus aperte, cum dicit: «Ve uobis,
scribe et pharisei ypocrite, qui clauditis regnum celorum ante homi-
nes. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare». Tanto 1375

C dependeret 1350 uelamine C uellamine | Lucham BCO Lucam | diligenter C
diligenter | animaduertant C anima aduertant 1351 attendite O actendite

1353 Dominus O om | ipsos C om 1354 scribe et C om 1356 Corinthios O
Coryn. 1357 transfigurantes O transigurantes 1358 enim O eum

1361 sed B set

1365 irremediabiliter B irremeabiliter O irremidiabiliter 1367 estimari CO esti-
mari 1367-1368 peroptant B perobtant 1368 scilicet O si 1369 et C atque |
dissentiones C discentiones | scismata O cismata 1371 Nam C Nqui | semper O
super 1372 imprimunt B inprimunt V seq corrup *canc* 1373 corruptelam C corrup-
tellam 1374 pharisei C pharisey 1375 enim O eum | introeuntes C introuentes

1353-1355 Mt XXIII, 27 1355-1359 2Cor XI, 13-15

1360-1362 Rom XVI, 18

1371-1372 Prov XIII, 10 1373-1375 Mt XXIII, 13 1378-1379 E. g.,
Mt IX, 32-34; Io V, 10-18; Io IX, 13-34

- namque liuore pharisei orrebant Christum et ei aduersabantur, quod non tantum seipsos elongabant a uiuis eius et ueritate, sed insuper alios, qui uolebant eum sequi uel ei credere, [f. 156d] nitebantur diuertere seu etiam impedire in odium Christi. Nam proprium est
- 1380 inuidi semper tristari de exaltatione alterius, quia reputat eam fore sui depressionem, cum aliis preesse nimis desideret; propterea uehementer exultat in eorum aduersitate. Proinde, moris est inuidorum detrahere et susurrare atque calumpniari, crimina et culpas imponendo, et fabricatis mendaciis abundare.
- 1385 Hoc inuidie spiritiv uexante, contigit phariseos tunc indignari Christo, quando pueros in templo clamantes: ‚Osanna Filio Dauid’, audiuerunt Eum saluatorem et prolem Dauiticam appellare. Sed prout tunc Christus respondit eis, iam illud *Dauid* prophetauerat, quando dixit: «Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem
- 1390 propter inimicos tuos». In collegio quidem fidelium, lactentes et paruuli nuncupantur, teste *Apostolo*, qui literam discunt sacrorum documentorum, nec adhuc ad spiritualem intelligentiam sunt prouecti. Cunctis ergo fidelibus Doctor eter-[f. 157a]-nus innuit per hec uerba, quod in confusionem eorum, qui ueritatem ex inuidia
- 1395 persecuntur et satagunt eam extinguere uel obtenebrare aut sepelire, Deus per homines contempnibiles et estimationis nullius aut modice facit eam manifestari. Quod aperte Dominus exprimit in auctoritate superius allegata, scilicet: «Confiteor tibi, Pater, etc». Et latius declarat APOSTOLUS, *Prima Corinthios*, primo.

1376 namque O nanque | orrebant O horrebant 1379 impedire B inpedire 1380 inuidi semper O semper inuidi | quia C quoniam | eam O eum 1381 nimis O minus | desideret C descideret 1383-1384 imponendo B inponendo 1384 abundare BCO habundare

1385 contigit O contingit | phariseos B fariseos 1386 in templo O om | Osanna C Osana | Filio B Fili 1387 prolem O plem | sed B set O add hunc 1388 Christus V add int lin | iam C nam | prophetauerat O prophetisauerat 1389 infantium B infancium | lactentium B lactencium C lactantium 1390 lactentes C lactantes 1391 nuncupantur O nuncupabantur C numcupantur 1390 lactentes B -es add int lin 1391 literam C litteram O licteram 1392 adhuc O ad hec | intelligentiam B intelligenciam 1394 confusionem C confussionem 1395 persecuntur BC persequuntur O persequuntur | satagunt C sattgunt | extinguere B extingere 1396

1385-1387 Mt XXI, 3. 15 1388-1390 *ibid.*, XXI, 16; cf. Ps VIII, 3 1391-1393 cf. 1Cor III, 1-2 1398 Mt XI, 25 1398-1399 Cf. 1Cor I, 26-29

1400-1404 Cf. e. g., ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatum de tempore aduentus Antichristi* (PERARNAU, ATCA, VII-VIII (1988-1989), 156, lín. 964 - 161, lín. 1157).

De talibus phariseis uos et ego, karissime, possumus experimenta 1400
narrare, cum orbi clareat uniuerso quomodo contra me linguarum
aculeos omnis eorum gradus emiserit in plateis. Scitis etiam quomo-
do Christus, qui custodit ueritatem in seculum, maxillas eorum coti-
die conterat, et perducet ad finem, quem uobis notificauit.

Sextus spiritus, qui obstinatio dicitur, est spiritus indurate mali- 1405
cie. Nam huiusmodi pseudo religiosi, adeo precedentibus uiciis
corrumpuntur, quod uti demones in malicia confirmantur. Et sicut
aqua per immoderatam congelationem [f. 157b] transit in lapidem
et totaliter induratur, sic et hii finaliter tantum obfirmantur in malo, 1410
quod, ut ait beatus Bernardus, non cedunt minis, indurantur flagel-
lis, nec emolliuntur promissis, quasi dicat: nullo genere persuasionis
aut discipline corriguntur uel emendantur. Propterea dicitur in
Prouerbiis: «Impius, cum in profundum peccatorum uenerit, con-
tempnit», scilicet, omne genus correctionis. Et ideo, quanto plus 1415
Christus arguebat phariseos et increpabat, tanto magis odiebant eum
et irridebant ei et magis aduersabantur. De qua quidem duricie,
palam eos arguebat, cum diceret per *Mattheum*: «Jherusalem,
Jherusalem, que occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt,
quotiens uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos

contempnibiles O contemptibiles | estimationis CO extimationis 1397 aperte O
experte 1398 latius B lacius

1400 phariseis C *add tamen* | karissime O carissime C *om* 1401 quomodo C
quando 1402 emiserit V *add in mg* 1403 in O *add similem* 1403-1404 cotidie BC
quotidie O cothidie

1405 obstinatio B *corr* obtinatio *add -s-* | est C et 1406 pseudo V *seq ps canc*
C *om* 1407 corrumpuntur C corumpuntur | in malicia B *om* | in C cum 1408
aqua C aquam | per immoderatam O parui moderatam | immoderatam B inmodera-
tam | congelationem C Congellationem 1409 hii O hii et 1410 cedunt B *corr voc*
illeg 1411 emolliuntur CO emoliuntur 1412-1413 dicitur in *Prouerbiis* O in proute

1410-1411 «Nemo duri cordis salutem umquam adeptus est, nisi quem forte
miserans Deus abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum et dedit cor carneum.
Quid ergo cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate
mollitur, nec movetur precibus; minis non cedit, flagellis duratur», S. BERNARDI, *De*
consideratione ad Eugenium papam, lib. I, II, 3 (LECLERCQ, ROCHAIS, S. *Bernardi opera*.
III. *Tractatus et opuscula*, Romae, Editiones Cartusienses 1963, 396, líns. 9-13); cf.
etiam: «Illi qui attrahuntur illecti (ad impiorum consilium), indigent temperantia,
quae lenit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis», S.
BERNARDI, *Sermones*. III. *Sermones de diversis*. Sermo LXXII (LECLERCQ, ROCHAIS, S.
Bernardi opera, VI A, Romae, Editiones Cartusienses 1964, 308, lín. 12) 1413-
1414 Prov XVIII, 3 1415-1416 Cf. Mt XXIII, 13-36 1417-1420 Ibid., 37

- 1420 suos sub alas, et noluisti». Item, cum diceret per eundem: «Ve tibi, Corroazin, ve tibi, Bethsayda! Quia si in Tyro et Sydone facte fuissent uirtutes, que facte sunt in te, olim in cilicio et cinere penitentiam egissent. Verumptamen, dico uobis, Tyro et Sydoni remissius erit [f. 157c] in die iudicii quam uobis». De eadem quoque duricie
- 1425 ipsos arguit per Johannem, cum dicit: «Vos misistis ad Johannem, qui testimonium perhibuit veritati... Ille erat lucerna ardens et lucens. Uos autem noluistis exultare ad horam in luce eius». De hoc etiam arguit eos in *Euangelio MATTHEI*, cum dicit: «Amen dico uobis, quod meretrices et publicani precedent uos in regno Dei. Venit ad uos Johannes in uia iusticie, et non credidistis ei. Publicani autem et meretrices crediderunt ei. Vos autem, uidentes, nec penitentiam habuistis postea, ut crederetis ei». De hoc autem uicio similiter arguit eos rigide Stephanus in *Actibus Apostolorum*, dicendo: «Dura ceruice et incircumcisi cordibus, uos semper Spiritui Sancto restitistis, sicut patres uestri. Quem prophetarum non sunt persecuti patres uestri? Et occiderunt eos qui pronuntiabant de aduentu Iusti, cuius uos nunc proditores et homicide fuistis». [f. 157d]

Septimus uero spiritus, in quo manifeste seu cognite ueritati repugnant impudice uel aduersantur, est consummatio seu completum totius iniquitatis.

dicitur 1412 emendaantur C emandantur 1413 impius B inpius | peccatorum B add in mg 1415 magis C plus 1416 duricie O duricia 1417 Jherusalem B Jerusalem 1418 Jherusalem B Jerusalem | que O quid 1419 quotiens B quociens 1420 suos O om | alas O allas C ala 1421 Corroazin B Corroazim C Corroazim O Corzay | Bethsayda BC Bethsaida O Bet sayda | in C om | Sydone C Sinode | facte C ecce 1422 in te C vite 1423 Tyro O Tiro | Sydoni C Sidoni O Sidone | remissius O remisius 1424 eadem C adem | duricie O duricia 1425 Johannem B Johannem | misistis C missistis 1428 etiam C autem | Euangelio O Euuangelio | Matthei C Mathei | Amen O Amen, Amen 1429 quod C quia | precedent C precedent | Dei O om 1430 Johannes B Iohannes | non O inde | credidistis B credidisti | ei B add quot | autem B om 1430-1431 Publicani autem... crediderunt ei O om 1431 autem B om | penitentiam O misericordiam 1433 arguit eos B eos arguit 1434 incircumcisi C incircumcisy O inteusosi (?) | semper C autem 1435-1436 «Quem prophetarum... uestri?» C om 1436 pronuntiabant BO prenunciabant 1437 fuistis O add etc.

1438 spiritus C add perfidie int lin | in B om 1439 impudice B inpu dice | consummatio BCO consumatio 1446 fugietis C iteratur | gehenne C geenne |

1420-1424 Mt XI, 21-22 1425-1427 Io V, 33-35 1428-1432 Mt XI, 31-32 1433-1437 Act VII, 51-52

Tales enim, per effrenatam iniquitatem, nec erubescunt nec metuunt impugnare claram et etiam utilem ac necessariam ueritatem.

De qua malicia Christus arguit ipsos in persona phariseorum, inquiens per *Mattheum*: «Serpentes, genimina uiperarum, quomodo fugietis a iudicio gehenne? Quoniam ecce ego mitto ad uos prophetas et sapientes et scribas; et ex illis occidetis et crucifigetis et ex eis flagellabitis in synagogis uestris, et persequemini de ciuitate in ciuitatem». Iterum, grauius inculpat eos de tali peruersitate, prout ipse MATTHEUS scripsit, cum diceret: «Homo quidam erat paterfamilias, qui plantauit uineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et edificauit turrem in medio eius, et locauit eam agricolis, et peregre profectus est. [f. 158a] Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas illos, ut acciperent fructus eius. Agricole uero, apprehensis seruis, alium ceciderunt, alium uero lapidauerunt. Iterum uero misit seruos alios plures prioribus, et fecerunt illis similiter. Nouissime autem misit ad eos filium suum, dicens: ‚Forsitan uerebuntur filium meum’. Agricole autem, uidentes filium eius, dixerunt intra se: ‚Hic est heres, venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem’». Quibus uerbis, Christus innuebat expresse, quod pharisei et Legis periti cognoscebant eum esse Messiam uel Christum patribus promissum in Saluatorem, quem nichilominus ad mortem impugnauerunt, non obstante cognitione, quoniam possidebantur a spiritu supradicto. Et idcirco subsequitur: «Et apprehensum eum eiecerunt extra uineam et occiderunt eum. Cum ergo uenerit Dominus uinee, quid faciet illis agricolis? Aiunt illi: [f. 158b] ‚Malos male perdet et uineam suam locabit aliis agricolis, qui

mitto O micto C mittam 1447 crucifigetis O cruxifigetis | eis C illis 1448 synagogis C sinagogis | persequemini O persequimini 1448-1449 ciuitatem B *add* etc. 1449 Iterum B Item | peruersitate B *corr* peruersutate 1450 quidam O quidem C quedam 1451 sepem O sepe | ei B *seq n canc* 1451-1452 torcular C torqular 1452 edificauit O edificauit C hedificauit | turrem O turrim C turim 1454 misit C missit | illos C *om* | fructus O fructum 1455 ceciderunt O occiderunt C *add* alium occiderunt 1456 misit C missit | seruos alios B alios seruos 1457 misit C missit 1459 eius C suum | intra C inter 1462-1463 nichilominus O nichillominus C nominus 1463 impugnauerunt B inpugnaernt 1464 spiritu C *add* sacto | idcirco C idcircho | subsequitur C consequitur 1465 eiecerunt O eixerunt 1466 quid faciet O qui dicet | illis B *corr* ille 1469 comprehendit O comprehendat

1444-1449 Mt XXIII, 33-34 1450-1460 Mt XXI, 33-38 1460-1462 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophiam catholicam et diuinam* (PERARNAU, ATCA (1988-1989), 160-161, lín.1600-1603) 1464-1468 Mt XXI, 39-41

reddant ei fructum temporibus suis'». Que sententia cunctos prauos agricolas ecclesie comprehendit.

1470 Hoc spiritu maligno repleti erant Symon Magus et Elymas, quorum primus Petro, secundus Paulo contradicebat, ut in *Actibus* legitur. Quo etiam spiritu nunc replentur innumerabiles, sicut scitis, et ex supradictis est euidentis.

1475 Contra quos omnes eternus Iudex aperte fecit scribi dampnationis sententiam per *Ysaïam*, ut legitur VI° eius: «Vade et dic populo huic: ‚Audite, audientes, et nolite intelligere’», id est, qui non uultis intelligere; «‚et uidete uisionem, et nolite cognoscere’», quasi dicat: ‚qui respuitis cognoscere ueritatem seu confiteri’. Sequitur sententia: «‚Exceca cor populi huius et aures eius agraua, et oculos eius claude, ne forte uideant oculis suis et auribus suis audiant et corde suo intelligant, et conuertantur et sanem eos’. Et dixi: ‚Vsquequo, Domine? Et dixit: [f. 158c] ‚Donec desolate sint ciuitates absque habitatore et domus sine homine et terra relinquetur deserta. Et longe faciet Deus homines’». Quibus uerbis innuit expresse tam grauem esse culpam istorum, quod nec hic nec in futuro ueniam promerentur. Hoc est enim illud grauissimum peccatum in Spiritum Sanctum, de quo Dominus ait *Mathei*, duodecimo, phariseis, quod nec hic nec in futuro remittetur hominibus.

1485 Quibus etiam dixit, ut legitur in Johanne: «Si ceci essetis non haberetis peccatum; nunc autem, quia dicitis: ‚Videmus’, peccatum uestrum manet». Quasi diceret: ‚Ideo uos, manentes uel obfirmatos in malicia, constat esse, quoniam confiteri non uultis ueritatem, quam noscitis, ymo potius, impugnatis.

1470 Elymas O Helymas 1471 contradicebat O contradicebant 1472 etiam O add legitur

1474 fecit scribi C scribi fecit 1476 nolite C nollite | qui O que | non B add int lin 1477 nolite C nollite 1479 agraua BO aggraua | oculos O oculos 1480 ne O om | oculis O oculis 1483 habitatore C habitare 1483 relinquetur O relinquatur | Deus B Dominus C domus 1484 innuit C inuit 1485 est CO om 1487 duodecimo VB .xij. 1488 remittetur O remictetur

1489 Johanne C Johane 1490 haberetis C habaretis 1491 uestrum O nostrum | ideo C add quasi diceret | uos, manentes O nos manetis | obfirmatos O ostinatos 1493 ymo B ymmo

1470-1472 Act VIII, 19-20; Act XIII, 8-9

1475-1483 Is VI, 9-12 1487-1488 Mt XII, 32

1489-1491 Io IX, 41

De hiis omnibus aperte prophetauit beatus Petrus, cum dixit: «Erunt in uobis magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit uos, Deum, negabunt..., et multi sequentur eorum luxurias, per quos uia ueritatis blasphemabitur, et in auaritia fictis uerbis de uobis negociabuntur».

* * *

Audistis, ergo, karissime, [f. 158d] qui et quales sint illi septem spiritus nequiores primo, qui, secundum testimonium Domini, per ociositatem ingrediuntur deputatum religioni, et quomodo perducant eum ad summum iniquitatis. Nam, cum a primo ad ultimum, alter causetur ab altero, scilicet, secundus a primo, et tertius a secundo, et sic de ceteris, constat quod, quia non student primo resistere, consequenter in manus incidunt aliorum.

Nec primo quisquam ipsorum resistere potest sufficienter absque continuo exercicio spiritus in actibus karitatis et uere humilitatis. Ita quod mens, tam cogitatione quam desiderio, celestia semper querat, memoria passionis Christi mentem ipsam iugiter informante.

1494 aperte O apperte | Petrus C *add* apostolus | dixit C *om* 1495 qui O *om* | introducunt O introducunt 1495-1496 perditionis C perditionis 1497 blasphemabitur BC blasphemabitur 1498 negociabuntur C negociabuntur

1499 karissime O lumen | qui et C et que | sint CO sunt 1501 ociositatem CO ociositatem | ingrediuntur O ingrediuntur 1502 summum C sumum 1503 alter C aliter | scilicet O sic

1506 resistere C resistere 1507 karitatis CO caritatis 1508 cogittione C cognitione 1510 quapropter O qui propter | preter CO propter | obsequium karitatis C

1494-1498 1Ptr II, 1-3

1499 Cf. Lc VII, 39 1499-1500 Cf. Mt XII, 45; Lc XI, 26 1502-1505 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Aliam informationem beguinorum* (PERARNAU, «Studia, textus, subsidia, II), Barcelona, 1978, 57-67, lín. 224-246).

1508-1513 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophiam catholicam et divinam* (PERARNAU, ATCA; X (1991), 125, lín. 1024 - 131, lín. 1104); *Informationem beguinorum sive lectionem Narbonae* (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics, 53-54», Barcelona,

1499 La desqualificació dels contraris té en Arnau de Vilanova fórmules directes, que expressen amb tota claredat allò que pretenen; però també poden utilitzar maneres més velades com la que, qualsevol acostumat al text de la *Vulgata* en el Nou Testament endevinaria darrere el sintagma ,qui et quales', és a dir, el ,quae et qualis' de la frase de Lc VII, 39: «Hic, si esset propheta, sciret utique, quae, et qualis est mulier, quae tangit eum: quia peccatrix est». El camí que va dels ,set esperits malignes' als ,posseïts pels set esperits malignes' és curt per al nostre autor, i les línies següents d'aquest final de tractat en són prova.

1508-1513 En aquestes línies, Arnau de Vilanova exposa una doctrina ascètica, que repetirà en la *Informatio beguinorum seu Lectio Narbonae*, però allí afegirà una imat-

- 1510 Quapropter illi claustrales, qui preter obsequium karitatis, quod ceteris habent impendere, mentem non occupant sub forma predicta circa orationem aut lectionem vel studium Scripturarum Sacrarum, constat eos in foueam spiritualis ocii cadere.
- Nec ignoratis, karissime, quin modernis temporibus ualde sit
- 1515 necessarium cunctis fidelibus occupari studio pietatis circa [f. 159a] Sacram Scripturam, cum *Apostolus* clamet aperte quod «omnia... scripta sunt» propter nos, «in quos fines seculorum deuenerunt». Quibus uerbis innuit expresse, prout tangitur in *Glossa*, quod illis fidelibus, ad quos ultima tempora seculi peruenirent, magis necessaria foret noticia ueritatis, quam Sacra continet Scriptura, propter multitudinem impugnantium ueritatem euangelicam, et subuertentium imperitos, ut Dominus testatur, loquens de illis temporibus in *Matheo*, cum dicit: «Multi pseudoprophete surgent et seducent multos». Et iterum predicat ibidem: «Et quia abundabit iniquitas, refrigeret caritas multorum». Et cum pro signo det istud, constat quod

caritatis obsequium | karitatis BC caritatis 1511 habent O habundant | impendere B inpendere | non O vel 1512 circa B *seq* o *exp* | aut C uel | Scripturarum C litterarum

1514 karissime CO carissime | quin O quando 1515 necessarium O necessarium | circa C circha 1516 aperte O apperte | quod O quo 1517 fines C fines fines 1518 Glossa O Glosa 1520 quam O qua 1521 impugnantium B inpuignantium | euangelicam O euuangelicam 1523 seducent C seducant 1524 abundabit

Editorial Barcino 1947, 155-57); *Aliam informationem beguinorum* (PERARNAU, «Studia, textus, subsidia», II), Barcelona 1978, 70, lín. 436-439)

1516-1517 1Cor X, 11 1518-1520 Només puc dir que la *Glossa*, a la qual es refereix ací l'autor no és la de WALAFRIDUS STRABO a aquest lloc (ML CXIV, París 1852, 535) 1523-1525 Mt XXIV, 11. 12 1532-1533 Gal II, 18

ge destinada a imprimir-se amb força en la memòria de l'oient: «...mas sobre totes coses deu procurar que lo seu molí molga forment. Lo molí és lo cor de la persona, que tostemp no fa sinó rodar de pensament en pensament e de desig en desig; e lo gra de forment és Jesuchrist... Per què, si lo cor pensa ço que pertany a Jesuchrist, cert és que tu mols forment...» (BATLLORI, «Els Nostres Clàssics, 53-54», 156, lín. 22 - 157, lín. 3). Vegeu la nota complementària a la línia 1083.

1516-1517 El text d'1Cor X, 11, havia estat utilitzat en el *De adventu Anticristi*, però amb finalitat molt diferent, la d'exposar amb frases paulines la diferència entre temps finals (els posteriors a Crist) i temps darrers (els de la fi del món).

1518-1520 La *Glossa ordinaria* de WALAFRIDUS STRABO publicada dins ML CXIV, París 1855, 535 no és la indicada per mestre Arnau, car aquella diu: «,Fines saeculorum': quia in ultima aetate sumus, et tot exemplis priorum magis corrigi debemus. Vel ,fines saeculi' devenerunt in nos, saecularitas in nobis finitur; et ideo turpius, si peccamus».

per ‚multos‘ intelligit collegiatam pluralitatem, ad karitatis speculum uel exemplar. In qua multitudine predicat aperte quod non solum tepescet amor Christi, sed refrigescet, quoniam temporalia non contempnent efficaciter, ut solebant, amore ipsius, ymo patenter ea tam corde quam opere querent et amplectentur, ita ut in oculis etiam laycorum sit eorum preuaricatio manifesta. Nam [f. 159b] cum dicat APOSTOLUS, *Ad Galatas*, quod preuaricatorem se constituit qui struit quod destruxit, constat illos esse preuaricatores, qui ab initio temporalia uerbo et exemplo docuerunt contempnere, si nunc utroque modo uel altero docuerint amplectari. 1530 1535

Predicta quoque multitudo est illa, de qua Christus conqueritur in *Apocalypsi*, cum dicit: «Habeo aduersum te pauca, quia caritatem tuam primam reliquisti». ‚Pauca‘, dixit notabiliter, et non ‚parua‘: quia, licet secundum rationem et nomen una sit culpa, nichilominus est pondere nimis gravis, ut patet per supradicta. 1540

Talium uero multitudo est illa, de qua loquitur ad litteram Christus, *Matthei*, septimo, cum dicit: «Multi dicent mihi in illa die: ‚Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus et in nomine tuo demonia eiecimus, et in nomine tuo uirtutes multas fecimus?‘ Et tunc confitebor illis, quia: ‚Nunquam noui uos‘». Nam, qui mittuntur ad docendum uerbum Dei et effuganda peccata et tolerandas religionis asperitates et obseruantias, procul dubio destinantur ad 1545

BCO habundabit 1525 karitas BCO caritas | cum B3 *add in mg* 1526 collegiatam pluralitatem B pluralitatem collegiatam | karitatis BCO caritatis 1527 multitudine O multitudinem | predicat O predixit 1528 refrigescet C refrigereret 1529 solebant C sollebant 1530 querent C querentur | oculis O oculis 1531 laycorum B laicorum 1532 dicat O dicit | preuaricatorem O preuaricationem 1534 qui struit quod destruxit O que quod edificat destruxit | struit V *al man scrib in mg* astruit *et corr text* B construit C astruit | preuaricatores C pretiericatores | qui O que 1536 docuerint C docuerunt

1538 aduersum C aduersus | karitatem C caritatem 1539 dixit O dicit 1540 et O sed | una C *om* | nichilominus O nichillominus

1542 litteram C litteram 1543 septimo O vij^o | dicent C dicant | mihi CO michi 1544 prophetauimus O prophatiimus 1545 eiecimus O eicimus 1545-1546 mittuntur B mituntur O mictuntur 1546 nunquam C numquam 1547 effuganda O

1538-1539 Apoc II, 4

1543-1546 Mt VII, 22-23 1551-1552 Ibid., 23 1552-1555 Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Philosophiam catholicam et diuinam* (PERARNAU, ATCA, X (1991), 106, lín. 750 - 148, lín. 1379, en part. 801-804, 1044-1045; i 161, lín. 1615-1618). 1556-1567 2Tim III, 1-8 1568-1569 Tit I, 9 1570-1571 Ibid., 11

- prophanandum et eicien-[f. 159c]-dum demonia et faciendas uirtutes in nomine Christi, a quo tamen repellentur propter maliciam prelibatam. Et ideo, post predicta uerba, subiungit: «Discedite a me, qui operamini iniquitatem». Quanta uero necessitas urgeat fideles, ut diligenter armentur in temporibus ultimis ueritate Sacri Uoluminis, aduersariorum malicia patenter ostendit. Que, quam sit terribilis et orrenda predicat APOSTOLUS, ita loquens *Ad Thymoteum*:
- 1555 «Hoc scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, ceci, tumidi, uoluptatum amatores magis quam Dei, speciem quidem pietatis habentes, uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex hiis enim sunt qui penetrant domos et captiuas ducunt mulierculas, honeratas peccatis, qui ducuntur uariis desideriis, semper discentes, nunquam ad ueritatis scientiam peruenientes-[f. 159d]-tes. Et sicut Jamnes et Mambres restiterunt Moysi, sic et hii resistant ueritati». Ex eadem similiter consideratione, cunctos episcopos aut prelatos Ecclesie admonet *Titi* primo, quod amplectantur sermones doctrine fidelis uel Sacre Scripture, ad arguendum aduersarios euangelice ueritatis; qui, ut dicit: «Uniuersas domos subuertunt docentes que non oportet turpis lucri gratia».
- 1570 Ex hac ergo Apostoli prophetia patet summe necessarium esse deuotis Christi propter defensionem ueritatis ipsius et confutationem atque repulsionem pseudotheologorum et religiosorum, pie et plene imbui ac muniri Sacre Pagine documentis.

effugienda C effuganda | tolerandas CO tollerandas 1549 prophanandum C prophandandum | eiciendum C eicendum 1551 uerba C om 1554 diligenter C dilligenter | temporibus B seq illis *canc exp* 1555 Uoluminis V seq a *canc exp* | quam O quantum 1556 orrenda CO horrenda | ad Thymoteum C om 1557 scito C scitote O cito | diebus V seq e *exp* 1558 amantes C amentes | elati C ellati | blasphemi BC blasfemi 1559 scelesti O celesti 1560 immites CO inmites 1562 quidem C quid 1564 honeratas O oneratas C ornatas | qui BO que 1564-1565 desideriis C descideriis 1565 discentes O *add et* | nunquam C numquam 1566 Jamnes O Junanes (?) | restiterunt C resisterunt 1568 consideratione C ratione alias consideratione 1568 admonet B amonet O admonent | Titi C Tyri | quod O que | amplectantur C amplectatur 1570 euangelice O euuangelice 1571 docentes O dicentes | oportet O oportet

1572 igitur C ergo | summe C sume 1573 defensionem BO deffensionem 1575 imbui B inbui

1572-1575 Cf. la nota d'aparat de fonts a les lín. 1552-1555

Patet etiam uobis per supradicta, karissime, quod fuit propositum, scilicet: pseudoreligiosos fore deteriores cunctis prauis hominibus, iudicio Dei. Nam, cum Dominus dicat expresse quod quilibet illorum spirituum septem sit nequior immundo spiritu, scilicet luxurie, qui per ingressum religionis ab eo prius exiuerat, constat quod etsi luxuria sit apud homines maioris [f. 160a] infamie ceteris, tamen apud Deum quodlibet predictorum septem uiciorum est grauioris culpe, cum ipse dicat aperte quod septem alia uicia sunt nequiora primo. Cum, igitur, in pseudoreligioso concurrant omnes, constat quod omnibus reprobis est dampnabilior apud Deum, et idcirco reuera deterior ceteris.

Propterea, sicut legistis aliquando, XLVII .D., *quantumlibet*, Augustinus ait quod «sicut nulli meliores quam hii, qui in monasterio profecerunt, sic nulli deteriores quam hii, qui in monasterio defecerunt». Ad certam, uero, noticiam pseudoreligiosorum atque theologorum, hoc experimentum uobis sufficiat, scilicet, quod quemcumque uideritis, audita et intellecta presenti scriptura, frendere uel despumare, de illis esse nullatenus dubitetis. Pro quibus orabitis, ut Deus ipsos pro sui misericordia restituat sanitati.

Explicit apologia de uersutiis atque peruersitatibus pseudotheologorum et religiosorum. Deo gratias. Amen.

1576 uobis O nobis | karissime CO carissime 1577 religiosos O religiosorum 1579 septem B .vij. | immundo BCO inundo 1580 qui O quod 1581 quod C om | etsi O si 1582 quodlibet O quod licet | septem B .vij. 1583 septem B .vij. 1584 religioso O religiosis | concurrant O currant 1585 quod B add est | reprobis O reprobis C improbis | est B om O et 1586 idcirco C idcircho | deterior ceteris C ceteris deterior

1587 Propterea O preteera | .D. O de | Quantumlibet O Quantulibet 1588-1589 monasterio C monesterio 1589 monasterio C monesterio 1591-1592 que cumque C quandocumque 1593 despumare C desponsare | esse C etiam | nullatenus O nullathenus | orabitis C om 1594 misericordia B add in ecclesia

1595-1596 apologia de... gratias. Amen CO om

1578-1579 Cf. Mt XII, 45 1583-1584 Cf. Mt XII, 25; Lc XI, 26

1587 *Decretum Gratiani*, Dist. XLVII, cap. IX (FRIEDBERG, *Corpus Iuris Canonici*, I, Leipzig 1879, col. 173), ex AUGUSTINI, *Epistola LXXXVIII* (prius CXXXVII) *Ecclesiae Hipponensi*: «Simpliciter autem fateor Charitati vestrae coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire coepi: quomodo difficile sum expertus meliores quam qui in monasterio profecerunt; ita non sum expertus peiores quam qui in monasteriis ceciderunt, ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum “Justus iustior fiat, et sordidus sordescat adhuc”!» (ML XXXIII, Paris 1865, col. 272, núm. 9)

1592-1593 Vegeu les notes complementàries a les línies 44, 141 i 171 i 177.

TAULES

I. DE REFERÈNCIES TEXTUALS

(Les xifres de referència remetent sempre a les línies del text de l'*Apologia de versutiis...* publicada immediatament abans, o als corresponents aparats crítics, de fonts o complementaris).

a) BÍBLIQUES	<i>Iob</i>
<i>Gen</i>	VIII, 21 : 203-204 XIII, 5 : 911-912 XXIX : 561 XLI, 21 : 963-964
VI, 13 : 850 XXII, 18 : 785-788 XXXVI, 4 : 785-788	<i>Ps</i>
<i>Ex</i>	VIII, 3 : 1383-1390 XIII, 3 : 239-240
IX, 8 - X, 19 : 738	XVIII, 10 : 918-919 XXI, 7 : 797-798 8 : 196, nota XXIV, 9 : 720-722 L, 15 : 720-722
<i>Num</i>	LVIII, 4 : 47-48; 364-365 LVII, 4 : 719, 835-836 5 : 835-836
XXII-XXIII : 831-834	LXVIII, 24 : 17-18 LXXXI, 5 : 241
<i>Deut</i>	CVI, 27 : 266-267 CIX, 7 : 876-877 CXVIII : 720-722 98-100 : 258-261
VI, 7 : 124-126 XVIII, 12-20 : 758-761 XXVIII, 29 : 1032	<i>Prov</i>
<i>Ios</i>	III, 32 : 320-321 XIII, 10 : 1371-1372 XVIII, 3 : 1413-1414 XIX, 1 : 196 8 : 548-549 XXVII, 1 : 263-264 11 : 263
I, 8 : 126-128 VII, 21 : 72-73 24-25 : 72-73	<i>Eccle</i>
<i>3Reg</i>	I, 15 : 843
XVIII, 21-40 : 738	
<i>4Reg</i>	
V, 1-27 : 738 XX, 12-19 : 1222-1224	
<i>2Paral</i>	
XXXII, 26 : 1222-1224	
<i>2Esdr</i>	
V, 9 : 45-46	

	VII, 30 : 96-97	<i>Hab</i>	
	X, 19 : 203-204		III, 2 : 780-782
<i>Sap</i>		<i>Mt</i>	
	I, 4 : 36		I, 1-17 : 788-789
	VII, 6 : 1148-1149		II, 13-18 : 955-956
	17-18 : 396-397		III, 2 : 383-386
			7-10 : 1131-1137
<i>Eccli</i>			IV, 17 : 383-396
	XXXIII, 29 : 1027-1029, nota complementària		21 : 356-363
	XXXVIII, 1 : 803-804		V, 4 : 1173-1175
			5 : 202
<i>Is</i>			18 : 498-499
	VI, 8-9 : 722-724		20 : 921-924; 1125- 1127
	IX, 6 : 875		22 : 201
	12 : 1475-1483		VI, 2 : 1225
	XIX, 9 : 90		5 : 1225, 1234-1236
	XXVII, 9 : 112-113		16 : 1225
	XXXIII, 18 : 133-134		VII, 1 : 915-916
	19 : 131-132		6 : 777
	XXXIX, 1-8 : 1222-1224		15 : 1274-1276, 1346
	LVI, 11 : 541		22-23 : 1543-1546
	LIX, 10 : 1032		23 : 1551-1552
			IX, 9 : 356-363
<i>Ier</i>			13 : 1129
	I, 4-19 : 722-724		32-34 : 1378-1379
	VIII, 3-9 : 272-279		XI, 25 : 8, 13-14, 1118- 1121, 1398
			21-22 : 1420-1424
<i>Dan</i>			25-26 : 319-320; 329-330
	II, 31-36 : 1298		29 : 1173-1175
	32 : 1310-1311		XII, 1 : 1038, 1063
	39 : 1310-1311		24 : 1099-1100
	IX, 24 : 514-515		25 : 1583-1584
	24-27 : 768		31-32 : 1428-1432
	27 : 536-537		32 : 1487-1488
	XI, 31 : 526-537		43-45 : 989-996
	XII, 4 : 343-345		44 : 1003
	9 : 345-346		45 : 1009-1010, 1014- 1015, 1499-1500, 1578-1579
	10 : 347		XIII, 12 : 25-27
	11 : 411, 516-517, 536- 537, 560, 669-670, 710, 768, 865-866		25 : 250-251
			28 : 250-251
<i>Am</i>			XV, 5 : 1281-1282
	VII, 14-17 : 722-724		8 : 1190-1191

- 20 : 1061
 XVI, 11-12 : 921-924
 21 : 957-959
 XX, 16 : 845
 XXI, 3 : 1385-1387
 10 : 1246-1248
 12 : 1338-1340
 13 : 1373-1375
 15 : 1255-1258, 1385-1387
 16 : 1388-1390
 27 : 1353-1355
 33-38 : 1450-1460
 39-41 : 1464-1468
 XXII, 14 : 845
 35 : 7-8
 XXIII : 921-924
 2-4 : 1112-1117
 5 : 1237-1238
 6 : 1239-1240
 13-36 : 1415-1416
 23-24 : 1077-1081
 24 : 1090
 25-26 : 1091-1095
 27 : 928-930
 27-28 : 930-935
 33-34 : 1444-1449
 37 : 1417-1420
 XXIV, 3 : 412-413
 11 : 1523-1525
 12 : 1523-1525
 15 : 412-413, 525-526, 553, 865-866
 15-30 : 600-603
 21 : 532-533
 36 : 580-581, 584-585, 634-635, 649-650
 37 : 847
 37-38 : 855
 XXVI, 3-4 : 957-959
 XXVII, 30 : 196
- Mc*
- I, 15 : 383-386
 II, 17 : 1129
 IV, 25 : 25-27
 VII, 2 : 1061
- 6 : 1190-1191
 XI, 15 : 1338-1340
 XIII, 32 : 584-585
 35 : 656-657
 XV, 29 : 196
- Lc*
- I, 3 : 809-810
 11-17 : 356-363
 14 : 356-363
 26-33 : 356-363
 34 : 879
 68-79 : 356-363
 II, 8-12 : 356-363
 14 : 356-363
 VI, 37 : 915-916
 VII, 29 : 30-32
 39 : 1104-1106, 1499
 IX, 9 : 383-386
 11 : 383-386
 X, 16 : 799
 21 : 8
 XI, 26 : 1499-1500, 1583-1584
 44 : 928-930
 52 : 301 (i nota d'aparat de fonts), 921-924
 XII, 1 : 1350-1352
 XIV, 3 : 957-959
 XV, 1-10 : 1292-1293
 XVII, 26-27 : 858
 XIX, 26 : 25-27
 41 : 200
- Io*
- II, 15 : 1338-1340
 III, 2-11 : 1072-1074
 8 : 353
 V, 10-18 : 1378-1379
 33-35 : 1425-1427
 39 : 57
 44 : 1246-1248
 VI, 27-29 : 784
 VII, 52 : 57
 VIII, 58 : 878
 IX, 13-34 : 1378-1379
 41 : 1489-1491

	XII, 40 : 17-18		XIII, 4 : 24-25
	42-43 : 1248-1251		6 : 163-164, 169,
	XIV, 18 : 988		205-206
	XV, 5 : 200		8 : 96-97
	XVI, 29 : 278-279		10 : 96-97
	XVIII, 20 : 193-194		12 : 205-206
			XIV, 26 : 88-89
<i>Act</i>			39-40 : 329-330
	I, 1 : 809-810		XV, 20 : 1189-1190
	7 : 634-635, 872		
	V, 38-39 : 233-235	<i>2Cor</i>	
	VII, 51-52 : 1433-1437		VI, 13 : 216-217
	VIII, 19-20 : 1470-1472		VIII, 18 : 808-809
	XI, 28 : 356-363		XI, 13-15 : 1355-1359
	30 : 356-363		XII, 4 : 290
	XIII, 8-9 : 1470-1472		
		<i>Gal</i>	
<i>Rom</i>			II, 18 : 1532-1533
	I, 28 : 294		III, 28 : 1159-1161
	VI, 3 : 813-814		
	VIII, 3 : 694-696	<i>Eph</i>	
	9 : 823		I, 22-23 : 952-953
	14 : 1165-1166		III, 19 : 65-67
	24 : 700-701		IV, 7 : 825
	XI, 10 : 17-18		11-12 : 751-753
	XII, 3 : 85-86		V, 19 : 118-119
	XIV, 20-23 : 210-212		
	XVI, 18 : 1360-1362	<i>Philip</i>	
			I, 30 : 710
<i>1Cor</i>			III, 8 : 63-65
			IV, 5 : 207-208
	I, 19 : 267-269		
	21 : 78-79	<i>Coloss</i>	
	26-29 : 1398-1399		I, 18 : 952-953
	II, 2 : 61-62		III, 16 : 118-119
	4 : 65-67		IV, 24 : 356-363
	III, 1-2 : 1391-1393		
	18 : 79-80	<i>1Thess</i>	
	VIII, 2 : 21-22		V, 1-2 : 661-664
	8-13 : 210-212		4 : 594-595
	X, 11 : 33-34, 1516-1517		4-5 : 590-594
	32 : 218-219		19-20 : 620
	XII, 7-10 : 815-817		21-22 : 622-623
	11 : 338-339		
	12 : 813-814	<i>2Thess</i>	
	27 : 813-814		II, 1-2 : 572-576
	28-29 : 751-753		2 : 583

- 2-3 : 627
7 : 603-605
3-8 : 600-603
- 1Tim*
I, 7 : 7-8, 892-893
II, 24 : 1173-1175
VI, 11 : 107-108
- 2Tim*
II, 7 : 255-256
III, 1-8 : 1556-1567
15 : 45
IV, 11 : 356-363
- Tit*
I, 9 : 1568-1569
11 : 1570-1571
- Philem*
24 : 356-363
- Hebr*
IX, 26 : 394
X, 37 : 388-390
- Iac*
I, 26 : 907-908
- 1Ptr*
II, 1-3 : 1494-1498
III, 20 : 856-858
21 : 859-860
- 2Ptr*
III, 16 : 478-479
- 1Io*
II, 18 : 639-640
III, 1 : 1166-1168
23 : 784
- Apoc*
I, 3 : 388-390
II, 4 : 1538-1539
III, 7 : 15-16
XII, 3-4 : 950
XIII, 1 : 972-973
11 : 970-972
12 : 982-985
14 : 982-985
XX, 7 : 766
- b) D'ALTRES OBRES D'ARNAU DE VILA-
NOVA
- Alia Informatio Beguinorum* 799, 1502-
1505, 1508-1513
- Allocutio super significatione nominis
Tetragrammaton* 49-53, 887
- De helemosyna et sacrificio* 1182-1186,
1186-1189
- Informatio Beguinorum seu Lectio Narbonae*
1508-1513
- Philosophia catholica et divina* 33-34,
156-157, 193-194, 641, 647-648,
716, 903-906, 949-951, 952-953,
955-956, 1162, 1176, 1185, 1460-
1462, 1508-1513, 1552-1555
- Protestatio Benedicto XI... data* 143
- Tractatus de mysterio cymbalorum Ecclesiae*
141, 153-155, 222-223, 375, 401-
403, 422, 435, 470-476, 491-492,
496-497, 502-511, 518-519, 522-
569, 532-533, 576, 641, 647-648,
649-650, 673-676, 716, 769-773,
887
- Tractatus de tempore adventus antichristi*
58-59, 141-144, 153-155, 181-
184, 186-188, 246-249, 281-283,
375, 401-403, 419-421, 435, 472-
475, 491-492, 496-497, 576, 641,
647-648, 712-713, 769-773, 1400-
1404
- c) D'ALTRES AUTORS
- Abbas Isaac 1027-1029, 1067-1071,
1319-1321

- Anselmus Laudunensis 1128-1129
 Augustinus 378-380, 401-403, 417-418, 435, 1334-1336, 1587
 Beda 673-676, 1128-1129
 Bernardus 1410-1411
Decretales 758-761, 1325
Decretum Gratiani 1325, 1587
 Eusebius 466
 Eutropius 466
 Florus 466, 1000, 1128-1129
Glossa 584-585, 785-788
 Gregori el Gran 964-960, 1292-1293
 Hieronymus 466, 925-927, 961-962
 Isidorus 49, 925-927
 Iustinus 466
Misericors fuit Deus illis... 716
Oraculum Eritbeae 415-416
 Paschasius Radbertus 989-1046
 Paulus Orosius 466
 Petrus Comestor 10-11, 1075
 Petrus Ioannis 972-974
 Petrus Lombardus 309, cf. 294-295
 Priscianus 687-689
 Ptolemaeus 454
 Ricardus de Sancto Victore 785-788, 1299-1302
Vae mundo in centum annos 422, 716
 Walafridus Strabo 72-73

TAULA DE MOTS

En aquesta taula no són assenyalats els casos en què una forma idèntica es troba més d'una vegada en la mateixa línia.

És una taula de lemes o formes que no té en compte llur funció sintàctica i així un ,alias' tant pot ésser acusatiu plural d',alius, -a, -um' com adverb; i , -que' conjunció es pot trobar al costat d'un ,que' pronom relatiu.

Les formes pertanyents a la declinació o a la conjugació d'una única paraula són agrupades a continuació d'aquella seva forma amb la qual els diccionaris acostumen a encapçalar les respectives entrades; si aquesta paraula no figura en el text ací editat és col·locada dins parèntesis i escrita d'acord amb la grafia de la Baixa Edat Mitjana (,celum', no ,caelum');

La present *Taula* es limita a les formes del text i no inclou les possibles variants de l'aparat crític.

Si sempre cal tenir present la tirada humana a l'error, amb més raó en casos com el present; l'autor se n'excusa.

a	13, 24, 47, 54, 75, 79, 94, 95, 115, 132, 143, 150, 159, 172, 220, 233, 249, 256, 305, 312, 347, 349, 364, 396, 423, 425, 429, 454, 456, 499, 519, 525, 566, 575, 581, 611, 634, 669, 674, 679, 683, 717, 724, 743, 751, 757, 757, 758, 759, 770, 788, 835, 850, 862, 904, 916, 920, 925, 926, 932, 934, 937, 956, 957, 961, 1099, 1120, 1124, 1132, 1140, 1181, 1185, 1193, 1205, 1207, 1229, 1253, 1270, 1275, 1276, 1289, 1322, 1351, 1377, 1446, 1464, 1502, 1503, 1549, 1550,	(abstineo) abstinendo 1185-1186 (abstinentia) abstinentie 1213 (abundo) abundabit 1524; abundare 903, 1384; abundauerit 1125 abundanter 1262 abundantia 776 ac 109, 123, 127, 186, 206, 221, 965, 1098, 1200, 1442, 1573 (accedo) accedunt 179, 265, 1103; accesserunt 776; accedenti 262 (accepto) acceptandus 333 (acceptio) acceptionibus 714 (accipio) accipit 655, 674, 757; accipitis 1247; acciperent 1454; accipitur 693-694; acciperetur 473-474; accipi 689; accipienda 555; accipiendam 538-539; accipiendo 177 accubitus 1239 (accusator) accusatores 1097 acquiesco 416; acquiescere 911; acquiescendum 615 (acquirō) acquiruntur 1023 actus 183; actum 849; actibus 233, 507, 810, 1328, 1433, 1471 (aculeus) aculeos 1402 ad 4, 6, 8, 50, 53, 60, 68, 87, 89, 91, 100, 108, 109, 110, 137, 164, 167, 179, 182, 205, 209, 246, 262, 265, 297, 299, 338, 344, 346, 363, 394, 403, 406, 411, 413, 415, 420, 422, 425, 428, 436, 443, 445, 449, 450, 455, 465, 469, 485, 494, 508, 522, 524, 531, 534, 540, 550, 551, 554, 556, 559, 572, 590, 595, 598, 599, 608,
ab	45, 48, 55, 138, 140, 156, 172, 180, 365, 418, 445, 449, 474, 504, 520, 521, 527, 627, 707, 733, 753, 795, 807, 836, 851, 957, 990, 1005, 1006, 1011, 1024, 1096, 1097, 1105, 1110, 1185, 1191, 1203, 1236, 1242, 1247, 1303, 1349, 1503, 1533, 1578	
Abacuch	780	
abbas	1027, 1067, 1320	
(abhominabilis) abhominabile	1337	
abhominabiliter	1145	
(abhomino) abhominari	1320-1321	
abhominatio	320, 676; abhominatio nis 536; abhominatorem 525, 1347-1348	
abiectio	798	
(abnego) abnegantes	1560	
Abraham	1134; Abrahe 786, 1135	
(abscedo) abscedunt	24	
(abscondo) abscondisti	1120; abscondit 13	
absolute	606, 612, 617, 784	
absque	234, 1482, 1507	

- 630, 635, 644, 645, 646, 647, 659, 661, 682, 691, 694, 700, 703, 711, 724, 733, 742, 753, 754, 755, 764, 765, 766, 775, 795, 815, 827, 834, 837, 850, 851, 884, 892, 907, 939, 945, 946, 951, 960, 962, 978, 988, 997, 1016, 1017, 1037, 1057, 1059, 1086, 1091, 1103, 1124, 1135, 1149, 1157, 1163, 1165, 1197, 1204, 1215, 1222, 1223, 1267, 1273, 1275, 1278, 1301, 1304, 1309, 1329, 1331, 1355, 1360, 1392, 1404, 1418, 1425, 1427, 1429, 1446, 1454, 1457, 1463, 1502, 1519, 1526, 1532, 1541, 1546, 1547, 1554, 1563, 1567, 1588
- (addo) addunt 839; addidit 613, 627; additur 763;
- (addisco) addiscere 1069
- adeo 1203, 1406
- adhibeo 434; adhibere 422-423
- Adhuc 89, 840, 1392
- (adimpleo) adimplere 117; adimplebitur 258; adimpleri 484;
- (adiungo) adiunxit 529-530; adiunctum 435
- (admitto) admittit 306; admittunt 861; admittent 43
- (admoneo) admonet 86, 1274, 1566
- (adoro) adorari 984
- (adsum) adsit 509, 510
- (advenio) aduenerat 349; aduenerit 587; adueniret 626
- aduentus 518-519, 659; aduentum 515, 516, 849; aduentu 1436
- (adversor) aduersatur 334; aduersantur 1439; aduersabantur 1376, 1416; aduersantium 842
- (adversarius) aduersariorum 286, 1553; aduersarios 1567-1568
- (adversitas) aduersitate 1382
- aduersum 1537
- aduersus 1314; aduersus 133
- (adverto) aduertunt 303
- (adulo) adulando 1264-1265
- (adultero) adulterantes 316
- (adulter) adulteri 315; adulteris 1154
- (adulterinus) adulterinis 792
- adventus 847
- (aestimo) estimari 1367; estimantis 944
- (aestimatio) estimationis 1345, 1396; estimatione 1208
- affectio 1342; affectione 1557; affectiones 1088; affectionum 1031
- (affero) afferre 729
- (affirmo) affirmant 893; affirmare 168
- Agabus 362
- (ago) egissent 1423; agere 1222
- (agnus) agni 972, 977
- (agnosco) agnosceret 1108
- (aggravo) agraua 1479
- (agricola) agricole 1455, 1458; agricolis 1452, 1466, 1467; agricolas 1454, 1469
- (ago) aguntur 1166
- (aio) ait 10, 14, 163, 256, 541, 592, 798, 808, 872, 891, 988, 1075, 1112, 1299, 1334, 1410, 1487, 1586; aiunt 331, 1466;
- (ala) alas 1420
- (Albus = Blanc) Albi 4
- (alius) alia 290, 360, 909, 1581; aliiud 303, 428, 430, 432, 493, 502, 755, 905, 1141; alium 561, 563, 1278, 1455; aliam 971; alias 231, 444, 1366; alio 895; alii 148, 723; aliorum 135, 1505; alios 994, 1378, 1456; aliis 20, 376, 636, 714, 1124, 1198, 1254, 1271, 1381, 1467
- alibi 126, 188, 894, 899, 1127, 1237, 1280
- (aliquis) alicius 203-204, 214, 507, 516, 756, 976; aliqui 243
- (alieno) alienantur 76, 364, 835; alienari 136, 172; alienentur 115; alienati 47, 719
- (alienus) alienis 757
- alioquin 749
- aliqua 244, 1042
- aliquando 441, 1585
- aliquis 438, 1278; aliqua 426, 427, 497; aliquid 21, 227, 566, 1162; aliquem 439, 586, 1321; aliquam 508, 1264; aliquo 1011; aliqui 243; aliquibus 243-244, 727
- (ala) alis 1216
- Almagesti 455
- (altare) altari 1284, altaria 1186
- alter 1503; alterius 1364, 1380; altero 753, 754, 1503, 1535
- Altissimus 804, 805; Altissimi 37
- (altitudo) altitudine 1048; altitudinem 1107
- (allego) allegasset 559, 560; allegando 1266; allegata 1398
- (alligo) alligant 1115
- (altus) alti 131
- (amator) amatores 1559

- ambitio 1194; ambitionis 1040, 1088; ambitionem 1245
ambitiosus 1260
(ambulo) ambulas 212; ambulat 212, 991, 1068; ambulatis 46; ambulans 240; ambulabunt 210; ambulare 1071; ambulans 125, 241
amen 1225, 1428, 1594
(amens) amentes 1171
(amitto) amittit 1230
(amo) amant 1235, 1239, 1240; amantes 1556
amor 1528; amore 156, 1343, 1529
Amos 723
(amplector) amplecti 985; amplectentur 1530, 1566
(amplexo) amplexari 1535
amplius 567, 1271, 1306
an 480, 657, 657, 657
(anathema) anathemate 72
(anathemizare) anathemizant 154
anetum 1078
angelice 1211
(angelus) angelum 425, 1358; angelorum 360, 1179
(angulus) angulis 1236
anima 1230; anime 859; animam 36, 549; animo 227, 263
(animadverto) animaduertunt 1059; animaduertant 96, 1350; animaduertite 293; animaduertere 58, 101, 919, 1193; animaduertens 1307
(animal) animalia 1339
(animositas) animositates 1369
animus 1206
annus 484, 640; anno 462; annum 646; anni 446, 785; annorum 781; annis 449
(annullo) annullare 250
(annuntio) annunciat 269; annunciet 608; annuntiarent 384; annunciantes 288; annunciasset 393
annunciatione 573
(annunciatio) annunciatione 573; annunciationem 357;
annunciationes 630; annunciationibus 606-607, 613
ante 239, 594, 625, 1013, 1374
antequam 170, 503, 509, 510, 878
Antichristus 975; Antichristi 146, 411, 488, 521, 524, 532, 561, 580, 603, 625, 950, 951, 963, 1176; Antichristo 537, 969, 984
Antixristus 512; Antixristi 166, 516
(aperio) aperit 16; aperire 16; aperitur 332; aperta 282; apertis 1074
aperte 29, 200, 498, 526, 591, 621, 970, 1010, 1014, 1121, 1168, 1255, 1338, 1353m 1373, 1397, 1474, 1494, 1516, 1527, 1581
apertissime 272, 602
apex 498, 500
Apocalipsis 970; Apocalypsis 15; Apocalypsi 393, 766, 1537
Apologia 1
apostasia 1298
Apostolus 52, 77, 99, 103, 118, 163, 208, 210, 216, 256, 338, 572, 590, 606, 661, 746, 752-753, 809, 813, 818, 823, 892, 1159, 1165, 1189, 1319, 1355, 1399, 1516, 1532, 1554; Apostolo 25, 68, 88, 625, 1391; Apostolum 61, 107; Apostoli 21, 85, 95, 578, 601, 694, 820, 1356, 1570; Apostolorum 647, 810, 1433; Apostolis 361, 872; Apostolos 1357
(appareo) apparent 933; apparetis 934; apparuit 395; apparuisset 858; apparens 943; apparenti 1343-1344; apparentem 1342; apparentibus 244, 296
apparenter 868
(apparentia) apparentiam 978; apparentiam 1004, 1309
(appello) appellare 1387
(appeto) appetunt 1196; appetentes 1232
appetitus 1194
(apprehendo) apprehensum 1465; apprehensis 1455
(approbo) approbat 418
(appropinquo) appropinquavit 386; appropinquabit 384-385, 385, 387-388, 853; appropinquasset 1453-1454
appropinquo 591; appropinquationem 599, 608
(approprio) appropriat 818
(approximo) approximant 485
apud 980, 1161, 1162, 1201, 1202, 1578, 1580, 1583
aqua 860, 1408; aquam 859, 860
arbitratus 63
arbor 1136; arboris 1135-1136;
(ardeo) ardent 1213; ardens 1426
ardor 1273
argentum 1305, 1334

- (arguo) arguit 444, 1234, 1245, 1255, 1353, 1425, 1428, 1433; arguebat 1415, 1417; arguebant 1062; arguatur 1316; arguendum 1567
 (argumentor) argumentari 894
 argumentum 334, 897; argumenta 123
 (aridus) arida 991; aridam 1256
 ariolus 833
 (Aristoteles) Aristotilis 135
 arma 1022
 (armo) armentur 1552
 (ars) arti 1100
 (articulus) articulum 428; articulis 431, 767
 (ascendo) ascendens 973, 975, 976; ascendentem 971, 973
 (asperitas) asperitates 1547
 (aspis) aspidis 837
 (asserer) asserit 472, 526, 596, 630; asserunt 40, 222, 555; asseruit 382; asserere 149, 317, 370-371, 400, 481, 716; assereret 588; asseritur 236
 assertio 146, 383, 410, 487; assertionis 414, 436; assertiones 141, 143, 152, 160, 171, 184, 196, 207, 222, 224, 225, 230, 255, 282, 407; assertionum 174-175, 298-299, 367; assertionibus 779, 840
 assertiue 471
 assidue 486, 1211
 (assigno) assignari 734
 (assumo) assumit 994, 1009
 (astronomia) astronomie 454, 455
 (astronomus) astronomos 460
 (astruo) astruit 730; astruat 567; astruebatur 625
 (astutia) astutiam 950
 atque 2, 59, 125, 247, 783, 941, 1031, 1087, 1103, 1147, 1180, 1188, 1209, 1314, 1328, 1369, 1383, 1572, 1588
 (attendo) attendite 1016, 1274, 1351; attendere 760; attendentes 1269; attendenda 547, 550
 attente 56, 170
 (attentio) attentione 476
 (attribuo) attribuebant 1100
 auaritia 1497; auaricia 1280; auaricie 1041, 1259, 1283
 (auctoritas) auctoritatem 826; auctoritate 20, 38, 650, 1353-1354, 1397
 (audeo) audebunt 316-317; aueret 489
 (audio) auditis 704; audivistis 142, 231, 287, 376, 481, 774, 888, 986; audiverunt 1387; audiant 1480; audistis 322, 441, 532, 1499; audite 1476; audire 43; audientes 1476; audita 1590
 (aufero) auferre 1101; aufertur 27; auferatur 113; ablatum 670, 675
 Augustinus 375, 378, 381, 401, 417, 461, 472, 1334, 1586; Augustini 435, 442, 473
 (aureus) aureum 1300; auream 73
 (auris) aures 837, 1479; auribus 1480
 aurum 964, 1334; auri 1311
 aut 43, 63, 82, 83, 102, 147, 163, 177, 192, 204, 254, 309, 314, 318, 324, 332, 367, 386, 438, 440, 446, 497, 498, 561, 570, 577, 578, 614, 643, 651, 747, 829, 867, 870, 886, 888, 891, 947, 980, 1020, 1045, 1049, 1062, 1063, 1085, 1086, 1186, 1194, 1198, 1265, 1270, 1277, 1296, 1316, 1320, 1328, 1331, 1341, 1366, 1367, 1395, 1396, 1412, 1512, 1566
 autem 25, 28, 31, 45, 54, 169, 205, 220, 265, 319, 343, 456, 549, 592, 638, 662, 684, 716, 766, 793, 839, 930, 935, 996, 1026, 1047, 1080, 1093, 1116, 1141, 1201, 1215, 1226, 1276, 1302, 1323, 1353, 1427, 1430, 1431, 1432, 1453, 1457, 1458, 1490, 1560
 (Babilon) Babilonis 1223
 Balaam 831
 (baptizo) baptisati 813, 821
 (baptismus) baptismi 860
 Baptista 1131; Baptiste 358
 barbarus 1160
 Barnaba 363
 (baro) barones 1202
 (basilica) basilicas 1186
 (beatitudo) beatitudinis 100; beatitudinem 98
 beatus 478, 856, 1410, 1494; beatos 201
 Beda 673
 Belial 552
 (bellum) bello 1020
 bene 142, 1222
 (benedico) benedicerentur 787
 (benedictio) benedictiones 1362
 (benignus) benigna 1319; benigni 1173
 (benignitas) benignitate 1558
 Bernardus 1410; Bernardi 1217

- bestia 972, 975, 982; bestiam 971, 982, 983
 Bethsayda 1421
 (bibō) bibit 877
 (blasphemo) blasphemare 567; blasphematur 805; blasphemabatur 1497;
 blasphemia 800, 806, 828; blasfemia 811
 blasphemus 802?; blasphemī 1556
 (bonus) bona 1022, 1266; bonum 623, 1136, 1278; bono 1364; bonis 1033
 (brevis) breuissimo 483
 breuitas 405; breuitatis 391; breuitatem 402
 bubulcaritas 1177
 bubulcus 164
- (cachinno) cachinnans 201; cachinnasse 200
 (cachinum) cachinnis 206
 (cado) cadit 500; cadere 1513; ceciderunt 1455; caderent 1348
 calculatio 473; calculationis 458-459; calculationem 456, 469; calculatione 454
 calculo 439; calculantes 459-460
 (calix) calicis 1092-1093, 1094
 (calumnior) calumpniari 1383
 (camelus) camelum 1080, 1090
 (canis) canes 541, 555, 564; canibus 778
 (canon) canonis 154, 448, 492, 642, 785; canone 503, 557; canones 1325
 (canonicus) canonica 639; canonicum 5; canonicē 857; canonicas 672, 763, 1086
 (cantus) cantu 657; cantibus 1238
 (canticum) cantica 360; canticis 119, 1188
 capella 281
 (capio) capere 398
 (capitulum) capitulo 856, 972
 (captivo) captiuantium 1028
 (captivus) captiuas 1561
 caput 196, 953, 975, 1300; capite 670
 (carcer) carceres 727
 (careo) carent 500; carebit 501; carenti 1021
 (caritas) caritatis 163, 179, 1318; caritatem 26, 1537; caritate 160
 caritativae 155
 (carnalis) carnali 1139, 1143; carnalem 1261; carnales 1285; carnalibus 1082
 (carnalitas) carnalitatē 1006, 1012
 (caro) carnis 695-696, 1007; carnem 695, 788; carne 696, 1214;
 (castitas) castitatem 1007
 (casus) casu 566
 casualiter 569, 889
 caterua 973, 976
 cathedra 121; cathedram 1112; cathedras 1239
 catholicus 1163; catholica 91, 225; catholicorum 145, 488; catholicarum 248; catholicas 247
 catholice 110-111, 140, 152, 161, 283, 745, 905
 (caueo) caueant 1351
 causa 214, 734, 1301; causis 151, 416
 (causo) causetur 1503
 (caecus) cece 1094; ceci 1080, 1489, 1559; ceco 1032
 (caecitas) cecitatem 1065, 1106, 1102, 1076
 (cedo) cedunt 1410
 (celebratio) celebratione 1326
 celebris 308
 (caelestis) celesti 232; celestem 721, 1232; celestia 157, 1508; celestium 1030-1031, 1212
 (Celestinus) Celestini 288
 celum 1216; celi 1120; celo 273; celorum 385, 1127, 1374
 cella 1205
 (caena) cenis 1239
 centenarium 166
 cera 1229
 (cerimonia) cerimonie 1054; cerimonias 1066; cerimoniis 1053
 certe 759
 (certifico) certificatur 453; certificati 774
 certissimum 862
 certitudo 151, 447; certitudinis 669; certitudinem 457, 740, 776; certitudine 464
 certus 257; certa 448; certum 756, 870, 890, 1170; certo 909, 947; certam 1588;
 (cervix) ceruice 1434
 (ceterus) cetera 273, 414, 817, 1369; ceteris 777, 852, 913, 968, 1143, 1152, 1155, 1157, 1195, 1214, 1372, 1504, 1511, 1579, 1584
 (chamus) chamo 486
 Christus 25, 62, 64, 383, 394, 512, 532, 542, 550, 566, 584, 635, 797, 914, 921, 952, 987, 1000, 1009, 1074, 1076, 1112, 1118, 1244, 1273, 1349, 1373, 1388,

- 1403, 1415, 1444, 1460, 1536, 1542; Christi 65, 69, 76, 95, 101, 106, 107, 164, 197, 253, 316, 358, 462, 515, 519, 596, 649, 775, 814, 819, 820, 822, 823, 824, 825, 967, 978, 1162, 1175, 1357, 1379, 1509, 1528, 1549, 1571; Christo 67, 491, 588, 796, 814, 821, 831, 916, 945, 952, 1099, 1107, 1361, 1386; Christum 62, 64, 445, 567, 802, 806, 1061, 1103, 1105, 1277, 1302, 1376, 1462
- (cibus) cibum 211, 213
 (cilicium) cilicio 1422
 ciminum 1078; cimino 1082
 (cinis) cinere 1422
 circa 90, 104, 280, 849, 949, 958, 1512, 1515
 circiter 447
 (circueo) circuitis 1256
 (circularis) circulari 646
 circumcisio 1160
 (circumdo) circumdedit 1451
 circumstantia 505; circumstantiis 757
 (circumspectio) circumspectionem 988-989
 cito 611, 613, 1227; citius 1344
 citra 456
 (civilis) ciuilem 187
 (civitas) ciuitatem 1448-1449; ciuitate 417, 1448; ciuitates 1482
 (clamo) clamat 133, 812, 1118, 1350; clamant 1024; clamabat 928; clamet 845, 1516; clamans 200; clamante 88; clamantes 1386
 (clarus) claram 1442; clarissimum 279
 clare 718, 1016; clarius 505
 (clareo) claret 589; clareat 1401
 (claresco) clarescit 140-141
 (claritas) claritate 569
 (claudio) claudit 15-16; clauditis 1374; claude 343, 1479; clausi 346; clauserat 350-351; clauso 121
 Claustrales 1085, 1142, 1181, 1510
 (claustrum) claustro 1205
 (clausura) clausuras 136
 (cogito) cogitant 181
 (cogitatio) cogitatione 1508
 cognosco 879; cognoscitis 215; cognoscunt 175; cognoscebant 1461; cognoscut 22, 273; cognoscat 159, 748; cognoscere 310, 719, 979-980, 1477, 1478; cognoscerent 772; cognoscetis 920-921, 1276; cognoscitur 1168; cognoscuntur 740; cognoscatur 510; cognosceretur 1347; cognoscendi 759; cognoscendo 535; cognita 173, 208; cognite 1438; cognitam 1046;
 (cognitio) cognitione 1463
 (cognoscibilis) cognoscibilibus 100
 (cogo) coguntur 1034, 1343
 (colo) colant 1090
 Colossenses 1159
 (collecta) collecte 248; collectam 363
 (cololegiatus) collegiatam 1526
 collegium 281, 811; collegio 494, 1210, 1390; collegia 298; collegiis 1197
 (commendo) comendant 176
 (comestio) comestionis 1087
 (committo) committit 898;
 committitur 1335
 (commoneo) commonentes 120
 (communis) communibus 757-758
 (communico) communicastis 292; communicant 1329; communicare 1285-1286
 (commuto) commutantur 1338
 comodum 1333
 (comparo) comparetur 60
 (compar) comparibus 1200
 (compassio) compassionem 1292; compassione 1259-1260, 1283, 1291; compassione 1261
 (compatior) compatitur 1293
 complementum 1439-1440
 (compleo) compleri 480, 482
 (compositio) compositionem 455
 (comprehendo) comprehendit 1469; comprehendere 595; comprehendat 593; comprehensura 596
 (comprobo) comprobare 763; comprobarent 726
 (computo) computandi 770
 (communico) comunicant 41
 (conor) conatur 251
 (concedo) concedatur 755
 (concipio) conceptum 359
 conceptus 23, 28
 (concedo) concessit 282; concessa 350; concessum 598
 (concipio) concipiens 1314
 (concludo) concluditur 520
 (concordo) concordat 600, 779, 1321; concordant 767-768
 (concors) concordes 947

- concordia 769; concordiam 299, 415, 422, 436, 550, 791
 concorditer 1226-1227
 (concurro) concurrant 909, 1582
 (condamno) condampnant 171
 (condignus) condignos 1132-1133
 conditionaliter 471
 conductus 834
 (confero) confert 93; conferet 98-99; conferrent 1178; conferentis 337
 (confessio) confessionem 1119; confessione 282, 283; confessionibus 1327
 (confido) confidunt 19, 189; confidebant 1053, 1139
 (confidentia) confidentiam 1047
 (configuro) configuret 797
 (confirmo) confirmat 522, 690; confirmantur 1407
 confiteor 1119, 1398; confitentur 1085; confiteri 1478, 1492; confitebantur 1250; confitebor 1545
 (conformo) conformat 81, 1020-1021; conformant 123; conformari 378; conformentur 57
 (conformis) conformes 701
 (conformitas) conformitatem 645
 (confrico) confricabant 1063
 (confundo) confusi 276
 (confusio) confusionem 691, 1394; confusione 477-478
 (confutatio) confutationem 1571
 (congaudeo) congaudeant 169; congaudere 163
 (congelatio) congelationem 1408
 (congrego) congregat 1419; congregare 1419
 (coniecturalis) coniecturalia 426
 (coniectura) coniecturis 226
 coniunctio 678, 693, 697, 702, 705
 (connumero) connumerantur 202; connumeraverit 808
 conqueritur 1536
 consciencia 1057
 (consequor) consequi 1164; consequantur 1344; consequens 139, 635; consequentis 898
 consequenter 665-666, 703, 1196, 1505
 (consequentia) consequentie 703
 (conservo) conseruantur 1023
 (considero) considerat 1067; consideranti 1147; considerantes 1269
 (consideratio) considerationem 403, 665, 666, 917; consideratione 404, 1066-1067, 1565; considerationes 90, 686; considerationibus 70
 consilium 29, 31; consilio 201, 232, 911; consilia 1204; consiliis 1328
 (consistit) consistit 1318
 (Consistorium) consistorio 188
 consonantia 546, 539, 559
 (consono) consonat 428; consonant 610; consonet 543; consonans 741
 (conspectus) conspectui 185; conspectu 570, 931, 937, 1054
 constanter 841
 (constituo) constituit 1532; constituunt 181; constituent 909
 (consto) constat 37, 106, 196, 368, 398, 424, 456, 458, 530, 533, 549, 585, 822, 859, 1171, 1492, 1504, 1513, 1525, 1533, 1578, 1583; constet 223, 862, 890
 (constringo) constringere 486
 (consumo) consumitur 1228
 consummatio 397, 1439; consummationis 591; consummationem 396, 398-399, 449; consummatione 395
 (consurgo) consurgens 126
 (contemplor) contemplari 917
 (contemplatio) contemplationis 1211
 (contemno) contempnit 1413-1414; contempnent 1529; contempnere 157, 1534; contempnendo 1185; contempnibiles 1396
 contemptus 725-726; contemptu 254; contemptum 201, 237, 1348; contemptibus 206
 (contero) conterat 1404
 contigit 33, 1072, 1385
 (contineo) continet 652, 1520; continentur 129-130
 (contingo) contingit 1031-1032, 1096, 1102, 1199, 1306
 continuo 1507
 contra 329, 374, 401, 555-556, 921-922, 1118, 1153, 1217, 1313, 1401, 1474
 (contradico) contradicunt 765; contradicebat 1471; contradicendi 179-180
 contrarius 588, 619, 629, 833; contraria 512-513; contrarii 946, 1175; contrariorum 517
 (contristo) contristatur 211

- (convenio) conuenit 577, 714, 967, 1050; conuenit 486; conueniendi 1086
 (converto) convertetis 571; conuertitur 1303-1304; conuertantur 1481; conuertens 270
 (copulo) copulare 706
 (copulativus) copulatiuam 671; copulatiue 678, 684, 693, 697, 702, 705-706
 cor 864, 1054, 1083, 1479; corde 124, 181, 1191, 1480, 1530; corda 1362; cordibus 52, 1434
 coram 66
 Corinthios 330, 700, 747, 753, 1356, 1399; Corintios 338
 (cornu) cornua 971, 977
 corpus 814; corporis 814, 954; corpori 1262; corpore 820, 821
 (correctio) correctionis 253, 1414
 (correspondeo) correspondenti 999
 (corrigo) corriguntur 1412
 Corroazin 1421
 (corrumpo) corrumpuntur 1407; corruptentes 1371; corruptam 1330
 corruptela 1324; corruptelam 1373
 (corruptio) corruptionem 1254; corruptio-nes 1268
 (cotidianus) cotidiane 7
 cotidie 432, 1403-1404
 creatura 1164
 (creo) creavit 804
 credo 718, 902; credunt 1051, 1172, 1186; credidistis 1430; crediderunt 1249, 1431; crederetis 1432; credere 312, 612, 732, 1246, 1378; credant 574, 841; credatur 579, 618; credentes 79; credendum 607, 609, 626, 717, 731; credenda 546
 (cribo) cribatis 614
 (crimen) crimina 1383
 (criminator) criminatores 1087-1098, 1558
 (crucifigunt) crucifigetis 1447; crucifixum 62
 (crudelis) crudeles 1111
 (culex) culicem 1080, 1090
 culpa 1539; culpam 1288-1289, 1484; culpe 1064, 1581; culpas 1383
 (culpabilis) culpabilem 1065-1066
 cum 30, 36, 40, 46, 72, 77, 96, 99, 105, 112, 172, 191, 198, 209, 210, 216, 223, 229, 235, 247, 297, 320, 323, 331, 343, 352, 363, 395, 429, 461, 471, 476, 498, 502, 525, 532, 535, 544, 546, 557, 563, 567, 568, 572, 580, 584, 600, 607, 638, 641, 649, 655, 659, 661, 664, 669, 670, 675, 682, 683, 684, 700, 704, 708, 716, 733, 744, 759, 761, 768, 777, 779, 793, 796, 807, 836, 841, 843, 845, 846, 862, 871, 876, 887, 890, 901, 907, 909, 914, 916, 918, 922, 945, 952, 981, 990, 1002, 1009, 1014, 1030, 1033, 1069, 1076, 1105, 1107, 1118, 1125, 1131, 1140, 1165, 1169, 1170, 1172, 1179, 1182, 1189, 1228, 1235, 1237, 1246, 1249, 1253, 1255, 1257, 1280, 1294, 1295, 1302, 1312, 1322, 1323, 1329, 1332, 1342, 1360, 1373, 1381, 1401, 1413, 1417, 1420, 1425, 1428, 1450, 1453, 1465, 1494, 1516, 1523, 1525, 1532, 1537, 1542, 1576, 1581, 1582
 Cumque 121
 (cunctus) cuncta 1184; cuncti 1304; cuncte 787; cunctos 637, 1179, 1468, 1565; cunctas 571; cunctis 236, 914, 1179, 1335, 1393, 1515, 1575
 cunctisque 790
 (cupidus) cupidi 1368, 1556
 cupiditas 137; cupiditatis 1041, 1259, 1273, 1283, 1331, 1335
 cuprum 1310
 (curo) curent 840; curauit 852; curabunt 43
 curia 287; curiis 1241
 (curiositas) curiositatem 84
 (curiosus) curioso 1188; curiosis 1188, 1238; curiosas 90
 (custodio) custodit 129, 1403; custodias 127
 (cymbalum) cymbalis 1188
 D. 1585
 (damnabilis) dampnabilior 1583
 (damnatio) dampnationis 1474-1475
 (damno) dampnauit 696
 Daniel 343, 345, 526, 536; Danielis 529, 557; Danielelem 343, 524, 531, 534, 554, 560, 1299; Daniele 519, 525, 768
 dantes 216
 Dauid 1386, 1388; david 720, 876
 (davidicus) dauiticam 1387
 de 2, 19, 41, 96, 98, 101, 107, 122, 126, 131, 143, 146, 148, 150, 163, 189, 257, 269, 282, 289, 298, 371, 407, 410, 417, 421, 447, 448, 481, 487, 508, 523, 528,

- 529, 637, 561, 584, 586, 605, 628, 636, 646, 647, 649, 662, 665, 691, 696, 704, 714, 721, 761, 766, 767, 773, 784, 787, 793, 794, 797, 803, 820, 821, 831, 839, 866, 876, 885, 890, 891, 893, 963, 971, 973, 974, 975, 976, 982, 997, 998, 1038, 1048, 1050, 1053, 1076, 1082, 1085, 1122, 1130, 1134, 1143, 1153, 1175, 1179, 1182, 1214, 1234, 1245, 1250, 1254, 1280, 1282, 1339, 1353, 1355, 1360, 1363, 1364, 1372, 1380, 1400, 1416, 1424, 1427, 1432, 1444, 1448, 1449, 1486, 1494, 1498, 1504, 1522, 1536, 1541, 1591
- (dealbarus) dealbatus 932, 1355
- (debeo) debet 10, 46, 594, 676, 730, 751, 841, 864, 950; debetis 244, 486, 642, 767, 793, 796, 913; debent 617; debuit 732; debeat 480, 482, 762; debeant 622, 653, 658; deberent 190; debuerit 341; debetur 939
- (deceptio) deceptionis 1349
- (decipio) deceptus 465
- (decimo) decimare 1083; decimatis 1077
- (decima) decimas 1082
- (decimus) decimo 330, 388, 417, 747, 970
- (declaro) declarat 1399; declaratur 169, 238; declarata 641; declaratum 483;
- (declino) declinet 492; declinetis 920
- (decoro) decorentur 1154
- dedicant 1084
- (deduco) deducat 827; deducatur 102
- (deficio) deficient 683; defecerunt 1587-1588; deficeret 459; defectum 297
- defectus 830, 1059, 1308
- (defensio) defensionem 1571
- deforis 1092
- (deformitas) deformitates 59
- deinde 665
- deliramentum 307, 366
- (deliro) delirant 310, 331; delirent 1169
- (demon) demones 1407
- (demonium) demonia 1544, 1548
- (demoniacus) demoniacorum 1099
- (demonstro) demonstrat 477; demonstravit 1132; demonstrare 71
- (demon) demonum 1178
- (denego) denegantes 1313
- (denoto) denotat 1008; denotatur 982; denotandam 559, 711
- (denuntio) denunciatur 602
- (denuntiatio) denunciacionem 623
- (deordino) deordinatur 1335-1336
- (dependo) dependet 753
- (depono) deponentes 774
- (depravo) depravant 479; deprauare 44; deprauatur 871; deprauatos 368; deprauatores 1098
- (depressio) depressionem 1381
- (deputo) deputatum 1501
- (deriuo) deriuatur 1194
- (desero) deserit 1007; deserta 1483
- (deservio) deservire 221
- (desidero) desideret 1381; desiderando 157
- (desiderium) desiderio 1508; desiderii 1562-1563
- (designo) designat 1310-1311; designant 688-689; gnatur 73; designantur 966; designata 1305;
- desipientia 1051
- (desolatus) desolate 1482
- (desolatio) desolationem 676
- (despicio) despecti 863
- (despumo) despumare 1591
- (destino) destinantur 1547
- destructio 603
- (destruo) destruetur 99; destruxit 1533
- (detego) detegetur 896
- deterior 1013, 1584; deteriores 913, 1575, 1587
- (determino) determinat 308, 337, 658; determinare 371; determinavit 323-324; determinet 666, 914; determinans 699; determinantes 374; determinatum 698; determinato 515
- (detestor) detestatur 1245; detestaretur 923; detestandum 630
- (detineo) detinent 1365; detinentur 1181
- (detraho) detrahere 1383
- detrimentum 63
- (devenio) deueniunt 1517
- (deuio) deuare 138
- (deviatio) deuaciones 59
- (devito) deuata 1561
- deuium 492
- (deuoro) deuorata 267
- deuotio 1301, 1303; deuotionem 1101, 1103, 1211;
- (devotus) deuotis 1571
- Deus 97, 255, 351, 493, 568, 587, 695, 737, 858, 881, 888, 1123, 1134, 1167, 1289, 1396, 1483, 1592; Dei 12, 29, 32, 36, 39, 52, 115, 129, 132, 216, 219, 239,

- 262, 316, 353, 417, 729, 744, 784, 824, 857, 861, 863, 887, 917, 920, 1058, 1070, 1125, 1165, 1166, 1168, 1190, 1251, 1429, 1546, 1559, 1576; Deo 66, 67, 77, 151, 233, 249, 634, 717, 724, 759, 850, 862, 1082, 1248, 1290, 1322, 1337, 1594; Deum 492, 801, 1161, 1496, 1580, 1583;
- (Deuteronomium) Deuteronomio 758
- dico 748, 1134, 1225, 1423, 1428; dicit 30, 96, 204, 272, 279, 338, 343, 443, 525, 527, 566, 616, 662, 700, 704, 729, 797, 818, 857, 859, 871, 883, 962, 963, 968, 970, 975, 992, 1009, 1027, 1118, 1125, 1165, 1234, 1237, 1246, 1249, 1255, 1281, 1351, 1356, 1360, 1373, 1425, 1428, 1523. 1537, 1542, 1568; dicitis 195, 243, 274, 377, 572, 678, 691, 716, 901, 903, 913, 1281, 1490; dicunt 308, 373, 538, 563, 669, 684, 803, 1114, 1287; dixi 1481; dixit 324, 378, 385, 389, 530, 583, 610, 626, 876, 982, 996, 1067, 1105, 1319, 1320, 1389, 1482, 1489, 1494, 1538; dixerunt 284, 1459; dixerat 594, 972; dic 1475; dicet 733; dicent 1542; dicat 77, 99, 112, 210, 216, 218, 498, 655, 843, 846, 908, 1014, 1189, 1411, 1477, 1532, 1576, 1581; dicant 89; dicere 165, 370, 606, 1133; diceret 530, 1077, 1131, 1417, 1420, 1450, 1491; dixerit 574, 584, 1281; dixerint 1113; dixisset 387, 394, 611, dixisse 931; dicitur 233, 262, 266, 268, 471, 582, 639, 762, 925, 1003, 1167, 1371, 1405, 1412; dicuntur 622, 735; diceretur 682-683, 899; dicens 79, 604, 780, 1112, 1274, 1458; dicentis 911; dicenti 124; dicente 180, 547; dicendo 1210, 1433; dictum 468, 528, 741; dicto 528, 529, 1321; dicta 177, 525, 527; dictorum 731, 791; dictas 170; dictis 539, 689, 779;
- (dicto) dictet 235
- dictio 501; dictionem 500; dictione 497; dictiones 686-687
- (disco) didicimus 431; didicistis 45; didicerunt 304, 305; didicisse 717
- dies 582, 583, 593, 594, 625, 663, 683; diei 594, 660; diem 602, 635, 640, 655, 666, 851; die 181, 581, 584, 664, 649, 1424, 1542; diebus 127, 847, 858, 1555
- (differo) differt 751: differre 733
- (difficile) difficilia 1111
- (diffundo) diffusa 52
- (digitus) digito 1116
- (Dignensis) dignensem 5
- (dignitas) dignitatis 1107; dignitatem 1198; dignitate 356; dignitates 940, 1240; dignitatibus 1367
- (dignus) dignum 478
- (dalato) dilatant 1237; dilatare 864
- diligenter 170, 246, 614, 1350, 1552
- diligentia 476
- (diligio) dillexerunt 1251; diligere 985
- diluuium 849; diluuiio 456
- diminutivum 391-392
- (dyonisius) Dionisii 282
- directe 600, 1142
- (directio) directionem 494, 600
- (directiuus) directiuum 491
- (dirigo) dirigit 549; direxit 590; dirigere 917
- (discedo) discedit 132, 903-904; discessit 140; discedite 1550; discedatis 256; discedere 220-221
- (disco) discunt 1391; discentes 1563; discedendis 82
- disciplina 517; discipline 1412
- discipulus 306, 388; discipuli 305; discipulorum 413, 523, 628, 931; discipulos 1061-1062
- (discordia) discordiarum 1370
- discrete 1307
- discretio 296; discretionis 302; discretionem 1304
- discretus 1151
- (dispono) disponit 1018; disponunt 100
- (disputo) disputant 89-90, 298
- (disquiro) disquirunt 298
- disseminate 145
- (dissensio) dissentiones 1369
- (dissolutio) dissolutiones 1056-1057
- (dissono) dissonat 429, 453-454, 624
- distantia 440
- (distinguo) distingant 396
- (distraho) distrahitur 1060
- (distribuo) distribuit 815; distribuere 819
- diuerse 906
- (diversifico) diuersificans 734
- (diverto) diuertere 1379
- (divido) diuidit 339
- (diuinus) diuina 41, 172, 543, 546, 693; diuini 116, 557; diuine 8, 112, 409,

- 1100; diuinam 372; diuinorum 880; diuinis 155, 721; (divisus) diuisi 926
diuisio 925
(dives) diuites 965
(divulgo) diuulgare 284, 1221
(do) dabit 255; dat 737; dant 1082; dedit 1167; dare 177, 778, 1288; det 1525; datur 26, 639, 640, 754, 759; dantur 824; detur 336, 644; dederit 294; dantes 216; datus 332; data 490; datum 58, 328, 725, 726; dandum 508
(doceo) docet 752, 1010, 1159; docuit 65, 760; docuerunt 95, 1534; docuerat 438; docuerit 103; docuerint 1535; docere 132; docens 131; docentes 120, 260, 1568; docendum 1546; docendo 93-94; docti 347
doctor 134, 306, 323, 326, 1393; doctorem 369; doctores 133, 275, 313, 367, 892, 924, 1243; doctorum 949; doctoribus 8, 41, 305, 317, 332-333, 349-350, 961
doctrina 85, 172, 198, 262, 600, 819-820; doctrine 69, 112-113, 158, 164, 1567; doctrinam 946;
(doctrinalis) doctrinale 60, 129
(documentum) documenta 60-61; documentorum 1392; documentis 82, 153, 1573;
(doleo) dolent 37
dolositas 589, 1312
dolosus 577
domesticatus 880
(domesticus) domesticis 850
Dominus 14, 270, 319, 498, 522, 657, 846, 855, 872, 1038, 1070, 1225, 1234, 1255, 1338, 1353, 1397, 1466, 1487, 1522, 1576; Domini 46, 274, 276, 582, 583, 594, 601, 626, 653, 659, 663, 748, 918, 1500; Domino 291, 1361; Domine 780, 1120, 1481, 1543
domus 1483; domum 992; domo 125; domos 1561, 1568
donum 335, 751; dona 338
(donatio) donationis 825
dono 752; donatur 1291
Donatus 688
donec 499, 1482
(dormio) dormiens 125
(dracho) drachonis 950
dubium 108; dubio 1191, 1547;
(dubius) dubios 176
(dubito) dubitat 543; dubitetis 1591
(duco) ducunt 1277, 1562; duces 1080; ducere 1278; ducuntur 1562
(dulcedo) dulcedine 1212
(dulcis) dulces 1361
duo 325, 446, 679, 884, 971, 977, 1000, 1138, 1178; duas 977; duobus 42, 309; duabus 416
(duodecimus) duodecimo 990, 1118-1119, 1487
dupliciter 334, 447, 651
duplo 1258
(durus) dura 1315, 1433;
(duro) durauit 386; durauerat 387; duraverat 387; duret 382; durare 379; duraturum 387, 392-393
(duratio) durationis 402, 405, 959; durationem 374, 399
(durities) duricie 1416, 1424
- e 1153
ea 6, 13, 14, 179, 418, 504, 744, 1105, 1116, 1121, 1219, 1266, 1451, 1530; eam 262, 265, 404, 527, 597, 993, 1380, 1395, 1397, 1452; eas 186, 243, 247; eandem 1124
ebrius 267
(ebullio) ebullire 951
ecce 278, 1446
ecclesia 285, 831, 956, 960; ecclesie 50, 185, 272, 438, 491, 513, 528, 767, 953, 955, 1469, 1566; ecclesiam 809;
(eclipsis) eclipses 458
(edifico) edificat 93; edificare 841; edificauit 1452;
(edificatio) edificationis 775; edificationem 87-88, 89;
(editio) editionum 315; editionibus 370, 376
(edoceo) edocendam 1157
effectus 203, 235, 430, 511; effectum 733
(efficacia) efficacie 898
efficaciter 1529
(efficio) efficit 1018; efficitur 1024; efficientis 433
(effreno) effrenatam 1441
effrenatio 907
(effrenis) effrenem 908
(effugo) effugatur 114; effuganda 1546
(effundo) effundunt 1056

- ego 193, 269, 416, 432, 797, 878, 140, 1446; mi 263; michi 292; mihi 259, 424, 1542; me 259, 260, 704, 705, 799, 1246, 1282, 1401, 1550
 (egredior) egrediat 1011; egrederetur 788
 (eicio) eiecerunt 1465; eiecimus 1544; eiecit 1339; eicerentur 1250-1251; eiciendum 1548
 eiusmodi 1356
 (elatus) elati 1556
 (elatio) elationis 1088-1089
 (eligo) electi 51, 518, 597, 845, 863; electorum 495, 812; electis 58, 508; electos 592
 (elevo) eleuatur 1163
 (elongo) elongabant 1377; elongabuntur 1205; elongentur 94
 (eloquium) eloquio 80; eloquia 336, 352, 614, 986; eloquiorum 26, 257, 318, 340, 880; eloquiis 57, 351, 618, 624, 692, 782, 887
 Elymas 1470
 (emendo) emendantur 1412; ementes 1339
 (emineo) eminere 20
 (emitto) emisit 1402
 (emo) emit 1496
 (emollio) emolliuntur 1411
 (emungere) emungunt 1270; emungere 1272
 enim 98, 189, 261, 276, 280, 297, 334, 356, 381, 382, 383, 395, 454, 509, 527, 568, 592, 593, 611, 656, 663, 673, 705, 741, 800, 812, 822, 888, 915, 921, 925, 952, 972, 1022, 1033, 1054, 1056, 1115, 1134, 1135, 1237, 1239, 1244, 1251, 1299, 1346, 1358, 1375, 1441, 1486, 1561
 enutritus 467
 (episcopus) episcopos 1565-1566
 epistola 590; epistolis 617, 619, 627, 628
 equalis 397
 eque 1271
 (equitas) equitatem 187
 (eques) equites 899
 ergo 67, 159, 179, 206, 238, 333, 531, 534, 570, 594, 598, 632, 656, 729, 790, 817, 835, 895, 899, 919, 943, 986, 1113, 1132, 1136, 1306, 1358, 1393, 1466, 1499, 1570
 (Erithea) Erithee 416
 (erro) errant 364, 831, 836; errare 138; errantes 48
 (erroneus) erronea 228, 326; erroneum 300
 error 944, 950; erroris 221; errorem 204, 206;
 (erubeo) erubescunt 1441
 (erudio) eruditus 719; eruditi 782
 (esuries) esuriam 1063
 et 3, 9, 13, 14, 17, 19, 23, 14, 31, 38, 42, 44, 45, 47, 48, 54, 56, 57, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 74, 79, 83, 88, 90, 95, 96, 109, 119, 120, 124, 126, 127, 129, 135, 136, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 150, 154, 155, 156, 159, 164, 170, 175, 183, 185, 188, 189, 190, 194, 196, 199, 202, 205, 206, 218, 219, 223, 224, 227, 228, 237, 245, 247, 250, 253, 256, 257, 263, 266, 267, 268, 270, 273, 274, 277, 278, 283, 284, 285, 286, 293, 298, 299, 306, 308, 315, 316, 320, 321, 326, 330, 336, 340, 343, 344, 345, 351, 354, 356, 358, 359, 360, 364, 375, 377, 380, 383, 388, 390, 397, 400, 401, 406, 409, 431, 437, 446, 457, 458, 463, 464, 466, 470, 475, 476, 477, 478, 486, 492, 500, 503, 506, 512, 520, 522, 542, 543, 546, 547, 555, 562, 563, 569, 572, 584, 587, 594, 596, 600, 601, 603, 610, 623, 635, 640, 648, 649, 655, 662, 671, 672, 673, 675, 678, 680, 683, 685, 687, 689, 693, 696, 697, 698, 701, 703, 704, 707, 710, 722, 723, 725, 726, 727, 735, 738, 741, 742, 753, 764, 772, 775, 776, 778, 781, 785, 792, 794, 798, 801, 802, 809, 812, 816, 817, 820, 824, 825, 826, 830, 832, 833, 836, 837, 840, 841, 847, 850, 851, 852, 853, 860, 863, 869, 871, 875, 878, 879, 890, 891, 896, 898, 903, 910, 916, 917, 920, 923, 928, 929, 931, 932, 934, 935, 938, 939, 941, 943, 945, 946, 949, 950, 956, 957, 958, 959, 961, 964, 965, 968, 970, 971, 980, 981, 982, 983, 985, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 1002, 1003, 1004, 1007, 1022, 1023, 1024, 1026, 1031, 1032, 1036, 1041, 1050, 1052, 1053, 1058, 1064, 1069, 1070, 1074, 1077, 1078, 1079, 1082, 1083, 1084, 1087, 1090, 1092, 1093, 1094, 1095, 1097, 1098, 1104, 1111, 1113, 1115, 1120, 1121, 1124, 1126, 1127, 1133, 1136,

- 1139, 1148, 1151, 1153, 1154, 1157, 1159, 1160, 1161, 1161, 1166, 1168, 1173, 1174, 1179, 1183, 1184, 1185, 1188, 1190, 1196, 1200, 1202, 1205, 1207, 1214, 1216, 1218, 1219, 1224, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1235, 1236, 1237, 1239, 1240, 1241, 1242, 1247, 1255, 1256, 1257, 1260, 1262, 1263, 1265, 1266, 1268, 1272, 1283, 1295, 1303, 1305, 1308, 1313, 1323, 1327, 1339, 1345, 1347, 1348, 1351, 1354, 1361, 1362, 1363, 1367, 1368, 1369, 1370, 1374, 1376, 1377, 1383, 1384, 1388, 1389, 1390, 1395, 1396, 1398, 1400, 1404, 1407, 1409, 1414, 1415, 1416, 1418, 1420, 1421, 1423, 1426, 1429, 1430, 1434, 1436, 1437, 1442, 1447, 1448, 1451, 1452, 1456, 1460, 1461, 1464, 1465, 1467, 1472, 1475, 1476, 1477, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1396, 1497, 1499, 1501, 1503, 1504, 1507, 1521, 1523, 1524, 1525, 1530, 1534, 1538, 1539, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1550, 1554, 1560, 1561, 1564, 1571, 1572, 1583, 1590, 1594
- etas 379, 380; etates 378; etatibus 378, 953
- etcèrera 972; etc.217, 472, 526, 670, 872, 1010, 1106, 1282, 1355, 1398
- etenim 410
- eternus 1393, 1474; eterna 758; eterno 708, 1288; eternum 259; eternam 1124
- etiam 15, 27, 29, 40, 99, 104, 118, 152, 162, 172, 182, 203, 221, 226, 231, 269, 287, 290, 295, 304, 307, 316, 321, 347, 354, 377, 386, 432, 453, 464, 470, 478, 484, 497, 516, 601, 626, 640, 667, 700, 723, 739, 744, 751, 755, 761, 806, 812, 836, 868, 876, 896, 970, 998, 1005, 1102, 1104, 1110, 1148, 1175, 1177, 1185, 1209, 1226, 1248, 1252, 1254, 1280, 1294, 1304, 1321, 1355, 1360, 1379, 1402, 1428, 1442, 1472, 1489, 1531, 1574
- etsi 1579
- (evacuo) euacuatur 1261
- (evanesco) euanescet 234
- (evangelicus) euangelice 158, 160, 383, 741, 1568; euangelicam 187, 205, 329, 905-906, 1521
- (Evangelium) Euangelio 357, 809, 1280, 1428; Evangelio 921
- (evangelista) euangelistas 808
- (evenio) euenient 505; eueniat 235-236; euenirent 503-504; euentum 760; euentuum 506
- (eversio) euersionem 450
- (everto) euertit 1340
- euidens 1473; euidentior 1177; euidentius 307
- ex 17, 40, 67, 183, 195, 227, 229, 248, 253, 314, 348, 399, 416, 428, 430, 433, 468, 520, 539, 542, 555, 569, 595, 650, 670, 680, 702, 761, 785, 827, 866, 881, 887, 901, 1000, 1066, 1072, 1102, 1168, 1177, 1193, 1199, 1206, 1249, 1282, 1290, 1323, 1330, 1389, 1394, 1447, 1473, 1561, 1565, 1570
- (exaltatio) exaltatione 1380
- (examinor) examinari 622; examinatis 614
- (exaspero) exasperare 1320
- (exceco) execat 1145; exceca 1479
- (excedo) excedunt 744
- (excellencia) excellentias 977-978; excellentiis 978, 1367
- (excello) excellit 637
- (excedo) excessu 1086
- (excaedo) excidetur 1136
- (excludo) excludit 1289; excludunt 206; exclusit 807; excluduntur 1124; exclusit 807
- (excolo) excolantes 1080
- (exsequor) execuntur 1112; exsequitur 855
- exemplar 199, 1153, 1156, 1527
- (exemplum) exemplo 985, 1434; exemplis 1183, 1370
- (exerceo) exercent 107-108, 111, 197
- exercicium 60; exercicio 1507
- (exercito) exercitant 70
- exercitia 1031
- exercitium 129; exercitio 1023; exercitia 1031
- (exhibeo) exhiberi 1207
- (exeo) exiui 992; exiuerat 1579; exierit 990
- eximius 720; eximie 288, 981, 1211
- exinde 145, 450
- (existo) existunt 107, 1155, 1174; existat 203; existens 1296; existentibus 361
- (existimo) existimat 21; existimant 20; existimare 835;

- existimatio 22
 exitus 1149
 (exorbito) exorbitent 54-55
 exortatio 556
 (expecto) expectabant 857
 (expedio) expedit 915, 916; expedire 103
 (expeditio) expeditionem 1204
 (expendo) expendit 81; expenditur 1228
 experientia 92; experientiam 506
 experimentum 1589; experimento 280, 430; experimenta 1400
 (expiro) expirat 1303
 (explicatio) explicatione 854
 (explico) explicat 1593
 (expolio) expoliati 1214
 (expono) exponit 965; exponunt 1263; exposuerunt 802; exposuit 1020; exponere 778; exponendis 82-83; expositis 155
 Expositio 975; expositionis 848; expositionibus 882
 (exprimo) exprimit 603, 1138, 1397; expressit 554, 989; exprimere 637, 714-715; exprimat 533, 580, 886; exprimitur 473, 481-482, 713; exprimatur 682; expressis 766, 768; expressum 633
 expresse 25, 204, 324, 329, 342, 523, 584, 652, 658, 661, 735, 846, 914, 936, 1252, 1461, 1484, 1518, 1576; expressius 1091, 1155-1156
 (exprobro) exprobanti 263
 (expugno) expugnantes 1021-1022
 (extensio) extentionis 645
 exterior 936; exterioris 1004; exteriora 1032, 1057
 exterius 929, 1002, 1048
 (extermio) exterminabitur 1229
 (extinguo) extinguere 620, 1395
 (exsto) extitit 363; extiterunt 1052
 (extollo) extollitur 1069; extollantur 1216
 (extorqueo) extorquere 1263, 1269
 extra 500, 761, 1035, 1197, 1465
 (extrinsecus) extrinseca 1059; extrinsecis 1035-1036
 (exulo) exulent 54
 (exulto) exultat 1382; exultare 1427
 (exultatio) exultationis 796
 (Ezechias) Ezechiam 1223

 (fabrico) fabricatis 1384
 (facies) facie 1229
 (facilis) 12; facile 790; facillime 47, 250, 1346
 facio 1119; facit 28, 129, 227, 406, 536, 1038, 1136, 1221, 1397; facite 1114, 1132; facitis 1257; faciunt 208, 1115, 1266, 1296; faciebant 117; fecisti 259; fecit 63, 412, 876, 1474; fecimus 1544; fecerunt 1218, 1456-1457; faciet 983, 984, 1466, 1483; facere 78, 730, 737, 1089, 1114; fecisse 1186; facias 127; faciat 535; faciatis 1256; faciant 191, 1232; fecerit 97; fit 184, 684, 1177; fiunt 995, 1014, 1110; fiat 80, 508, 1095; fiant 89, 499; fiet 605, 879; fieret 878; fieri 249, 701, 881, 1235; faciens 270; facientes 739; faciendi 752, 1548, 1219; factus 1257; facta 503, 707, 786; facte 859, 1421, 1422; factum 712; factam 358, 411, 523, 575, 1100; facturi 1332; fiendorum 33
 (facultas) facultatem 745; facultate 304
 (falsitas) falsitatem 437
 (falsus) falsa 325, 1293; falsum 909; falsam 1001; falso 215, 735, 1128, 1311; falsi 1129, 1191; false 286; falsi 1129, 1191; falsis 958, 1275
 (fallacia) fallaciam 898
 fallax 588
 (fallo) fallebant 944; falleret 459; fallebatur 940
 (fames) famem 362, 1272
 (familiaritas) familiaritatem 1203
 famosus 308, 323
 (fastuosus) fastuosus 207
 (fateor) fateantur 842; fateri 61
 (felicitas) felicitatem 985
 femina 1159-1160
 (fero) fertis 222; ferre 486; ferens 363
 (fermentum) fermento 1351
 (ferreus) ferrea 1314
 (festino) festinent 157
 (festivitas) festiuitates 1187
 (fingo) ficta 1341; fictis 1498
 fictio 936; fictionis 937
 fidelis 1567; fidelem 722; fideles 85, 524, 547, 573, 630, 1551; fidelium 155, 159, 543, 977, 1390; fidelibus 218, 341, 542, 581, 1393, 1515, 1519
 fides 91; fidei 767; fidem 422, 434, 742, 816, 1079; fide 88
 figura 33
 (figurale) figuralia 772
 (figuro) figuratum 952; figurata 1299
 filia 1165

- filius 723, 1165; filivm 695, 1258, 1457, 1458, 1459; fili 263; filio 1386; filii 593, 594, 701, 847, 1166, 1168; filios 552, 596, 1135, 1419; filiis 790
 fimaster 1148
 (fimbria) fimbrias 1237-1238
 finale 853-854; finalia 868; finalium 607, 630, 840, 865; finalibus 407
 finaliter 1316, 1409
 finis 157; finem 110, 164, 167, 958, 1404; fine 162, 959; fines 1517
 firmo 767
 (fito) fitones 122
 (flagellum) flagella 727; flagellis 1410-1411
 (flagello) flagellabit 1448
 (fleo) fleuisse 200
 (flos) flores 683
 (fluo) fluxerunt 445-446, 449; fluentis 440
 (folio) fodit 1451
 (fomentum) fomenta 1370
 foris 933, 934, 1095
 forma 162, 1511; forme 428
 (formo) formare 123
 (forum) foro 1241
 forsitan 1270, 1458
 forte 174, 192, 894, 1333, 1480; fortius 173
 fortuna 566
 (fovea) foueam 1513
 (fovere) fouere 1261
 (frango) frangitur 1317; fracto 1085
 frater 211; fratres 363, 592, 610, 662, 821, 1210-1211, 1218; fratribus 1143
 (frendo) frendere 1590
 (frenum) freno 228, 486
 frequenter 874, 1062, 1368
 fructus 112, 683, 1132, 1454; fructum 1136, 1233; fructuum 1453; fructibus 1276
 frumentum 1083
 frustra 535, 544, 887
 (fugo) fugare 1019
 (fugio) fugerunt 1220; fugietis 1446; fugite 1027; fugere 1132
 fundamentum 251; fundamenta 224
 (fundo) fundata 411
 fur 593, 595, 663
 (furo) furere 1320
 furor 836; furore 1323
 futurus 659-660; futurum 224; futuram 362; futuro 875, 876, 1485, 1487-1488; futurorum 502; futuris 150, 999; futuros 552
 (Galata) Galatas 1532
 galli 657
 gallina 1419
 (gaudeo) gaudere 1363
 (gehenna) gehenne 1258, 1446
 (gemino) geminasset 391
 generalis 632, 635; generali 986
 generaliter 218, 269, 494, 665
 (generatio) generationem 788; generationi 996
 (genimen) genimina 1445
 (genitor) genitores 1155
 (gens) gentes 787; gentibus 219
 gentilis 832, 1160; gentilium 466, 956
 genus 1414; generis 783, 1089; generi 802; genere 1143, 1172, 1175, 1179, 1196, 1411
 gestus 195, 209, 220; gestu 938
 (gigno) gignit 51; gignuntur 1147
 (glorior) gloriantur 121, 215, 1143, 1182; gloriabantur 1053; glorientur 1170; gloriari 692
 (gloria) glorie 137, 252, 1194; gloriam 1215, 1222, 1223, 1232, 1246-1247, 1247, 1251,
 glosa 633, 785, 1000, 1277; glossa 1518; glosam 584, 1128; glosas 642, 652, 672; glosis 369
 glutientes 1080-1081
 gradus 1402; gradum 906
 (grammatica) gramatica 686; gramatice 708
 (grammaticalis) gramaticale 653
 (grammaticus) gramatico 708; gramaticum 711; gramaticos 673
 gratia 1568; gratie 1142; gratie 860; gratiam 327, 816; gratias 1594;
 (gratuitus) gratuitis 295
 (gratulor) gratulatur 1206
 (grave) grauius 1449
 gravis 1540; grauis 1296; graui 1106; grauem 1404; grauia 1065, 1111, 1115; grauioris 1581; grauiora 1078; grauisimum 1486
 Gregorius 965, 1292
 habeo 432, 1537; habet 427, 585, 823, 1292, 1301; habemus 1133; habetis

- 482, 865; habent 1048, 1050, 1122, 1330, 1511; habebat 971; habebit 548; habebimus 1460; habeat 101; habeant 224; habere 27, 232, 245, 426, 1051, 1306; haberet 698; haberetis 1490; habetur 447, 448, 451, 773; habentur 1208; haberi 327, 372, 586; habens 977; habentis 908; habenti 26, 27; habentem 623; habentes 242, 1232, 1560; habendum 551, 776
- (habito) habitant 995; habitantes 983
- habitatio 1052-1053
- (habitor) habitatore 1482
- (habitus) habitu 927, 938
- Habraam 878
- (habeo) habuerunt 1152; habuistis 1432
- hebetudo 677
- hebraicum 464; hebraicam 465
- (hebraeus) hebreorum 388, 452; hebreos 394
- (Helyas) Helye 738
- (Helisaeus) Helyseo 738
- (haereditas) hereditatem 1460
- heres 1459
- heresiarcha 1326
- heresis 565
- hereticus 489; hereticum 372-373, 732; heretici 829; hereticis 761
- hic 113, 278, 357, 702, 714, 823, 895, 899, 1105, 1459, 1485, 1487; hec 420, 641, 693, 707, 776, 806, 1071, 1079, 1120, 1205, 1214, 1394; hoc 28, 46, 80, 166, 169, 233, 302, 366, 372, 406, 424, 443, 453, 472, 481, 524, 567, 574, 575, 576, 587, 590, 600, 632, 636, 674, 680, 712, 732, 735, 796, 828, 841, 856, 862, 864, 884, 890, 909, 977, 1051, 1096, 1177, 1234, 1241, 1242, 1296, 1353, 1385, 1427, 1432, 1470, 1485, 1555, 1589; huius 78, 156, 414, 705, 965, 1324, 1479; huic 80, 996, 1321, 1475; hunc 62, 428, 733, 1118; hanc 84, 671, 861, 1226; hac 544, 697, 790, 982, 1076, 1102, 1570; hii 169, 1166, 1409, 1564, 1586, 1587; hos 1561; hiis 42, 238, 291, 364, 421, 468, 478, 520, 1000, 1010, 1355, 1360, 1494, 1561
- hinc 761
- (hipocrisis) ypocrisis 1042, 1341, 1352; ypocrisi 935
- (hipocriticalis) ypocriticali 1350
- (hipocrita) ypocrite 932, 1077, 1082, 1235, 1256, 1354, 1374; ypocritas 928
- (historia) ystorias 451, 466; ystoriarum 10, 1075
- (homicida) homicide 1437
- homo 568, 1450; hominis 251, 378, 379, 847, 995; homini 290; hominem 97; homine 991, 1483; homines 303, 1267, 1374-1375, 1396, 1484, 1556, 1579; hominum 798, 1116, 1251; hominibus 208, 236, 915, 933, 935, 1236, 1242, 1488, 1575-1576
- (honus) honera 1115
- (honeratus) honeratas 1562
- (honestas) honestatis 1005, 1310; honestatem 742, 938, 1342
- (honestus) honesti 1174
- (honoro) honora 803; honorant 1190; honorari 1196, 1366
- (honor) honoris 1368; honorem 1207, 1217, 1219, 1345
- hora 584, 640, 650; horam 635, 655, 851, 1427; horas 1086
- (horreo) orrebant 1376; orrenda 1554
- (horto) ortatur 207; ortari 579, 630; ortando 1027
- (hosanna) osanna 1386
- (hostis) hostes 1019
- huiusmodi 128, 333, 507, 667, 910, 1199, 1274, 1360, 1406
- (humanus) humana 74, 92, 172, 235, 401, 979; humanam 373; humano 235, 802; humani 783; humane 66, 199, 745; humanis 226; humanas 374
- (humerus) humeros 1116
- (humilis) humiles 1173; humillima 1071
- (humilitas) humilitatis 1103, 1507; humilitate 1058, 1322; humilitates 829
- (hymnus) hymnis 119
- (iaculo) iaculantur 1142
- iam 211, 226, 419, 420, 641, 774, 835, 836, 1108, 1193, 1312, 1388
- ibi 188, 248, 273, 542, 599, 655, 678, 682, 699, 700, 707, 872, 875, 878, 879, 995, 1248;
- ibidem 176, 246, 533, 580, 583, 771, 1524
- idcirco 79, 434, 552, 1049, 1196, 1310, 1464, 1584
- idem 269, 514, 1091; eadem 9, 517, 619, 702, 1072, 1199, 1424, 1564; eidem 1101; eodem 521, 972, 1110, 1231,

- 1280; eundem 1420; eorumdem 52, 1347; eorundem 1177; eisdem 246, 852, 957, 1191, 1102, 1024; eosdem 590;
 (idemque) eodemque 1231
 ideo 351, 388, 470, 475, 491, 510, 563, 689, 898, 929, 1018, 1023, 1224, 1348, 1368, 1414, 1550
 (idioma) ydioma 303
 (idiota) ydiotas 104, 1172; ydiotis 226, 320, 353
 igitur 60, 128, 186, 191, 229, 461, 468, 606, 629, 664, 629, 629, 664, 764, 1000, 1010, 1030, 1582
 ignis 1229; ignem 1137
 (ignominia) ignominiam 437
 ignoranter 888
 ignorantia 589, 896; ignorantie 685
 (ignoro) ignorat 165, 720, 736, 739, 750, 880; ignoratis 32, 49, 921, 1514; ignorant 540, 708, 782-783, 784, 897; ignorare 136, 224, 667, 751; ignorabitur 749; ignorans 749; ignorantes 21, 651; ignotum 769
 (ignosco) ignoscunt 1146, 1150, 1156
 Iherusalem 1223
 ille 27, 81, 326, 729, 871, 1107, 1426; illa 120, 262, 327, 381, 412, 487, 534, 578, 593, 608, 624, 625, 649, 653, 658, 669, 678, 679, 681, 800, 860, 989, 1079, 1330, 1353, 1536, 1541, 1542; illud 21, 118, 174, 258, 377, 400, 441, 676, 718, 781, 783, 824, 1217, 1248, 1322, 1388, 1486; illius 458, 533, 551, 581, 599, 674, 680, 785, 995; illum 13, 153, 563; illvm 159; illam 602, 673, 1123; illo 733; illi 68, 89, 106, 148, 328, 475, 555, 684, 774, 782, 867, 966, 968, 999, 1017, 1142, 1181, 1466, 1499, 1510; illorum 56, 307, 437, 691, 917, 950, 1215, 1577; illarum 456; illis 37, 100, 216, 265, 317, 504, 586, 609, 618, 694, 710, 769, 836, 891, 997, 998, 1032, 1155, 1270, 1367, 1447, 1457, 1466, 1518, 1522, 1545, 1591; illos 72, 401, 1037, 1102, 1140, 1454, 1533
 (ille) sibi 119, 543, 619, 797, 818, 964, 997, 1206, 1222; se 20, 21, 61, 62, 69, 80, 97, 107, 111, 120, 123, 215, 289, 300, 477, 574, 729, 797, 884, 972, 994, 1010, 1020, 1232, 1032, 1035, 1105, 1128, 1130, 1195, 1200, 1279, 1357, 1358, 1459, 1532
 illibate 433
 (illibatus) illibatvm 252
 (illicitus) illicitis 1185
 illusor 320
 (imago) ymago 1162; ymaginis 701
 (imbui) imbui 1573; imbutus 9
 (imito) imitari 1140, 1183; imitantes 1222
 (imitatio) imitationem 1163; imitatione 1191
 immediate 1091
 immensurabilis 795
 (immisceo) immiscuit 97
 (immitis) immites 1558
 (immo) ymo 153, 200, 726, 1493, 1529
 immoderate 1273
 immoderatus 1195; immoderatam 1408
 immundicia 1006, 1093; immundiciis 981
 immundus 990, 1011; immundo 1577
 (impatientia) impacientiam 1317
 (impedio) impedire 1379; impediri 234
 (impendo) impendere 1511
 (impero) imperatur 1323
 imperfecte 173
 (imperitus) imperitos 1522
 impie 1041, 1259, 1283
 (impietas) impietate 1260
 impius 833, 1413; impium 400
 (implico) implicat 470
 implicite 780
 imponunt 1116; imponendo 1383-1384
 (importabile) importabilia 1115
 impossibile 373, 694, 1230-1231, 1232
 (imprimo) imprimunt 1372; imprimebant 1254; imprimere 116
 (improbo) improbant 1227
 improprie 387
 (improprius) improprium 497
 improuiso 569, 595
 (impudens) impudentissimi 541
 impudice 1439
 (impugno) impugnat 160; impugnatiss 1493; impugnant 229; impugnauerunt 1463; impugnant 192; impugnare 141, 186, 243, 1442; impugnantis 1045; impugnantium 1521; impugnandi 183; impugnati 863

- impugnatio 183, 193, 231; impugnatioe 233-234
 (impugnator) impugnatore 234-235; impugnatores 147, 236;
 in 14, 23, 32, 33, 26, 45, 51, 52, 55, 57, 65, 66, 67, 70, 80, 82, 83, 88, 100, 118, 119, 121, 124, 125, 127, 128, 129, 139, 161, 174, 179, 181, 184, 188, 194, 199, 201, 210, 232, 236, 239, 240, 242, 246, 249, 255, 258, 259, 265, 271, 273, 277, 281, 287, 291, 294, 295, 296, 301, 304, 309, 315, 325, 326, 341, 349, 351, 357, 361, 362, 364, 369, 370, 375, 376, 390, 393, 395, 412, 414, 417, 425, 431, 454, 459, 463, 466, 472, 474, 482, 486, 488, 490, 492, 493, 496, 497, 503, 522, 546, 557, 570, 571, 575, 587, 590, 592, 604, 532, 638, 639, 641, 645, 646, 647, 654, 660, 663, 664, 669, 671, 673, 676, 685, 693, 694, 695, 696, 697, 704, 710, 713, 719, 758, 766, 768, 769, 775, 776, 780, 781, 782, 786, 787, 796, 809, 814, 821, 828, 836, 846, 847, 853, 854, 858, 874, 877, 880, 883, 887, 894, 896, 918, 921, 922, 926, 931, 937, 939, 940, 943, 945, 948, 951, 952, 953, 955, 959, 968, 972, 973, 976, 983, 986, 989, 992, 999, 1001, 1003, 1010, 1027, 1028, 1032, 1034, 1035, 1037, 1047, 1049, 1053, 1057, 1058, 1063, 1067, 1071, 1096, 1098, 1106, 1107, 1109, 1110, 1116, 1123, 1126, 1136, 1139, 1162, 1169, 1182, 1184, 1189, 1190, 1197, 1200, 1203, 1208, 1210, 1212, 1216, 1235, 1239, 1241, 1246, 1249, 1253, 1257, 1275, 1277, 1280, 1285, 1298, 1312, 1318, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1335, 1337, 1339, 1343, 1347, 1353, 1357, 1358, 1364, 1367, 1371, 1379, 1382, 1386, 1390, 1397, 1402, 1403, 1407, 1408, 1409, 1412, 1413, 1421, 1422, 1424, 1427, 1428, 1429, 1430, 1433, 1438, 1444, 1448, 1451, 1452, 1462, 1471, 1485, 1486, 1487, 1489, 1492, 1495, 1497, 1505, 1507, 1513, 1517, 1518, 1522, 1527, 1530, 1537, 1542, 1543, 1544, 1549, 1552, 1555, 1582, 1586, 1587
 inanis 137, 1194; inanes 223, 1034
 (inanio) inanitur 1230
 (inardesco) inardescunt 1203
 (incauto) incautat 573
 (incipit) inceptit 789
 incessanter 84
 (incido) incidunt 1505; incidere 1028
 (incipio) incipit 1, 1313
 (incircumciscus) incircumcisi 1434
 (inclino) inclinent 1267
 (incognitus) incognita 173
 (incontinens) incontinentes 1558
 inconueniens 680-681
 (incrduulus) incredulis 857
 (increpo) increpabat 1415; increpetur 1316; increpans 923
 (inculpo) inculpat 1449
 (inchoare) inchoauerunt 786
 inde 472, 1333
 (indeclinabilis) indeclinabiles 687
 (indigentia) indigentiam 1265
 indigentibus 1290
 (indigeo) indiget 745-746, 1290; indigetis 662
 (indignor) indignari 1313, 1385
 (indignatio) indignationis 1088; indignationem 1293; indignatione 253-254
 (indignus) indignis 1141
 (indiscretus) indiscretis 1036
 (indoctus) indocti 478
 indubitanter 175, 718, 743
 (induco) inducuntur 296-297; inductiua 427
 (induo) induit 1007
 (induro) induratur 1409; indurantur 1410
 indurate 1405
 (infamia) infamie 1579
 infantia 45, 955
 (infans) infantium 1389
 (inferior) inferiorum 23, 28-29
 (infero) inferri 405
 infidelis 832; infideli 974
 (infimus) infima 1069
 infinitus 843; infinitis 97, 843
 inflatus 1075; inflati 11; inflatos 23, 819
 inflatio 818, 827; inflationis 265-266, 293-294, 775, 826, 1089
 (inflo) inflatur 24
 (informo) informandam 988; informante 1509; informatum 9
 (informatio) informationem 538; informatione 554
 infra 166
 infructuose 1139
 (ingenium) ingenio 1263
 (ingero) ingerere 1201

- (ingratus) ingrati 1557
 (ingredior) ingreditor 1006; ingrediuntur 51, 1302-1303, 1501; ingredi 1021; ingrediatur 36; ingredientis 1300; ingressus 1300; ingressum 1011, 1014, 1017, 1019-1020, 1578, 1300
 (inhermis) inhermem 1019
 (inimicus) inimicum 160; inimici 250; inimicos 258, 1390
 (iniquus) iniqua 193
 inique 184
 iniquitas 605, 987, 1524; iniquitatis 1016, 1440, 1502; iniquitatem 1346, 1441, 1551; iniquitate 180, 935-936, 1013; iniquitates 181; iniquitatibus 902-903
 initium 680, 770, 771, 1300; initio 445, 449, 674, 1533-1534; initiorum 773
 (iniungo) iniunxit 384; iniungendo 1111; iniuncto 761
 iniuste 184
 (innitor) innititur 487; innituntur 153, 154, 408; innitebantur 225
 (innocens) innocentium 1362
 (innosco) innouerit 1228
 (innuo) innuit 936, 1121, 1252, 1393, 1484, 1518; innuebat 1460; innueret 998
 (innumerabilis) innumerabiles 1472
 inopia 1294
 (inquo) inquit 478, 746, 1225, 1292; inquam 814; inquiens 1445
 inquantum 507
 (insanio) insanit 870, 891
 insanus 149
 (insero) insertam 716
 (insinuo) insinuat 654-655, 1000
 insipienter 888
 (inspicio) inspicatis 56
 (instabilis) instabiles 479
 (insto) instabant 1555; instet 583
 (instruo) instrueret 722; instructus 721; instructi 73
 insuper 1377
 (intellectualis) intellectuali 554
 intellectus 12, 26, 318, 331, 340, 398, 681-682; intellectum 15, 92, 255, 551
 intelligentia 350, 807; intelligentie 745; intelligentiam 1392
 (intelligo) intelligit 306, 477, 527, 630, 1151, 1526; intelligunt 305, 367-368; intellexi 260, 261; intellexit 399; intellexerunt 241, 313, 643; intelligent 347; intelligere 11, 43, 304, 328, 1476, 1476-1477, 1973; intelligat 553; intelligent 1480-1481; intelligi 636, 639, 640, 644, 653, 659; intellexerit 326; intelliguntur 966; intelligens 389; intelligentes 367, 893; intelligentibus 105, 108; intelligendum 380-381, 557; intelligendi 335; intelligendis 82; intellecta 1590; intellecte 547
 (intemperantia) intemperantie 197, 240
 (intendo) intendit 381, 579, 606, 608-609, 617; intendunt 1061; intendens 132; intentum 1267
 intentio 1271
 (intentionalis) intentionales 91, 109
 (intentio) intentionem 1068, 1330; intentione 544
 Inter 201, 808, 1019, 1133, 1371
 interdum 355, 875-876
 (interior) interioris 937; interiorem 1346; interiores 1084
 (interpreto) interpretandi 335; interpretando 1099
 (interrogatio) interrogationem 413, 522-523
 (intimo) intimastis 6
 intime 565
 (intolerabilis) intolerabile 680
 intra 298, 1005, 1459
 (intro) intratis 1375; intrabitis 1126; intrare 1375; intrantes 994
 intrinsecus 1275-1276
 (introduco) introducit 403, 1037; introducunt 1495; introducitur 422, 435, 442, 468, 470-471; introducuntur 414
 (introeo) introeunt 1375
 introitus 951, 1149
 (intromitto) intromittere 793-794
 (intueor) intueri 47, 136
 (intuitus) intuitu 775
 intus 929, 933, 935, 981, 1093, 1094
 (inveho) inuehitur 922
 (invenio) inuenit 991, 993, 1003; inuenitis 913; inueniunt 369, 1268; inuenientis 246, 633; inuenient 643; inueniant 299-300; inueniuntur 457; inueniatur 558
 (investigatio) inuestigatione 401-402; inuestigationes 374-375
 inuicem 939, 1249
 (invideo) inuidi 1380

- inuidia 35, 42-43, 1097, 1365, 1372, 1394; inuidie 1043, 1088, 1364, 1385
 (invidus) inuidorum 1382
 inuincibilis 1150
 inutile 528
 inutilis 503; inutile 528
 inutiliter 1138
 ipse 97, 198, 292, 461, 464, 467, 532, 578, 580, 654, 673, 687, 796, 807, 955, 1125, 1248, 1294, 1313, 1357, 1449, 1581;
 ipsa 183, 231; ipsius 64, 601, 730, 849, 1153, 1529, 1571; ipso 788, 803, 964, 1057; ipsum 804, 1021, 1029, 1258, 1279, 1303, 1306; ipsam 1509; ipsi 17, 311, 316, 543, 619, 663, 678, 797, 830, 945, 1064, 1111, 1219; ipsorum 60, 128, 361, 506, 600, 608, 686, 940-841, 989, 1186, 1187, 1206, 1271, 1506; ipsis 96, 119, 269; ipsos 120, 137, 828, 1037, 1234, 1326, 1353, 1425, 1444, 1592; ipsas 284;
 ipsemet 607
 ira 1132
 irrefragabilis 56
 irremediabiliter 1365
 (irrideo) irridebant 1416
 (irrito) irritare 250; irritatur 820
 is 1162; ei 320, 434, 503, 523, 558, 947, 955, 960, 1070, 1074, 1083, 1313, 1376, 1378, 1416, 1430, 1431, 1432, 1455, 1468; id 32, 304, 398, 818, 920, 922, 1095, 1119, 1240, 1257, 1290, 1476; eius 136, 277, 321, 405, 418, 468, 537, 539, 555, 564, 598, 619, 627, 675, 701, 714, 786, 788, 823, 850, 851, 1014, 1061, 1084, 1175, 1308, 1312, 1359, 1377, 1427, 1452, 1455, 1459, 1475, 1479, 1560; eo 37, 127, 128, 474, 527, 627, 1003, 1206, 1303, 1339, 1578; eum 22, 214, 531, 630, 759, 1018, 1162, 1378, 1387, 1415, 1459, 1461, 1465, 1496, 1502; eorum 13, 18, 83, 93, 95, 114, 240, 267, 270, 366, 485, 726, 821, 944, 1055, 1060, 1066, 1216, 1276, 1382, 1394, 1402, 1403, 1497, 1531; eis 38, 125, 140, 239, 277, 312, 508, 520, 598, 825, 896, 931, 945, 948, 968, 1047, 1123, 1130, 1203, 1285, 1364, 1366, 1388, 1477; eos 23, 28, 51, 108, 137, 171, 220, 171, 220, 224, 231, 294, 295, 368, 572, 651, 716, 827, 902, 923, 985, 1019, 1060, 1076, 1129, 1157, 1170, 1171, 1182, 1221, 1245, 1255, 1276, 1280, 1314, 1365, 1373, 1417, 1418, 1428, 1433, 1436, 1449, 1457, 1481, 1513;
 (Israel) Israelis 732, 834
 iste 224, 407, 453, 1221; ista 407, 556, 656, 811; istam 280; istud 141, 148, 215, 382, 425, 522, 564, 692, 795, 867, 879, 1002, 1307, 1525; isti 540, 642, 719, 968; istorum 315, 672, 1047, 1485; istarum 298; istis 1134; istos 804, 1145
 ita 131, 664, 699, 975, 1228, 1229, 1231, 1274, 1507, 1530, 1554
 Item 1420
 (iter) itinere 125
 iterum 65, 72, 345, 366, 432, 781, 1449, 1456, 1524
 Iudea 361
 iudeus 1160; iudeis 218; iudeorum 1253
 iudex 1474; iudicibus 185
 iudicabant 1066
 (iudico) iudicat 477, 1171; iudicauit 61-62; iudicare 173, 916
 iudicium 595-596, 659, 849, 854, 944, 1078-1079; iudicii 418, 581, 584, 635; iudicio 227, 2446, 1575; iudicia 917, 918; iudiciis 920
 (iugis) iuge 675
 iugiter 570, 1509
 (iurgium) iurgia 1372
 iuste 186, 749
 (iustus) iusti 935, 1110, 1436; iustos 1127, 1128, 1293
 iusticia 1125, 1292; iusticie 1108, 1359, 1430;
 (iustifico) iustificauerunt 30-31; iustificata 918
 (iustificatio) iustificationis 1141
 Iacobus 908; Iacobum 4
 iam 431, 480, 482, 707, 791, 795, 1135
 Jamnes 1564
 janua 49, 50
 Jeremias 272, 722
 Jericho 74
 Jeronimus 961
 Jherusalem 73, 1417, 1418
 Jhesum 31, 62
 Job 561, 911, 963
 Johannes 356, 970, 982, 1131, 1248, 1252, 1430; Iohannis 358, 639, 1167;

- Johannem 393, 1425; Johanne 1246, 1489;
jota498, 500
juxta 746
- (carissimus) karissime 986, 1400, 1499, 1514, 1574; karissimi1027
karitas 139, 204, 238, 1319, 1320, 1525; karitatis 24, 51, 55, 138, 775, 904, 1507, 1510, 1526; karitati 6; karitatem 64, 211, 212, 906, 1167; karitate 88, 210, 220, 229, 1212, 1330
- labes 1325
labia 196, 842; labiis 1190
(lacto) lactentes 1390; lactentium 1389
(lapido) lapidas 1418; lapidauerunt 1456
(lapis) lapidem 1408; lapidibus 1134
(lateo) latet 104; lateat 353, 902; latebit 591; latere 677; latens 769
(late) latius 653, 1398
(latrator) latratores 667
latratus 177, 192
(laudabile) laudabilium 1098
(laudo) laudare 1209; laudari 1196; laudando 1189
laus 808; laudis 1119; laudem 1222, 1389; laudibus 1230
(lavo) lotis 1062
(laicus) laycorum 1531
(lectio) lectionem 1512
(legatio) legationes 1204
(legisperitus) legisperiti 31; legisperitis 32, 34, 957; legisperitos 922
(lego) legit 553; legistis 61, 648, 674, 1585; legerunt 642; legitur 931, 989, 1322, 1471-1472, 1475, 1489; legatur 200;
(levis) leuibus 1200
(levita) leuite 941
leuiter 671
Lex 274; legis 7, 124, 126, 133-134, 892, 942, 961, 1078, 1461; legi 695; lege 499
liber 1161; librum 344
(liberalis) liberales 1174, 1201
(liberatio) liberationem 1099
(liber) liberi 1151
(libido) libidine 180
libitum 337, 1037
licet 290, 422, 576, 857, 915, 916, 1010, 1097, 1539
(licitus) licitis 1185
lima 228, 256
lingua 1314; linguam 908; lingue 907; linguarum 1401
(littera) literam 764, 997, 1391, 1541; literarum 499-500; litteras 6; literas 45
literatura 20
literatus 133
(livor) liuore 254, 1376
(loco) locauit 1452; locabit 1467
(locus) loca 457, 991; locis 376
locutio 681, 697; locutionis 705; locutione 697, 883
(logicalis) logicalibus 897
longe 1191, 1483
longitudo 405
(loquacitas) loquacitatem 109
loquela 1184; loquele 1087
(loquor) loquitur 272, 278, 542, 569, 628, 784, 888, 1355, 1360, 1541; locuntur 366, 375, 893; loquebatur 998; loqui 290; loquatur 96, 279; loquantur 120, 226; loqueretur 997-998; loquens 1522, 1554; locutus 67, 193, 562, 1130
(luceo) lucens 1427
lucerna 1426; lucernis 570
lucide 856; lucidius 855
(lucrum) luci 1568
Luchas 357; Lucham 30, 1350
(lugeo) lugentes 202
lumen 491 lumine 256; lumini 289
(luna) lune 458
(lupus) lupi 1276
(lupinus) lupina 1347
lutum 964
lux 776, 967; lucis 425, 593, 1358; luce 1427
(luxus) luxum 1007
luxuria 1579; luxurie 1012, 1578; luxurias 1497
Magdalena 1109; Magdalenam 1104
(magicus) magice 1100
magis 405, 560, 1205, 1251, 1415, 1416, 1519, 1559
magister 10, 1075, 1244; magistri 1242, 1243, 1495; magistrum 4, 389
magisterium 1244-1245
magistralis 265, 293, 817, 826; magistrali 11, 1075
magnates 1202; magnatum 1242

- (magnifico) magnificent 1237; magnificare 1209, 1221
 (magnitudo) magnitudinem 1345
 (magnus) magna 987, 1208, 1217; magni 1097; magnum 639, 1358-1359; magnos 132; magnis 1207
 Magus 1470
 (maior) maioris 1579; maiori 355; maiorem 81, 691, 1152; maiores 68, 356; maioribus 143
 maius 644, 1278;
 male 1467
 (maledico) maledicendum 834
 (malus) malum 1098; mali 624; malo 1363, 1409; malos 1467
 malicia 293, 950, 1324, 1372, 1407, 1444, 1492, 1553; malicie 311, 1008, 1405-1406; maliciam 311, 1549
 (maligno) malignatur 870, 891
 malignus 1341; maligno 423, 1470; malignos 1038
 (malivolus) maliuolam 36
 Mambres 1564
 (mandatum) mandato 259; mandata 261, 748
 (manduco) manducabant 1062
 mane 657, 660
 (maneo) manet 1491; manentes 1491
 (manifesto) manifestetis 685, 692; manifestare 672; manifestari 1397; manifestandum 437; manifestandam 756
 manifeste 1438
 manifestus 1227; manifesta 1531; manifestum 426-427; manifestam 1046
 (mansuetus) mansueti 1173
 (mansuetudo) mansuetudine 1295
 (manuduco) manuducere 92
 manus 1028, 1505; manibus 245, 1062, 1340;
 (Marchus) Marchvm 656
 mare 1256; mari 973
 (margarita) margaritas 778
 masculus 1159
 materia 223, 271, 278, 412, 619-620, 622, 656; materie 428; materiam 213, 280, 796, 1035, 1153
 (materialis) materialem 1224; materialibus 1188
 (Matthaeus) Matheus 356, 789, 924; Mathei 25, 498, 601, 930, 1118, 1428, 1542; Mathei 330, 855, 990, 1487;
 Mattheo 522; Matheo 14, 1523; Matheum 1417, 1445, 1450
 (mater) matris 50; matri 1281
 (maxilla) maxillas 485, 1403
 maxime 146, 150, 164, 247, 341, 352, 535, 589, 672, 923, 1349, 1367
 maximus 484; maximi 411, 579, 1176; maximo 969
 (medicus) medici 820, 821; medicum 802, 803, 808; medicos 807
 medicina 793; medicinam 802
 (medietas) medietate 397
 (medito) meditaberis 124-125; meditaberis 127; meditando 1183
 meditatio 260; meditationum 1030
 (medius) media 657, 660; medio 605, 781, 1452; medium 462;
 (melior) meliores 1586
 melius 1284, 1287, 1288
 (membrum) membra 814, 1175, 1176; membrorum 562; membris 815, 819;
 memoria 1509
 mendacium 275, 672; mendacio 1169; mendaciis 1384
 mendax 275; mendaces 651, 1495
 mens 1060, 1508; mentis 487, 549, 569, 1065, 1076; menti 116; mentem 178, 1509, 1511
 (mensa) mensas 1340
 mensura 953; mensuram 644, 825, 1016
 menta 1082; mentam 1077
 (mentio) mentionem 536-537, 1038
 (merces) mercede 834; mercedem 1225
 (meretrix) meretrices 1429; meretrices 1431
 meritum 336
 (Messias) Messiam 1461
 (metuo) metuunt 1442
 (meus) mea 260; meum 1458; meam 992; meos 258;
 (milito) militans 960; militantis 513, 955; militanti 491
 miluus 273
 millenarium 480, millenarii 444, 463; millenario 474; millenaria 446
 minimus 1178; minimum 1111; minima 499
 (mina) minis 1410
 minister 433; ministri 1359; ministris 798; ministros 216
 ministerium 144, 217, 815

- (minor) *minori* 355; *minorem* 399; *minores* 38; *minoribus* 328
minus 214, 331, 392, 501, 644, 660, 779, 811, 856, 864
mirabile 46
(miraculum) miracula 730, 737, 739, 752, 760; *miraculorum* 746; *miraculis* 718, 725-726, 763
(miror) mirari 10, 913;
mirum 239, 349, 1357
miseriordia 1592; *miseriordiam* 1079
(miser) miseris 962
(mitto) misistis 1425; *misit* 457, 1454, 1456;
(missa) missarum 1326; *missis* 627
mitto 1446; *mittuntur* 1545-1546; *mittebantur* 724; *mittetur* 1137; *mittens* 695; *missi* 1418
misterium 712; *misterii* 812; *misterio* 501
mistici 954
(modernus) moderni 54; *modernis* 1514
(modestia) modestiam 207; *modestiam* 1184
(modicus) modicum 389; *modici* 557, 1064; *modice* 1396; *modicis* 1201
(modus) modum 69, 182, 439, 688; *modo* 149, 153, 504, 607, 1147, 1269, 1535; *modis* 309; *modos* 1268
(momentum) momento 459; *momenta* 635; *momentis* 662
(monachus) monachum 1028; *monachis* 1026
(monasterium) monasterio 1586-1587, 1587
(moneo) monet 118
(monstro) monstravit 1338
(monumentum) monumenta 1187
moraliter 1299
(mordeo) mordent 141, 196, 207; *morde-re* 44
morose 613
mors 1028; *mortem* 727-728, 960, 1463; *morte* 257
morsus 177; *morsibus* 171
mortalis 954; *mortales* 1180; *mortalibus* 1179
(mortuus) mortuorum 934
(mos) more 885; *moris* 1382; *morum* 743; *moribus* 1154, 1183
motium 300, 419, 432; *motiuis* 296
motus 197, 457
(moveo) movere 1116-1117; *moueri* 617; *moueamini* 611, 612; *mouendo* 196; *moti* 266
mox 1316
(Moyses) Moysi 738, 1113, 1564
(muliercula) mulierculas 1562
multiplex 345
(multiplico) multiplicare 122
multipliciter 689
multitudo 1536, 1541; *multitudinis* 299; *multitudinem* 1521; *multitudine* 1527
(multus) multa 290, 1295; *multo* 38, 213, 392, 501, 1013; *multi* 845, 1249, 1496, 1523, 1542; *multorum* 222, 1525; *multos* 1523-1524, 1526; *multas* 1056, 1268, 1544; *multis* 20, 332, 431
(mundanus) mundane 75; *mundanis* 1036
(mundo) mundatus 1005; *mundatam* 993; *mundatis* 1092
mundicia 1154
(mundus) munda 1094; *mundum* 1095; *mundi* 78, 143, 374, 378, 403, 445, 449, 484, 660; *mundo* 194
(munio) muniri 1573
munus 1281; *munera* 1345
murus 1022; *muro* 1021; *muros* 74
(muto) mutatis 670
Nachor 74
nam 10, 103, 184, 193, 195, 212, 221, 245, 255, 296, 305, 325, 404, 532, 565, 578, 583, 619, 677, 736, 782, 807, 821, 829, 903, 1003, 1019, 1065, 1070, 1145, 1159, 1162, 1170, 1195, 1260, 1271, 1278, 1293, 1330, 1334, 1342, 1364, 1371, 1379, 1406, 1502, 1531, 1545, 1576
namque 58, 1376
narrare 1401
(nascor) nascuntur 1147-1148, 1153; *natus* 875
(nativitas) natiuitatem 359, 462
(naturalis) naturalem 1304; *naturali* 401; *naturalibus* 295, 408; *naturalium* 404
naturalis 296, 302
naturaliter 303
nature 1146
ne 18, 1133, 1308, 1480
Nebuchodonosor 1298
nec 32, 49, 91, 92, 147, 198, 232, 239, 256, 232, 239, 256, 317, 328, 331, 367, 382, 385, 391, 393, 398, 420, 425, 436,

- 497, 544, 556, 585, 616, 618, 660, 676, 723, 732, 739, 753, 755, 757, 779, 811, 856, 864, 913, 915, 1059, 1060, 1107, 1243, 1269, 1287, 1357, 1375, 1392, 1411, 1431, 1441, 1485, 1487, 1506, 1514
- (necessarius) necessaria 1519-1520; necessarium 544-545, 754, 755, 1271, 1515, 1570; necessariam 1442
- necesse 507-508
- necessitas 1551; necessitatem 272, 803; necessitate 1294; necessitatis 214, 886, 1285;
- (nego) negat 869; negant 867; negabunt 1496; negare 148, 489; negatur 750; negantur 820
- (negatio) negationis 869
- (negligo) negligenter 1140
- (negotiare) negociabuntur 1498
- (negotium) negociorum 1204-1205
- nemo 9, 16; nemini 216, 574
- (nequam) nequior 1577; nequiores 915, 994, 1009, 1017, 1500; nequiora 1582
- nequaquam 777
- neque 235, 238, 241, 394, 616, 617, 784, 893, 1108
- (nequeo) nequit 566, 1019; nequeunt 297; nequeat 890
- nequicia 285, 352, 871, 896, 920, 930, 1312; nequicie 368; nequiciam 325; nequiciis 561
- (nescio) nescit 1320; nescitis 656; nescierunt 240-241; nesciens 1068
- nichil 61, 110, 406, 481, 496, 535, 548, 569, 688, 706, 887, 905, 1032, 1034, 1049, 1306, 1317
- nichilominus 642, 667, 1462-1463, 1538
- nichilvm 194
- Nichodemus 11; Nichodemo 1072
- nimis 831, 1028, 1065, 1110, 1381, 1520
- nisi 62, 187, 305, 327, 392, 410, 420, 446, 473, 489, 537, 634, 718, 829, 852, 1028, 1125, 1333, 1346
- nituntur 71, 141; nitebantur 1378
- (nobilis) nobiles 965, 1171; nobilior 1179; nobiliores 1155
- (nobilito) nobilitari 1172
- (nobilitas) nobilitatem 1164, 1178; nobilitate 1144
- Noe 847, 850, 858
- (nolo) nolunt 1116; noluit 1420; noluit 1071; noluitis 1427; noluerunt 284, 910; nolite 620, 621, 1114, 1235, 1476, 1477
- nomen 530, 1539; nomini 529; nomine 535-536, 1543, 1543-1544, 1544, 1549 (nomino) nominavit 563; nominemur 1168
- non 11, 26, 28, 36, 41, 43, 46, 65, 77, 86, 104, 108, 105, 116, 126, 136, 149, 159, 161, 169, 171, 177, 179, 185, 191, 202, 211, 212, 217, 220, 227, 229, 231, 234, 239, 242, 253, 283, 290, 294, 302, 303, 305, 311, 313, 316, 323, 328, 332, 333, 336, 349, 350, 352, 355, 366, 371, 381, 390, 391, 397, 405, 408, 410, 423, 424, 429, 410, 423, 424, 429, 435, 442, 444, 445, 453, 463, 464, 468, 470, 472, 476, 477, 480, 481, 485, 499, 500, 527, 534, 538, 547, 558, 560, 567, 578, 591, 592, 596, 597, 606, 609, 611, 617, 626, 629, 643, 659, 662, 682, 693, 698, 702, 705, 714, 715, 720, 722, 725, 731, 736, 738, 739, 745, 751, 753, 754, 760, 761, 782, 794, 800, 807, 823, 825, 831, 850, 868, 872, 879, 880, 888, 892, 895, 897, 901, 915, 920, 921, 952, 988, 991, 997, 998, 1028, 1058, 1061, 1062, 1067, 1070, 1073, 1079, 1084, 1111, 1115, 1126, 1127, 1136, 1174, 1183, 1185, 1189, 1244, 1248, 1250, 1269, 1289, 1330, 1332, 1334, 1358, 1361, 1375, 1376, 1410, 1430, 1435, 1463, 1476, 1489, 1492, 1504, 1511, 1527, 1529, 1438, 1557, 1560
- nondum 21-22, 349
- nonne 61, 163, 819, 1543
- nonnisi 858-859
- norma 905
- nos 274, 474, 1218, 1517; nobis 274, 875, 915, 916, 1167, 1168; nobiscum 274; nosmetipsos 918
- (nosco) noscitis 1493; noui 34, 1545; nouit 578; nouistis 280; nouerat 464; nouerunt 352; noscentur 136; noscere 574, 884; nosse 872, 883; notum 782
- noster 308; nostrum 217; nostro 1210; nostris 1289
- nota 699, 703, 707; notam 208
- notabilis 1209-1210; notabilibus 249
- notabiliter 39, 582, 610, 996, 1138, 1538
- (noto) notatur 1002
- noticia 327, 372, 448, 451, 633, 772, 1520; notitia 586; noticiam 508, 585, 598, 1588; notitiam 9

- (notifico) notificauit 1404; notificans 7
(notorius) notorius 139
(novitius) nouicium 1257
nouissime 1457
(novitas) nouitatem 762
(novus) nouum 540; nouos 1267; novissi-
ma 640, 995, 1014; nouissimis 1555
(nox) noctis 660; nocte 657, 660, 664;
noctibus 127
(nudo) nudatum 159
nudus 1024
nullatenus 1591
nullus 186, 361, 489, 542, 757, 852, 944;
nulla 175, 233, 277, 652, 681, 733;
nullius 681, 898, 1064, 1161, 1396;
nulli 579, 717, 1295, 1586, 1587;
nullam 869; nullum 279, 369, 698;
nullo 152, 504, 607, 867, 1411; nullos
1277
(numeralis) numerali 439
numerus 453, 779, 843-844; numeri 516,
672, 680; numerum 519, 521; numero-
rum 772; numeris 766, 768, 770
(nummularius) numulariorum 1340
nunc 332, 704, 1437, 1472, 1490, 1534
(nuntiatio) nunciationem 725
(nuntio) nunciatis 865; nunciantes 853;
nunciatum 852
nuncius 363, 744; nunciis 1223
(nuncupo) nuncupantur 1391
nunquam 24, 197, 438, 903, 1545, 1563
nunquid 67, 135, 192, 215, 804
nusquam 199, 203, 536, 633, 643
- (obedio) obediunt 984; obedientes 1557
(obeo) obeunt 1148
(obfirmo) obfirmantur 1409; obfirmatos
1491
(obicio) obicit 577; obiciunt 323, 475-
476, 638, 686, 793; obici 312; obicere
572; obiciente 325; obicientes 735;
obicientium 589, 677; obiectum 377
obiectio 407; obiectiones 188, 249, 250,
571, 764
(oblatio) oblacionibus 1289
(obligo) obligat 884, 1157
(obliuio) obliuione 1085-1086
(obscurus) obscuratur 295; obscurantur 17-
18
(obsequium) obsequium 1510; obsequio
1084
(obsequiosus) obsequiosos 1200
- (obseruo) obseruabant 1054; obseruando
1184
obseruantia 927; obseruantie 1054-1055;
obseruantias 1547; obseruantiiis 1082-
1083
obstaculum 17, 35
(obsto) obstante 283, 1463; obstantibus
42
(obstinate) obstinacius 300
obstinatio 1405; obstinationis 1044
(obtenebro) obtenebrer 1395; obtenebran-
tur 1106
(obtenebratio) obtenebrationem 1068
(obturo) obturantis 837
(obvio) obuiant 351
(occasio) occasionem 1035
(occido) occidis 1418; occideris 1447;
occiderunt 1436, 1465
occulte 192
occulto 194; occultat 1070, 1123; occul-
tantur 792; occultentur 8
(occupo) occupant 1511; occupari 104,
1515
(occupatio) occupationes 7, 1031
occurrit 564
ociositas 1002, 1018; ociositatem 1302,
1501
(otiosus) ociosa 503; ociosum 497, 887
(otium) ocium 1004, 1023, 1025, 1027;
ocii 1513; ocio 1030
(octavus) octavo 417
octo 859
(oculus) oculi 13, 18; oculos 239, 1479;
oculis 487, 1480, 1530
(odio) odiebant 1415
odium 35, 1379; odii 1088; odio 254
(offensio) offensionem 217; offensione 218
(offero) offertur 1290; offerre 1284
officium 941; officii 1086; officiorum
1198
olim 1422
(omitto) omittunt 1030, 1083; omittere
1080
omnino 684-685, 774, 1262;
omnis 30, 112, 140, 267, 320, 624, 729,
904, 1136, 1402; omne 365, 509, 741,
1414; omnem 205, 809; omni 64, 185,
248, 934, 935, 1261; omnes 145, 260,
275, 318, 373, 593, 910, 1024, 1056;
omnia 63, 327, 499, 621, 707, 771,
1069, 1113, 1215, 1516; omnium 1026,

- 1069; omnibus 208, 256, 364, 769, 1149, 1494, 1583
 (operor) operamini 1551; operantur 229, 1330; operari 228; operandi 752; operando 1220; operatus 275
 (operarius) operarii 1356
 (operatio) operationi 409; operationem 817;
 opinio 940
 oportet 86, 1569; oportuit 1079; oporteat 22, 87
 (oppono) opponunt 300; opponerent 290; oppositum 167, 309, 324, 337, 342, 555, 1296; opposita 427
 (opprimo) opprimitur 1294-1295; oppressis 1293
 opprobrium 236-237, 797-798; opprobria 727
 (opto) optatum 1313, 1344
 optime 687
 opus 245, 780, 783, 784; operis 785; opere 301, 482, 576, 641, 648, 673, 713, 1530; opera 56, 1114, 1218; operum 1098; operibus 1141
 (oratio) orationis 1211; orationem 1512; orationibus 1238
 (oro) oratis 1235; orabitur 1591; orare 1236; orando 1184;
 (orbis) orbi 362, 1401
 (ordino) ordinavit 881; ordinatur 753; ordinantes 1332
 (ordinarius) ordinarias 642
 (ordo) ordinem 420; ordine 1257
 (organum) organis 1187
 (origo) origine 1139-1140
 (orno) ornando 1186; ornatus 1004; ornata 993, 1003
 (Orosius) Orosii 466
 (orphanus) orphanos 988
 (os) ore 125, 795, 1389
 (os) ossibus 933
 (ostendo) ostendit 231, 1553; ostendunt 220, 565; ostendere 613, 651, 1200; ostendat 539, 627, 884; ostendant 113; ostenditur 301; ostendens 870; ostensum 445; ostendendi 1036; ostendendam 415; ostendendum 404
 (ostensio) ostensionem 436
 (ostento) ostentavit 1224
 (ovinus) ouina 1346
 (ovis) ouium 1275
 patientia 1295; patientiam 858
 paganus 832
 pagina 720; pagine 1573
 palam 193, 278, 279, 654, 1076, 1417
 (palpo) palpare 1034; palpanti 1032
 (pallio) palliare 1346; palliari 1343
 palliate 1042
 pallium 1287
 (par) pari 520
 parabola 989
 (parapsis) parapsidis 1093, 1094
 parentela 1143
 (parens) parentes 1285; parentibus 1557
 (Parisiensis) Parisienses 289
 Parisius 281
 (pars) partem 81; parte 17, 183, 195, 248, 326, 427, 428, 430, 433, 1096
 particularis 423
 partim 414-415, 451, 641
 (partus) partum 359
 parum 1050
 (paruus) parua 1538; paruus 638; parui 40; paruos 38
 parvulus 875; paruuli 1391; paruulorum 134; paruulis 14, 312, 319-320, 1221
 (passio) passionis 1508
 Passu 282
 pastor 723; pastoribus 359
 (patefacio) patefacta 285; patefacti 318
 patenter 564, 596, 1529, 1553;
 Pater 585, 1119, 1398;
 paterfamilias 1450
 patet 105, 171, 182, 226, 302, 314, 329, 348, 364, 366, 396, 400, 462, 468, 475, 542, 583, 629, 666, 667, 673, 785, 855, 866, 882, 1000, 1106, 1147, 1540, 1570, 1574; patebit 505, 848; pateant 186; patens 192
 (patior) patitur 198; patietur 960; patiens 1319;
 patientes 1173; passus 176, 954, 955, 958; passa 957
 (pater) Patri 1281, 1288; Patrem 801, 1133; patres 1435; patrum 1322; patribus 1140, 1182, 1462
 (paucus) pauca 1537, 1538; pauci 839, 845; paucos 1277; pauciores 840; paucissimi 861, 863
 paulo 345, 982, 1243
 Paulus 363; Paulo 1471; Paulum 394
 (pax) pace 1557
 peccata 1546

- (peccator) peccatores 1129
 peccatum 113, 114, 696, 1486, 1490; peccati 696; peccato 696; peccatorum 1413; peccatis 1562
 (peccunia) peccuniam 1269
 pectus 117
 (pedites) peditibus 899
 peiora 1015
 (peior) peiora 995, 1015
 pelagus 1025
 (pellis) pelle 1346
 (pello) pellantur 156
 (pendo) penderet 1349; pendentibus 150
 (penetro) penetrant 61
 (penitentia) penitentie 1141; penitencie 1133; penitenciam 1108, 1431; penitentiam 1422-1423
 penitus 20-21, 176, 503, 540, 1060
 per 6, 13, 17, 29, 50, 73, 75, 77, 78, 113, 120, 128, 132, 139, 141, 144, 145, 169, 171, 209, 215, 232, 266, 267, 301, 302, 307, 319, 322, 327, 342, 366, 372, 373, 374, 381, 393, 394, 398, 404, 420, 439, 448, 451, 453, 456, 457, 466, 473, 482, 483, 488, 505, 506, 519, 521, 541, 547, 564, 567, 574, 575, 578, 581, 583, 585, 586, 589, 614, 616, 617, 625, 635, 638, 640, 644, 652, 654, 656, 666, 672, 686, 695, 717, 721, 723, 739, 763, 773, 791, 804, 809, 814, 819, 822, 824, 849, 859, 917, 950, 964, 966, 982, 986, 991, 1004, 1010, 1019, 1023, 1029, 1056, 1084, 1108, 1124, 1142, 1163, 1205, 1216, 1264, 1268, 1298, 1302, 1305, 1317, 1342, 1350, 1361, 1393, 1396, 1408, 1417, 1420, 1425, 1441, 1445, 1475, 1497, 1500, 1526, 1540, 1574, 1578
 (percipio) percipere 297, 791; percipitur 1312; percipiatur 1308; percipiendam 550, 1016
 (percutio) percutiens 1314
 (perdo) perdidit 1224; perdam 268; perdet 1467;
 (perditio) perditionis 1495-1496
 (perduco) perducet 1404; perducant 1501-1502
 peregre 1453
 (peregrino) peregrinantium 59, 494-495
 (perificio) perfecisti 1389
 perfectio 140; perfectionis 199, 906, 1277-1278, 1306; perfectionem 205
 (perfectus) perfectior 1308; perfectus 1097
 (perfidia) perfidie 1045
 (perhibeo) perhibuit 1426
 (periculosus) periculosa 1555
 periculum 1349
 (peritus) periti 1461
 (perlego) perlegerunt 476; perlegerint 170, 174
 (permaneo) permanent 1058
 (permitto) permittunt 7; permittebat 1105
 (peropto) peroptant 1367-1368
 (perpendo) perpendit 1313; perpendere 828
 (perpetuo) perpetuare 190
 (perscruto) perscrutandis 83
 (persequor) persequuntur 1395; persequimini 1448; persecuti 1435; persequentis 1045
 persecutio 166-167; persecutionis 533, 646; persecutionem 956, 956, 958, 960; persecuciones 954; persecutionibus 953
 persona 1444; persone 830; personas 1366; personis 1270
 personaliter 133
 (perspicio) perspiciunt 1366
 (persuadeo) persuadere 617-618
 (persuasibilis) persuasibilibus 65-66
 (persuasio) persuasione 1411;
 (pertineo) pertinet 205, 1091; pertinentes 8;
 pertinentes 1055
 (pertracto) pertractando 94
 (pertranseo) pertransibunt 344
 (perturbatio) perturbatione 1323
 (pervenio) peruenirent 1519; peruenientes 1563-1564
 (perversitas) peruersitatis 1008; peruersitate 285-286, 368, 1449; peruersitatibus 2, 1593
 (perverto) peruertendo 178; peruertentes 365
 pessime 996
 (peto) petunt 1285; petiuimus 189
 Petrus 478, 856, 1494; Petro 1471
 phares 925
 phariseus 925, 1104; pharisee 1094; pharisei 31, 926, 932, 1052, 1061, 1077, 1092, 1092, 1099, 1113, 1129, 1252, 1255, 1354, 1374, 1376, 1461; phariseorum 962, 1126, 1351, 1444; phariseos

- 922, 928, 1250, 1385, 1415; phariseis 958, 1400, 1487
 philacteria 1237
 (Philippensis) Philippenses 704
 (philosophia) philosophia 74; filosofiam 114;
 filosofice 71
 (philosophari) philosophantes 314
 philosophicus 275-276; filosoficas 109-110; filosoficis 70, 82, 153
 (philosophus) philosophi 314; filosofi 1025, 1226; filosoforum 135; philosophos 1180
 (pietas) pietatis 69, 76, 94, 160, 1287, 1515, 1560; pietatem 108, 938; pietate 1291
 (pingo) picti 929;
 (pietantia) pitantias 1332
 (pius) pio 262; pie 155, 1572; pii 1174
 (placeo) placendo 1264
 (placidus) placidos 1200
 (placeo) placuit 77
 (planeta) planetarum 457-458
 (plango) plangendi 910
 (planto) plantauit 1451
 (platea) platearum 1236; plateis 1402
 (platonius) platonica 306
 (Plato) Platonis 306
 (plebs) plebis 798; plebi 1284
 (plecto) plectentes 90
 (plenus) plena 933; plenissime 57, 1298-1299
 plene 1572
 pleni 352, 935, 940, 981, 1093
 plenitudo 1008; plenitudine 937
 plura 360
 (pluralitas) pluralitatem 1526
 plus 86, 102, 167, 446, 1126, 1152, 1366, 1414; plures 1456; plura 360; plurimum 1329; plurimi 344; plurimos 1370
 plusquam 386
 (pondero) ponderent 135; ponderans 134; ponderata 848
 (pondus) ponderis 557, 1064; pondere 568, 1540
 (poëta) poëtarum 690
 (pono) ponet 900; ponunt 17; ponere 885; posuit 493, 899, 900; ponitur 700, 703, 707, 710, 872, 875, 883, 894, 895; ponuntur 415; ponatur 678; posuisset 391; posita 676, 1135; positus 570
 (pontifex) pontifices 941
 popularis 940; popularem 1101; populari 926
 populus 30, 732; populi 33, 938, 944, 1052, 1054, 1349, 1479; populo 131, 729, 833, 834, 926, 974, 1253, 1475; populum 724, 721-722, 1274
 (porcus) porcis 778
 positio 442, 470; positionis 442; positioni 470; positionem 469, 473
 possessor 549
 possibilis 146, 147, 160-161, 283; possibile 165, 869;
 (possideo) possidebantur 1464
 possum 426; potest 16, 92, 186, 327, 405, 423, 586, 702, 705, 1070, 1164, 1278, 1506; possumus 481, 1400; possunt 11, 104, 122, 148, 303, 689, 868, 1021; poterat 1073; poterit 234, 312, 483; potuerunt 249; possis 263; possit 371, 398, 440, 706, 734; possitis 250; possint 177, 185, 1262, 1268; posset 379; possent 317, 504; potens 1134; potentes 965, 1253;
 post 345, 462, 983, 1243, 1550
 postea 1012, 1432
 (posterus) posteros 83; posteriora 444
 postmodum 285
 potenter 1364
 (potentia) potentie 974
 (potestas) potestate 1323
 Potestis 101, 310, 319, 651, 671, 828, 835, 1193, 1246;
 potius 563, 1100, 1331, 1493
 potus 1087
 (pravus) prauas 1088; prauis 1370, 1575; prauos 1468
 (pravitas) prauitatis 565
 pre 245, 486, 968, 1142, 1157, 1372
 (preallegatus) preallegate 854
 (prebeo) prebent 291; prebuit 198; prebuerunt 1155
 (precaveo) precaendam 1273-1274
 (praecedo) praecedit 706; praecedet 603; praecedent 1429; praecedenti 399; praecedentes 380; praecedentibus 222, 225, 1406
 (praecello) precellat 1180
 (praecedo) precesserunt 333

- (precipito) precipitat 84; precipitant 1001; precipitans 1326;
 (praecipuus) praecipua 1301; praecipuas 1240
 (praecido) precisam 598
 precise 1290
 (praecognosco) praecognouerunt 518; praecognoscetur 520; praecognoscenda 534; praecognoscendo 524, 532
 (praecursor) praecursoribus 963
 (praedestino) praedestinavit 701
 (praedico) predicare 1284; predicando 1219
 (praedicatio) predicationis 78; predicationis 157-158
 (praedicator) predicatorum 942; predicatoribus 384
 (praedico) predicat 1524, 1527, 1554; predixit 419, 421; predixerunt 288; predicti 220, 564, 709, 835, 1128-1129; predicte 152, 764; predicta 338, 750, 883, 1178, 1332, 1511, 1536, 1550; predictum 167; predictam 403, 494; predictorum 1580; predictis 570, 738, 839-340, 901, 1193;
 (praefero) preferri 1197
 (praefiguro) praefiguravit 954; praefinitum 346, 348-349
 prelationes 1240
 (praelatio) prelationis 1194; prelationes 1240; prelationum 1198
 (praelatus) prelatos 1202, 1566
 (praelium) prelia 181
 (praelibatum) prelibatam 1550
 (praenosco) prenoscent 597, 599; prenoscenti 271; prenoscere 598; prenoscetur 581; prenosci 504
 (praenuntio) praenunciat 25, 537; praenunciauit 515, 516, 526-527; praenunciate 761; praenunciasset 531; praenunciatur 509, 510, 521; praenunciari 440; praenunciato 508-509; praenunciatum 519;
 (praenuntiatio) praenunciatio 502, 507; praenunciationis 529
 (praeparatio) praeparationem 951
 (praepositio) praepositionem 671, 951;
 (praeputium) praepucium 1160
 (praerogativa) praerogativas 1198
 (praescio) praesciuit 701
 (praesens) praesens 874, 877
 (praesento) praesentavi 144; praesenti 873, 885, 1590; praesentibus 997; praesentate 184
 (praesum) praesint 1198
 praesumptio 1145
 (praesumptio) praesumptio 19, 1145; praesumptionis 1039, 1096, 1138-1139, 1181; praesumptionem 1122; praesumptione 42, 1130, 1193
 praesumptuosus 1260; praesumptuosi 1106-1107, 1169; praesumptuosos 1127-1128
 (praetendo) praetendit 1309, 1311; praetendendo 1265
 praeter 1510;
 Praeterea 85, 112, 209, 485, 546, 559;
 (praetereo) praeteribit 499; praeterita 280; praeteriti 350; praeterito 349; praeteritum 873, 876, 885
 (praetextus) praetextu 1089
 (praevaticatio) praevaticatio 1531
 (praevaticator) praevaticatorem 1532, 1533
 (praevideo) praevidebunt 597
 (primitivus) primitiva 956
 primus 939, 1047, 1471; prima 330, 416, 590, 620, 661, 705, 747, 1166, 1399; prime 856; primum 19, 244-245, 326, 884, 1001-1002; primo 57, 60, 140, 183, 335, 448, 483, 502, 542, 576, 641, 648, 652, 673, 685, 713, 801, 843, 1017, 1146, 1399, 1500, 1503, 1504, 1506, 1566, 1582; primam 983, 1538; primi 450, 518; primis 397; primos 1239; primas 1239; primis 397
 (princeps) principes 1202; principum 1241; principibus 957, 1249, 1253
 principalis 410, 436; principales 318;
 principaliter 770, 1001, 1330-1331
 (principatus) principatu 956
 principium 512, 514; principio 396-397, 664; principia 241, 487, 513, 771; principiorum 405; principiis 408, 570;
 (prior) prioribus 995, 1015, 1456
 Priscianus 687, 690
 (privo) priuat 294; privato 120
 prius 586, 1094, 1579
 priusquam 509
 pro 190, 262, 265, 427, 464, 478, 524, 531, 533, 534, 544, 554, 674, 675, 699, 703, 707, 710, 767, 873, 875, 876, 877, 883, 885, 891, 895, 899, 909, 946, 961, 998, 1224, 1292, 1338, 1525, 1591, 1592

- (probabilis) probabile 866, 869
 (probabilitas) probabilitatis 439; probabilitatem 870
 (probo) probat 52, 1165; probet 718; probare 317, 319, 381, 402, 868; probari 622
 (problema) problemata 122
 (procedo) procedit 180; procedit 794-795, 937, 1283; processerit 425; procedendo 257
 (processus) processu 1302, 1312; processum 154
 procul 156, 1191, 1547
 proculdubio 228, 255
 (procuro) procurant 1196-1197
 (procuratio) procuraciones 1331-1332
 (proditor) proditores 1437, 1558
 Profane 764
 (proficio) profecerunt 1587; proficere 38-39;
 profectus 1453
 (profero) protulerit 566
 (profunditas) profunditatem 685
 profundum 1413; profundius 562
 progenies 1131
 (prohibeo) prohibeat 172-173; prohibeisset 612; prohibitum 777, 916
 (proicio) proiecerunt 277
 proinde 552, 626, 758, 930, 1058, 1190, 1254, 1261, 1382
 (prolatio) prolationis 528
 (prolator) prolatoris 191-192
 (proles) prolem 1387
 (prolixus) prolixis 1238
 (promereor) promerentur 1485
 promissio 786
 (promitto) promittit 321; promittendo 1265; promissum 1462; promissis 1411
 (promoveo) promoueat 254
 (pronuntio) pronunciabant 1436; pronunciatum 142-143
 prope 394, 869
 (prophano) prophanari 73; prophanandum 1547
 prophanus 833
 propheta 514, 526, 530, 747, 1106; prophete 530, 723, 1523; prophetarum 561, 720, 1435; prophetas 1418, 1446-1447; prophetis 737, 1275
 (propheta) prophetauit 362, 1494; prophetauerat 1388, 1543
 propheta 362-363, 669, 1570; prophetie 751, 755, 760; prophetias 621, 831; prophetiis 731
 (propinquitas) propinquitatem 851, 865
 (propono) proponit 744; proponeret 1074; proposuerit 664; proposita 278; proposito 139, 341, 846; propositum 182, 406, 666-667, 715, 1574-1575; propositam 762;
 proprie 299, 655
 (proprius) propria 16, 1058, 1059; proprium 1379; propriam 1215, 1272; proprio 650, 670, 1210; propriis 758, 1197, 1340; propriissime 636
 propter 64, 211, 213, 271, 310, 528, 582, 716, 737, 803, 829, 940, 941, 1047, 1063, 1065, 1068, 1122, 1249, 1295, 1390, 1517, 1520, 1549, 1571
 propterea 240, 244, 610, 1024, 1061, 1148, 1273, 1318, 1412, 1585
 (proselitus) proselitum 1256
 (prosequor) prosequatur 491-492; prosequendi 905
 (prospero) prosperetur 234
 (prosum) prosunt 110; prodest 41; proderit 167, 1282
 (protervus) protervus 1559
 (protesto) protestando 686
 (proveho) prouecti 1393
 (provenio) prouenire 424
 proverbium 278; Prouerbiis 1371, 1413
 (provincia) prouinciarum 248; prouincias 145
 (prouoco) prouocent 209
 prout 339, 474, 1388, 1449, 1518;
 (proximus) proximi 35, 88, 201; proximo 212-213; proximum 93, 209; proximorum 253; proximos 915
 prudentia 238-239, 1123; prudentiam 232; prudentiam 268;
 (prudens) prudentem 258-259; prudentium 268; prudentibus 14, 1120-1121
 (psalmus) psalmi 258; psalmis 118-119
 Psalmista 180; Psalmistam 266
 pseudo 3, 109, 628, 792, 861, 902, 914, 919, 951, 987, 1056, 1096, 1199, 1297, 1324, 1356, 1406, 1523, 1572, 1575, 1588, 1593
 Ptholomeus 454
 (publicanus) publicani 30, 1429, 1430;
 (publico) publicare 191; publicata 1228
 (publicus) publico 922

- (puer) pueri 897; pueros 1386
 (pugil) pugilem 1019
 (puluis) puluerem 571
 (pullus) pullos 1419
 (puritas) puritatem 742
 purus 568; pura 1051
 (puto) putaremini 902
- (quadringentesimus) quadringentesimo 461;
 qualis 624; qualem 1167; quales 1499;
 qualibus 1270
 qualitas 511; qualitatem 533; qualitate 646
 (quamplurimus) quamplurimis 376
 quamuis 356, 771, 997, 1333
 quando 85, 272, 307, 338, 505, 604, 656-657, 786, 857, 1234, 1351, 1356, 1386, 1389
 quandocumque 354, 1365-1366
 quandoque 877
 quantulum 389
 (quantus) quanta 677, 919, 1551; quantum 7, 47, 68, 87, 92, 93, 94, 101, 182, 379, 386, 428, 443, 469, 598, 599, 608, 635, 644, 645, 733, 742, 766, 835, 850, 851, 945, 946, 978, 1169, 1197, 1309, 1337; quanto 1152, 1155, 1205, 1414;
 quantumcumque 12, 1073
 quantumlibet 1585
 Quapropter 108, 749, 754, 1037, 1307, 1510
 quartus 1042, 1341; quantum 502; quarto 309, 330, 601, 747, 855
 quasi 122, 583, 964, 1213, 1411, 1477, 1491
 quatuor 446
 -que 426, 1061, 1340
 (quaero) queant 1272
 quemadmodum 116, 142, 188, 647, 1103-1104, 1112
 (quaero) queritis 1247, 1248; quesui 261; querent 1530; querat 1508; querens 991; querentes 176
 (quaestio) quaestiones 89; quaestionibus 98, 117
 questus 1262, 1331, 1345
 qui/quis 79, 159, 164, 733, 747, 762, 823, 1066, 1131; qui 10, 13, 14, 21, 37, 45, 69, 73, 74, 81, 83, 89, 107, 109, 132, 160, 180, 198, 206, 212, 214, 251, 265, 279, 331, 333, 351, 390, 401, 437, 449, 464, 477, 485, 500, 504, 514, 522, 538, 548, 553, 561, 565, 577, 581, 619, 630, 722, 723, 729, 750, 751, 774, 782, 787, 797, 798, 799, 801, 803, 815, 831, 832, 839, 841, 857, 861, 865, 867, 869, 871, 879, 883, 932, 946, 988, 1016, 1019, 1060, 1077, 1082, 1083, 1085, 1092, 1105, 1120, 1128, 1129, 1142, 1153, 1172, 1181, 1190, 1195, 1223, 1235, 1246, 1256, 1275, 1354, 1374, 1378, 1391, 1394, 1403, 1405, 1418, 1426, 1436, 1451, 1467, 1476, 1477, 1495, 1496, 1499, 1500, 1510, 1533, 1545, 1551, 1561, 1562, 1568, 1578, 1587;
 que 6, 8, 22, 24, 51, 52, 64, 100, 110, 127, 129, 161, 173, 227, 290, 291, 305, 346, 414, 421, 477, 488, 500, 525, 546, 609, 624, 739, 744, 748, 791, 794, 893, 932, 947, 989, 1001, 1022, 1034, 1049, 1050, 1064, 1078, 1108, 1123, 1136, 1142, 1184, 1194, 1247, 1266, 1267, 1272, 1305, 1325, 1370, 1418, 1422, 1468, 1553, 1568; quod 7, 16, 17, 23, 25, 32, 37, 38, 40, 61, 62, 64, 68, 77, 79, 88, 97, 99, 112, 118, 121, 131, 139, 143, 149, 152, 157, 165, 166, 169, 171, 174, 180, 192, 197, 200, 203, 210, 215, 222, 226, 232, 233, 235, 238, 252, 258, 281, 282, 284, 287, 289, 300, 303, 304, 307, 310, 311, 312, 313, 317, 319, 323, 326, 328, 329, 335, 338, 340, 347, 348, 353, 355, 364, 371, 373, 377, 379, 381, 382, 384, 386, 393, 394, 398, 400, 404, 410, 417, 424, 427, 431, 435, 438, 443, 456, 458, 462, 468, 471, 475, 478, 481, 490, 493, 496, 498, 502, 509, 512, 514, 518, 520, 526, 527, 533, 538, 541, 542, 548, 549, 551, 554, 563, 565, 566, 569, 572, 573, 577, 579, 582, 584, 585, 590, 591, 597, 599, 602, 604, 606, 613, 616, 618, 621, 623, 625, 627, 629, 632, 633, 638, 642, 643, 649, 652, 655, 658, 663, 669, 678, 681, 684, 686, 689, 692, 694, 699, 706, 712, 716, 719, 720, 729, 731, 732, 735, 741, 744, 746, 751, 754, 762, 767, 784, 786, 793, 795, 809, 813, 814, 818, 822, 824, 839, 842, 843, 945, 846, 848, 854, 857, 860, 862, 863, 864, 868, 870, 871, 874, 883, 886, 890, 891, 892, 893, 897, 901, 902, 907, 914, 925, 936, 944, 952, 967, 982, 983, 986, 998, 1000, 1003, 1008, 1010, 1013, 1014, 1025,

- 1035, 1067, 1072, 1091, 1092, 1094, 1095, 1097, 1121, 1134, 1147, 1151, 1173, 1189, 1193, 1203, 1206, 1207, 1213, 1218, 1252, 1284, 1287, 1290, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1325, 1333, 1339, 1349, 1351, 1476, 1397, 1407, 1409, 1429, 1461, 1485, 1487, 1504, 1508, 1510, 1516, 1518, 1525, 1527, 1532, 1533, 1555, 1566, 1574, 1576, 1579, 1581, 1583, 1586, 1589; quid 98, 224, 1050, 1466; cuius 337, 342, 362, 416, 555, 686, 808, 974, 1296, 1301, 1364, 1436; cui 422, 754, 759; qua 19, 20, 102, 262, 283, 556, 773, 847, 979, 980, 1066, 1139, 1245, 1304, 1318, 1372, 1416, 1444, 1527, 1536, 1541; quo 40, 102, 103, 447, 521, 536, 587, 604, 654, 679, 770, 784, 788, 1027, 1106, 1162, 1254, 1287, 1337, 1438, 1472, 1486, 1549; quem 27, 439, 682, 780, 1219, 1224, 1404, 1435, 1462; quam 50, 73, 86, 95, 103, 167, 187, 197, 279, 304, 350, 356, 392, 405, 412, 470, 506, 560, 563, 586, 590, 625, 653, 708, 711, 737, 854, 905, 921, 927, 928, 968, 972, 987, 1013, 1021, 1025, 1048, 1100, 1106, 1122, 1123, 1126, 1140, 1147, 1150, 1157, 1164, 1197, 1226, 1238, 1251, 1258, 1279, 1285, 1288, 1301, 1307, 1308, 1309, 1310, 1327, 1424, 1493, 1508, 1520, 1530, 1553, 1559, 1586, 1587; quarum 91, 652; quorum 115, 327, 466, 490, 884, 1001, 1017, 1039, 1111, 1130, 1203, 1212, 1298, 1470-1471; quibus 55, 148, 240, 296, 348, 390, 399, 487, 526, 553, 580, 658, 724, 739, 769, 853, 881, 891, 893, 936, 940, 961, 966, 1038, 1121, 1138, 1168, 1244, 1252, 1267, 1268, 1270, 1294, 1329, 1335, 1460, 1484, 1489, 1518, 1591; quos 75, 106, 691, 700, 902, 962, 1171, 1217, 1364, 1474, 1497, 1517, 1519; quas 141, 144, 827, 953, 1053, 1367
- quia 150, 152, 232, 239, 259, 260, 261, 294, 311, 313, 316, 320, 335, 340, 345, 366, 407, 419, 424, 428, 442, 448, 453, 481, 527, 529, 535, 552, 564, 588, 637, 643, 706, 715, 748, 803, 832, 910, 941, 942, 984, 1018, 1062, 1063, 1068, 1259, 1277, 1289, 1326, 1380, 1421, 1490, 1504, 1524, 1537, 1539, 1545
- quicquid 205, 493, 939; quicquam 40, 717, 1060
- quicumque 149, 511, 587, 813, 1006, 1166, 128; quodcumque 1281-1282; cuiuscumque 254, 904; quemcumque 1589-1590; quocumque 341, 1263; quecumque 248-249, 419, 621-622, 1113, 1221-1222; quacumque 1294; quoscumque 1209; quibuscumque 370, 1026, 1328
- quidam 288, 901, 1212, 1450; quibusdam 726, 737, 738, 850
- quidem 17, 49, 193, 406, 791-792, 864-865, 874, 934, 938, 965, 1146, 1282, 1390, 1416, 1560
- quilibet 1576; qualibet 304; quodlibet 1580
- quin 32, 49, 234, 543, 783, 1514
- quingenta 446
- quintus 1043, 1363; quinti 463; quinto 498, 661; quantum 512
- quisquam 1506
- quisque 1004, 1150-1151, 1163
- quoad 358, 359
- quomodo 22, 47, 80, 113, 117, 123, 207, 210, 274, 293, 483, 804, 879, 1246, 1401, 1402-1403, 1445, 1501
- quoniam 12, 35, 42, 142, 149, 170, 183, 243, 295, 302, 369, 372, 417, 423, 429, 430, 433, 444, 459, 485, 528, 719, 756, 764, 828, 833, 834, 879, 896, 926, 929, 1006-1007, 1018, 1049, 1053, 1057, 1059, 1070-1071, 1074, 1146, 1177, 1290, 1311, 1446, 1463, 1492, 1528
- quoque 105, 115, 202, 257, 355, 700, 963, 1072, 1085, 1156, 1213, 1221, 1316, 1319-1320, 1424, 1536
- quotiens 1419
- rabi 1242
- (radico)radicata 1343
- radix 458; radicem 1135; radice 790, 1282
- (radius) radii 964; radios 966
- (rancor) rancorem 1314
- (rapax) rapaces 1276
- rapacitas 1347
- (rapio) rapere 595; rapiuntur 1212
- rapina 1093; rapinam 1274
- ratio 235; rationis 227, 228, 645, 745, 1150; rationem 373, 516, 715, 736, 1539; ratione 147, 402, 442, 520, 702,

- 708, 967, 886, 890, 1072, 1199; rationes 190, 881, 1267; rationibus 244;
 rationabiliter 403
 rationalis 1164
 (realitas) realitatem 91
 (res) rebus 1035
 (recedo) recedat 126
 (recipio) receperunt 1225; recipere 796, 1219; recepisse 717
 (recito) recitant 1215; recitando 1218
 (recludo) reclusi 1058
 (recolligo) recolligit 455
 recte 388, 905, 1304
 (rectus) recta 85; rectum 97, 175, 365; rectam 491; rectissima 708
 (redarguo) redarguit 1280, 1373; redarguebat 1076
 (reddo) reddere 890; reddant 1468
 (redemptio) redemptionis 783
 (refecto) reflectant 1216; reflectitur 829
 (refrigesco) refrigescet 1524-1525, 1528
 (rex) regem 1223; reges 722; regum 1151
 (regeneratio) regenerationis 1072
 (regno) regnat 1047, 1364; regnant 240
 Regnum 385, 1120, 1126-1127, 1374; regno 1125, 1429
 regula 24, 632, 904, 927; regulam 73, 199
 (relinquo) relicta 69
 religio 197, 903, 947, 967, 980, 1342; religionis 110, 140, 288, 433-434, 904, 907, 1005, 1011, 1014, 1020, 1050, 1547, 1578; religioni 939, 1055, 1501; religionem 908, 929, 1001, 1006, 1300-1301; religione 1002, 1344;
 (religiosus) religiosum 910; religiosi 901, 914, 1022, 1056, 1129, 1192, 1297, 1406; religioso 1582; religiosorum 3, 919-920, 987, 1572, 1588, 1594; religiosos 902, 1199
 (relinquo) relinquam 988; relinquitur 151; relinquetur 1483
 (relinquo) reliqua 63; reliquisti 1538; reliquistis 1078
 (reluco) relucet 1162
 (remitto) remittit 412, 465, 524, 531, 534, 536, 538; remittebat 554; remisit 550, 551; remisisset 544; remittetur 1488
 (remissio) remissioni 553
 (remise) remissus 1423
 (reparant) reparant 74-75
 (repello) repellere 1019; repellentur 1549
 (reperio) reperi 417
 (repleo) repletur 1260; replentur 1472; replebitur 1013; repleti 1470
 (reprehendo) reprehendens 923
 (reprobo) reprobabo 269; reprobum 294; reproborum 973, 976; reprobos 594; reprobis 1583
 (repugno) repugnant 1439; repugnaret 383
 (repulsa) repulsam 838
 (repulsio) repulsionem 1572
 (reputo) reputat 1380; reputant 1060, 1128, 1130, 1195; reputabant 1065; reputavit 63; reputatur 1162; reputetur 1308
 (reputatio) reputationis 1161
 (requies) requiem 991
 (requiro) requirit 715; requirat 653; requiri 1204
 (res) rei 547, 760; rerum 397
 rescribo 6
 (reservo) reseruatur 777
 (resisto) resistens 1565; resistere 1504, 1506; resistendi 182; resistendum 297, 299
 (respondeo) respondit 1388; respondere 264-265; respondens 522
 (responsio) responsione 412; responsiones 246
 (respuo) respuitis 1478; respuunt 311-312, 867
 (resto) restant 420
 (resisto) restitistis 1434-1435; restiterunt 1564
 (restituo) restituat 1592
 (restringo) restringit 661; restringitis 650
 (retineo) retenta 634
 (reticeo) reticendo 1087
 (retineo) retinent 74; retinens 1317
 retrorsum 270
 (revelo) reuelat 14, 320, 355; reuelasti 1121; reuelare 321, 587; reuelabitur 604; reuelari 341;
 reuelatio 603; reuelationis 580; reuelationi 409, 618; reuelationem 372, 411, 575, 625, 717-718, 721, 724, 725, 730, 773; reuelationibus 154
 (revelo) reuelatus 332; reuelatum 849
 reuera 1584
 (reverentia) reuerentiam 1207, 1216, 1344
 (revertio) reuertar 992
 (revolutio) reuolutione 645-646

- reus 201
 rex 721, 899, 1120, 1148
 Ricardus 1299
 (rideo) ridentes 202
 (ridiculus) ridiculis 206;
 (ridiculosus) ridiculosum 400
 rigide 921, 1433
 (rigor) rigorem 1230
 (risisse) risisse 199
 risus 203
 (roboro) roborare 841
 (rogo) rogamus 610
 (romanus) Romana 285; Romane 144,
 438; Romanos 53, 694, 1165, 1360
 ruditas 677, 896; ruditatem 325
 (rumpo) rumpitur 1317
 rursum 77, 827
 rursus 218
- (sabbatum) sabbato 1063
 (sacerdos) sacerdotes 941
 (sacer) sacra 49, 54, 61, 249, 336, 352,
 428, 490, 614, 691, 720, 842, 866, 874,
 894, 986, 1520; sacram 540, 668, 1516;
 sacro 429, 493, 765; sacre 15, 58, 334,
 576, 609, 791, 848, 1157, 1567, 1573;
 sacri 154, 375, 448, 496, 642, 1552;
 sacrorum 26, 257, 318, 340, 949, 1391;
 sacrarum 1512; sacros 1325; sacras 45,
 55; sacris 57, 333, 351, 618, 624, 692,
 782, 881
 sacramentum 1972-1073; sacramenta 8,
 12
 sacrificium 675
 sacrilegus 832
 (sagitto) sagittat 806
 saltem 426, 731, 851
 Saluator 412, 654; Salvator 1010;
 Salvatoris 496, 812; saluatorem 1387,
 1462; Salvatore 787
 (salvo) salue 859; saluos 78
 (salutaris) salutare 1241; salutari 1241
 (salutatio) salutationes 1240-1241
 salutis 155, 253, 783; saluti 93; salutem
 87, 1124
 sanctitas 943, 947; sanctitatis 981, 1036,
 1210, 1309-1310; sanctitatem 1215,
 1342; sanctitate 1049
 sanctus 339, 391, 771; sancti 117, 281,
 288, 1218, 1226; sanctum 777, 801,
 815, 818, 1486; sancto 348, 743, 833,
 1434; sanctorum 438, 801; sanctorum
 1031; sanctos 1190; sanctis 1140
 (sano) sanem 1481
 sanitati 1592; sanitatum 816
 (sapio) sapere 86, 87; sapiens 79, 80, 757;
 sapientes 270, 274, 276, 912, 1447;
 sapientium 268; sapientibus 13, 1120;
 sapientia 36, 39, 69, 76, 94, 101, 102, 262,
 267, 277, 315, 758, 824, 880, 943, 979,
 1122; sapientie 66, 75, 242, 263, 396,
 568, 816, 860, 1068-1069, 1148;
 sapientiam 77-78, 168;
 satagant 1183
 (satago) satagunt 1263, 1395; satagent
 44; satagebent 402
 Sathanas 1037, 1358; Sathana 425
 (satio) satiare 1272
 satis 576, 1186
 (satisfacio) satisfacere 1262
 (scandalum) scandalorum 1370
 (scelestis) scelesti 1557
 scientia 11, 98, 99, 189, 249, 345, 692,
 824, 1076, 1180, 1195; scientie 64,
 816, 1089; scientiam 271, 541, 1563;
 scientiis 1172
 scilicet 42, 50, 118, 119, 165, 252, 175,
 332, 347, 360, 377, 409, 424, 427, 432,
 443, 514, 595, 669, 674, 679, 681, 692,
 720, 787, 814, 839, 864, 885, 894, 945,
 955, 967, 978-979, 1011-1012, 1127,
 1129, 1183, 1238, 1264, 1288, 1322,
 1344, 1364, 1368, 1398, 1414, 1503,
 1575, 1577, 1589
 (scio) scit 741, 744; scitis 142, 152, 189,
 193, 280, 290, 410, 663, 772, 925, 1402,
 1472; sciebat 382, 552; sciatis 557;
 scire 21, 22, 62, 103, 642; scito 1555;
 sciuisset 636; scitur 313; scita 1161;
 (scisma) scismata 1369
 scola 107, 488;
 (scolaris) scolares 106
 (scopa) scopis 993
 (scriba) scribe 932, 10771092, 1113, 1255,
 1354, 1374; scribarum 276, 1126
 (scribo) scripsi 795; scripsit 357, 809,
 923, 1450; scripsistis 148; scribamus
 663; scribitur 1148; scribi 1474; scri-
 bentis 178; scripta 124, 127-128, 1354,
 1517; scriptum 353; scriptam 506;
 scripto 190, 309; scripte 147; scriptis
 184, 188, 370

- Scriptura 29, 49, 54, 72, 96, 174, 203, 342, 395, 414, 428, 490, 543, 546, 548, 638, 693, 784, 842, 866, 784, 894, 1173, 1520, 1590; Scripturam 301, 319, 482, 560, 582, 586, 668, 1516; scripture 15, 58, 124, 166, 331, 334, 551, 576, 609, 651, 885, 1156; Scripturarum 539, 807, 1512; Scripturas 55, 479, 763; scripturis 83, 466
- (scruto) scrutamini 55; scrutandam 1157
- (secretum) secretorum 37
- (secta) sectas 1495
- (sector) sectatur 548; sectetur 1012
- secularis 974; secularem 1232; seculares 980, 1201, 1304, 1307; seclarium 1348; seclariibus 1329
- (saeculum) saeculum 387, 1403; seculi 144156, 289, 371, 408, 574, 634, 959, 966, 1519; saeculo 80; saeculorum 395, 396, 1517
- secum 994, 1009
- secundus 659, 1040, 1471, 1503; secunda 601; secundi 450; secundum 35, 107, 177, 186, 211, 212, 245, 328, 336, 336-337, 419, 474, 515, 711, 712, 788, 825, 836, 848, 886, 906, 949, 1008, 1114, 1128, 1325, 1500, 1539; secundo 195, 340, 454, 602, 654, 673, 845, 1150, 1503-1504
- securis 1135
- sed 29, 66, 78, 97, 106, 107, 126, 139, 154, 162, 172, 176, 178, 179, 191, 204, 221, 227, 241, 271, 295, 302, 361, 373, 386, 401, 406, 408, 436, 464, 469, 471, 482, 528, 539, 568, 581, 589, 597, 608, 612, 621, 627, 645, 660, 688, 691, 699, 702, 706, 710, 758, 760, 763, 800, 859, 866, 896, 916, 939, 953, 987, 998, 1016, 1129, 1161, 1175, 1185, 1186, 1190, 1245, 1249, 1331, 1361, 1377, 1387, 1528
- (sedeo) sederunt 1113; sedens 125; sedentes 121
- (sedes) sedi 144
- (seduco) seducunt 1362; seducet 983; seducent 1523
- (seipse) seipsis 939; seipos 1201, 1263, 1377, 1556
- semel 395
- semen 1231; semine 787
- (semetipse) semetipsa 919; semetipsum 198-199; semetipos 1033
- semper 252, 568, 1213, 1371, 1380, 1434, 1508, 1563
- (senex) senes 261
- (sensualis) sensuales 1054
- (sensus) sensum 294, 505, 698, 765, 1329; sensu 263, 611
- sententia 1468, 1478; sententiam 1475; Sententiarum 309
- sentina 1025
- (sentio) sentiunt 1207; sentiant 1033
- (saepe) sepe 189, 200, 590, 648
- (sepelio) sepelire 1395
- (saepes) sepem 1451
- septem 994, 1017, 1038, 1499, 1577, 1580, 1581
- septimus 1045, 1438; septimum 518; septimo 1149, 1542
- (sepulcrum) sepulcris 932, 1355
- (sepultura) sepulturnis 1327
- (sequax) sequaces 95
- (sequor) sequitur 40, 472, 680, 699, 1478; sequuntur 1496; sequi 1378; sequentibus 706
- (seraphicus) seraphica 1213
- (serenus) serenissimam 736; serenissimas 881
- (sermo) sermonis 131-132, 664; sermoni 564; sermonem 264, 575, 616, 815-816, 816; sermone 1188, 1189; sermones 343, 346, 1361, 1567; sermonibus 1074, 1327
- sermocinatio 321
- sero 657
- (sero) serunt 1369
- (serpens) serpentis 837; serpentes 1445
- (servio) seruiunt 1083, 1361
- (servo) seruant 118
- servus 1161; seruos 1454, 1456; seruis 1455
- seu 254, 371, 402, 550, 597, 806, 927, 1025, 1045, 1129, 1143, 1221, 1379, 1438, 1439, 1478
- sextus 1044, 1405; sexti 444, sexto 463, 474, 1475; sextum 480, 514
- si 7, 79, 85, 128, 131, 132, 134, 136, 174, 189, 195, 210, 212, 222, 233, 234, 235, 245, 328, 348, 349, 367, 386, 459, 471, 474, 482, 499, 503, 530, 549, 559, 594, 611, 635, 682, 697, 747, 817, 821, 823, 824, 829, 850, 861, 893, 899, 907, 909, 913, 919, 947, 1012, 1050, 1066, 1105,

- 1151, 1154, 1177, 1270, 1316, 1359, 1421, 1489, 1534
- sic 15, 165, 191, 223, 255, 257, 304, 312, 380, 463, 543, 564, 596, 679, 847, 853, 881, 893, 934, 956, 959, 995, 1504, 1564, 1587
- sicut 29, 67, 165, 189, 222, 231, 257, 266, 292, 303, 311, 314, 321, 329, 379, 388, 415, 441, 444, 473, 532, 583, 624, 639, 647, 663, 673, 674, 682, 687, 694, 704, 738, 767, 772, 785, 817, 819, 846, 849, 875, 876, 878, 899, 923, 955, 957, 972, 1034, 1099, 1125, 1165, 1227, 1229, 1230, 1235, 1407, 1419, 1435, 1472, 1564, 1585, 1586
- (signo) signati 346
- (significantia) significantiam 711
- (significo) significat 1300; significat 688; significabat 860; significatur 75; significatum 654; significandi 688
- signum 204, 603, 756, 759, 862; signo 1525; signa 343, 418, 580, 739
- (silentium) silentio 1085
- (sillogismus) sillogismos 122-123
- similis 558, 1149; simili 871, 1147; similes 932, 978, 1174, 1266, 1354; similia 971, 977, 1064; similibus 1087
- Similiter 355, 361, 422, 669, 700, 703, 710, 1130, 1181, 1214, 1245, 1432, 1457, 1565
- (similitudo) similitudinis 854; similitudinem 695, 837; similitudine 847-848
- (similis) similium 33, 466, 1089
- (simonia) simonie 1337; symoniam 1325
- (simplex) simplicibus 321, 1073-1074
- (simplicitas) simplicitate 66
- (simulo) simulabant 938; simulantes 929; simulata 1002, 1048
- simulatio 936; simulationem 1310; simulatione 1309
- (sincerus) sincerus 247
- sinceritas 1318
- sine 214, 218, 228, 689, 1259, 1283, 1483, 1557, 1558
- (singulus) singulis 339, 770;
- (sino) sinitis 1375
- sitis 257; sitim 1272
- (sitio) sitiunt 1203
- sive 238, 502, 510, 511, 574, 575, 632, 655, 745, 832, 867, 942, 1008, 1089, 1110, 1142, 1240, 1242, 1284, 1291, 1294, 1314, 1317, 1324, 1332
- (sol) solis 458, 964, 966, 967
- (soleo) solent 1209; solebant 1529
- (solvo) soluitur 1229
- solummodo 225, 773, 800
- solus 357, 361, 585; sola 179, 261; soli 151; solo 1022; solum 28, 107, 171, 220, 226, 294, 469, 559, 635, 666, 760, 895, 952, 1185, 1272, 1528
- (sollempnisare) sollempnisando 1187
- (sollicito) sollicitauit 556
- (sompniis) sompniis 1170
- (sono) sonare 166
- (sophisticus) sophisticum 897, 1287
- (sordidus) sordidi 1151-1152
- (spatium) spatia 444
- (specialis) specialis 927
- specialiter 216, 375, 432, 806, 1202
- (species) speciem 623-624, 1036, 1311, 1559-1560
- (speciosus) speciosa 933
- speculum 1526-1527; speculo 58
- (spero) sperant 1334; sperarent 1333
- (sperno) spernit 799; spernunt 23-24, 794, 831-832, 867; spernebat 1104; spernere 28, 621; spernant 1102; spernenda 830
- (spica) spicas 1063
- (spiro) spirat 353
- spiritualis 748, 1318, 1513; spirituali 1023; spiritualem 1392; spiritualia 1022, 1265-1266, 1337-1338; spiritualibus 119, 1033, 1182, 1328
- spiritus 338, 353, 390, 759, 771, 990, 994, 1009, 1011, 1017, 1038, 1039, 1045, 1052, 1221, 1259, 1303, 1324, 1341, 1364, 1405, 1438, 1500, 1507; spiritui 221, 291, 1434; spiritum 574, 585, 616, 620, 774, 801, 815, 818, 822, 823, 824, 1084, 1118, 1486; spiritu 102, 104, 179, 265, 348, 423, 575, 743, 775, 858, 1049, 1096, 1102-1103, 1110, 1166, 1181, 1385, 1464, 1470, 1472, 1577; spirituum 1577
- (splendeo) splendeat 968
- sponte 1264
- (sperno) spreuerunt 32
- spurcicia 934
- statim 553
- statua 1298; statue 1300
- (statuo) statuit 587 statutum 344, 348
- status 967, 976, 1048, 1157-1158, 1182; statui 1050; statu 38, 944, 1195, 1210

- (stella) stellam 490
 Stephanus 1433
 (stercor) stercora 64
 (sterilis) steriles 223
 (sterno) sternet 963
 stilus 275; stili 429; stilo 314, 429
 (sto) stare 702; stantes 1236
 stolidus 1206
 stricte 655, 658,
 (struo) struit 1533
 (studeo) stude 263; student 1201, 1504
 studiose 160, 213
 studium 115, 1512; studio 120, 1515
 (studeo) studueritis 246
 stulticia 1051; stulticiam 78, 1226
 stultus 80; stultum 477; stultam 270;
 stultorum 843
 (suadeo) suadet 198; suadeat 79
 sub 147, 515, 535, 536, 964, 1216, 1227,
 1420, 1511
 (subditus) subditos 1110
 (subdolos) subdoli 1357
 (subicio) subiciuntur 968
 (subinfero) subinfert 621
 (subinfero) subinfert 749; subinferunt 379
 (subiungo) subiungit 1091, 1243, 1550;
 subiunxit 553; subiungitur 347
 sublimis 979, 980
 (sublimitas) sublimitatem 974, 976
 (subrideo) subridendo 195
 (subsequor) subsequitur 1464
 substantia 163
 (subtriceo) subtracent 176
 (subtilis) subtilia 90
 (subtilitas) subtilitate 19; subtilitates 110
 (subverto) subvertunt 1568; subuertentium 1521-1522
 (sufficio) sufficit 87; sufficiat 907, 1589;
 sufficiens 447, 599-600; sufficientes 247
 sufficienter 238, 920, 1506
 (suggero) suggesterunt 437; suggerere 1283; suggerente 1289
 (suggestio) suggestionis 286
 sum 194, 797, 878; es 1310; est 19, 35, 49, 52, 56, 58, 63, 67, 108, 113, 116, 133, 134, 139, 157, 163, 165, 192, 228, 233, 239, 259, 260, 262, 267, 275, 277, 279, 307, 320, 329, 333, 349, 373, 390, 394, 406, 410, 419, 431, 435, 444, 445, 459, 471, 490, 493, 494, 497, 500, 502, 508, 512, 514, 518, 525, 527, 546, 549, 557, 562, 565, 674, 575, 578, 596, 597, 599, 623, 624, 629, 640, 702, 706, 717, 732, 743, 754, 755, 769, 790, 809, 823, 843, 862, 870, 872, 874, 875, 880, 884, 891, 898, 905, 922, 925, 954, 956, 957, 958, 973, 975, 976, 977, 997, 1002, 1004, 1005, 1008, 1025, 1027, 1028, 1035, 1045, 1049, 1051, 1092, 1094, 1095, 1119, 1130, 1134, 1135, 1138, 1141, 1149, 1189, 1194, 1217, 1231, 1240, 1241, 1242, 1244, 1247, 1248, 1257, 1259, 1272, 1282, 1284, 1301, 1305, 1319, 1322, 1324, 1341, 1352, 1358, 1364, 1379, 1382, 1405, 1439, 1453, 1459, 1473, 1476, 1485, 1536, 1540, 1541, 1580, 1583; sumus 274, 475, 814; erat 463, 694, 1075, 1109, 1426, 1450; estis 592, 593, 932, 935, 1093, 1355; sunt 10, 128, 145, 146, 152, 161, 184, 266, 276, 315, 346, 352, 419, 488, 512, 541, 707, 739, 748, 764, 774, 822, 839, 845, 859, 861, 901, 910, 914, 933, 1001, 1017, 1022, 1034, 1064, 1078, 1097, 1152, 1161, 1166, 1175, 1191, 1210, 1213, 1273, 1276, 1356, 1372, 1392, 1418, 1422, 1435, 1517, 1561, 1580; erant 282, 926, 929, 939, 942, 1054, 1253, 1470; erit 201, 345, 847, 853, 996, 1013, 1424; erunt 124, 236, 504, 683, 964, 1495, 1556; estote 218; esse 46, 68, 105, 131, 175, 204, 208, 284, 353, 477, 552, 582, 609, 626, 747, 750, 820, 821, 885, 892, 902, 908, 912, 928, 1060, 1171, 1172, 1231, 1287, 1461, 1484, 1492, 1533, 1570, 1591; sit 46, 50, 80, 85, 193, 224, 397, 426, 510, 547, 576, 607, 614, 632, 634, 659, 677, 681, 712, 731, 777, 783, 830, 836, 887, 916, 919, 852, 986, 1069, 1164, 1170, 1179, 1288, 1308, 1334, 1243, 1514, 1531, 1539, 1553, 1577, 1579; sint 12 47, 106, 239, 248, 641, 679, 719, 863, 868, 918, 981, 1482, 1499; esset 149, 372, 387, 400, 503, 517, 588, 619, 697, 945, 1013, 1105, 1178, 1271; essetis 1489; essent 946, 1333; fuit 332, 350, 433, 465, 721, 723, 725, 726, 786, 832, 847, 849, 851, 952, 1298, 1574; fuistis 1437; fuerat 467; fuerunt 147, 223, 722; simus 1168; fuisset 474; fuissent 356, 947, 948, 1421-1422; fuisse 142, 377; fuerit 33, 328, 461, 567, 670, 675,

- 676, 1229, 1257; fuerint 313, 317, 829, 1151; foret 392, 528, 544, 1124, 1520; fore 106, 109, 215, 300, 368, 1170, 1380, 1575
 (sumo) sumit 771; sumere 1035; sumi 705
 summa 309, 368; summe 946, 1570; summam 325, 1163; summis 185, 369-370;
 (summus) summo 1248; summum 1502
 super 223, 258, 259, 261, 278, 291, 411, 412, 573, 579, 581, 618, 622, 656, 1112, 1299
 (superhabundo) superabundabant 930
 (superbus) superbi 1556
 Superbia 1067, 1145; superbie 221
 (superbus) superbos 1371
 (superemineo) supereminet 65
 superfluum 497
 superioribus 866, 887
 superius 1354, 1398
 (supernaturale) supernaturalibus 150-151, 408
 superne 50, 72
 (supersemino) superseminare 251
 (superuenio) superueniet 167
 (suppono) supponit 326, 335, 340
 supra 1069
 (supradictus) supradicta 137, 287, 322, 679, 791, 1365, 1540, 1574; supradicte 240; supradicto 188, 1464; supradic- tam 311; supradicti 1169, 1296, 1303; supradictis 41-42, 612, 1473
 (surdus) surde 837
 (surgo) surgent 1523
 (suscipio) suscipientis 336
 (suscito) suscitant 1369; suscitar e1135
 (suspensivus) suspensiuia 698
 (sustineo) sustinerent 727;
 (susurro) susurrare 1383
 (suus) sua 17, 189, 298, 442, 470, 955, 1122, 1237; sui 87, 312, 954, 959, 967, 1048, 1182, 1222, 1223, 1345, 1381, 1592; sue 384, 470, 869, 959, 1065; suum 117, 273, 389, 695, 1057, 1084, 1267, 1457; suam 207, 549, 725, 1225, 1254, 1467; suo 122, 402, 443, 1116, 1480; suarum 315; suorum 562; suos 83, 367, 1420, 1454 suas 187, 190, 1070, 1238; suis 305, 317, 737, 988, 1143, 1199, 1468, 1480,
 su[per] 619
 (Sydon) Sydoni 1423; Sydone 1421
 Symon 1104, 1107, 1470
 synagoga 1250; synagogis 1235, 1239-1240, 1448
 (tabula) tabularum 454, 455, 456-457
 (taceo) taceretis 911
 tacite 652, 730
 (tactus) tactum 576
 talis 308, 323, 324, 331, 382, 1004, 1052; tale 528, 897; tali 223, 309, 622, 1449; talem 113; tales 40, 76, 93, 105, 209, 552, 735, 819, 913, 1030, 1033, 1110, 1130, 1171, 1209, 1261, 1368, 1441; talia 93, 104; talium 1342, 1541; tali- bus 98, 229, 902, 963, 1061, 1224, 1227, 1292, 1400
 taliter 351, 577, 589, 677
 tam 187, 926, 928, 968, 1024, 1048, 1123, 1197, 1226, 1326, 1484, 1508, 1530
 tamen 174, 243, 337, 357, 424, 698, 725, 769, 852, 858, 945, 981, 1012, 1064, 1182, 1189, 1549, 1580,
 (tango) tangit 780, 800, 856, 1105; teti- gerat 438-439; tangitur 1518
 tanquam 593, 595, 627;
 (tantus) tanta 1012, 1324; tante 213; tanto 1152, 1154, 1206, 1375, 1415; tantum 23, 147, 161, 306, 382, 385, 548, 611, 614-615, 688, 762, 785-786, 998, 1174, 1377, 1409,
 tantummodo 91, 106, 252, 852, 1170
 tantumque 86-87
 (tardo) tardabit 390
 (tarditas) tarditate 1086
 (taedio) tediando 1265
 (taediosus) taediosus 1296
 (tego) tegitur 37
 (temerarius) temerarium 284
 templi 450
 templum 1052; templo 1284, 1340, 1386
 tempora 271, 420, 868, 1519, 1555
 temporalis 959, 1368; temporale 1333; temporalem 960-961; temporalis 1288; temporalia 1528, 1534; temporalium 1343; temporalibus 1338
 tempus 273, 344, 346, 348, 393, 455, 510-511, 518, 521, 537, 581, 587, 638, 644, 647, 732, 766, 895, 949, 1453; temporis 81, 350, 440, 451, 505, 507, 511, 604, 707, 1302; tempore 146, 287, 341-342, 402, 410, 443, 483, 487-488, 508, 515,

- 524, 531, 534-535, 579, 670, 674-675, 683, 877, 999, 1231, 1285; temporum 9, 441, 502, 573, 607, 631, 633-634, 840, 865; temporibus 143, 289, 371, 398, 407, 523, 636, 662, 665, 853, 1468, 1514, 1522, 1552
- (tentatio) temptatium 1020
- (teneo) tenet 22; tenebitis 252; tenere 767; teneatur 623; tenentur 13; tene-
retur 697,
- (tenebra) tenebras 827; tenebris 241, 592, 1032, 1067
- (tepesco) tepescer 1528
- tercius 1041, 1259, 1503; tertium 245, 435, 496; tercio 301, 641, 648, 846; tertio 856, 930, 970, 1156, 1159, 1167
- terminus 679, 682; terminum 100; ter-
mino 675
- terra 971, 975, 983, 1483; terre 1120
- terrena 156; terrenam 985
- terribilis 1554
- (terror) terrore 156
- testa 1317
- (testamentum) testamenti 34, 465, 540, 560;
- (restor) testatur 29, 203, 324, 342, 461, 591, 735, 842, 1125, 1248, 1522; teste-
tur 72, 1173
- (testis) teste 15, 24, 1391
- testimonium 415, 756, 865-866, 949, 1426, 1500; testimonio 416, 609, 746, 867; testimonia 260, 426
- (texo) texere 123, 788; textentes 90
- (textus) textui 154, 765; textum, 448, 451, 483, 556, 654; textu 632, 785
- theologia 95, 794
- (theologicus) theologicam 70;
- (theologizo) theologizantes 314
- theologus 81, 131, 736, 750; theologi 54, 89, 289, 313, 735-736; theologum 712; theologorum 3, 281, 1572, 1588-1589, 1593-1594; theologos 105, 109, 1180; theologis 792
- thesaurus 1227; thesaurum 1224
- (Thessalonicensis) Thessalonicenses 572, 602, 620, 661
- (Thimotheus) Thimotheo 256; Thimotheum 892, 1554
- (timeo) timerentur 1253
- (timor) timore 46, 1058
- (titus) Titi 1566
- (tolero) tolerat 1295; toleravit 285; tole-
rare 284; tolerandas 1546
- torcular 1451-1452
- (torpor) torpore 1030
- torquendo 196
- (torqueo) torquet 1365; torquendo 196
- (torrens) torrente 877
- tot 683
- (totus) tota 181, 543, 842, 1271, 1318; totius 112, 1440; toti 494; totam 582, 812; totum 281, 647, 811; toto 418, 557, 877
- totaliter 1343, 1409
- (tractatus) tractatum 476; tractatu 472
- (trado) tradidit 687, 759; tradat 188; tra-
dite 183; traditur 312
- (traho) trahit 137; traxerant 1140
- (tranquillitas) tranquillitatem 291
- (transeo) transeuntis 191; transeuntia 1184
- (transfiguro) transfigurat 1358; transfigu-
rentur 1359; transfigurantes 1357; transfigurato 425
- (transglutio) transglutiunt 1090
- (transeo) transit 1408; transierunt 962
- (tres) tria 421
- (tristor) tritari 1364, 1380; tristani 213
- (tristitia) tristiciam 209
- (triticum) tritico 251
- (triumpho) triumphantis 51
- Tu 343; tibi 1119, 1282, 1398, 1420, 1421; te 1418, 1422, 1537
- Tum 311, 313, 316, 527, 529, 984, 1289, 1290
- (tumidus) tumidi 1559; tumidos 23
- tunc 462, 504, 604, 612, 785, 830, 895, 909, 992, 993, 997, 1034, 1306, 1316, 1385, 1388, 1545
- turba 926; turbe 931
- (turbo) turbat 214; turbati 266
- turpis 1568
- (turris) turrem 1452
- tuus 211; tua 125, 260, 261; tuum 780; tuam 1538; tuo 124, 126, 259, 1543, 1544; tuos 1390, 1419
- Tyro 1421; Tyro 1423
- (vaco) uacans 1003; uacantem 993, 1003
- uacuos 1024, 1033
- (vado) uadit 993
- ualde 839, 1049, 1252, 1514
- (vanus) uana 1049; uanam 908, 1047

- (vanitas) uanitatem 907
 (vario) uariari 185
 (varius) uariis 1562
 ubi 177, 353, 537, 639, 640
 ubique 693
 uehementer 1381-1382
 uel 16, 35, 41, 43, 82, 87, 93, 101, 103, 104, 136, 138, 148, 158, 183, 184, 200, 221, 254, 309, 325, 335, 348, 351, 352, 369, 370, 428, 476, 480, 490, 496, 540, 541, 544, 566, 567, 569, 589, 613, 622, 629, 645, 646, 652, 660, 667, 679, 711, 717, 731, 745, 752, 756, 763, 860, 888, 900, 936, 958, 959, 1005, 1012, 1019, 1033, 1035, 1051, 1057, 1059, 1063, 1086, 1087, 1088, 1089, 1122, 1143, 1145, 1153, 1165, 1172, 1186, 1188, 1191, 1195, 1196, 1204, 1205, 1222, 1228, 1259, 1264, 1265, 1266, 1270, 1271, 1277, 1281, 1284, 1310, 1312, 1320, 1334, 1342, 1366, 1378, 1395, 1412, 1439, 1462, 1491, 1527, 1535, 1590
 (uelamen) uelamine 1350
 (volo) uelitis 1133; uellet 149, 894
 uelut 1018, 1316, 1359
 (vendo) uendentes 1339
 uenenum 565
 (venio) ueniunt 1275; ueni 1127; ueniam 1485; ueniet 390, 664; ueniat 657; uenerit 1413, 1466; ueniens 992; uenturus 390; uenturi 418; uentura 271, 419, 421, 1132
 (verus) uera 444, 459, 903, 918, 947; ueram 1108, 1178, 1142
 (verax) ueraces 1174
 uerbum 316, 1546; uerbvm 276; uerbo 985, 1534; uerba 116, 124, 134, 135, 221, 381, 548, 557, 576, 578, 649, 653, 658, 1394, 1550; uerborum 547; uerbis 66, 229, 390, 496, 526, 553, 555, 658, 694, 710, 936, 938, 1000, 1010, 1121, 1138, 1227, 1244, 1252, 1460, 1484, 1498, 1518,
 uere 719, 1293, 1597; vere 275
 (vereor) uerebuntur 1458
 uerecundia 1217
 ueri 106
 (verifico) uerificatur 431; uerificata 420, 431;
 (verissimilis) uerissimili 156
 ueritas 37, 56, 830, 1141; ueritatis 8, 146, 161, 283, 384, 757, 798, 837-838, 1497, 1520, 1563, 1568, 1571; ueritatis 790; ueritati 164, 169, 334, 383, 741, 945, 1438, 1565; ueritati 1426; ueritatem 57, 65, 70, 329, 367, 465, 474, 755, 794, 812, 861-862, 1046, 1108, 1123, 1146, 1150, 1156, 1394, 1403, 1442-1443, 1478, 1492, 1521; ueritate 10, 41, 190, 286, 298, 773, 1050, 1377, 1552
 (uersutiae) uersutiis 903, uersutiis 2
 uerumptamen 577; uerumptamen 1423
 uerus 736; uera 1292; ueri 106; uerum 471, 770; uerum 175, 874; uero 27, 137, 195, 225, 234, 279, 414, 430, 435, 450, 480, 714, 738, 777, 827, 845, 877, 883, 901, 933, 966, 1045, 1114, 1150, 1175, 1293, 1312, 1324, 1337, 1341, 1372, 1438, 1455, 1456, 1541, 1551, 1588; uerorum 772; ueros 105; uerissimo 1288; uerissimum 406
 (vestmentum) uestimentis 1275
 vester 1244; uestra 1126; uestri 1435, 1436; uestre 6, 487; uestro 291, 571, 611, 795, 1257; uestrum 144, 864, 872, 1491; uestras 6; uestris 1448
 (vetus) Ueteris 32, 465, 540, 560, 1052; Ueteri 926
 (vexo) uexante 1385
 uia 115, 132, 877, 1071, 1430, 1497; uiam 491, 1277; uias 1070, 1268; uis 1377
 (viator) uiatorum 99
 uicinitas 440
 (vitiosus) uiciosum 1321; uiciosi 1151
 uicium 28, 1335, 1337; uicio 1234, 1353, 1432; uicia 962, 1059, 1365, 1581; uiciorum 1026, 1580; uiciis 939, 981, 1406;
 uidelicet 155, 1263-1264
 (video) uidetis 804; uident 38, 311, 1207; uidi 970; uidistis 704; uidebitis 57; uidete 1477; uideat 132; uideant 18, 123, 1480; uiderint 170; uideritis 525, 1590; uidetur 27, 67, 79, 747; uidentur 165-166, 243, 1214, 1222; uidebuntur 979, 980; uidisse 973; uidens 1348; uidenti 1032; uidentes 1034, 1431, 1458; uisa 1298
 uigor 75
 (vilis) uiliores 1152; uilissimis 1153
 (uilitas) uilitatis 1156; uilitati 1262

- (vinea) uineam 1451, 1465, 1467; uinee 1466
 (violo) uiolasset 1066
 uiolentia 684, 689; uiolentiam 1264
 (vipera) uiperarum 1131, 1445
 uir 433; uiri 1318; uirum 879; uiris 143, 249
 (virgo) Uirginis 360; Uirgini 358
 uirtus 1228; uirtutis 204, 1152-1153, 1230; uirtuti 1100; uirtutem 1560; uirtute 16, 1190; uirtutes 752, 1084, 1422, 1544, 1548-1549; uirtutum 817; uirtutibus 1214
 uisio 422, 423; uisionis 433; uisionem 716, 1477; uisione 15; uisionum 1212; (visitatio) uisitationibus 1327
 uita 1182; vite 742, 953, 1154; uitam 946, 1149, 1261; Uitis 1322
 (vito) uitando 623
 (vitium) uitia 909
 (vitupero) uituperat 811; uituperetur 217
 (vivo) uiuunt 822, 824; uiuentes 1305, 1307; uiuendi 972
 uix 1278
 (ultimus) ultima 379, 380, 1519; ultimum 1502; ultimo 620; ultimorum 9, 411, 573, 633; ultimis 143, 289, 371, 523, 1552
 (ullus) ullo 148, 1269; ullam 217
 unde 378, 992
 (undecimus) undecimo 329-330
 undique 1021
 uniuersalis 830
 uniuersaliter 85-86
 (universitas) uniuersitatem 800-801
 (uniuersus) uniuerso 362, 1401; uniuersas 1568
 unquam 382
 unus 499, 679, 1243; una 1539; unum 428, 490, 498, 680, 753, 754, 895, 1256, 1257; unius 814; uno 1231;
 unusquisque 128
 uocabulum 391
 (voco) uocare 1127; uocemini 1243; uocari 1242; uocati 845
 (volvor) uoluebantur 443; uoluebatur 462
 (volumen) uoluminis 116, 557-558, 1553; uolumine 121, 129, 493
 (volo) uult 103, 339, 353, 817, 819; uultis 919, 1476, 1492; uolui 1419; uolumus 1219; uolunt 68; uolunt 678, 892; uolebant 1378; uoluerit 103, 131; uoluisset 636; uolens 613; uolentes 1100
 uoluntas 227, 1335; uoluntatem 826; uoluntates 1070; uoluptatum 1559
 uos 292, 485, 592, 593, 610, 650, 670, 676, 692, 718, 793, 797, 799, 800, 841, 864, 902, 934, 988, 1133, 1246, 1258, 1275, 1400, 1427, 1429, 1430, 1434, 1437, 1446, 1491, 1496, 1545; vos 280, 287, 319, 592, 1281, 1375, 1431; uobis 47, 67, 244, 255, 279, 351, 377, 445, 468, 475, 632, 638, 649, 553, 669, 684, 713, 776, 790, 793, 795, 862, 963, 871, 931, 962, 1077, 1114, 1132, 134, 1225, 1255, 1354, 1373, 1404, 1423, 1424, 1428, 1495, 1498, 1574, 1589; vobis 45, 258, 1092;
 (vox) uocem 506; uoce 175, 191
 (urbs) urbi 1021
 (urgeo) urgeat 1551
 usque 273, 344, 420, 445, 449, 450, 671, 710, 960, 3346
 ut 10, 11, 14, 52, 63, 74, 80, 113, 127, 155, 163, 185, 193, 195, 207, 217, 222, 236, 241, 243, 250, 256, 263, 376, 384, 396, 461, 466, 491, 508, 510, 517, 530, 539, 541, 577, 592, 592, 594, 610, 627, 646, 662, 677, 679, 721, 725, 726, 738, 749, 752, 773, 802, 808, 650, 859, 866, 881, 884, 887, 911, 913, 965, 965, 968, 984, 998, 1000, 1032, 1074, 1094, 1102, 1128, 1159, 1164, 1168, 1198, 1202, 1215, 1216, 1236, 1250, 1256, 1261, 1272, 1299, 1308, 1329, 1334, 1344, 1350, 1371, 1410, 1432, 1454, 1471, 1475, 1489, 1522, 1529, 1530, 1530, 1540, 1552, 1568, 1591
 (uterus) uteri 49, utero 48, 51, 55, 138, 365, 836; uterum 50
 (utor) utitur 1308-1309; utuntur 232, 1305; uti 1407
 utilis 1124; utile 494, 544; utili 164; utilium 1442
 (utilitas) utilitatis 886
 (uterque) utraque 172; utrique 315; utroque 1535
 utrum 56, 96, 115
 (vulgaris) uulgares 980
 (vulnero) uulnerat 295, 806
 uulnus 302
 uulua 48, 136, 364, 719, 836; vulua 49
 (vado) vade 345, 475

- vanitas 1138
vbi 133, 134, 346, 602, 1243
ve 931, 962, 1077, 1091, 1255, 1354,
1373, 1420, 1421
vel 43, 174, 681, 887, 1030, 1169, 1512
(venio) venit 1429; venite 1459
(venter) ventre 122
(verifico) verificabuntur 150
veritati 1426
(veritas) veritatis 790; veritati 1426
vero 538, 869
(video) ideat 128; videant 115; videmus
1490; videte 1167; visa 790
(vigesimus) vigesimo 601, 855, 930
(vigilo) vigilate 656
VII 30, 396
(vitupero) vituperando 1098
(vivifico) vivifica 782
(vivo) vivit 814
unde 134, 323, 374, 441, 458, 472, 499,
507, 530, 616, 861, 904, 955
Vnus 1149; vnum 1138
Volumen 125
Vsquequo 1481
Vtinam 911
Vtrum 54
XIII 25
XLVII 1585
Ysaac 1027, 1067, 1071, 1319
Ysaias 112, 541, 722; Ysaia 133, 267,
1475
(Zacharias) Zaccarie 358, 360
(zelo) zelant 190
(zelus) zelo 104, 155, 252, 1331;
(zizania) zizanium 251

TRACTATUS QUIDAM
IN QUO RESPONDETUR OBJECTIONIBUS
QUE FIEBANT CONTRA TRACTATUM ARNALDI
DE ADVENTU ANTICRISTI

[T]ertiodecimo centenariorum annorum Christi, circa finem, apparuit in populo christiano quidam denuntians tempus persecutionis maximi anticristi futurum esse in decimo quarto centenariorum, quod nunc currit, asserens quod illud tempus emerget circa partem illam centenariorum, ad quam terminarentur .m.ccc. nonaginta anni a tempore, quo populus iudeorum expulsus est per Romanos totaliter a terra promissionis; et manifestavit ecclesie Romane secreto fuisse reuellatum eidem quod iste numerus annorum, currens a predicto initio usque ad tempus antichristi, fuit expressus per *Danielem* sub talibus uerbis: A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit abhominatio in desolationem, dies .m.cccxc., ita quod in illa reuellatione, cuius modum expressit Romane ecclesie, didicit quod Spiritus Sanctus per illa uerba *Danielis* intendebat principaliter prenuntiare tempus quo feruere debebat persecutio supradicta ponendo diem pro anno.

Hanc autem denuntiationem scripsit cum exortatione catholica fidelium ad temporalia contempnenda et celestia uel eterna toto studio perquirenda; et ut armis virtutum se premunirent contra tribulationes futuras. Insuper etiam scripto diuulgauit eam solempniter apud fideles.

Quam annuntiationem atemptauerunt plurimi condempnare diuersis modis: nam quidam ratione denunciati uel dicti; quidam uero ratione denuntiantis; quidam autem per modum denunciandi.

Ex parte uero denunciati sattuagebant plures inibi condempnare: nam quidam dixerunt quod detestabilis erat denuntiatio tamquam falsa et erronea; quidam uero tamquam inutilis uel non necessaria et impossibilis; alii uero dixerunt quod erant repudianda tamquam dubia et temeraria.

Primi, igitur, dixerunt quod erat falsa, quia contra ueritatem; et erronea, quia contra Christum.

Quod sic declarabant: Christus dixit apostolis et aliis discipulis: Non est uestrum [f. 47a] nosse tempora uel momenta que Pater possuit in sua potestate: quibus uerbis denegauit absolute notitiam finalem temporum omnibus electis, quia illis, ut dicunt, loquebatur in

40 persona omnium electorum.

Item, Cristus dixit eisdem, vt legitur .xxiiij^o. *Mathei* quod de die et hora consumationis seculi, nemo cit, neque angeli in celo; quibus verbis dicunt eum denegasse cuntis hominibus notitiam finalium temporum et quantum ad humanam rationem et quantum ad diuinam reuellationem. Quoad primum, per hoc quod dixit: Nemo sit; 45 quoad secundum, per hoc quod dixit: neque angeli in celo. Quoniam, ut dicebant, Deus nichil operatur in creaturis, nisi per misterium angelorum. Vnde, si angeli nesciunt finalia tempora, neque homines scient per reuellationem diuinam, cum Deus reuellet per angelos veritatem suam.

50 Item, Apostolus dicit *Ad Thessalonicenses prima*, quod dies Domini sicut fur in nocte veniet, scilicet, ex improuisso rapiens ad iudicium, sicut dicit *Glosa*.

Item, *Ad Thessalonicenses .ij.^o* dicit: Rogamus vos, fratres, vt non moueamini a sensu vestro neque terreamini neque per Spiritum», hoc 55 est per reuellationem diuinam, ut ait *Glosa*, neque per sermonem, hoc est per auctoritatem Sacre Scripture, neque per epistolam tam per nos missam quasi instet dies Domini: quibus verbis, ut dicebant, ortatur Apostolus quod nulli denuntiant finalia tempora quocumque modo 60 credant.

Item, *Glosa* super illo verbo: Domine, si in hoc tempore, et cetera, dicit: Illius regni tam secretum est tempus vt tantum scientie Patris pateat.

Et quia denuntiatio erat specialiter de tempore Antichristi, quod 65 ostendebant rationibus et auctoritate: rationum vero prima est hec: quod tempus Antichristi propinquissimum est fini mundi et consumationi seculi, vnde dicebant quod si sciretur sub aliquo certo numero annorum tempus Anticristi, jam sciretur tempus consummationis seculi sub aliqua distantia propinquissima uel breuissima: quod [f. 70 47d] repugnaret, ut dicebant, verbo Cristi, dicentis: Non est vestrum nosse tempora uel momenta, etc.

Secunda uero ratio est quia Scriptura determinat tempus quo regnabit personaliter Anticristus, dicens quod erit tempus trium annorum cum dimidio; et determinat tempus quod post mortem eius concedetur electis ad penitentiam et quietem, quod in *Daniele* dicitur 75 esse tempus .xlv. dierum, ut ait *Glosa*, super epistolam *Ad Thessalonicenses*, .ij^o. Si ergo sciretur, vt dicebant, tempus antichristi, contra superius dicta.

Auctoritas uero est Augustinus, non tantum in diuina scriptura, 80 sed diuersis, quarum prima scribitur xvij *De ciuitate Dei* sub talibus verbis: Illam sane nouissimam persequationem, que ab antichristo futura est, presentia sua extinguet ipse Yhesus; sic enim scriptum est:

Quod eum interficiet spiritus oris sui et euacuabit illustratione presentie sue. Hic queri solet quando istud erit, inopportune omnino. Si enim hoc nosse nobis prodesset, a quo melius quam ab ipso Deo magistro interrogantibus discipulis disceretur? Non enim inde siluerunt, sed a presente quesierunt, dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel; at ille: Non est, inquit, vestrum nosse tempora uel momenta que Pater possuit in sua potestate. Non utique de die illi uel hora uel anno, sed de tempore interrogauerunt, quando illud acceperunt responsum: Frustra, igitur, annos qui remanent huic seculo computare ac definire conantur, cum hoc scire non est vestrum ex ore veritatis audiamus, quos tamen alii quadringentos, alii quingentos, alii .m. ab assensione Domini usque ad ultimum eius aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodum autem quisque eorum astruat opinionem suam longum est demonstrare et non necessarium. Coniecturis quippe utuntur humanis, et non ab eis aliquid certum de canonicè Scripture auctoritate profertur; omnium vero de hac re calculantium digitos resoluit et quiescere iubet ille, qui dicit: Non est vestrum nosse tempora uel momenta, etc. Hoc Augustinus. [f. 47c]

In quibus verbis dicebant Augustinum exprimere quod non solum notitiam diei uel hore consumationis mundi, sed etiam totius temporis ad consumationem pertinentis, ut est tempus persecutionis Antichristi, de quo specialiter dicit: Quod, si scire prodesset non est ab eo querendum, nam omnibus denegatur, cum Dominus dixerit: Non est vestrum, etc.

Item, Augustinus, in prima *Epistola ad Essitium* dicit: Peto ne grauaris exponere quomodo dixerit neminem posse temporum temporum mensuras colligere. Cum enim hoc dixisset, deinde subdisti et aisti: Euangelium quidem dicit; De die et hora nemo sit; ego autem inquit nec mensem nec annum aduentus ipsius sciri posse. Ita enim homo videtur sonare tamquam non possit sciri quo anno venturus sit, set possit sciri qua ebdomoda annorum uel decada, tamquam dici possit atque diffiniri intra illos uel illos .vij. annos, aut intra illos uel illos .x. annos. Quod si nec hoc comprehendere potest, quero utrum saltem possit diffiniri tempus aduentus eius, ut eum venturum esse dicamus inter istos, verbi gratia, quingentos uel .c. annos uel quoslibet seu maioris numeri seu minoris; sed in quo eorum, nos ignorare. Hoc si iam comprehendisti, multum est quod apprehendere possuisti. Si autem nec hoc te comprehendere pressumis, hoc sapis quod ego. Per que verba concludebant Augustinum uelle quod finalia tempora non poterant sub aliquo tempore tam maiori quam minori prenosari.

Item, in secunda *Epistola ad Esitium* dicit de Saluatoris aduentu: Qui expectatur in fine tempora denumerare non audeo, nec aliquem

prophetam de hac re numerum exstimo preficisse. Per que verba concludunt quod omnia tempora que ad consumationem retorquentur, sunt ignota, cum dixerit Augustinus in plurari quod tempora predicata non sunt prefinita per aliquem prophetarum.

- 130 Item, Augustinus in *Libro de .lxxxiiij. questionum*, inquit: Etas humani generis vltima, que [f. 47d] incipit a Domini aduentu usque in finem seculi, quibus generationibus computetur, incertum est; sicut etiam senectus, que est vltima etas hominis, non habet determinatum tempus sicut mensuram aliarum, cum quandoque solam tantum teneat temporis, quantum relique alie omnes etates: per que verba concludebant Augustinum uelle quod omnia tempora consumationis hominibus sunt incerta, sed ut probaret quod erant secundum ipsum omnibus incognita per reuellationem. Iterum, allegauerunt Augustinum in prima *Epistola ad Esitium* dicentem: Apostolus
- 140 dicit: De temporibus autem et momentis non necesse habemus scribere uobis. Nec subiunxit: Vos enim ipsi scitis quantum temporis restat; set: Uos enim dilligenter scitis quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Hoc ergo scire opus est ut curent paratos esse qui uolunt ab illa hora sicut a nocturno fure comprehendi. Nam si ad auadendum hoc malum, id est, ne hora Domini tamquam fur inueniet imparatum, opus esset nosse temporum spatia, non diceret Apostolus non opus esse ut hoc scriberet, sed hoc potius scribendum indicaret: per que verba concludebant Augustinum uelle sentire quod Apostolus denegauerat notitiam finalium temporum indifferentes, que per
- 145 reuellationem poterit fieri.

- 150 Item, Augustinus in eadem epistola dicit quod propositis tribus seruis expectantibus aduentum Domini, quorum unus expectat prefigendo ei terminum breuem aut celerem, alius vero longum uel tardum, alius vero nullum, de isto dicit absolute quod sit prudens, de
- 155 aliis quod sint imprudentes. Ex quibus concludebant Augustinum uelle quod ultimus aduentus Domini debeat expectari sine precognitione illius per aliquam temporis mensuram breuem aut longam. Quare, cum breuis sit valde mensura temporis ab Antichristo usque ad illum aduentum, dicebant quod nec tempus Antichristi scietur ab
- 160 aliquo. [f. 48a]

* * *

Ad que omnia respondendo prefatus denuntians dixit: Eratis nescientes scripturas neque intelligentes ea de quibus loquimini seu allegatis.

- 165 illa que sunt tam fidelibus quam philosophis per se nota, sic licet

quod nullus sane mentis ac fidei negaret ipsa ullo modo:

quorum primum est quod Deus nichil facit frustra;

secundum est quod ad conceptum eius, qui loquitur per aliquam scripturam, percipiendum nullus potest rectius deduci quam per signa quibus utitur loquens ad significandum conceptum suum, dum tamen sciat propriis signis ita et fallere non intendat; 170

tertium est quod omnes quicumque docent aliquid per scripturam vtuntur sermone scripto tamquam proprio signo illius conceptus, quem uolunt significare;

quartum est quod sermo scriptus per aliquem sapientem, si fuerit ambiguus, non potest melius declarari quam per eum a quo manauit; et hoc in absentia eius non potest fieri nisi altero duorum modorum, quorum vnus est vt ipsemet per alium sermonem declaret ipsum; alius est vt in sermone scripto, et circumstantie litterales dilligenter considerentur. Et ab ista consideratione dat Augustinus in principio *Genesis* regulam cognoscendi rectam expositionem sacrorum eloquiorum, dicens quod ,recta est illa que fidei et moribus consonat et circumstantiis littere non repugnat'; 175 180

quintum est quod Deus scit quid est illud quod uult per sermonem scriptum significare et quibus uocibus potest proprius significare; 185

sextum, quod Ipse neminem intendit per Scripturam seducere, maxime suos electos, propter quos principaliter edidit eam;

septimum, quod illos intellectus Scripture non claudit vsque ad tempus, aperit electis tempore illo, quo potest eis prodesse, et tenet clausos illis temporibus, quibus scire non prodesset eis ad sui directionem in salutem eternam; 190

octauum est quod inter ceteras doctrinas, diuina est perfectior;

nonum est quod Cristus et Anticristus sunt [f. 48b] contraria principia populi fidelis, vt pastor et lupus, et ut custos et fur, et ut sponsus et adulter et ut veritas et mendatium; 195

decimum est quod Daniel prenuntiavit aduentum Cristi sub determinato numero ebdomadorum animalium.

Ex quibus concluditur quod cum omnium contrariorum eadem sit disciplina, necesse est vt per eundem prophetam prenuntietur tempus aduentus anticristi, quoniam aliter imperfecta esset doctrina Dei. Item, ex predictis patet quod numerus temporis quo prenuntiabatur aduentus vtriusque predictorum erat exprimendus diuino eloquio sub forma contraria, sicut conueniebat contrarietati principiorum: nam, quia Cristus venturus erat vt congregaret electos, conueniens fuit vt eius aduentus prenuntiaretur sub forma congregatorum annorum, et specialiter sub septenario ebdomade annualis, in qua secundum Legem septimus annus perfectorem habet quietem, quam septimus in 200 205

ebdomada dierum; per hec, duo inuenirentur: vnum, quod Cristus
 210 erat colecturus fideles per gratiam septiformem et per .vij. Ecclesie
 tempora, de quibus agitur in *Apocalipsi*; aliud, quod erat eos colectu-
 rus ad plenitudinem eterne quietis. Quoniam autem Antichristus
 venturus est ad disgregandum fideles, congruum fuit ut tempus
 215 aduentus eius prenunciaretur per numerum exprimentem solum con-
 tinentiam vnitatum, que sunt disgregationis principium. Et quia pre-
 noscere tempus illud non est necessarium, nisi appropinquantibus ei,
 ut infra patebit, idcirco, ad clausionem intellectus ordinauit sapien-
 tia Dei quod exprimeretur sub nomine dierum et non annorum. Dice-
 bat, ergo, denuntians quod denuntiatio supradicta tam Christo quam
 220 sue veritati est consona seu conueniens et in nullo contraria.

Respondebat autem ad singula obiecta superius, dicendo ad pri-
 mum, quod qui dicit Christum per illa uerba: Non est vestrum nosse,
 etc., denegare indifferenter et absolute cunctis fidelibus notitiam fina-
 225 lium temporum, errat, quoniam in illis verbis, dictum suum Christus
 determinat uel contrahit multis modis: primo, per hoc uerbum est,
 sicut *Glosa* ibidem exprimit sub talibus verbis: Non [f. 48c] ait: non
 erit, sed: non est, notans adhuc esse infirmos, et ideo ad secretum non
 esse ydoneos. Quibus verbis aperte docetur quod Cristus illa uerba
 non extendebat ad tempora futura, sed ad tunc presens uel ad prete-
 230 rita.

Secundo, per hoc nomen: vestrum. Si enim uolluisset eis denegare
 absolute notitiam finalium temporum, dixisset: Non cognoscetis, aut
 non scietis tempora, etc.». Bene, bene enim sciebat quod illud expri-
 235 meretur proprius per hec uerba quam per alia. Sed quia uolluit signi-
 ficare quod propriis uiribus non poterant cognoscere illa tempora,
 dixit: Non est uestrum. Illud enim dicitur hominum proprium, quod
 fieri potest ab humana uirtute; unde, Magister ille, qui omnes modos
 loquendi sciebat, uolens ostendere uel innuere quod propriis uiribus
 illa tempora nequibant prenoscere, dixit: Non est uestrum....

Et hoc fuit de intentione sua, que dupliciter declaratur: primo, per
 similem modum loquendi, quo ipse utitur, et exponit seipsum alibi,
 cum dicit: Non estis uos, qui loquimini. Cum enim asserat per hec
 uerba quod loquatur, constat quod non intendebat per ea dicere quod
 non loquebantur, quia sibi ipsi contradixisset, sed uollebat significa-
 245 re quod loquella ipsorum non oriebatur ab eorum uirtute, sed Spiritus
 Sancti, sicut declarat aduersatiua quam subiungit, dicens: Set Spi-
 ritus Sanctus, qui loquitur in uobis; quasi dicat, loquella uestra non
 est a uobis, sed a Spiritu Sancto. Simile est dicere: Notitia talium
 temporum non est uestra, id est, a uobis nequit procedere; quem sen-
 250 suum ipsemet innuit in eisdem uerbis per aduersantiam quam conse-

quenter addidit, cum dicit: Sed accipietis, etc..

Secundo, declaratur iste sensus per *Glosam* illius aduersatiue, que dicit: Vt quod propter infirmitatem carnis non potestis, possitis virtute Spiritus Sancti; quibus verbis aperte *Glosa* testatur quod Dominus per illa verba: ‚Non est vestrum, etc.‘, non denegabat electis uel discipulis suis notitiam finalium temporum quantum ad reuellationem, sed solum quantum ad humanam coniecturam uel rationem. 255

Tertio declaratur hoc per promissionem quam Christus iam [f. 48d] fecerat eis ante passionem suam, sicut legitur in Iohanne, cum dixit: Multa habeo vobis dicere, que non potestis portare modo. Cum autem uenerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem et que ventura sunt annuntiabit vobis. Cum, igitur, in hiis verbis promisserit eis notitiam futurorum per Spiritum Sanctum, constat quod in illis verbis postea non denegavit illam. Quarto, declaratur sensus predictus per comparationem responsionis Domini ad interrogationem factam per discipulos, que fuit hec: Domine, si in tempore hoc restitues regnum. Que interrogatio de vi vocis pretendit coniecturam humanam et non simplicem questionem. Simplex enim uel pura questio est, in qua querens dubitat de aliquo scibili, de quo petit ab interrogato certificari, et quantum ad modum querendi, talis fuit illa interrogatio discipulorum, quam dixerunt: Domine, dic nobis quando hec erunt; et illa: Ecce nos relinquimus omnia et secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Per tales enim interrogationes, quantum de vi sermonis uel de modo interrogandi, nichil aliud pretenditur nisi pura dubitatio querens certificari. Sed cum dicitur: Domine, si in hoc tempore, etc., uel: Domine, si percutimus in gladio?, quantum est de modo querendi pretenditur quod interrogans coniecturat de aliqua re quod fieri debeat, sed quia dubitat an sit de voluntate alterius quod id fiat, petit ab eo certificari. Predictam autem differentiam interrogationum non ignorat grammaticus, qui vires causalium coniunctionum et aliarum vocum ponderat sapienter. Vnde, quia Dominus hac sapientia preditus erat, insuper cogitatus mentis inspiciebat, voluit ut rectissime loquens, confirmari interrogationi suam responsionem, asserens tantummodo per eandem quod tempora de quibus interrogabant non poterant humana coniectura uel ratione prenoscere secundum quam [.....]antur, loquebantur in sua [interrogatione?]. Nam antequam Spiritum Sanctum apostoli recepissent, etiam cum Domino [ipsi?] loquebantur secundum instinctum humane infirmi-[f. 49a]-tatis sicut quando interrogauerunt eum quis maior esset in regno celorum; et quando filii Zebedei petierunt ut vnus sederet ad dextram et alius ad sinistram . Et sicut quando Petrus dixit: Absit a te, Domine, non erit tibi hoc, cui Dominus respondit: Vade post me, Sathana, etc.. Et sicut quando Petrus interrogauit eum dicens: Si per-

cutimus gladio, etc.; sicut quando tenebant ipsum ne domum grade-
 295 retur, putantes quod insaniret, ut ait Marcus. Et sicut quando dix-
 erunt contra Samaritanos: Domine, vis vt dicamus quod ignis descen-
 debat de celo et consumabat eos, sicut fecit Helyas, quos dure tunc
 Dominus increpauit. Et sic de similibus.

Dicebat iterum predictus denuntians quod per circumstantias ver-
 300 borum Domini poterat tertio modo declarari, quod ipse in predictis
 verbis non denegabat absolute finalium temporum notitiam, scilicet,
 per hoc verbum nosse. Quoniam, licet per ipsum possit presens tem-
 pus importari, prout descendit ab hoc verbo in perfecto, quod est
 nouit, sicut meminisse a meminit, tamen bene sciebat Dominus quod
 305 principaliter est preteriti temporis. Et quod hoc verbum nosse uel
 scire tantum presentis est temporis, et quod presens tempus naturali-
 ter est commune ad preteritum et futurum. Unde, si uerbum illud
 uoluisset designare solummodo presens tempus uel etiam totum tem-
 310 pus, cum non ignorasset quod id poterat clarius et proprius exprimi
 per uerbum quod tantum erat presentis temporis quam per uerbum
 quod erat magis preteriti quam presentis, possuisset in sua responsio-
 ne uerbum presentis et non preteriti temporis; ymo, secundum hanc
 rationem, qui diceret quod possuit preteritum pro presenti, blasfe-
 315 maret eum de suma peruersitate. Quoniam nullus illorum modorum,
 in quo Scriptura ponit unum tempus pro reliquo, proposito conuenit.
 Scriptura namque frequenter ponit preteritum pro futuro in sermone
 prophetico, sicut ibi: De torrente in uia bibit; et sicut ibi: Dispersi,
 dedit pauperibus; et sicut ibi: Cum esset rex in acubitu suo nardus
 mea dedit odorem suum. Hec enim, prout de [f. 49b] Cristo dice-
 320 bantur per Daud et Salomonem adhuc futura erant, et tamen in pre-
 terito dicebantur ad denotandum certitudinem prophetie.

Frequenter etiam ponit presens pro toto tempore ad denotandum
 quod actus, qui per uerbum exprimitur singulariter, conuenit agenti
 cui tribuitur pro toto tempore, sicut ibi: Usque modo pater operatur
 325 et ego operor. Nam in creaturis, non solum in preterito uel futuro
 conuenit Patri et Filio, sed pro toto tempore conuenit Trinitati, licet
 operis eorum manifestatio conueniat diuersis temporibus. Similiter,
 cum dicitur: Antequam Habraam foret, ego sum, per uerbum pre-
 sentis temporis denotatur eternitas Dei se habens ad omne tempus
 330 semper vt presens. Quia nichil sue cognitioni labitur ut preteritum
 aut deest ut futurum. Similiter, cum dicitur: Quomodo fiet istud,
 quoniam uirum non cognosco?, possuit ibi uirgo per Spiritum Sanc-
 tum uel e conuerso, presens pro toto tempore, ut innueret quod noti-
 335 tia inibi quantum ad copulam carnis non conueniebat eidem pro ali-
 quo tempore, quia talis notitia neque proposito neque ymaginatione
 neque sensus fuit umquam in ea, et ei singulariter conuenit siue per

excellentiā.

Tertium autem membrum, scilicet, quod preteritum ponatur pro presenti non est de more Scripture nec obstat id quod dixit Ruth ad Booz: Unde mihi hoc, ut nosse me dignaretis, etc.?, quia Ruth per illa uerba conformabat suam responsionem hiis que dixerat ante Booz. Vnde, quia in preterito dixerat: Mandauī pueris meis ut nullus sit molestus tibi, similiter in preterito respondebat, non potest probari quod in illis uerbis hoc uerbum nosse sit magis presentis temporis quam preteriti.

Concluditur ergo ex predictis quod Dominus per hoc uerbum nosse determinauerit suam responsionem ad preteritum tempus uolens dicere quod notitia finalium temporum nondum fuerat eis data.

Iterum dicebat predictus denuntians quod Dominus determinauerat suam denegationem per hoc rellatiuum que; quoniam de natura est relatiui contrahere uel specificare suum antecedens. Vnde, cum Dominus non dixerit absolute: Non est uestrum nosse tempora, sed addidit [f. 49c] que Pater possuit in sua potestate, nec ipse expresse- rit alicubi quod sue potestati reseruasset Pater alia tempora quam diem et horam consumationis; contra vim sermonis esset illud dictum uel ad tempus anticristi extendere uel ad alia tempora finalia quam ad diem et horam predictam, sicut si diceretur episcopis: Non est uestrum dispensare in cassibus quos papa retinuit sue potestati; contra vim loquutionis et irrationabile foret asserere quod per talia uerba denegaretur omnino uel absolute potestas dispensandi episcopis, dicendo sensum illorum uerborum esse quoniam in nullo casu haberent potentiam dispensandi. Similiter esset contra circumstantias littere seu contra vim sermonis dicere quod per tallem locutionem denotaretur quod in cassibus quos papa sibi retinuit numquam esset daturis episcopis dispensandi auctoritatem.

Vnde, per considerationem relatiui patet intelligentibus quod Deus in predicta responsione, quantum est de uirtute locutionis, neque denegabat notitiam finalium temporum finalium absolute, nec etiam illorum que Pater in sua potestate seruauerat, nisi solum quantum ad humanam industriam, quoniam per illa uerba non excludebat quin per gratiam Patris possent etiam illa prenoscere. Iuxta quem intellectum dixit Augustinus, primo *De Trinitate*, capitulo .xj. quod illa tempora que Pater sue retinuerat potestati, erat propria potestate reuellaturus discipulis tempore oportuno; et exprimit hoc de die et hora iudicii sub talibus uerbis secundum formam Dei; omnia, que Pater habet Filii sunt et e conuerso, cum secundum formam serui non est doctrina ipsius, sed illius, qui eum missit: de die et hora iudicii nemo scit neque angeli in celo, neque Filius, nisi Pater; hoc enim nes-

380 cit, quia nescientes facit, id est, quod non ita sciebat ut tunc discipu-
lis indicaret, sicut dictum ad Habraam: Nunc cognoui quia tu times
Deum, id est, nunc feci ut cognosceres, quia et ipse sibi in ipsa temp-
tatione innotuit. Nam et illud utique dicturus erat discipulis tempo-
re oportuno, de quo futuro tamquam de preterito loquens ait: Jam
385 non dicam vos [f. 49d] seruos, sed amicos; seruus autem non nouit
uoluntatem Domini sui, vos autem dixi amicos, quia omnia quecum-
que dixi a Patre meo nota feci uobis', quod mundum fecerat, sed quia
certo tempore facturus erat; quod iam fecisset, loquutus est, ipsis enim
ait. Multa habeo uobis dicere que non potestis portare modo illa, inter
390 que intelligitur de die et hora. Hec Augustinus

In quibus expresse testatur quod Dominus erat daturus tempore
oportuno suis discipulis aut electis notitiam illorum temporum que
dixerat Patrem sue potestati retinuisse, scilicet, diei et hore iudicii.
Quod autem sit oportunum tempore ad hoc, inferius declarabitur.
Hic autem sufficit ostendisse quod illi qui dicunt quod Dominus per
395 hoc uerbum: Non est uestrum, etc., denegauit notitiam omnium fina-
lium temporum seculi uel denegauit totaliter notitiam diei et hore,
uel nimium sunt ignari aut inimici obstinatissimi ueritatis.

Ad secundam autem obiectionem denuntians respondebat autem
400 dicens quod illa obiectio falsitatem implicat et errorem intollerabilem
apud catholicos. Falsum in eo quod ponit quod Dominus per illa
uerba: De die autem et hora nemo scit, neque angeli, denegauit tam
angelis quam hominibus notitiam in futuro. Quod patet esse falsum
tripliciter.

405 Primo, per circumstantiam sermonis eiusdem, quia Dominus
dixit nemo scit. Constat autem quod ibi ponitur presens pro toto
tempore, quia nec sermo retorquetur ad creatorem uel ad creaturam
excellenter priuilegiatam aut singulariter, ut supra dicebatur de Vir-
gine Matre Dei; item, nec ponitur ibi presens pro futuro, sicut nec ibi:
410 Non est uestrum, ut superius patuit per *Glosam*, quoniam si Dominus
uoluisset dictum suum retorquere ad futurum, dixisset: Nemo sciet,
quoniam non ignorabat modum proprie loquendi; quapropter constat
quod ipse per illa uerba non denegabat notitiam illorum temporum
nisi quoad tunc. Unde, qui taliter argumentatur: Dominus dixit:
415 Nemo [f. 50a] scit, ergo nemo sciet, uel [certe] esset illusor uel ydio-
ta, uel aduersarius obstinator.

Secundo, patet idem per Augustinum in uerbis predictis, in qui-
bus testatur aperte quod Dominus non extendebat dictum sum ad
tempus futurum, sed quod uerbum presentis temporis accipiebat tan-
420 tummodo pro presenti.

Tertio patet falsitas per id quod .xxiiiij^o. Matthei subiungit Domi-

nus predictis verbis, scilicet, quod sicut fuit in diebus Noe, sic erit aduentus Filii hominis. Sed Scriptura testatur quod dies iudicii facti per aquam fuit reuellatus electis, scilicet, Noe suisque domesticis. Nam, ut legitur *Genesis* .vij, dictum est ei: Post dies septem ego pluuiam super terram .xl. diebus et .xl. noctibus, et delebo omnem substantiam, etc.. 425

Vnde, cum Dominus dicat tempus sui aduentus ad iudicium fore simile quoad notitiam diei iudicii tempore diluuii facti sub Noe, Scripturaque testatur quod dies iudicii fuit precognitus electis et inproiis reprobis, non est inconueniens credere ac tenere quod idem erit de die secundi iudicii; de qua veritate habet ad litteram Ecclesia Cristi duo testimonia, scilicet, illud Augustini supradictum et aliud Apostoli, *Primo ad Thessalonicenses*, ut infra declarabitur. Ex quibus patet quod illi astruit falsum qui dicunt quod Dominus in illis verbis: De die, etc., denegauit electis in futuro diem iudicii. 430 435

Errorem autem implicat supradicta obiectio in eo quod ponit quod Deus nihil operatur in creaturis nisi per misterium angelorum; hoc enim dictum contrariatur fidei comuni, non tantum fidelibus, sed etiam infidelibus, qua tenetur quod Deus animas animis rationales infundit corporibus per creationem; creare uero est actus qui sine medio procedit a creatore, quia non requirit aliquam materiam preiacentem; vnde, sicut Deus ab initio creauit ipsos angelos et alia sine ministerio angelorum, ita creat quotidie animas, quia suam potentiam et libertatem non alligauit creaturis, quas a principio produxit in esse. 440 445

Item, aduersatur fidei communi catholicorum, qua tenent quod Deus in utero virginis formauit corpus sine misterio angelorum [f. 50b], Scriptura affirmante, que dicit quod concepit in vtero ex Spiritu Sancto, et est certum quod mulier non dicitur in utero concipere nisi ratione corporis. 450

Item, aduersatur communi Ecclesie fidei, qua tenetur quod apostoli et discipuli receperunt in die Pentecostes notitiam omnium ydiomatum et donum linguarum a Spiritu Sancto immediate, Domino confirmante, qui dixerat: Accipietis Spiritum Sanctum; et iterum: Non estis uos qui loquimini, sed Spiritus Sanctus, etc. Quamuis enim angeli potuissent ministrare quantum ad uisibilia signa, sicut ad formationem linguarum ignearum aut similiarum, non tamen poterant imprimere menti notitiam linguarum uel ydiomatum aut alterius ueritatis, quoniam nichil, nisi Deus, illabitur menti. Vnde, licet angeli possint ministrare in illis modis, quibus Deus reuolat suam ueritatem hominibus per signa corporaliter uisibilia, ut sunt uibrum Moysi et plaga Egypti et ros uelleris Gedeonis, et similia; uel per signa ymaginalia, ut que apparuerunt in sompno Ioseph et Nebuchadana- 455 460

- 465 sor, et ceteris, tamen in illo modo reuellandi suam veritatem, quam
facit illustrando intellectum sine ministerio, id operatur. Et ille est
modus, in quo per infussionem acquiritur notitia veritatis diuine, qui
est altior predictis duobus et certior. Nam nullus potest spiritus
malignus illudere non solum vissui, sed auditui et ceteris sensibus.
- 470 Sed in isto nunquam, nec etiam ipsa fantasia naturalis, quia tali diu-
ine inspirationi non sentit sciuit, neque virtus supernaturalis indiget
eius obsequio sicut ratio naturalis, in cuius obsequium instituit Deus
ordinem fantasmatum naturalium, ita quod per eam discurret ad ueritatem
comprehendendam. Et ideo, certum signum inspirate virtutis
est quod repente et clare sicut in visione visibili Spiritus Sancti fuit
figuratum, inprimitur menti; sed quod naturali ratione acquiritur,
numquam sine premeditatione aliqua et caligine; propter hoc Domi-
nus de veritate inspirata, dixit aperte: Nite in cordibus vestris, non
pre-[f. 50c]-meditari, etc.
- 480 De quo modo loquitur Scriptura. Nam Psalmista, qui per istum
modum prophetauit, expresse dixit: Audiam quid loquatur in me
Deus meus; et Apostolus, .ij. *Corinthios*, .iij., de se ac ceteris discipu-
lis inquit: Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illu-
xit in cordibus vestris ad illuminationem scientie claritatis.
- 485 Ex quibus patet quod dicere Deum nichil reuellare hominibus aut
nichil in creaturis operari sine ministerio angelorum, non solum fal-
sum est, sed hereticum, quia contrariatur chatolice fidei. Licet enim
Deus secundum legem comunem, quam indidit, regat vniversum
orbem per ordinem creaturarum, et per eundem etiam reducat in se,
tamen de lege priuata sue potestatis et excellentie potest in vniuerso
490 absque ordine illo operari quicquam uoluerit etiam ordinate.

Ad tertiam autem obietionem dicebat quod Apostolus per illa
verba non aserebat diem Domini esse venturum electis ex inproiisso,
sed tantum reprobis. Quod declarabatur dupliciter. Primo, per tex-
tum ibidem, in quo prius Apostolus attribuit illud reprobis expressa
495 locutione, cum dixit: Cum enim dixerunt pax et securitas, tunc
repentinus eis superueniet interitus; non enim ait: Cum dicemus, uel:
Cum dicetis, neque: Repentinus nobis aut uobis, sed eis aperte signi-
ficans quod loquebatur de aliis ab electis. Item, secundo, post illa
500 remouet verba, illud ab electis, expresse, cum dicit: Vos autem, fra-
tres, non estis in tenebris, ut uos de illa tamquam fur comprehendat,
etc..

Secundo, declarabat ibidem per *Glosam* in quatuor locis, in quo
primo dicit quod dies Domini inproiisso ueniat malis, in eo
505 dicit: Inparatisque dormientibus horam Domini sicut fur esse ventu-
ram.

In tertio dicit: Cum enim carnales non arescentes pre timore et expectatione, sed madescentes pre libidine, dixerint: Pax et securitas, tunc repentinus superveniet eis interitus, id est, subitanea perditio diei iudicii. 510

In quarto loco dicit: Illis erit inprouissus dies Domini, sed vobis non, quia vos, omnes [f. 50d] fratres, non estis in tenebris ignorantie.

Igitur, ex hiis patet clarissime quod illa obiectio fit dolose uel ignoranter, cum ibidem Testus et *Glosa* testentur aperte quod dies Domini non ignorabitur ab electis. 515

Ad sequentem obiectionem, quod Apostolus per illa uerba non amonuit nec expressit aperte quod nulli denuntianti finalia tempora crederetur, quoniam fuisset sibi contrarius in predictis; sed quod illis nullo modo crederetur, qui denuntiarent quod dies Domini adueniret siue instaret antequam apparerent signa que debent precedere illum aduentum uel illam diem; que signa ipsemet Apostolus exprimit cum dicit: Quia nisi uenerit dissectio primum et reuellatus fuerit homo peccati: quibus uerbis testatur quod ista duo signa precedant infallibiliter aduentum Domini ad iudicium, que sunt discessio populi christiani a ueritate Christi et reuellatione anticristi. Testatur ergo Apostolus quod si, priusquam duo signa emererint, dixerit aliquis diem Domini esse venturum, repellendus est tamquam pseudo, nec est ei credendum, quamuis ad fulcimentum sue denuntiationis allegaret Scripturam aut reuellatione priuatam uel mendatum apostolicum, quoniam talis denuntiatio esset recte contra doctrinam Christi, sicut patet .xxiii]. *Matthæi*, ubi aperte docet quod diem aduentus sui precedent iamdicta signa; et cum manifeste dicat quod precedat in populo fideli refrigeratio caritatis et habundantia iniquitatis et aduentus abhominacionis dicte a *Daniele*. Patet igitur per predicta quod illa uerba Apostoli, uel ignoranter uel malitiosse allegabantur. 520
525
530
535

Iterum est manifestus per hoc quia non dixit absolute: Rogamus ut non moueamini a sensu uostro, sed accidit: Non cito, per quod significauit expresse quod aliquando credendum est denuntianti diem Domini, sed non cito credendum, quia non antequam signa infallibilia precesserint, nec ante maturam Scripturarum discussionem; et propter hunc intellectum dixerat in *Prima epistola* exortando: Spiritum nollite extinguere, prophetias nollite spernere, omnia autem probate, quod [f. 51r] bonum est tenete, etc.»; ubi aperte ostendit Apostolus quod hic, scilicet in *Secunda epistola*, non ortatur ad repellendum propheticas denunciations aut reuellationes que sunt fidelibus, sed quod non est eis adquiescendum quousque probatum aut discussum fuerit vtrum sint a Deo, sicut *Johannes* ortatur cum dicit: Non omni spiritui est credendum, sed probate spiritus, si ex Deo sint. Modum 540
545

autem probationis tangit Apostolus in hiis duabus epistolis et in singulis supradictis, et in eo quod dicit: Quod bonum est tenete, ab
 550 omni specie mala abstinete vos, nam in prophetis et reuellationibus que per fideles afferruntur Ecclesie consciderandum est an consonent, an dissonent Scripture. Nam, si consonent, bone sunt et a Deo, et per consequens tenende uel acceptande. Si uero dissonent, certum est
 555 quod speciem habent mali, quamuis alias fore utiles viderentur et ab aliis acceptandis siue tenendis, et abstinendum.

Ad *Gosam* uero *Actuum* respondebat dicens quod ad propositum nichil facit, quia non asserit quod notitia illius regni non dabitur in futuro discipulis seu electis, sed quod tunc, quando Dominus loquebatur, tantum patebat scientie Patris, ut ipsemet Dominus dixerat; et ideo *Glossa* uerbis Domini se confirmat, non enim continet: Illius regni tempus tam secretum erit, sed: Tam secretum est; secundum quam formam Dominus loquebatur, ut ipsa *Glossa* notauit et patuit supra.

565 Ad rationes autem persuadentes quod cum inconueniens esset si propinqua distantia diey Domini presciretur, dicebat: Ex predictis manifestum est eas fore sophisticas et non solum falsas, ymo erroneas, quoniam abstruunt directe contrarium Christo, nam ipse dixit expresse: Cum uideritis hec omnia, scitote quia prope est consumatio et in ianuis; item, in *Luca* expresse dicitur: Erunt signa in sole et luna
 570 et in terris presura gentium pre confusione sonitus maris et fluctuum, arescentium hominum pre timore et expectatione que superueniet vniuerso orbi: quibus uerbis expresse designatur quod illis signis apparentibus homines aliqui expectabunt iudicium proximo futurum; hoc et [f. 51b] nichil aliud nisi prenoscere quod instabit.

575 Cum igitur ipse dederit signa, quibus cognosci potest, sed non solum propinqua distantia sui sed etiam propinquissima, et ad hoc attendendum et sciendum fuerit exortatus, constat quod qui asserit uel astruit contrarium est realiter anticristus.

580 Incipit prima auctoritas

Ad primam autem auctoritatem Augustini dicebat quod nullatenus per eam astruebat quod tempora finalia numquam ab aliquibus prescirentur, quoniam fuisset sibi contrarius in primo *De Trinitate*, et ut patuit supra, sed quod numquam poterant humana ratione prenosci, nec semper proderat hic prescire. Et hoc declarabat per circumstantias uerborum eius.

590 Primo, quantum ad illud quod dixit de persecutione antichristi, scilicet: Hic queri solet queri quando istud erit, quoniam inmediate subiungit: Inportune omnino. Nam illud est importunum quod tempori non congruit uel personis, sicut in proposito, quia illi tempori

non conueniebat hoc scire nec erat congruum querere certitudinem ab eadem persona. Per hec verba testabatur Augustinus expresse quod scire quando esset persecutio anticristi suo tempore non proderat. Nam scire tempus alicuius persecutionis tantummodo prodesset illis qui possunt illud tempus pertingere, vt infra patebit. Quoniam igitur Augustinus sciebat quod nullus sui temporis pertingeret illam, dixit sapienter quod inopportuno erat tunc querere quando esset; et hoc quantum ad considerationem temporis. Quantum uero ad considerationem temporis similiter et personarum subiungit: Si enim hoc nobis nosse prodesset, non dixit absolute: Si prodesset, quia supra patuit a quibus, et aliquando prodesse sciebat; sed addidit nobis, ut innueret quod est certum, scilicet, quod illis suis temporis nichil proderat. Iterum, expressius istud significauit per hoc uerbum nosse, ut innueret quod etiam sciuisse per multum temporis etiam tunc nichil prodesset.

Dixit etiam: [f. 51c] nobis, ut significaret quod importunum est querere certitudinem illius temporis ab homine. Ideo subiungit quod a nullo melius quam ab ipso Deo posset hoc sciri, quia uere Ipse nouit omnia futura; unde, cum Ipse, interrogatus de hoc a discipulis, responderit eis: Non est uestrum hoc scire, concludit quod frustra conantur homines computare ac diffinire seculi durationem sub certis annis.

Quibus uerbis expresse innuit se nichil aliud astruere per hec uerba nisi quod humana uirtute non possit sciri, tum per hoc quod dicit auctoritate Domini: Non est uestrum, tum per hoc quod dicit: Chonantur, quia chonatus nichil aliud nisi proprie uirtutis efficax applicatio ad aliquod opus. Per hoc autem quod dicit: Non est uestrum scire, non uult significare, sicut quidem dixerunt, quod Dominus in uerbis suis possuisset: nosse, pro: scire; hoc enim fore blasfemia, ut patuit supra; sed uult significare quia nec ipse nec aliquis contemporaneorum suorum aut fidelium potest humana facultate noscere illa, propter que notabiliter dixit: Uestrum scire, et non: Uestrum scire. Item, predictus intellectus patet in uerbis eius per ea que subiungit in tribus locis:

quorum unum est quod: Huiusmodi calculantes annos durationis mundi coniecturis utuntur humanis;

secundum est quod: Nichil proferunt de Scripture auctoritate; per que uerba significat aperte quod calculatores huius rei per coniecturas humanas omnino sunt contempnendi, sed rationantes de hoc per sacra eloquia non sunt respuendi;

tertium est quod dicit: Omnium digitos resoluit, etc.; nam digiti proprie nichil aliud significant uel important nisi naturalem numerandi subtilitatem, sine discretionem, per quam indubitanter numquam prenosci poterunt finalia tempora.

Ad secundam auctoritatem, Augustinus dicebat quod per illam
 635 non astruabatur siue astruitur quod finalia tempora non possent reuel-
 latione presciri secundum aliquam mensuram, sed quod humana vir-
 tute non possent prenosi sub aliqua [f. 51d] mensura millenarii uel
 centenarii uel decadis aut centorum numerorum; et hoc declarabat per
 640 circumstantias verborum in fine auctoritatis, cum dicit: «Si nec te hoc
 comprehendisse presumis, hoc sentis quod ego»: nam illud dicitur ab
 aliquo presumi quod oppinatur consequi propria virtute; nullus enim
 dicitur presumere id quod nequit suis uiribus obtinere. Cum, igitur,
 nullam faceret mentionem in illis verbis de notitia que fit per reuel-
 645 lationem et proprio vocabulo significauerit eam que fit per humanam
 virtutem, constat quod de hac loquitur, non de illa.

Ad tertiam auctoritatem, Augustinus dicebat idem quod ad predic-
 tas, et declarabat responsionem per verba ipsius Augustinus duplici-
 ter:

650 primo, per hoc quod dixit: Tempora dinumerare non audeo; per
 hoc enim non significatur quod nullo modo sciri possint, sed quod
 ipse non habebat certam notitiam;

secundo, per hoc quod dixit: Non aliquem prophetam extimo pre-
 fuisse; non enim dixit: Scio, sed: Extimo, neque prefinire vt ad futu-
 rum posset extendi, sed dixit: Prefinisse, quoniam quamuis tunc
 655 Daniel iam prefinisset sub numero supradicto, tamen ipsi et toti
 Ecclesie clausum tenebat adhuc a Deo, quoniam numdum aduenerat
 tempus, in quo statuerat apperire, sicut infra patebit ad perfectionem,
 cum doctrine Dei necessarium fuit ut prophetia Danielis prefiniret
 finalia tempora, maxime tempus anticristi sub certo numero. Sed non
 660 erat necessarium quod illa prefinitio fidelibus innotesceret nisi solum
 tempore quo fidelibus prodesse poterat, quod est tempus modernum,
 vt declarabitur infra; sic enim fieri conuenientissimum Deo fuit vt
 nec in necessariis deficeret nec superfluis habundaret.

Ad quartam autem dicebat sicut ad precedentes, quid dupliciter
 665 declarabat:

670 primo per considerationem eorum contra quos loquebatur
 Augustinus in illis verbis, scilicet, illorum qui per similitudinem eta-
 tum mundi ad etates hominis uolebant tempora seculi diffinire, hoc
 enim solum pertinet ad coniecturam humanam, que per illam simili-
 tudinem [f. 52a] nichil certum poterat indicare, sicut ostendit ratio
 Augustini per hoc quia ultima etas hominis indeterminatam habeat
 et inceram mensuram, constat quod per eam nichil determinatum aut
 certum potest de ultima etate seculi coniecturare;

secundo, per verba eius, cum dixit: Quibus generationibus computetur incertum est, non enim dixit: Quibus annis, sed: Quibus generationibus, que pro certo querunt ad humanam rationem indeterminatas habent mensuras; neque dixit: Certum erit, sed: Incertum est. 675

Quapropter clarum est quod idem, quod prius astruebat per illa verba, notabiliter autem dixit generationes uel generationibus, ut innueret quod a Christo citra duratio futura seculi nequit generationibus hominum determinari, sicut preterita ab Adam usque ad Christum determinatur per generationes patrum, ut patet in textu sacro, quoniam ibi commemorantur generationes preterite, sed future nec ibi nec alibi explicantur, per quod innuit quod simili modo quo preterita duratio fidelibus innotescit non potest futura notificari. 680 685

De quinta auctoritate Augustini dicebat quod non fuit de mente ipsius per illa verba asserere quod finalia tempora numquam nescirentur numquam per reuellationem, vel quod Apostolus per illa verba: De temporibus et momentis non necesse habetis ut scribamus uobis, intenderet astruere quod numquam prodesset ea prenoscere; nam, ut patuit supra, utrumque istorum utriusque ipsorum contrariatur; sed intendit Augustinus probare per dictum Apostoli quod ad hoc ut fideles prepararent se ad euadendum impreuissum aduentum diei Domini non est necessarium scire quantum distat, quoniam si necessarium fuisset utique, sicut dicit Apostolus, indicasset. Hoc enim est verum quod unusquisque potest se taliter preparare quod a die Domini non occupabitur impreuissis, dato quod ignorat distantiam illius diei, quoniam absque notitia eius potest in iustitia et caritate uiuere, quibus prouidebit sibi sufficienter ad euadendum timorem illius diei neque per hoc tollitur quin sit uille peruentus ad persecutionem anticristi quod tempus illius ante prenoscant aut quin sit electis uille [f. 52b] quod aliquando diem aduentus Domini precognoscant, ut infra patebit; hec enim duo bene se conpaciuntur, scilicet, quod absque notitia predicta potest aliquis se preparare ad euadendum damnationem iudicii, et quod prodest aliquibus prenoscere finalia tempora uel ad robur animi uel ad consolationem, ut infra patebit. 690 695 700 705

Ad sextam auctoritatem dicebat quod Augustinus per illa verba non condampnat notitiam finalium temporum, quoniam fuisset sibi contrarius, sed condampnat curiositatem prefigendi terminum aduentui Domini proprio arbitrio. Et iste intellectus patet per verba eius, quia non dicit quod seruis desiderantibus et expectantibus aduentum Domini sit nociuum prenoscere tempus aduentus, sed desciderio prefigere terminum eius aduentui; nam qui prefigit breuem, ut dicit, transacto termino, cum non occurrisset optatum, posset per tristitiam 710 715

et infidelitatem decidere; qui uero longum uel tardum, posset similiter ad infidelitatem et desperationem deduci; non ergo inmerito, sed sapienter comendat illum, qui Domini aduentum optat et sine perfitione nullius termini semper letus expectat.

720 Patet igitur ex predictis quod qui denuntiationem temporis antichristi per supradicta condampnauerunt ut falsam et erroneam, uel ignorantia nimia uel malitia fuerant excecati.

Quapropter, si scrutati sunt iniquitates in corde, scrutantes scrutinio defecerunt.

725 *Qui uero condampnauerunt eam tamquam inutilem* uel non necessariam et impossibilem, suam sententiam chonati sunt multipliciter confirmare:

730 primo, per rationem, quam dicunt omnium doctorum esse concorditer, scilicet: quod si finalia tempora prescirentur, multi, maxime carnales, prefigerent sibi terminum usque ad quem desideria carnis implerent et postea cessarent. Quapropter dicunt esse melius et utile quod illa tempora ignorentur ad hoc quod quisque sollicitetur esse paratus quandocumque finis aduenerit. Dicunt igitur absolute quod utile est ignorare tempora [f. 52c] finalia uel saltem indeterminate cognoscere: contrarium autem istorum duorum esset inutile.

735 Secundo, confirmant hoc auctoritatibus, et primo, per illam Augustini, que primo superius fuit recitata, in qua dicunt eum asserere auctoritatem Apostoli, *Ad Thessalonicenses*, .j., quod non est necessarium prenoscere diem Domini.

740 Tertia est *Glose* super illo verbo *Actuum*: Non est vestrum nosse, etc., que dicit sic: Ostendit quod eis non expedit nosse, sed ita uiuant quasi quotidie iudicandi.

745 Quarta est *Glose* alterius super eodem passu, dicens: Non indigetis illud nosse, quia uirtus Spiritus Sancti, que apostolis est necessaria, superueniet.

750 Quod autem denuntiatio sit impossibilis ostendebant primo per potentiam Dei, dicentes quod, etsi Deus possit finalia tempora reuellare de potentia absoluta, non tamen potest de potentia ordinata. Dicunt autem illam esse potentiam ordinatam, que nullum implicat inconueniens; unde, quia in Dei operibus nullum potest inconueniens cadere concludebant eum non posse nec alicui reuellare, quoniam esset inconueniens duplex:

755 primo, quia non est necessarium aut utile; secundo, quia faceret iniuriam matri et apostolis et aliis sibi carissimis, quibus non reuellauit, si aliis reuellaret;

secundo uero chonabantur ostendere impossibilitatem denuntia-

tionis per contrarietatem eius ad Scripturam Sacram in multis locis: primo in *Ecclesiaste*, vbi dicitur quod: Multa hominis afflictio, quia ignorat preterita et futura nullo scire potest misterio; quapropter dicebant quod finalia tempora sint futura contradicit huic Scripture qui dicit se ea prenoscere; secundo in *Habachuch*, ubi dicitur: Domine, opus tuum in medio annorum notum facies, opus autem absolutum Dei pro quo illa Scriptura loquitur est incarnatio Verbi eterni; sed hic dicit Scriptura quod Deus debebat hoc opus manifestare in medio annorum mundi. Cum igitur, vt dicit, ab initio mundi vsque ad Christum fluxissent plus quam quinque milia annorum, et hoc, vt dicebat, Ecclesia teneat [f. 52d] vsualiter, necesse est ad uerificationem illius Scripture quod tot annis duret seculum vsque ad finem mundi. Unde dicunt quod cum a Christo nundum completi fuerint mille quadraginta anni, patet esse impossibile quod in quarto decimo centenario a Christi natiuitate seculum finiatur, sicut ponit nuntiatio supradicta;

tertio, in *Epistola ad Corinthios*: ibi dicit Apostolus quod ad eos fines seculorum deuenerunt. Cum ergo dicat aperte quod tempore apostolorum iam erant finalia tempora et tamen ex tunc multa centenaria fluxerunt, contradicit ei quicumque dicit adhuc finalia esse futura, quoniam si adhuc futura sunt, iam [...] non fuerunt finalia illa, que fluxerunt a tempore apostolorum citra, cuius contrarium dicit Apostolus in predictis verbis.

Quarto, in *Apocalipsi*, vbi dicit, .xx^o. capitulo, quod Dominus ligauit diabolum .m. annis, et vt ait *Glosa*, a tempore passionis Christi usque ad Anticristum; sed a passione Christi fluxerunt plus quam .m.cc.lx. anni, nec tamen aduenit anticristus; vnde, aut illa scriptura erit falsa, uel oportet intelligere per mille annos absolutam perfectionem temporis, quod restat usque ad finem seculi. Concludebant ergo ex hoc quod si secundum scripturam illam, millenarium aduentus antichristi est indeterminatum, patet quod denuntiatio, que determinat ipsum per aliquod centenarium, contradicit quoniam nec est possibilis.

Ad predicta uero denuntians respondebat dicendo: Eratis nescientes Scripturas neque intelligentes ea que allegatis; aut, si sic, nichil potest vos excusare a nequissima uersitate.

Dicebat igitur ad rationem quod nulla uel friuola erat, sicut declarabat per hoc, quia, dato quod aliquis sciret tempus antichristi uel etiam diem iudicii, non enim sciret de se quantum uiueret. Vnde, per notitiam illorum temporum non posset sibi prefigere certam mensuram temporis, qua carnales delicias exercerent, quoniam qui nullam habet certitudinem de mensura sue durationis nullam partem

potest [f. 53a] certe eius ad quamquam determinare. Vnde, si ratio
 800 illa solum referratur ad tempus Antichristi et diem iudicii, patet intel-
 ligentibus quantum sit inannis. Si uero per finalia tempora non solum
 communia predicta designarentur, sed etiam propria cuiuslibet, vt
 obitus cuiuscumque, dicebat quod nec sub isto sensu erat absolute
 805 verum, quod esset inutile uel nociuum prenoscere finem sui sub
 determinata mensura temporis, quoniam electis vtille erat illis pre-
 noscere sub aliqua distantia parua uel magna.

Quod multipliciter declarabat:

primo per Scripturam que docet huius rey notitiam petere propter
 certam vtilitatem, cum dicit per *Psalmistam*: Notum fac mihi, Domine,
 810 finem meum et numerum dierum meorum, ut sciam quid desit
 michi;

secundo, quia ortatur id facere, per quod a Deo notitia huius rey
 conceditur, cum dicit: Vigilate et orate, quia nescitis diem neque
 horam; per vigiliam enim exercentur opera iustitie, que disponunt ad
 815 gratiam, per orationem vero petitur optatum; dixit, ergo: Vigillate et
 orate, quia nescitis; non dixit: Quia non sciatis, sed: Quia nescitis: vt
 per vigiliam et orationem, et diem sciatis, diem uel horam; et prop-
 ter hoc moneat electos ad uigillandum, ipsemet exprimit *Apocalypsi*,
 cum dicit: Si ergo non uigillaueris, ueniam ad te sicut fur, et nescie-
 820 tis qua hora ueniam. Cum, ergo, non uigillanti non cominetur damp-
 num ignorandi horam sui aduentus, clare promittit uigiliam uigi-
 llanti notitiam eius, cuius notitie promissionem contis electis
 Apostolus exprimit in illis uerbis: Vos autem, fratres, non estis in
 tenebris, vt uos dies illa tamquam comprehendat, sicut est superius
 825 declaratum per *Glossas* partis illius.

tertio declarabat idem per historias sanctorum, in quibus commu-
 niter Ecclesia recitat quod fuit eis preostensum Dei reuellatione tem-
 pus obitus eorum sub diuersis membris: quoniam alicui per annum
 ante, sicut Magdalene, conudem per septem dies, sicut Marthe; qui-
 830 busdam uero per plures aut pauciores dies uel annos. Nam Ezachie
 regi, sicut legitur in *Ysaye* fuit preannuntiatum per .xv. annos ante
 finem, vt in *Hystoriis Sanctorum* legitur, quibusdam per plures horas,
 quibusdam [f. 53b] per pauciores, sicut diuina pietas expedire nouit
 cuiilibet electorum; uel ad illam informationem quam exprimit *Psalmista*,
 835 cum dicit: Quid desit michi; uel ad eorum consolationem
 super certitudine rey considerate secundum differentias electorum
 tam generales, vt sunt contemplatiuus et actiuus, quam speciales, vt
 est differentia vnus contemplatiui acetui ad alium; ipse enim qui
 nouit infirmitates et vires omnium distribuit singulis illam notitiam,
 840 prout vniciuique sit expedire.

Dicebat ergo denuntians quod cum per dicta pateat quod uel

omnibus pluribus electis notificatur a Deo sub aliqua mensura finale tempus eorum, patet per consequens quod grauiter erant qui testimonium Scripture et contra comunem narrationem Ecclesie quando-cumque asserunt absolute quod prenoscere finalia tempora sit inutile uel nocuum. Vnde, cum sancti dicunt non esse necessarium uel non expedire quod finalia tempora propria presciantur, hoc debet intelligi quantum ad reprobos absolute; quantum uero ad electos debet intelligi sicut est supra expositum, scilicet, quod non est eis necessarium ad scribendum quomodo se debeant preparare ad euadendum periculum eterni iuditii, nec expedit eis semper hoc scire, set solum tunc Deus ei notificat.

Sed de persecutione anticristi quod Ecclesie sit expediens aliquando scire quando erit determinate, manifestabit per rationem et confirmabit auctoritatibus.

Dicebat enim quod naturalis discretio cuiuslibet dictat et est comunis omnis conceptus quod illi qui passuri sunt aliquam persecutionem leuius tollerant flagellum persecutionis et cautius vitant periculum eius, si prescuerunt illud tempus, quam si in eam ceciderint improuissi, tamen, quia precognita mala minus timentur cum adsunt, tamen quia plenius quisque prudens armat seipsum aduersus ea. Hoc autem confirmabat primo auctoritate Spiritus Sancti, *Ezechielis* .xxxiiij., ubi sub comminatione diuini iuditii admonentur speculatores prouidere. [f. 53c]

Item, auctoritate eiusdem, *Job* .xxxix., vbi ad litteram dicit quod verus prece diuine veritatis non timet futuras persequutiones, ymo letus expectat, ideo quia preuidet eas de longe, et hoc dicit sub hiis verbis: Procul odoratur bellum, ubi dicit quod bellum procul odorare est aduersa que adhuc longe posita cogitando prenoscere, ne fortasse valeant inprouissa superare.

Item, Gregorius in *Omilia super illo euangelio Cum audieritis prelia et seditiones*, «minus enim iacula feriunt que preudentur», et nos tollerabilius mundi mala percipimus, si contra hec per prouidentie cli-pium muniamur.

Item, Jeronimo, in *Prologo super Apocalipsi* dicit quod tota Trinitas dispossuit ecclesie reuellare magnas tribulationes quas erat passura vt minus timerentur.

Promisso igitur hoc fundamento, dicebat quod cum persecutio quam facturus est antichristus sit grauior cunctis aliis persequutionibus Ecclesie, Domino testante, qui dicit quod: Erit talis qualis non fuit ab initio mundi, nec erit, plus expedit Ecclesie prenoscere tempus eius quando appropinquabit, in tantum quod filii Ecclesie possent eam pertingere, quam alicuius alterius. Hoc autem declarabat ex qualitate persecutionis illius; dicebat enim quod anticristus chonabatur

885 Ecclesiam Dei destruere duobus modis principaliter, scilicet, deci-
piendo per fallacem astutiam vt disscedat a veritate; item, extermi-
nando per violentiam; vnde, quantum ad primum erit necessarium
Ecclesie quod sic premuniat se notitia veritatis Christi, quod nec per
illum nec per ministros eius possit aliquo modo seduci, et doctrinam
890 preminendi se quam ad hoc scripsit ei precepto Christi in quodam
tractatu, quem uocauit *Philosophiam chatolicam*. Quantum ad secun-
dum uero dicebat esse necessarium ecclesie pro illo tempore quod plus
solito se armaret virtutibus necessariis ad Cristi religionem, vt
oppressionem leuius tolleraret.

895 In eadam quoque *Philosophia* modum expressit in aliis tractatibus,
quos scripsit post illum. Dicebat igitur quod necessarium sit Ecclesie
quod in illa tribulatione vitet deceptionis periculum [f. 53d] et non
timeat persequutionis flagellum, et ad hec duo promptior efficiatur
prenoscendo tempus illud quam ignorando, quod ualde expediebat ei
900 prenoscere.

Item, dicebat expedire ulterius ad uitandum irrisionis obproprium
tamquam ad homines, quoniam etiam quantum ad Deum quam ad
homines dicebat esse ridiculosum predicare semper populo quod illa
persequutio sit ventura uel etiam finis mundi, et ex alia parte asserere
905 quod numquam precognosceretur, quoniam hoc secundum dictum
implicat duo, quibus primum redditur illusorium atque ridiculos-
sum: primum est quia tacite ponit quod predicatio non edificat popu-
lum plus quam predicare quod homines sunt morituri et iudicandi,
ymo, predicare istud quod est populo ad retrahendum ipsum a lapsu
910 transgressionis predicare nemo illud aut in nullo compescit auditores
a malo, aut si sic, parum uel minus efficaciter quam predicatio mor-
talitatis et futuri iudicii, quapropter superfluit, et sic est inannis.
Item, populus audiens id predicare, quando audit per predicatores
asserri quod numquam tempus illius persequutionis prenoscetur, et
915 naturalis ratio dictet ei, ut supra patuit, quod passuris eam vtile foret
prenoscere, sumunt occaxionem presumendi uel supplicandi quod illa
predicatio sit falsa et solum ad illuxionem facta uel terrorem fantasti-
cum, quod est grauis Ecclesie blasfemia, cui tamen euangelium preci-
pit predicare populo quod futura sint illa duo, scilicet, persequutio
920 antichristi et finis mundi.

Secundum uero quod implicat predicta assertio est enormis blas-
femia Cristi, scilicet, quod sponsam sanctam, pro cuius amore mor-
tem sustinuit et cui promisit semper adesse ad omne genus consola-
tionis, cum dixit: Vobiscum sum vsque ad consumptionem seculi; cui
925 etiam spetialiter pro illa persequutione promissit suum beneficium,
dicens: Ego te seruabo ab hora temptationis, que ventura est in orbe;
nam ita nec legerit quod in illam persequutionem, quam ipsemet dixit

esse gratissimam venire promittat ex inprouisso; per hoc enim non blasphemarent de negligentia uel odio, sed etiam de mendacio et impietate. [f. 54a]

930

Quantum ad Deum uero dicebat quod si Ecclesia negligeret prenoscere tempus persecutionis: Qui habitat in celis irriteret ei; primo, sicut scriptum est in *Ieremia*: Miluis in celo cognouit tempus suum, turtur, yrundo et cichonia custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus non cognouit inditium; et ut ostendat quod Legis peritis loquitur siue clero, subiungit: Quando dicitis: Sapientes nos sumus et Lex Domini nobiscum est, nunc mendatium operatus est stilus mendax scribarum. Sequitur enim: Verbum Domini proiecerunt et sapientia eius nulla est in eis. Quibus uerbis aperte Deus irridet ministris Ecclesie iudicando eos fore minoris prouidentie aut dilligentie quam irrationabiles creature propter ignorantiam temporum futurorum. Et propter hoc dixit expresse in *Cantico Deuteronomii*: Gens absque concilio et sine prudentia, etc..

935

940

Secundum spiritualem intellectum exprimit hic eorum ignauiam et stultitiam, primo, comparatione iudaici populi, qui per miluum designatur, nam in celo, id est in sacra Scriptura cognoscit tempus suum, scilicet anticristi, quem pro actione sua uel temporali exaltatione expectat; secundo, comparatione turturis, hoc est cetus continentium, qui non habent gubernatoris alicuius comitiuam, quia non sunt alicuius status determinati, uel quia sunt intrusi, ut turtur canta, sicut soror Cecilia et Mathea, que hoc cognouerunt; tertio comparatione irundinis, id est, cetus paruulorum contemplantium, qui nullam determinatam habitationem, quantum ad statum, habent, sed cum hominibus diuersorum statuum diuersis temporibus conuersantur; isti enim cognoscunt quod moderna tempora sapiunt indubitanter expressam malitiam antichristi, quapropter, custodientes semetipsos adeserunt uite spirituali, quod non fecerunt ministri Ecclesie, quibus Dominus iterum irridet dicendo per Matheum: Faciem celi diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis scire; facies celi est notoria uel manifesta conuersatio cleri. De qua non ignorat idem clerus utrum [f. 54b] sit carnalis uel spiritualis, mundana uel religiosa, terena uel celestis, regularis uel secularis, canonica uel ciuilis, et tamen signa finalium non auertit.

945

950

955

960

Ideo autem Dominus per hoc improperat toti clero, quoniam habenti, scilicet, sapientiam christianam siue catholicam facillimum est cognoscere propinquitatem uel distantiam temporis antichristi per conuersationem cleri et populi christiani, sicut exprimit in *Philosophia chatolica* et in *Epistola ad Auxitanum et Burdigalensem*. Omnes enim fideles comuniter conueniunt et sciunt quod Christus et anticristus sunt contraria principia populi fidelis et contrarias impressio-

965

970

nes facientes et requirentes. Iterum sciunt quod sicut Ecclesia antichristi fuit per Christum inchoata, sic per antichristum consumationi appropinquabit. Sciunt etiam quod impressiones Cristi in populo sunt paupertas voluntaria seu contemptus temporalium, et humilitas et castitas et caritas. Quandocumque igitur ista negauerunt comuniter in populo christiano, facillimum erat cognoscere quod populus christianus non erat dispositus ad regnum antichristi; sed cum horum contraria, scilicet amor terrenorum et superbia et incontinentia et inimicitia, comuniter dominantur in populo christiano, nullo statu exempto, satis est obtusus, qui non cognoscit et in ianuis esse dominum antichristi, et per verba predicta Dominus innuebat.

Rursus etiam per expressa documenta Domini ostendebat expectans fore quod Ecclesia prenoscere interdum persecutionis predictae, quorum primum est illud .xxiiij. *Mathei*, quo remittit ad prophetiam *Danielis*, dicens: Cum videritis abominationem desolationis, que dicta est a Daniele, etc.. Dicebat enim denuntians quod licet illa remissio uel allegatio possit adaptari euersioni Iherusalem, sicut aliqui glossatores faciunt: tamen, ut Ylarius facit, retorqueri potest ad persecutionem antichristi, ut infra declarabitur. Per istud Dominus principaliter intendebat pro tempore prenoscendo et pro qualitate tribulationis discenda per *Danielem*; sed non [f. 54c] pro secundo, tum quia ipse ibidem sufficienter exprimebat eam quantum prodesse fidelibus poterat ad hoc ut plus solito se premunirent armis vite spiritualis, cum dixissent quod non esset talis qualis numquam fuerat nec fieret; tum quia plenius in *Job* quam in *Daniele* describitur, tum quia postmodum ipse plenius in *Apocalypsi* descripsit eam, tum quia passuris eam plenius innotesceret experientia quam scriptura.

Quapropter, cum in persecutione nichil aliud possunt passuri considerare quam qualitatem ipsius, aut tempus, constat quod cum Cristus nichil faciat frustra, remitebat pro notitia temporis et non pro notitia qualitatis, et maxime quia *Daniel* sub nomine desolationis nusquam denotat antichristum, ubi exprimit numerum supradictum.

Quod autem fuerit de intentione Domini asserere quod *Daniel* prenuntiauerat illam abominationem quantum ad id pro quo remitebat, patet per verba eius. Et primo, per hoc quod dixit: Dicta a *Daniele*, nec proderat Ecclesie, sed loquebatur de dicto prenuntiationis scripte; secundo per hoc quod addidit: Propheta. Certum est enim quod id quod aliquis dicit ut propheta, dicit prenuntians; tertio, per hoc quod subiunxit: Qui legit, intelligat, per que verba denotauit quod in prenuntiatione *Danielis* erat aliqua clausura enigmetis; et ideo dicit in prioribus quod hoc dictum est a Domino, ut ad intelligentiam mysticam prouocemur, qualis est in predicto numero, cum ibi ponatur dies pro anno.

Concludebat igitur ex predictis denuntians quod, cum Cristus nichil faciat frustra, expediebat Ecclesie quandoque prenoscere tempus illud postquam remittebat ad illum propter quem fuerat prenuntiatum, et incantabat legentes vt clausuram sermonis animaduertent. Nam quod sit incantatio illa valde notabilis per hoc patet quia similis ei non reperitur in toto canone quoad legentes. 1015

Iterum dicebat denuntians quod in supradicto capitulo *Mathei* Dominus expressius dogmatizat quod prenoscere tempus predictum Ecclesie prosit aliquando, quando dicit: Si pater familias sciret qua hora fur ven-[f. 54d]-turus esset, vigillaret vtique et non sineret perfodi domum suam, quoniam nullus catholicorum ignorat quoniam Scriptura Sacra per furem denotet antichristum, et per patrem familias prelatum seu gubernatorem fidelium. Quapropter in illis verbis absque dubio testatur quod ad custodiam domus Dei, scilicet, vniuersitatis fidelium, vt exprimit *Apostolus*, est vtille quod prelati prenoscant horam uel tempus, in quo fur est venturus, nam ibi sumitur hora pro toto persecutionis tempore, sicut *Prima Ioannis*, secundo, vbi dicitur: Nouissima hora est. Quam etiam sit ecclesiae vtille prenoscere tempus illud aperte Dominus expressit in illis verbis, cum diceret quod per hoc prelatus efficeretur vigil ad precauendum ne domus Dei per furem suffodiatur ad euertendum fidei fundamentum. 1020 1025 1030

Dicebat iterum denuntians quod ex predictis euidentissime declaratur plenitudo sapientie Dei et pietatis circha processum reuellationis predicti temporis. Nam ad perfectionem sue doctrine, quam propter electos in sacro Volumine collocauit, prius repossuit sibi reuellationem illius temporis, non tamen permisit quod generaliter fidelibus patefieret quousque tempus aduenit in quo expediebat electis, scilicet, quando aliqui ex ipsis naturali vite cursu poterant attingere tempus illud; proinde fecit vt in multitudine tota fidelium resonaret circha principium illius centenarii quo dicta persecutio est futura, quamuis ante quibusdam priuatis preuiis istud notificasset per modum preparandi ministros ad excusationem intenti. 1035 1040 1045

Ad auctoritates vero per istos aduersarios allegatas dicebat quod nullatenus obstabant proposito, sicut per earum expositionem superius intelligentibus declaratur, vbi de prima et quinta auctoritate Augustinus agitur; et postea, in parte istorum aduersantium, paragrafo: Vnde, cum sancti dicunt (...)

 1050

Ad rationem vero de potentia Dei dicebat ei nichil concludere propter tria:

primo, quia precedit ex Deo, cum ponit Dominum non reuellasse Matri finalia tempora; secundo, quia procedit ex multis filiis et erro-

- 1055 neis, quorum primum [f. 55a] est quod non sit Ecclesie necessarium aut utile prenoscere illa; hoc enim, sicut supra ostensum fuit, non solum est falsum, sed assertioni Cristi contrarium;
- secundum est, cum dicit quod apostolis non reuellauit illa, cuius contrarium dicit Augustinus, ut patuit supra et patet per Apostolum,
- 1060 qui *Secunda ad Thessalonicenses* dat signa expressa temporis anticristi; et ideo dicit aperte in prologo quod apostolus dat ibi notitiam de finalibus temporibus. Item, contrarium patet per opacha, in qua reuellauit Iohanni quod in sexto tempore ecclesie seuiet persecutio anticristi, et cui etiam reuellauit quod erat et quibus signis
- 1065 cognoscerentur vnumquodque illorum temporum septem et *Glosa* docet ibidem aperte distinguere tempora illa, nam solum ordine narrationis sed etiam temporis; vnde patet quod hoc et similiter est erroneum, quia contrariatur Scripture;
- tertio, quia ponit quod iniuriam faceret Deus, si reuelleret alicui
- 1070 quod non reuellauit apostolis, quia Scriptura testatur quod Deus suam virtutem reuellaat non ex debito iustitie uel nuntii cuiuscumque uel necessitate nature, sed ex puro dono gratie aut mera liberalitate sue uoluntatis. Ideo dicit quod Spiritus spirat ubi uult, et Apostolus, *Ad Corinthios*, dicit quod dona gratie distribuit singulis prout uult.
- 1075 Item, in eadem epistola dicit quod possunt omnes fideles recipere spiritum prophetie, vt omnes discant, id est, ut ait *Glosa*, quod non solum inferiores discant a superioribus, sed etiam a contrario ad mutuendam caritatem et seruandam humilitatem. Item, ibidem dicit *Glosa* quod Deus quandoque minori reuellaat quod est vtilius.
- 1080 Qui dicunt, igitur, quod Deus iniuriatur maioribus quando reuellaat minoribus aliquid directe, se opponunt Scripture patentur et ostendunt se fore de secta phariseorum et tacite condempnat Christi religionem, dicentis: Gratias ago tibi, Pater, etc., quia abscondisti hec sapientibus et prudentibus et reuellaasti ea paruulis. Item, blasphemant
- 1085 Deum tamquam iniuriosum in cunctis cassibus, in quibus reuellaat siue inspirat cuique minori quod non maiori, [f. 55b] sicut quando reuellauit Ioseph quod non reuellauit Iude, cuius tribum sue incarnationi elegerat, aut quia inspirauit Jecto gentili que super congruo modo regendi populum dirigeret Moysen, et ipsi Moysi, cui facie ad
- 1090 faciem loquebatur, non reuellauit. Et horum blasphemantium per veritatem elucidat super illo passu *Exodi*, .xviii^o., *Glossa, Plenissime*. Item, blasphemat eum de quia Delbore mulieri et prophetisse reuellaat iudicia populi et futuros euentus et non Barach duci uel aliis magistris de populo, vt patet *Iudicum*, quinto. Item, blasphemat eum, quia in resurrectione reuellauit seipsum Marie Magdalene quam apostolis. Item, quia famem futuram orbi reuellauit Agabo et non Apostolis nisi per eum, ut patet *Actuum* .xj^o.. Et sic de similibus.

Dicebat igitur denuntians quod nisi spiritus superbie alienasse predictos, attendissent omnia supradicta, nec obliti fuissent Scripturæ dicentis: Abhominatio Domino omnis illuxor, et cum simplicibus sermocinatio eius. Ex quibus etiam informator a Deo Christi Ecclesie quod siue mulier siue vir aliquis intra catholicas cuiuscumque status uel gradus proponere uoluerit quicquid sibi nouiter indicatum, non debet sperni neque repudiari, sed prius audire cum mansuetudine et caritate, deinde omni dilligentia discuti et examinari secundum limam sacrorum Elloquiorum et iuxta meritum sui tenoris approbari uel improbari. Nec approbatio uel improbatio reuelationis debet fieri per comparationem persone ad personam, hoc enim esset erroneum, *Marci* primo, quia Deus non est acceptor personarum.

Secundo, quia sicut dictum est, reuellatio non fit ex merito suscipientis, sed proprio libito conferentis.

Tertio, quia iudicare de occultis dispositionibus aut meriti cuiusque nulli mortali conuenit nec prohibet hoc Scriptura, quoniam cum soli Deo pateat cor, solum ipsemet de dispositionibus cordis uel spiritus ad Deum iudicare; homines autem ut dicit libro *Regum*, solum exteriora uident et ideo de illis possunt et licet iudicare. [f. 55c]

Quarto, quia per illa, que hominibus patent, non fit Deo aliquis magis gratus absolute, scilicet, per opera que etiam ex caritate sensibiliter exercentur, ut sensibilia opera pietatis, cuius ratio duplex est: prima, quia mens propter turbam sollicitudinum et sensibilibus occurrentium distracta, minus in Deum figitur uel intendit, Domino testante, qui dixit Marthe: Turbaris erga plurima; et dixit de Maria quod meliorem partem elegerat, quia optimam; in quibus expresse docuit quod licet ei grata forent opera Marthe in pascendo et hospitando pauperes et visitando infirmos, etc., tamen gratis suis obsequium faciebat ei Maria, que totum animum suum per contemplationem (pre *canc*) figebat in eo meditando uel orando uel audiendo. Ipse enim, cum sit spiritus et non corpus, potius requirit obsequium spirituale quam corporale.

Secunda ratio, uero, quod exteriora opera non faciunt etiam iustum magis gratum absolute, est quia per illa cito fedatur a puluere inanis glorie propter laudes hominum et fauores. Nam bona opera manifesta in populo laudes populares pariunt operanti, que frequenter animum eius pulsant; hinc est, igitur, quod reuellatio diuine ueritatis tantum sit ascendentibus in montem contemplationis, quod fuit figuratum Moyse, qui in monte recepit Legem, etc., et in tribus discipulis, qui ascenderunt cum Domino in Montem Tabor; et in Magdalena, que in spelunca montis habebat quottidie uisiones angelorum, et non Martha, que vacabat operibus pietatis. Ex quibus patet quam grauiter quis erraret improbando uel reprobando uisiones Magdalene,

propterea quia sicut Martha non exercet patientia operis pietatis et similiter in aliis paribus.

Et huiusmodi iudicia personalia tanto sunt grauioris culpe quanto certius est cuilibet quod nemo, nisi solus Deus videre potest que personarum exhibet Deo cor suum in pleniori desiderio et iugiori meditatione, in maiori humilitate, in interiori puritate et puriori [f. 55d] simplicitate sue intentionis et in feruidiori deuotione. Nam qui deuotius et crebrius recollit passionem Cristi et que compaciendo profundius sentiat stimulos passionis uel similia disponentia, scilicet peritura, ad uisiones celestes tantummodo Deus nouit.

Ad id uero quod de contrarietate Scripture obieciatur, dicebat esse falsum quod ponebatur. Quia denuntiatio supra memorata nusquam Scripture contradicitur, quod declarabat in primo allegata per hoc, quoniam illa Scriptura non asserit quod finalia nequeant sciri per creatorem, sed per creaturam. Et ideo non dixit quod homo nullo spiritu potest scire futura, sed nullo nuntio creature, nam que sunt quidem nuntii Dei ad hominem. Supradicta uero denuntiatio non ex parte creaturarum, sed ex parte creatoris proponitur.

Ad obiectionem secunde auctoritatis dicebat quod ex falsis procedit tripliciter: primo in hoc quod uerba illa retorquet ad annos mundi, nam, cum sit certum quod ibi propheta non loquitur nisi de opere incarnationis, constat non de aliis annis loquitur, nisi de illis quos absolute Scriptura incarnationi Verbi attribuit, isti aut non sunt anni mundi, sed solum anni promissionis facte de Verbi incarnatione et fructu eius. Que promissio ab Habraam sumpsit exordium, a quo etiam propter hoc Matheus incepit texere carnalem generationem Christi, et non ab Adam; secundum quem intellectum rectissime concordat cum illa Scriptura de nuntio. Secundo, in hoc quod ponit ab initio mundi usque ad Christum fuisse quinque milia annorum, nam Praous et Vincentius et alii eruditi in hebraica ueritate intendunt quod usque ad etiam illa quatuor milia annorum non fuerunt completa, quorum traditioni debent inherere fideles potius quam alii, propter duo, quorum primum est quia concordat cum textu sacro; secundum est quia concordat cum computatione hebreorum, qui 1175 compota numerant per annos mundi, quoniam ipsi non vtuntur alia era, cui ualde discordat assertio predictorum; [f. 56a] sed traditio Tomi ualde parum, nec solum est magis acceptanda fidelibus, sed quoque paganis, ideo quia concordat traditioni astronomorum, qui recollegerunt diluuium annos mundi ad formationem tabularum astronomie. Que recollectio facta per eos cognoscitur esse recta per effectum, scilicet, quia calculatio tabularum infallibiliter indicat motus planetarum et eclipses solis et lune, quod nequaquam faceret si radi-

ces tabularum, que sunt anni, collecte essent vere. Tertio in eo quod ponit Ecclesiam usualiter quod in usum sui regiminis accipit. Et idem etiam solempnizat aliqua institutione canonica, sed ipsa non vtitur annis mundi ad sui regimen, ymo solum annis Cristi, nec in aliqua institutione canonica invenitur cautum, quod illo numero annorum vtatur. Non est, ergo, verum quod Ecclesia teneat vsualiter quod ab initio mundi usque ad Christum fluxerunt plus quam .v. milia anni, nisi si quis vellet per Ecclesiam intelligere clericos ydiotas et theologos dormientes, et esset abussio nimis ridiculosa dicere quod inherendum traditioni simplicis narrationis potius quam illi, que habet solida testimoni veritatis.

Ad obiectionem tertie auctoritatis dicebat quod finalia tempora in Scriptura large considerantur et stricte, quod declarabat per verba eiusdem Apostoli, nam ipsemet, qui *Ad Corinthios* dicit quod: Fines seculorum deuenerunt ad apostolos, et inquit *Ad Thimotheum*: Spiritus manifeste dicit quod in novissimis temporibus diceret quidem a fide, etc.; et iterum in *Secunda*: Hoc scito quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, vnde cum in primis verbis dicit se esse de numero illorum, ad quos tempora finalia venerant, et in secundis prophetet de illis finalibus, ad que non peruenerat, patet quod sub illa ratione ponebat illa esse finalia, sub alia ista. Quas rationes per modum loquendi significavit, nam in primis verbis dixit: Fines, et non: Finis, vt aperte innueret quod illa finalia, [f. 56b] que ad apostolos venerant, dicebant tam large finalia, quod sub ipsis multa finalia continebantur unius rationis, sicut multa centenaria, sed in secundis verbis dixit: Nouissima tempora, et: Nouissimos dies, aperte dicens quod inter finalia tempora quedam sunt prima, quedam vltima, quedam nouissima. Similiter quoque docet aperte quod: Nouissima stricte dicunt finalia, reliqua uero large.

Dicebat ergo denuntians quod *Apostolus* finaliter loquitur *Ad Corinthios* de finalibus large, scilicet, secundum quod finalia dicuntur omnia illa tempora que pertine ad ultima etatem seculi, que incipit a Christo, nam sub ea fuerunt apostoli; denuntiatio uero proposita loquitur de finalibus, que uocat *Apostolus*: Nouissimos dies, scilicet, vltimi et penultimi centenarii; quapropter dicebat quod denuntiatio recte concordabat cum dictis *Apostoli*; sed obiectio directe chonatur astruere quod mundus non finietur. Nam, si aliqua alia tempora nequeant dici finalia quantum illa, de quibus dixit *Apostolus* quod ad Deum peruenerant, numquam seculum finiretur: et hoc nichil aliud est quam euangelium tacite denegare.

Ad obiectionem quarte auctoritatis dicebat quod errat dupliciter: primo, sic de tertia statim est dictum, scilicet, quoniam directe chonatur astruere quod numquam seculum finietur in eo quod ponit

- millenarium ligationis Sathane nullius esse mensure determinate; secundo, in eo quod ponit absolute quod millenarium illud inchoauit a passione Cristi; non enim est verum quod desoluta ligatio eius tunc inceperit, sed ligatio quoad quid; dicebat enim quod in passione fuit
- 1230 tantummodo ligatus ad duo, scilicet, manifestationem ligatiue virtutis, que fuit humilitas passionis, et quantum ad manifestationem cause iuste ligationis, que fuit occissio innocentis; sed non fuit tunc ligatus quantum ad manifestum effectum ligationis, quia quamdiu regnauit uniuersaliter ydolatria fuit manifeste solutus, et ideo tunc
- 1235 solum fuit manifeste ligatus, quando fuit ydolatria vniuersaliter extincta per orbem, quia tunc [f. 56c] fuit et ab vtili principatu seculi deiectus et a potestate utiliter se vivendi repressus; et, cum hec duo resumet, tunc erit manifeste solutus; et veritas huius distinctionis patet tam ex Testu quam ex *Glosa Apocalypsis*.
- 1240 Dicebat ergo denuntias quod cum manifesta ligatio Sathane cepit a Constantino, quando etiam ad litteram visibiliter ligauit eum; patet intelligentibus quod denuntiatio supraposita directe concordat cum millenario ligationis Sathane supradicto.
- Concludebat etiam ex predictis quod quicumque nituntur per
- 1245 sophismata preostensa fidelibus suadere quod denuntiationem repudiant siue spernant, procul dubio sunt de illis qui claudunt regnum celorum, id est, intelligentiam scripturarum ante homines et nec ipsi ingrediuntur nec alios intrare permittunt et ostendunt se fore ministros verissimos antichristi, toto studio procurantes quod Ecclesia
- 1250 Christi ex inprouisso et subito incidat in os eius. Hoc autem sic declarabat: Nam denuntiatio quoad materiam est chatolica, quia de eo, quod euangelica doctrina predicat esse futurum. Item, quantum ad formam, quia non innititur nisi sacro eloquio secundum chatolicum et possibilem intellectum exposito. Item, est efficax ad finem promouendum euangelice doctrine, qui est terrena despiciere et celestia querere uel amare. Nam persecutio deceptionis, quanto vicinior creditur, tanto dilligentius et feruentius inclinantur veri fideles ad omnia quibus possint fraudibus eius et astucis obuiare ac impedimenta salutis eterne rescindere. Vnde, predicare vicinum aduentum eius cunctis
- 1255 fidelibus qui seduci leuiter possent, indubitanter proficit ad cautelam ne seducantur, sed predicare contrarium, scilicet, quod non appropinquet aduentus eius uel quod nemini hoc prenuntianti credatur, est certum quod nullo genere hedificationis in Christo prodesse fidelibus. Quando rem patet quod qui hoc predicaret non quereret
- 1265 que Cristi sunt, sed potius prepararet introytum antichristo, quod est euidentius in illis qui talia plebi siue paruulis predicant, qui nequeunt ea iudicare uel intelligere, nam directe contrariatur Scripture dicenti per *Apostolum*: Tamquam paruulus [f. 56d] in Christo lac

potum dedi uobis, non escam, nondum enim poteratis intelligere. Item, dicebat quod qui asserunt non esse predicandum quod finis seculi appropinquat, ideo quia potest adhuc tantum durare quantum durauit, sunt recte de illusoribus illis, de quibus ait beatus Petrus in *Secunda Epistola* quod manent in nouissimis diebus et assertionem euangelicam de fine seculi abnegabunt. 1270

Et hii contradicunt Scripture duobus modis: 1275

primo per dictum: nam Scripture clamant appropinquationem expresse; ait enim beatus Petrus in *Prima Epistola*: Omnium finis appropinquabit; et Paulus, *Hebreorum* .x.: Modicum quantulum, qui venturus est, veniet et non tardabit; in quibus verbis frustra geminasset vocabulum diminutionem significans, nisi sciisset finem seculi valde appropinquare. Item, Ioannes in *Apocalypsi* dicit quod tempus prope est et quod cito fieri oportet ea que discribuntur ibi de toto Ecclesie tempore; 1280

secundo, contradicunt Scripture quantum ad causam dicti, quoniam, sicut legitur *Hebreorum* .ix., tempus apperuit in consumationem seculi; sed, ut legitur *Sapientie VI*, consummatio differt a principio et medio, quia consummatio rey est pars illa sue durationis in qua procul dubio deficit, nec est possibile quod in aliqua re primis duabus partibus, in quibus perficitur, adequetur, nec sana mens potest hoc nullo modo capere; quapropter negant Christum in consumatione seculi venisse uel apparuisse, qui dicunt seculum duraturum quantum durauit. Cum etiam negant *Apocalypsim* de temporibus Ecclesie, de quibus est certum quod precesserunt: primum, in quo fuit conflictus Apostolorum; et secundum, in quo fuit pugna martirum; et tertium, in quo fuit certament doctorum; et quartum, in quo fuit celebris vita heremitarum; et quintum, in quo claruerunt zenobite communes habentes possessiones; et est certum quod sextum fuit inchoatum per zenobites reuouan euangelicam paupertatem per dedicationem possessionum in proprio et comuni: ex quibus patet quod inimicus est euangelice veritatis qui negat appropinquationem finalium temporum predictorum, cum expresse testatur *Apocalipsis* quod in sexto Ecclesie tempore reuellabitur [f. 57a] maximus anticristus. 1290
1295
1300

Condemnantes uero denuntiationem vt dubiam et temerariam, suum conceptum manifestabant circha utrumque dicentes quod erat dubia uel certa dupliciter, primo quia multiplex, secundo quia mistica. 1305

Horum autem primum declarabant per hoc quia dies in Scriptura multipliciter sumitur, nam quandoque pro die usuali, vt ibi: Cum ieiunasset Yhesus quadraginta diebus; quandoque pro anno, ut in *Ezechiele*, vbi dicitur: Diem pro anno dedi tibi; quandoque pro millenario, vt ibi: Apud Dominum mille anni sicut unus dies, et e conuerso; 1310

quandoque pro toto tempore, vt ibi: Quid statis hic tota die occiosi?.

Item, dato quod in verbis *Danielis*, quibus innitur denuntiatio, sumeretur dies pro anno, nichilominus esset adhuc locutio multiplex, cum annorum quidem sit solaris, quidam lunaris, quidem ebdomadalis: dicebant ergo quod cum tanta sit multiplicitas in locutione
1315 Danielis, nichil per eam potest asseri determiante, quoniam processus a multiplici ad determinatum comittit fallaciam consequentis. Vnde, cum denuntiatio sic excedat, merito, vt dicebant, debet repudiari.

Ad quod denuntias respondebat quod, si credere nollent quod auctor illius Scripture determinasset ei locutionem predictam ad sensum denuntiatum, saltem scire debent quod per locutionem multiplicem potest aliquid determinate asseri, quando multiplicitas amouetur sic uel restringitur quod in nullo alio sensu potest verificari quam in illo qui per assertionem proponitur, sicut est in proposito, prout in *Ministerio cimbalorum* est plenarie declaratum; vnde, licet a multiplici non restricto nequeat per assertionem inferri determinate, potest tamen a multiplici sufficienter restricto.
1320

Secundo, declarabant quod esset mistica locutio siue figurativa, per hoc quia locutio, in qua dies pro anno proponitur procul dubio est allegorica; cum autem negatur litteralis sensus alicuius locutionis et attribuitur ei allegoricus uel quilibet alius mysticus, nichil per eum certe concludi potest. Solus enim literalis, qui est de ui uocis, est certus, mysticus uero, qui procedit loquentis [f. 57b] a libito uel exponentis, est incertus. Istud autem confirmabant per auctoritatem
1325 Augustini, dicentis in libro *De doctrina christiana*, quod solum a literalis sensu Scripture retrahitur argumentum.

Ad hoc autem denuntians respondebat dicendo verum esse quod philosophicum argumentum non trahitur nisi a literalis sensu, sed chatolicum trahitur etiam a mystico et maxime ab allegorico; vbi
1340 Augustinus, ubi loquebatur contra hereticos, qui de mystico intellectu sacrorum eloquiorum uollebant extraere philosophicum argumentum aduersus chatolicam veritatem, recte dicebat illud, neque per hoc negabat quin chatolicum posset trahi, cum ipse illud sepius faciat, ymmo, qui negaret hoc, lucem extingueret totius chatolice veritatis
1345 et eius fundamenta subuerteret irritando non tantum parabolas *Salomonis* sed etiam omnes figuratiuas locutiones cannonis, quantum ad ostensionem veritatis per mysticos intellectus.

Nam, vt dicebat, in textu sacro veritas per allegoriam probatur sicut Apostolus, *Ad Galatas*, volens probare quod Ecclesia Cristi non est subiecta statutis legalibus, sed libera est ab illis, introducit Abrahæ de ancilla et libera per circumstantias illius coniugii allegorice sumptas, ut exprimit, concludit seruitutem legalem conuenire tantummodo sinagoge et Cristi uero Ecclesie libertatem. Item, eodem
1350

modo concludit *Hebreorum* primo, excellentiam Cristi ad angelos per illa verba *David*: Filius meus es tu, ego hodie genui te; item, in eodem sensu, id est, allegorico, probat *Hebreorum* .vij. eternitatem sacerdotii Christi per historiam Melchisdex. Item, in eodem sensu probat .x. eiusdem necessitatem ablationis Christi per illa verba *David*: Holocaustum pro peccato non postulasti; tunc dixi: Ecce venio. Item, eodem sensu Scripture probat beatus Petrus, vt patet *Actuum* secundo gloriam resurrectionis de Cristo per illa verba *David*: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, etc.; et simili modo concludit quod ad litteram de se ipso dicebat *Ysaias* in illis verbis: Dominus Deus apperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii, corpus meum dedi percutientibus, etc.; et similiter illud *Jeremie*: Domine, demonstrasti michi, etc.; et similiter [f. 57c] in multis aliis documentis Ecclesie, quorum multa sunt etiam que non possent ad plenum verificari sine allegoria, sicut clare patet in illis verbis *Ysaie*: Spiritus Domini misit me, etc., et in eo quod dicit *Marcus* .ij., scilicet, quod scriptum est per prophetas de Christo: Quoniam Nazarenus vocabitur; nusquam enim ad litteram scripserunt istud de illo. Et sic de similibus.

Denuntians igitur concludebat ex dictis quod denuntiatio non est ideo repudianda quia innititur alegorico sensu, nam hoc esset respue- re totam chatolicam veritatem, sed potius a chatolicis propter hoc accipiendus, maxime cum allegoria cui innititur, scilicet, diem pro anno ponens, sit de more uel de auctoritate Scripture uel a placito exponentis siue denuntiantis, vt dicebatur pro aduersarios.

Idcirco vero dicebatur eam temerariam fore quia tam ratione sui quam ratione denuntiantis ad illicitum prorumpebat. Ex parte quidem sui quoniam nouam expositionem, ut aiunt, verborum *Danielis* proponit, quam nullus glossatorum tetigit, ymmo est omnino diuersa ab expositionibus erumdem; hoc autem dicunt illicitum esse pro tanto quia tam sacra eloquia quam sacre constitutiones Ecclesie prohibent exponere sacra verba secundum proprium sensum. Nam beatus Petrus in *Secunda Chanonica* dicit expresse quantum ad hanc materiam quod prophetia Scripture propria interpretatione non fit; et iterum, quod a uoluntate humana non est ablata; super quo passu dicit *Glosa*: Hoc ideo dicitur ne quis ad libitum Scripturas exponat; ita in *Canone Decretorum*, .xxxviii^o. d. *Relatum*, prohibet expresse ne quis Scripturam legat uel doceat secundum ingeni propriam virtutem uel intelligentiam, sed quod ab eo scientiam Scripturarum discat, qui eam a maioribus secundum auctoritatem sibi traditam seruat. Item, in eadem distinctione, capitulo *Vino inebriatur*, prohibetur hoc idem sub aliis uerbis. Item, Augustinus dicit quod illa est vera et firma sententia Scripturarum quantum metur eam auctoritas et sanctorum eru-

dictio celebravit.

1400 *Ad que denuntians respondebat* dicendo quod nichil ad propositum aduersantium concludebatur pro tanto quia supponunt falsum per eam dupliciter.

Primum est quod noua expositio et assertio sacrorum eloquiorum non debet afferri per aliquem seu proponi: hoc enim contrariatur directe sententie [f. 57d] Spiritus Sancti, qui dicit per *Danielem* quod per sacra eloquia pertransibunt plurimi et multiplex erit sententia; non dixit: Opinio, sed: Sententia, ut significaret aperte quod materia potest exponi secundum exigentiam veritatis chatolice. Constat autem quod nec omnes expositores eorum fuerint contemporanei et simul exponentes, nec sensus, quos in eis Spiritus reposuit, simul et eodem tempore fidelibus reuellantur, sed successiue, sicut lectio testatur *Apocalypsis*, que maiorem exprimit fore libri apertionem vno Ecclesie tempore quam alio; et fuit figuratum in septem annis quibus non simus sed successiue Ioseph in Egipto frumenta distribuit; vnde, si quelibet expositio uel assertio est temeraria quia noua, tunc omnes ille sacri textus expositiones que successerunt prome sunt temerarie.

1415 Simili quoque ratione fuit temerarium, tam scribere quam asserere quod asina Balaam fuisset locuta uel quod sol stetisset contra Gabanon, et similia, que ita fuerunt noua quod numquam contigerant nec postea contigerunt; sed quod maior temeritas sit hoc dicentium, per hoc declaratur quia certum est in scola chatolica quod sacris eloquiis non tantum conuenit sensus litteralis, sed etiam allegoricus et moralis et anagogicus. Igitur, si expositores qui precesserunt vnum ex illis expresserunt et aliquis succedens alium ex eidem afferret, non solum temerarius esset sed inimicus chatolice veritatis, qui detestaretur secundum sensum, ideo quoniam esset alius a primo; nec modica foret insania dicere: Doctores qui precesserunt aliter exponunt quam tu; ergo, tua expositio nulla uel praua.

Secundum falsum quod subponitur in predictis est quod in denuntiatione prelibata verba sacri Textus exponuntur propria interpretatione seu uoluntate, uel secundum proprium sensum, cum illa expositio, cui denuntiatio innititur, sit indubitanter a Spiritu Sancto: quod sic declarabat, quia regula chatolica per Ecclesiam certificatur de hoc, saluatur ad plenum in omnibus expositionibus quibus innititur dicta denuntiatio; cum enim Spiritus sensus apperiat et claudat Scripturam quibus et quantum uult, et non faciat hoc regulariter visibilibus signis, necessarium fuit vt Eclesia Dei haberet signum uel documentum aliquod infallibile, [f. 58a] quo certificaretur aliquid de Scripture expositione, utrum esset a Spiritu Sancto uel non, et qui principaliter esset sue intentionis. Hanc autem exprimit Augustinus

in *Principio super Genesis*, docens aperte quod illa expositio que fidei
 conuenit et moribus, et circumstantiis littere consonat, est indubi- 1440
 tantly a Spiritu Sancto et pertinet ad principalem seu litteralem sen-
 sum eius. Que vero congruit fidei et moribus et circumstantiis litte-
 re non consonat est etiam a Spiritu Sancto, licet non exprimat sensum
 principalis ipsius intentionis. Expositio vero que fidei uel moribus
 corre pugnat, quamuis est littere consonaret, non est a Spiritu Sancto. 1445

Cum, igitur, Ecclesia Christi obligetur ad acceptandum uel respu-
 endum expositiones sacri canonis iuxta limam istius regule magis
 quam per differentias personarum, dicebat quod si expositio que
 nouiter affertur plenius contineat regule chatolice veritatem solemp-
 nius et deuotius debet ab Ecclesia recipi quam alie precedentes, quan- 1450
 tumcumque ministri precedentium expositionum fuissent maioris
 dignitatis aut meriti uel maioris scientie, tum quia scit apud Deum
 non esse personarum acceptionem, tum quia scit, vt supra fuit osten-
 sum, quod sepe minori Deus reuellat quod non maiori, et permittit
 etiam maiorem in exponendo deficere, vt prebeat fidelibus elementa 1455
 vitandi presumptionem de propria excellentia et discant minoribus
 consentire, qua ratione Petrum permisit labi.

De tali uero modo preferendi vnam expositionem alii iuxta regu-
 lam supradictam dabat exemplum tam in Scripturis Veteris Testa-
 menti quam in Noui. Dicebat enim quod in Scriptura, cum dicitur: 1460
 Os iusti meditabitur sapientiam et lingua eius loquetur iudicium,
 licet expositio antiqua Cassidori et Augustini recta sit exponendo
 moraliter, dicens os cordis iusti, etc., tamen, si quis exponeret allego-
 rice, dicendo: Os iusti, id est, predicatio Christi, meditabitur, etc.,
 procul dubio rector esset ista quam illa, quia directius littere conso- 1465
 naret, nam per hanc verificatur littera sine aliquo supplemento et
 secundum morem Scripture. Nam predicator chatolice veritatis dici-
 tur in Scriptura os Dei, vnde *Ysaïas*: Ve vobis, filii desertores, quia
 fecistis consilium et os meum non interrogastis, scilicet, doctorem
 Legis; sicut et dicitur auris, unde in *Psalmo*: [f. 58b] Populus quem 1470
 non cognoui seruiuit michi, in auditu auris obediuit michi, ibi autem
 auris non accipitur litteraliter, quoniam auris materialis non audiri
 potest, cum nullo modo sonet; vnde, sicut ibidem *Glosa* tangit, per
 aurem designat predicatores suos, scilicet, apostolos, quorum auditu
 populus gentilis obediuit Christo, sic et in proposito; si per: hos, inte- 1475
 lligatur Legis doctor, qui est: Os iusti, scilicet, Christi, patet quod
 claram et integram veritatem continent verba illa simpliciter; sed si
 per os intelligatur humanum organum, non poterit sermo verificari
 absque abditamento cordis, vt facit *Glosa*, quoniam ori materialiter
 sumpto nullo modo pertinet meditari, sed loqui. 1480

Aliud exemplum ponebat ex libro *Proverbiorum* .xxij., vbi dicitur

de sapientia: Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus et scientia; ibi quidem antiqua *Glosa interlinearis* exponit sic tripliciter: in cogitatione, locutione et operatione. Que expositio, licet in se con-

1485 tineat veritatem, tamen propositio est inpertinens, quia homo solum non consonat littere sed repugnat, nam littera ponit aperte quod tota illa triplicitas pertineat cogitationi et tota scientie, cum dicat quod descripsit tripliciter: in cogitationibus, et etiam in scientia, *Glosa*

1490 vero ponit quod cogitatio sit pars vna eiusdem triplicitatis, sibi inuicem contradicunt; ex quo patet quod expositio noua est illi preferenda, que dicit quod Salomon in *Prouerbiis* descripsit fidelibus tripliciter sapientiam et quantum ad actum cogitandi et quantum ad habitum sciendi eam, scilicet, literaliter et allegorice et tropologice siue moraliter. Et ideo hiis tribus modis tantum descripsit eam, quia

1495 solum describit eam ibidem, prout conuenit regi viatorum, prout autem conuenit desiderio eternorum describit eam in *Canticis* quarto modo, scilicet anagogice.

Tertium exemplum ponebat ex eo quod Dionisius in *Libro de ecclesiastica Jerarchia*, exponens illud de sorte electionis Mathie, dicit quod

1500 fuit quodam donum thearticum seu diuinum et non opus humani ministerii, nam expresse contineatur in littera quod Apostoli, premissa oratione, dederunt eis sortes, rector est expositio ponens quod Apostoli, secundum morem veterem, sortes exercuissent, licet possibile sit quod Deus sortem super Mathiam aliquo signo uel dono insolito [f. 58c] determinasset.

1505

Item, non solum quantum ad antiquas expositiones, sed etiam quantum ad modernas possuit exemplum vnum ex .x. *Apocalypsis*, vbi reuellatur quod tempore sexte tube uel angeli tuba canentis, adueniret ecclesie quidem angelus fortis, et cetera que secuntur de eo in toto

1510 capitulo.

Nam quedam ex Christo moderna tradit quod ille angelus fuit beatus Franciscus, de quo, licet figuratiue uel pro persona sui uel aliquo suorum discipulorum aut sequacium recte posset exponi, tamen certum est quod ad literam non conuenit ei: quod declaratur ex circumstantiis literalibus. Dicit enim de eo quod erit fortis, scilicet, per circumstantiam et audatiam zellandi pro veritate euangelica; item, quod descendet de celo, scilicet, a contemplatione ad actionem. Item, quod erit amictus nube, id est, totus informatus littera sacri textus, quam in promptu habebit ad omnes considerationes chatolicas et

1520 informatas inquam scripturis prophetis. Item, quod habebit yridem in capite, id est, ueritatem spiritualium intellectuum sacri textus in mente. Item, facies eius erit vt sol, id est, conuersatio eius ymitabitur Christum. Item, pedes eius tamquam columpna ignis, quia tam cogi-

tatus et affectus, quam nuncii eius per feruorem caritatis erigentur in
 celum et sustentabunt fideles. Item, habebit in manu libellum aper- 1525
 tum, id est, aliquam scripturam, quam manu sua scripserit et opere
 et exequetur, afferret Ecclesie, in qua veritas christiane religionis
 breuiter et intelligibiliter continebitur. Item, possiturus est pedem
 suum dextrum supra mare, id est ministros suos spirituales mittat ad 1530
 infideles, et sinistram super terram, id est, temporalem, vt imperato-
 rem et reges, supra populum infidelem. Item, clamaturus est vt leo
 rugiens, id est, cominando voce generaliter audibili aliquid terribille,
 sicut consumationem seculi. Et statim subiungit, dicens quod:
 Iurauit per viuentem, etc.. Quibus verbis exprimit aperte duo, que 1535
 facturus est in suo clamore. Primum, quod sub testimonio diuine
 assertionis denunciabit finem temporis uel seculi; secundum, quod
 denunciabit illum sub terminato tempore, scilicet, septem angeli, et
 hoc confirmabit per dicta prophetarum. Item, daturus est alicui cetui 1540
 [f. 58d] apostolico, qui designatur per Iohannem, librum apertum, id
 est, volumen Sacre Scripture clare compositum, qui liber in ore susci-
 pientis in officio predicandi erit ei dulcissimus, scilicet, per oratio-
 nem eius, hoc est, dilligentem meditationem in eo imprimet seu ven-
 tri spirituali amaritudinem passionis Cristi. Item, ille cetus qui
 suscipiet librum ab eo recipiet ab eo mandatum prophanandi uel pre- 1545
 dicandi omni hominum diuersitati, et ille cetus fideles ab infidelibus
 predicationis clamo separabit et eius predicatione continuabitur cum
 predicatione Helie et Henoch.

Patet autem ex hiis quod cum ille angelus sit operaturus genera-
 lia toti mundo et omnes status ordinaturus, quod habebit auctori- 1550
 tatem vtilem, ita quod nullus pontifex erit iterum ex ordine reuella-
 tionis, patet quod venturus est post temporale flagellum ecclesie carnalis
 et instante aduentu antichristi, que omnia nequaquam fuerunt in
 beato Francisco. Quapropter, huic expositioni debet illa preferri per
 quam tali persone illa reuelatio attribuitur, quod omnino conueniant 1555
 ei predicta.

Similiter dicebat denuntians in proposito quod expositiones qui-
 bus innitur denuntiatio sunt a fidelibus preferende ceteris antiquis,
 idcirco quia consonant plene littere sacri textus, antike uero dis-
 cordant in multis, quod declarabat primo in principali auctoritate,
 secundo, in duabus accessoriis. 1560

Dicebat enim quod antiqua expositio, quantum ad principalem
 auctoritatem, dissonat textui materialiter: primo quia ponit quod ille
 numerus, scilicet, .m.cc.xc., est numerus exprimens tempus illud quo
 regnabit personaliter anticristus, quod tempus precise testatur Scrip- 1565
 tura in *Apocalypsi* fore trium annorum et dimidi, cum dicat aperte
 quod .xliij. mensibus calcabit sanctam ciuitatem; sed predictus nume-

rus continet vltra tres annos et dimidium plus quam viginti dies, qui tot sunt quod notabilem facient differentiam in numero mensium, quia plus quam dimidium mensem. Vnde, cum Spiritus, de tempore persecutionis antichristi dixerit precise quod erit .xlij. mensium, non addens saltem medium, et ille numerus *Danielis* contineat ultra plus quam medium, constat quod illum numerum noluit designare Spiritus Sanctus tempus quo durabit persecutio anticristi; vnde, cum nichil faciat frustra et sciat propriissime loqui, constat quod aliud

1570
1575 tempus noluit per numerum illum significare. [f. 59a]

Item, secundo dissonat textui per hoc quod ponit Spiritum Sanctum in illo numero repetere illud idem quod dixerat, scilicet, vtique: In tempus et tempora et dimidium temporis. Que dissonantia patet ex dictis, nam per istum numerum precise tantum exprimuntur tres

1580 anni et dimidius, ille autem, vt dictum est, continet multo plus. Preterea, si voluisset Spiritus Sanctus repetere, proprius expressisset sub eisdem verbis; vnde, cum nichil faciat frustra, constat quod aliud uoluit significare.

Item, tertio dissonat in tertio computationis initiali, quia *Glosa*

1585 interlinearis ponit ipsum esse tempus illud quo antichristus interdicet cultum Dei seu Christi in Ecclesia, ita quod per iuge sacrificium intelligit sacrificium Noui Testamenti, et tamen in toto testu *Danielis* non fit expressa mentio de illo, fit tamen expressa de Veteri sub eisdem verbis, vt in octauo capitulo *Danielis* et in fine noni, vbi dicitur quod in dimidio ebdomadis cessabit hostia et sacrificium, et circha finem .xj. dicitur: Auferetur iuge sacrificium, in quibus passibus principaliter ad sacrificium uetus id retorquetur.

1590

Item, quarto dissonat in tercio illius computationis finali, quam *Glosa* illa dicit esse mortem anticristi. Nam hiis verbis: A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, subiungit *Glosa* totum hoc, scilicet, per antichristum usque ad mortem eius; tamen, in tota litera illius capituli nulla fit mentio tacita uel expressa de morte anticristi.

1595

Item, quinto dissonat per hoc quod ponit quod Spiritus Sanctus in illis verbis non expressit teminum finalem, sed uult quod tota copulatiua stet pro vno termino initiali, et sic ponit quod locutio sit de se nullius determinati sensus, sicut si diceretur: A tempore, quo vinee germinabunt et flores erumpent, dies tot.

1600

Item, dissonat omnino testui expositio illa que ponit quod tempus ablati sacrificii fuit illud quo Nebucho transduxit populum captiuum in Babilonia, et tempus, quo fuit posita abhominatio in desolationem, fuit illud quo ydolum Audriani equestris uel Cesaris positum est in templo; que discrepantia plene ostensa est in *Tractatu de misterio cimbalorum*.

1605

Cum, igitur, Spiritus Sanctus nichil faciat frustra, uel oportet vt

fautores glōse illius assignent causam propter quam Spiritus Sanctus in illis verbis tot dissonantias uel defectus implicuit, uel cognoscant quod illa expositio, que [f. 59b] nulla predictarum dissonantiarum implicat, est enim totaliter preferenda, qualis expositio denuntiatio- nis proposita, sicut in *Tractatu de misterio cimbalarum* et in *Apologia* cla- rissime panditur. 1610
1615

Item, duarum reliquarum auctoritatum vna introducitur ad con- cordiam, que .viiij^o. *Danielis* scribitur, scilicet: Vsque ad uespere et mane dies 2.3.00: super cuius expositione *Glosa* dissonat textui mate- rialiter. Primo, cum ponit quod per hec uerba, scilicet: Vsque ad ues- pere et mane, significat noctis et diey successionem, id est, ut subiun- git continue, quasi dicat quod per illa uerba nichil aliud significant nisi continuitatem temporis. Et ex hoc sequitur duplex inconueniens: primum, quod tota locutio erit nulla, quia indeterminati sensus. Nam si totum hoc, scilicet: Vsque ad uespere et mane nihil aliud significat nisi continuitatem, tunc loquutio quantum ad rem nihil aliud impor- tabit, nisi hoc, scilicet, continue dies duo .m.ccc., que loquutio de se nichil significat. sicut nec ista: Continue uer et estas. 1620
1625

Secundum inconueniens est quod illa propositio erit occiosa dupli- citer, primo quia carebit causali denotante terminum ad quem, cuius circumstantiam inportat illa propositio, et nichil aliud de ui sua pre- ter hoc consignificat; hoc autem est contra testimonium Cristi, qui dixit quod in diuina pagina etiam apex non ponitur occiosse. Item, erit occiose, quia sine ipsa potest quod sequitur significare continua- tionem temporis, scilicet, hoc: Ad uespere et mane; aut, si dicatur esse necessaria ad hoc, necesse est quod mutat con- significat, postquam in proprio non accipitur, ita quod cum hac propositione ad con- significet solum id quod ille dictiones, scilicet, quod uel sint ut idem sit dicere: Vsque ad uespere et mane, sicut si diceretur secundum quod uespere et mane, et tunc oportebit supplere hoc, scilicet, continuatur sicut dies duo .m.ccc., et cum toto illo supplemento non remanebit loquutio inutilis propositio et impertinens, quia omnia sunt absurda in eloquiis Dei nec aliquis posset ostendere rationem quare Spiritus Sanctus, uolens significare quod a paschate usque ad pentecosten sunt continue .l. dies non exprimeret istis uerbis, sed diceret a Paschate usque ad uesperet et mane, dies .l.; sed huius expositionis dissonantia uel abusus patet clarius, si comparetur ad interrogationem promissam [f. 59c] qua dicitur: Vsquequo uisio, etc., per que uerba, considerata secundum quod absolute ponuntur, non queritur quantum durabit res uisita, quoniam hoc non est de ui uocis qua fit interrogatio, sed usquequo protendetur uel differtur tempus, in quo fiet quod sequitur, quod scilicet, collocabitur iuge sacrificium, et cetera que sequuntur; 1630
1635
1640
1645
1650

- insanus enim esset qui diceret eum interrogare quando visio collocaretur; nec expositio quam ponit ibi *Glosa* est comueniens littere, cum dicit quod per illa verba queritur quanto spatio complebitur visio
- 1655 quando ceperit compleri, quia secundum hoc interrogatio non esset absoluta, sed tantum secundum quid, scilicet, de tempore quo duraret postquam cepisset, et secundum hoc oportuisset Spiritum Sanctum dixisse vsquequo visio postquam ceperit, quod tamen non fecit, neque cur omiserit pandit *Glosa*.
- 1660 Item, dissonat veritati cum ponit quod dies duo .m.ccc. faciunt annos sex et menses tres et dies .xx., quoniam supra menses et annos illos non addunt .xj. dies etiam cum bisesto.
- Item, dissonat testui cum ponit quod illi sex anni etc., fluxerunt ab ingressu Antiochi in Iherusalem vsque ad restorationem et emundationem Templi factam a Iuda Machabeo. Nam primo, Machabe legitur pro anno .c.xl.iiij. regni Grecorum prophanauit Antiochus Templum in Iherusalem et quarto capitulo legitur Iudam dixisse: Ecce contricti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare Sancta et renouare. Deinde, post horum historiam legitur: Hic mensis Casleu, .c.xl.viiij. anni, scilicet, in quo fuit completa mundatio et renouatio sancta per Iudam; sed a .xliij. usque ad .xlviij. non sunt nisi quinque anni; patet, igitur, quod aperte dissonat textui *Glosa* que ponit quod ab ingressu Antiochi in Iherusalem vsque ad emundationem predictam fluxerunt plus quam sex anni.
- 1675 Item, dissonat textui ubi post, in eodem capitulo, legitur: Intellige, filii hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio; et ne verba ista retorqueret quis ad alia vissa tantum, sequitur in eodem capitulo; et visio vespere et mane, que dicta est, vera est. Ex hiis ergo innuit aperte quod id quod dixit vsque ad vespere et mane complebitur in tempore finis absolute, qui non est nisi finis seculi, sicut denuntians expo-[f. 59d]-nebat dicendo: Usque ad vespere, hoc est, finem huius seculi, et mane, id est, initium alterius, dies duo .m.ccc.. Si enim diceretur quod cum dicit Spiritus Sanctus: In tempore finis complebitur visio, non accipitur ibi finis absolute, sed secundum
- 1685 quid, scilicet, pro fine uel consumatione rey vise, tun exortatio ad intelligendum esset superflua et reuellatio complementi vissionis, quia tunc hoc nichil aliud dixisset Spiritus Sanctus, nisi quod visio compleretur quando omnia vissa consumarentur, et hoc nullus ydiota ignorat, quia sicut dialecticus docet: Omnis illa loqucio est per se nota, in qua idem predicatur de se ipso, ut: Panis est panis, et: Istud complebitur quando complebitur. Ex quibus patet quod glossator hic solempnis illudebatur et non percipiebat blasphemiam, quam tacite irrogabat Spiritui, scilicet, quod loquebatur vt indiscretus aut inscius.
- 1690 Similiter patet quod aduersarii qui talibus expositionibus inni-

tuntur non frendent zelo discende uel docende veritatis aut protegen- 1695
de, nam ante fremitum uel gemitum hec omnia dilligenter conscide-
rassent, quia nullus amator veritatis apodiat se scripturis aut dictis
legiptime non discussis.

Secunda auctoritas accessoria denuntiationi est illa *Matthei*, .xxiiiij^o:
Cum videritis abhominationem desolationis dictam a *Daniele* prophe- 1700
ta, que solum introducitur ad probandum quod Dominus ad scien-
dum tempus quo futura est persecutio antichristi remittit ad *Danie-*
lem, vt supra fuit expositum; super cuius expositione dissonant textui
ceteri glossatores a beato Ylario. Ille enim exposuit verba illa et que
secuntur de persecutione antichristi, ceteri vero de euersione Yierusa- 1705
lem, quibus aperte contradicit textus ibidem, in eo quod dicit, scili-
cet, quod cum abhominatio predicta staret in loco sancto, esset tribu-
latio magna qualis non fuit nec foret in posterum; nulla enim
numquam fuit maior absolute quam illa que fiat per antichristum.

Item, contradicit eis ibidem cum dicit: Statim autem post tribu- 1710
lationem dierum illorum sol obscurabitur, et cetera que secuntur per
ordinem exprimuntur a Domino.

Item, contradicit eis in eo quod ponunt Dominum dixisse primo:
Cum videritis, vt [f. 60a] innueret quod aliquibus ex apostolis viuen-
tibus illa contingerent, quoniam illud idem dicit infra, scilicet: Cum 1715
videritis omnia, scitote quoniam prope est consumatio et in ianuis,
etc., tamen certum est quod multa eorum que predixerat, sicut signa
precedentia diem aduentus eius ad iudicium nullus apostolorum vis-
surus erat in sua mortalitate, sed eis loquebatur in persona cunctorum
electorum, quo etiam modo loquitur *Apostolus* super eadam materia, 1720
cum dicit *Ad Tessalonicenses*: Hoc enim uobis dicimus in verbo Domi-
ni, quod nos qui viuimus, qui residui sumus...; et paulo post: Qui
relinquimur in aduentu Domini, non preueniemus, etc.; quamuis sic
loqueretur, bene sciebat quod ipse non esset de numero residuorum in
fine seculi, de quibus loquens dicebat: Rapiemur simul cum ipsis 1725
obuiam Christo», non esset in aere.

Item, dissonat Textui *Glosa* que ponit, quod illa abhominatio,
quam Dominus nominat, fuerat statua uel ymago Andriani equestris
posita in Iherusalem per Titum, quoniam Dominus non exprimit eam
nisi pro signo certo future tribulationis intollerabilis, ad cuius pericu- 1730
la euadanda statim ortatur, nam ad litteram dicit: Cum videritis
abhominationem, tunc qui in Iudea sunt fugiant», etc.; quibus verbis
expresse ortatur ad hoc quod fugerentur pericula tribulationis, post-
quam visa uel cogita foret abhominatio; sed quando ymago predicta
fuit posita seu visa in Iherusalem. Nam illa tribulatio euersionis 1735
ipsius transierat; quare patet non esse verum quod Dominus ad lite-

ram per habominationem dictam intelligat ymaginem, quia sic foret exortatio sua non solum inanis, sed ridiculosa.

1740 Item, dissonat *Glossa* que ponit quod illa abhominatio fuerit ymago Cessaris posita in Templo per Pillatum, quia illa non fuit signum euersyonis uel tribulationis predicte.

1745 Item, dissonat textui *Glossa* illa que ponit quod abhominatio, de qua loquitur Dominus, fuerit exercitus Romanorum, quia Dominus ad litteram dicit quod stabit in loco sancto; per locum sanctum autem ad litteram, secundum morem Scripture, Templum designatur, in quo ridiculum esset dicere quod exercitus steterit, nec enim est verisimile quod Dominus vocaret locum [f. 60b] sanctum absolute circuitum exteriorem Yherusalem, ubi stetit exercitus Romanorum in obsidione, cum locus sanctus absolute denominetur ab aliquo priuilegio notabilis sanctitatis, quale priuilegium habebat propter arcam Testamenti, etc., sacra Templi; vnde, stare habominationem in loco sancto nichil aliud est quam id quod dicit Apostolus *Ad Thessalonicenses*, scilicet, quod anticristus sedebit in Templo Dei, ostendens se tamquam ipse sit Deus. Et hoc apertius exponit *Marchus*, qui dicit: Cum videritis abhominationem stantem ubi non debet, nam quod est abhominabile Deo non debet stare in loco solummodo deputatum ad cultum Dei uel gloriam.

Secunda pars huius tractus

1760 *Ex parte uero denuntiantis* ostendebant esse illicitum et per consequens temerarium pluribus modis.

1765 Nam aliqui dixerunt quod ad licitum prorumpebat presumendo quod nullus doctorum adhuc temptauerat. Quibus denuntians respondebat quod si ex presumptione faceret, sine dubio foret illicitum ac temerarium, sed sciebat hoc non esse verum, quia nec ad gloriam sui faciebat, nec ad confussionem alicuius, nec, per consequens, prauo zelo, sed faciebat zelo salutis animarum et auangelice veritatis promouende, qui zelus essentialis docet esse cuique fidelium.

1770 Item, dicebat sumis sacerdotibus: Hoc facio ex precepto superioris, a quo precepto expressum habui quod scriberem, quia cum languidus in capite et in pedibus iacerem in lecto supra sinistram latam et solus in cella mea, repente vocem audiui, dicentem mihi: Surge et scribe, qua uoce audita credidi quod decubitus supra regionem splenis forsitan illuderet michi, et ideo uerti me supra dorsum; et dum respuinus aliquantulum uenisset est tertio vox predicta uemehentius reddit et in eodem instant uocis fuit michi uisum quod in sinistra mamilla recepissem ictum fortissimum quasi cum lancea; tunc uero 1775 territus erexi me subito, sedensque in loco possui manum super

mamillam, vt experirer si flueret sanguis inde; et dum tangeram
 ipsam, vissum est michi quod globus igneus caput meum ingredere-
 tur, et sensi me liberatum totaliter a langore ipsius, et timens ne 1780
 grauius [f. 60c] percuterer, festinanter accessi ad tabularium et cepi
 cartam et atramentum et callamum, et tunc clare, sine premeditatione
 occurrit mihi quod scripsi in tractatu qui inceptit: Constitui super
 vos..., quam scripturam non diuulgauit nec etiam comunicauit nisi
 quibusdam Cartusciensibus in eorum monasterio longe post, bene per 1785
 septem annos; deinde post, ferre per quadrienium missus per regem
 Aragon ad regem Francie, causaliter diuulgauit Parisius, ubi nocte
 qua propter hoc fecerunt me magistri Parisienses incarcerari, pre-
 ceptum diuulgandi recepi, quoniam nocte illa sepius in habitaculo
 carceris audiui vocem dicentem michi: Serue nequam, quare abscon- 1790
 disti pecuniam Domini tui? Nec tamen illi qui mecum erant in car-
 cere audierunt. Predicta uero, quamuis audiuissem summi sacerdotes,
 nichilominus spreuerunt consilium Dei dicentis in *Actibus* per
 Gamalielelem: Si a Deo est istud asparabitur, si uero aliunde, disolue-
 tur a semetipso; et abiecerunt timorem Domini a se ipsis in hoc, quia 1795
 si uoluerant approbare; tamen, quia id quod narrabat denuntians erat
 possibile, debuissent esse indifferentes et non improbasse ne vide-
 rentur contempnere; sed in fauorem hominum improbauerunt negli-
 gentes indifferentiam, quoniam eis defuit timor Dei, Scriptura tes-
 tante, que dicit: Qui timet Deum, nichil negligit.

Alii uero dixerunt quod denuntians temerarie procedebat ideo quia 1800
 faciebat se prophetam, cum neque faceret miracula nec ostenderet
 signa reuellationis.

Ad que respondebat falsum esse quod dicebatur, quia ipse nichil
 denuntiabat auctoritate sui, quia dicebat se facere illud ex precepto 1805
 superioris, tum quia per auctoritatem Scripture denuntiabat; proinde
 non indigebat denuntiatio miraculorum testimonio quia per Scriptu-
 ram declarabat, dicendo quod operatio miraculorum non conceditur
 nuntiis Dei nisi ubi id quod denuntiatur mittitur ad infideles, quia,
 ut ait Apostolus, signa propter infideles data sunt, prophetie autem 1810
 proropter fideles. Et ideo prophetia Dauid et Isaie et Jeremie et Eza-
 chielis [f. 60d] et Amos et multorum aliorum recepte fuerunt qua-
 muis non fecissent miracula.

Item, quando illud quod nuntiatur non transcendit metas publi-
 ce iustitie aut vires nature non indiget nuntius oppositione miraculo- 1815
 rum, et maxime ibi ad fideles mititur, sed sufficit, vt Dominus testa-
 tur de Iohanne Baptista, quod veniat in via iustitie siue quod iuste
 uiuat. Vnde Iohannes Baptista non adhibuit sue denuntiationis testi-
 monium miraculorum, quia signum nullum fecit, vt scribitur in

1820 Johanne, quamuis iussus a Deo.

Item, dicebat quod donum prophetie differt a dono faciendi miracula et vnum ab alio non dependet, sicut docet Apostolus, *Prima Corinthios*, .xij. Qui autem dicit quod prophetans debet facere miracula directe astruit oppositum, scilicet, uel quod illa dona non differant uel quod vnum alterum necessario consequatur, et sic tacite negat eos fuisse prophetas, de quibus sacra pagina hoc testatur, nec fecerunt miracula.

1825 Item, aperte contradicit Scripture, que pro singno veri prophete aut vere missi a Deo solum ponit in verificationem euentus prenuntiat nec de miraculorum operatione facit aliquam mentionem, ut patet *Deuteronomii* .xviiij^o. et *Jeremie* .xxviiij^o. et *Ezechielis* .xxxiiij^o., cuius signi veritatem, quamuis expirent in multis, tamen instigante spiritu nequam, docebant linguam suam loqui mendacium et sattagebant peruertere omne rectum et dampnare; nam, sicut ydolatrie martyrum

1830 tempore attribuebat miracula magicis artibus, sic et isti dicebant quod per spiritum formatonicum futura denuntiabat; quos aperte denuntians per scripturam ostendebat esse mendaces, nam super illo verbo *Prima Corinthios* .xiiiij., potestis omnes per singulos prophetare, etc., usque ibi: Non enim est Deus dissensionis, sed pacis, dicit *Glosa*

1835 quod ibi testatur apostolus quod qui fitonice loquitur non est compos sue mentis, sed agitur potius quam agat, et ideo vexatur inquietudine mentis et corporis, qui uero loquitur per Spiritum Sanctum habet vtriusque tranquillitatem, nec tamen usquam aparuit quod denuntians predicta inquietudine vexaretur.

1845 Patet igitur ex hiis quod qui petunt miraculorum testimonium in predicta denuntiatione uel infideles sunt uel sacre veritatis ignari, quia quod per canonicas scripturas denuntiat non indiget [f. 61a] signorum ostensione, nisi apud eos qui non admittunt Scripturas Sacras, scilicet, infideles, nam fideles, et maxime qui sunt in veritate diuina notabiliter informati leuiter possunt ex predictis cognoscere, teste Apostolo, qui dicit *Ad Corinthios*: Si quis uidetur inter vos esse propheta uel spiritualis cognoscat que dico, quia Domini sunt mandata, alias, ut subiungit, ignorans ignorabitur.

1855 Dicebat tamen: si quis tactus infidelitate quereret signum, respondebitur ei iuxta doctrinam Domini: Generatio praua et adultera signum querit et signum non dabitur ei nisi signum Ione prophete. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic et in proposito: sicut enim Ionas, qui mittebatur a Deo denuntiare subuersionem Niniue nulla fecit miracula, sed pro testimonio sue visionis datum est ei quod sub ternario maneret clausus in ventre cethi et egressus inde sine lexione tam audacter quam constanter denuntiaret iniunctum, similiter in proposito. Venter enim cethi sig-

nificat indubitanter cetum siue collegium superborum et potentiorum.

Attendant ergo querentes signa quia licet iste denuntians fuerit 1865
ter incarnatus per supradictos et quomodo qualibet vice fuerit egressus de carcere non tantum illessus, sed in denuntiatione constantior et feruentior et in resistendo publice scribis et phariseis aduersantibus multo audacior, simulque consciderant si tanta virtus potuit ab humano corde procedere et homine nullius claritatis quantum ad originem et nullius eminentie quantum ad statum, et nullius altitudinis quantum ad scientiam sui officii, neque domesticatus in scolis theologorum: amatoribus namque veritatis et ambulatibus non in spiritu ellationis neque in comotionem indignationis neque in igne ire et emullationis, sed ambulatibus in sibillo aure tenuis, ubi Deus est, 1875
scilicet, in humilitate pie deuotionis clarissime, innotescit qualiter hoc opus Dei fuerit prefiguratum in predicta historia Ione et in hystoria Mardochei et Aman et Jeremie et Sedechie et Danielis absque virorum presbiterorum et Pauli et iudeorum, etc.: filiis veritatis signum sufficiens quod ex parte Dei prophetizabat [f. 61b] in omnibus 1880
scripturis uel editionibus suis nichil aliud tradebatur nisi testimonium Yhesu, de quo scribitur in *Apocalipsi* quod est spiritus prophetie neque promouetur ibi uel queritur gloria, nisi solus Christi dicentis per Iohannem quod qui querit gloriam sui sed alterius, a semetipso non loquitur; neque fideles admonentur alliud querere uel amare nisi 1885
Dominum Yesum, de quo ait Apostolus, quod Nemo potest dicere Dominus Yhesus nisi in Spiritu Sancto.

Nec minus conueniunt ei signa, quibus Apostolus, *Ad Galatas*, probabat efficaciter quod erat a Deo imissus:

primum, quoniam ad interna et in habitum uersa conuersatione 1890
ipsius in Lege, repente ad auangelium est translatus;

secundum quoniam ab acerbissimo persecutore euangeli repente mutatus est in preconem eius, que nequent fieri naturali uel humana uirtute;

tertium, quod negletis cuntis bonis domesticis et oblectamentis 1895
sue congnationis, mundi prouincias propter euangelium generaliter perluxtrauit;

quartum, pro eo quod paciebatur persecuciones inestimabiles et innumerabiles, sic et hic ab antiqua conuersatione et scientiis secularibus et assiduato diu contemptu prenuntiantium futura, non solum 1900
tribulationes et persecutiones quamplurimas passus est, sed propter denuntiationes etiam chatolicorum prouinceas generaliter peruolauit: que omnia signa non solum tangit, sed aperte proponit diuina Scriptura que, qui non percipit uel attendit, est prochul dubio statua.

Quod si percipiens hoc et intelligens non credant quod missit eum 1905

Deus, procul dubio trabem gerit in oculo superbie uel liuoris, que prohibet credulitatis intuitum, cum nec ex parte Dei nec ex parte denuntiantis sit aliud prohibens.

- Alii uero dixerunt* quod ideo non licebat ei quoniam erat de filiis
 1910 despecte nationis, scilicet, chatalanus: quibus respondebat quod illa
 blasfemia directe uulnerat Christum et irritat doctrinam sacram, nam
 Cristus non facit differentiam in nationibus, sed congregat ministros
 ex omni natione que sub celo est et facit ut in conspectu eius adorent
 vniuerse familie gentium. Vnde, loquens electis suis dicit per *Ysaïam*,
 1915 vltimo: Aducentur [f. 61c] fratres vestri de cunctis gentibus donum
 Domino; et per eundem loquens Ecclesie dicit: Filii tui de longe
 venient, etc.. Apostolus quoque *Ad Colossenses* dicit quod in Cristo
 nichil sunt iudeus et grecus et circumcisio et preputium et masculus
 et femina et barbarus et cita et liber et seruus, sed solum spiritus eius,
 1920 qui est omnia in omnibus, et qui omnes facit esse vnum in eo. Nam,
 ut ait *Ad Galatas*: Quicumque baptizati sumus in Christo Yhesu
 unum sumus in eo; proinde, qui despicit aliquem christianum prop-
 ter nationem, quantumcumque distant, vt barbarus et cita seu scotus,
 aut propter sexum uel aliquid mondanum, certum est quod non habet
 1925 spiritum Christi nec est in eo veritas christiane religionis; ait enim
 Apostolus, *Ad Romanos*: «Si quis spiritum Christi non habet, hic non
 est eius»; et si Cristi non est, nec Cristi veritas est in eo.

- Alii uero dixerunt* quod ministerium denuntiationis predicte non
 licebat denuntianti quoniam coniugatus. Quibus similiter responde-
 1930 bat, dicens quod ista obiectio irrogabat enormem blasphemiam seu con-
 tumeliam Deo et Domino Yhesu Christo, qui in veteri populo pluri-
 mos coniugatos ellegit ad ministerium reuellationis et prophetie
 atque doctrine sue veritatis; et in populo Noui Testamenti proposuit
 non solum ministris testamenti, ministris veritatis eius, sed etiam
 1935 cunctis fidelibus actu coniugatum, scilicet beatum Petrum, et sum-
 mum constituit doctorem ac sacerdotem et qui a sacerdotio summo
 functus est etiam viuente uxore.

- Videat, ergo, qui despicit uxuratos ad ministerium docendi uel
 denuntiandi veritatem diuinam, si contradicit Apostolo, *Ad Timot-*
 1940 *heum*, qui episcopis et ceteris ministris Ecclesie concedebat vxorem;
 et, si loquens in Spiritu Dei, potest anatemizare statum Ecclesie sacra-
 mentalem, quem Deus instituit et confirmauit et honorauit.

- Alii uero dicebant* quod ministerium predictum illicitum erat ei
 quoniam sompniatorum. Ad quod respondens dicebat: Erratis dupli-
 1945 citer, scilicet, calumpniando et blasphemando. Calumpnia quidem est

manifesta in hoc quia neque denuntians asserit se quod denuntiat
 sompniasse, neque probare potestis quod id sompniauerit. Blasfemia
 [f. 61d] uero consistit in eo quod ponitis despiciendos atque repu-
 diandos esse ab Ecclesia Dei qui asserunt ei veritatem diuinam in
 sompnis acceptam. Per hoc enim blasfematur Deus, qui seruos suos 1950
 instruit per sompnia de veritate sua, Job testante, qui dicit aperte
 quod: Per sompnum in visione nocturna aperit Deus aures virorum et
 erudiens eos instruit disciplinam, etc.. Hoc etiam signum habundan-
 tis gratie promissit eis per Joelem, cum diceret: Iuuenes vestri visio-
 nes videbunt et senes vestri sompnia sompniabunt; etiam per somp- 1955
 nia prophetas instruit, sicut ait per *Jeremiam*, .xxiiij^o: Propheta qui
 habet sompnum exempla sompnum; et licet extra decuisset sepius de
 hoc in populo Ueteris Testamenti, vt in Joseph et Nabuc et multis
 aliis, tamen hiis que prophete pertinebant ad personam suam dedit
 exemplum, quia Ioseph custos et sponsus Matris et custos Filii, per 1960
 sompnum instruebatur ab angelo super agendis circha Filium atque
 Matrem, vt legitur primo et secundo *Matthei*; cum enim Deus inuis-
 sibilis sit visione corporali et expedit fideli populo ut ad intuitum
 eius intellectualem eleuetur, nec infirmitas humane nature tolleret
 istud repente fieri siue inmediate, pro tanto diuina sapientia non ins- 1965
 truit fideles de inuisibili veritate regulariter visibilibus signis,
 tamen, quia non conuenit ei, scilicet, inuisibili veritate vt vissu per-
 cipiatur corporeo; tamen, quia non expedit homini vt permittatur in
 sensualitate iacere; sed quia repente nequit ad altum gradum percep-
 tionis assurgere, qui est per simplicem intelligentiam, ideo per uis- 1970
 sionem ymaginariam quasi per mediam viam uel per medium gra-
 dum in sompluis informantur ab eo, et maxime, vt tangit *Glosa super*
Mattheum, quoniam in sompno cessant tumultus curarum et distrac-
 tio sensualitatis, que prohibet in vigilia figi mentem circha intuitum
 veritatis eterne. Quapropter, cum sompnia possint ab Deo esse, iam 1975
 non foret etiam Dei que sompnia respueret absolute uel condampna-
 ret, cum per hoc euacuaretur sacre Paginae testimonium, sed debet
 vitare sompnia illa que condampnat diuina sententia, aitque in *Ecle-*
siastico: Sompnia maleficentium uani-[f. 62a]-nitas est: quibus verbis
 aperte docet quod sompnia que proueniunt ab illuxione demonum, 1980
 qui sunt absolute maleficientes uel a malitia cuiuscumque infirmita-
 tis uel passionis corporalis, siue sit morbus siue accidens animi, vt
 sollicitudo et ira, etc., siue malitia regiminis, sunt sperenda per
 Ecclesiam uel res. Proinde prelati vel sacerdos cui cuiusquam fide-
 lium sompnum suum pandit non debet approbare uel improbare 1985
 quousque discurrit, vnde causetur per regulas catholicas, et si a Deo,
 sic approbat et in utilitatem Ecclesie dilligenter conuertat.

1990 *Alii uero dixerunt* quod respuenda erat denuntiatio quia denuntians
 fantasticus. Quibus respondebat: Erratis dupliciter, primo quia loqui-
 mini sine iudicio rationis et ostenditis vos non intelligere quod pro-
 fertis aut delilare aut ex animo puro loqui. Nam ratio dictat quod
 1995 nullus iudicetur fantasticus propter illa que scribit aut profert, nisi
 per ea que tradidit appareat eum habuisse conceptus fantasticos. Cog-
 noscitur autem hoc ex circumstantiis traditionis, scilicet, materia et
 forma et fine. Ex materia, vt si loquatur de inauditis aut inuissis siue
 incognitis; ex forma, vt si non seruaret modum naturalis discretionis
 in rationando uel in argumentatione uel in ordinatione verborum in
 2000 argumentando, si nec sillogismo nec exemplo nec auctoritate roboraret
 conceptum suum, aut si auctoritates quas alegaret essent inpertin-
 entes uel irrationabiliter exposite uel incongrue adaptate in ordina-
 tione verborum, vt si discontinuaret sermones, uel omnino extranea
 imiscetur aut notabiliter variaret vt a pproposito videretur aperte dis-
 cedere; ex fine uero traditionis cognoscitur fantasticus conceptus, si
 auctor tradictionis ad nullum finem ordinent dicta sua, uel si finis ad
 2005 quem ordinat nemini prodest.

Sed si materia in qua loquitur sit certa et inrefragabilis sicut est
 euangelica, et in ea doceatur aliquid declarando per chatolicas ratio-
 nes etiam per sacras auctoritates expositas chatolice, pertinenter alle-
 gatas et congrue adaptatas, et in omnibus hiis saluetur vocabulorum
 2010 proprietas et ordinis rectitudo et sermonis integritas et loquelle sanc-
 titas et continuitas [f. 62b] et zeli puritas et intentionis vtilitas, cons-
 tat quod talis non iudicabitur ab aliquo fantasticus nisi ex causis pre-
 dictis; et in proposito declarabit etiam per hoc, quoniam qui super
 hoc eum ut fantasticum repellebant, in necessitatibus corporalibus
 2015 requirebant ipsum et eius consilio vtebantur per hoc quod sibi ipsis
 aperte contradicebant; nemo enim sane mentis petit consilium a fan-
 tastico nec vtitur eo.

Item, erratis, vt dicebat, secundo modo, quia blasphemiam diuulgatis,
 que rectissime percutit caput vestrum, quoniam fantasia nichil
 2020 aliud est nisi aparitio. Fantasticus est proprie qui de rebus id sentit
 quod realiter non existit, sed tantum apparent ei quod sic sit. Qui
 uero de aliqua re sentit illud quod sic se habet in re non est fantasti-
 cus, sed discretus. Id autem vere est secundum rem quod Dei iudicio
 sic se habet, illud autem quod apud Deum non sic se habet ut iudi-
 cant homines, uere non est, sed apparet hominibus esse. Propter
 2025 secundum veritatem fantasticus est conceptus de talibus rebus.

De hoc autem ponebat exemplum in ministris Ecclesie, dicens
 quod omnes pseudo prelati uel pseudo cardinales aut patriarcha uel
 archiepiscopus uel episcopus uel abbas, et sic de aliis similiter, et
 2030 pseudo religiosi et pseudo precones aut theologi uel doctores omnes,

inquam, sunt vere fantastici, quia ipsi reputant se ueros prelatos aut religiosos aut doctores, et tamen non sunt, quia Deus, qui falli non potest in suo iudicio, tenet oppositum; sic enim eos non esse veros pro tanto quia per viam veritatis non ambulant, quia Christum non imitantur in contemptu terrenorum et appetitu celestium, in simplicitate vere humilitatis, in affectu feruide caritatis, in munditia integre castitatis, in conuersatione hedificantis santitatis, in zelo fidei, in cultu iustitie, in dulcedine pietatis, in unctuositate misericordie, in veritate sermonis; vnde prelati qui studeret tenporaliter habundare uel gloriari uel potens esse propter felicitatem, proculdubio est fantasticus, quia ponit felicitatem ubi non est iudicio Dei, sed tantum apparet esse.

Propter hoc Apostolus, huius sententie non ignarus, consulendo [f. 62c] dicebat: Fratres, si quis ex vobis videtur esse sapiens in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens; et protinus rationem subiungit, dicens: Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum; et *Lucas* rationem subiungit, .xv^o. scribitur: Quod hominibus altum est abominatio est apud Deum. Si, ergo, qui sapiens est mundo stultus est iudicio Dei, constat quod omnes christiani sunt vere fantastici.

Similiter, dicebat, est in proposito. Nam, cum denuntians tradat per omnes editiones suas id quod Deus docere precepit et idem cum Deo sentiat de doctrina euangelica, procul dubio sunt omnes illi qui spernunt aut respuunt, qui uero denuntiat est in hoc sane mentis.

Respuentes uero traditiones eius manifestissime cognoscuntur, non solum egrotare mente sed etiam periculose, quoniam escam salubrem respuunt uel aborent; propter quod de ipsis in ipsos dicitur: Omnem escam abhominata est anima eorum, et appropinquauerunt vsque ad portas mortis; ex quibus clare dicebat quod de discretione uel fantasia seu stultitia doctoris, aut sinceritate uel corruptella doctrine non potest haberi certitudo per humanum iudicium sed solum per regulam humane sententie. Nam stultus et sapiens humano iudicio mutuo se condampnat; sicut enim discretus iudicat fantasticum esse stultum, sic et iste iudicat omnes discretos esse stultos, quia dissimiles ei; propterea dicitur in *Eclesiaste* quod stultus ambulans per viam, cum ipse stultus sit, omnes stultos estimat.

Similiter, pari iudicio se mutuo detestantur, vnde in *Prouerbis* dicitur quod detestantur stulti eos qui fugiunt mala; similiter pseudo doctor condampnat et detestatur verum doctorem dicendo fallacem esse et etiam pestiferum et hereticum, sicut Tricilius et inde Paulum, ut legitur *Actuum* .xxiiiij., ita quod easdem auctoritates sacras proponit aduersus eum, quibus uerus utitur contra illum; proinde in *Prouerbis* dicitur quod ipsius accipit munera de sinu, id est, auctoritates de sacro volumine, vt peruertat iudicium, vnde dicit quod seminator est

2075 zizanie in [f. 62d] medio tritici, et est de hiis qui uolunt esse Legis
doctores et non intelligunt que loquuntur, et similia.

Cum, igitur, supradicto pari iudicio se condampnent ad invicem
et paribus documentis, patet quod supradicta ipsorum non poterit
elucere determinate iudicii veritas et ideo recurrendum est ad ali-
quam infallibilem regulam veritatis, que est santentia diuine doctri-
2080 ne, in qua continetur quod iudicia Dei vere iustificata, etc., per quod
instruuntur in ambiguis iudiciis hominum comparare illa diuinis et
cognoscere quod illa sunt vera que cum illis concordant et nullo modo
sunt fantastica.

2085 Similiter est sententia diuine doctrine quod ab operibus iustitie
firmiter cognoscitur sapiens et quod quisque a structibus siue operi-
bus suis cognoscitur, vnde in pseudo doctore semper patet herror
iudicii, cum nec operibus iustitia clareat nec in iudicio veritas diuine
sententie, sitque patens discordia ipsius operum ad doctrinam.

2090 Declarabat iterum hoc alio signo. Nam, vt dicebant, pauci valde
sunt respectu spuientium illi qui denuntiationem accipiunt, per quod
expresse patet quod sit a Deo, quoniam diuina veritas non mittitur ad
humanum genus nisi propter electos informandos per eam, illi uero,
teste Scriptura, sunt pauci, reliqui autem sunt infiniti, nam stultorum
infinitus est numerus; vnde, sicut denuntiationem Noe de diluuio
2095 paucissimi receperunt, quia solum illi qui vnus spiritus erant cum
eo, similiter et nunc secundum proportionem contingit.

Alii dixerunt quod temerarie denuntiationem predictam exseque-
batur, quoniam medicus. Nam, vt dicebant, sicut fabrorum est trac-
tare fabrilia, ut ait Jeronimus in *Prologo super Genesim*, sic medicorum
2100 medicinalia, nec eorum est quod in se intromittant de theologicis uel
diuinis.

Ad hoc respondebat denuntians quod fabro, vt faber est, et medi-
co, vt medicus est, non conuenit tractare diuina, sed vtrisque conue-
nit vt est chatolicus aut fidelis, sicut Joseph fabro et sponso Virginis
2105 tractare ipsum apicem diuine veritatis, scilicet, Christum, et sicut
Paule et Eustachio, quorum studium in diuinis idem Jeronimus com-
mendabat, et sic [f. 63a] de aliis. Omnes enim fideles sunt de corpo-
re Cristi et Cristus est omnia omnium, proinde ad omnes pertinet
sapere et tractare in Spiritu eius veritatem diuinam; vnde, qui medi-
2110 cos in ministerio diuine veritatis respuit uel contempnit non ambulat
in Spiritu Christi nec habet in se veritatem christiane religionis, quod
inde patet: primo, quia negat eos fore de corpore Cristi; secundo, quia
blasfemat totam Trinitatem, que dedit Christum in medicum huma-
no generi, ad quem horandum dedit preceptum dicens: Honora medi-
2115 cum, etc.; tertio, quia blasfemat Christum, qui medicos admissit in

ministerio sue veritatis, ut Fabianum et Sebastianum, et Lucam, cui etiam in *Euangelio* et in *Actibus* dedit multa de sua veritate scribere, que ceteri non scripserunt, et cui nullus apostolorum numquam dixit: Intromitte de de medicina et de theologia; quarto, quia blasfemat totam Ecclesiam, nam si propter defectus ministerii debet respui veritas, quam ministrat, grauiterrime errat tota Ecclesia in acceptando prophetias Balaham de Cristo, qui fuit infidelis et arriolus et sacrilegus et impius; vnde, dicebat in proposito, quod cum denuntians tradat euangelica non per considerationes medicorum aut philosophorum uel magorum uel quascumque a sacris considerationibus alienas; vnde per illas que pure chatolice sunt constat quod non est temerarius, cum non vt medicus illa pertractet sed ut verus chatolicus aut fidelis

Ostensa impugnatione predictae denuntiationis ex parte denuntianti et denuntiantis, iterum est sciendum quod ex parte modi denunciandi dupliciter impugnatur.

Primo, quantum ad hoc quod finalia tempora denuntiantur per modum calculi numeralis, prout astrologi denuntiant eclipses. Qui dicebant esse inconueniens propter duo: quorum primum est quia notitia de finalibus temporibus non habet certa et infabillia principia sicut habent considerationes quadrumiales de quantitibus, et ideo per certas portiones temporis non potest calculari distantia finalium temporum, sicut motus planetarum. Ideo, dicebant esse inconueniens quod aliquis [f. 63b] per certam siue determinatam calculationem annorum prenuntiet finalia tempora.

Secundo, dicebant hoc esse inconueniens tamquam temerarium, quia nullus sanctorum uel doctorum Ecclesie atemptauerat prenuntiare tempora illa per istum modum.

Ad hoc autem denuntians respondebat dicendo ad primum quod procul dubio non solum temerarium sed insanum esset uelle determinare aliquem futurum euentum ad certum tempus per determinatam calculationem partium temporis absque certis principiis calculandi; sed, cum rationes numerorum sint inmutabiles et eadam semper in omni quantitate, dicebat quod sicut astrologi per certa principia quantitatis mobilis prenuntiant euentus eclipsium in planetis, recte numerando temporis portiones, similiter potest quisquam facere in aliis numerabilibus, verbi gratia: Si aliquis infallibiliter quod luce forent ab oriente in occidentem et sciret infallibiliter quod leucas posset unus viator quotidie peragrarere certa calculatione posset determinare per illa principia infra quot dies uel menses, etc., tenderet viator ab oriente in occidentem; hec enim est regula per se nota et ab omnibus calculatoribus astronomie subposita, scilicet, quod omne

2160 futurum tempus potest certa computatione prenosci, cuius initium et finis certis euentibus distingunt, et medium certo numero dierum uel annorum aut fractionum determinatur.

2165 Similiter est in proposito, quia de principiis computandi habetur certitudo non per humanam rationem, sed per diuinam reuellationem, quia de initio computationis, fine et medio. De initio, per hoc quod dicitur: A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, quod
2170 fuit tempus in quo iudei anisserunt totaliter Terram Sanctam. Vnde, in hiis verbis computationis in initium certo designatur euentu et distinguitur ab aliis euentibus; cum autem sequitur: Et posita fuerit abhominatio in desolationem, exprimitur finis temporis, cuius inchoationem presignauit, exponendo sic: Et posita fuerit, id est, usque ad
2175 tempus quo ponetur abhominatio, id est, anticristus in dessolationem populi fidelis. Quare autem ponatur ibi: [f. 63c] Et, pro: Usque, et quomodo tam peritia grammaticalis quam sapientia theologica toleret istud, declaratur in aliis tractatibus et spetialiter in Apostolo, et illo qui incipit: Constitui; deinde sequitur: Dies .m.cc.xc., quibus
2180 verbis expresso numero partium temporis, exprimitur tempus fluens a predicto initio usque ad finem predictum. Ex hiis ergo patet quod dicere absolute quod finalia tempora non habent certa principia sue computationis, est falsum, sed dicere quod non habent per rationem humanam, est verum.

2185 Ad aliud autem dicebat quod obiectio in proposito est vana dupliciter: primo quia impertinens, quoniam hic proponitur scibille uel cognoscibile per humanam industriam aut perspicatiam rationis uel subtilitatem ingenii, nam in talibus scibilibus forte suis; sed temerarium aut mirabile quod aliquis inueniret aut traderet quod innumerabilibus antiquis et prospicationibus fuit incognitum. Set in illis quorum notitia nequit haberi nisi per reuellationem diuinam et reuellationis apertionem quando et cui uult, non cadit temeritas nec admiratio, vt patuit supra; nam que sunt a Spiritu de humane legi non subiacent, sed libera sunt ab humano imperio uel statuto, quia: Ibi
2190 spiritus Domini ibi libertas, propter quod reuellatio non est uolentis, scilicet, per desciderium, neque currentis, scilicet, per studium uel laborem, sed solius Dei misericorditer largientis, ymo in talibus admiratio grauius percuteret admirantem, quoniam accusaret eum de ignorantia infidelitatis uel de malitia liuoris. Quia non debet ignorare fidelis quod Deus quando uult suam ueritatem Ecclesie reuellare,
2195 non reuellat omnibus simul, sed alicui uel aliquibus, qui sunt ministri reuellationis ad ceteros.

2200 Iterum scire debet quod ille, quem ad istud determinat non elligit ad hoc siue deputat ex consilio prelatorum uel doctorum, quia nullus est eius consciliarius, vt dicit Scriptura, uel aliorum ministro-

rum Ecclesie, uel merito aut preuilegio persone, sed solum ex beneplacito uoluntatis regulato per sapientiam et prouidentiam eius qui nouit omnibus effectibus quos intendit adaptare [f. 63d] causas instrumentales. Cum, ergo, quis admiratur quod Deus alicui reuellat quicquam omnibus utile, quod alis non reuellauit, et ideo spernit, pro certo est infidelis aut inuidia uel superbia deprauatus, nec in talibus que solum pertinent ad secretum Dei querenda est ratio, nisi solum a Deo; unde, si quereretur a me cur mihi Deus aperuit intellectum, quem diu clauserat in predicta prophetia Danielis, non tamen multis aliis maxime in Ecclesia, uel quod me uoliut illud denuntiari et non per alios, non posse melius respondere quam: Nescio, uel: Quia sic placuit ei.

Quod si quis aduersas uellet super hoc mecum disputare, fugerem, dicens cum *Eclesiaste*: Verba sunt plurima et multam vanitatem in disputando vanitatem habentia. Set si pro animo uellet super hoc ad solatium caritatis aut spirituale conferre, dicerem quod Scriptura ianuam aperuit respondendo ad questionem que dicit, *Ad Corinthios*, quod: Deus infirma mundi ellegit ut confondat fortiora et insipientes huius mundi ut sapientes eius confundat, et incontempnibilia et ea que non sunt, iudicio mundi, ut illa destruat que mundus esse iudicat potiora.

Secundum que denuntians coniecturando chatolice dicebat quod si Deus ordinauit modo diruere turres Babilonis, id est, superbie fulcimenta siue columpnas in populo christiano, uidetur michi secundum illa dicta Apostoli, quod inter ceteros lapides, quibus intendit percutere turres illas, ego sum inconueniens, quoniam ille turres principales sunt tres, scilicet claritas sanguinis ut in generosis, altitudo status ut religiosis, scientie sublimitas ut in theologis, ego autem sum despectissimus genere, et infimus statu, et villissimus scientia uel officio.

Item dicebat quod obiectio predicta est in proposito uana per alium modum, scilicet, quia subponit falsum, nam multi doctores etiam sacri tetigerunt et tradiderunt hunc modum determinandi finalia tempora, scilicet, per calculationem determinatam partium temporis, quorum vnus est dominus Yhesus Christus in duabus Scripturis, primo in *Apocalipsis Johannis*, ubi .xx^o. capitulo [f. 64a] dicit expresse quod completis annis .m., absoluta ligatione Sathane. ut supra fuit expositum, soluetur iterum.

Secundo, in reuellatione in quam fecit beato Cirillo, qui ab anno determinato incarnationis incipit prenuntiare futura usque ad antichristum; et qui per successiones pontificum Romanorum docet aperte prenoscere tam tempus natalis eius quam clementi et regni.

Item, beatus Methodius prenuntiat eius regnum per numerum

annorum mundi determinatum, scilicet, sub sexto millenario.

2245 Item, Augustinus, .xx°. *De ciuitate Dei*, licet opinatiue, nichilominus finem seculi huius recitat futurum esse determinate sub sexto millenario, sicut in aliis tractatibus est ostensum.

Item, abbas Joachim, in libro *De semine Scripturarum*, finem mundi sub determinato numero annorum eius prenuntiat ex reuellatione sibi
2250 facta de intellectu illorum verborum *Danielis*: Vsque ad uespere et mane, etc., ut supra.

Item, idem Iohacim denuntiat tempus antichristi sub determinato numero annorum in *Propbetia de summis pontificibus*, a secundo Frederico vsque ad antichristum.

2255 Item, Columbinus similiter.

Secundo modo dicebant determinationem esse temerariam quantum ad modum denuntiandi propterea quia multis increpationibus et notationibus ferit multos.

Ad quod respondebat denuntians, dicens: Erratis, qui conuertitis
2260 bonum in malum et dulce in amarum et lucem in tenebras; nam exinde tractatus denuntiationis condempnatis, vnde sunt in veritate laudandi et approbandi. Quoniam hoc est vnum de signis expressis, quod sunt a Deo, quia scilicet continent reprehensiones uel increpationes diuinas uel non humanas, et euangelicas et non mundanas, que fiunt
2265 in detestationem vitiorum et non in odium personarum; est enim stilus proprius scripturarum prophetalium et euangelicarum aperte reprehendere et efficaciter increpare quoscumque transgressores diuine Legis, non deferendo statibus uel personis. Et ideo precipiebat Apostolus, *Thimotheo*, dicens: Oportune, inoportune, argue, obsecra,
2270 increpa; vnde, si aduersus pseudo religiosos et doctores dicatur illud verbum Christi: [f. 64b] Ve uobis, scribe et pharisei ypocrite, etc.; vel illud: Ypocrita, eice primum, etc.; vel si dicatur illud: Farise cece, munda prius, etc., uel si dicatur symoniaco illud Petri ad Simonem: Pecunia tua tecum sit in perditione, et cetera que secuntur; vel si
2275 aduersus pseudo doctores dicatur illud quod ipse prophetabat de eis secundo *Secunde*, uel quod Paulus in epistolis *Ad Thimotheum*, aut si aduersarii euangelice doctrine dicatur illud Pauli ad Thelimum: O plene omni dolo et omni fallacia, filii diaboli et inimice omnis veritatis, etc.; uel contra pseudo pastores et prophetas siue doctores dicantur inuentiones scripture per Ysaïam, Jeremiam, Ezechielem et ceteros prophetas, postquam zelus est euangelicus, ut dixi, omni temeritate caret; alias, omnes scripture prophetice seu euangelice temerarie forent, quod est absurdum.

Ex omnibus supradictis clarissime patet quod aduersarii denuntia-

tionis, qui superius sunt descripti, non querebant que Christi sunt, 2285
sed que sua; sattagebant illuminare Christi Ecclesiam, sed ipsius
lucernas extinguere, ut submergeretur in tenebrarum abissum, ope-
rantes in spiritu drachonis, sicut reales precursores furis venturi.

Draco namque, qui, ut tradit *Apocalypsis*, dicitur diabolus et sat- 2290
hanas, toto studio sue astutie conabatur denuntiationem extermina-
re, denuntiantisque clamores extinguere, quoniam fraudes eius et
nequitas detegebant; propter quod antiquas resumpsit versutias, qui-
bus impugnavit veritatem diuinamque in primitiua Ecclesia.

Duobus enim modis conatur eam regulariter exterminare, primo, 2295
scilicet, per latentem astutiam siue callidam fraudulentiam; secundo,
per patentem seuitiam aut violentam oppressionem, et seruat ordi-
nem in istis duobus modis, quia quando non potest eam extinguere
per primum modum, adhibet secundum, quibus duobus modis
impugnavit eam in suo fonte, scilicet, quod in Domino Yhesu Christo; 2300
finaliter enim nichil aliud intendit nisi quod veritas diuina totali-
ter dicatur a cordibus hominum, ita, scilicet, vt ne nouit proposita
repudietur et nullo modo recipiatur et iam recepta deseratur per ali-
quem modum apostasie, taliter ut ad minus paulatim euanescat a
corde fidelium. [f. 64c]

Quantum ad primum, scilicet, ut repudietur in sua nouitate, pro- 2305
currat quod non cognoscatur; scit enim quod omnis veritas, nedum
salubris, ubi cognita fuerit etiam naturaliter, ab intellectu recipitur;
et ideo, quantum potest, procurrat vt ignoretur, cuius ignorantiam
alia caliditate procurat in literatis et alia in illiteratis siue doctoribus
veritatis eiusdem. 2310

Nam ad hoc ut laici uel illiterati non agnoscant eam, procurat vt
ipsam repudiant literati siue doctores, per quos ad plebem seu laycos
debet eius notitia deriuari, sic, scilicet, vt si quis a Deo missus noui-
ter proponeret eam plebi, non reciperet eam, quia plebs a drachone
seducitur sophismate valde apparente, cum dicunt doctores vestri, qui 2315
sunt etiam doctores nostri in veritate diuina, et quorum est eam cog-
noscere, repudiant istud atque repugnant ei, multo magis est a nobis
repudiandum; ad hanc autem astutiam exercendam contra Christum
procurauit quod Legis doctores ipsum negarent, ut populus qui per
eos dicebatur ad notitiam diuinorum repudiaret eum. Ipsos uero doc- 2320
tores Legis inducit ad repudiandum veritatem nouiter et impugnan-
dum eam duplici stimulo, quorum vnus est in ipsis doctoribus, alius
autem oritur a circumstantiis veritatis.

Ex parte procurat doctorum quod regnet in eis presumptio, qua se 2325
reputant eminenter et indubitanter habere notitiam veritatis diuine,
per quem presumptionem intumescunt siue inflamantur animo, et
quanto sapientiores se reputant in eadem, tanto plus indignatio mul-

tiplicatur in eis aduersus paruulos, et impletur in eis illud Scripture secundum spiritum drachonis: Ubi multa sapientia multa et indignatio, inquantum pro fastu superbie dedignantur non solum colloqui et conferre cum paruulis super veritate predicta, sed etiam audire uel intelligere, quia id quod paruuli respectu eorum dicere possent reputant esse nichil; et sic facit dracho, ut euanescant in cordibus eorum veritas illius documenti Domini: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes; et illud: Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes, vnanimas id ipsum sentientes, [f.64d] michi per contentionem uel inanem gloriam, sed in humilitate, etc..

Item, quod idem sapere et sentire cum paruulis de predicta veritate non currant; et si quando conuertant ad illud cor suum, hoc faciunt cum contentione et inani gloria et cum inscidis temptationis, vt possint paruulum capere in sermone et saltem reddarguere apparenter, quoniam a spiritu caritatis eos draco totaliter innaniuit, per quod ad tantam vesaniam dracho perducit eos, quod non solum uolunt esse Lucifer, hoc est, vt Lucifer splendere per scientiam et non ardere per caritatem, sed uolunt esse sicut dii propter sublimitatem scientie, ac si dii forent gloriantur exinde; contra quos dicitur in *Cantico* Anne: Nollite loqui sublima gloriantes, quia Deus scientiarum dominus est quasi dicat: cum Dominus possit dare sententias cui uoluerit: Stulte, qui gloriatur se fore sublimem propter adquisitionem ipsarum.

Stimulus ex parte veritatis, impellens eos ad recussandum eam et impugnandum, est apprensus uel sophistica diffamatio veritatis; quo sophismate scribe et pharisey vtabantur contra Christum quando dicebant quod sabatum soluebat uel quod manducabat cum peccatoribus, publicanis, et sic de similibus.

Istud sophisma dracho multiplicabat inter fideles quotienscumque videt quod emergunt apud eos aliqua documenta uel aliquae scripture, que circha diuinam intelligentiam diuine veritatis excellenter illuminant uel per expositionem Scripturarum aut reuellationem misteriorum aut prenuntiationem futurorum aut claram admirationem operandorum, aut inflamatiuam persuasionem appetendorum, aut detestationem efficacissimam vityorum. Tunc enim procurat quod talia documenta siue scripture modo aliquo diffamentur.

Primo ratione sui quemadmodum: quando aliquod dubium continent, procurat quod illud diuulgetur et condempnetur, vt per hoc reddat suspectas et presumptione contempnibiles omnes scripturas et omnia documenta illius ministri, quali modo abduxit fideles a studio scripturarum abbatis Iohacim, qui fuit in omnibus predictis ab apostolis citra clarior doctor Ecclesie Christi, nam procurauit quod

2370 Ecclesia dampnaret vnum libellum editum [f. 65a] ab eo contra magis-

trum Petrum Lombardum, cuius libelli dampnatione cunctos idiotas et statuales decretalistas et per eos consimiles dracho infatuauit ita quod quando audiunt aliquid dici auctoritate Iohachim, statim asserunt respuendum fore, sicut drachonis spiritus facit eos loqui, quoniam allegant quod dicta eius dampnauit Ecclesia, nec attendent aliquid quod attendere debeat discretio naturalis, scilicet, rationem dicti, aut aliquid dampnauit Ecclesia quare et quomodo; nam si ista considerarent promptly cognoscerent sophismatis vanitatem, quoniam Ecclesia non dampnauit nisi vnum libellum; et non dampnauit ideo quia ipse Ioachim excellenter comandatur, quia de feruido zelo catolice veritatis; item, quomodo dampnauit, protestando quod per dampnationem illius libelli non intendebat derogare ceteris scripturis eiusdem. Hec omnia rapit dracho a corde talium fatuorum et tamen infigit sompnum dampnationis, ut omnino respuant studere in libris eius.

Simili modo procurauit vt scripture fratris Iohannis Petri, quibus Spiritus Sanctus perhibet testimonium, ut declarabitur, diffamarentur, scilicet, propter dubia que continebant, a quibus dubiis occaxione sumpta ministri drachonis persecuti sunt eas et chonati sunt omnino exterminare; et simili astutia vssus est in parte contra scripturas denuntiantis predicti.

Secundo, procurrauit documenta predicta siue scripturas diffamari et sperni ratione ministri, quomodo procurauit de beato Premino quod diffamaretur de incontinentia et multis modis, quibus incredibilem persecutionem suscitauit aduersus eius translationes, et similiter facit quotienscumque de factis ministri figit in consideratione fidelium sicut quod est coniugatus aut medicus uel illiteratus aut ignorans gramaticam uel similia, ut supra fuit expressum circha denuntiationem, uel quod fuit captus multotiens supra suam doctrinam; sed aliquibus et quo zelo et qua iustitia uel equitate id fecerint, numquam faciet eos considerare, sicut considerant qui Spiritum Dei habent, quemadmodum quidam princeps chatolicus, cui, cum quidam confessor suus diceret: Vitate colloquii talis hominis, quia iam pluries captus est, propterea quesierat: [f. 65b] Ex eadem consideratione qua dissuaderis michi colloquium eius, admitto ipsum et est michi gratum et non suspectum, quia tot et tanti erant qui eum fecerunt capi, quod si aliquid erroneum seminasset, numquam euassisset manus eorum nec permississet Deus quod totiens euassisset.

Et in hac recussatione diuine veritatis propter sophisticam infamiam nuncii uel ministri, patefacit Deus per vniuersitatem superbiorum, de qua dixit in *Mattheo* quod eorum iudicium nichil rectum in illis verbis: Cui similem extimabo generationem hanc, etc.; sicut enim repudiauere Iohannem et Christum contrariis diffamationi-

bus, sic et isti duos modernos nuntios Dei:

2415 Nam de illo quo primo missit eis, scilicet magistro R. Luyli, dixerunt quod erat illiteratus uel ydiota et ignarus grammaticalium; deinde missit eis secundo predictum denuntiate in facundia latine lingue, non tantum sincera et splendida, sed pluribus et admirabili: dixerunt quod fantasticus erat et temerarius et fitonista uel nigromanticus.

2420 Tertio procurat diffamari predicta ratione temporis aut nouitatis; ratione nouitatis, ut supra patuit; sed ratione temporis quando diuulgat quod sunt apocrife, id est, retro scripte, sicut dicitur de illis que fuerunt edite post canonem *Biblie*; vnde, quia multas de illis iudicauit Ecclesia sub isto titulo repudiandas esse, propterea mentibus dissecutorum figit hunc titulum dracho, scilicet, quod apocrife sunt, ac si hoc esset nomen absolute infamie, vt ab eis repudientur, et in isto modo facit per stultos repudiari reuellationem Cirilli, Eusebii et Columbini et similium.

2430 Ex sophismatis venenum patet primo per rationem nominis uel tituli; nam cum omnes scripture, que super diuina veritate sunt edite post *Biblie* confectionem, sunt secundum nominis interpretationem aposiphe tunc, si apocrisa scriptura ut talis est a chatolicis repudianda, omnes Glose et omnes Postille et Homilie et uolumen *Sententiarum* et similes deberent repudiare, quod est absurdum.

2435 Secundo patet bene materia per opus Ecclesie, quoniam illas quas Ecclesia iudicauit esse repudiandas [f. 65c] vt apocrifas nominauit, inter quas nulla fit mentio de predictis.

2440 Tertio patet venenum per regulam chatolicam concognoscendi scripturas que sunt a Deo et per quam regulam tota chatolica multitudo circha hoc proprie et immediate dirigitur; cuius regule certitudo indubitanter ostendit scripturas illas manasse a Spiritu Sancto quoniam sincere diuinam explicant veritatem et pure detestantur ac efficaciter diabolicam prauitatem.

2445 *Quantum ad secundum, uero*, scilicet ut acceptas veritas deseratur, principaliter satagit abducere fideles a studio sacri textus, vt simul impellat eos ad duo mala, quorum unum est transgressio diuini precepti, secundum est cecitas ignorantie.

2450 Diuinum enim preceptum fideles, maxime Legis doctores transgrediuntur in postponendo studium sacri testus, quoniam expresse scribitur eis quod assidue studeant in eo; legitur enim *Deuteronomii* VI: Verba Legis erunt in corde tuo et narrabis ea filiis tuis et meditaberis in eis sedens in domo tua, ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, et ligabis ea quasi signum in domo tua, eruntque, et non mouebuntur, ante oculos, et scribes ea in postibus et limine domus tue; item, *Josue*, primo: Volumen legis non recedat ex ore tuo, sed

meditaberis in eo diebus et noctibus. Item, in *Primos* describitur vir beatus propter dictam assiduitatem, cum dicitur: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, etc., usque ibi: Sed in lege eius meditabitur die ac nocte. Item, hanc assiduitatem docentur fideles in *Psalmo*, quottidie confiteri Deo, ubi dicitur: Quomodo dillexi Legem tuam, Domine, sequitur: Tota die meditatio mea est, in qua confessione mentiuntur ei huius transgressores. Item, .iiiij^o. *Prouerbiorum* repetitur preceptum, cum dicitur: Filii mi, ascolta sermones meos et ad elloquia mea inclina aurem tuam; sequitur: Ne recedant ab oculis tuis et custodi eam in medio cordis tui; per que duo exprimitur assiduitas legendi et meditandi.

Ad cecitatem uero ignorantie deducitur quantum ad ueritatem diuinam pro tanto quia nequit haberi notitia ipsius absque notitia diuinarum scrip-[f. 65d]-turarum uel absque infusione; que tamen infusio non fit spernentibus diuinas scripturas. Procurat autem dracho quod ab hiis scripturis mentes fidelium, quod ab hiis distrahantur multis modis: vno modo, per curam temporalis copie, alio modo per studium secularis scientie; et hoc secundum sequitur ad primum, nam propter regimen temporalium perficiendum studente constanter in scientis iuris; et ideo, isti duo modi constituunt in parte flumen quod mittit dracho potest Ecclesiam Cristi ad obsorbendum eam, ut legitur *Apocalypsis*, .xij^o.; ex hiis duobus modis abduxit maxime prelatos et rectores ecclesiarum a studio sacri textus nam in se quam in consanguineis suis, et impellit eos ad illam peruersitatem, quam Dominus arguebat in Petro, cum diceret: Scandalum michi es, quia non sapis ea que Dei sunt et ea que hominum; et iterum in illam qua redargebat Legis doctores, cum dicebat *Matthei*, .xv^o., quod: Transgrediebantur mendata Dei propter traditiones hominum, ubi subiungit auctoritatem *Ysaie*: Colunt me doctrinis hominum et non Dei.

Alio modo procurat illam distractationem per curiositatem philosophice intelligentie, et per hunc modum maxime seducit theologos, qui scrutantur intentionalia, et ea que nec in uia nec in termino sunt vtilia fidelibus; in via quidem, quia non pertinent ad scolam Christi, quia nec prosunt ad pietatem exercendam nec ad caritatem inflammandam nec ad humilitatem seruandam uel ad iustificationem consequendam. Licet enim prosint ad veritatem cognoscendi, non tamen ad illam que est secundum pietatem: hoc enim teste Apostolo solum pertinet ad scolam Christi; vnde, si theologus per veritatem quam scrutatur non efficitur pius et misericors et caritatius et humilis, certum est quod discedit a scola Cristi.

Per hanc autem discessionem impellit eos dracho ad duo inconuenientia: primum est contenptus sacre monitionis, quam dicit Apostolus: Stultas et sine disciplina questiones deuuta; stulte namque sunt,

que a Cristi sapientia deuiant uel abducunt scrutantem; sine disciplina sunt, quia nichil ad morum compositionem proficiunt; nam per
 2500 scrutinium earum, scrutator non efficitur bonus uel melior, ymo
 malus aut peor, quia [f. 66a] ellatus et ypocrita, et quanto subtilius
 penetrant ad huiusmodi veritatem, tanto magis ellati et ypocrite
 fiunt, quos per *Ysaïam* detestatur Spiritus Sanctus, cum dicit: Con-
 2505 fundantur qui operantur linum plectentes et textentes subtilia.

Secundum inconueniens est adulteratio chatolici actus, qui est dis-
 putatio chatolica, que licet sit alius actus a predicatione tantum, ut
 chatolica debet esse realis et modesta et edificatiua; si autem fuerit in
 verbis contentiosa et in uoce clamosa et in discussione ambigua, vt
 2510 auditores ponat in dubio, iam non est chatolica sed philosophica uel
 sophistica, quoniam, vt ait Apostolus, non prodest nisi ad subuersio-
 nem audientium, que tunc est periculossima quando disputatur de
 articulis, qui solum termini debent simplici fide, uel de hiis que sunt
 totaliter supra sensum et rationem humanam, vt est veritas eucharis-
 2515 tie; talem autem disputationem prophanat *Apostolus* aperte, cum dicit
Ad Thimotheum quod: Qui non acquiescit, id est, simplici fide con-
 sentit doctrine que est secundum pietatem, superbum est, nichil
 sciens sed languens circha questiones et pugnas verborum, etc. Et ut
 ostenderet quod predicta discessio debebat in futuro nimis vigere
 2520 apud doctores, id cito Thimoteo et Tito, quibus in persona doctorum
 loquebatur, predictam scripsit monitionem pluries repetendo; et eis-
 dem specialiter prenuntiauit esse futurum quod: A ueritate quidam
 auditum euerterent et ad fabulas conuertentur. Nam omnis conceptus
 uel narratio de quibus, nec de doctrina Dei nec humana experientia
 2525 prebent fidem, sed sola curiositate humane mentis texuntur, est fabu-
 la, quales sunt questiones predictæ, quibus prius chonantur imbuere
 mentes suas quam eloquiis sacri textus, vt impleatur in eis illud *Jere-
 mie*: Peruertistis omne rectum. In termino uero est inutile, quia glo-
 ria beatorum etiam formaliter a bono increato causatur, et ipsimet
 2530 dicunt quod sapientia humana in beatis est Aristotilis et sic imper-
 ceptibilis; vnde ipsi testantur quod est ad gloriam eternam inutilis, et
 ideo maior est eorum peruersitas, cum ad id studeant quod cognos-
 cunt esse inutile.

Istud autem est manifestius auditis questionibus [f. 66b] de qui-
 2535 bus disputant et circha quas versatur conflictus eorum. Per hec autem
 dracho non solum alienat eos a uulua et facit errare ab utero, sed cum
 hoc precipitat eos in prudentiam Esau et in uanitatem stulte et garru-
 le mulieris, ut est in *Epistola ad collegium sancti Victoris Parisius* expres-
 sum.

2540 Alio modo procurat supra dictam distractionem per timorem cor-
 poralis miserie. Hoc autem modo seducit potissime religiosos illos,

qui deputati sunt ad preconium euangelii sub apostolica ymittatione, nam per hunc timorem impellit eos ad omnes illas peruersitates, que describuntur in *Apologia* et specialiter in tractatu qui incipit: Reuerendissime patrum. Iterum, impellit eos ad diffidendum de verbo 2545 Christi, dicentis: Nollite esse solliciti quid manducetis aut bibatis aut induatis, et cetera que secuntur; et iterum ad blasfemandum tacite de mendacio et infidelitate; preco enim euangelii, qui feruide sollicitatur ac importune pro temporalibus, etiam necessariis, acquirendis, primo irritat doctrinam euangelii supradictam, secundo blasfemat 2550 Christum, qui dedit illam doctrinam et specialiter preconibus. Tertio, ostendit se non credere verbo eius. Quarto, ostendit se potius fore sollicitum pro vita temporali siue salute quam pro eterna; nam, si magis intenderet ad eternam, plus vacaret orationi et solitarie speculationi quam discursu, nec timeret frigore uel exurie mori; quod si prius 2555 timeat mori quam emineat periculum mortis, iam ille timor non est naturalis, ut fuit in Cristo, sed fantasticus est irrationabilis, et sic cum se ostendat fore pseudo preconem plus diruit quam edificet, nam ad predicationem euangelicam pertinet principaliter suadere contemptum temporalis mortis; quod si dicat se timere quia est homo, saltem 2560 fatetur se fore hominem animale et non euangelicum seu spiritua-lem, et ideo, non tantum false sed abusive sibi ministerium euangeli vsurpauit.

Per hunc etiam timorem in parte propellit eos ad dicedendum a veritate religionis Christi, etiam quantum ad substantialia, que sunt 2565 fides, spes, caritas. nam qui plus [f. 66c] temporalibus quam eternis et terrenis quam celestibus et carnalibus quam spiritualibus uacant, indubitanter ostendunt quod nec fidem nec spem nec amorem, ut debent, exhibent Christo; que discessio non solum manifestissima sed 2570 mostrossissima cernitur in eisdem; quam etiam sit abhominabilis et monstruosa panditur in reuellatione Cirilis et Yldegardis, et *Confessione Ylerdensi*; et gratia exempli, nimis aperte claret in illis qui ad curam egritudinum corporalium iudeos uel alios infideles regulariter introducunt, in quo discedunt a ueritate Christi tam corde quam opere.

Corde, tribus modis: primo, quantum ad fidem, quia certum est 2575 quod plus credunt iudeo promittenti salutem corporis per artem medicine quam Christo dicenti: Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis: deuote petenti curam corporis: Ego veniam et curabo. Item dicit: Clamabit ad me et ego exaudiam eum, cum ypo sum in tribulatione. Item dicit: Voca me in die tribulationis et 2580 eruam te et honorificabis me. Hii autem uolunt ymittari Asam regem Yherusalem, de quo *Secundo Paralip*, .xvj^o. [12], quod: In infirmitate non quesiiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confissus est. Secundo, quantum ad spem, quoniam plus sperant de peritia iudei

2585 quam de benignitate et virtute Cristi, quod patet ex eo quia de illo
 plus speratur, cui plus creditur; semper enim maior est confidentia de
 illo, cuius verbis maior fides adhibetur, teste Apostolo, qui dicit
 quod: Fides nichil aliud est quam substantia sperendarum rerum et
 2590 argumentum non apparentium; unde, qui iudeum inuocat, non ut
 ministrum Christi pro beneficio salutis corporalis, post quam Cris-
 tum uel ministrum eius, constat quod plus de iudeo quam de Chris-
 to confidit uel ministris eius. Tertio, quantum ad caritatem, quia cum
 constet eis quod iudeus sit inimicus mortalis Christi, constat quod
 2595 qui ad curam sui corporis admittunt et uocant ipsum, plus dilligent
 corpus suum quam Christum et in fauorem sui corporis preiudicant
 Christo, quoniam ipsum exponunt blasfemie apud inimicum, nam {f.
 66d} cristianus qui salutem corporis petit a iudeo, procul dubio dat
 materiam eis tam impropere christianis quam blasphemandi Chris-
 to, asserendo quod non habeat illam virtutem aut bonitatem quam de
 2600 ipso predicant, ad quod preiudicium Christi omnino vitandi dedit
 exemplum Agatha, que etiam ab Apostolo noluit beneficium sanatio-
 nis recipere ne Christo preiudicaret.

Opere uero discedunt quatuor modis: primo, per conceptum sacre
 monitionis per Apostolum, qui dicit: Nolite iugum ducere cum infi-
 2605 delibus; et iterum in iudiciis secularibus monet ut post recurratur ad
 fideles contempnibiles aut idiotas quam ad peritos infideles. Expres-
 sa uero monitio de vitandis iudeis ac detestandis per quoscumque
 fideles scribitur per *Johannem* in *Secunda Canonica*, cum dicat aperte
 quod si quis uenerit ad fideles non confitens Yhesum esse Cristum,
 2610 nolint eum in domo recipere nec dicere ei aue. Constat autem quod
 soli iudei pertinaciter negant Yhesum suis se uel fore Cristum. Vnde,
 hii expresse faciunt et sentiunt contra sacrum Testum. Secundo, per
 transgressionem chatolice sentionis, ut patet .xxvii^o, Q. *Nullus*, ubi
 sub certa pena cunctis fidelibus iniungitur nec uocare iudeos in infir-
 2615 mitatibus, nec ab eis recipere medicinem, etc. Cuius statuti chatoli
 transgressio tanto est magis abhominabilis, quanto ratio ipsius maio-
 ris est sanctitatis: est enim constitutio sacratissima propter finem,
 quia uidelicet non solum ordinatur ad euitandam Cristi blasfemiam
 supradictam, sed insuper ad uitandum eius contumeliam uel obpro-
 2620 brium, quod duobus modis procuratur: inuocatione iudeorum ad
 curam corporis, primo per subiectionem personarum habentium
 caracterem Cristi ad inimicos ipsius; nam, cum omnis infirmus debe-
 at obedire suo creatori uel medico, certum est quos fidelis qui uocat
 iudeum in medicum sui corporis per obedientiam se subdit eidem,
 2625 cui dat imperium in personam suam quantum ad medicationis offi-
 cium; vnde, quamuis liceat christiano uocare iudeum ad vassa fingen-
 da uel fabricanda, uel pannos texendos aut ligna dolanda, uel similia

officia in quibus non ac-[f. 67a]-cipit imperium in personas, sed tantum in res que fiunt materia sue artis, tamen, si uerus filius est Ecclesie Christi, non licet ei in iudeum assumere ministerium, per quod potest imperare personis, nec est officium medici uel prescientie publice, nec Cristo faciat obprobrium et contemptum doctrine sue, per quem cunctis sequacibus suis prebuit regulam recte procurrandi curam egri corporis; et est doctrina elligendi medicum, qui sit mediator inter Deum et egrum, et qui suis precibus possit ei gratiam sanitatis captare, inquit enim *Eccli .xxxvii^o*: Medici non discedant a te quia eorum opera sunt necessaria tibi; est enim tempus quando eorum manus in curas ipsi nondum precabuntur, etc..

Item, inquit per *Jacobum*: Infirmatur quis ex uobis? Inducat presbiteros ecclesie ut orent super eum ungentes oleo sancto et oratio fidei saluabit infirmum. Cum ergo iudeus nec sit Ecclesie presbiter nec idoneus ad obtinendum egro gratiam sanitatis a Deo, constat quod cristianus qui iudeum ad sui medicationem vocat, ambo predicta spernit. Et qui spernit illa, non hominem spernit sed Deum, ita quod nec Cristo fidem adhibet nec sue doctrine.

Tertio, per exemplum prae informationis, nam populum exemplo suo communiter et efficaciter mouent siue inducunt ad eo utendum iudeis et eorum consortia tolleranda; et efficacia huius informationis patet per id quod dicit Apostolus, *Ad Corinthios*, scilicet, quod: Si frater infirmus viderit eum qui habet scientiam in ydolo recumbentem, eius conscientia cum sit infirma edificabitur ad manducandum ydolotita; unde cum populares infirmi sunt et idiote respectu illorum quibus est datum scire veritatem christiane religionis atque docere, constat quod per exemplum istorum hedificantur ad contentum iudeis multo laxius et audacius quam fecissent, in quo exemplo quantam contumeliam Cristo irrogent et quantam blasphemiam exercent contra eum quisque intelligens potest ex predictis coniecturare.

Quarto, per diuulgationem, nam inimicum fidei publice laudare fidelibus de ministerio, in quo nec peritia nec fidelitas ministrantis possunt vten-[f. 67b]-tibus innotescere claris experimentis nihil aliud est nisi proximos impellere ad periculum infidelitatis et imperitiae; per dictam autem monstruositatem duabus mulieribus comperat Scriptura multitudinem predictorum, scilicet, mulieri meretrici et fatuae; meretrici quoad impudentiam sue complexionis, cum dicit per *Jeremiam*: Frons mulieris meretricis facta est tibi et erubescere noluit; fatuae uero quantum ad infinitam sordidationem sue religionis et doctrine sue predicationis, cum dicit in *Proverbiis*: Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra et fatua. Nam multitudo que pulchra est per professionem euangelice perfectionis et que circulum aureum, hoc est notitiam eterne veritatis portat in naribus sue discretionis et ut sub-

mergit rostrum seu nares in stercore carnalitatís, indubitanter est fatua, non solum iudicio Dei, sed hominum.

2675 Horum autem illi sunt sues et anticristi precones qui penitentibus et maxime mulieribus in confessione dicunt non esse graue peccatum fornicationem aut non graviter peccare si fornicentur pro necessariis acquirendis: qui cum construit esse leue quodcumque peccatum mortale, potius ad peccandum inuitat quam ad uitandum peccatum admoneat. Hic autem venenosus sermo efficacissime tunc corumpunt, quando procedit ab ore illius, qui tenet officium curatoris, ad aures
2680 persone que propter infirmitatem sexus aut complexionis prona est ad peccandum, nec mirum, cum videant eum qui debuit detestari peccatum vt fugeretur, extirpare a cordibus penitentium timorem reddendi ad ipsum; talium autem sacerdotum abhominatio in predictis iam nimis est paruulis manifesta.

2685 Supradictis igitur modis omnes differentias catholicorum adulterat et peruersos atque mendaces constituit eos. Licet in clero, maxime seculari, sit absque palio manifestum uniuersaliter ex quinque, scilicet, ex zelo, et ex studio et iudicio et ministerio et exercitio.

2690 Ex zelo quidem tam in electionibus quam in promissionibus. In electionibus, quoniam elligentes zelum habent [f. 67c] peruersum uel indirectum, quia quod Cristi est principaliter non inclinat eos ad consentiendum in aliquem, sed quod mundi, siue intendat proprio comodo seu comuni. Propio, vt est robur, dicatio, sublimatio et omnis temporalis prosperitas proprie cognationis; comune uero comodum
2695 est comodum Ecclesie, ad quod cum intendunt etiam in suo zelo includunt abusionem et blasphemiam Cristi.

Abussio est coniungere desparata et disconuenientia, sicut facere quod asinus portet sellam et falleras et militem, equus uero bastum et postellam et carbones, aut quod mulier portet ense et miles colum,
2700 monachus falchonem et domicellus breuiarium, et similia; sic et illi qui eligunt aliquem in prelatum, uel quia pecuniosus et poterit Ecclesiam a debitis releuare, uel quia prudentiam habet temporalem ut aggreget thesaurum et augeat Ecclesie redditus, uel quia est de magno et potenti genere vt defendat ecclesiam cum militia seculari.

2705 Cum ego de talibus dicunt quod utiles sunt ad iura ecclesie conseruanda uel promouenda uel etiam tuenda Christo, derogant et quod ipsius est totaliter derelinquent, quia iura que Christus contulit ecclesie sue non sunt nisi virtutes et opera virtutum, ex quibus consurgant merita salutis eterne. Preuilegia uero que dedit ei sunt documenta
2710 euangelica, que sunt inmutabilia, nec perire possunt, quia, ut Ipse dicit, Scriptura solui non potest.

Ad talia uero iura et priuilegia seruanda et promouenda et defendenda, nec habentes prudentiam temporalem, nec magni comune, nec

potentes in seculo, nec pecuniosi sunt utiles aut idonei, sed uiri clari
 in sapientia fidei et in santitate vite, precipue cum fortior inimicus 2715
 Ecclesie Cristi sit demon, qui in temporalibus siue materialibus armis
 non vincitur. Et ideo patet quod cum illos elligunt ad iura Ecclesie
 conseruanda et promouenda et protegenda, loquendo de ecclesia
 malignantium recte faciunt, sed loquendo de Cristi Ecclesia faciunt
 abussionem et blasphemant Christum quoniam astruunt quod iura 2720
 Ecclesie sue possuerit in temporalis opulencia et in redditibus tempora-
 libus [f- 67d] habendis et multiplicandis et in armis materialibus
 exercendis, quod est expresse contra euangelicam veritatem.

Et ideo maledicit eis Cristus et per *Salmistam*: Muta fiant labia
 dolosa que locuntur aduersus iustum, id est, Christum, iniquitatem 2725
 in superbia et in abusione, quia propter superbiam qua inflantur et
 excecantur incidunt in predictam abusionem ad blasphemiam Cristi.
 Nam illi, quos dicunt esse idoneos ad promouendum iura Cristi Eccle-
 sie directe sunt contrarii, quoniam cum ad sanctitatem fidei promo-
 uendam non sit utiles et per viam temporalis opulencie atque potentie 2730
 Cristi religio extingatur, constat quod iura Ecclesie Cristi tales
 potius pertineant ad iura Ecclesie tamen posteriora sunt et accessoria
 et accidentalia et uilia et seruilia et momentanea, spiritualia uero
 priora et principalia et essentialia et notabilia et liberalia et eterna. Et
 ideo, qui sapiens est applicat cor ad ista, qui stultus uero ad illa, 2735
 Scriptura testante, que dicit in *Eclesiaste*: Cor sapiens in dextera eius
 et cor stulti in sinistra illius.

Hoc autem expresse confirmat Dominus .xiiij^o. *Matthei*, cum dicit
 quod qui temporalis est non habet in se indicem, scilicet, vite eterne,
 que est veritas vite spiritualis. Patet igitur quod in celo electionis, si 2740
 hy sunt mendaces et veritatis chatolice subuersores et Cristo turpiter
 illudentes, eodem quoque modo in zelo promissionis mendaces sunt
 et peruersi, quia si alicui prouideatur uel de prebenda uel de aliqua
 pensione seu beneficio, principaliter faciant zelo vt quia potest gra-
 tum exhibere obsequium uel in administratione temporalium aut 2745
 prouisione domus aut medicatione corporis uel quia propinquus
 carne uel quia de magno genere, uel quia magnus aduocatus, uel quia
 familiaris aut consiliaris principis, uel quia diues et tenax, vnde
 poterit augere facultates Ecclesie, sed non zelo eius quod Christi est
 principaliter, ut quia pauper et vite composite, potens uerbo et opere 2750
 et exemplo inflamare multos ad Cristi dilectionem et cultum sue reli-
 gionis, aut quia diuino officio magis ydoneus; neque disquirent si
 quis ad supradicta talis inueniretur in tota [f. 68a] diocesi.

In studio uero sunt mendaces et peruersi tam scientiarum quam
 solitudinis temporalis, quia tantum adiscunt scientias temporales 2755
 siue humanas, nollentes ea que Dei sunt sapere, sed que hominum,

- per quod scandalum Deo efficiuntur; et tamen sollicitantur pro redditibus annualibus plene recolligendis et conseruandis, uel pro pecunia multiplicanda, uendendo fructus beneficii et collectionem ipsius aut
 2760 aliter, uel ad obtinendum multa beneficia et in aduersis ecclesiis, non ad distribuendum pauperibus et egenis uel ad pompam seculi celebrandam, in uecturis multis et pulcris, in sellis et frenis et vestibus splendidis, in longa actie famulorum et in aliis regalibus, et mille talibus ornamentis.
- 2765 Et in omnibus hiis mentiuntur Cristo et impugnant religionem eius et maculant, neque student ad id quod est Cristi, scilicet, ad uestigandum an sint in Ecclesia publici peccatores, qui corumpunt alios, ut comprimantur aut porrigantur, uel quot sint uidue sancte ut consolentur, aut quot orfani ut regantur, uel quot pauperes ut sustententur,
 2770 quot languidi ut uisitentur, quot ignari ut struantur, quot liberi uiciati ut corrigantur.

- In iudicio uero sunt mendaces et peruersi, tam causarum quam rerum quam scripturarum: causarum, quoniam in causis personas accipiunt et illis fauent, innocentes uero et oppressos despiciunt,
 2775 dicentes: Manda, remanda, expecta, respecta; et est sicut recitat *Ysaias* in rebus, quia de contrario in contrario mutant iudicium et dicunt malum bonum et e conuerso. Nam Ecclesiam uel personam non iudicabunt bona ratione boni spiritualis, sed temporalis, ut ecclesia est bona quia pinguis in redditibus, non quia populus est clarus in Christi religione. Ex hoc autem iudicio peruerso in rebus frequenter attribunt effectum unius cause contrario illius, ut quando fatetur aliquis quod per uissionem quicquam didicerit, mox illud appropriant suo iudicio demoni, allegantes illud apostoli, scilicet quod Sathanas se transfiguratur in angelum lucis, in quibus non solum preuisitans, sed
 2785 etiam indiscretio, uel insipientia est notabilis; peruer-[f. 68b]-sitas quidem in hoc, quia quantum legitime probauerunt a qua illarum causarum processerit, sicut monet Scriptura, que dicit super tali materia: Omnia probate; et iterum: Probate spiritus, si ex Deo sint, indiscretio uero uel insipientia patet in allegando auctoritatem
 2790 Scripture propter hoc quod ostendant an sit proposito pertinens; dicere namque verum est proprium signum discretionis, nam indiscretus etiam dicit verum, ut sit prout indutus noua tunica, diceret patri suo dum esset in oratione: Pater, habeo nouam tunicam; verum quidem diceret, non tamen esset quantum ad illud sapiens uel discretus, quoniam inopportune diceret, quia quando et ubi non deberet.

Similiter est de illo qui confitenti suam uisionem allegat transfigurationem Sathane dictam ab Apostolo, nam indiscrete uel insipienter hoc facit postquam non ostendit allegationem proposito pertinere magis quam illa auctoritas, que dicit: Dominus ostendit michi

per visionem, etc.; ex quo patet imperium drachonis in talibus, qui 2800
 semper in preiudicium veritatis ambulant ex transverso; in scripturis
 autem peruertunt iudicium, quoniam illas dicunt esse bonas et neces-
 sarias, que prosunt ad temporalia consequenda et in fauorem comodi
 temporalis et non spiritualis et interpretantur illas; et indignantur
 illis, qui eas interpretrantur in preiudicium comodi temporalis. In 2805
 ministerio sunt mendaces et peruersi, quia laudibus diuinis et officio
 ecclesiastico preferunt curas seculi, ita quod hiis intendunt principaliter
 cum dilligentia et titulo, illis uero irregulariter et curiose ac negli-
 genter, quia sine deuotione et prouisione et sine attantione, ita quod
 lingua percurrunt sacra eloquia, corde pertractant negotia secularia, 2810
 per que non militant Deo, teste Apostolo. Et ideo qualiter seruiunt
 Cristo, taliter, vt ait Psalmista, remunerabuntur, quia labor labiorum
 ipsorum operiet eos, nam solum labiis onorant Deum et corde sunt
 elongati; et quod deterius est, cum a Christo pascantur, erubescunt
 Ecclesiam frequentare ac eius laudibus interesse; et quod adhuc [f. 68c] 2815
 deterius est erubescunt Christi caractere uel tonsuram reddere mani-
 festam, sed eam paruificant et comam dilatant; nec minor est in
 ministerio peruersitas et abusio prelatorum, qui deserunt uel omit-
 tunt facere iustitie fructum in proprio agro, ad quem collendum sunt
 principaliter deputati, vt in proprio populo uel ecclesia, et vadunt alibi 2820
 fructificare, putentes placere Deo, si elongentur a propria vxore, ut
 alienas fecundent, et tamen sciant quod Deus gaudium sue natiuitatis
 fecit nuntiare per angelos tantum pastoribus custodientibus vigi-
 lias noctis super gregem et non extra; et ymittantur Eseu, qui patri
 quessiuit alimenta non in domo propria, sed in silua, et ideo gaudium 2825
 benedictionis omissit, sic et hii. Nec solum amitunt benedictionem,
 sed insuper maledicuntur, teste *Zacharia*, qui dicit: O pastor et idolum
 deserens gregem, etc..

In exercio sunt mendaces, quia solum exercitant in signis, vt pre-
 lati solum in conferendis externis sacramentis, vt confirmatione uel 2830
 ordine sub signo, sed non exercitabit se prelatus ad hec conferenda
 sub re signata per illa signa, ita scilicet vt in re uel spiritu, quantum
 in ipso est, confirmet aut ordinet, ita quod doctrina et exemplo
 imprimat cordibus fidelium olium pietatis et nitorem fidei et constan-
 tantiam caritatis Cristi; vel quod fideles faciat propria corpora et 2835
 corda Deo sacrificare, vt omnes sint sacerdotes, ut dicitur in *Apo-
 calypsi*. Et sic faciebant Apostoli. Ceteri uero clerici, siue canonici,
 siue capellani, etc., exercitant se in barbibus radendis, supepellicis deal-
 bandis, campanis sonandis, cereis accendendis, in cantu et organis;
 tamen in significatis horum promouendis non se exercitant, ut quod 2840
 superfluitates, scilicet, conuersatione etiam a capite, scilicet a mente,
 deponant, quod per iustitiam et innocentiam in suis operibus cande-

- ant, quod in Ecclesia Christi, scilicet, in collegio fidelium accendent plures lumine fidei et splendore vite, et ardere faciant caritate, vel pro
 2845 linguis compositis et modestis faciant sonum in auribus eorum, ita ut laudationem Dei loquantur et edificationem proximi, [f. 68d] non scurilitates, non turpitudines, non vanitates, uel quod contemplatione diuinorum et edificatione proximi faciant armoniam tam Deo quam hominibus placidam.
- 2850 Supra dictam igitur peruersitatem introduxit dracho sua caliditate tam efficaciter in populo christiano, quod a planta pedis usque ad uerticem, id est, ab infimis fidelibus, uel in clero ab hostiariis vsque ad papam non remansit in eo sanitas, sed totus fuit vlceribus plenus, et sic exinaniuit eum a Spiritu Christi, qui est spiritus uoluntarie paupertatis et humilitatis et paupertatis, etc., quod totaliter, secundum
 2855 rem, dicessit a ueritate christiane religionis. Et est illa dicessio, de qua, loquens Apostolus, ad litteram dicit quod est certum signum proxime reuellationis maximi anticristi, cum dicat quod: Quando iniquitas huius dicessionis egrederetur de medio, id est, de comuni parte
 2860 fidelium, scilicet, de toto clero, tunc reuellabitur, etc.. Et idem predixit *Daniel* sub nomine dispersionis, ubi dixit quod tunc complerentur que annuntiauerat de habominatione, quando compleretur dispersio manus (id est, cleri) populi sancti, quia per clerum, ut per manum, regitur populus fidelis.
- 2865 Qualiter autem ista dispersio spiritualis uel discessio a ueritate christiane religionis fuerit completa, sicut Scripture prenuntiauerunt, declaratur ex ipsis Scripturis, primo per ordinarias, que hoc ut plurimum dixerunt in ministerio siue spiritualiter aut figuratiue. Secundo, per extraordinarias que id predixerint ad expositionem ordinariarum, ut plurimum aperte seu literaliter etiam totam peruersitatem aduersariorum annuntiationis predicte, ac ut illem super hoc eorum confussionem. Quibus patefactis per utrasque diuinas Scripturas absque nube cognoscent uniuersi fideles quod iam non restat aliud fieri per drachonem nisi ut uolentiam suscitet oppressionem per antichristum; quod quantum adhuc distet, eisdem Scripturis erit manifestum.
 2870
- 2875 Non est tamen hic omittendum quod cum denunciatio supradicta restringat persecutionem maximi antichristi et per consequens finem mundi ad .xiiiij. centonarium, quod nunc currit; [f. 69a] non tamen ideo contradicit uel oppositioni philosophorum dicentium quod ad perfectionem uniuersi requiritur magnus annus qui ex triginta sex milibus annis solaribus constituitur, quoniam, ut dicunt, nequit in paucioribus annis compleri motus retardationis octaue spere, uel illi expositioni uerborum *Danielis* que tradit quod *Daniel* in illis uerbis:
 2880 Usque ad uespere et mane dies duo milia trecenti, expressit annos mundi a suo tempore usque ad finem temporis et initium, cui futuri

sit, scilicet, quod annum pro die sumendo, testatur expresse quod a tempore suo vsque ad finem seculi .xxiiij. annorum centenaria uoluerint. Unde, cum per historias colligi nequeat quod fluxerunt ex tunc nisi .xx. centenaria uel circiter, videtur quod si duratio seculi tribus adhuc centenariis debeat protendi finis illius, inconuenienter ad vnum centenarium restrigetur, scilicet, ad illud quod presentialiter uoluitur. 2890

Amouetur autem huius contradictio quantum ad positionem philosophorum dupliciter: primo, distinguendi de perfectione vniuersi atque dicendo iuxta principia chatolice veritatis quod termini quibus vniuersi perfectio limitatur, et non sunt necessario tales quales humana ratio coniecturat, sed quales determinat Dei sapientia secundum libitum sue uoluntatis. Quod patet ex hoc quoniam humana ratio non precedit in iudicio de cursu mundi nec per considerationem naturalium causarum siue per naturam creaturarum. Duratio vero seculi dependet inmediate a libito Creatoris qui nulla necessitate negatu, sed mera liberalitate sue uoluntatis, mundum produxit in esse, neque suam libertatem aut potentiam alligauit rebus creatis. Vnde, sicut fuit supernaturaliter operatus in mundi creatione, sic et in consumptione ipsius poterit, ut voluerit, supernaturalite operari et aliis terminis limitare perfectionem, quam humana ratio coniecturet. 2895 2900 2905

Quoniam Scriptura testatur in *Eclesiaste* quod omnium operum Dei non potest homo comprehendere rationem quantumcumque sit sapiens. Idcircho rationabiliter potest dici quod ad perfectionem vniuersi determinatam [f. 69b] a Deo in sapientia sui consilii non est necessarium quod duret mundus triginta sex millibus annis solaribus, ymo foret inter chatolicos erroneum et prophanum istud, cum Scriptura Sacra testetur aperte quod Cristus aparuit mundo in consumptione seculorum; quod esset omnino falsum, si mundus esset daturus plus quam durauerit. 2910 2915

Secundo modo poterit contradictio tolli per modum perficiendi numerum supradictum annorum possibilem Deo. Nam, si numerus predictus annorum ad perfectionem vniuersi necessarius esset ex ordinatione diuina, potens est Deus uelocitando motum orbium, adimplere numerum quantumcumque magnum annorum solarium infra breue spatium dierum aut mensium, ita quod uelocitatio motus celi et numerus dierum correspondens illi uelocitati, cresceret aut minueretur secundum diuine uoluntatis imperium. Sicut enim sub Iosue diem prolongauit et in passione sua solum eclipssauit ultra solitum nature cursum, ita tunc dies poterit breuiare. 2920 2925

Que consideratio ficta uel fabulosa foret, nisi fundaretur in sacris eloquiis. Nam quod in fine mundi uelocitari debeat vltra solitum cursum celorum motus, testantur sacra eloquia et confirmat chatolica

ratio. Dominus enim loquens de signis consumationis seculi tradit
 2930 pro signo quod: Virtutes celorum mouebuntur, nec signum nullius
 nouitatis hoc esset, nisi ultra cursum solitum mouerentur. Quod
 autem iste sit intellectus in huiusmodi verbis Domini, beatus Petrus,
 tamquam expositor verborum ipsius declaret secundo capitulo *Secun-*
de Canonice, quando dixit: Adueniet dies Domini, in quo celi magno
 2935 impetu transient; transire uero celos magno impetu nichil aliud est
 quam uelocissime rotari uel circumuolui; per diem autem Domini
 non intelligit ibi precisse diem iudicii, sed etiam totum tempus fina-
 lium signorum, quod dupliciter innotescit: primo, Petrus id subiun-
 git ibidem, dicens quod in illo die Domini elementa calore soluentur
 2940 et terra et omnia que in ea sunt exurentur, etc.. Que conflatio dicto-
 rum ante diem iudicii creditur esse fienda; secundo per morem Scrip-
 ture, nam, sicut patet [f. 69c] in eloquiis prophetarum, dies ibi fre-
 quenter sumitur pro toto tempore manifestationis excellentium
 operum Domini, quemadmodum *Ysaïas*, loquens de tempore diuul-
 2945 gationis euangelii per discipulos Christi, dicit: Eleuabitur Dominus
 solus in die illa, et ydola penitus conterentur; et paulo post: Prohiciet
 homo ydola argenti sui et simulacra auri, etc.. Simili quoque modo
Zacharias loquens dicit: In die illa erit fons patens domui Dauid inha-
 bitantibus Iherusalem in ablutionem, etc.. Simili quoque modo tam
 2950 isti prophete quam alii de die Domini loquuntur in quamplurimis
 locis. Similiter in proposito vocat beatus Petrus: Diem Domini,
 totum illud tempus in quo manifestabuntur noua et admiranda opera
 Domini consumationem significantia.

De tali uero abreuiatione in consumatione seculi fienda uidetur
 2955 *Ysaïas* expresse loqui, cum dicit: Consumatio abreuiata mundabit ius-
 titiam; de quo etiam apertius inmediate loquitur quando dicit: Con-
 sumationem enim et abreuiationem faciet Dominus Deus exercituum
 in medio terre inundans cum iustitia, hoc est, omnes vniuersaliter
 2960 comprehendens, fiat in consumatione seculi, quia in die iudicii gene-
 ralis, *Eclesiasticus* quoque dicit: Festina tempus et memento finis. Hiis
 concordat vaticinium illius Sibille, que nominatur Albunea, que dicit
 aperte quod: Tempore filii perditionis inminentur anni sicut men-
 ses, et menses vt septimana et septimana sicut dies.

De tali quoque temporis abbreuiatione uidetur loqui Dominus
 2965 quando dicit quod: Nisi breuiati fuissent dies illius non fieret salua
 omnis caro, sub quo intellectu loquitur Erithea, cum dicit: Quod
 abhominatio regnabit donec tres pedes hoc annis et semis breuiati, si
 mensuram annorum essent solitam habituram.

Ratio uero chatolica que confirmat quod tunc uelocitabitur motus
 2970 celi est congruentie non necessitatis, nam cum Scriptura testetur
 quod in consumatione per ignem conflabitur iste mundus, necessa-

rium est vt ignea virtus [f. 69d] usque ad hec infima potenter multiplicetur. Et licet posset Deus eam multiplicare sine ministerio creature, tamen si disposuit hoc fieri per ministerium creature, congruum est ut celum, quod suo motu generat ignem, supra uelocitetur et in tantum quod usque ad hoc infirma virtus eius efficaciter protendatur; iuxta quod Heritea loquens de signis consumationis dicit aperte quod tunc ignis ardebit feruentius, mutato calore. 2975

Patet, igitur, ex predictis quod cum vltimis diebus seculi debeat ultra solitum motum celi uelocitari, tunc omnis numerus annorum ordinatus a Deo pro mundi duratione complebitur. Nec obstat si non compleatur secundum mensuram annorum solitam, quia Deus in sua eternitate disponit suum opus taliter variare uel ad manifestationem potentie uel propter alium finem, quem in suo consilio statuit ab eterno. 2980 2985

Per hanc similiter considerationem libertatis diuine per quam Deus creaturis non obligatur, patet non esse mirum quod reuellauerit per *Danielem* aut alium prophetam numerum annorum durationis mundi et numerum annorum aduentus anticristi; qui tamen numeri non sub eadem mensura temporis complebuntur, nec reuellauit differentiam adimplectionis talium annorum, quoniam Deus, qui secretum suorum ministeriorum uel operum claudit quibus et quantum uult, disposuit per hoc claudere suam reuellationem usque ad tempus in quo propter electos suos statuit aperire; de cuius mirabilibus et magnificentia laudabitur ab electis in sempiternum. 2990 2995

Si uero queratur determinate notitia partis illius centenarii nunc currentis, in qua perditionis filius reuellabitur, iam non est inuenire difficile, cum ex reuellationibus particularibus que sunt extra canonem indubitanter apareat quod anni, quibus *Daniel* prenuntiat illud tempus sicut anni lunares. Quapropter, si a scolariis qui fluxerunt ab excidio Iherusalem usque ad complementum numeri Danielis dematur excrementum solarium annorum ad lunares, scilicet .xj. dies pro quolibet anno, reciperet sapiens calculator terminum prelibatum. 3000

Et insuper [f. 70a] cognoscet aperte quod si .m.m.ccc. anni expressi a *Daniele* lunares intelligantur esse, sicut et .m.cc.xc. quos exprimit, ambo numeri complebuntur infra centenarium prelibatum. 3005

Per hanc autem confirmationem exsufflatur aperte notabilis repugnantia predictorum numerorum, que fuit superius introducta, sed plenius eam tollet Agnus celestis fulgore sui luminis, cum omnia implebuntur. 3010

Cui sit laus et honor et gloria in secula seculorum. Amen.

TAULA ALFABÈTICA DE MOTS

En aquesta taula no són assenyalats els casos en què una forma idèntica es troba més d'una vegada en la mateixa línia.

És una taula de lemes o formes que no té en compte llur funció sintàctica; i així un ,alias' tant pot ésser acusatiu plural d',alius, -a, -um' com adverbí; i , -que'-conjunció es pot trobar al costat d'un ,que'-pronom relatiu.

Les formes pertanyents a la declinació o a la conjugació d'un única paraula són agrupades a continuació d'aquella amb la qual els diccionaris acostumen a encapçalar les respectives entrades; si aquesta paraula no figura en el text ací editat és col·locada dins parèntesis i escrita d'acord amb la grafia de la Baixa Edat Mitjana (,celum', no ,caelum').

El text del qual la present taula és complement ha respectat les grafies de la còpia manuscrita, i en conseqüència també són respectades ací; amb una excepció, però: no havent-hi norma (o almenys no essent-me coneguda) per a la diferenciació entre ,u' i ,v' en els escrits llatins de la Baixa Edat Mitjana, hom ha optat per no tenir en compte la dita diferència i oferir llista única de mots dels començats amb les dites dues lletres.

Si sempre cal tenir present la tirada humana a l'error, amb més raó en casos com el present; l'autor se n'excusa.

a	9, 10, 12, 14, 55, 85, 87, 131, 144, 176, 248, 249, 291, 304, 387, 442, 445, 454, 525, 634, 537, 547, 553, 601, 608, 609, 656, 681, 697, 769, 771, 778, 781, 782, 792, 812, 842, 886, 909, 911, 986, 1005, 1011, 1077, 1101, 1131, 1165, 1199, 1214, 1228, 1237, 1241, 1286, 1317, 1325, 1326, 1333, 1335, 1338, 1339, 1375, 1377, 1388, 1392, 1424, 1430, 1437, 1441, 1443, 1445, 1517, 1557, 1594, 1601, 1643, 1644, 1665, 1671, 1700, 1704, 1712, 1769, 1780, 1794, 1795, 1820, 1821, 1829, 1858, 1884, 1889, 1936, 1981, 2002, 2026, 2085, 2091, 2125, 2164, 2176, 2188, 2207, 2208, 2253, 2263, 2301, 2314, 2317, 2323, 2342, 2367, 2383, 2388, 2432, 2439, 2441, 2445, 2478, 2495, 2499, 2507, 2522, 2529, 2536, 2564, 2575, 2597, 2636, 2642, 2682, 2702, 2786, 2814, 2821, 2841, 2851, 2854, 2856, 2865, 2885, 2886, 2910, 2981, 3000, 3005	1450, 1544, 1545, 1664, 1673, 1749, 1822, 1869, 1892, 1899, 1948, 961, 1972, 1975, 1980, 2012, 2084, 2153, 2156, 2157, 2167, 2189, 2239, 22307, 2368, 2370, 2426, 2471, 2536, 2601, 2615, 2679, 2797, 2852, 2984, 2995, 3001
	abbas 2029, 2248; abbatis 2368	
	(abbreviatio) abbreviacionem 2957; abbreviacione 2954	
	(abbrevio) abbreviata 2955	
	(abditamentum) abditamento 1479	
	(abduco) abducunt 2499; abduxit 2367, 2477 abducere 2445	
	(abeo) abii 1365; abiiit 2458	
	abhominabilis 2570, 2616; abhominabile 1756	
	abhominatio 15, 1100, 1605, 1707, 1727, 1734, 1739, 1742, 2047-2048, 2168, 2170, 2683; abominatio 2967; abominacionis 534; abominacionem 985, 1004, 1700, 1732; habomintionem 1737, 1751; habomintione 2862	
	(abhominio) abominata 2057	
	(abhorreo) aborent 2056	
	(abicio) abicierunt 1795	
	(ablatio) ablacionis 1358	
ab	81, 85, 94, 07, 106, 144, 180, 237, 245, 269, 279, 303, 443, 499, 500, 515, 550, 555, 582, 591, 607, 608, 640, 682, 765, 881, 926, 1167, 1168, 1189, 1236, 1339, 1350, 1383, 1392,	

- (ablutio) ablutionem 2949
 (abnego) abnegabunt 1274
 (Abraham) Habraam 328, 381, 1165; Abrahae 1350-1351
 (abscondo) abscondisti 1083, 1790-1791
 absentia 177
 (absolvo) absoluta 748, 1228, 1656, 2237; absolutum 762-763; absolutam 784
 absolute 38, 154, 223, 233, 301, 353, 361, 369, 536, 600, 733, 804, 845, 848, 1118, 1131, 1163, 1227, 1648, 1680, 1684, 1709, 1747, 1749, 1976, 1981, 2177, 2426
 (absorbeo) obsorbendum 2476
 absque 491, 699, 704-705, 943, 1027, 1479, 1878, 2147, 1468, 2469, 2687, 2872-2873
 (abstineo) abstinete 551; abstinendum 556
 (absum) absit 291
 (abstruo) abstruunt 568
 absurde 2562
 (absurdus) absurda 1641; absurdum 2283, 2434
 (abundantia) habundantia 533
 (abundo) habundaret 663; habundare 2039; habundantis 1953-1954
 (abverso) abversativa 246
 abusio 1646, 2818; abussio 1191, 2697; abusionem 2696, 2727; abussionem 2720; abusione 2726
 (abyssus) abissum 2287
 ac 92, 166, 431, 482, 611, 1258, 1764, 1936, 2346, 2425, 2442, 2459, 2549, 2607, 2808, 2815, 2871
 (accedo) accessi 1781; accessoria 2732; accessoriis 1560
 (accendo) accendent 2843; acendendis 2839
 accidens 1982
 (accidentalis) accidentalialia 2733
 (accipio) acipit 1184, 2072, 2628; accipiebat 419; acceperunt 91; accipietis 455; accipitur 1472, 1636, 1684, 2090, 2774; acceptam 1950; acceptando 2121; acceptanda 1177; acceptande 554, 1177; acceptandum 1446; acceptandis 556; acceptor 1109; accipiendus 1376
 (acceptio) actionem 1453
 (accepto) acceptas 2444
 (accubitus) acubitu 318
 (accuso) accusaret 2193-2194
 (acerbus) acerbissimo 1892
 (acies) actie 2763
 (acquiesco) acquiescit 2516
 (actio) actionem 1517; actione 947
 activus 837, activi 838
 actus 323, 441, 2506, 2507; actum 1492; actu 1935; Actuum 557, 740, 1097, 1360, 2070; Actibus 1793, 2117
 ad 9, 21, 13, 44, 51, 52, 54, 75, 76, 94, 104, 108, 124, 127, 139, 144, 159, 161, 164, 168, 170, 189, 191, 212, 213, 217, 221, 227, 229, 256, 257, 265, 270, 290, 291, 307, 321, 322, 329, 334, 339, 347, 357, 371, 381, 394, 399, 407, 411, 418, 428, 432, 434, 457, 473, 484, 492, 516, 524, 528, 544, 557, 565, 577, 565, 577, 581, 581, 598, 616, 634, 646, 653, 657, 664, 668, 669, 676, 682, 693, 694, 700, 701, 705, 707, 708, 717, 730, 732, 738, 757, 766, 767, 768, 773, 782, 785, 790, 793, 799, 800, 814, 818, 819, 834, 835, 838, 848, 850, 865, 887, 890, 891, 893, 898, 901, 902, 909, 917, 923, 924, 931, 953, 968, 977, 984, 988, 993, 1004, 1011, 1016, 1027, 1033, 1034, 1037, 1045, 1046, 1051, 1060, 1074, 1077, 1089, 1108, 1115, 1150, 1151, 1157, 1159, 1160, 1165, 1169, 1171, 1179, 1186, 1189, 1194, 1196, 1197, 1201, 1202, 1205, 1212, 1214, 1220, 1223, 1230, 1231, 1233, 1241, 1252, 1254, 1257, 1260, 284, 1317, 1319, 1320, 1337, 1346, 1349, 1354, 1363, 1367, 1371, 1380, 1386, 1389, 1398, 1432, 1441, 1446, 1492, 1506, 1507, 1514, 1517, 1514, 1517, 1519, 1529, 1544, 1561, 1592, 1596, 1616, 1617, 1619, 1624, 1625, 1629, 1634, 1635, 1636, 1638, 1643, 1645, 1646, 1664, 1671, 1673, 1677, 1679, 1681, 1685, 1701,

- 1702, 1718, 1721, 1730, 1731, 1733, 1736, 1744, 1745, 1752, 1756, 1761, 1765, 1781, 1787, 1804, 1809, 1816, 1851, 1870, 1872, 1888, 1890, 1891, 1917, 1921, 1926, 1932, 1938, 1939, 1944, 1959, 1963, 1969, 2004, 2058, 2076, 2088, 2091, 2102, 2108, 2114, 2132, 2144, 2146, 2169, 2176, 2180, 2197, 2198, 2199, 2207, 2216, 2217, 2240, 2250, 2254, 2257, 2259, 2273, 2276, 2277, 2303, 2305, 2311, 2312, 2318, 2320, 2321, 2339, 2343, 2351, 2444, 2446, 2463, 2467, 2473, 2479, 2488, 2489, 2490, 2491, 2493, 2496, 2500, 2503, 2511, 2516, 2523, 2531, 2532, 2538, 2542, 2543, 2545, 2547, 2554, 2558, 2564, 2565, 2572, 2575, 2579, 2584, 2592, 2600, 2605, 2606, 2609, 2618, 2619, 2618, 2619, 2620, 2622, 2625, 2626, 2642, 2643, 2647, 2649, 2651, 2654, 2661, 2666, 2677, 2679, 2680, 2683, 2691, 2695, 2705, 2712, 2727, 2728, 2729, 2732, 2735, 2751, 2753, 2760, 2761, 2766, 2794, 2803, 2819, 2831, 2851, 2853, 2857, 2869, 2878, 2879, 2884, 2885, 2887, 2890, 2891, 2893, 2909, 2918, 2972, 2976, 2983, 2909, 2918, 2072, 2976, 2983, 2993, 3001, 3002
- Adam 682, 1167
- (adapto) adaptare 2203; adaptri 987; adaptate 2000; adaptatas 2009
- (addisco) addiscunt 2755
- (addo) addunt 1662; addidit 251, 354, 601, 1007; acdidit 537; addens 1571
- (adduco) aducentur 1915
- (adequo) adequetur 1289
- (adhaereo) adeserunt 957
- (adhibeo) adhibet 2298, 2645; adhibuit 1818; adhibetur 2587
- adhuc 227, 320, 656, 776, 777, 869, 1271, 1313, 1762, 2815, 2875, 2890
- (adimpleo) adimplere 2919-2920
- (adimpletio) adimplectionis 2991
- (administratio) administratio 2745
- (admirabilis) admirabili 2418
- admiratio 2188, 2193; admirationem 2360
- (admiror) admiratur 2204; admirantem 2193; admiranda 2852
- admitto 2405; admittunt 1848, 2594; admissit 2115
- (admoneo) amonuit 517; admoneat 2678; admonentur 863, 1885
- (adoro) adorent 1913
- (adquiesco) adquiescendum 546
- (adquiro) adquiretur 476; acquirendis 2676; adquiretur 476; adquirendis 2549
- (adquisitio) acquisitionem 2349-2350
- (adsum) adsunt 861; adesse 923
- (advenio) advenit 783, 1040; advenerat 656; adveniet 2934; adveniat 733; adveniret 519
- adventus 112, 117, 156, 201, 203, 206, 214, 423, 428, 531, 534, 703, 713, 786, 821, 934, 1262, 1718, 2989; adventui 710, 714; adventum 95, 152, 159, 197, 521, 524, 694, 712, 718, 1259; adventu 4, 124, 121, 1552, 1723
- (adversantia) adversantiam 250
- adversarius 416; adversarii 1694, 2277, 2284; adversariorum 2871; adversarios 1046, 1378
- adversative 252
- (adversor) adversatur 447, 452; adversantium 1049, 1399; adversantibus 1868
- adversus 861, 1342, 2071, 2270, 2275, 2328, 2395, 2725; adversa 869; adversas 2213; adversis 2760
- adulter 196; adultera 1855
- adulteratio 2506
- (adultero) adulterat 2685-2686
- advocatus 2747
- (aër) aere 1726
- (aestas) estas 1627
- (aestimo) estimat 2065
- (aetas) etas 130, 133, 671; etatem 1214; etate 673; etates 135, 668; etatum 667-668
- (aeternitas) eternitas 329; eternitatem 1356; eternitate 2983
- (aeternus) eterna 21, 2553, 2734; eterni 763, 851; eterne 212, 1259, 1975, 2670, 2709, 2739; eternam 192,

- 2531, 2554; eterno 2985; eternorum 1496; eternis 2566
 affectus 1524; affectu 2036
 (affero) afferi 1402; afferret 1422, 1527; affertur 1449; afferuntur 552
 (affirmo) affirmante 449
 afflictio 758
 Agabo 1096
 ago 1083; agat 1841; agitur 211, 1049, 1841; agenti 323; agendis 1961
 Agatha 2601
 (ager) agro 2819
 (aggrego) aggreget 2703
 (agnosco) agnoscant 2311
 agnus 3009
 (aio) ait 56, 76, 226, 295, 384, 389, 497, 1076, 1272, 1277, 1810, 1886, 1921, 1925, 1956, 1978; aiunt 1381; aisti 111
 (ala) alis 2205
 Albunea 2961
 alibi 241, 685, 2820
 alicubi 355
 (alieno) alienat 2536; alienasse 1098
 (alienus) alienas 2125, 2822
 aliquando 538, 601, 703, 853-854, 1022
 aliquantulum 1774
 aliquis 526, 619, 705, 794, 1008, 1102, 1117, 1422, 1642, 2139, 2152, 2184, 2781; aliqua 69, 277, 477, 637, 806, 842, 1010, 1185, 1186-1187, 1219, 1288, 2022, 2357, 2743; aliquod 616, 788, 1436, 1924, 2364; aliquod 97, 172, 1081, 1322, 1436, 1532, 2007, 2373, 2375-2376, 2377, 2407; alicui 751, 828, 1069, 1538, 2196, 2204, 2743; alicuius 594, 883, 949, 950, 1330, 1756; aliquem 125, 129, 175, 652, 1402, 1922, 2146, 2302-2303, 2692, 2701; aliquam 63, 157, 168, 442, 857, 1526, 1830, 2078-2079; aliquo 67, 123, 160, 269, 334-335, 641, 889, 1466, 1504, 1512-1513, 1749, 2012, 2363; aliqui 574, 987-988, 1041, 1761; aliique 2357; aliquibus 582, 601, 706, 1714, 2196, 2400
 aliter 201, 1425, 2760
 aliunde 1794
 alius 153, 154, 179, 291, 1331, 1424, 2322, 2507; alia 234, 355, 357, 443, 904, 1175, 1202, 1219, 1677, 2309; aliud 211, 274, 434, 575, 612, 615, 631, 998, 1221, 1481, 1574, 1621, 1624, 1630, 1687, 1752, 1885, 1881, 1909, 2020, 2180, 2300, 2588, 2660, 2873, 2935; alii 32, 93, 94, 1170, 1172, 1458, 1801, 1909, 1928, 1943, 1988, 2097, 2950; alium 178, 838, 1422, 2232, 2984, 2988; alio 1323, 1411, 1822, 2089, 2472, 2485, 2540; alie 135, 1450; aliorum 1812, 2200; aliarum 134, 281; alias 555, 2282; aliis 36, 155, 499, 556, 754, 755, 879, 895, 1093, 1142, 1162, 1366, 1395, 1958, 2029, 2107, 2152, 2167, 2173, 2210, 2247, 2763, 2905; alios 1248, 2211, 2573, 2767
 (allego) allegant 2375; allegaverunt 138-139; allegaret 1999; allegabantur 535; allegando 2789; allegantes 2783; allegata 1153; allegatas 1046; 2008-2009; allegatis 162-163, 791
 allegoria 1368, 1376; allegoriam 1348
 allegorice 1351, 1463-1464, 1493
 allegoricus 1331, 1420; allegorica 1330; allegorico 1339, 1356, 1374
 (alligo) allibavit 445, 2903
 (alter) alterius 278, 459, 743, 883, 1682, 1884; alterum 1825; altero 177
 altitudo 2227; altitudinis 1871
 (altus) alta 2334; altum 1969, 2047; altior 468
 Aman 1878
 (amaritudo) amaritudinem 1543
 (amarus) amarum 2260
 amator 1697; amatoribus 1873
 ambiguus 176; ambigua 2509; ambiguis 2081
 ambo 2643, 3006
 (ambulo) ambulat 2110; ambulans 2030, 2801; ambulans 2064, 2452; ambulantis 1873, 1875
 amen 3011
 amictus 1518
 (amicus) amicos 385, 386
 (amitto) amitunt 2826; anisserunt 2165
 (amo) amare 1256, 1885

- amor 978; amorem 2568; amore 922
 Amos 1812
 (amoveo) amovetur 1322, 2893
 an 278, 552, 553, 2790
 anagogice 1497
 anagogicus 1421
 (anatemizo) anatemizare 1941
 ancilla 1351
 (Andrianus) Andriani 1606, 1728
 angelus 1509, 1511, 1548; angelo 1961;
 angelum 2784; angeli 42, 46, 48,
 379, 402, 457, 461, 1508, 1537;
 angelorum 48, 438, 444, 448, 486;
 angelis 403; angelos 49, 443, 1354,
 2823
 anima 2057; animarum 1766; animas
 440, 444
 (animadverto) animadverterent 1017-
 1018
 (animalis) animale 2561
 (animus) animi 707, 1982; animo 1991,
 2215, 2326; animum 1126, 1134;
 animis 440
 (Anna) Anne 2347
 annualis 207; annualium 198; annuali-
 bus 2758
 (annuntiatio) annuntiationis 2871;
 annuntiationem 25
 (annuntio) annuntiabit 262; annuntiave-
 rat 2862
 annus 208, 2880; anni 9, 770, 783,
 1164, 1183, 1190, 1310, 1580, 1663,
 1670, 2962, 2999, 3000, 3004; anno
 19, 90, 113, 1013, 1308, 1309, 1313,
 1329, 1377, 1666, 2239, 3003;
 annum 112, 828, 2886; annorum 5,
 12, 68, 73-74, 114, 205, 218, 762,
 765, 766, 1187, 1314, 1565, 2140,
 2160, 2244, 2249, 2253, 2887, 2917,
 2918, 2920, 2968, 2980, 2982, 2988,
 2989, 2991, 3002; annos 91, 115,
 116, 118, 624, 784, 830, 831, 1161,
 1175, 1179, 1567, 1661, 1786, 2884;
 annis 611, 675, 768, 781, 1162,
 1186, 1411, 2237, 2881, 2882, 2911,
 2967
 ante 259, 341, 540, 702, 829, 831, 1044,
 1247, 1696, 2454, 2941
 antea 604
 antecedens 352
 antequam 287, 328, 520, 539
 antichristus 879, 1585; anticristus 73,
 194, 212, 579, 783, 884, 969-970,
 1302, 1564, 1753, 2170; anticristi
 4, 64, 66, 587, 721, 794, 800, 920,
 956, 966, 971-972, 977, 989, 1249,
 1552, 1570, 1702, 1705, 2252, 2877;
 anticristi 7, 13, 77, 105, 159, 201,
 357, 525, 593, 659, 787, 853, 947,
 981, 1060, 1063-1064, 1573, 1594,
 1597, 2673, 2858, 2989; antichristo
 1265; anticristo 81, 158; antichris-
 tum 972, 1002, 1025, 1596, 1707,
 2240-2241, 2254, 2874-2875; anti-
 cristum 782
 Antiochus 1666; Antiochi 1664, 1673
 (antiquus) antiqua 1462, 1483, 1561,
 1899; antiquas 1506, 2292; antique
 1558; antiquis 1557, 2185
 (aperio) aperit 190, 1952; aperuit 2208,
 2217; aperuit 1364; aperiat 1433;
 aperire 2994; aperire 657
 aperte 228, 254, 418, 479, 498, 514, 517,
 531, 543, 627, 774, 939, 1032, 1061,
 1066, 1205, 1208, 1210, 1405, 1439,
 1486, 534, 1565, 1672, 1679, 1706,
 1828, 1836, 1903, 1951, 1980, 2002,
 2016, 2241, 2266, 2515, 2572, 2608,
 2870, 2913, 2962, 2977, 3004, 3007;
 apertius 1754, 2956
 (apertio) apertionem 1410, 2187; aper-
 tum 1526, 1539
 apex 1632; apicem 2105
 Apocalypsis 818, 1239, 1410, 1507,
 2289, 2477; Apocalipsis 1301, 2236;
 Apocalypsi 996, 1281, 1565, 2836-
 2837; Apocalipsi 211, 780, 875,
 1882; Apocalypsim 1292; Opacha
 1062
 (apocryphus) apocryphe 2422, 2425; apocri-
 fas 2436; apocrypha 2432
 (apodio) apodiat 1697
 apologia 1614, 2544
 (aposiphus) aposiphe 1432
 (apostasia) apostasie 2303
 (apostolicus) apostolica 2542; apostoli-
 cum 529-530; apostolico 1538:

- apostolus 51, 59, 139, 146, 148-149, 482, 492, 495, 516, 521, 526, 543-544, 549, 689, 696, 773, 779, 823, 1028, 1061, 1073, 1212, 1216, 1220, 1349, 1720, 1752, 1810, 1822, 1840, 1886, 1888, 1917, 1926, 2043, 2269, 2497-2498, 2511, 2515, 2649, 2857; apostoli 287, 434, 452-453, 535, 693, 738, 1196, 1215, 1218, 1501, 1503, 2225, 2587, 2783, 2837; apostolo 1851, 1939, 2173, 2492, 2601, 2797, 2811; apostolum 1059, 1268, 2604; apostolorum 775, 778, 1294, 1718, 2118; apostolos 1197, 1205-206, 1474; apostolis 36, 744, 754, 1058, 1070, 1095, 1096, 1714, 2369
- apparenter 2341-2342
- (appareo) apparet 2025, 2042; apparent 2021; appareat 1993; apareat 2999; apparuit 5-6, 1285; aparuit 1843, 2913; apparuerunt 464; apparerent 520; apparuisse 1291; apparens 2352; apparenti 2315; apparentium 2589; apparentibus 574;
- (apparitio) aparitio 2020
- (appetitus) appetitu 2035
- (appeto) appetendorum 2361
- applicatio 615-616
- (applico) applicat 2735
- (apprehendo) apprehendere 120
- approbatio 1107
- (approbo) approbat 1987; approbare 1796, 1985; approbari 1106
- (appropinquo) appropinquationem 1276, 1300
- (appropinquo) appropinquat 1271; appropinquaverunt 2057; appropinquabit 882, 973, 1278; appropinquet 1262; appropinquare 1281; appropinquantibus 216
- (approprio) appropriant 2782
- apud 24, 1310, 1452, 1848, 2024, 2046, 2048, 2357, 2620, 2596; aput 401
- (aqua) aquam 424
- (Arago) Aragonum 1787
- (arbitrium) arbitrio 711
- archa 1036; arcam 1750
- archiepiscopus 2029
- (ardeo) ardebit 2978; ardere 2345, 2844
- (aresco) arescentes 507; arescentium 572
- (argentum) argenti 2947
- (arguo) argue 2269; arguebat 2480
- (argumentatio) argumentatione 1997
- (argumento) argumentant 414; argumendo 1998
- argumentum 1336, 1338, 1341-1342, 2589
- ariolus 2122
- (Aristoteles) Aristotilis 2530
- (arma) armis 22, 993, 2716, 2722
- (armo) armat 861; armaret 893
- (armonia) armoniam 2848
- (Arnaldus) Arnaldi 3
- (ars) artis 2629; artem 2576; arte 2583; artibus 1835
- (articulus) articulis 2513
- Asam 2581
- (ascendo) ascendamus 1668, ascenderunt 1137; ascendentibus 1135
- (ascensio) assensione 94
- asina 1416
- asinus 2698
- (asparo?) asparabitur 1794
- (asserto) asserit 558, 597, 1154, 1946; asserunt 845, 1270, 1949, 2373-2374; aserebat 493; asserat 242; asserere 688, 737-738, 904, 1003, 1415; asserere 360; asseri 914, 1316, 1322; asserens 8, 284; asserendo 2599
- assertio 921, 1176, 1401, 1413; assertio- nis 1536; assertioni 1057; assertio- nem 1273, 1324, 1326
- assidue 2450
- assiduitas 2465; assiduitatem 2457, 2459
- (assiduo) assiduato 1900
- (assigno) assignent 1610
- (assumo) assumere 2530
- (assurgo) assurgere 1970
- (astrologus) astrologi 2133, 2149
- (astronomia) astronomie 1179-1180, 2157
- (astronomus) astronomorum 1178
- (astruo) astruit 1824; astruunt 2720; astrunt 435; astruat 96; astruitur 635; astruebat 679; astruebat 582; astruere 612, 691, 1219, 1225

- astutia 2390; astutiam 886, 2295, 2318;
 astutie 2290; astucis 1258
 at 88
 atque 115, 906, 1933, 1948, 1961, 2317,
 2452, 2653, 2686, 1730, 2895
 atramentum 1782
 (attemptare) attemptaverunt 25; attemp-
 taverat 2143
 (attendo) attendit 1904; attendant 2375;
 attendant 1865; attendere 2376;
 attendissent 1099; attendendum 578
 (attentio) attantione 2809
 (atingo) attingere 1041-1042
 (attribuo) attribuit 495, 1163; attri-
 buunt 2780-2781; attribuebat 1835;
 attribuitur 1331, 1554
 auctor 1320, 2004
 auctoritas 79, 580, 1396, 1699, 1799;
 auctoritatis 639, 1159, 1194, 1223;
 auctoritatem 57, 581, 634, 646, 664,
 708, 738, 1334, 1393, 1549-1550,
 1562, 1806, 2484, 2789; auctoritate
 65, 98, 614, 626, 687, 862, 1048,
 1377, 1559, 1805, 1998, 2373; auc-
 totizate 865; auctoritates 1046,
 1999, 2008, 2070, 2072; auctorita-
 tum 1616; auctoritatibus 736, 855
 (auctorizo) auctorizate 865
 (audacia) audatiam 1516
 audacter 1861; audacius 2655
 (audax) audacior 1869
 audeo 125, 649
 (audibilis) audibili 1532
 (audio) audit 913; auditis 2534; audiunt
 2373; audierunt 1792; audivi 1771,
 1790; audivissent 1792; audiam
 481; audiamus 93; audieritis 871;
 audire 1104, 2331; audiri 1472;
 audiens 913; audiendo 1127;
 audientium 2512; audita 1772
 (auditor) auditores 910, 2510
 (auditus) auditui 469; auditum 2523;
 auditu 1471, 1474
 (Audrianus) Audriani 1606
 (aufero) auferetur 1591; ablata 1388;
 ablatum 14, 1595, 2164; ablati 1604
 (augeo) augeat 2703; augere 2749
 Augustinus 79, 100, 108, 128, 130, 151,
 180, 373, 390, 592, 596, 634, 646,
 647, 667, 693, 708, 1049, 1059,
 1340, 1394, 1438, 2245; Augustini
 433, 581, 671, 687, 737, 1335, 1462;
 Augustinum 102, 122, 136, 139, 148,
 155, 417
 aureus 2667; aureum 2669
 auris 1470, 1471, 1472; auri 2947;
 aurem 1364, 1474, 2464; aure 1875;
 aures 1952, 2679; auribus 2845
 (ausculto) ascolta 2463
 aut 115, 152, 157, 232, 331, 392, 398,
 408, 458, 459, 485, 498, 529, 545,
 546, 620, 638, 672, 702, 753, 783,
 791, 830, 910, 911, 940, 999, 1056,
 1072, 1088, 1112, 1163, 1452, 1513,
 1634, 1693, 1695, 1697, 1815, 1829,
 1924, 1991, 1992, 1995, 1999, 2002,
 2028, 2030, 2031, 2032, 2053, 2059,
 2104, 2124, 2127, 2160, 2182, 2184,
 2201, 2206, 2216, 2276, 2296, 2360,
 2361, 2377, 2397, 2420, 2502, 2546,
 2599, 2606, 2627, 2675, 2680, 2699,
 2714, 2745, 2746, 2748, 2752, 2759,
 2768, 2769, 2833, 2868, 2769, 2833,
 2868, 2903, 2921, 2922, 2988
 autem 20, 21, 27, 95, 111, 121, 140, 212,
 221, 261, 279, 338, 385, 386, 394,
 395, 399, 402, 406, 437, 492, 500,
 542, 549, 565, 581, 616, 680, 735,
 746, 749, 762, 823, 862, 883, 935,
 959, 964, 1003, 1115, 1250, 1306,
 1330, 1334, 1337, 1364, 1383, 1407,
 1438, 1471, 1496, 1548, 1580, 1631,
 1710, 1744, 1810, 1823, 1994, 2023,
 2024, 2027, 2093, 2144, 2167, 2171,
 2180, 2228, 2318, 2323, 2470, 2496,
 2508, 2515, 2534, 2535, 2541, 2581,
 2583, 2610, 2662, 2673, 2678, 2680,
 2738, 2802, 2865, 2893, 2932, 2936,
 3007
 (Auxitanus) Auxitanum 968
 ave 2610
 (averto) avertit 963; averterent 2523
 Babilonia 1605; Babilonis 2223
 Balaam 1416; Balaham 2122
 Baptista 1817, 1818
 (baptizo) batizati 1921
 Barach 1093

- barbarus 1919, 1923
 (barba) barbīs 2838
 bastum 2698
 beatus 1272, 1277, 1360, 1385, 1512, 2243, 2457, 2932, 2951; beatum 1935; beato 1553, 1704, 2239, 2393; beatorum 2529
 bellum 868
 bene 233, 304, 704, 2435, 1724, 1785
 (benedictio) benedictionis 2826; benedictionem 2826
 beneficium 925, 2601; beneficii 2759; beneficio 2590, 2744; beneficia 2760
 (beneplacitum) beneplacito 2201-2202
 (benignitas) benignitate 2585
 (Biblia) Biblie 2423, 2431
 (bibio) bibit 317; bibatis 2546
 (bissexus) bisesto 1662
 (blasphemo) blasfemat 1092, 1094, 2113, 2115, 2119, 2550; blasfemant 1084, 2720; blasfemaret 313-314; blasfematur 1950; blasfemantium 1090; blasfemandi 2598; blasfemando 1945; blasfemandum 2547
 blasphemia 919, 921-922; blasfemia 618, 1910, 1947; blasfemie 2596; blasfemiam 1692, 1930, 2018, 2618, 2656, 2696, 2727
 bonus 2501; bona 1132, 2778, 2779; bono 2529; bonum 543, 550, 2260, 2777; boni 2778; bone 553; bonis 1895 optimam 1123
 Booz 340, 341
 breviarium 2700
 (brevis) breviare 2925; breviati 2965, 2967
 brevis 158; breve 2921; brevem 153, 157, 714; brevissima 69
 breviter 1528
 (Burdigalensis) Burdigalensem 968
 C. 118
 (cado) cadit 2187; cadere 751; ceciderint 859
 (caelestis) celestis 962, 3009; celestes 1150; celestia 21, 1255; celestium 2035; celestibus 2567
 (caelum) celum 1525, 2975; celi 958, 959, 2921, 2934, 2970, 2980; celo 42, 46, 297, 379, 933, 946, 1517, 1913, 2740; celorum 290, 1247, 2928, 2930, 2940-2941; celis 932
 (caenobita) zenobite 1296; zenobites 1298
 (Caesar) Cesaris 1606; Cessarīs 1740
 (caeterus) ceteri 1704, 1705, 2118, 2837; cetera 61-62, 1509, 1651, 1711, 2274, 2547; ceteros 2197, 2225, 2280; ceteras 193; ceteris 465, 469, 482, 1557, 1940, 2382
 (calco) calcabit 1566
 (calamus) callamum 1782
 calculatio 1181; calculationem 2139, 2147, 2234, 2157; calculatione 2154; calculationibus 2157
 calculator 3003; calculatores 627
 (calculo) calculari 2137; calculantes 624; calcullantium 99; calculandi 2147-2148
 (calculus) calculi 2133
 (caliditas) caliditate 2309, 2850-2851
 (caligo) caligine 477
 (callidus) callidam 2295
 (calor) calore 2939, 2978
 calumpnia 1945
 (calumpnio) calumpniendo 1945
 (campana) campanis 2839
 (candeo) candeant 2842-2843
 (cano) canentis 1508
 (canon) canonis 1447; cannonis 1346; canonem 2423, 2998-2999; canone 1019, 1389
 (canonicus) canonica 962, 1185, 1187, 2608; chanonica 1386; canonici 2837; canonicē 98, 2934
 (canticum) cantico 942, 2346-2347; canticis 1496
 (cantus) cantu 2839
 (capellanus) capellani 2837
 (capio) cepi 1781; cepit 1240; ceperit 1655, 1658; cepisset 1657; capere 1290, 2341; capi 2407; captus 2399, 2404
 (capitulum) capituli 1597; capitulo 373, 780, 1020, 1394, 1510, 1589, 1667, 1675, 1678, 2256, 2933;
 (captivus) captivum 1604
 (capto) captare 2636

- caput 1779, 2019; capite 1521, 1770, 2841
(caracter) caracterem 2622; caractere 2816
(carbo) carbones 2699
(carcer) carceris 1790; carcere 1791-1792, 1867
(cardinalis) cardinales 2028
(careo) caret 2282; carebit 1629
(caritas) 975, 2566; caritatis 533, 1524, 2036, 2216, 2342, 2835; caritatem 1078, 2336, 2345, 2489, 2592; caritate 699, 1105, 1118, 2844; caritate 699, 1105, 1118, 2844
(caritativus) 2494
(carnalis) 961, 1551; carnalem 1166; carnales 507, 730, 797; carnalibus 2567
(carnalitas) carnalitatis 2671
(caro) 2966; carnis 253, 334, 730; carne 2747
(carta) cartam 1782
(cartusiensis) cartusiensibus 1785
(carus) carrissimis 754
(Casleu) 1669-1670
(Cassiodorus) Cassiodori 1462
(castitas) 975; castitatis 2037
(catalanus) chatalanus 1910
(catholice) 2381; chatolice 487, 1344, 1406, 1423, 1449, 1467, 2008, 2126, 2222, 2613, 2741, 2895
(catholicus) chatolicus 2104, 2127, 2402; chatolica 20, 968, 1251, 1419, 1431, 2439, 2507, 2508, 2510, 2928, 2969; chatolicum 1254, 1339, 1343; chatolicam 891, 965, 1342, 1375, 2438; chatolici 2506; catholicorum 2685; chatolicorum 447, 1024, 1902; catholicos 401; chatolicos 2912; chatolicas 1102, 1519, 1986, 2007; chatolicis 1375, 2506; chatoli 2615
(casus) casu 362; cassibus 359, 365, 1085
(causa) causam 1284, 1610; cause 1232, 2781; causarum 2772, 2773, 2787, 2900; causas 2203; causis 2012, 2773
(causalis) causali 1629; causalium 280
(causaliter) 1787
(causo) causatur 2529; causetur 1986
(cautela) cautellam 1260-1261
(cautus) cauta 950; cautum 1187; cautius 858
(cece) 2272
(Cecilia) 951
(cecitas) 2447; cecitatem 2467
(celebris) 1295
(celebro) celebravit 1397; celebrandam 2761-2762
(celeris) celerem 153
(cella) 1771
(centenarium) 788, 2891, 3006; centonarium 2878; centenarii 9, 638, 1043, 1217, 2996; centenario 5, 7, 771; centenaria 775-776, 1207, 2887, 2889; centenariis 2890
(centum) centorum 638
(cereus) cereis 2839
(cerno) cernitur 2570
(certamen) 1295
(certe) 415, 799, 1305, 1332; certius 1144
(certifico) certificatur 1431; certificaretur 1436; certificari 270, 275, 279
(certitudo) 2060, 2162, 2440; certitudinem 321, 591, 607, 798; certitudine 836
(certus) 1332-1333; certa 2006, 2135, 2149, 2154, 2158, 2177, 2614; certum 98, 450, 474, 554, 602, 673, 677, 1007, 1161, 1263, 1293, 1297, 1419, 1514, 1717, 1924, 2146, 2494, 2575, 2623, 2857; certam 651, 796, 809, 2139; certo 67, 388, 659, 676, 1730, 2159, 2166, 2206; certas 2137; certis 611, 2147, 2159; certior 468
(cesso) cessant 1973; cessabit 1590; cessaarent 731
(cethus) cethi 1861, 1862; ceti 1857
(cetus) 948, 952, 1543, 1545; cetui 1538; cetum 1863
(Christus) 969, 2235; Cristus 36, 41, 194, 205, 209, 224, 228, 258, 1000, 1014, 1912, 2108, 2707, 2724, 2913; Christi 5, 525, 530, 771, 781-782, 782, 888, 890, 1082, 1101, 1167, 1250, 1357, 1358, 1446, 1464, 1476, 1586, 1883, 1925, 1926, 2111, 2271, 2285, 2286, 2369, 2488, 2590, 2593, 2600, 2749, 2816, 2945; Cristi 70,

- 197, 433, 893, 922, 973, 1057, 1148, 1228, 1265, 1349, 1353, 1354, 1543, 1631, 1927, 2108, 2112, 2476, 2495, 2499, 2546, 2565, 2574, 2585, 2618, 2621, 2630, 2691, 2696, 2716, 2719, 2727, 2728, 2731, 2751, 2766, 2779-2780, 2835, 2843, 2854; Christo 568, 681, 769, 1215, 1263, 1268, 1370, 1475, 1511, 1726, 1921, 1931, 2299-2300, 2569, 2577, 2591-2592, 2596, 2598-2599, 2602, 2706, 2814; Cristo 219, 319, 1361, 1917, 2122, 2557, 2632, 2645, 2656, 2741, 2765, 2812; Christum 35, 222, 682-683, 766, 972, 1169, 1189, 1290, 1523, 1911, 2034, 2105, 2113, 2115, 2318, 2353, 2413, 2551, 2595, 2720, 2725; Cristum 2590-2591, 2609, 2611
- christianus 977; cristianus 2597, 2643; christiana 1335; christianam 965; christiano 6, 976, 979, 2626, 2851; christiano 2224; christianum 1922; christiani 525, 967, 2049; christiane 1527, 1925, 2111, 2653, 2856, 2866; christianis 2598;
- cichonia 934
- (cimbalum) cimbale 1325, 1607-1608, 1614
- (circa) circha 5, 1043, 1304, 1590, 1961, 1974, 2358, 2398, 2440, 2518, 2535; circham 8
- circiter 2888
- (circuitus) 1747-1748
- circulus 2667; circulum 2669
- circumcisio 1918
- (circumstantia) circumstantiam 405, 1516, 1630; circumstantie 179; circumstantias 299, 363, 1351; circumstantias 585-586, 639; circumstantiis 183, 1440, 1442, 1514-1515, 1994, 2323
- (circumvolvo) circumvolvi 2936
- (Cirillus) Cirilis 2571, Cirilli 2427; Cirillo 2239
- cito 537, 539, 1131, 1282, 2520
- citra 681, 778, 2369
- civilis 962
- (civitas) civitatem 1566; civitate 80, 2245
- clamo 1546; clamant 1276; clamabit 2579 clamaturus 1531
- (clamor) clamore 1535; clamores 2291
- (clamosus) clamosa 2509
- clare 475, 821, 1368, 1540, 1782, 2057; clarius 309, 1646; clarissime 513, 1614-1615, 1876, 2284
- (clareo) claret 2572; claruerunt 1296; clareat 2087
- clarus 2779; clarum 679; clari 2714; claris 2660; clarior 2369
- (claudo) claudit 189, 2992; claudunt 1246; clauserat 2209; claudat 1433; claudere 2993; clausus 1860; clausum 656; clausos 191
- (clausio) clausionem 217
- clausura 1010; clausuram 1017
- (clericus) clerici 2837; clericos 1190
- clerus 961; cleri 860, 967, 2863; clerum 2863; clero 936, 964, 2688, 2852, 2860
- (clypaeus) clipeum 873-874
- cogitatio 1489; cogitationi 1487; cogitatione 1484; cogitationibus 1482, 1488
- cogitatus 282, 1523-1524
- (cogito) cogita 1734; cogitandi 1492; cogitando 869
- (cognatio) cognationis 2694; cognationis 1896
- (cognitio) cognitioni 2307
- (cognoscibilis) cognoscibile 2182
- cognosco 332; cognoscit 946, 980; cognoscunt 955, 2532-2533; cognovi 381, 1471; cognovit 934, 935; cognoverunt 951; cognoscat 3004; cognoscetis 232; cognoscent 2873; cognoscat 1852; cognoscant 1611; cognosceres 382; cognoscerent 2378; cognoscere 235, 735, 966, 976, 1850, 2082, 2316-2317; cognoscitur 1180, 1993-1994, 2003, 2085, 2086; cognoscuntur 2054; cognoscat 2306; cognosceretur 1065; cognosci 576; cognita 2307; concognoscendi 2438
- (collectio) collectionem 2759
- collegium 1863, 2538; collegio 2843

- (colligo) colligere 110; colligi 2888; collecte 1183; colectorum 210, 211-212
- (colloco) collocavit 1038; collocabitur 1651; colocaretur 1652-1653
- colloquium 2405; colloquii 2403
- (colloquor) colloqui 2330
- (colo) colunt 2484; collendum 2819
- (Colossensis) Colossenses 1917
- colum 2699
- Columbinus 2255; Columbini 2428
- (columna) columpna 1523; columpnas 2224
- (coma) comam 2817
- (comitiva) comitivam 949
- (commemoro) commemorantur 684
- (commendo) comendat 718; commendabat 2106-2107; comendatur 2380
- (comminatio) comminatione 863
- (committo) committit 1317
- commodum 2694; comodi 2803, 2805; comodo 2693
- (commotio) comotionem 1874
- (communico) comunicavi 1784
- (communis) comunis 857; commune 307; comune 2694, 2713; communem 488, 844; communi 447, 452; comuni 439, 1299, 2693, 2859; comunes 1296; communia 802
- communiter 826-827, 2474-2475, 2647; comuniter 969, 975-976, 979
- (comparatio) comparationem 265, 1108; comparatione 945, 948, 951-952
- (comparo) comperat 2662; comparare 2081; comparetur 1646
- (compatior) compatiuntur 704; compaciendo 1148
- (compesco) compescit 910
- complementum 3001; complementi 1686
- (compleo) compleatur 2982; complebitur 1654, 1676, 1679-1680, 1684, 1690-1691, 1691, 2981; complebuntur 2990, 3006; completeretur 1688, 2861-2862, 2862; compleri 95, 1655, 1882; completi 769; completa 1171-1172, 1670, 2866; completis 2237
- (completio) complationis 2664
- (complexio) complexionis 2680
- (compono) compositum 1540; composita 2750; compositis 2845
- (compositio) compositionem 2500
- (compotum) compota 1175
- compos 1840
- (comprehendo) comprehendat 501, 824; comprehendisti 120; comprehendere 121, 2908; comprehendisse 640; comprehendens 2959; comprehendenda 474
- (comprimo) comprimantur 2768
- (computatio) computationis 1584, 1593, 2163, 2166, 2178; computatione 1174, 2158
- (computo) computare 92, 611; computetur 132, 674-675; computandi 2161
- con- 1635, 1636
- (concedo) concedebat 1940; conceditur 813, 1808; conceditur 74-75
- conceptus 168, 173, 857, 1993, 2003, 2026, 2523; conceptum 170, 1303, 1999, 2603
- (concilium) concilio 943
- (concupio) concepit 449; concipere 450
- (concludo) concludit 610, 1352, 1354, 1362; concludunt 126-127; concludebat 1014, 1244, 1373; concludebant 122, 136, 148, 155, 751, 785; concludere 1051; concluditur 199, 346; concludebatur 1399; concludi 1332
- (concordia) concordiam 1616-1617
- concorditer 728-729
- (concordo) concordat 1167-1168, 1173, 1174, 1178, 1242, 2961; concordant 2083; concordabat 1218
- (condamno) condampnat 709, 710, 1978, 2068; condampnant 2062; condampnaverunt 721; condampnent 2072;
- (condemno) condempnat 1082; condempnaverunt 725; condempnaret 1976-1977; condempnetur 2365; condempnare 25, 28; condempnantes 1303; condempnatis 2261
- (confectio) confectionem 2431
- (confero) contulit 2707; conferre 2216, 1331; conferentis 1111; conferanda 2831; conferendis 2830

- (confessio) confessione 2571-2572, 2674;
 confesione 2461
 confessor 2403
 confidentia 2586
 (confido) confidit 2592; confisus 2583
 (confirmatio) confirmationem 3007; confir-
 matione 2830
 (confirmo) confirmat 2738, 2928, 2969;
 confirmant 736; confirmabat 862;
 confirmabant 1334; confirmavit
 1942; confirmabit 854-855, 1538;
 confirmet 2833; confirmare 726-
 727; confirmari 283; confirmante
 455
 (confiteor) confiteri 2460; confitens
 2609; confitenti 2796
 conflatio 2940
 conflictus 1293, 2535
 (conflo) conflatur 2971
 (conformo) conformat 561; conformabat
 341
 (confundo) confundat 2218; confundat
 2218; confundantur 2504-2505
 (confusio) confussionem 1765, 2872;
 confusione 571
 (congrego) congregat 1912; congregaret
 205; congregatorum 205
 congrue 2009
 congruentia 2970
 (congruo) congruit 590, 1442
 (congruus) congruum 213, 591, 2974;
 congruo 1088
 coniectura 285; coniecturam 257, 267,
 669; coniecturas 627-628; coniectu-
 ris 97, 625
 (coniecturo) coniecturat 277, 2897;
 coniecturet 2906; coniecturare 673,
 2657; coniecturando 2222
 coniugatus 1929, 2397; coniugatum
 1935; coniugatos 1932
 (coniugium) coniugii 1351
 (coniunctio) coniunctionum 280-281
 (coniungo) coniungere 2697
 (conor) chonatur 1218, 1224-1225, 2294;
 conantur 610-611; chonantur 92,
 614-615, 2526; chonabatur 884,
 2290; chonabantur 756; chonatus
 615; chonati 2389
 (consanguineus) consanguineis 2479
 conscientia 2651
 (consentio) consentit 2516-2517; con-
 sentire 1457; consentientes 2335;
 consentiendum 2692
 (consequor) consequatur 1825; consequi
 641; consequens 554, 843, 1759-
 1760, 1765, 2877; consequentis
 1317; consequenda 2803; consequan-
 dam 2490-2491
 consequenter 250-251
 (conservo) conservanda 2705-2706, 2718;
 conservandis 2758;
 (consideratio) consideratio 2926; consi-
 derationem 367, 598-599, 666, 2899,
 2986; consideratione 180, 2396,
 2404-2405; considerationes 1519,
 2124, 2136; considerationibus 2125
 (considero) considerant 1869; conside-
 rant 2401; considerarent 2378;
 considerassent 1696-1697; conside-
 rare 2401; considerate 836; consi-
 derantur 1195; considerentur 179-
 180; considerata 1647; consideran-
 dum 552
 (consignifico) consignificat 1631
 (consiliarius) consiliarius 2200, 2748;
 (consilium) consilium 1469, 1793,
 2016; consilii 2910; consilio 2015,
 2199, 2458, 2984
 (consimilis) consimiles 2372
 (consisto) consistit 1948
 (consolatio) consolationis 923-924; con-
 solationem 707, 836
 (consolo) consolentur 2768-2769
 (consono) consonat 182, 1440, 1443,
 1486; consonant 1558; consonent
 552, 553; consonaret 1445, 1465-
 1466;
 (consonus) consona 220
 (consortium) consortia 2648
 (conspectus) conspectu 1362, 1913
 (constans) constantior 1867
 constanter 1861
 (constantia) constantiam 2834-2835
 (Constantinus) Constantino 1241
 (constituo) constituunt 2475; constitui
 1783, 2174; constituit 1936, 2686;
 constituitur 2881
 constitutio 2617; constitutiones 1384

- (consto) constat 243, 263, 406, 412, 578, 645, 672, 999, 1162, 1406, 1572, 1574, 1582, 2011-2012, 2049, 2126, 2591, 2593, 2610, 2642, 2654, 2731; constet 2593
- (construo) construit 2676
- (consulo) consulendo 2043
- consumatio 569, 1286, 1287, 1716, 2955; consumationis 42, 68, 356, 103, 136-137, 2929, 2977; consummationem 924; consummationi 66-67, 972; consumationem 104, 127, 1285, 1533, 2953, 2956-2957; consumatione 1290, 1685, 2904-2905, 2913-2914, 2954, 2959, 2971
- (consumo) consumabat 297; consumarentur 1688
- (consurgo) consurgant 2708; consurgens 2453
- (contemplatio) contemplationis 1135; contemplationem 1126; contemplatione 1517, 2847-2848
- contemplatiuus 837; contemplativi 838
- (contemplo) contemplantium 952
- (contempno) contempnit 2110; contempnere 1798; contempnendi 628; contempnenda 21; contempnibiles 2366; contempnibiles 2606
- (contemporaneus) contemporanei 1410; contemporaneorum 619-620
- contemptus 974, 2497; contemptum 2559-2560, 2632; contemptu 1900, 2035
- (contentio) contenrionem 2337; contentione 2340
- (contentiosus) contentiosa 2509
- (contero) conterrentur 2946; constricti 1668
- (continentia) continentiam 214-215
- (contineo) continet 561, 1567, 1580; continent 1477, 2263, 2364-2365; contineat 1449, 1484-1485, 1571; continetur 2080; contineatur 1501; continebant 2388; continebantur 1702; continebitur 1528; continentium 948-949; contentum 2654-2655
- (contingo) contingit 2095; contigerunt 1418; contigerant 1417; contingerent 1715
- (continuatio) continuationem 1633-1634
- continue 1621, 1626, 1627, 1644
- continuitas 2011; continuitatem 1622, 1625
- (continuo) continuatur 1639; continuabitur 1546
- contra 3, 22, 34, 35, 77, 356, 359, 363, 364, 530, 666, 844, 873, 1340, 1416, 1631, 2071, 2279, 2318, 2346, 2353, 2370, 2391, 2612, 2657, 2723
- contradico 1364; contradicit 760, 776, 788, 1706, 1710, 1713, 1818, 1939, 2879; contradicunt 1275, 1284, 1490; contradicebant 2016; contradicitur 1153; contradixisset 244
- contradictio 2893, 2916
- (contraho) contrahit 225; contrahere 352
- contrarius 518, 583, 709-710; contraria 194, 204, 220, 970, 978; contrarium 568, 579, 735, 778, 1057, 1059, 1062, 1261; contrario 1077, 2776, 2781; contrarii 2729; contrariorum 199; contrarias 970; contrariis 2413
- (contumelia) contumeliam 1930-1931, 2619, 2656
- (convenio) convenit 315, 323, 326, 336, 1113, 1420, 1440, 1495, 1496, 1514, 1967, 2103, 2103-2104; conveniunt 969, 1888; conveniebat 204, 334, 591; conveniat 327; convenient 1554; convenire 1352; conveniens 205, 220, 1653
- (convenientissimus) convenientissimum 662
- conversatio 960, 1522; conversationem 967; conversatione 1890, 1899, 2037, 2841
- (conversor) conversantur 954-955
- (conversus) converso 333, 377, 1310, 2777
- (converto) convertitis 2259; convertat 1987; convertant 2339; converterentur 2523
- (copia) copie 2472
- (copula) copulam 334
- (copulativus) copulativa 1599-1600

- cor 1114, 1145, 2339, 2735, 2736, 2737;
 cordis 1114, 1463, 1479, 2465; corde
 723, 1870, 2304, 2383, 2451, 2574,
 2575, 2810, 2813; corda 2836; cor-
 dibus 478, 484, 2301, 2333, 2682,
 2834
 (Corinthius) Corinthios 482, 773, 1074,
 1196, 1213, 1823, 1838, 1851, 2217,
 2649
 (corporaeus) corporeo 1968
 corpus 448, 1128, 1365, 2595; corporis
 451, 1842, 2576, 2578, 2594, 2595,
 2597, 2621, 2624, 2634, 2746; cor-
 pore 2107-2108, 2112; corpora
 2835; corporibus 440
 corporalis 1982, 2540-2541, 2590; cor-
 porale 1129; corporali 1963; corpo-
 ralium 2573; corporalibus 2014
 (correpugno) correpugnat 1445
 (correspondeo) correspondens 2922
 (corrigo) corriganur 2771
 (corrumpo) corrumpit 2678; corrumpunt
 2767
 (corruptela) coruptella 2059
 (creatio) creationem 441; creatione 2904
 (creator) creatoris 1158, 2901; creatori
 2623; creatorem 407; creatore 442
 (creatura) creature 941, 1156, 2973-
 2974, 2974; creaturam 407, 1155;
 creaturarum 489, 1158, 2900; creatu-
 ris 47, 325, 438, 445, 486, 2987
 (crebro) crebrius 1148
 (credo) credat 1905; credant 60; credi-
 di 1772; credere 431, 1319, 2552;
 creditur 1256-1257, 2586, 2941; cre-
 datur 1262-1263; crederetur 518,
 519; credendum 528, 538, 539, 548
 (crementum) camenti 2242
 (creo) creat 444; creare 441; creavit
 443; creatis 2903
 (cresco) cresceret 2922
 (culpa) culpe 1143
 (cultus) cultum 1586, 1757, 2751; cultu
 2038
 cum 14, 20, 49, 74, 92, 106, 110, 128,
 134, 158, 199, 242, 251, 259, 260,
 275, 287, 318, 328, 331, 352, 377,
 428, 496, 497, 498, 500, 507, 514,
 521, 547, 565, 569, 576, 609, 639,
 642, 658, 674, 715, 765, 769, 774,
 809, 813, 819, 820, 835, 841, 846,
 860, 871, 878, 924, 954, 977, 985,
 994, 998, 999, 1012, 1014, 1032,
 1050, 1053, 1058, 1100, 1104, 1105,
 1113, 1127, 1137, 1161, 1168, 1173,
 1174, 1200, 1218, 1237, 1242, 1292,
 1301, 1307, 1314, 1315, 1318, 1330,
 1343, 1376, 1429, 1433, 1460, 1473,
 1487, 1546, 1548, 1565, 1569, 1593,
 1582, 1595, 1619, 1636, 1640, 1653,
 1660, 1662, 1683, 1700, 1707, 1710,
 1714, 1715, 1721, 1725, 1731, 1749,
 1754, 1769, 1776, 1802, 1907, 1954,
 1962, 1975, 1977, 2050, 2051, 2065,
 2082, 2087, 2094, 2123, 2127, 2148,
 2164, 2167, 2204, 2214, 2315, 2331,
 2338, 2340, 2348, 2354, 2402, 2430,
 2457, 2463, 2480, 2482, 2504, 2515,
 2532, 2536, 2557, 2579, 2592, 2604,
 2608, 2622, 2641, 2651, 2652, 2664,
 2667, 2681, 2695, 2704, 2715, 2717,
 2729, 2738, 2808, 2814, 2822, 2858,
 2876, 2888, 2912, 2955, 2966, 2970,
 2979, 2998, 3009
 -cum (cf. nobiscum; tecum)
 (cunctus) cunctorum 1719; cunctis 879,
 1085, 1259, 1895, 1915, 1935, 2633;
 cuntis 43, 223, 2614; contis 822;
 cunctos 2371
 cur 1659, 2208
 (cura) curam 2472, 2573, 2578, 2594,
 2621, 2634; curarum 1974; curas
 2807
 (curator) curatoris 2679
 curiose 2808
 (curiositas) curiositatem 710, 2485;
 curiositate 2525
 (curo) curant 2339; curabo 2579; curent
 143
 (curro) currit 8, 2879; currens 12;
 currentis 2191, 2997
 (cursus) cursum 2925, 2927-2928, 2931;
 cursu 1041, 2899
 (custodia) custodiam 1027
 (custodio) custodierunt 934; custodi
 2465; custodientes 956; custodienti-
 bus 2823
 custos 195, 1960

- CXLIII 1666
 CXLVIII 1670
- d. 1390
 (damnatio) dampnationis 2384; dampnationem 705-706, 2382; dampnatione 2371
 (damno) dampnavit 2375, 2377, 2379, 2381; dampnare 1834; dampnaret 2369
 (damnum) dampnum 820-821
 Daniel 187, 655, 1001, 1003, 2861, 2883, 2999; Danielis 17, 658, 985, 1010, 1312, 1316, 1381, 1571, 1587-1588, 1589, 1617, 1878, 2209, 22502883, 3001; Danielelem 13, 991, 1403, 1702-1703, 2988; Daniele 75, 534, 986, 995, 1006, 1700, 3005
 David 320, 1355, 1358, 1361, 1811, 2948
 de 4, 41, 64, 80, 89, 90, 98, 105, 111, 124, 126, 130, 154, 162, 211, 240, 267, 269, 273, 274, 276, 277, 278, 284, 297, 298, 314, 417, 319, 339, 351, 368, 373, 375, 378, 384, 390, 402, 408, 432, 436, 478, 480, 482, 490, 499, 501, 583, 587, 609, 626, 628, 643, 645, 673, 687, 690, 748, 795, 798, 853, 867, 929, 960, 1003, 1006, 1048, 1051, 1061, 1082, 1092, 1093, 1097, 1112, 1114, 1116, 1122, 1151, 1161, 1162, 1164, 1168, 1201, 1202, 1213, 1216, 1220, 1224, 1246, 1251, 1272, 1274, 1282, 1292, 1332, 1335, 1340, 1351, 1361, 1363, 1370, 1371, 1372, 1376, 1377, 1432, 1437, 1456, 1458, 1482, 1498, 1509, 1512, 1513, 1515, 1517, 1569, 1588, 1597, 1600, 1607, 1614, 1626, 1630, 1649, 1656, 1690, 1705, 1724, 1725, 1742, 1817, 1826, 1830, 1867, 1882, 1886, 1909, 1915, 1916, 1951, 1957, 1966, 1995, 2020, 2022, 2026, 2027, 2029, 2052, 2956, 2058, 2072, 2074, 2094, 2100, 2107, 2112, 2117, 2119, 2122, 2135, 2136, 2161, 2163, 2188, 2194, 2245, 2248, 2250, 2253, 2263, 2275, 2338, 2355, 2380, 2393, 2394, 2396, 3411, 2415, 2422, 2423, 2437, 2512, 2524, 2534, 2545, 2547, 2582, 2584, 2585, 2586, 2591, 2599, 2607, 2659, 2703, 2705, 2718, 2719, 2743, 2747, 2776, 2856, 2859, 2860, 2862, 2894, 2899, 2929, 2944, 2950, 2954, 2856, 2964, 2977, 2994
 (dealbo) dealbandis 2838-2839
 (debeo) debet 847, 849, 1104, 1107, 1318, 1402, 1450, 1553, 1755, 1756, 1823, 1977, 1985, 2120, 2195, 2198, 2313, 2508; debent 520, 1172, 1322, 2513; debuit 2681; debeat 156, 278, 2376, 2622-2623, 2890, 2927, 2979; debebat 18, 764, 1519; deberet 2795; deberent 2434; debuissent 1797
 (debitum) debito 1071; debitis 2702
 decada 114; decadis 638
 (deceptio) deceptionis 897
 (deceptor) deceptoris 1256
 (decido) decidere 716
 (decimus) decimo 5, 7, 770; decimum 197
 (decipio) decipiendo 885-886
 (declaro) declarat 246, 258; declarabat 503, 585, 638, 647, 665, 794, 807, 826, 883, 1153, 1195, 1250-1251, 1431, 1559, 1808, 2089; declarabant 36, 494, 1306, 1328; declarabit 2013; declaret 178, 2933; declaratur 240, 252, 264, 1040, 1419, 1514, 2173, 2868; declarabitur 394, 434, 662, 989, 2387; declarari 176, 300; declaratum 825, 1325
 (decretalista) decretalistas 2372
 (Decretum) decretorum 1390
 decubitus 1772
 (dedicatio) dedicationem 1289
 (dedigno) dedignantur 2330
 (deduco) deducitur 2467; deduci 169, 717
 defectus 1611, 2120; defecto 2557
 (defendo) defendat 2704
 (defero) deferenda 2712-2713; deferendo 2268
 (deficio) deficit 1288; defecerunt 724; deficere 1455; deficeret 663
 (definio) definire 92; diffinire 611, 668; diffiniri 115; diffini 117

- (deicio) deiectus 1237
 deinde 110, 1105, 1669, 1786, 2174,
 2416-2417
 Delbore 1092
 (deleo) delebo 426
 (deliro) delilare 1991
 (delitia) delitias 797
 (demo) dematur
 demon 2716; demoni 2783; demonum
 1980
 (demonstro) demonstrare 96; demons-
 trasti 1366
 (denegatio) denegationem 351
 (denego) denegabat 255, 301, 369, 413;
 denegavit 38, 396, 397, 436, 264;
 denegaverat 149; denegare 223, 231,
 1222; denegasse 43; denegatur 106;
 denegaretur 361
 (denomino) denominetur 1749
 (denoto) denotat 1002; denotavit 1009;
 denotet 1025; denotatur 329; deno-
 taretur 364-365; denotante 1629;
 denotandum 322
 (denumero) denumerare 125
 denuntiatio 29, 64, 219, 530, 746, 787,
 1152, 1157, 1215, 1217, 1242, 1251,
 1312, 1318, 1373, 1430, 1433, 1557,
 1807, 1988, 2876; denuntiationis
 528, 756-757, 1613-1614, 1818m
 1928, 2129, 2261, 2284-2285;
 denuntiationi 1699; denuntiationem
 20, 720, 1245, 1303, 2090, 2094,
 2097, 2290; denuntiatione 1428,
 1846, 1867; denuntiationes 545,
 1902;
 (denuntio) denuntias 1240; denuntiat
 1946, 2053, 2252; denuntiant 59,
 2133; denuntiabat 1806, 1806, 1836;
 denuntiabit 1536, 1537; denuntiate
 2417; denuntiaret 1861; denuntia-
 rent 519; denuntiare 1858-1859;
 denuntiat 1809, 1847; denuntian-
 tur 2132; denuntiarum 2210; denun-
 tiandi 27, 1939, 2130, 2257; denun-
 tians 6, 161, 219, 299, 350, 399, 790,
 841, 986, 1014, 1020, 1035, 1098,
 1212, 1319, 1337, 1373, 1398, 1556,
 1681, 1762, 1796, 1801, 1837, 1843-
 1844, 1865, 1946, 1988, 2050, 2102,
 2123, 2144, 2222, 2259; denuntiantis
 27, 1378, 1380, 1759, 1908, 2130,
 2291, 2391; denuntianti 517, 538,
 1929, 1929; denuntiatum 1321;
 denuntiatum 26, 28, 2129
 (dependo) dependet 1822, 2901
 (depono) deponant 2842
 (depravo) depravatus 2206
 (deputo) deputat 2199; deputati 2542,
 2820; deputatum 1756
 (derelinquo) derelinquent 2707
 (derivo) derivari 2313
 (derogo) derogant 2706; derogare 2382
 (descendo) descendit 303; descendet
 1517; descendat 296-297
 (describo) describit 1495, 1496; descri-
 bitur 995; describitur 2456; descri-
 buntur 2543; describuntur 1282;
 descripsi 1482; descripsit 996, 1488,
 149, 1494; descripti 2285
 (desero) deserunt 2818, deseratur 2302,
 2445; deserens 2828
 (desertor) dessertores 1468
 desiderium 2191; desciderio 713, 1145,
 1496; descideria 730
 (desidero) desiderantibus 712
 (designo) designat 1474; designare 308,
 1572; designatur 573, 946, 1539,
 1745, 2166; designaretur 802
 (desum) deest 331; defuit 1799; desit
 810; deesit 835
 (desolatio) desolationis 985, 1001, 1700;
 desolationem 15, 1606, 2168; desola-
 tionem 2170
 (desolvo) desoluta 1228
 (desparo) desparata 2697
 (desperatio) desperationem 717
 (despicio) despiciunt 1922, 1938; despi-
 ciunt 2774; despiciere 1255; despec-
 te 1910; despectissimus 2229; des-
 piciendos 1948
 (destruo) destruat 2220; destruere 885;
 (detego) detegebunt 2292
 deterius 2814, 2816
 determinate 854, 1226, 1316, 1322,
 1326, 2078, 2246, 2996
 (determinatio) determinationem 2256
 (determino) determinat 72, 74, 225, 787-
 788, 2160, 2198, 2897; determinave-

- rat 350-351; determinare 799, 2145-2146, 2155; determinaverit 347; determinasset 1320, 1505; determinatur 683; determinari 682; determinata 805; determinatum 133-134, 672, 1317, 2244; determinatam 953, 2139, 2146-2147, 2234, 2910; determinato 198, 2240, 2249, 2252-2253; determinati 950, 1601; determinandi 2233
 detestabilis 29
 (detestatio) detestationem 2265, 2362
 (detesto) detestari 2681; detestatur 2068, 2504; detestantur 2066, 2067, 2442; detestaretur 1423; detestandis 2607
 Deus 47, 49, 167, 184, 368, 438, 440, 443, 448, 460, 461, 472, 482, 483, 488, 460, 461, 472, 482, 483, 488563, 747, 764, 852, 939, 1069, 1070, 1079, 1109, 1144, 1150, 1364, 1454, 1504, 1754, 1838, 1875, 1906, 1942, 1950, 1952, 1962, 2032, 2051, 2195, 2204, 2208, 2218, 2223, 2347, 2408, 3410, 2822, 2919, 2957, 2973, 2982, 2991; Dei 80, 201, 218, 329, 376, 409, 658, 747, 750, 763, 827, 885, 1027, 1033, 1036, 1051, 1157, 1436, 1451, 1157, 1435, 1468, 1586, 1642, 1753, 1757, 1793, 1799, 1809, 1977, 1880, 1907, 1941, 1949, 1976, 2023, 2041, 2049, 2080, 2192, 2207, 2245, 2202, 2414, 2481, 2483, 2484, 2524, 2672, 2756, 2856, 2897, 2908; De 2188; Deo 85, 547, 548, 553, 608, 656, 662, 812, 842, 1101, 1114, 1117, 1145, 1756, 1820, 1829, 1858, 1889, 1931, 1975, 1986, 2052, 2091, 2208, 2263, 2313, 2460, 2642, 2757, 2788, 2810, 2821, 2836, 2848, 2910, 2917, 2981; Deum 382, 485, 902, 931, 1085, 1115, 1121, 1221, 1452, 800, 2024, 2046, 2048, 2635, 2644, 2813; dii 2345, 2346
 (Deuteronomium) Deuteronomii 942, 1831, 2450
 (devenio) devenerunt 774, 1197
 (devio) deviant 2499
 (devito) devita 2498
 devote 2578; devotius 1147-1148, 1450 (devotio) devotionis 1976; devotione 1147, 2809
 (dexterus) dextera 2736; dextrum 1528; dextram 291
 diabolus 2289; diaboli 2278; diabolum 781
 dialecticus 1689
 dicatio 2693
 dico 1852; dicimus 1721; dicit 51, 53, 54, 62, 99, 105, 108, 111, 124, 140, 151, 154, 222, 242, 251, 253, 449, 500, 504, 505, 507, 511, 547, 550, 613, 614, 616, 630, 639, 696, 712, 714, 741, 761, 764, 773, 776, 778, 780, 809, 813, 819, 835, 865, 867, 868, 875, 880, 1008, 1011, 1022, 1058, 1059, 1061, 1073, 1074, 1075, 1078, 1115, 1196, 1198, 1200, 1281, 1368, 1388, 1395, 1403, 1491, 1499, 1515, 1594, 1654, 1683, 1706, 1710, 1715, 1721, 1731, 1744, 1752, 1754, 1800, 1832, 1839, 1851, 1914, 1916, 1917, 1951, 2200, 2217, 2236, 2497, 2504, 2515, 2579, 2580, 2587, 2604, 2649, 2664, 2667, 2711, 2738, 2787, 2792, 2799, 2827, 2857, 2945, 2948, 2955, 2956, 2960, 2962, 2965, 2966, 2977; dicitis 936; dicunt 39, 46, 395, 435, 728, 731, 733, 738, 749, 769, 846, 1050, 1080, 1211, 1291, 1383, 2315, 2530, 2674, 2705, 2728, 2776, 2802, 2881; dicitur 765; dicebat 986; dicebat 218-219, 299, 350, 492, 566, 581, 634, 646, 664, 687, 708, 767, 793, 803, 841, 856, 878, 884, 892, 896, 901, 903, 931, 1020, 1035, 1046, 1051, 1098, 1151, 1159, 1194, 1212, 1217, 1223, 1229, 1240, 1270, 1342, 1348, 1363, 1448, 1460, 1556, 1561, 1725, 1768, 1805, 1821, 1854, 1944, 2018, 2044, 2050, 2057, 2123, 2149, 2180, 2222, 2482; dicebant 47, 58, 67, 70, 77, 102, 159, 759, 1206, 1315, 1318, 1835, 1943, 2089, 2098, 2134, 2138, 2141, 2256, 2354; dixi 386, 387, 1359; dixit 36, 41, 45, 46, 161, 236, 239, 260, 291, 339, 373, 406, 414, 478, 481, 483,

- 496, 536, 568, 587, 597, 600, 606, 621, 649, 652, 653, 654, 674, 675, 677, 680, 815, 816, 924, 927, 942, 1005, 1122, 1155, 1204, 1208, 1220, 1405, 1632, 1679, 2118, 2281, 2411, 2861, 2934; dixerunt 29, 32, 34, 95, 271, 617, 1761, 1801, 1909, 1928, 1988, 2097, 2415-2416, 2418, 2868; dixerat 341, 342, 393, 455, 541, 560; dixerit 106, 109, 128, 353, 562, 1570; diserint 496, 508; dicet 2073; dicemus 497; dicetis 489; dic 271; dicam 385; dicamus 118, 296; dicat 247, 428, 532, 774, 1487, 1565, 1621, 2348, 2560, 2608, 2858; dicere 2216; diceret 146, 313, 1644, 1652, 1954, 2403, 2480, 2792, 2794, 2795; dixisset 110, 232, 411, 1687; dixissent 994; dicere 243, 248, 260, 348, 364, 389, 485, 1191, 1425, 1638, 1746, 1886, 2177, 2178, 2332, 2790-2791; dixisse 1658, 1667, 1713; dicitur 75, 236, 275, 328, 331, 450, 570, 640, 642, 758, 761, 1030-1031, 1309, 1389, 1460, 1467-1468, 1470, 1481, 1589, 1591, 1647, 2056, 2064, 2066-2067, 2071, 2164, 2289, 2346, 2422, 2457, 2460, 2463, 2836; dicuntur 1213; dicatur 1634, 2270, 2272, 2273, 2275, 2277, 2301; dicantur 2279-2280; dicebatur 408, 1378, 1379, 1804, 2320; dicebantur 319-320, 321; diceretur 358, 1601, 1638, 1683; dici 115, 1220, 2373, 2909; dicens 73, 182, 246, 293, 400, 557, 743, 926, 985, 1209, 1463, 1533, 1930, 2027, 2046, 2114, 2214, 2259, 2269, 2939; dicentis 70, 1083, 1100, 1335, 1793, 1883-1884, 2546; dicenti 1268, 2577; dicentem 139, 1771, 1790; dicentes 87, 747, 1304, 2775; dicentium 1418, 2879; dicendo 221, 362, 790, 958, 1337, 1398, 1464, 1681, 1808, 2068, 2144, 2895; dicto 1006; dicti 26, 1284, 2377; dicta 78, 841, 986, 1005, 1043, 1433, 1538, 1678, 2004, 2225, 2375; dictum 224, 356, 381, 411, 418, 425, 439, 693, 905, 1011, 1110, 1224, 1276, 1580; dictam 1700, 1737, 2457, 2540, 2662, 2797, 2850; dicte 534; dictis 1218, 1373, 1579, 1697; dicturus 383
(dictio) dictiones 1637
(dicto) dictat 856, 1991; dictet 915
dies 15, 51, 58, 142, 423, 425, 430, 504, 511, 514, 519, 824, 829, 830, 1013, 1208, 1216, 1306, 1310, 1313, 1329, 1567, 1602, 1618, 1626, 1640, 1644, 1660, 1682, 2155, 2174, 2884, 2925, 2934, 2942, 2963, 2965, 3002; diei 103, 397, 429, 510, 694, 699, 700; diey 393, 566, 1620; diem 19, 356, 358, 436, 493, 521, 527, 531, 538, 703, 739, 795, 800, 810, 813, 817, 1309, 1376, 1718, 2924, 2936, 2937, 2941, 2951; die 41, 90, 111, 375, 378, 390, 402, 436, 453, 697, 1307, 1311, 2459, 2461, 2580, 2886, 2939, 2946, 2948, 2950, 2959; dierum 76, 209, 218, 1711, 2159, 2921, 2922; diebus 422, 426, 1199, 1273, 1308, 1857, 2456, 2979
diffamatio 2352; diffamationibus 2413-2414
(diffamo) diffamentur 2363; diffamaretur 2394; diffamarentur 2387-2388; diffamari 2392-2393, 2420
differentia 838; differentiam 279, 1568, 1912, 2990-2991; differentias 836, 1448, 2685
(differo) differt 1286, 1821; differant 1824-1825; differtur 1650
(difficilis) difficile 2998
(diffido) diffidendum 2545
(digitus) digiti 630; digitos 99, 630
(dignitas) dignitatis 1452
(digno) dignaretis 340
(diiudico) diiudicare 959
(dilato) dilatant 2817
(dilectio) dilectionem 2751
diligenter 179; dilligenter 142, 1696, 1987; dilligentius 1257
(diligentia) dilligentia 1105, 2808; dilligentie 941
(diligo) dilligunt 2595; dilexi 2460
(diluvium) diluvii 429; diluvio 2094; dilluvio 1179

- dimidius 1580; dimidium 1567, 1569; dimidiam 1578; dimidi 1565; dimidio 74, 1590
 (diminutio) diminutionem 1280
 (dinumero) dinumerare 649
 (diocesis) diocesi 2753
 directe 568, 1081, 1218, 1224, 1242, 1267, 1402-1403, 1824, 1911, 2729; directius 1465
 (directio) directionem 191-192
 (dirigo) dirigeret 1089; dirigitur 2440
 (diruo) diruit 2558; diruere 2223
 (discedo) discedit 2495; discedunt 2574, 2603; dicessit 2856; discedere 2002-2003; discedant 2636; diceret 1198; dicedendum 2564
 discessio 524, 2519, 2569, 2865; dicessio 2856; dicessionis 2859; discessionem 2496
 disciplina 200, 2498, 2499-2500; disciplinam 1953
 (discipulus) discipuli 453; discipulorum 271, 1513; discipulis 36, 86, 256, 375, 380-381, 383, 392, 482-483, 559, 609; discipulos 266, 2945; discipulis 1136-1137
 (disco) didicit 16; discat 1392; discant 1076, 1077, 1456; disceretur 86; didicerit 2782; discende 1695; discenda 991
 (discontinuo) discontinuaret 2001
 disconvenientia 2697
 discordia 2088
 (discordo) discordat 1176; discordant 1558-1559
 discrepantia 1607
 discretio 856, 2376; discretionis 1996, 2670, 2791; discretione 632, 2058
 discretus 2023, 2794; discretum 2062; discretorum 2424-2425; discretos 2063
 (discurro) discurrit 473, 1986
 (discursus) discursu 2555
 (discussio) discussionem 540; discussione 2509
 (discutior) discuti 1105; discussum 546; discussis 1698
 (disgregatio) disgregationis 215
 (disgrego) disgregandum 213
 (dispenso) dispensare 359; dispensandi 361, 363, 366
 (disperdo) dispersit 317
 dispersio 2862-2863, 2865; dispersionis 2861
 disponentia 1149
 (dispono) disponit 2983; disponunt 814; disposuit 876, 2974, 2993; dispositus 977
 (dispositio) dispositionibus 1112, 1114
 disputatio 2507; disputationem 2515
 (disputo) disputant 2535; disputare 2213; disputatur 2512; disputando 2215
 (disquiro) disquirent 2752
 (disseco) dissectorum 2425
 dissectio 522
 (dissensio) dissensionis
 (dissimilis) dissimiles 2063-2064
 (dissolvo) disolvetur 1794-1795
 dissonantia 1578, 1645; dissonantiarum 1612; dissonantias 1611
 (dissono) dissonat 1562, 1576, 1584, 1593, 1598, 1603, 1618, 1660, 1663, 1672, 1575, 1727, 1739, 1742; dissonant 1703; dissonent 553, 554
 (dissuado) dissuaderis 2405
 distantia 68, 566, 577, 806, 2137; distantiam 698, 966
 (distinctio) distinctionis 1238; distinctione 1394;
 (distinguo) ditinguitur 2167; distinguuntur 2159; distinguere 1066; distinguendi 2894
 (disto) distat 695; distant 1923; distet 2875
 distractio 1974; distractionem 2485, 2540
 (distraho) distrahantur 2471-2472; distracta 1121
 (distribuo) distribuit 839, 1074, 1412; distribuendum 2761
 diu 1900, 2209
 (diversitas) diversitati 1545
 (diversus) diversa 1382-1383; diversorum 954; diversis 25-26, 80, 327, 828, 954
 dives 2748

- (divinus) divina 79, 193, 833, 1632, 1850, 1904, 1965, 1978, 2091, 2103, 2300, 2316, 2430, 2919; divinum 1500, 2448; divinam 44-45, 49, 56, 1939, 1949, 2109, 2162, 2186, 2293, 2358, 2442, 2468; divino 203, 2752; divini 863, 2446; divine 467, 470-471, 866, 1134, 1535, 2079, 2084, 2087, 2105, 2110, 2267-2268, 2325, 2358, 2409, 2923, 2986; divinorum 2320, 2848; divinarum 2469; divinas 2264, 2470, 2872; divinis 2081, 2101, 2106, 2806;
- (divulgatio) divulgationis 2944-2945; divulgationem 2658
- (divulgo) divulgat 2421-2422; divulgatis 2018-2019; divulgavi 1784, 1787; divulgavit 23; divulgetur 2365; divulgandi 1789
- (do) dat 180, 1060, 1061, 2597, 2625; dabat 1459; dedit 318, 319, 1959, 2113, 2114, 2117, 2551, 2600, 2709; dederunt 1502; dedit 318, 319, 1959, 2113, 2114, 2117, 2551, 2600, 2709; dabit 2578; dare 2348; dabitur 558, 1855; dedi 1269, 1309, 1365; dederit 576; data 349, 1810; dato 698, 794, 1312; datum 1860, 2653; daturus 391, 1538, 2914; daturis 366
- (doceo) dicet 531, 808, 1066, 1210, 1689, 1767, 1822, 1980, 2241; doceat 1291; docebant 1833; docuit 1123; docebit 261; docere 2051, 2654; docuisset 1957; docetur 228; docentur 2459; doceatur 2007; doceri 2051; docens 1439; docendi 1938; docende 1695
- doctor 1476, 2068; doctoris 2059; doctorem 1469, 1936, 2068; doctore 2086; doctores 1425, 2030, 2032, 2075, 2232, 2270, 2275, 2279, 2312, 2315, 2316, 2319, 2320-2321, 2448, 2482, 2520; doctoribus 2309, 2322; doctorum 728, 1295, 1762, 2142, 2199, 2324, 2520;
- doctrina 201, 378, 1252, 1255, 1335, 1933, 2052, 2524, 2634, 2833; doctrine 658, 1037, 2059-2060, 2079-2080, 2084, 2277, 2517, 2632, 2645, 2667; doctrinam 530, 889, 1855, 1911, 2088, 2399-2400, 2550, 2551; doctrinas 193, 1037; doctrinis 2484
- (doctus) doctior 2369
- documentum 1436; documenti 1367; documenta 982, 1455, 2357, 2363, 2367, 2392, 2709; documentis 1367, 2077
- (dolo) dolanda 2627
- dolose 513
- (dolosus) dolosa 2725
- (dolus) dolo 2278
- domesticatus 1872
- (domesticus) domesticis 424, 1895
- domicellus 2700
- dominium 980-981
- (domino) dominantur 979
- dominus 106, 254-255, 281, 292, 298, 304, 346, 350, 353, 391, 395, 401, 405, 410, 414, 418, 421-422, 428, 435, 477-478, 559, 560, 617, 780, 958, 964, 981, 989, 1021, 1032, 1363, 1701, 1728, 1729, 1736, 1743, 1747, 1816, 1887, 2235, 2348, 2480, 2738, 2799, 2929, 2945, 2957, 2964; Domini 51, 58, 94, 131, 142, 145, 152, 156, 265, 299, 386, 493, 504, 505, 511, 515, 519, 524, 527, 539, 561, 566, 614, 695, 697-698, 703, 711, 713, 718, 739, 937, 938, 982, 1003, 1369, 1712, 1721-1722, 1723, 1791, 1795, 1852, 1855, 2190, 2334, 2932, 2934, 2936, 2939, 2944, 2950, 2951, 2953; Domino 287-288, 454, 880, 1011, 1100, 1121, 1137, 1916, 2299; Dominum 1053, 1310, 1362, 1713, 1886, 2583; Domine 87, 266, 271, 276, 292, 296, 761-762, 809-810
- domus 1027, 1033, 2454, 2746; domui 2948; domum 294, 1024; domo 2452, 2453, 2610, 2825
- donec 2967
- donum 454, 1500, 1821, 1915; dono 1072, 1504, 1821; dona 1074, 1824
- (dormio) dormiens 2452; dormientes 1191; dormientibus 505
- dorsum 1773

- draco 2289, 2342; dracho 2333, 2343, 2356, 2372, 2383, 2425, 2470-2471, 2476, 2496, 2536, 2850; drachonis 2288, 2374, 2389, 2800; draconis 2329; drachonem 2874; drachone 2314
- (dubium) dubis 2388
- ducenti 9
- (duco) ducere 2604
- (dulcedo) dulcedine 2038
- (dulcis) dulce 2260; dulcissimus 1541
- dum 180, 1773, 1778, 2793
- duo 209, 433, 523, 526, 704, 898, 906, 919, 1173, 1230, 1237, 1534, 1640, 1660, 1682, 2134, 2446, 2475, 2496, 2884; duorum 177, 199, 735; duobus 468, 885, 1275, 2294, 2297, 2298, 2477, 2620; duos 2414
- duplex 752, 1119, 1305, 1622; duplici 2322
- dupliciter 240, 494, 647-648, 664, 1223, 1400, 1628-1629, 1944-1945, 1989, 2131, 2180-2181, 2894, 2938
- duratio 681, 686, 2889, 2900; durationis 624, 798, 1287, 2988; durationem 611; duratione 2981
- dure 297
- (duro) duravit 1272, 1292; durabit 1573, 1648; durare 1271; duret 768, 2911; duraret 1656-1657; duraverit 2915; duraturum 1291
- (dux) duci 1093
- (Dyonisius) Dionisius 1498
- e 333, 377, 1310, 2777
- ebdomada 114; ebdomade 207; ebdomadaram 198; ebdomadis 1590
- ebdomadalis 1314-1315
- ecce 272, 1359, 1482, 1668
- ecclesia 433, 767, 931, 971, 1188, 1349, 1435, 1446, 1586, 1949, 2121, 2210, 2293, 2369, 2377, 2379, 2424, 2436, 2767; ecclesia 827, 983, 1249, 1450, 2375, 2718, 2719, 2778, 2820, 2843; ecclesie 210, 452, 552, 656, 844, 853, 876, 880, 881, 882, 888, 896, 919, 940, 957, 1006, 1015, 1022, 1055, 1063, 1101, 1292, 1301, 1353, 1367, 1411, 1509, 1527, 1551, 1916, 1940, 1987, 2027, 2142, 2195, 2201, 2369, 2435, 2629-2630, 2641; ecclesie 11, 16, 892, 1031, 1283,, 1384, 1917, 1941, 2640, 2695, 2703, 2705, 2707, 2716, 2717, 2721, 2728-2729, 2731, 2732, 2749; ecclesiam 885, 1184, 1431, 1984, 2120, 2286, 2476; ecclesiam 1190, 2701-2702, 2704, 2777, 2815 ecclesiarum 2478; ecclesiis 2760 (Ecclesiastes) Ecclesiaste 2064, 2214; Ecclesiaste 758, 2736, 2907
- ecclesiasticus 2636, 2960; ecclesiastica 1498-1499 ecclesiastico 1978-1979, 2807
- eclipses 1182, 2133; eclipsium 2150 (eclipso) eclipsavit 2924
- (edificatio) heduificationis 1263; edificationem 2846; edificatione 2848 (edificativus) edificativa 2508 (edifico) edificat 907; hedificantur 2654; edificabitur 2651; edificet 2558; hedificantis 2037
- (editio) editiones 2051; editionibus 1881
- (edo) edidit 188; editum 2370; edite 2423, 2430
- (effectus) effectum 1180-1181, 1233, 2781; effectibus 2203
- (effero) ellatus 2502; ellati 2503
- efficax 615, 1254; efficacissimam 2362
- efficacia 2648
- efficaciter 911, 1889, 2267, 2442-2443, 2647, 2851, 2976; efficacissime 2678
- (efficio) efficitur 2494, 2501; efficiuntur 2757; efficiatur 898; efficeretur 1033
- (egenus) egenis 2761
- ego 111, 121, 325, 328, 425, 640, 926, 1355, 1364, 2226, 2228, 2578, 2579, 2705; mihi 340, 809, 1783, 2208; michi 811, 835, 1364, 1366, 1471, 1771, 1773, 1775, 1779, 1790, 2224, 2337, 2405, 2406, 2480, 2799; me 292, 340, 481, 1369, 1773, 1777, 1780, 1788, 2208, 2210, 2484, 2579, 2580, 2581;
- (eger) egri 2634; egro 2642; egrum 2635

- (egredior) egredietur 2859; egressus 2265, 2294, 2300, 2306, 2362, 2413, 1861, 1866-1967 2448, 2450, 2491, 2492, 2548, 2586, 2617, 2636, 2637, 2676, 2923, 2929, 2957, 2958
- (egroto) egrotare 2055
- (Egyptus) Egipti 463; Egipto 1412
- (eicio) eice 2272
- (elatio) ellationis 1874
- (electio) electionis 1499, 1740; electionibus 2689; electionibus 2689-2690
- (elementum) elementa 2939
- (elevo) elevabitur 2945; elevetur 1964
- (eligo) elligit 2198-2199; eligunt 2701; elligunt 2717; ellegit 1932, 2218; ellegerat 1088, 1123; elligentes 2690; electorum 40, 834, 842, 1720; electis 39, 75, 190, 255, 392, 424, 430, 436, 493, 499, 500, 515, 559, 702, 805, 822, 824, 1040-1041, 1914, 2995; electos 188, 205, 818, 848, 1038, 2092, 2994; elligendi 2634
- (elongo) elongentur 2821; elongati 2814
- (eloquium) eloquio 203, 1253; eloquia 629, 1384, 1404, 2810, 2928; elloquia 2464; eloquiorum 181-182, 1106, 1341, 1401; eloquiis 1419, 2527, 2927, 2942; eloquis 1642
- (eluceo) elucere 2078
- (elucido) elucidat 1091
- (emergo) emergunt 2357; emergit 8; emerterint 526
- eminenter 2325
- (eminentia) eminentie 1871
- (emineo) emineat 2556
- (emulatio) emullationis 1875
- (emundatio) emundationem 1664-1665, 1673
- (enigma) enigmatis 1010
- enim 82, 85, 86, 110, 112, 141, 142, 231, 233, 236, 242, 268, 273, 319, 379, 388, 439, 456, 487, 496, 497, 507, 561, 599, 618, 641, 650, 653, 662, 669, 675, 696, 704, 795, 814, 838, 856, 872, 884, 928, 938, 955, 969, 986, 1007, 1056, 1108, 1127, 1228, 1229, 1269, 1277, 1332, 1371, 1402, 1433, 1460, 1515, 1561, 1613, 1652, 1683, 1704, 1708, 1721, 1746, 1839, 1857, 1858, 1862, 1925, 1945, 1950, 1962, 2016, 2033, 2062, 2107, 2156, 2265, 2294, 2300, 2306, 2362, 2413, 2448, 2450, 2491, 2492, 2548, 2586, 2617, 2636, 2637, 2676, 2923, 2929, 2957, 2958
- enormis 921; enormem 1930
- (ensis) ensem 2699
- episcopus 2029; episcopis 358, 361, 366, 1940, 2029
- epistola 108, 124, 139, 151, 541, 544, 773, 968, 1075, 1273, 1277, 2538; epistolam 57, 76; epistolis 549, 2276
- equestris 1606, 1728
- (equitas) equitate 2400
- (equus) equus 2698
- era 1176
- erga 1122
- ergo 77, 143, 219, 273, 346, 415, 525, 717, 774, 785, 815, 819, 820, 841, 1188, 1212, 1240, 1315, 1426, 1678, 1865, 1938, 2048, 2176, 2204, 2641
- (erigo) arexi 1777; erigentur 1524
- Erithea 2966
- (erro) errat 224, 1223, 2121; erratis 1944, 1989, 2018, 2259; eratis 161, 790; erraret 1140; errare 2536
- (erroneus) erronea 30, 35; erroneum 1068, 1108, 2407, 2912; erroneam 721; erroneas 567; erroneis 1054-1055
- (error) horror 2068; erroris 164; errorem 400, 437
- (erubesco) erubescit 2816 erubescunt 2814; erubescere 2665
- (erudio) erudiens 1953; eruditi 1179
- (eruditio) erudictio 1396-1397
- (erumpo) erumpent 1602
- (eruo) eruam 2581
- es 1355, 2480
- Esau 2537; Eseu 2537
- (esca) escam 1269, 2055, 2057
- Esitium 124, 139; Essicium 108
- essentialis 1767; essentialia 2734
- et 11, 14, 21, 22, 30, 31, 32, 34, 36, 42, 44, 61, 64, 65, 74, 75, 83, 96, 97, 99, 111, 171, 177, 179, 180, 182, 185, 190, 194, 195, 196, 206, 210, 215, 218, 220, 223, 227, 240, 241, 261, 268, 270, 272, 281, 290, 291, 293, 295, 297, 298, 305, 306, 307, 309,

312, 317, 318, 320, 325, 326, 336, 356, 358, 360, 375, 377, 378, 383, 390, 393, 397, 400, 402, 426, 430, 434, 443, 445, 450, 453, 454, 455, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 474, 475, 477, 482, 489, 490, 496, 507, 508, 514, 522, 525, 533, 540, 549, 550, 551, 553, 555, 556, 560, 563, 567, 570, 571, 572, 575, 577, 578, 583, 585, 597, 599, 601, 621, 638, 644, 647, 655, 671, 690, 699, 706, 711, 712, 716, 717, 718, 721, 726, 731, 736, 754, 759, 766, 775, 781, 800, 810, 813, 815, 817, 819, 837, 839, 844, 854, 856, 858, 871, 872, 889, 897, 898, 904, 908, 912, 914, 917, 920, 923, 929, 934, 935, 937, 939, 942, 943, 945, 951, 962, 967, 968, 969, 970, 971, 974, 975, 978, 980, 981, 990, 1000, 1001, 1005, 1010, 1017, 1023, 1025, 1036, 1048, 1049, 1054, 1059, 1061, 1064, 1065, 1067, 1073, 1078, 1081, 1082, 1084, 1094, 1090, 1092, 1093, 1096, 1097, 1100, 1104, 1105, 1106, 1116, 1120, 1122, 1124, 1125, 1128, 1132, 1136, 1137, 1139, 1141, 1143, 1145, 1146, 1147, 1148, 1155, 1165, 1167, 1170, 1182, 1184, 1190, 1191, 1195, 1197, 1199, 1201, 1204, 1208, 1217, 1221, 1231, 1234, 1236, 1237, 1238, 1247, 1248, 1250, 1254, 1255, 1257, 1258, 1273, 1275, 1278, 1279, 1282, 1286, 1294, 1295, 1296, 1297, 1299, 1303, 1310, 1329, 1330, 1339, 1345, 1351, 1353, 1362, 1365, 1366, 1369, 1371, 1387, 1391, 1395, 1396, 1401, 1404, 1407, 1408, 1411, 1417, 1420, 1421, 1422, 1433, 1434, 1437, 1440, 1441, 1442, 1450, 1454, 1456, 1461, 1462, 1466, 1469, 1470, 1475, 1477, 1482, 1484, 1487, 1492, 1493, 1494, 1500, 1509, 1516, 1519, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1530, 1531, 1533, 1537, 1545, 1546, 1547, 1549, 1552, 1565, 1567, 1571, 1574, 1578, 1580, 1587, 1589, 1590, 1600, 1602, 1605, 1614, 1617, 1620, 1622, 1624, 1627, 1630, 1634, 1638, 1639, 1640, 1641, 1645, 1651, 1657, 1661, 1664, 1667, 1669, 1670, 1676, 1678, 1679, 1682, 1686, 1688, 1690, 1692, 1704, 1711, 1716, 1754, 1759, 1766, 1770, 1771, 1773, 1775, 1778, 1780, 1781, 1782, 1795, 1797, 1811, 1812, 1816, 1822, 1825, 1831, 1833, 1834, 1835, 1841, 1842, 1849, 1855, 1856, 1857, 1858, 1861, 1863, 1866, 1867, 1868, 1870, 1871, 1873, 1874, 1877, 1878, 1879, 1890, 1895, 1898, 1899, 1900, 1901, 1905, 1911, 1913, 1916, 1918, 1919, 1920, 1923, 1927, 1931, 1932, 1933, 1935, 1936, 1940, 1941, 1942, 1945, 1952, 1955, 1957, 1958, 1960, 1962, 1963, 1972, 1974, 1983, 1986, 1987, 1990, 1994, 1995, 2006, 2007, 2008, 2010, 2011, 2013, 2015, 2029, 2030, 2032, 2035, 2045, 2046, 2051, 2057, 2061, 2063, 2068, 2069, 2074, 2075, 2077, 2078, 2081, 2083, 2085, 2095, 2102, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2116, 2117, 2118, 2119, 2122, 2129, 2135, 2136, 2148, 2153, 2156, 2158, 2159, 2163, 2166, 2167, 2169, 2171, 2173, 2185, 2186, 2187, 2202, 2205, 2210, 2214, 2218, 2219, 2229, 2233, 2241, 2242, 2250, 2257, 2260, 2257, 2260, 2262, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2270, 2271, 2274, 2278, 2279, 2280, 2289, 2291, 2296, 2302, 2308, 2309, 2316, 2321, 2325, 2326, 2328, 2330, 2333, 2335, 2338, 2339, 2340, 2341, 2351, 2353, 2355, 2365, 2366, 2372, 2377, 2379, 2383, 2389, 2393, 2304, 2305, 2400, 2405, 2406, 2409, 2413, 2414, 2416, 2418, 2419, 2426, 2427, 2428, 2433, 2434, 2442, 2451, 2453, 2454, 2456, 2463, 2465, 2466, 2475, 2478, 2479, 2481, 2484, 2486, 2487, 2494, 2498, 2502, 2503, 2505, 2508, 2509, 2514, 2518, 2520, 2521, 2523, 2529, 2530, 2531, 2535, 2536, 2537, 2544, 2547, 2548, 2551, 2554, 2557, 2561, 2562, 2567, 2570, 2571, 2572, 2579, 2580, 2581, 2585, 2588, 2594, 2595, 2605, 2612, 2632, 2634, 2635, 2640, 2644, 2647, 2648, 2652, 2655, 2656, 2661, 2663, 2665, 2666,

- 2668, 2669, 2673, 2674, 2686, 2688, 2693, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2703, 2704, 2706, 2708, 2712, 2715, 2717, 2718, 2720, 2721, 2722, 2724, 2726, 2730, 2732, 2733, 2734, 2737, 2741, 2743, 2748, 2750, 2751, 2754, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2765, 2866, 2772, 2774, 2775, 2776, 2777, 2788, 2795, 2802, 2804, 2806, 2808, 2809, 2811, 2813, 2814, 2815, 2817, 2818, 2820, 2822, 2824, 2825, 2826, 2827, 2833, 2834, 2835, 2837, 2839, 2842, 2844, 2845, 2846, 2848, 2854, 2855, 2856, 2860, 2877, 2884, 2885, 2896, 2904, 2905, 2912, 2922, 2924, 2928, 2940, 2946, 2947, 2952, 2957, 2960, 2963, 2967, 2973, 2975, 2989, 2992, 2994, 3004, 3005, 3011, 3503
- etc. 71, 100, 107, 223, 233, 251, 255, 276, 293, 204, 340, 396, 427, 436, 456, 479, 502, 543, 630, 741, 943, 1083, 1125, 1136, 1199, 1362, 1365, 1366, 1369, 1463, 1464, 1488, 1534, 1647, 1663, 1717, 1663, 1717, 1723, 1732, 1751, 1839, 1879, 1917, 1953, 1983, 2080, 2115, 2155, 2251, 2271, 2272, 2273, 2279, 2337, 2412, 2458, 2518, 2615, 2638, 2800, 2828, 2837, 2855, 2860, 2940, 2947, 2949
- etenim 532
- etiam 23, 103, 133, 287, 308, 322, 370, 372, 440, 470, 489, 491, 577, 606, 795, 802, 902, 904, 925, 929, 973, 982, 1031, 1064, 1067, 1077, 1101, 1118, 1130, 1166, 1171, 1178, 1185, 1241, 1244, 1292, 1294, 1339, 1346, 1420, 1443, 1455, 1506, 1632, 1662, 1720, 1902, 1934, 1937, 1953, 1955, 1976, 2008, 2013, 2055, 1069, 2117, 2233, 2307, 2316, 2331, 2529, 2549, 2564, 2565, 2570, 2601, 2695, 2706, 2785, 2792, 2841, 2870, 2937, 2956
- etsi 747
- (eucharistia) eucharistiei 2514-2515
- (Eusebius) Eusebii 2427
- (Eustachius) Eustachio 2106
- (evacuatio) evacuabit 83; evacuetur 1977
- (evado) evassisset 2407-2408, 2408; avadendum 144-145, 694, 700, 705, 850-851; evadanda 1731
- (evanesco) evanescat 2303; evanescant 2333
- evangelicus 2281; evangelica 1252, 1516, 2007, 2052, 2123, 2710; evangelicum 2561; evangelice 1255, 1299-1300, 2278, 2282, 2669; evangelicam 1274, 1298, 2559, 2723; evangelicarum 2266; evangelicas 2264
- evangelium 111, 918, 1222, 1891, 1896; evangelii 1892, 2542, 2548, 2550, 2945; evangelii 2562; evangelio 871, 2117
- (evangelice) avangelice 1766
- eventus 1093, 1829, 2150; eventum 2146; eventu 2166; eventibus 2159, 2167
- (eversio) eversionis 1735, 1741; eversioni 987; eversione 1705
- (everto) evertendum 1034
- (evidenter) evidentius 1266; evidentissime 1035
- (evidentia) evidentiam 164
- (evito) evitandam 2618
- ex 28, 93, 155, 199, 202, 346, 434, 449, 485, 493, 513, 548, 566, 720, 775, 786, 883, 904, 928, 1035, 1041, 1053, 1054, 1071, 1072, 1101, 1110, 1118, 1139, 1158, 1159, 1239, 1244, 1250, 1299, 1373, 1380, 1421, 1422, 1481, 1490, 1498, 1507, 1511, 1514, 1548, 1550, 1579, 1622, 1678, 1691, 1714, 1759, 1763, 1768, 1805, 1845, 1850, 1880, 1907, 1913, 1991, 1994, 1995, 2003, 2012, 2044, 2057, 2129, 2130, 2176, 2199, 2201, 2249, 2284, 2324, 2351, 2404, 2429, 2455, 2477, 2585, 2639, 2657, 2687, 2688, 689, 2708, 2780, 2788, 2800, 2801, 2867, 2880, 2888, 2898, 2918, 2979, 2998
- (exaltatio) exaltatione 947-948
- (examino) examinari 1105
- (exaudio) exaudiam 2579
- (excaeco) excecantur 2727; excecati 722
- (excedo) excedat 1318
- excellenter 408, 2358, 2380

- excellentia 1456; excellentie 490; excellentiam 337, 1354
 (excello) excellentium 2943
 (excidium) excidio 3001
 (excludo) excludebat
 excrescentia 3002
 (excusatio) excusationem 1045
 (excuso) excusare 792
 exemplum 1459, 1481, 1498, 1507, 1960, 2027, 2601, 2646, 2654; exempli 2572; exemplo 1998, 2646-2647, 2655, 2751, 3833; exempla 1957
 (exequor) exequetur 1527; exsequebatur 2097-2098
 (exerceo) exercet 1141; exercent 2656-2657; exercerent 797; exercuissent 1503; exercentur 814, 1119; exercendam 2318, 2489
 (exercitium) exercitio 2688; exertio 2829
 (exercito) exercitant 2829, 2837, 2840; exercitabit 2831
 exercitus 1743, 1746, 1748; exercituum 2957
 (exhibeo) exhibet 1145; exhibent 2569; exhibere 2745
 (exhortatio) exhortatione 20; exortatio 1685, 1738
 (exhortor) exortando 541; exortatus 578
 (exigentia) exigentiam 1406
 (eximo) exempto 980
 (exinano) exinanivit 2854
 exinde 2260-2261, 2346
 existimo 126
 (existo) existit 2021
 (Exodus) Exodi 1091
 exordium 1165
 (expectatio) expectatione 508, 572
 (expecto) expectat 151, 719, 867, 948; expectabunt 574; expecta 2775; expectatur 125; expectari 156; expectantibus 152, 712
 (expedio) expedit 741, 851, 881, 1963, 1968; expediebat 899, 1015, 1040; expedire 833, 840, 847, 901; expediens 853, 982-983
 (expello) expulsus 10
 experientia 997, 2524
 (experimentum) experimentis 2660
 (experio) experirer 1778; experirent 1832
 (expiro) expirent 1832
 (explico) explicant 2442; explicantur 685
 (expono) exponit 241, 1483, 1754; exponunt 1425, 2596; exponat 1389; exponebat 1681; exposuit 1704; exponere 109, 1385; exponeret 1463; exponuntur 428; exponi 1406, 1513; exponens 1499; exponentis 1333-1334, 1378; exponentes 1408; exponendo 1455, 1462, 2169; expositum 1703, 2238; expositum 849; exposito 1254; exposite 2000; expositas 1008
 expositio 1401, 1413, 1426, 1430, 1439, 1444, 1448, 1462, 1490, 1502, 1561, 1603, 1612, 1613, 1653; expositionis 1645; expositioni 1553, 2883; expositionem 1047, 1381, 1458, 2359, 2869; expositionem 181; expositione 1473, 1618, 1703; expositiones 144, 1447, 1506, 1556; expositionum 1451; expositionibus 1383, 1432, 1694
 expositor 2933; expositores 1407, 1421
 expresse 391, 481, 500, 538, 569, 570, 573, 592, 612, 942, 1123, 1277, 1301, 1386, 1390, 1501, 1733, 2091, 2237, 2449, 2612, 2723, 2738, 2886, 2955; expressius 603, 1021
 (exprimo) exprimit 226, 521, 818, 823, 834, 944, 967, 1002, 1028, 1352, 1410, 1438, 1534, 1729; exprimebat 992; expressit 517, 895; expresserunt 1422; exprimere 102; exprimat 1443; exprimeret 1644; expresserit 354-355; expressisset 1581; exprimens 1562; exprimentem 214; exprimitur 323, 2168, 2175, 2465; exprimuntur 1579, 1712; exprimeretur 218, 233-234; exprimi 309; expressus 13; expressa 495, 982, 1060, 1588, 1597, 2606-2607; expressum 1769, 2398, 2538-2539; expressi 3004-3005; expressam 956; expresso 2175; expressis 2262; exprimendus 203

- (exsufflo) exsufflatur 3007
 (extendo) extendebat 229, 418; extendere 357; extendi 654
 (extermino) exterminare 2290-2291, 2294; exterminando 886-887;
 (externus) exterius 2830; exteriorem 1748; exteriora 1116, 1130
 extimo 652, 653; extimabo 2412
 (extinguo) extinguetur 2731; extinguet 82; extinguere 542, 2287, 2291, 2297; extincta 1236
 (extirpo) extirpare 2682
 extra 1957, 2824, 2998
 (extraho) extraere 1341
 (extraneus) extranea 2001
 (extraordinarius) extraordinarias 2869
 (exuro) exurentur 2940
 (exuries) exurie 2555
 (Ezechias) Ezachie 830
 (Ezechiel) Ezechielis 862-863, 1811-1812, 1831; Ezechielem 2280; Ezechiele 1308-1309
 faber 2102; fabro 2102, 2104; fabrorum 2098
 (Fabianus) Fabianum 2116
 (fabrico) fabricanda 2627
 (fabrilis) fabrilia 2099
 fabula 2525-2526; fabulas 2523
 (fabulosus) fabulosa 2926
 facies 762, 959, 1522; faciem 958, 1090; facie 1089
 (facilis) facillimum 956, 976
 facio 1768; facit 167, 171, 380, 466, 558, 988, 1479, 1830, 1912, 1913, 1920, 2333, 2374, 2396, 2427, 2536, 2798; faciunt 988, 1130, 1660, 2340, ..., 2719; faciebat 1126, 1765, 1766, 1802; faciebant 2837; feci 382, 387; fecit 297, 1042, 1658, 1819, 1859, 2239, 2822; fecistis 1469; fecerunt 987, 1788, 1827, 2407; faciet 2401, 2957; facient 1568; fac 809; facere 812, 1805, 1823, 2152, 2697, 2819; faciat 1000, 1015, 1343, 1434, 1574, 1582, 1609, 1632, 2835; faciant 2744, 2844, 2845, 2848; faceret 643, 753, 1069, 1182, 1763, 1802; fecerat 259, 387; fecerint 2400; fecisset 388; fecissent 1813, 2655; facientes 971; fit 513, 643, 644, 1110, 1117, 1387, 1588, 1597, 1649, 2437, 2470; fiunt 2264, 2504, 2526, 2629; fiabant 3; fiet 331, 1650; fiat 279, 1709, 2045, 2959; fiant 2724; facta 1180...; fieret 994-995; fieri 150, 177, 237, 278. 662, 1107, 1282, 1893, 1965, 2873, 2974; facti 423, 429; factis 2396; facturus 388, 1535; faciendi 1821; fienda 2941, 2954
 (facultas) facultate 620; facultates 2749
 facundia 2417
 (falco) falchonem 2700
 fallacia 2278; fallaciam 1317
 (fallax) fallacem 886, 2069
 (fallera) falleras 2698
 (fallo) fallere 171; falli 2032
 falsitas ...; falsitatem 400
 (falsus) falsa 30, 34, 784, ...; falsum 401, 403, 435, 486-487, 1057, 1152, 1399, 1421, 7, 1804, 2178, 2232, 2914; falsam 721; false 2562; falsas 567; falsis 1159
 (fames) famem 1096
 (familia) familie 1914; familias 1022, 1025-1026
 familiaris 2748
 (famulus) famulorum 2763
 (fastus) fastu 2330
 (fateor) fatetur 2561, 2781
 (fatuus) fatua 2668, 2672; fatue 2664, 2666; fatuorum 2383
 (fautor) fautores 1610
 (faveo) favent 2774
 (favor) favorem 1796, 2595, 2803; favores 1132
 (fecundo) fecundent 2822
 (felicitas) felicitatem 2040, 2041
 femina 1919
 (ferio) ferit 2258; feriunt 872
 (fero) ferre 1786
 (ferveo) fervere 18
 (fervidus) fervide 2036, 2548; fervido 2380; fervidiori 1147
 (festino) festina
 festinanter 1781

- fidelis 195, 970, 2104, 2128, 2171, 2195, 2623, 2864; fideles 24, 210, 213, 552, 694, 969, 1075, 1172, 1257, 1525, 1545, 1811, 1816, 1849, 1885, 1966, 2107, 2356, 2367, 2445, 2448, 2459, 2606, 2608, 2609, 2835, 2873; fideli 533, 1963; fidelium 21, 620, 1026, 1028, 1042, 1471, 1767, 1984-1985, 2304, 2397, 2834, 2843, 2860; fidelibus 165, 223, 439, 440, 545, 661, 686, 992-993, 1040, 1177, 1245, 1260, 1264, 1409, 1455, 1491, 1557, 1935, 2414, 2488, 2659, 2852
 fidelitas 2659
 fides 2566, 2587, 2588; fidei 166, 439, 447, 452, 487, 1439, 1442, 1444, ..., 2037, 2640, 2658, 2715, 2729, 2834, 2844; fidem 2526, 2568, 2575, 2645; fide 1199, 2513, 2516;
 (figo) figit 2396, 2425; figebat 1127; figitur 1121; figi 1974
 figurative 1512, 2868
 (figurativus) figurativa 1328; figurativus 1346
 (figuro) figuratum 476, 1136, 1411
 filius 379, 1961, 1355, 2629, 2997; filii 290, 377, 423, 882, 1054, 1468, 1676, 1879, 1909, 1916, 1960, 2279, 2451, 2463, 2740-2741, 2962; filio 326; filium 1961, 1355; filiis 1064, 1879, 1909, 2451
 (finalis) finale 842; finali 593; finalem 1599; finalia 48, 59, 122, 257, 517, 582, 633, 635, 659, 688, 706, 729, 734, 747, 760, 775, 776, 777, 801, 845, 847, 1054, 1154, 1194, 1201, 1203, 1205, 1206, 1206-1207, 1209, 1211, 1213, 1220, 2132, 2140, 2177, 2233-2234; finalium 38-39, 43, 149, 223-224,, 232, 256, 301, 348, 369, 396-397, 709, 963, 1300, 2137, 2937; finalibus 1061-1062, 1202, 1213, 1216, 2135
 finaliter 1212, 2300
 (fingo) ficta 2926; fingenda 2626-2627
 (finio) finietur 1219, 1225; finiretur 1221; finiatur 771
 finis 733, 904, 920, 1205, 1270, 1277, 1676, 1680, 1683, 1684, 2004, 2159, 2168, 2890, 2960; fini 66; finem 5, 132, 768, 785, 804, 810, 1254, 1280, 1536, 1591, 1682, 2004, 2176, 2246, 2248, 2617, 2877, 2885, 2887, 2984; fine 125, 639, 1274, 1589, 1685, 1724, 1995, 2003, 2163, 2927; fines 774, 1196, 1204
 firmiter 2085
 (firmus) firma 1395
 flagellum 858, 898, 1551
 (flos) flores 1602
 (fluctus) fluctuum 571
 flumen 2475
 (fluo) fluxerunt 776, 778, 782, 1189, 1663, 1674, 2888; fluxissent 766; flueret 1778; fluens 2175;
 (foedo) fedatur 1131
 fons 2948; fonte 2299
 forma 204, 206, 1995; formam 376, 377, 563, 1253;
 formaliter 2597
 (formatio) formationem 457-458, 1179
 (formatonicus) formatonicum 1836
 (formo) formavit 448
 (fornicatio) fornicationem 2675
 (fornico) fornicentur 2675
 forsitan 1773
 fortasse 869-870
 forte 2183
 (fortis) 1509, 1515; fortior 2715; fortiora 2218; fortissimum 1776
 (fractio) fractionum 2160
 (Francia) 1787
 Franciscus 1512; Francisco 1553
 frater 2650; fratris 2386; fratres 54, 512, 823, 500-501, 1915, 2044
 (fraudentia) fraudulentiam 2295
 (fraus) fraudes 2291; fraudibus 1258
 (Fredericus) Frederico 2253-2254
 (fremitus) fremitum 1696
 (frendo) frendent 1695
 (frenum) frenis 2762
 frequenter 316, 322, 1133-1134, 2780, 2942-2943
 (frequento) frequentare 2815
 (frigus) frigore 2555
 (frivolus) frivola 793
 frons 2665
 (fructifico) fructificare 2821

- fructus 2759; fructum 2819; fructu 1165; structibus (! fructibus) 2085
 (frumentum) frumenta 1412
 frustra 91, 167, 610, 1000, 1015, 1279, 1574, 1582, 1609
 (fugio) fugiunt 2067; fugiant 1732; fugeretur 2682; fugerem 2213-2214; fugerentur 1733
 fulcimentum 528; fulcimenta 2223-2224
 (fulgor) fulgore 3009
 fundamentum 1034; fundamento 878; fundamenta 1345
 (fundo) fundaretur 2926
 (fungor) functus 1937
 fur 52, 142, 145, 195, 501, 505, 910, 1022, 1029; furis 2288; fure 144; furem 1025, 1034
 (furor) furorem 1524

 Gabao 1416-1417
 (Galata) Galatas 1349, 1888, 1921
 (Gamaliel) Gamaliel 1794
 (garrulus) garrule 2537-2538
 gaudium 2335, 2822, 2825
 (Gedeon) Gedeonis 463
 (gemino) geminasset 1279-1280
 (gemitus) gemitum 1696
 generalis 2959-2960; generales 837; generalia 1548-1549
 generaliter 1039, 1532, 1896, 1902
 generatio 1855; generationem 1166, 2412; generationes 680, 683, 684; generationibus 132, 574, 676, 680, 681-682
 (genero) generat 2975
 (generosus) generosis 2227
 Genesis 181, 425, 1439; Genesim 2099
 gens 943; gentium 571, 1914; gentibus 1915;
 gentilis 1475; gentili 1088
 genus 923, 2092; generi 2114; generis 131; genere 1263, 2229, 2704, 2747
 (germino) germinabunt 1602
 (gero) gerit 1906
 (gigno) genui 1355
 (gladium) gladio 276, 294
 globus 1779
 gloria 3011; glorie 1132; gloriam 1361, 1757, 1764, 1884, 2337, 2531
 (glorior) gloriatur 2349; gloriantur 2346; gloriari 2040; gloriantes 2347
 glosa 53, 56, 61, 76, 226, 254, 563, 1065, 1076, 1079, 1239, 1388, 1473, 1479, 1483, 1488, 1584, 1594, 1595, 1618, 1653, 1659, 1672, 1742, 1839, 1972; glossa 1091, 1727, 1739; glose 740, 743; glosam 252, 410, 503, 557; glossas 825
 glossator 1692; glossatores 988, 1704; glossatorum 1682
 (gradior) graderetur 294-295
 gradus 1103; gradum 1969; 1971-1972
 (graecus) grecus 1918; grecorum 1666
 (grammatica) gramaticam 2398
 (grammaticus) gramaticus 280
 grammaticalis 2172; grammaticalium 2416
 gratia 118, 2152, 2572; gratiam 210, 372, 815, 2635, 2642; gratie 1072, 1074, 1954, 1125; gratias 1083
 gratiosius 1125
 gratus 1118; grata 1124; gratum 1131, 2406, 2744-2745; gratissimam 928
 grave 2674; gravius 1781
 gravis 918; gravior 879; gravioris 1143
 graviter 843, 1140, 2121, 2193, 2675
 (gravor) gravaris 109
 (grex) gregem 2824, 2828
 Gregorius 871
 (gubernator) gubernatoris 949; gubernatorem 1026

 Habachuch 761
 habeo 260, 389, 2793; habet 133, 208, 377, 432, 798, 1193, 1842, 1924, 1926, 1957, 2022, 2024, 2111, 2135, 2650, 2792, 2739; habemus 140; habetis 690; habent 555, 677, 949, 953, 2136, 2177, 2178, 2402, 2690; habebat 651, 1138, 1750; habui 1769; habebit 1519, 1520, 1525, 1549; habeat 671, 2599; habere 2325; haberet 1435; haberent 362-363; habuisse 1993; habetur 2161; haberi 2060, 2186, 2468; habens

- 329; habenti 965; habentes 1298, 2336, 2713; habentia 2215; habentium 2621; habituram 2968; habendis 2722
- (habitaculum) habitaculo 1789
- (habitatio) habitatione 2862
- (habito) habitat 932
- (habitus) habitum 1493, 1890
- (hebraeus) hebreorum 1174, 1278, 1285, 1354, 1356
- (hebraicus) hebraica 1170
- Helyas 297; Helie 1547
- Henoch 1547
- (heremita) heremitarum 1296
- (hereticus) hereticum 487, 2069; hereticos 1340
- Heritea 2977
- hic 84, 395, 544, 585, 588, 764, 944, 1311, 1669, 1691, 1899, 1926, 2181, 2678, 2876; hec 65, 209, 234, 242, 266, 272, 319, 390, 569, 592, 612, 704, 873, 898; hoc 45, 46, 55, 56, 61, 85, 87, 92, 100, 120, 121, 145, 147, 177, 225, 231, 258, 276, 292, 302, 303, 305, 340, 344, 346, 351, 375, 379, 394, 396, 439, 477, 536, 575, 577, 585, 591, 598, 600, 603, 608, 609, 610, 613, 514, 616, 618, 628, 638, 639, 610, 613, 614, 616, 618, 628, 638, 639, 640, 649, 650, 652, 668, 671, 694, 696, 701, 732, 736, 764, 766, 786, 794, 818, 847, 851, 862, 867, 878, 883, 890, 905, 928, 942, 951, 964, 993, 1005, 1007, 1009, 1011, 1018, 1033, 1056, 1067, 1108, 1153, 1160, 1166, 1168, 1199, 1221, 1250, 1262, 1264, 1289, 1306, 1327, 1337, 1343, 1344, 1374, 1375, 1383, 1389, 1394, 1402, 1418, 1419, 1432, 1434, 1538, 1542, 1576, 1595, 1598, 1622, 1624, 1626, 1631, 1634, 1535, 1639, 1649, 1655, 1657, 1661, 1687, 1688, 1721, 1733, 1754, 1764, 1768, 1788, 1795, 1826, 1877, 1905, 1946, 1950, 1953, 1958, 1977, 2013, 2014, 2015, 2027, 2043, 2045, 2053, 2089, 2102, 2132, 2141, 2144, 2163, 2199, 2213, 2215, 2262, 2311, 2339, 2344, 2365, 2426, 2440, 2473, 2492, 2537, 2541, 2669, 2739, 2780, 2786, 2790, 2798, 2867, 2871, 2898, 2931, 2958, 2967, 2974, 2976, 2993; huius 627, 808, 812, 1238, 645, 1682, 1758, 2043, 2046, 2219, 2246, 2261, 2648, 2859, 2893; huic 91, 760, 1553; hunc 541, 2233, 2425, 2486, 2543, 2564; hanc 20, 312, 2318, 2412, 2459, 2496, 2986, 3007; hac 99, 126, 281, 645, 1636, 2409; hii 1275, 2581, 2612, 2628, 2741; horum 977, 1090, 1306, 1669, 2673, 2840; hos 1475; hiis 262, 341, 513, 549, 867, 1494, 1513, 1548, 1594, 1678, 1845, 1959, 2009, 2074, 2166, 2176, 2471, 2477, 2765, 2807, 2960
- Hildegardis 2571
- (hipocrita) ypocrita 2272, 2502; ypocrite 2271, 2503
- (hirundo) yrundo 934; irundinis 952
- historia 1877; hystoria 1877-1878; hystoriam 1357, 1669; historias 826; hystorias 2888; historiis 832
- hodie 1355
- holocaustum 1358-1359
- (homilia) omilia 871; omilie 2433
- homo 113, 522, 1155, 1485, 2560, 2908, 2947; hominis 133, 423, 668, 671, 758, 1676, 2403; homini 1968; hominem 1157, 1261, 2644; homine 607, 1870; homines 48, 574, 611, 902, 903, 908, 1115, 1247, 2025; hominum 236, 572, 682, 1132, 1545, 1798, 2081, 2301, 2383, 2481, 2484, 2672, 2756; hominibus 43, 137, 403, 462, 485, 954, 2025, 2047, 2849
- (honoro) onornt 2813; honora 2114; honoravit 1942
- honorificabilis 2581
- hora 42, 90, 111, 144, 145, 376, 378, 390, 402, 820, 926, 1023, 1029, 1031; horam 356, 358, 505, 814, 817, 821, 1029; hore 103, 393, 397; horas 832
- (hortor) ortatur 58, 544, 547, 812, 1731, 1733
- (hospito) hospitando 1124
- hostia 1590
- (hostiarius) hostiariis 2852

- huiusmodi 624, 1143, 2503, 2932
 (humanus) humana 237, 285, 584, 613, 620, 636, 1388, 1893, 2524, 2529, 2896-2897, 2898, 2906; humanum 1478, 2060, 2092; humanam 44, 257, 268, 371, 644, 669, 676, 2162, 2179, 2182, 2514; humano 1870, 2061, 2113-2114, 2189; humanas 628, 2264, 2756; humani 131, 1500; humane 288, 1964, 2061, 2188, 2525; humanis 97, 625
 humilis 2494; humilibus 2334
 humilitas 974, 1231; humilitatis 2855, 2036; humilitatem 1078, 2490; humilitate 1146, 1876, 2337
- (iaceo) iacere 1969; iacerem 1770
 (iaculum) iacula 872
 iam 120, 258, 388, 655, 775, 777, 1975, 2302, 2404, 2510, 2556, 2683, 2873, 2997
 (iamdictus) iamdicta 532
 (ianua) ianuam 2216; ianuis 570, 980, 1716
 ibi 317, 318, 324, 332, 406, 409, 684, 1013, 1029, 1061, 1161, 1282, 1307, 1310, 1311, 1471, 1483, 1653, 1684, 1816, 1839, 1849, 1883, 2171, 2190, 2458, 2937, 2942
 ibidem 226, 495, 503, 514, 992, 1066, 1078, 1473, 1495, 1706, 1710
 (ictus) ictum 1776
 (idcirco) idcircho 217, 1379, 1558, 2909
 idem 417, 432, 646, 679, 826, 960, 1185, 1394, 1577, 1637, 1690, 1715, 2051, 2106, 2252, 2335, 2338, 2860; eadem 151, 199, 592, 1075, 1394, 2327, 2404, 2990; eadam 895, 1720, 2148; eiusdem 405, 865, 1196, 1358, 1489, 2310, 2383; eidem 12, 334, 1422, 2624; eundem 200, 489, 1916; eandem 284, 2336; eodem 743, 1353, 1355, 1357, 1360, 1409, 1675, 1677, 1775, 2742; erumdem 1383; easdem 2070; eisdem 41, 250, 1582, 1588-1589, 2521-2522, 2570, 2875
 ideo 227, 474, 561, 607, 867, 964, 1011, 1061, 1073, 1116, 1155, 1178, 1234, 1271, 1374, 1389, 1424, 1494, 1773, 1801, 1811, 1841, 1909, 1970, 2078, 2136, 2138, 2205, 2268, 2308, 2380, 2475, 2532, 2562, 2717, 2724, 2735, 2811, 2825, 2879
 (idioma) ydiomatum 453-454, 459
 (idiota) ydiota 415-416, 1688, 2416; ydiotas 1190
 (idolatra) idolatre 1834
 (idolatria) ydolatria 1234, 1235, 1834
 (idolorytum) ydolorita 2652
 idolum 2827-2828; ydolum 1606 ydolo 2650; ydola 2946, 2947
 idoneus 2642; ydoneus 2752; idonei 2714; idoneos 2728; ydoneos 228
 (idyota) idiotas 2371, 2606; idiote 2652
 (ieiuno) ieiunasset 1308
 (Ieremias) Ieremia 933 (cf. Jeremias)
 igitur 34, 262, 513, 534, 576, 595-596, 642, 720, 733, 765, 793, 878, 896, 975, 1014, 1080, 1098, 1134, 1173, 1421, 1446, 1609, 1672, 1845, 2076, 2685, 2740, 2850, 2979
 ignarus 2416; ignarius 2043; ignari 398, 1846, 2770
 (ignavia) ignaviam 944
 igneus 1779; ignea 2973; ignearum 458
 ignis 296, 1523, 2978; ignem 2971, 2975
 ignoranter 514, 535
 ignorantia 722, 2194; ignorantie 512, 2447, 2467; ignorantiam 941, 2308;
 (ignoro) ignorat 280, 698, 759, 960, 1024, 1689; ignorabat 412; ignorare 119, 734, 2195; ignorasset 309; ignorabitur 515, 1853; ignoretur 2308; ignorentur 732; ignorans 2398; ignoras 1853; ignorandi 821; ignorando 899
 (ignotus) ignota 128, 129
 Iherusalem 987, 1664, 1667, 1673, 1729, 1735, 2949, 3001; Yherusalem 1748, 2542; Yierusalem 1795-1706
 (Ihesus) Yhesus 82, 1308, 1887, 2235; Yesum 1886; Yhesum 2609; Yhesu 1882, 1921, 1931, 2299
 (Ilarius) Ylarius 988; Ilario 1704
 (Ilerdensis) Ilerdensi 2572
 (illabor) illabatur 460

- ille 88, 99, 237, 261, 466, 1413, 1511, 1543, 1545, 1548, 1562, 1571, 1580, 1637, 1704, 2198, 2226, 2932; illa 15, 17, 144, 165, 182, 222, 228, 235, 239, 255, 270, 272, 340, 371, 372, 374, 389, 400, 401, 413, 492, 499, 501, 513, 516, 535, 620, 645, 660, 679, 732, 763, 777, 783, 800, 824, 897, 903, 916, 919, 925, 985, 1018, 1056, 1058, 1066, 1131, 1154, 1160, 1168, 1171, 1202, 1203, 1205, 1214, 1220, 1287, 1355, 1358, 1361, 1395, 1429, 1439, 1465, 1477, 1487, 1553, 1554, 1594, 1603, 1612, 1621, 1630, 1654, 1689, 1699, 1704, 1709, 1715, 1727, 1735, 1739, 1740, 1742, 1787, 1824, 1910, 1978, 1992, 2081, 2082, 2127, 2143, 2155, 2220, 2225, 2644, 2735, 2799, 2832, 2856, 2946, 2948; illud 8, 91, 184, 216, 233, 236, 307, 356, 383, 433, 495, 500, 587, 589, 595, 640, 744, 859, 899, 910, 984, 1016, 1032, 1042, 1227, 1343, 1365, 1499, 1563, 1577, 1585, 1604, 1606, 1715, 1805, 1814, 2022, 2024, 2210, 2270, 2272, 2273, 2275, 2277, 2328, 2335, 2339, 2365, 2527, 2782, 2783, 2794, 2891, 2952, 2999; illius 62, 157, 173, 252, 378, 558, 561, 607, 698, 700, 702, 768, 825, 884, 914; illi 90, 395, 435, 590, 857, 1192, 1490, 1662, 1791, 2052, 2090, 2092, 2095, 2673, 2700, 2728, 2883, 2922; illum 169, 520, 718, 889, 896, 1016, 1537, 1572, 1575, 2071; illam 81, 264, 521, 596, 634, 669, 736, 749, 786, 834, 840, 927, 1004, 2479, 2481, 2485, 2492, 2551, 2599; illo 61, 190, 465, 491, 740, 871, 892, 1091, 1187, 1323, 1371, 1577, 1588, 1640, 1837, 2174, 2415, 2585, 2587, 2796, 2939; illorum 314, 362, 370, 392, 413, 667, 796, 1065, 1201, 1711, 2250, 2653; illarum 2786; illis 39, 191, 224, 264, 344, 436, 461, 511, 518, 573, 594, 602, 643, 667, 805, 823, 1026, 1032, 1116, 1162, 1202, 1246, 1266, 1272, 1350, 1363, 1368, 1421, 1599, 1611, 2082, 2185, 2412, 2422, 2423, 2572, 2774, 2805, 2808, 2883; illos 115, 116, 189, 1115, 1662, 2541, 2717; illas 2126, 2226, 2435, 2441, 2543, 2802, 2804, 2805 (illaesus) illessus 1867 (illicitus) illicitum 1380, 1383, 1759, 1753, 1943 illiteratus 2397, 2416; illiterati 2311; illiteratis 2309 (illuceo) illuxit 483-484 (illudo) illudere 469; illuderet 1773; illudebatur 1692; illudentes 2742 (illumintio) illuminationem 484 (illumino) illuminant 2359; illuminare 2286 (illusio) illuxionem 917; illuxione 1080 illusor 415; illuxor 1100 illusoribus 1272 illusorium 906 (illustratio) illustratione 83 (illustro) illustrando 466 (imaginalis) ymaginalia 464 (imaginarius) ymaginariam 1971 (imaginatio) ymaginatione 335 (imago) ymago 1728, 1734, 1740 (imbuo) imbuere 2526 (imitatio) ymitatione 2542 (imito) ymittantur 2824; ymitabitur 1522; ymittari 2581 (immisceo) imiscetur 2002 (immitto) imissus 1889 (imito) imitantur 2034-2035 immediate 454, 588 immo 1266; ymmo 1344, 1382; ymo 312, 567, 866, 909, 1186, 2192, 2501, 2912 (imparo) imparatum 146 (impedimentum) impedimenta 1258 (impello) impellit 2479, 2496, 2543, 2545; impellere 2661; impellat 2446; impellens 2351 (imperator) imperatorem 1530-1531 (imperfectus) imperfecta 201 (imperitia) imperitiae 2661 imperium 2625, 2628, 2800, 2923; imperio 2189 (impero) imperare 2631 impertinens 1641, 2181; impertinentes 1999-2000

- (impetus) impetu 2935
 (impietas) impietate 930
 impius 2123; impiorum 2458
 (impleo) implete 2335; impleant 731;
 impletur 2328; impleatur 2527;
 implebuntur 3010
 (implico) implicat 400, 437, 749, 906,
 921, 1613; implicuit 1611
 (importo) importat 1630; important
 631; importabit 1625; importari
 303
 importune 589, 2549
 (importunus) importunum 589, 606
 impossibilis 31, 746; impossibile 770;
 impossibilem 726
 (impossibilitas) impossibilitatem 756
 (impressio) impressiones 970-971, 973
 (imprimo) imprimet 1542; imprimere
 459; imprimat 2834
 (improbo) improbaverunt 1798; impro-
 bare 1985; improbase 1797
 (impropero) improperat 964; imprope-
 randi 2598
 (improvisus) improvisi 860; improviso
 52, 1250
 (imprudens) imprudentes 155
 (impudentia) impudentiam 2664
 (impugnatio) impugnatio 2129
 (impugno) impugnant 2765; impugnavit
 2293, 2299; impugnatur 2131;
 impugnandum 2321-2322, 2353
 (immuto) imutare 2906
 in 2, 6, 7, 15, 38, 39, 42, 46, 47, 52, 61,
 75, 79, 87, 89, 102, 108, 119, 124,
 125, 128, 130, 132, 139, 142, 151,
 177, 179, 180, 192, 207, 208, 211,
 220, 224, 247, 250, 259, 262, 264,
 266, 269, 276, 289, 300, 303, 311,
 315, 316, 317, 318, 320, 325, 336,
 342, 343, 344, 354, 359, 362, 365,
 368, 370, 379, 382, 391, 401, 403,
 417, 422, 435, 436, 437, 438, 445,
 448, 449, 453, 461, 464, 465, 467,
 470, 472, 475, 478, 482, 486, 489,
 490, 495, 501, 503, 505, 507, 511,
 512, 518, 532, 541, 644, 549, 550,
 551, 558, 570, 571, 583, 590, 617,
 622, 623, 639, 643, 657, 663, 667,
 683, 723, 737, 750, 757, 758, 761,
 762, 764, 770, 773, 779, 780, 823,
 826, 831, 832, 859, 871, 875, 882,
 890, 895, 897, 910, 926, 927, 932,
 933, 939, 942, 946, 967, 968, 973,
 976, 979, 980, 995, 996, 998, 1010,
 1011, 1012, 1019, 1020, 1026, 1029,
 1032, 1038, 1040, 1042, 1049, 1061,
 1062, 1063, 1075, 1085, 1094, 1121,
 1123, 1124, 1127, 1133, 1135, 1136,
 1137, 1138, 1142, 1145, 1146, 1147,
 1153, 1160, 1168, 1170, 1183, 1184,
 1186, 1194, 1198, 1199, 1200, 1201,
 1204, 1207, 1225, 1227, 1225, 1227,
 1229, 1250, 1263, 1266, 1268, 1272,
 1273, 1277, 1279, 1281, 1285, 1287,
 1288, 1289, 1290, 1293, 1294, 1295,
 1296, 1299, 1301, 1306, 1308, 1312,
 1315, 1323, 1324, 1329, 1335, 1348,
 1355, 1357, 1362, 1363, 1366, 1368,
 1369, 1386, 1389, 1393, 1408, 1411,
 1412, 1419, 1427, 1432, 1439, 1455,
 1459, 1460, 1468, 1470, 1471, 1475,
 1482, 1484, 1488, 1491, 1496, 1498,
 1501, 1509, 1519, 1521, 1524, 1525,
 1527, 1535, 1540, 1541, 1542, 1552,
 1556, 1559, 1560, 1565, 1568, 1577,
 1578, 1584, 1586, 1587, 1589, 1590,
 1591, 1593, 1596, 1598, 1605, 1606,
 1607, 1611, 1614, 1632, 1635, 1641,
 1650, 1664, 1667, 1670, 1673, 1675,
 1676, 1677, 1680, 1683, 1690, 1706,
 1707, 1708, 1713, 1716, 1719, 1721,
 1723, 1724, 1726, 1729, 1732, 1735,
 1740, 1744, 1745, 1748, 1751, 1753,
 1756, 1770, 1771, 1775, 1777, 1783,
 1785, 1789, 1791, 1793, 1795, 1798,
 1819, 1829, 1832, 1845, 1849, 1857,
 1858, 1860, 1862, 1867, 1868, 1872,
 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1880,
 1882, 1887, 1880, 1882, 1887, 1890,
 1891, 1893, 1906, 1912, 1913, 1917,
 1920, 1921, 1922, 1925, 1927, 1931,
 1933, 1941, 1946, 1948, 1949, 1952,
 1958, 1968, 1972, 1973, 1974, 1978,
 1987, 1997, 2000, 2006, 2007, 2009,
 2013, 2014, 2022, 2027, 2033, 2035,
 2036, 2037, 2038, 2044, 2053, 2056,
 2064, 2066, 2071, 2074, 2080, 2081,
 2086, 2087, 2099, 2100, 2106, 2109,

- 2110, 2111, 2113, 2115, 2117, 2121, 2123, 2149, 2150, 2152, 2153, 2156, 2161, 2156, 2166, 2168, 2170, 2173, 2180, 2183, 2185, 2192, 2206, 2209, 2210, 2215, 2224, 2227, 2228, 2231, 2235, 2236, 2239, 2247, 2248, 2253, 2260, 2261, 2265, 2274, 2276, 2287, 2288, 2293, 2297, 2299, 2305, 2309, 2316, 2322, 2324, 2327, 2328, 2333, 2337, 2341, 2346, 2368, 2385, 2391, 2396, 2409, 2411, 2417, 2426, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2456, 2458, 2459, 2461, 2465, 2475, 2478, 2480, 2481, 2487, 2488, 2508, 2509, 2510, 2519, 2520, 2527, 2528, 2530, 2537, 2538, 2544, 2557, 2564, 2570, 2571, 2572, 2574, 2577, 2580, 2582, 2583, 2595, 2605, 2608, 2610, 2614, 2624, 2625, 2628, 2629, 2630, 2650, 2655, 2659, 2667, 2670, 2671, 2674, 2683, 2686, 2689, 2692, 2695, 2701, 2714, 2715, 2721, 2722, 2726, 2727, 2736, 2737, 2739, 2740, 2742, 2745, 2753, 2754, 2760, 2762, 2763, 2765, 2767, 2772, 2773, 2776, 2779, 2780, 2784, 2786, 2789, 2793, 2800, 2801, 2803, 2805, 2817, 2829, 2820, 2825, 2829, 2830, 2832, 2836, 2838, 2839, 2840, 2842, 2843, 2845, 2851, 2852, 2853, 2868, 2881, 2883, 2899, 2902, 2904, 2907, 2910, 2913, 2924, 2926, 2927, 2932, 2934, 2939, 2940, 2942, 2946, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2954, 2958, 2969, 2971, 2975, 2982, 2984, 2994, 2996, 2997, 3011; im 2458
- (inaestimabilis) inestimabiles 1898
- (inanis) inamis 1132; inannis 801, 912, 1739; inami 2340
- (inauditus) inaudititis 1996
- incantatio 1018
- (incanto) incantabat 1017
- (incarcerero) incarcerari 1788
- incarnatio 763; incarnationis 1162, 2240; incarnationi 1087-1088, 1163; incarnatione 1164
- (incarnor) incarnatus 1866
- incertus 1334; incerta 137; incertam 672; incertum 132, 675, 677
- (inchoatio) inchoationem 2168-2169
- (inchoo) inchoavit 1227; inchoatum 1297; inchoata 972
- (incido) incidunt 2727; incidat 1250
- (incipio) incipit 131, 580, 1214, 1783, 2544; incepit 2240, 1166; inceperit 1229; incipi 2174
- (inclino) inclina 2464; inclinat 2691; inclinantur 1257
- (includo) includunt 2696
- (incognitus) incognita 138; incognitum 2185; incognitis 1995
- incongrue 2000
- (incontemptibilis) in contemptibilia 2219
- incontinentia 978
- inconveniens 431, 565, 750, 752, 1622, 1628, 2134, 2138, 2141, 2226, 2506; inconvenientia 2496-2497
- (increatus) increato 2529
- (incredibilis) incredibilem 2394-2395
- (increpatio) increpationes 2263; increpationibus 2257
- (increpo) increpa 2270; increpabat 298; increpare 2267
- (incurro) incuras 2638
- inde 86, 1778, 1861, 2069, 2112
- indeterminate 734
- (indetermino) indeterminatum 787; indeterminati 1623; indeterminatam 671; indeterminatas 676-677
- (index) indicem 2739
- (indico) indicavit 2423, 2436; indicare 670; indicaret 147, 381; indicasset 696; indicatum 1103
- (indo) indidit 488
- (indifferens) indifferentes 149, 1797
- indifferenter 223
- (indifferentia) indifferentiam 1799
- (indigeo) indiget 471, 1815, 1847; indigetis 743-744; indigebat 1807
- indignatio 2327, 2329-2330; indignationis 1874
- (indignor) indignantur 2804
- indifferenter 223
- (indirectus) indirectum 2691
- indiscrete 2797
- indiscretio 2785, 2788
- indiscretus 1693, 2791
- inditium 935

- indubitanter 955-956, 1260, 1430, 1440-1441, 1863, 2325, 2568, 2671; indubitenter 632, 2441, 2999
 (induco) inducit 2321; inducat 2639; inducunt 2647
 (induo) induatis 2547; indutus 2792
 (industria) industriam 371, 2182
 (inebrio) inebriatur 1394
 (infabilis) infabillia 2135
 (infallibilis) infallibile 1436; infallibilem 2079; infallibilia 539-540; infallibiliter 523-524, 1181, 2152; infallibiter 2153
 (infamia) infamie 2426; infamiam 2409-2410
 (infatuo) infatuavit 2372
 (inferior) inferiores 1077
 inferius 394
 (infero) inferri 1326
 infidelis 2122, 2206; infidelem 1531; infideles 1530, 1809, 1810, 1846, 1849, 2573, 2606; infidelibus 440, 2604-2605
 (infidelitas) infidelitatis 2194, 1661; infidelitatem 716, 717; infidelitate 1854, 2548
 (infigo) infigit 2383
 infimus 2229; infima 2972; infimis 2852
 infinitus 2094; infiniti 2093; infinitam 2666
 infirmitas 1964; infirmitatis 288-289, 1981-1982; infirmitatem 253, 2680; infirmitate 2582; infirmitatibus 2614-2615
 infirmus 2622, 2650; infirma 2218, 1651, 2976; infirmi 2652; infirmum 2641; infirmos 227, 1125
 (inflammo) inflamare 2751; inflamantur 2326; inflamandam 2489-2490
 (inflammativus) inflamativam 2361
 (inflo) inflantur 2726
 (informatio) informationis 2646, 2648; informationem 834
 informator 1101
 (informo) informantur 1972; informatus 1518, 1520; informati 1850; informandos 2092
 infra 217, 434, 595, 657, 662, 704, 707, 989, 1715, 2155, 2920, 3006
 (infundo) infundit 440
 (infusio) infusio 2470; infusione 2469; infusionem 467
 (ingenium) ingenii 2183; ingeni 1391
 (ingredior) ingrediuntur 1248; ingredietur 1779-1780
 (ingressus) ingressu 1664; ingressu 1673
 (inhabito) inhabitantibus 2948-2949
 (inhaereo) inherere 1172; inherendum 1192
 inibi 28, 334
 inimicitia 978-979
 inimicus 1299, 1423, 2593, 2715; inimici 398, 1668; inimicum 2622; inimice 2278; inimicos 2622
 iniquitas 2858-2859; iniquitatis 533; iniquitatem 2725; iniquitates 723
 (initialis) initiali 1584, 1600
 initium 1682, 2158, 2166, 2885; initio 12-13, 443, 765, 881, 1169, 1189, 2163, 2176
 (iniungo) iniungitur 2414; iniunctum 1862
 (iniuria) iniuriam 754, 1069
 (iniurio) iniuriatur 1080
 (iniuriosus) iniuriosum 1085
 immediate 1965, 2440, 2901, 2956
 inmerito 717
 (inminuo) inminuentur 2962
 (inmutabilis) inmutabiles 2149; inmutabilia 2710
 (inanio) innanivit 2342
 (innitor) innititur 1253, 1312, 1374, 1376, 1430, 1432-1433, 1557; inniuntur 694-1695
 (innocens) innocentis 1232
 (innocentia) innocentiam 2842
 (innotesco) innotescit 686, 2938; innotuit 383; innotescat 1876; innotescere 2660; innotesceret 660, 997
 (innumerabilis) innumerabiles 1899; innumerabilibus 2152, 2184-2185
 (innuo) innuit 250, 612, 685; innuebat 981; innueret 333, 602, 604, 681, 1714, 1205
 inoportune 2269
 (inparatus) inparatis 505

- imperceptibilis 2530-2531
 inpertinens 1485
 inportune 84, 2795
 (inportunus) inportunum 597
 (inpraevideo) inprevisis 698
 (inprimo) inprimitur 476
 inprobatio 1107
 (inprovideo) inprovissus 504, 511; inprovissa 870; inprovissum 694; inprovissus 493, 928; inprovissis 431
 inquo 112; inquit 89, 130, 1197, 2636, 2639; inquam 1520, 2031, 2239; inquit 483
 inquantum 2330
 (inquietudo) inquietudine 1841-1842, 1844
 (inprobo) inprobari 1107 inprobando 1140
 insania 1425
 (insanio) insaniret 295
 insanus 1652; insanum 2145
 inscius 1693
 (insidia) insidiis 2340
 (insipiens) insipientes 2218
 (insipienter) insipienter 2797-2798
 insipientia 2785, 2789
 (insolitus) insolito 1504-1505
 (inspicio) inspiciebat 282
 (inspiratio) inspirationi 471
 (inspiro) inspirat 1086; inspiravit 1088; inspirata 478; inspirete 474
 (insto) instant 1775; instabit 575; instabunt 1200; instet 58; instaret 520; instante 1552
 (instigo) instigante 1832
 (instingo) instinctum 288
 (institutio) instituit 472, 1942
 (institutio) institutione 1185, 1187
 (instruo) instruit 1951, 1953, 1956, 1965-1966; instruuntur 2081; instruebatur 1961
 (instrumentalis) instrumentales 2203-2204
 insuper 23, 282, 2619, 2827, 3004
 (integer) integram 1477
 integre 2036
 integritas 2010
 (intellectualis) intellectualem 1964
 intellectus 189, 217, 622, 711, 1347, 2932; intellectu 1340-1341, 2250, 2307, 2966; intellectum 373, 466, 541, 944, 1167, 1254, 2208; intellectuum 1521
 (intelligentia) intelligentie 2486; intelligentiam 1011-1012, 1247, 1391-1392, 1970, 2358
 intelligibiliter 1528
 (intelligo) intelligit 1587, 2937; intelligunt 2075; intelligent 2075; intellige 1675-1676; intelligere 784, 1190, 1267, 1269, 1990, 2331-2332; intelligitur 390; intelligatur 1475-1476, 1478; intelligi 848, 849; intelligens 1905, 2657; intelligentes 162, 791; intelligentibus 367, 1048, 1242, 800-801; intelligendum 1686
 (intendo) intendit 187, 693, 1121, 2203, 2225, 2300; intendunt 1170, 2695, 2807; intendat 171, 2692; intendebat 17, 243, 990, 2382; intenderet 691, 2554; intenti 1045
 (intentio) intentionis 1147, 1438, 1444, 2011; intentione 240, 1003
 (intentionale) intentionalia 2487
 inter 118, 193, 389, 1209, 1851, 2225, 2356, 2437, 2635, 2912
 (interdico) interdicit 1585-1586
 interdum 983
 (intersum) interesse 2815
 (interficio) interficiet 83
 (interior) interiori 1146
 interitus 497, 509
 interlinearis 1483, 1485
 (internus) interna 1890
 (interpretatio) interpretationem 2431; interpretatione 1387, 1428-1429
 (interpreto) interpretantur 2804, 2805
 interrogatio 267, 271, 1649, 1656; interrogationi 283; interrogationem 265-266, 1646; interrogazione 286; interrogaciones 273; interrogacionum 279-280
 (interrogo) interrogabant 284-285; interrogastis 1469; interrogavit 293; interrogaverunt 90, 289; interrogare 1652; interrogans 277; interroganti-

- bus 86; interrogatus 609; interroga-
 to 270; interrogandi 274
 (intollerabilis) intellorabilis 1730; into-
 llerabilem 400
 intra 115, 1102
 (intro) intrare 1248
 (introduco) introducit 1350; introducunt
 2574; introduxit 2850; introducitur
 1616, 1701; introducta 3008
 (intromitto) intromitte 2119; intromit-
 tant 2100
 (introitus) introitum 1265
 (intrusus) intrusi 950
 (intuitus) intuitum 1907, 1963, 1974
 (intumesco) intumescunt 2326
 (invenio) invenire 2997; inveniret 2184;
 invenitur 1187; inveniretur 2753;
 invenirentur 209
 (inventio) inventiones 2280
 invicem 1489-1490, 2076
 invidia 2206
 (invisibilis) invisibilis 1962; invisibili
 1966, 1967
 (invito) invitat 2677
 (invocatio) invocatione 2620
 (invoco) invocat 2589
 inutilis 31, 1641, 2531; inutile 2528;
 inutile 735, 804, 845-846, 2533;
 inutilem 725
 (invenio) inveniet 145; invenire 238;
 invenitur 1197
 (invisus) invisissis 1995
 Iachim 2273, 2380; Iohacim 2252,
 2368
 Ioannes 1281; Iohannes 1818; Ioannis
 1030; Iohannis 2386; Iohanni 1063;
 Iohannem 1539, 1884, 2413; Iohanne
 259, 1817
 Ionas 1857, 1858; Ione 1856, 1877
 Ioseph 464, 1087, 1412, 1960
 Iosue 2924
 ipse 82, 187, 241, 300, 354, 382, 413,
 483, 568, 576, 608, 609, 619, 651,
 838, 992, 996, 1127, 1343, 1724,
 1754, 1804, 2065, 2275, 2380, 2711;
 ipsa 382, 470, 563, 1185, 1633;
 ipsius 112, 378, 647, 688, 999, 1444,
 1736, 1780, 1891, 2072, 2088, 2286,
 2468, 2616, 2622, 2707, 2759, 2905,
 2933; ipsi 141, 244, 655, 1089,
 1175, 1247, 2031, 2531, 2638; ipsum
 138, 178, 294, 302, 788, 909, 1585,
 2015, 2105, 2319, 2336, 2405, 2594,
 2596, 2683; ipsam 1779, 2312; ipso
 85, 608, 1363, 1690, 2600, 2833;
 ypso 2580; ipsorum 245, 692, 2077,
 2813; ipsarum 2350; ipsos 443,
 2056, 2320; ipsis 388, 1041, 1206,
 1725, 1795, 2015, 2056, 2322, 2867;
 ipsemet 178, 250, 521, 560, 818, 927,
 1114, 1196; ipsimet 2529
 ira 1983; ire 1874
 (iris) yridem 1520
 irrationabilis 2557; irrationabile 360;
 irrationabiles 941
 irrationabiliter 2808
 irrefragabilis 2006
 irregulariter 2808
 (irrideo) irridet 939-940, 958; irrideret
 932
 (irrisio) irrisionis 901
 (irrito) irritat 1911, 2550; irritando
 1345
 (irrogo) irrogabat 1693, 1930; irrogent
 2656
 (is) ea 162, 243, 336, 622, 691, 761, 791,
 862, 1084, 1215, 1267, 1282, 1993,
 2007, 2219, 2451, 2453, 2454, 2481,
 2487, 2756, 2940; id 145, 249, 279,
 309, 339, 380, 382, 421, 466, 642,
 812, 913, 946, 948, 952, 1004, 1008,
 1076, 1151, 1247, 1356, 1464, 1518,
 1521, 1522, 1526, 1528, 1530, 1532,
 1539, 1592, 1620, 1637, 1679, 1682,
 1752, 1796, 1809, 1947, 2020, 2051,
 2072, 2169, 2170, 2223, 2332, 2336,
 2400, 2422, 2516, 2520, 2532, 2649,
 2725, 2766, 2852, 2859, 2863, 2869,
 2938; eius 74, 117, 168, 177, 206,
 214, 472, 586, 622, 674, 699, 711,
 714, 757, 799, 822, 859, 882, 889,
 939, 1005, 1101, 1134, 1165, 1228,
 1250, 1258, 1259, 1262, 1345, 1442,
 1461, 1522, 1523, 1524, 1542, 1546,
 1596, 1718, 1893, 1913, 1919, 1927,
 1934, 1964, 2015, 2054, 2109, 2200,
 2202, 2219, 2242, 2243, 2249, 2291,
 2313, 2375, 2385, 2395, 2405, 2458,

- 2552, 2591, 2592, 2619, 2651, 2736, 2749, 2766, 2815, 2976; ei 153, 216, 336, 425, 528, 776, 852, 890, 899, 915, 932, 1019, 1051, 1124, 1126, 1320, 1330, 1514, 1541, 1555, 1855, 1856, 1860, 1888, 1909, 1043, 1949, 1967, 2021, 2064, 2212, 2317, 2461, 2610, 2630, 2635, 2709; eum 43, 83, 117, 176, 289, 293, 314, 378, 738, 751, 1092, 1094, 1097, 124, 1331, 1379, 1652, 1905, 1993, 2014, 2071, 2194, 2320, 2406, 2579, 2610, 2640, 2650, 2657, 2681, 2854; eam 23, 188, 473, 582, 644, 672, 725, 859, 883, 915, 992, 996, 997, 1316, 1392, 1396, 1400, 1482, 1493, 1494, 1495, 1496, 1729, 2092, 2294, 2297, 2299, 3211, 2314, 2316, 2322, 2351, 2465, 2476, 2817, 2973, 3009; eo 106, 279, 401, 437, 550, 1127, 1183, 1225, 1227, 1251, 1369, 1392, 1498, 1509, 1515, 1542, 1544, 1706, 1713, 1898, 1920, 1922, 1925, 1927, 1948, 1972, 2017, 2095, 2370, 2450, 2456, 2585, 2647, 2853; eorum 96, 119, 245, 327, 666, 828, 835, 843, 944, 1407, 1717, 1785, 2057, 2100, 2332, 2333, 2408, 2411, 2532, 2535, 2637, 2648, 2845, 2871; earum 1047, 2501; eos 211, 297, 773, 940, 1180, 1825, 1848, 1953, 2033, 2067, 2112, 2320, 2342, 2343, 2351, 2357, 2372, 2374, 2401, 2446, 2479, 2495, 2536, 2537, 2543, 2545, 2564, 2686, 2691, 2813; eas 567, 867, 2389; eis 97, 190, 191, 231, 259, 263, 348, 497, 498, 509, 546, 610, 741, 827, 849, 851, 939, 1408, 1502, 1710, 1713, 1719, 1799, 1954, 2275, 2324, 2328, 2415, 2417, 2426, 2450, 2452, 2527, 2593, 2598, 2615, 2724;
- (Isaias) Ysaías 1363, 1468, 2775, 2944, 2955; Isaie 1811; Ysaie 1368, 2484; Ysaye 831; Ysaiam 1914, 2280, 2504
- Israel 88
- iste 12, 711, 1163, 1865, 2063, 2971; ista 180, 523, 975, 1203, 1465, 1627, 1628, 1777, 1930, 2377, 2735, 2865; istud 84, 331, 588, 603, 909, 989, 1044, 1334, 1371, 1690, 1794, 1965, 2173, 2198, 2317, 2356, 2534, 2912; istius 1447; isti 955, 1835, 2414, 2475, 2950; istum 480, 1579, 2143; isto 154, 470, 903, 2424, 2426; isto- rum 692, 735, 1049, 2654; istis 1644, 2297; istos 118, 1046
- ita 15, 112, 143, 171, 380, 444, 473, 741, 927
- item 41, 51, 54, 61, 108, 124, 130, 151, 202, 409, 447, 452, 499, 570, 622, 865, 871, 875, 886, 901, 913, 1062, 1075, 1078, 1084, 1091, 1094, 1095, 1252, 1254, 1270, 1281, 1312, 1353, 1355, 1357, 1359, 1393, 1395, 1506, 1516, 1517, 1520, 1522, 1523, 1525, 1528, 1531, 1538, 1543, 1576, 1584, 1593, 1598, 1603, 1616, 1632, 1660, 1663, 1675, 1710, 1713, 1727, 1739, 1742, 1768, 1814, 1821, 1828, 2018, 2231, 2243, 2245, 2248, 2252, 2255, 2338, 2381, 2455, 2456, 2459, 2462, 2545, 2579, 2580, 2639
- (iter) itinere 2452
- iterum 138, 299, 350, 455, 536, 603, 958, 971, 1020, 1035, 1199, 1387, 1550, 2089, 2130, 2198, 2238, 2481, 2547, 2605, 2788
- (iubeo) iubet 99; iussus 1820
- Iuda 1665; Iude 1087; Iudam 1667, 1671
- (Iudaea) Iudea 1732
- (iudaeus) iudeus 1918, 2593, 2641; iudei 2165, 2584, 2611; iudeo 2576, 2591, 2597; iudeum 2589, 2624, 2630, 2643; iudeorum 10, 1879, 2620; iudeis 2607, 2648, 2655; iudeos 2614
- (iudaicus) iudaici 945
- (iudex) iudicum 1094
- (iudico) iudicat 1181, 2062, 2063, 2220-2221; iudicant 2024-2025; iudicare 1112, 1115, 1116, 1267; iudicabunt 2777-2778; iudicabitur 2012; iudicetur 1992; iudicandi 742, 908; iudicando 940
- iuditium 52, 428, 524, 574, 2060, 2411, 2776, 2802; iudicium 1461, 1718,

- 2073, 2411; iuditii 393, 423, 430, 432, 436, 851, 912; iudicii 376, 378, 429, 510, 706, 795, 2978, 2097, 2937, 2941, 2959; iuditii 863; iuditio 2041, 2061-2062, 2066, 2772, 2899; iudicio 1990, 2023, 2033, 2048-2049, 2066, 2076, 2087, 2220, 2672, 2688, 2772, 2780, 2783; iudicia 1092-1093, 1143; iudicia 2080; iudiciis 2081, 2605
 (iugis) iuge 14, 1586, 1591, 1595, 1651, 2164; iugiori 1145
 iugum 2604
 (iuro) iuravit 1534
 (ius) iuris 2475; iura 2705, 2707, 2712, 2717, 2720, 2728, 2731, 2732
 iuste 1232, 1817
 (iustificatio) iustificationem 2490
 (iustifico) iustificata 2080
 iustitia 699, 2087, 2400; iustitie 1071, 1815, 1817, 2038, 2084, 2819; iustitie 814; iustitiam 2842, 2955-2956, 2958
 (iustus) iusti 1461, 1463, 1464, 1476; iustum 1130-1131, 2725
 (iuvenis) iuvenes 1954
 iuxta 372, 1106, 1447, 1458, 1855, 2895, 2977
 (Jacobus) Jacobum 2639
 jam 68, 384
 Jecto 1088
 jerarchia 1499
 (Jeremia) Jeremie 1365, 1811, 1831, 1878; Jeremiam 1956, 2280, 2665 (cf. Ieremias)
 Jeronimus 875, 2099, 2106
 Joachim 2248
 Job 865, 995, 1951
 (Joel) Joelem 1054
 Johannes 547; Johannis 2236; Johanem 2608; Johanne 1820
 Joseph 1958, 2104
 Josue 2455
 (labium) labia 2724; labiis 2813; labiorum 2812
 (labor) labi 1457; labitur 330
 labor 2812; laborem 2192
 lac 1268
 (laesio) lexione 1861
 (laicus) laici 2311; laycos 2312
 lancea 1776
 (languo) languens 2518
 languidus 1769-1770; languidi 2770
 (languor) languore 1780
 (lapis) lapides 2225
 (lapsus) lapsu 909
 large 1195, 1205, 1211, 1213
 (largio) largientis 2192
 (lateo) latentem 2295
 (latinus) latine 2417
 latus 1770
 (laudatio) laudationem 2846
 (laudo) laudare 2658; laudabitur 2995; laudandi 2261-2262
 laus 3011; laudes 1132, 1133; laudibus 2806, 2807
 (laxe) laxius 2655
 lectio 1409,
 (lectus) lecto 1770
 (legalis) legalem 1352; legalibus 1350
 (legitime) legiptime 1698, 2786
 (lego) legit 1009; legat 1391; legentes 1017, 1019; legitur 41, 259, 425, 831, 832, 1285, 1286, 1666, 1667, 1669, 1675, 1962, 2070, 2450, 2477, 2582; legendi 2466
 leo 1531
 letus 719, 867
 (leuca) lauce 2153; leucas 2154
 (levis) leve 2676
 leviter 1260, 1850; levius 858, 894
 lex 937; legem 208, 2460; legis 935, 1470, 1476, 2074, 2268, 2319, 2321, 2448, 2451, 2455, 2482; legi 2188; lege 490, 1891, 2458
 (lexo) lexit 927
 (libellus) libelli 2371, 2382; libellum 1525, 2370, 2379
 liber 1540, 1919; libera 1350, 1351, 2189; liberi 2770; libro 130, 1115, 1335, 1481, 1498; librum 1539, 1544; libri 1410; libris 2385
 (liberalis) liberalia 2734
 (liberalitas) liberalitate 1072, 2902
 (libero) liberatum 1780

- libertas 2190; libertatis 2986; libertatem 445, 1353, 2903
 (libido) libidine 508
 libitum 1389, 2898; libito 1111, 1333, 2901
 licet 165, 302, 326, 460, 487, 986, 1116, 1124, 1325, 1443, 1462, 1503, 1512, 1865, 1957, 2245, 2491, 2507, 2630, 2686, 2973; licebat 1909, 1929; liceat 2626; licitum 1761
 ligatio 1228, 1229, 1240; ligationis 1226, 1232, 1233, 1243; ligatione 2237
 (ligativus) ligative 1230
 (lignum) ligna 2627
 (ligo) ligavit 781, 1241; ligabis 2453; ligatus 1230, 1233, 1235
 (lima) limam 1106, 1447
 (limen) limine 2454
 (limito) limitatur 2896
 lingua 1461, 2810; linguam 1833; lingue 2417; linguarum 454, 458, 459; linguis 2845
 linum 2505
 littera 1466, 1486, 1501, 1518; litera 1596; littere 183, 363-364, 1440, 1442-1443, 1445, 1465, 1486, 1558, 1653; litteram 432, 865, 1241, 1363, 1371, 1731, 1736-1737, 1745, 2857; literam 1514, 1744
 litteralis 1330, 1420; literalis 1332; literali 1335-1336, 1338; litteralem 1441; litterales 179; literalibus 1515
 litteraliter 1472; literaliter 1493, 2870
 (litteratus) literati 2312; literatis 2309
 (livor) livoris 1906, 2194
 locus 1749; loco 511, 1707, 1744, 1751, 1756, 1777; locum 1744, 1747; locis 503, 623, 757, 2951
 locutio 1313, 1328, 1329, 1600, 1623, 1625; locucio 1689; locutionis 368, 1330; locutionis 360; locutionem 364, 1320, 1321; locutione 496, 1315, 1484; locutiones 1346
 (Lombardus) Lombardum 2371
 longe 867, 869, 1785, 1916
 (longus) longa 2763; longam 157; longum 96, 153, 716
 (loquela) loquella 245, 247; loquella 2010
 (loquor) loquitur 168, 247, 480, 645, 763, 936, 1161, 1162, 1212, 1216, 1720, 1743, 1840, 1842, 1885, 2006, 2956, 2966; loquimini 162, 242, 456, 1989-1990; loquuntur 2075; loquuntur 2950; locuntur 2725; loquebatur 39, 499, 559-560, 563, 666, 1006, 1090, 1340, 1693, 1719, 2521; loquebantur 244, 286, 288; loquetur 1461; loquatur 243, 481, 2846, 1995; loquantur 2846; loque- retur 1724; loqui 1480, 1574, 1833, 1991, 2347, 2374, 2955, 2964; loquens 170, 283, 1725, 1914, 1916, 1941, 2857, 2877, 2929, 2944, 2948; loquentis 1333; locuta 1416; loquendi 238, 241, 412, 1204; loquendo 2718, 2719
 Lucas 570; Luche 2046; Lucam 2116
 (lucerna) lucernas 2287
 Lucifer 2344
 (lumen) luminis 3009; lumine 2844
 luna 570; lune 1182
 lunaris 1314; lunares 3000, 3002, 3005
 lupus 195
 (lux) lucis 2784; lucem 483, 2344
 (Lullus) Luyli 2415
 (maculo) maculant 2766
 (Machabaeus) Machabeo 1665; Machabeorum 1665
 (medesco) madescentes 508
 Magdalena 1137-1138; Magdalene 829, 1095, 1140
 (magicus) magicis 1835
 magis 311, 344, 1118, 1131, 1177, 1447, 2317, 2503, 2553, 2583, 2616, 2752, 2799
 magister 237; magistri 1788; magistro 86, 2415; magistrum 2370-2371; magistris 1093
 magnificentia 2995
 magnus 2747, 2880; magna 806, 1708; magni 2713; magno 2703, 2747, 2934, 2935; magnum 2920; magnas 876; maior 289, 1418, 1709, 2532, 2586, 2587; maioris 119, 1451,

- 1452, 2616-2617; maiorem 1410, 1455; maiori 123, 1086, 1146, 1454; maioribus 1080, 1393
(magus) magorum 2125
(maledico) maledicit 2724; maledicuntur 2827
(malefico) maleficientes 1981; maleficentium 1979
(maligno) malignantium 2719
malignus 469
malitia 722, 1981, 1983, 2194; malitiam 956
(malitiose) maliciose 535
malus 2502; mala 551, 860, 873, 2067, 2446; mali 555; malo 911; malum 145, 2260, 2777; malis 504; peor 2502
mamilla 1776, 1778
mandatum 1544; mendatum 529; mandata 1852-1853, 2483
(mando) manda 2775; mandavi 342
(manduco) manducabat 2354; manducetis 2546; manducandum 2651-2652
mane 1618, 1620, 1624, 1634, 1638, 1639, 1645, 1678, 1679, 1682, 2251, 2884
(maneo) manent 1273; maneret 1860
manifestatio 327; manifestationis 2943; manifestationem 1230, 2983
manifeste 532, 1198, 1234, 1235, 1238; manifestus 2534; manifestissime 2054
(manifesto) manifestare 764; manifestavit 11; manifestabit 854; manifestabant 1304; manifestabuntur 2952; manifestus 2534; manifesta 960, 1133, 1240, 1946, 2684; manifestum 567, 1233, 2687, 2875; manifestam 2816-2817; manifestissima 2569
(mano) manavit 176; manasse 2441
(mansuetudo) mansuetudine 1104
manus 2408, 2638, 2863; manum 1777, 2864; manu 1525, 1526
Marcus 295, 1369; Marchus 1754; Marci 1109
(Mardocheus) Mardochei 1878
mare 1528; maris 571
Maria 1122, 1126; Marie 1095
Martha 1139, 1141; Marthe 829, 1122, 1124
(martir) martyrum 1834; martirum 1294
masculus 1918
materia 1405, 1720, 1994, 1995, 2006, 2435, 2629, 2788; materiam 442, 1251, 1386, 2598
materialis 1472; materialibus 2716, 2722
materialiter 1479, 1562, 1618-1619
(Matthaea) Mathea 951
(Matthaeus) Matheus 1166; Mathei 421, 531, 1699, 1962, 2482; Mathei 41, 984, 1020, 2738; Mattheo 2411; Matheum 958; Mattheum 1973
(Matthias) Mathie 1499; Mathiam 1504
(mater) matris 1960; matri 759, 1054; matrem 1962
(maturus) maturam 540
maxime 188, 659, 1001, 1339, 1376, 1816, 1849, 1972, 2210, 1448, 1477, 1486, 1674, 2686, 2858, 2877
maximus 1301; maximi 7, 2858, 2877
mecum 1791, 2213
mediator 2634-2635
(medicatio) medicationis 2626; medicationem 2643; medicatione 2746
medicina 2119; medicine 2577 medicinam 2615
(medicinale) medicinalia 2100
medicus 2089, 2103, 2127, 2397; medici 2631, 2636; medico 2102-2103, 2623; medicum 2113, 2114-2115, 2624, 2634, 2098, 2103, 2127, 2397; medicorum 2099, 2124, 2583; medicos 2515
meditatio 2461; meditationem 1542; meditatione 1145-1146
(medito) meditaberis 2451-2452, 2456; meditabitur 1461, 1464, 2458-2459; meditari 1480; meditandi 2466; meditando 1127
(medius) medio 442, 762, 765, 1287, 2074, 2163, 2465, 2859, 2958; medium 1571, 1572, 1971, 2159; mediam 1971
(Melchisedec) Melchisedex 1357
melior 2501; meliorem 1123

- melius 176, 608, 731, 2211
 (membrum) menbrum 338; membris 828
 (memini) meminit 304; memento 2960; meminisse 304; memorata 1152
 (memoria) memoriam 164
 mendacium 1833; mendatium 196, 937; mendacio 929, 2548
 mendax 928; mendaces 2741, 2742, 2754, 2772, 2806, 2829
 mens 1120, 1289; mentis 166, 282, 1841, 1842, 2016, 2053, 2525; menti 459, 460, 476; mentem 1974; mente 687, 1522, 2055, 2841; mentes 2471, 2527; mentibus 2424
 mensis 1669; mensem 112, 1569; menses 1161, 2155, 2962-2963; mensium 1568, 1570, 2921; mensibus 1566;
 mensura 637, 798, 805, 842, 2990; mensuram 134, 157, 636, 672, 797, 2968, 2982; mensurae 1226; mensuras 110, 677
 mentio 1588, 1597, 2437; mentionem 643, 1830
 (mentior) mentiuntur 2461, 2765
 (meretrix) meretricis 2665; meretrici 2663, 2664
 meritum 1106; meriti 1112, 1452; merito 1110, 1318, 2201
 (merus) mera 1072, 2902
 (meta) metas 1814
 (Methodius) Methodius 2243
 metur (?) 1396
 meus 482, 935, 1355; mea 319, 1771, 2461, 2464; meum 810, 811, 1365, 1469, 1779, 2335; mi 2463; meo 387, 1362, 2578; meis 342; meos 2463
 miles 2699; militem 2698
 (militaris) millitaribus 2763-2764
 (militia) millitia 2704
 (milito) militant 2811
 mille 9, 770, 781, 784, 1310; milia 766, 1168, 1171, 1189, 2884; millibus 2911; milibus 2881
 millenarium 786, 1226, 1227; millenarii 637; millenario 1243, 1309-1310, 2244, 2247
 (mille) millia 1171
 milvus 933; milvum 945
 (minister) ministerium 2590, 2592; ministri 957, 1451, 2197, 2367, 2389, 2393, 2396, 2410; ministrorum 2200-2201; ministris 940, 1934, 1940, 2027, 2592; ministros 889, 1045, 1248-1249, 1529, 1912
 ministerium 1928, 1832, 1838, 1943, 2562, 2630, 2974; ministerium 1938; ministerii 1501, 2120; ministerio 444, 466, 486. 2110, 2116, 1659, 2688, 2806, 2818, 2868, 2973; ministeriorum 2992
 (ministro) ministrat 2121; ministrare 457, 461; ministrantis 2659
 minor 2817; minoris 119, 940; minori 123, 1079, 1986, 1454; minoribus 1081, 1456
 (minuo) minueretur 2923
 minus 860, 872, 877, 911, 1121, 1888, 2303
 (mirabilis) mirabile 2184; mirabilibus 2994
 (miraculum) miracula 1802, 1813, 1821-1822, 1823-1824, 1827, 1835, 1859; miraculorum 1807, 1808, 1815-1816, 1819, 1830, 1845
 (mirus) mirum 2681, 2987
 (miseria) miserie 2541
 (misericordia) misericordie 2038
 misericorditer 2192
 misericors 2494
 (missa) missam 58
 misterium 47, 438; misterio 448, 759, 1607, 1614; misteriorum 2359-2360
 (mitto) mittit 2476; missi 1829; missit 378, 1369, 1415, 1905, 2417; mittat 1529; mittitur 1809, 2091; mititur 1816; mittebatur 1858; missus 1786, 2313
 mobilis 2150
 (modernus) modernum 661; moderna 955, 1511; modernos 2414; modernas 1507
 (modestus) modesta 2508; modestis 2845
 modus 467; modum 16, 27, 241, 270, 412, 481, 548, 895, 1045, 1204,

- 1996, 2133, 2143, 2232, 2233, 2257, 2298, 2303, 2486, 2916; modo 59, 166, 260, 274, 277, 300, 324, 389, 465, 480, 519, 650, 685, 889, 1089, 1290, 1354, 1362, 1458, 1473, 1480, 1497, 1720, 2018, 2082, 2223, 2256, 2302, 2363, 2367, 2386, 2427, 2472, 2485, 2540, 2541, 2742, 2916, 2947, 2949; modorum 177, 314; modos 237; modis 26, 225, 461, 494, 885, 1275, 1760, 2294, 2297, 2298, 2394, 2472, 2477, 2575, 2603, 2620, 2685
(molesto) molestus 343
(momentaneus) momentanea 2733
(momentum) momenta 37, 71, 89, 100; momentis 140, 690
monachus 2700
(monasterium) monasterio 1785
(moneo) monet 818, 2605, 2787
monitio 2607; monitionis 2497, 2604; monitionem 2521
(mons) montis 1138; montem 1135, 1137; monte 1136
(monstruositas) monstruositatem 2662
(monstruosus) monstruosa 2571; monstruosissima 2570
moralis 1138
moraliter 1463, 1494
morbus 1982
(morior) mori 2555, 2556; morituri 908
(mors) mortis 2057, 2556, 2560; mortem 74, 922-923, 1594, 1596; morte 1597
mortalis 2593; mortali 1113
(mortalitas) mortalitatis 911-912; mortalitate 1719
(mos) morem 1467, 1503, 1745, 2941; more 339, 1377; morum 2500; moribus 182, 1440, 1442, 1444
motus 1181, 2138, 2921, 2928, 2969; motum 2919, 2980; motu 2975
(moveo) movent 2647; movebuntur 2454, 2930; moveamini 55, 537; moverentur 2931
mox 2782
(Moises) Moysi 463, 1089; Moysen 1089; Moyse 1136
mulier 450, 1102, 2668, 2699; mulieris 2538, 2665; mulieri 1092, 2663; mulieribus 2662, 2674
multiplex 1305, 1313, 1404; multiplici 1317, 1325, 1327; multiplicem 1321
multiplicitas 1315, 1322
multipliciter 726, 807, 1307
(multiplico) multiplicabat 2356; multiplicare 2973; multiplicatur 2327-2328; multiplicetur 2972-2973; multiplicanda 2759; multiplicandis 2722
multitudo 2439-2440, 2668; multitudinem 2663; multitudinem 1042
multotiens 2399
(multus) multa 260, 389, 758, 775, 1206, 1207, 1367, 1717, 2117, 2329, 2760; multum 120, 604; multam 2214; multo 1580, 1869, 2317, 2655; multi 729, 2232; multorum 1812; multos 2258, 2751; multas 2423; multis 225, 757, 1054, 1366, 1559, 1832, 1958, 2209, 2257, 2394, 2472, 2763
(mundanus) mundana 961; mundanas 2264; mondanum 1924
mundatio 1670
(mundo) mundebit 2955; mundare 1668; mundans 2958
mundus 1219, 2220, 2911, 2915, 2971; mundi 66, 103, 625, 668, 765, 769, 881, 904, 920, 973, 1161, 1164, 1169, 1175, 1179, 1186, 1189, 1896, 2046, 2218, 2219, 2220, 2244, 2248, 2692, 2878, 2885, 2899, 2904, 2927, 2981, 2989
(mundus) munda 2273
(munio) muniamur 874
(munus) munera 2072
(muto) mutat 1635; mutant 2776; mutatus 1893; mutato 2978
mutuo 2062, 2066
(mutus) muta 2724
(mysticus) mysticus 1331, 1333; mystica 1305, 1328; mysticam 1012; mystico 1339, 1340; mysticos 1347
Nabuc 1958; Nebuchadanasor 464-465; Nebucho 1604

- nam 26, 29, 106, 144, 204, 325, 383, 425, 468, 480, 551, 553, 568, 589, 594, 630, 640, 692, 714, 830, 927, 946, 1018, 1029, 1037, 1066, 1132, 1147, 1161, 1169, 1196, 1204, 1215, 1219, 1251, 1256, 1267, 1276, 1307, 1348, 1374, 1385, 1466, 1467, 1486, 1501, 1511, 1579, 1594, 1523, 1665, 1696, 1731, 1735, 1755, 1761, 1834, 1837, 1849, 1911, 1920, 1991, 2050, 2061, 2089, 2093, 2098, 2120, 2183, 2188, 2232, 2260, 3211, 2369, 2377, 2415, 2430, 2474, 2478, 2500, 2523, 2543, 2553, 2558, 2566, 2596, 2622, 2646, 2658, 2668, 2728, 2777, 2791, 2797, 2813, 2917, 2927, 2942, 2970
- namque 316, 1156, 1873, 2289, 2498, 2791
- nardus 318
- narratio 2524; narrationis 1067; narrationem 844
- (narro) narrabat 1796; narrabis 2451
- (nas) nares 2671; naribus 2668, 2670
- natalis 2242
- (natio) nationis 1910; nationem 1923; natione 1913; nationibus 1912
- (nativitas) nativitatis 2822-2823; nativitate 771
- natura 351; nature 1072, 1815, 1964, 2925; naturam 2900
- naturalis 470, 472, 856, 915, 1996, 2376, 2557; naturalem 631; naturali 476, 1041, 1893; naturalium 473, 2899-2900
- naturaliter 306-307, 2307
- nazareus 1370
- ne 108, 145, 294, 869, 1033, 1261, 1389, 1390, 1676, 1780, 1797, 2301, 2464, 2602
- nec 112, 116, 121, 125, 141, 159, 339, 354, 369, 407, 409, 470, 517, 527, 540, 585, 591, 619, 639, 663, 684, 685, 751, 783, 788, 803, 851, 881, 888, 889, 927, 994, 1006, 1009, 1107, 1113, 1177, 1186, 1247, 1248, 1288, 1289, 1407, 1408, 1417, 1424, 1627, 1642, 1653, 1708, 1746, 1764, 1765, 1784, 1791, 1802, 1826, 1830, 1843, 1888, 1907, 1925, 1927, 1964, 1998, 2017, 2087, 2100, 2111, 2187, 2206, 2375, 2408, 2487, 2489, 2490, 2524, 2555, 2568, 2610, 2614, 2615, 2631, 2632, 2641, 2645, 2659, 2681, 2710, 2713, 2714, 2817, 2826, 2899, 2930, 2981, 2990
- necessarius 2918; necessaria 31, 744-745, 1635, 2637; necessarium 216, 658, 660, 695, 695-696, 738-739, 753, 846, 850, 887, 892, 896, 1055, 1435, 2911, 2971-2972; necessariam 725; necessario 1825, 2896; necessarias 2802-2803; necessariis 663, 893, 2549, 2675
- neesse 140, 200, 690, 767, 1635
- (necessitas) necessitatis 2970; necessitatem 1358; necessitate 1072, 2901; necessitatibus 2014
- nedum 2306
- negligenter 2808-2809
- negligentia 929
- (negligo) negligit 1800; negligeret 931; negligentes 1798-1799; neglectis 1895
- (nego) negat 1300, 1825, 2112; negant 1290, 1292, 2611; negabat 1343; negaverunt 975; negaret 166, 1344; negarent 2319; negatur 1330, 2901
- (negotium) negotia 2810
- nemo 42, 45, 111, 379, 402, 406, 411, 415, 910, 1144, 1886, 2016; nemini 1262, 2005; neminem 109, 187
- nequam 1790, 1833; nequissima 792
- nequaquam 1182, 1552
- neque 42, 46, 48, 55, 56, 57, 162, 335, 336, 369, 379, 402, 471, 498, 653, 677, 701, 791, 813, 1104, 1342, 1659, 1802, 1872, 1874, 1883, 1885, 1946, 1947, 2191, 2752, 2766, 2902
- (nequeo) nequit 249, 624, 681, 1969, 2186, 2468, 2881; nequeunt 1267, 1893; nequibant 239; nequeat 1326, 2888; nequeant 1154, 1220
- (nequitia) nequitias 2292
- nescio 2211; nescit 379-380; nescitis 813, 816; nesciunt 48; nescietis 819-820; nescientur 688-689; nescientes 161-162, 380, 790
- nigromanticus 2419

- nihil 330, 438, 1624, 1625, 2660; nichil 47, 167, 274, 460, 485, 486, 558, 575, 602, 604, 612, 615, 626, 631, 670, 672, 791, 998, 1000, 1015, 1051, 1221, 1316, 1331, 1398, 1574, 1582, 1609, 1621, 1627, 1630, 1687, 1752, 1800, 1805, 1881, 1917, 2019, 2300, 2333, 2411, 2500, 2517, 2588, 2935
 (nihilominus) nichilominus 1313, 1793, 2245-2246
 nimis 1191, 2519, 2572, 2683
 (nimius) nimia 722; nimium 398
 Ninive 1859
 nisi 47, 177, 189, 216, 274, 370, 379, 414, 438, 451, 460, 522, 575, 613, 615, 631, 660, 1096, 1098, 1144, 1161, 1162, 1190, 1222, 1253, 1280, 1338, 1622, 1625, 1626, 1671, 1680, 1687, 1730, 1784, 1809, 1848, 1856, 1881, 1883, 1885, 1887, 1992, 2012, 2020, 2092, 2186, 3307, 2300, 2379, 2511, 2661, 2708, 2874, 2889, 2926, 2931, 2965
 (nitor) nitorem 2834
 (nitor) nituntur 1244
 Noe 422, 424, 429, 2094
 nos nobis 85, 271, 273, 498, 600, 601, 606;
 nobiscum 973
 (nocivus) nocivum 713, 804, 846
 (nocturnus) nocturna 1952; nocturno 144
 (nolo) nolunt 144; noluisti 2665-2666; noluit 1572, 2601; nolite 2604; nollite 542, 2546, 2604; nolint 2610; nollent 1319; nollentes 2756
 nomen 231, 2426; nominis 2429, 2431; nomine 218, 1001, 2578, 2862
 (nomino) nominat 1728; nominavit 2436; nominatur 2961; nominetur 820
 non 31, 37, 54, 70, 79, 86, 88, 89, 92, 96, 97, 100, 102, 105, 107, 113, 123, 125, 129, 133, 140, 146, 147, 171, 176, 177, 189, 191, 216, 218, 222, 226, 227, 229, 232, 233, 235, 236, 239, 242, 243, 244, 245, 247, 249, 253, 255, 260, 264, 268, 280, 285, 292, 301, 312, 325, 332, 334, 339, 343, 353, 358, 371, 377, 380, 385, 389, 396, 410, 412, 413, 418, 431, 439, 442, 445, 450, 456, 458, 369, 471, 478, 486, 493, 497, 501, 507, 512, 515, 516, 536, 537, 539, 544, 546, 547, 558, 561, 567, 576, 590, 591, 593, 600, 610, 613, 614, 616, 617, 621, 629, 635, 637, 546, 649, 650, 651, 652, 653, 659, 675, 686, 687, 690, 695, 698, 709, 712, 715, 717, 725, 738, 740, 741, 743, 748, 751, 753, 754, 777, 795, 796, 801, 816, 819, 820, 823, 846, 847, 849, 866, 880, 897, 907, 928, 935, 949, 957, 959, 960, 963, 977, 980, 991, 994, 1000, 1019, 1023, 1039, 1053, 1055, 1057, 1058, 1070, 1071, 1076, 1086, 1087, 1090, 1093, 1096, 1103, 1109, 1110, 1117, 1128, 1130, 1139, 1141, 1154, 1155, 1157, 1161, 1162, 1163, 1167, 1171, 1175, 1185, 1188, 1202, 1205, 1219, 1228, 1232, 1253, 1261, 1264, 1269, 1270, 1279, 1325, 1338, 1345, 1349, 1359, 1364, 1367, 1373, 1387, 1388, 1402, 1404, 1412, 1420, 1422, 1434, 1437, 1443, 1444, 1445, 1453, 1454, 1469, 1471, 1472, 1478, 1486, 1500, 1506, 1511, 1514, 1570, 1588, 1599, 1632, 1636, 1640, 1644, 1648, 1649, 1655, 1658, 1662, 1671, 1680, 1684, 1692, 1695, 1698, 1723, 1724, 1726, 1728, 1736, 1738, 1740, 1755, 1756, 1764, 1784, 1797, 1807, 1808, 1813, 1814, 1815, 1818, 1822, 1824, 1839, 1840, 1842, 1847, 1848, 1856, 1867, 1873, 1885, 1900, 1903, 1904, 1905, 1909, 1912, 1924, 1926, 1927, 1928, 1934, 1965, 1966, 1968, 1976, 1985, 1990, 1996, 2012, 2021, 2022, 2024, 2025, 1032, 1033, 2034, 2041, 2043, 2055, 2060, 2075, 2077, 2091, 2103, 2110, 2118, 2124, 2126, 2127, 2135, 2137, 2145, 2162, 2177, 2178, 2187, 2189, 2190, 2194, 2196, 2198, 2205, 2209, 2210, 2211, 2220, 2264, 2265, 2268, 2285, 2297, 2306, 2311, 2314, 2330, 2334, 2339, 2343, 2344, 2379, 2382, 2406, 2418,

- 2453, 2455, 2457, 2470, 2481, 2488, 2491, 2494, 2501, 2510, 2516, 2536, 2552, 2556, 2561, 2562, 2569, 2583, 2588, 2589, 2599, 2609, 2618, 2628, 2630, 2636, 2644, 2672, 2675, 2691, 2708, 2711, 2717, 2730, 2739, 2749, 2760, 2777, 2779, 2784, 2794, 2796, 2798, 2804, 2811, 2824, 2825, 2831, 2840, 2846, 2847, 2853, 2873, 2876, 2878, 2896, 2898, 2908, 2910, 2937, 2965, 2970, 2981, 2987, 2990, 2997
- nonaginta 9
- nondum 348, 1269, 2638; numdum 656, 769
- (nonus) nonum 194
- nos 57, 119, 164, 272, 872, 936, 1722; nostri 1668, 2316;
- (nosco) novit 304, 385, 608, 833, 839, 1150, 2203, 2301; noscere 629; nosse 37, 71, 85, 89, 100, 146, 222, 302, 305, 340, 344, 347, 353, 600, 603, 618, 740, 741, 744; nostis 959; nota 165, 387, 1689, 2156; novisset 411; notum 762, 809
- notabilis 1018, 1750, 2785, 3007; notabilem 1568; notabilia 2734
- notabiliter 621, 680, 1850, 2002
- (notatio) notationibus 2258
- (notifico) notificat 852; notificatur 842; notificari 686; notificasset 1044
- notitia 248, 333-334, 335, 348, 467, 558, 643, 699, 705, 812, 888, 1000, 1001, 2135, 2186, 2313, 2468, 2996; notitie 822; notitiam 38, 43, 103, 149, 223, 232, 256, 263, 301, 369, 392, 396, 397, 403, 413, 429, 453, 459, 651, 709, 796, 808, 822, 839, 1061, 2320, 2325, 2670
- (noto) notavit 563; notans 226
- (notorius) notoria 960
- (novitas) novitatis 2420, 2421, 2931; novitate 2305
- noviter 1103, 1449, 2313-2314, 2321
- (novus) nova 1401, 1413, 1417, 1490, 2792, 2952; novi 1460, 1587, 1589, 1933; novam 1381, 2793; novissima 1031, 1208, 1210, 1210-1211; novissimam 81; novissimos 1208, 1216; novissimis 1198, 1199, 1273
- (nox) noctis 1620, 2824; nocte 52, 143, 1787, 1789, 2459; noctibus 426, 1857, 2456
- (nubes) nube 1518, 2873
- nullus 166, 169, 314, 342, 468, 596, 641, 1024, 1382, 1550, 1688, 1697, 1718, 1762, 1992, 2118, 2142, 2200, 2613; nulla 759, 793, 939, 1426, 1597, 1612, 1623, 1708, 1859, 2437, 2901; nullius 719, 1226, 1600, 1870, 1871, 2931; nulli 59, 517, 1113, 2763; nullum 154, 749, 750, 1819, 2004; nullam 643, 798, 953; nullo 220, 362, 519, 608, 650, 910, 979, 1155, 1156, 1263, 1289, 1323, 1473, 1480, 2083, 2302
- numeralis 2133
- (numero) numerant 1175; numerandi 631-632; numerando 2151
- numerus 12, 202, 1563, 1566-1567, 1571, 2094, 2917, 2980; numeri 119, 2989, 3001, 3006; numero 67-68, 198, 655, 659, 1012, 1187, 1201, 1568, 1577, 1724, 2159, 2175, 2249, 2253; numerum 126, 214, 810, 1002, 1572, 1575, 1579, 2244, 2917, 2920, 2988, 2989; numerorum 638, 2148, 3008
- numquam 365, 477, 582, 584, 632-633, 688, 689, 691, 905, 914, 994; nunquam 470; nusquam 1002, 1152, 1371
- nunc 8, 381, 382, 937, 1668, 2095, 2878, 2996
- nuntiatio 771
- (nuntio) nuntiare 2823; nuntiat 1814
- nuntius 1815; nuntii 1524, 2410; nuntio 1156, 1168; nuntios 2414
- (nutrio) nutriendam 1078
- (oblectamentum) oblectamentis 1895
- (obedientia) obedientiam 2624
- (obedio) obedivit 1471, 1475; obedire 2623
- (obicio) obiciebatur 1151; obiecta 221
- obiectio 400, 437, 513, 1218, 1930, 2180, 2231; obiectionem 399, 516, 1159, 1194, 1223; obietionem 492; obiectionibus 2

- obitus 803, 828
 (obligo) obligatur 2987; obligetur 1446
 (obliviscor) obliti 1099
 obprobrium 901, 2619-2620, 2632
 (obscuro) obscurabitur 1711
 (obsecro) obsecra 2269
 obsequium 472, 1125, 1128, 2745
 (obsidio) obsidione 1749
 obstinator 416
 (obsto) obstat 339, 2981; obstabant 1047; obstinatissimi 398
 (obtineo) obtinere 642; obtinendum 2642, 2760
 (obtundo) obtusus 980
 obviam 1726
 (obvio) obviare 1258
 (occasio) occaxionem 916, 2388-2389
 (occido) occidentem 2153, 2156
 (occisio) occissio 1232
 (occulto) occultis 1112
 (occupo) occupabitur 698
 (occurro) occurrit 1793; occurrisset 715; occurrentium 1120-1121
 (octavus) octave 2882; octavum 193; octavo 1589
 (oculus) oculo 1906; oculis 2464; oculos 2454
 odium 2265; odio 929
 (odor) odorem 319
 (odoro) odorare 858-859; odoratur 868
 officium 2626, 2631, 2679; officii 1872; officio 1541, 2230, 2752, 2806; officia 2628
 oleum 2834; oleo 2640
 (omitto) omittunt 2818-2819; omissit 2826; omiserit 1659; omittendum 2876
 omnis 857, 1100, 1689, 2278, 2306, 2523, 2622, 2693, 2966, 2980; omne 329, 923, 1834, 2157, 2528; omni 547, 551, 1545, 1913, 2149, 2278, 2281; omnem 261, 426, 2057; omnes 135, 172, 237, 512, 968, 1075, 1076, 1346, 1407, 1413, 1519, 1549, 1838, 1920, 2028, 2030, 2049, 2051, 2052, 2063, 2065, 2107, 2108, 2282, 2366, 2430, 2433, 2543, 2685, 2836, 2958; omnia 127, 136, 161, 272, 376, 386, 542, 569, 609, 1099, 1214, 1257, 1552, 1641, 1688, 1696, 1716, 1903, 1920, 2108, 2367, 2383; omnium 40, 98, 396, 453, 630, 728, 839, 1277, 2108, 2907; omnibus 39, 106, 138, 842, 1432, 1880, 1920, 2009, 2157, 2196, 2203, 2205, 2284, 2368, 2765
 omnino 84, 361, 589, 628, 1382, 1554, 1603, 2001, 2384, 2390, 2600, 2914
 operatio 1808; operatio 1484, 1830
 (operio) operiet 2813
 operor 326; operatur 47, 324, 438, 466; operantur 2505; operari 486, 491, 2905; operanti 1133; operantes 2287-2288; operaturus 1548; operatus 937, 2904; operandorum 2360
 opinative 2245
 opinio 1405 opinionem 96
 oportet 164, 784, 1282, 1509; oportebit 1639; oportuisset 1657
 (oportunus) oportunum 394; oportuno 375, 384, 392
 (opinor) oppinatur 641
 (oportune) opportune 2269
 (oppono) opponunt 1081; oppositum 1824, 2033
 (oppositio) oppositioni 2879; oppositio-
 ne 1815
 (oppressio) oppressionem 894, 2296, 2874
 (opprimo) oppressos 2774
 (opto) optat 718; optatum 715, 815
 opulentia 2721; opulentie 2730
 opus 143, 146, 147, 616, 762, 764, 1500, 1877, 2435, 2983; operis 327, 1141; opere 1162, 1526, 2574, 2603, 2750; opera 814, 1118, 1119, 1124, 1130, 1132, 2637, 2708, 2952; operum 2088, 2907, 2944, 2992; operibus 750, 1139, 2084, 2085-2086, 2087, 2842
 oratio 2640; orationi 2554; orationem 815, 817, 1541-1542; oratione 1502, 2793;
 (orbis) orbi 573, 1096; orbem 489, 1236; orbe 926; orbium 2919
 (ordinarius) ordinariarum 2869-2870; ordinarias 2867

- (ordinatio) ordinatione 1997, 2000-2001, 2918-2919
- (ordino) ordinat 2005; ordinavit 217, 2223; ordinet 2833; ordinent 2004; ordinatur 2618; ordinatus 2981; ordinate 491; ordinata 748; ordinatam 749; ordinaturus 1549
- (ordo) ordinis 2010; ordinem 473, 489, 1712, 2296-2297; ordine 491, 1066, 1550, 2831
- organum 1478; organis 2839
- (oriens) oriente 2153, 2156
- (origo) originem 1870-1871
- (orior) oritur 2323; oriebatur 245
- (ornamentum) ornamentis 2764
- (oro) orate 813, 816; orent 2640; orando 1127; horandum 2114
- (orphanus) orfani 2769;
- os 1250, 1461, 1463, 1464, 1468, 1469, 1476, 1478; oris 83; ori 1479; ore 93, 1540, 2455, 2679
- (ostendo) ostendit 543, 670, 741, 2441, 2552, 2798, 2799; ostenditis 1990; ostendunt 1082, 1248, 2568; ostendat 935, 2558; ostendant 2790; ostendebat 982, 1837; ostendebant 65, 746, 1759; ostendere 238, 756; ostenderet 1802, 2519; ostendisse 395; ostendens 1753; ostensum 1056, 1453-1454, 2247; ostensa 2129
- (ostensio) ostensionem 1347; ostensione 1848
- (otiose) occiose 1633; occiosse 1632
- (otiosus) occiosi 1311; occiosa 1628
- (paganus) paganis 1178
- pagina 1826; pagine 1632, 1977
- (palium) palio 2687
- (pando) pandit 1659, 1985; panditur 1615, 2571
- panis 1690
- (pannus) pannos 2627
- papa 359, 365; papam 2853
- (parabola) parabolas 1345
- (paragraphus) paragrapho 1049-1050
- (Paralipomenon) Paralip 2582
- (par) pari 2066, 2076; paribus 1142, 2077
- (parifico) parificant 2817
- (Parisiensis) Parisienses 1788
- Parisius 1787, 2538
- (pario) pariunt 1133
- (paro) paratus 733; paratos 143
- parum 911
- parvulus 1268; parvuli 2332; parvulum 2341; parvulorum 952; parvulus 2328; parvulis 1084, 1266, 2331, 2338, 2684
- (parvus) parva 806
- pars 1287, 1489, 1758; partis 825, 2996; partem 8, 798, 1123; parte 28, 904, 1049, 1158, 1380, 1759, 1880, 1907, 2129, 2130, 2324, 2351, 2391, 2475, 2564, 2859; partium 2147, 2175, 2234; partibus 1288-1289
- (Pascha) pascate 1643, 1644
- (pasco) pascantur 2814; pascendo 1124
- (passio) passionis 781, 1149, 1231, 1543, 1982 passionem 259, 1148; passione 782, 1228, 1229, 2924
- passus 1901; passu 743, 1091, 1388; passibus 1591
- (particularis) particularibus 2998
- pastor 195, 2827; pastores 2279; pastori-
bus 2823
- (patefacio) patefacit 2410; patefieret 1040; patefactis 2872
- (patenter) patentur 1081
- pater 89 37, 324, 354, 355, 370, 374, 377, 379; patris 63, 372, 560; patri 326, 2792, 2824; patrem 393, 1025, 2577; patre 387; patrum 683, 2545; patriarcha 2028
- patet 202, 367, 403, 417, 421, 435, 486, 513, 531, 534, 622, 683, 711, 720, 770, 787, 800, 843, 1005, 1018, 1059, 1062, 1967, 1094, 1097, 1039, 1202, 1239, 1241, 1264, 1299, 1360, 1368, 1476, 1490, 1548, 1551, 1578, 1646, 1672, 1691, 1736, 1831, 1845, 2077, 2086, 2091, 2112, 2176, 2284, 2429, 2435, 2438, 2586, 2613, 2649, 2717, 2740, 2789, 2800, 2898, 2942, 2979, 2987; patent 1117; patebat 560; patuit 410, 563, 584, 601, 619, 692, 915, 1059, 2188, 2421; patebit 217, 595, 657, 704, 707; pateat 63,

- 841, 1114; patens 2088, 2948; patentem 2296
- patientia 1141
- (patior) paciebatur 1898; passura 876; passuri 857, 998; passuris 996-997
- (paucus) pauci 2089, 2093; pauciores 830, 833; paucioribus 2882; paucissimi 2095
- paulatim 2303
- paulo 1722, 2946
- Paulus 1278, 2276; Pauli 1879, 2277; Paulum 2069; Paule 2106
- pauper 2750; pauperes 1125, 2769; pauperibus 318, 2761
- paupertas 974; paupertatis 2854-2855, 2855; paupertatem 1298
- pax 496, 508; pacis 1839
- (peccator) peccatores 2767; peccatoribus 2354-2355
- peccatum 2674, 2676, 2677, 2681-2682; peccati 523; peccato 1359
- (pecco) peccare 2675; peccandum 2677, 2681
- (peccunia) pecunia 2274, 2258; pecuniam 1791
- pecuniosus 2701; pecuniosi 2714
- pena 2614; pene 1558
- (penetro) penetrant 2503
- (penitens) penitentium 2682; penitentibus 2673
- (penitentia) penitentiam 75
- penitus 2946
- (pensio) pensione 2744
- Pentecostes 453; Pentecosten 1643
- (penultimus) penultimi 1217
- per 10, 13, 17, 27, 45, 46, 49, 55, 56, 57, 61, 122, 126, 129, 135, 138, 148, 149, 157, 165, 167, 169, 172, 175, 176, 178, 184, 187, 200, 209, 210, 214, 222, 225, 231, 234, 240, 242, 243, 250, 252, 255, 258, 263, 265, 266, 273, 284, 299, 302, 307, 310, 320, 323, 328, 332, 336, 340, 346, 351, 360, 364, 367, 371, 372, 395, 401, 405, 410, 413, 417, 421, 424, 438, 440, 462, 463, 467, 473, 480, 489, 492, 494, 503, 516, 534, 536, 537, 552, 553, 582, 585, 592, 603, 604, 612, 614, 616, 622, 626, 627, 628, 632, 634, 638, 643, 644, 647, 649, 652, 666, 667, 669, 671, 672, 674, 679, 683, 685, 688, 689, 693, 701, 708, 711, 715, 721, 728, 736, 746, 757, 784, 788, 794, 796, 801, 808, 809, 812, 814, 815, 817, 825, 826, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 841, 843, 854, 873, 886, 887, 888, 889, 913, 928, 945, 958, 964, 966, 972, 981, 982, 989, 991, 1005, 1007, 1008, 1009, 1016, 1018, 1025, 1033, 1034, 1044, 1046, 1047, 1059, 1062, 1090, 1096, 1108, 1117, 1118, 1126, 1131, 1153, 1154, 1155, 1175, 1180, 1195, 1203, 1236, 1244, 1286, 1276, 1297, 1298, 1306, 1316, 1321, 1324, 1326, 1329, 1331, 1334, 1342, 1347, 1348, 1351, 1354, 1357, 1358, 1361, 1370, 1378, 1399, 1402, 1403, 1418, 1431, 1448, 1466, 1473, 1475, 1478, 1515, 1524, 1434, 1538, 1539, 1541, 1553, 1575, 1576, 1579, 1586, 1598, 1619, 1621, 1647, 1654, 1671, 1689, 1709, 1711, 1729, 1737, 1740, 1744, 1759, 1765, 1785, 1786, 1793, 1806, 1807, 1836, 1837, 1838, 1842, 1847, 1866, 1884, 1914, 1916, 1950, 1951, 1952, 1954, 1955, 1960, 1970, 1971, 1977, 1983, 1986, 1993, 2007, 2008, 2013, 2015, 2034, 2051, 2060, 2061, 2064, 2080, 2091, 2092, 2124, 2126, 2132, 2137, 2139, 2143, 2145, 2149, 2155, 2156, 2162, 2163, 2178, 2182, 2186, 2191, 2202, 2211, 2231, 2234, 2241, 2243, 2280, 2295, 2296, 2298, 2302, 2319, 2326, 2337, 2342, 2344, 2345, 2359, 2365, 2372, 3281, 2410, 2427, 2429, 2435, 2438, 2439, 2465, 2472, 2473, 2485, 2486, 2493, 2496, 2500, 2504, 2535, 2540, 2543, 2564, 2576, 2603, 2604, 2607, 2608, 2612, 2621, 2624, 2630, 2633, 2639, 2646, 2649, 2654, 2658, 2662, 2664, 2668, 2724, 2730, 2757, 2782, 2800, 2811, 2823, 2832, 2842, 2863, 2863, 2967, 2869, 2872, 2874, 2877, 2888, 2899, 2900, 2916, 2936, 2941, 2945, 2971, 2974, 2986, 2988, 2993, 3007
- (peragro) peragrarare 2154

- (perceptio) perceptionis 1969-1970
 (percipio) percipit 1904; percipimus 873; percipiebat 1692; percipiatur 1967-1968; percipiens 1905; percipiendum 169
 (percurro) percurrunt 1810
 (percutio) percutit 2019; percutimus 276, 293-294; percutere 2226; percuteret 2193; percuterer 1781; percutientibus 1365
 perditio 509; perditionis 2962; perditionis 2997; preditione 2274
 (perduco) perducit 2343
 (pereo) perire 2710; peritura 1149-1150
 perfectio 2896; perfectionis 2669; perfectionem 657, 784-785, 1037, 2880, 2906, 2909, 2918; perfectione 2894
 (perfector) perfectorem 208
 (perfectus) perfecto 303; perfectior 193
 (perficio) perficitur 1289; perficiendi 2916; perficiendum 2474
 (perfodio) perfodi 1023-1024
 (perhibeo) perhibet 2387
 periculum 851, 858-858, 897, 2556, 2661; pericula 1730-1731, 1733
 (periculosus) periculosa 1200, 2055; periculosissima 2512
 peritia 2172, 2584, 2659
 (peritus) peritos 2606; peritis 935-936
 (perlustro) perluxtravit 1897
 (permitto) permittit 1454; permittunt 1248; permisit 1039, 1457; permisisset 2408; permittatur 1968
 (perquiro) perquirenda 22
 persecutio 1043, 1063, 1256; persecutio 18, 593, 878, 904, 919, 1573, 1703; persecutionis 104, 858, 884, 1030, 1570; persecutionis 6, 594, 898, 914, 932, 983; persecutione 853; persecutione 587, 925, 998; persecutionem 701, 857-858, 2395; persecutionem 81, 927, 989, 2877; persecutiones 1898; persecutiones 866, 1901; persecutionibus 879-880
 (persecutor) persecutore 1892
 (persequor) persequi
 persona 40, 592, 1512, 1719, 2520; personam 1108, 1959, 2625, 2777; persone 1554, 2201, 2680, 2268, 2631; pesonarum 599, 1109, 1144-1145, 1448, 1453, 2265, 2621; personas 2528, 2773
 (personalis) personalia 1143
 personaliter 73, 1564
 (perspicacia) perspicaciam 2182
 (perspicax) perspicacionibus (!) 2185
 (persuadeo) persuadentes 565
 (persuasio) persuasionem 2361
 pertinaciter 2611
 pertinententer 2008
 (pertineo) pertinet 669, 1441, 1480, 2108, 2492-2493, 2559; pertinent 2207, 2488; pertine (pertinent) 1214; pertinebant 1959; pertinere 2798-2799; pertineat 1487; pertineant 2732; pertinens 2790; pertinentis 104
 (pertingo) pertingere 595, 883; pertingeret 596
 (petracto) pertractant 2810; pertractet 2127
 (pertranseo) pertransibunt 1404
 (pervenio) pervenerat 1202; pervenerant 1221
 perventus 701
 perversitas 314, 2532, 2785, 2818; perversitatem 2479, 2850, 2870; perversitates 2543; perversitate 314
 (perversus) perversi 2743, 2754, 2772, 2806; perverso 2780; perversum 2690; perversos 2686
 (perverto) pervertunt 2802; pervertistis 2528; pervertere 1834; pervertat 2073
 (pervolo) pervolavit 1902
 (pes) pedis 2851; pedem 1528; pedes 1523, 2967; pedibus 1770
 (pestifer) pestiferum 2069
 peto 108; petit 269, 279, 2016, 2597; petunt 1845; petere 808; petieritis 2577; petierunt 290; petenti 2578
 Petrus 291, 293, 1272, 1277, 1360, 1386, 2932, 2938, 2951; Petri 2273, 2386; Petro 2480; Petrum 1457, 1935, 2371
 (phantasia) fantasia 470, 2019, 2059
 (phantasma) fantasmatum 473

- phantasticus 1989, 1992, 2003, 2012, 2020, 2022-2023, 2026, 2040-2041, 2419, 2557; fantastica 2083; fantasticum 2014, 2062; fantastici 2031, 2049; fantastico 2016; fantasticos 1993
- (pharisaeus) farise 2272; pharisei 2271; pharisey 2353; phariseorum 1082; phariseis 1868
- philosophia 895, 967-968; philosophiam 891
- (philosophicus) philosophice 2485-2486; philosophicum 1338, 1341
- (philosophus) philosophorum 2124, 2878, 2893-2894; philosophis 165
- (phitonicus) fomitonicum 1836
- pie 1876
- pietas 833; pietatis 1036, 1119, 1139, 1141, 2038, 2834; pietatem 2489, 2492, 2517
- pignus 2779
- (Pilatus) Pillatum 1740
- pius 2494
- (placeo) placuit 2212; placere 2821
- (placidus) placidam 2849
- (placitum) placito 1377
- (plaga) plage 463
- (planeta) planetarum 1182, 2138; planetis 2150-2151
- planta 2851
- plebs 2314; plebem 2312; plebi 1266, 2314
- (plecto) plectentes 2505
- plenarie 1325
- plene 1607, 2278, 2758
- plenitudo 1036
- plenus 2853; plenum 1368, 1432; plenius 995, 996, 997; pleniori 1145; plenissime 1091
- (pluo) pluam (!) 426
- (pluralis) plurari (!) 328
- pluries 2404, 2521
- (plurimus) plurimi 25, 1404; plurima 1122, 2214; plurimum 2867-2868, 2870; plurimos 1931-1932
- plus 766, 782, 881, 892, 908, 993, 1189, 1567, 1569, 1571, 1580, 1674, 2327, 2554, 2558, 2566, 2576, 2584, 2586, 2591, 2594, 2915; plures 28, 830, 832, 2844; pluribus 842, 1760, 2418
- (ponero) ponderat 281
- (pono) ponit 315, 316, 322, 401, 437, 771, 907, 1053, 1069, 1168, 1184, 1225, 1227, 1486, 1489, 1562, 1576, 1585, 1598, 1600, 1603, 1619, 1653, 1660, 1663, 1672, 1727, 1739, 1742, 1829, 2041; ponitis 1848; ponunt 1713; ponebat 1203, 1481, 2027; possui 1777; possuisti 120-121; possuit 37-38, 89, 313, 332, 354, 1507; nite (ponite) 478; ponat 2510; posuisset³¹¹; possuisset 518; ponitur 406, 409, 1632; ponuntur 1648; ponebatur 1152, 1498; ponetur 2170; ponatur 338, 1013, 2171; ponens 1377, 1502; ponendo 18; posita 1605, 1729, 1735, 1740, 2167, 2169; possita 14-15, 869; positum 1606; positurus 1528
- pontifex 1550; pontificibus 2253, 2241
- (popularis) populares 1133, 2652
- populus 10, 913, 934, 976, 1470, 1475, 2319, 2779, 2864; populi 195, 524, 945, 967, 970, 2171, 2863; populo 6, 533, 903, 909, 919, 973, 976, 979, 1094, 1133, 1931, 1933, 1958, 1963, 2224, 2820, 2851; populum 907-908, 1089, 1531, 1604, 2646
- (porrigo) porrigantur 2768
- (porta) portas 2058
- (portio) portiones 2137, 2151
- (porto) portat 2670; portare 260, 389; portet 2698, 2699
- (positio) positionem 2893
- (possessio) possessiones 1297; possessionum 1298-1299
- possibilis 788-789; possibile 1288; possibile 1503-1504, 1797; possibilem 1254, 2917
- (possum) potest 116, 169, 176, 177, 185, 190, 237, 343, 468, 490, 567, 620, 673, 686, 697, 699, 705, 748, 750, 759, 791, 799, 988, 1144, 1156, 1271, 1289, 1316, 1322, 1323, 1326, 1332, 1406, 1473, 1633, 1886, 1941, 2033, 2060, 2137, 2151, 2158, 2297, 2308, 2476, 2631, 2657, 2711, 2744,

- 2906, 2909; potestis 253, 260, 389, 959, 1838, 1947; possunt 595, 998, 1075, 1116, 1258, 1850, 2660, 2710, 2721; poterat 299, 309, 661, 670, 993; poteratis 1269; poterant 123, 235, 285, 458, 584; potuit 1869; poterit 150, 1478, 2077, 2701, 2749, 2905, 2916, 2925; poterunt 633; posse 95, 109, 112, 751, 2211; possit 113, 114, 115, 117, 302, 613, 747, 889, 987, 2348, 2635; possitis 254; possint 461, 650, 998, 1975, 2341; posset 608, 654, 715, 716, 796, 1343, 1513, 1642, 2154, 2973; possent 372, 635, 637, 882, 1260, 1367, 2332; potuissent 457; potens 2040, 2750, 2919; potenti 2704; potentes 2714; potentiorum 1863-1864
- post 74, 292, 425, 499, 896, 1551, 1669, 1675, 1710, 1722, 1785, 1786, 2423, 2431, 2590, 2605, 2946; postea 264, 731, 1049, 1418
- (postella) postellam 2699
- (posterus) posterum 1708; posteriora 2732
- (postilla) postille 2433
- (postis) postibus 2454
- postmodum 996
- (postpono) postponendo 2449
- postquam 1016, 1635, 1657, 1658, 1733-1734, 2281, 2798
- (postulo) postulasti 1359
- potenter 2972
- potentia 748, 1051; potentie 2730-2731, 2984; potentiam 363, 444-445, 747, 749, 2903;
- potestas 361; potestatis 490; potestati 355, 359, 374, 393, 490; potestate 38, 89, 354, 370, 374, 1237
- (potior) potiora 2221; potissime 2541
- potius 147, 1128, 1172, 1192, 1265, 1375, 1841, 2552, 2677, 2732
- (potus) potum 1269
- (praeannuntio) praeanuntiatum 831
- (praebenda) prebenda 2743
- (praebéo) prebent 2525; prebuit 2633; prebeat 1455
- (praecaveo) praecavendum 1033
- (praecedo) praecedit 1053, 2899; praecedent 532; praecesserunt 1293, 1421, 1425; praecedit 532; praecedant 523; praecedere 520; praecesserint 540; praecedentes 664, 1450; praecedentia 1718; praecedentium 1451
- (praeeptum) praeeptum 1788-1789, 2114, 2448, 2463; praeepto 890, 1768, 1769, 1805;
- (praecipio) praecipit 918-919; praecipiebat 2268; praeeptum 2051, 2446-2447
- (praecipito) praecipitat 2537
- (praecipue) praecipue 2715
- (praecise) praecise 1564, 1570, 1579, 2937
- (praeco) praeco 866, 2548; praeconem 1893, 2558; praecones 2030, 2673; praeconibus 2551
- (praeconium) praeconium 2542
- (praecognosco) praecognoscant 703; praecognosceretur 905; praecognitus 430; praecognita 860
- (praecursor) praecursores 2288
- (praedicatio) praedicatio 907, 911, 917, 1464, 1546; praedicationis 1546, 2667; praedicationem 2559; praedicatione 1547, 2507
- (praedicator) praedicator 1467; praedicatores 913, 1474
- (praedico) praedixit 2860-2861; praedixerat 1717; praedixerint 1869; praedictus 265, 299, 350, 622, 1014, 1566, 2918; praedicta 128-129, 368, 534, 705, 790, 802, 981, 1555, 1707, 1734, 1774, 1792, 1844, 1846, 1877, 2209, 2231, 2331, 2338, 2392, 2420, 2519, 2643; praedictum 1021, 1943, 2176, 2417; praedictam 358, 1320, 1674, 2097, 2521, 2727; praedicto 12, 1012, 2176; praedicti 1037, 2391; praedictae 983, 1741, 1928, 2129, 2526, 2871; praedictorum 203, 1176, 1301, 2663, 3008; praedictos 1099; praedictas 646-647; praedictis 202, 300, 346, 417, 422, 468, 518, 566, 720, 779, 2368, 2437, 2657, 2683, 2979
- (praedo) praeditus 282

- (praefero) preferunt 2807; preferri 1553; preferendi 1458; preferenda 1490-1491, 1613; preferende 1557
- (praefigo) prefigit 714; prefigerent 730; preficisse 126; prefigere 713-714, 796; prefigendi 710; prefigendo 152-153
- (praefiguro) prefiguratum 1877
- (praefinire) prefinire 635; prefiniret 658; prefinisset 655; prefinisse 654
- (praefinitio) prefnitio 660
- (praefixio) prefixione 718-719
- (praesum) prefuisse 652-653
- (praeciens) preiacentem 442-443
- (praeiudicium) 2600, 2801, 2805
- (praeiudico) preiudicant 2595; preiudicaret 2602
- praelatus 1033, 1984, 2039, 2831; praelatum 1026, 2701; prelati 1028, 2028, 2829-2830; prelatorum 2199, 2818; prelatos 2031, 2477-2478
- (praelium) prelia 871
- (praelibo) prelibata 1428; prelibatum 3003, 3006
- (praemeditatio) premeditatione 477; premeditatione 1782
- (praemeditor) premeditari 479
- (praemitto) premissa 1501-1502
- (praemunio) premuniat 888; premunierent 22, 993; preminendi (!) 890
- (praenosco) prenoscere 983; prenoscant 702, 1028-1029; prenoscere 215-216, 239, 285, 372, 575, 691, 706, 713, 739, 761, 804, 806, 845, 869, 881, 900, 916, 931-932, 1015, 1021, 1031, 1056; prenoscetur 914; prenoscitur 584-585, 633, 2158; prenosi 123, 637; prenoscendo 899, 990
- (praenuntiatio) prenuntiationis 1006; prenuntiatione 1010; prenuntiationem 2360;
- (praenuntio) prenuntiat 2243, 2249, 2999; prenuntiant 2150; prenuntiauit 197, 2522; prenuntiauerunt 2866; prenuntiauerat 1004; prenuntiet 2140; prenuntiare 17-18, 2142-2143, 2240; prenuntietur 200; prenuntiabatur 202; prenuntiaretur 206; prenuntieretur 214; prenuntiant 1262; prenuntiantium 1900; prenuntiatum 1016-1017; prenuntiant 1829-1830; prenuntiantio 1008
- (praecostendo) preostensum 827; preostensa 1245
- (praeparo) preparare 697, 705, 850; preparant 694; prepararet 1265; preparandi 1045
- (praeputium) preputium 1918
- (praesbyter) presbiter 2641; presbiterorum 1879-1880; presbiteros 2640
- (praescio) presciverunt 859; prescire 585; presciantur 847; presciretur 566; presciri 636 prescirentur 583, 729;
- (praesens) 229, 302308, 322, 330, 333, 406, 409; presentis 306, 310, 311, 312, 328-329, 355, 419; presenti 313, 339, 420; presente 87
- (praesentia) presentia 82; presentie 83-84;
- (praesentialiter) presentialiter 2891
- (praesidentia) prescientie 2631
- (praesigno) presignavit 2169
- (praesumo) presumis 60; pressumis 121; presumere 642; presumi 641; presumendi 916; presumendo 1761
- (praesumptio) presumptio 2324; presumptionem 1456, 2326; presumptione 1763, 2366
- (praesura) presura 571
- (praetendo) pretendit 267, 274, 2890; pretenditur 277; pretendetur 1650
- (praeter) preter 1630-1631
- (praeterea) preterea 1580-1581
- (praetereo) preteriti 305, 311, 312, 345; preterita 229-230, 682, 685-686, 759; preterite 684; preterito 320-321, 325, 342, 343, 384; preteritum 307, 313, 316, 330, 338, 347
- (praevenio) preveniendus 1723
- (praevideo) providet 867; providentur 872
- (praevius) previi 1108
- (praevisto) previsitans
- Praous (?) 1170
- prave 2646
- (pravitas) pravitatem 2443
- (pravus) prava 1426, 1855; pravo 1765

- pre 507, 508, 571, 572
 (precor) precabuntur 2638
 (predico) predicat 1252; predicant 903, 908, 909, 910, 913, 919, 1266, 2600, 1259, 1261; predicaret 1264; predicatur 1690; predicata 921; predicatam 279; predicatarum 1612; predicandum 1270; predicandi 1541, 1544-1545
 (Preminus) Premino 2393
 (prex) precibus 2635
 (primitivus) primitiva 2293
 (primus) prima 51, 108, 139, 541, 580, 581, 1030, 1048, 1120, 1209, 1277, 1822, 1838; primum 45, 167, 221-222, 522, 887, 906, 907, 984, 1055, 1173, 1293, 1306, 1401, 1535, 1623, 1890, 2134, 2144, 2272, 2298, 2305, 2473, 2497; primam 581; primo 225, 240, 373, 405, 434, 494, 504, 583, 587, 649, 666, 728, 736, 737, 746, 753, 758, 793, 808, 862, 932, 945, 1005, 1053, 1109, 1153, 1160, 1224, 1276, 1305, 1354, 1424, 1556, 1559, 1562, 1619, 1629, 1713, 1962, 1989, 2112, 2132, 2181, 2235, 2295, 2364, 2415, 2429, 2455, 2550, 2575, 2603, 2621, 2867, 2894, 2838; prome (! prime) 1414; primi 34; primis 1200, 1204, 1288; primo 2456
 princeps 2402; principis 2748
 principalis 1444; principalem 1441, 1561; principali 1559; principales 2226-2227; principalia 2734
 principaliter 17, 188, 305, 885, 990, 1438, 1592, 2445, 2559, 2691, 2744, 2750, 2807-2808, 2820
 (principatus) principatu 1236
 principium 215, 1043; principia 195, 970, 2135, 2150, 2155, 2177, 2895, 2147, 2895; principii 2147, 2161; principio 180-181, 445, 1286, 1439; principiorum 204
 (prior) priora 2734; prioribus 1011
 prius 495, 679, 1038, 1044, 1104, 2273, 2526, 2555
 priusquam 526
 (privatus) privata 490; privatam 592; privatis 1044
 privilegium 1750; privilegio 1749-1750, 2201; privilegia 2709, 2712
 (privilegiatus) privilegiatam 408
 pro 19, 212, 215, 316, 322, 324, 326, 333, 334, 338, 406, 409, 420, 618, 675, 763, 892, 922, 925, 947, 990, 991, 1000, 1004, 1013, 1030, 1307, 1308, 1309, 1311, 1313, 1329, 1359, 1376, 1383, 1399, 1512, 1516, 1600, 1666, 1685, 1730, 1818, 1860, 1898, 1965, 2033, 2171, 2205, 2215, 1220, 2468, 2549, 2553, 2590, 2675, 3757, 2758, 2886, 2930, 2943, 2981, 3003
 (probatio) probationis 549
 (probo) probat 1356, 1357, 1360; probabat 1889; probaverunt 2786; probare 693, 1349, 1947; probate 542-543, 548, 2788; probaret 137; probatur 1348; probari 343; probatum 546; probandum 1701
 (procedo) procedit 442, 1054, 1159-1160, 1333, 2679; procedebat 1801; procedere 249, 1870; processerit 2787 processus 1316; processum 1036
 procul 868, 1287, 1329, 1906, 2052, 2145, 2597; prochul 1465, 1904
 proculdubio 1246, 2040
 (procurro) procurat 2308, 2309, 2311, 2324, 2362, 2420, 2470, 2485, 2540; procurrat 2305-2306; procuravit 2319, 2369, 2386, 2392, 2393; procurravit 2319; procuratur 2620; procurant 2325; procurantes 1249; procurandi 2633
 (produco) produxit 445, 2902
 (profero) profert 1992; profertis 1990-1991; proferunt 626; profertur 98
 (professio) professionem 2669
 (proficio) proficit 1260; proficiunt 2500
 (profundus) profundius 1148-1149
 (prohibeo) prohibet 1113, 1390, 1907, 1974; prohibent 1384-1385; prohibetur 1394
 (proicio) proiecerunt 938-939; prohicet 2946
 proinde 1042, 1806, 1922, 1984, 2071, 2108
 (prologus) prologo 875, 1061, 2099

- (prolongo) prolongavit 2924
 (promitto) promittit 821; promisit 923, 925, 1954; promisserit 262-263; promittat 928; promittenti 2576; promissam 1646; promisso 878
 promissio 1165; promissionis 11, 1164, 2742; promissionem 258, 822; promissionibus 2689
 (promoveo) promovetur 1883; promovende 1766-1767; promovenda 2706, 2712, 2718; promovendum 1254-1255, 2728; promovendam 2729-2730; promovendis 2840
 prompte 2378
 (promptus) promptu 1519; promptior 898
 (pronus) prona 2680
 prope 569, 1282, 1716
 (propello) propellit 2564
 (prophano) prophanat 2515; prophanavit 1666; prophanandi 1544
 (prophanus) prophanum 2912
 propheta 1007, 1008, 1161, 1700-1701, 1811, 1852, 1956; prophetam 100, 126, 652, 1802, 2988; prophete 1828, 1856, 1959, 2950; prophetarum 129, 1538, 2942; prophetas 1370, 1826, 1956, 2279, 2281
 (prophetalis) prophetarium 2266
 prophetia 658, 1387, 2209, 2253; prophetie 321, 1076, 1810, 1821, 1882-1883, 1932; prophetiam 984; prophetias 542, 2121-2122; prophetis 551
 prophetice 2282
 (propheticus) prophetico 317; propheticas 545; propheticis 1520
 (prophetissa) prophetisse 1092
 (prophetizo) prophetizabat 1880
 (propheto) prophetabat 2275; prophetavit 481; prophetare 1838; prophetet 1202; prophetans 1823
 propinquissime 577
 (propinquitas) propinquitatem 966
 propinquus 2746; propinqua 566, 577; propinquissima 69; propinquissimum 55
 (propono) proponit 1382, 1903, 2070-2071; proposuit 1933; proponere 1103; proponeret 2314; proponitur 1158, 1324, 1329, 2181; proponi 1402; propositum 557, 1398; proposita 1215, 2301; proposita 1614; proposito 315, 335, 590, 1047, 1324, 1475, 1556, 1858, 1862, 2013, 2050, 2123, 2161, 2180, 2231, 2790, 2798, 2951; proposito 1641, 2002; propositis 151
 (proportio) proportionem 2095
 propositio 1485, 1628, 1630; propositio-
 ne 1636
 proprie 412, 615, 631, 2020, 2440, 2694;
 propriissime 1574
 proprietas 2010
 proprius 185, 234, 309, 1581, 2266; pro-
 pria 374, 641, 802, 847, 1387, 1428,
 1456, 2821, 2825, 2835; proprii 235;
 proprio 173, 644, 711, 1111, 1299,
 1636, 2692, 2819, 2820; propio
 2693; proprium 236, 1385, 1429,
 2791; propriam 1391; propriis 171,
 235, 238
 propter 188, 253, 477, 541, 621, 808,
 817-818, 941, 942, 1037-1038, 1051-
 1052, 1120, 1132, 1166, 1173, 1375,
 1610, 1750, 1788, 1810, 1811, 1896,
 1901, 1922-1923, 1924, 1992, 2040,
 2043, 2056, 2092, 2120, 2134, 2190,
 2292, 345, 2349, 2388, 2409, 2457,
 2474, 2483, 2617, 2680, 2726, 2790,
 2784, 2994
 propterea 1141, 2025, 2064, 2257, 2404,
 2424
 (prorumpo) prorumpibat 1380, 1761
 prosperitas 2694
 (prosum) prodest 706, 2005, 2511; pro-
 sunt 2489, 2803; proderat 585, 593,
 602-603, 1006; prodesse 190, 601,
 661, 992, 1263; prodesset 85, 600,
 605, 691; prosit 1022; prosint 2491
 (protego) protegenda 2718; protegende
 1695-1696
 (protendo) protendatur 2976
 (protestor) protestando 2381
 protinus 2045
 (provenio) proveniunt 1980

- (proverbium) proverbii 1491, 2066, 2070-2071, 2667; proverbiorum 1481, 2462
- (providentia) providentie 873
- (provideo) providebam 1361; providebit 700; providere 864 provideatur 2743
- (provincia) provincias 1896; provinceas 1902
- (provisio) provisione 2809; provissione 2746
- (provoco) provocemur 1012
- prout 303, 319, 840, 1074, 1324, 1495, 2133, 2792
- proxime 2858
- (proximus) proximi 2846, 2848; proximo 574; proximos 2661
- prudens 154, 861: prudentibus 1084
- prudencia 943; prudentie 940; prudentiam 2202, 2537, 2702, 2713
- psalmista 480, 834-845, 2812; spalmistam 809; salmistam 2724
- (psalmus) psalmo 1470
- pseudo 527, 2028, 2030, 2068, 2086, 2270, 2275, 2279, 2558
- (publicanus) publicanis 2355
- publice 1868; publice 1814-1815, 2658; publice 2632
- (publicus) publici 2767
- (puer) pueris 342
- pugna 1294; pugnas 2518
- (pulcher) pulcra 2668; pulcris 2762
- (pulso) pulsant 1134
- (pulvis) pulvere 1131
- pure 2126, 2442
- puritas 2011; puritate 1146
- (purus) pura 268, 274; puro 1072, 1991; puriori 1146
- (puto) putantes 295, 2821
- (pytonice) phitonice 1840
- (pytonista) fitonista 2419
- quadraginta 770, 1308
- quadriennium 1786
- (quadringenti) quadringentos 93
- (quadruvialis) quadruviales 2136
- (quaero) quero 116; querit 1856, 1884; querunt 676; querebant 2285; quesi-
erunt 87; quesivit 2583; quessivit
2825; quesierat 2404; queratur
2996; querere 591, 597, 607, 1256,
1885; quereret 1264, 1854; queritur
1648, 1654, 1883; quereretur 2208;
queri 84, 588; querens 269, 275;
querentes 1865; querenda 2207;
querendi 270, 277; querendum 106
- (quaestio) questio 269; questionem 268,
2217; questiones 2498, 2518, 2526;
questionibus 130, 2534
- qualibet 1866
- qualis 880, 994, 1012, 1613, 1708; quale
1750; quali 2367; quales 2526,
2896, 2897
- (qualitas) qualitatis 1001; qualitatem
999; qualitate 883-884, 990
- qualiter 1876, 2811, 2865
- quam 9, 25, 85, 123, 165, 176, 208, 219,
234, 246, 250, 258, 271, 310, 311,
345, 355, 357, 403, 465, 488, 563,
608, 632, 728, 766, 782, 834, 837,
859, 879, 883, 890, 899, 902, 908,
911, 927, 941, 995, 997, 999, 1004,
1031, 1037, 1095, 1129, 1139, 1172,
1189, 1192, 1222, 1239, 1323, 1380,
1382, 1384, 1411, 1415, 1448, 1450,
1460, 1465, 1519, 1524, 1526, 1554,
1567, 1569, 1572, 1593, 1610, 1653,
1674, 1692, 1709, 1728, 1752, 1784,
1841, 1861, 2121, 2172, 2211, 2242,
2439, 2478, 2479, 2493, 2497, 2527,
2553, 2555, 2556, 2558, 2560, 2566,
2567, 2570, 2574, 2577, 2585, 2588,
2590, 2591, 2595, 2598, 2599, 2606,
2655, 2677, 2689, 2754, 2772, 2773,
2799, 2849. 2906, 2915, 2936, 2950,
2986
- (quamplurimus) quamplurimas 1901;
quamplurimis 2950
- quamquam 799
- quamvis 456, 528, 555, 654, 1044, 1445,
1723, 1792, 1812-1813, 1820, 1832
- quando 84, 90, 271-272, 289, 290, 291,
293, 294, 295, 559, 588, 593, 597,
854, 882, 913, 936, 1022, 1041,
1080, 1086, 1235, 1241, 1264, 1322,
1652, 1655, 1688, 1691, 1734, 1814,
2187, 2195, 2297, 2339, 2353, 2364,

- 2373, 2421, 2512, 2637, 2679, 2781, 2795, 2858, 2862, 2934, 2956, 2965
- quandocumque 733. 844-845, 975, 1015, 1079
- quandoque 134, 1307, 1308, 1309, 1311 (quantitas) quantitatis 2150; quantitate 2149; quantitativus 2136
- quantumcumque 1450-1451, 1924, 2908, 2920
- (quantus) quantum 44, 135, 141, 256, 257, 270, 273, 276, 286, 334, 368, 370-371, 457, 587, 598, 695, 795, 848, 887, 891, 902, 931, 953, 992, 1231, 1233, 1252, 1271, 1284, 1291, 1346, 1386, 1396, 1434, 1492, 1506, 1507, 1561, 1625, 1548, 1870, 1871, 1872, 2132, 2256, 2305, 2308, 2444, 2467, 2565, 2575, 2584, 2592, 2625, 2666, 2832, 2893, 2992; quantam 2656; quanto 1143, 1257, 1654, 2327, 2502, 2616; quantulum 1278
- quapropter 412, 679, 723, 731, 759, 912, 956, 998, 1026, 1217, 1290, 1553, 1975, 3000
- quare 158, 1642, 1736, 1790, 2171, 2377 (quartus) quarta 743; quarte 1223; quartam 664; quarto 7, 264, 511, 770, 780, 1117, 1496, 1593, 1667, 2119, 2552, 2658; quantum 175, 1295, 1898
- quasi 58, 247, 742, 1621, 1776, 1971, 2348, 2452
- quatuor 503, 1171, 2603
- que (cf. namque, quandoque, quantumcumque, unusquisque) 424, 430, 505, 840, 1777, 1869, 2088, 2453
- quemadmodum 95, 2364, 2402, 2944
- qui 91, 99, 125, 143, 168, 237, 242, 247, 280, 313, 323, 378, 395, 414, 435, 441, 455, 456, 467, 480, 483, 519, 578, 595, 667, 714, 716, 718, 720, 725, 761, 788, 797, 838, 843, 857, 880, 932, 945, 949, 953, 980, 1009, 1060, 1080, 1122. 1136, 1137, 1147, 1174, 1178, 1196, 1246, 1255, 1260, 1364, 1266, 1270, 1278, 1291, 1300, 1324, 1332, 1333, 1340, 1344, 1392, 1403, 1421, 1423, 1425, 1437, 1476, 1539, 1540, 1543, 1567, 1631, 1652, 1663, 1680, 1694, 1722, 1732, 1754, 1767, 1783, 1791, 1800, 1823, 1840, 1842, 1845, 1848, 1849, 1851, 1858, 1884, 1904, 1920, 1922, 1931, 1936, 1958, 1940, 1949, 1950, 1951, 1956, 1970, 1981, 2013, 2020, 2021, 2032, 2039, 2048, 2052, 2053, 2067, 2074, 2090, 2095, 2109, 2115, 2122, 2133, 2174, 2196, 2202, 2239, 2241, 2259, 2285, 2289, 2315, 2319, 2349, 2368, 2401, 2406, 2457, 2487, 2505, 2506, 2513, 2516, 2542, 2544, 2548, 2551, 2566, 2572, 2587, 2589, 2594, 2597, 2604, 2623, 2634, 2635, 2643, 2644, 2650, 2673, 2676, 2679, 2681, 2701, 2716, 2735, 2739, 2767, 2796, 2800, 2805, 2818, 2824, 2827, 2854, 2880, 2901, 2989, 2991, 3000; quis 289, 1140, 1190, 1389, 1390, 1463, 1677, 1851, 1854, 1926, 2044, 2204, 2213, 2313, 2609, 2639, 2753; que 3, 37, 81, 89, 122, 126, 127, 131, 133, 135, 148, 149, 161, 165, 182, 215, 240, 252, 260, 261, 266, 267, 341, 351, 354, 370, 374, 376, 389, 390, 392, 464, 520, 521, 524, 545, 552, 572, 621, 622, 627, 643, 644, 669, 676, 737, 741, 744, 749, 778, 787, 791, 808, 814, 869, 872, 926, 951, 985, 1009, 1088, 1117, 1118, 1126, 1133, 1138, 1139, 1144, 1148, 1165, 1180, 1183, 1192, 1202, 1205, 1214, 1216, 1231, 1232, 1265, 1282, 1367, 1398, 1410, 1414, 1417, 1439, 1442, 1444, 1448, 1484, 1491, 1509, 1535, 1552, 1578, 1603, 1607, 1612, 1617, 1626, 1647, 1651, 1572, 1678, 1701, 1704, 1709, 1711, 1717, 1727, 1739, 1742, 1800, 1804, 1828, 1852, 1893, 1903, 1904, 1906, 1913, 1959, 1974, 1976, 1978, 1980, 1992, 1993, 2019, 2075, 2079, 2082, 2113, 2118, 2126, 2188, 2207, 2217, 2220, 2222, 2264, 3374, 2285, 2286, 2358, 2388, 2422, 2430, 2439, 2465, 2469, 2481, 2487, 2492, 2499, 2507, 2512, 2513, 2517, 2543, 2547, 2565, 2569, 2601, 2629, 2668, 2669, 2680, 2707, 2709, 2710, 2725, 2736, 2740, 2756, 2787, 2700, 2803,

2811, 2862, 2867, 2869, 2883, 2926,
 2940, 2961, 2969, 2998; quod 3, 7,
 8, 12, 15, 16, 29, 36, 41, 45, 46, 51,
 59, 64, 67, 69, 73, 74, 75, 83, 102,
 105, 116, 121, 122, 127, 128, 136,
 137, 148, 151, 154, 155, 156, 159,
 166, 167, 168, 172, 175, 182, 184,
 187, 189, 193, 194, 197, 199, 202,
 211, 218, 219, 222, 228, 233, 235,
 236, 238, 243, 245, 253, 254, 263,
 277, 278, 284, 295, 296, 299, 300,
 303, 304, 305, 306, 309, 310, 311,
 313, 323, 333, 338, 339, 344, 346,
 348, 350, 355, 360, 364, 365, 367,
 373, 380, 387, 388, 391, 394, 395,
 400, 401, 403, 406, 413, 418, 419,
 421, 422, 423, 430, 431, 435, 437,
 438, 440, 447, 449, 450, 452, 454,
 473, 475, 476, 485, 492, 494, 499,
 504, 513, 514, 516, 517, 518, 519,
 523, 526, 531, 532, 535, 537, 538,
 543, 544, 546, 550, 555, 557, 558,
 559, 565, 573, 575, 578, 581, 582,
 584, 587, 589, 592, 596, 597, 602,
 604, 606, 607, 610, 613, 614, 616,
 617, 624, 626, 630, 634, 635, 636,
 640, 641, 642, 645, 646, 649, 650,
 652, 660, 661, 672, 679, 681, 685,
 687, 688, 689, 691, 693, 697, 698,
 702, 703, 704, 706, 708, 712, 720,
 729, 732, 733, 738, 741, 746, 747,
 758, 759, 764, 768, 769, 770, 773,
 774, 780, 785, 786, 787, 793, 794,
 801, 803, 804, 807, 812, 827, 841,
 843, 845, 847, 849, 853, 856, 857,
 865, 868, 875, 878, 880, 882, 884,
 888, 892, 896, 897, 899, 903, 905,
 907, 908, 909, 914, 915, 916, 918,
 919, 921, 922, 927, 931, 935, 955,
 957, 969, 971, 973, 976, 983, 986,
 994, 999, 1003, 1005, 1007, 1008,
 1009, 1011, 1014, 1018, 1020, 1021,
 1027, 1028, 1033, 1035, 1039, 1046,
 1055, 1058, 1061, 1063, 1064, 1067,
 1069, 1070, 1073, 1074, 1075, 1076,
 1079, 1080, 1086, 1087, 1098, 1102,
 1122, 1124, 1130, 1134, 1135, 1144,
 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1159,
 1160, 1161, 1168, 1171, 1182, 1183,
 1184, 1188, 1191, 1194, 1195, 1196,
 1197, 1198, 1199, 1202, 1205, 1206,
 1209, 1210, 1212, 1213, 1217, 1219,
 1220, 1223, 1225, 1227, 1228, 1229,
 1242, 1244, 1245, 1249, 1252, 1261,
 1262, 1263, 1264, 1265, 1270, 1273,
 1281, 1282, 1288, 1293, 1297, 1299,
 1301, 1304, 1312, 1315, 1319, 1319-
 1320, 1321, 1323, 1328, 1335, 1337,
 1349, 1363, 1369, 1370, 1373, 1387,
 1388, 1392, 1395, 1398, 1401, 1403,
 1405, 1407, 1416, 1417, 1418, 1419,
 1427, 1431, 1439, 1448, 1454, 1460,
 1476, 1486, 1487, 1489, 1499, 1501,
 1502, 1504, 1508, 1511, 1514, 1515,
 1517, 1518, 1520, 1533, 1535, 1536,
 1548, 1549, 1550, 1551, 1554, 1556,
 1559, 1561, 1562, 1564, 1566, 1568,
 1570, 1572, 1574, 1576, 1577, 1582,
 1586, 1590, 1598, 1599, 1600, 1603,
 1612, 1619, 1621, 1623, 1628, 1632,
 1633, 1635, 1636, 1637, 1638, 1643,
 1648, 1650, 1651, 1654, 1658, 1660,
 1663, 1672, 1673, 1679, 1683, 1687,
 1681, 1693, 1694, 1701, 1706, 1707,
 1713, 1714, 1717, 1722, 1724, 1727,
 1733, 1736, 1738, 1742, 1744, 1746,
 1747, 1752, 1753, 1755, 1761, 1762,
 1763, 1769, 1772, 1775, 1779, 1783,
 1796, 1801, 1804, 1808, 1809, 1814,
 1817, 1821, 1823, 1824, 1825, 1836,
 1840, 1843, 1845, 1847, 1860, 1880,
 1882, 1884, 1886, 1889, 1895, 1898,
 1905, 1909, 1910, 1917, 1924, 1928,
 1930, 1943, 1944, 1946, 1947, 1948,
 1952, 1980, 1988, 1990, 1991, 2012,
 2015, 2021, 2022, 2023, 2024, 2028,
 2047, 2049, 2051, 2056, 2057, 2064,
 2067, 2070, 2071, 2073, 2077, 2080,
 2082, 2084, 2085, 2091, 2097, 2100,
 2102, 2111, 2123, 2126, 2130, 2132,
 2139, 2144, 2149, 2153, 2157, 2164,
 2176, 2177, 2178, 2180, 2184, 2190,
 2195, 2198, 2204, 2205, 2210, 2213,
 2216, 2218, 2222, 2225, 2231, 2237,
 2259, 2262, 2275, 2276, 2283, 2284,
 2299, 2300, 2306, 2319, 2324, 2332,
 2338, 2343, 2354, 2357, 2362, 2365,
 2369, 2373, 2375, 2376, 2381, 2394,

- 2397, 2399, 2407, 2408, 2411, 2419, 2422, 2425, 2426, 2434, 2450, 2471, 2476, 2482, 2495, 2516, 2519, 2522, 2530, 2531, 2532, 2555, 2568, 2576, 2582, 2585, 2588, 2591, 2593, 2600, 2609, 2610, 2620, 2623, 2630, 2642, 2644, 2649, 2654, 2691, 2692, 2695, 2698, 2699, 2705, 2706, 2717, 2720, 2723, 2731, 2739, 2740, 2749, 2757, 2766, 2782, 2783, 2790, 2807, 2809, 2814, 2815, 2822, 2833, 2835, 2840, 2842, 2843, 2844, 2847, 2851, 2855, 2857, 2858, 2861, 2873, 2875, 2876, 2878, 2879, 2883, 2886, 2888, 2889, 2891, 2895, 2898, 2907, 2909, 2911, 2913, 2914, 2921, 2927, 2930, 2931, 2938, 2939, 2962, 2965, 2966, 2969, 2971, 2975, 2976, 2977, 2979, 2987, 2999, 3004; quid 184, 273, 481, 664, 701, 810, 835, 1229, 1311, 1656, 1685, 2546; cuius 16, 164, 472, 778, 822, 922, 1058, 1087, 1119, 1618, 1629, 1703, 1730, 1831, 2158, 2168, 2308, 2371, 2440, 2587, 2615, 2994; cui 292, 324, 919, 923, 924, 1064, 1089, 1176, 1376, 1430, 1984, 2116, 2118, 2187, 2348, 2402, 2412, 2586, 2625, 3011; quem 174, 249, 372, 730, 891, 947, 1016, 1167, 1470, 1629, 1942, 2005, 2114, 2198, 2209, 2326, 2633, 2819, 2984; quo 2, 10, 18, 72, 85, 105, 113, 119, 176, 190, 202, 241, 269, 315, 384, 467, 480, 495, 657, 661, 685, 763, 984, 1004, 1029, 1040, 1043, 1165, 1293, 1294, 1295, 1296, 1388, 1436, 1490, 1512, 1563, 1573, 1585, 1601, 1604, 1606, 1650, 1656, 1670, 1702, 1720, 1746, 1769, 1882, 1886, 2165, 2170, 2352, 2400, 2415, 2574, 2582, 2655, 2659, 2800, 2934, 2952, 2956, 2966, 2994; qua 114, 207, 269, 432, 440, 447, 452, 737, 797, 820, 960, 1022, 1062, 1287, 1329, 1457, 1527, 1647, 1649, 1690, 1742, 1772, 1788, 2006, 2080, 2324, 2400, 2405, 2411, 2461, 2481, 2726, 2786, 2857, 2997; quorum 152, 167, 178, 503-504, 624, 984, 2106, 2134, 2186, 2235, 2316, 2322, 2446; quarum 80; quas 445, 876, 1203, 1999, 2435, 2437, 2535; quibus 38, 42, 58, 102, 132, 155, 162, 170, 185, 191, 199, 211, 254, 284, 391, 417-418, 435, 461, 485, 523, 573, 576, 612, 674, 675, 700, 754, 826, 906, 939, 958, 1064, 1085, 1101, 1123, 1139, 1220, 1257, 1272, 1279, 1289, 1293, 1299, 1312, 1411, 1432, 1434, 1534, 1556-1557, 1591, 1691, 1706, 1725, 1732, 1762, 1826, 1888, 1910, 1929, 1979, 1989, 2057, 2071, 2174, 2225, 2292-2293, 2298, 2386, 2388, 2394, 2520, 2524, 2526, 2534-2535, 2628, 2653, 2708, 2784, 2872, 2895, 2992, 2999; quos 188, 297, 359, 365, 666, 896, 1163, 1201, 1408, 1836, 2203, 2312, 2346, 2504, 2728, 3005
- quia 34, 35, 39, 64, 72, 142, 205, 215, 234, 244, 278, 281, 330, 335, 340, 342, 380, 381, 382, 386, 387, 405, 407, 442, 444, 470, 487, 512, 522, 536, 539, 558, 590, 600, 608, 615, 619, 671, 711, 744, 750, 753, 758, 794, 812, 813, 816, 860, 861, 867, 907, 949, 950, 992, 995, 996, 1001, 1018, 1053, 1054, 1068, 1069, 1070, 1083, 1088, 1092, 1094, 1096, 1109, 1110, 1112, 1117, 1120, 1123, 1131, 1141, 1152, 1173, 1174, 1181, 1283, 1236, 1251, 253, 1271, 1287, 1305, 1306, 1329, 1374, 1379, 1384, 1399, 1413, 1419, 1431, 1452, 1453, 1465, 1468, 1485, 1494, 1523, 1558, 1562, 1569, 1584, 1623, 1629, 1633, 1641, 1655, 1687, 1689, 1697, 1737, 1740, 1743, 1764, 1769, 1795, 1796, 1801, 1804, 1805, 1806, 1807, 1809, 1819, 1847, 1852, 1865, 1880, 1946, 1960, 1967, 1968, 1969, 1988, 1989, 2018, 2031, 2032, 2034, 2041, 2063, 2095, 2112, 2115, 2119, 2134, 2142, 2161, 2163, 2181, 2189, 2194, 2199, 2211, 2232, 2257, 2263, 2297, 2314, 2332, 2347, 2380, 2343, 2406, 2423, 2468, 2480, 2488, 2489, 2500, 2502, 2528, 2560, 2575, 2585, 2592, 2618, 2637, 2691, 2701, 2702, 2703, 2707, 2710,

- 2726, 2743, 2744, 2746, 2747, 2748, 2750, 2752, 2755, 2777, 2779, 2786, 2795, 2806, 2809, 2812, 2829, 2863, 2959, 2982
- quicquam 491, 2205, 2782
- quicquid 1103
- quicumque 172, 776, 1244, 1921; quodcumque 2577, 2676; cuiuscumque 1071, 1102, 1981; quocumque 59; quecumque 386-387; quoscumque 2267, 2607; quascumque 2125
- quidam 1, 6, 26, 27, 29, 31, 2402, 2403, 2522; quisdam quodam 890, 1500; quedam 1209, 1210, 1511 cuidem 829; quibusdam 829-830, 832, 833, 1044, 1785
- quidem 111, 617, 1156-1157, 1198, 1314, 1380-1381, 1483, 1509, 2488, 2689, 2786, 2793; cuidem 829
- (quies) quietis 212; quietem 75, 212
- (quiesco) quiescere 99
- quilibet 1331; quelibet 1413; cuiuslibet 856; cuilibet 834, 1144; quolibet 3002; quoslibet 118-119
- quin 372, 702, 1343
- (quingenti) quingentos 94, 118
- quinque 766, 1169, 1671-1672, 2687;
- (quintus) quinta 687; quinto 1094, 1598; quintum 184, 1296
- quippe 97
- quisquam 2151; cuiusquam 1984
- quisque 95, 732, 861, 2085, 2657; cuiusque 1112-1113, cuique 1986, 1767
- quoad 45, 46, 414, 429, 1019, 1229, 1251, 2664
- quomodo 109, 331, 850, 1866, 2172, 2377, 2381, 2460
- quoniam 201, 212, 222, 302, 314, 332, 351, 362, 371, 410, 412, 460, 518, 530, 568, 569, 583, 588, 595, 654, 656, 684, 695, 699, 709, 751, 777, 797, 805, 828, 902, 905, 964, 1024, 1025, 1113, 1154, 1175, 1224, 1284-1285, 1316, 1370, 1381, 1424, 1427, 1479, 1649, 1661, 1676, 1715, 1716, 1729, 1789, 1890, 1892, 1909, 1929, 1944, 1973, 2013, 2019, 2055, 2091, 2098, 2181, 2193, 2226, 2262, 2291, 2342, 2374-2375, 2378-2379, 2435, 2441-2442, 2449, 251, 2584, 2596, 2690, 2720, 2729, 2773, 2794-2795, 2802, 2881, 2898, 2907, 2991
- quoque 895, 1178, 1210, 1415, 1917, 2742, 2947, 2949, 2960, 2964
- quot 2155, 2768, 2769, 2770
- quotienscumque 2356-2357, 2396
- (quotidie) quottidie 444, 742, 1138, 2154, 2460
- quousque 546, 1040, 1986
- (rado) radendis 2838
- (radix) radices 1182-1183
- Raimundus 2415,
- (rapio) rapit 2383; rapiemur 1725; rapiens 52
- ratio 72, 472, 670, 799, 915, 1119, 1130, 1991, 2207, 2616, 2897, 2898, 2906, 2929, 2969; rationis 1207, 1990, 2182; ratione 26, 27, 285, 451, 476, 584, 1203, 1379, 1380, 1415, 1457, 2393, 2420, 2421, 2778; rationem 44, 181, 257, 313, 676, 728, 793, 854, 1051, 1642, 1643, 2045, 2046-2047, 2162, 2178, 2376, 2429, 2514, 2908; rationes 565, 1203, 2007-2008, 2148; rationum 65; rationibus 65
- (rationalis) rationales 440
- (ratio) rationando 1997; rationantes 628
- rationabiliter 2909
- realis 2508; reales 2288
- realiter 579, 2021
- (recedo) recedat 2455; recedant 2464
- (recipio) recepi 1789; recepit 1136; receperunt 453, 2095; recipiet 1544; recipere 1075, 2602, 2610, 2615; reciperet 2314, 3003; recepissem 1776; recepissent 287; recipitur 2307; recipiatur 2302; recipi 1450; recepte 1812; recepta 2302
- (recito) recitat 827, 2246, 2775; recitata 737
- recollectio 1180
- (recolligo) recollegerunt 1179; recolligendis 2758
- (recolo) recollit 1148

- recte 530, 1218, 1272, 1342, 1513, 2151, 2633, 2719; rectius 169; rectissime 283, 1167, 2018
 rectitudo 2010
 rector 1465; rectores 2478
 (rectus) recta 182, 1180, 1462; rectum 1834, 2411, 2528; rectam 181; rectior 1502
 (recumbo) recumbentem 2650-2651
 (recurro) recuratur 2605; recurrendum 2087
 (recusatio) recussatione 2409
 (recuso) recussandum 2351
 (redarguo) redarguebat 2482; redarguere 2341
 (redditus) redditus 2703; redditibus 2721, 2757-2758, 2779
 (reddo) reddit 1775; reddere 2816; reddat 2366; redditur 906; reddendi 2682-2683
 (reduco) reducere 164; reducat 489
 (refero) referratur 800; relatum 1390
 refrigeratio 533
 (regalis) regalibus 2763
 regimen 1186, 2474; regiminis 1184, 1983
 (regio) regionem 1772
 (regno) regnavit 1234; regnabit 72-73, 1564, 2967; regnet 2324
 regnum 88, 267, 977, 1246, 2243; regni 62, 558, 562, 1666, 2242; regno 290
 (rego) regat 488; regitur 2864; regantur 2769; regendi 1089
 regula 1431, 2156; regulam 1458-1459, 2061, 2079, 2438, 2439, 2633; regule 1447, 1449, 2440; regulas 1986
 regulariter 1434, 1966, 2294, 2573
 (regulo) regulato 2202
 (relativus) relativi 352, 367; relativum 351
 (relevo) relevare 2702
 religio 2731; religionis 1527, 1925, 2111, 2565, 2653, 2666, 2751-2752; religionem 893, 1083, 2765; religione 2780
 (religiosus) religiosa 961-962; religiosi 2030; religiosos 2032, 2270, 2541; religiosus 2228
 (relinquo) reliquimus 272; relinquimus 1723; reliqui 2093; relique 135; reliqua 1211; reliquo 315; reliquarum 1616
 (remando) remanda 2775
 (remaneo) remanent 91; remansit 2853; remanebit 1640
 remissio 987
 (remitto) remittit 984, 1702; remittebat 1000, 1004-1005, 1016
 (removeo) removet 500
 (remunero) remunerabuntur 2812
 renovatio 1670-1671
 (renovo) renovant 1298; renovare 1669
 (repello) repellebant 2014; repellendus 527; repellendum 544
 repente 475, 1771, 1891, 1892, 1965, 1969
 repentinus 497, 498, 509
 (reperio) reperitur 1019
 (repeto) repetere 1577, 1581; repetitur 2462-2463; repetendo 2521
 (repono) reposuit 1038, 1408
 (reprehendo) reprehendere 2267
 (reprehensio) reprehensiones 2263
 (reprimo) repressus 1237
 (reprobo) reprobando 1140; reprobis 431, 494, 495; reprobos 848
 (repudio) repudiant 1245-1246, 2312, 2317; repudiaverunt 2413; repudiare 2434; repudiaret 2320; repudietur 2302, 2305; repudientur 2426; repudiari 1104, 1318, 2427; repudiandum 2318, 2321; repudianda 1374, 2432-2433; repudianda 32; repudiandos 1948-1949; repudiandas 2424, 2436
 repugnantia 3008
 (repugno) repugnat 183, 1444, 1486; repugnant 2317; repugnaret 70
 (reputo) reputant 2031, 2325, 2327, 2332-2333
 (requiro) requirit 442, 1128; requiritur 2880; requirebant 2015; requirentes 971
 res 1649, 1984, 2629; rey 627, 808, 812, 836, 1287, 1685; re 99, 126, 277, 1288, 2022, 2832; rem 1264, 1625,

- 2023, 2856; rerum 2588, 2773; rebus 2020, 2026, 2776, 2780, 2903
 (rescindere) rescindere 1259
 (reservo) reservasset 355
 (residuus) residui 1722; residuorum 1724
 (resisto) resistendo 1868
 (resolvo) resolvit 99, 630
 (resono) resonaret 1042-1043
 (respectus) respectu 2090, 2332, 2652
 (respicio) respecta 2775
 (respondeo) respondebat 221, 343, 399, 557, 790, 1319, 1337, 1398, 1762-1763, 1804, 1910, 1929-1930, 1989, 2102, 2144, 2259; respondit 292; respondetur 2; respondebitur 1854-1855; responderit 609-610; responderi 2211; respondens 1944; respondendo 161, 2217; responsum 91
 (responsio) responsionis 265; responsione 311-312, 368; responsionem 283, 341, 347, 647
 (respuo) respuit 2110; respuunt 2053, 2056; respuant 2384; respueret 1976; respuere 1374-1375; respui 2120; respuentes 2054; respuenda 1988; respuendi 629; respuendum 1446-1447, 2374
 (restauratio) restaurationem 1664
 (restituo) restitues 88, 267
 (resto) restat 141-142, 785, 2873
 (restringo) restringat 2877; restringitur 1323; restringetur 2891; restricto 1326, 1327
 (resumo) resumet 1238; resumpsit 2292
 (resupinus) resupinus 1774
 (resurrectio) resurrectionis 1361; resurrectione 1094-1095
 (retardatio) retardationis 2882
 (retineo) retinuit 359, 365; retinuerat 374; retinuisse 393
 (retorqueo) retorquet 1160; retorquetur 1677; retorquere 411; retorquetur 407, 1592; retorquentur 127; retorqueri 988; retorquendum 909
 (retraho) retrahitur 1336
 retro 2422
 retrorsum 1364
 revelatio 1554; revellatio 1110, 1134, 1686, 2190; revelationis 1107; revelationis 1036-1037, 1550-1551, 1803, 1932, 2186-2187, 2197, 2858; revellationem 45, 49, 56, 138, 150, 256-257, 643, 644, 689, 1039, 2162-2163, 2186, 2359, 2427, 2993; revelatione 16, 525, 529, 635-636, 827, 2239, 2249, 2571; revellationes 545; revellationibus 551, 2998
 (revelo) revellat 461, 1071, 1079, 1080-1081, 1085, 1454, 2196, 2204; revellabat 1092; revellasti 1084; revellavit 754-755, 1058, 1062-1063, 1064, 1070, 1987, 1090, 1095, 1096, 2205, 2990; revellet 49; revellaret 755, 1069; revellaverit 2987; revellare 485, 747-748, 751, 876, 2196; revellasse 1053; revellatur 1508; revellabitur 2860, 2997; revellantur 1409; revellandi 465; revellatus 424, 522; revellatum 12; revellaturus 375
 (reverendissimus) reverendissime 2544-2545
 rex 318; regi 831, 1495; regem 1786, 1787, 2581; reges 1541; regum 1115
 (ridiculosus) ridiculosa 1191, 1738; ridiculosum 903; ridiculosum 906-907
 (ridiculum) 1746
 (roboro) roboraret 1998-1999
 robur 707, 2693
 (rogo) rgamus 54, 536
 (Romanus) Romane 11, 16; Romanorum 1743, 1748, 2241; Romanos 10, 1926
 ros 467
 rostrum 2671
 (roto) rotari 2936
 (rugio) rugiens 1532
 rursus 982
 Ruth 339, 340
 S(almo) 2456
 sabatum 2354
 sacerdos 1984; sacerdotem 1936; sacerdotes 1792, 2836; sacerdotum 2683; sacerdotibus 1768

- (sacer) sacra 629, 946, 1025, 1384, 1385, 1404, 1751, 1826, 2810, 2913, 2928; sacrum 2612; sacri 1414, 1428, 1447, 1518, 1521, 1558, 2233, 2445, 2449, 2478, 2527; sacro 683, 1038, 1173, 1253, 1348, 2073; sacre 57, 1384, 1540, 1846, 1977, 2497, 2603; sacram 757, 1911; sacrorum 181, 1106, 1341, 1401; sacras 1849, 2008, 2070; sacris 1419, 2125, 2926; sacratissima 2627
- (sacerdotium) sacerdotii 1356; sacerdotio 1936
- (sacramentalis) sacramentalem 1941-1942
- (sacramentum) sacramentis 2830
- sacrificium 14, 1586, 1587, 1590, 1591, 1592, 1595, 1651, 2164; sacrificii 1604
- (sacrifico) sacrificare 2836
- sacrilegus 2122
- (saecularis) secularis 962, 2605; seculari 2687, 2704; secularia 2810; secularibus 1899-1900, 2605
- (saeculum) seculum 768, 771, 1221, 1225, 1291; seculi 42, 67, 69, 92, 132, 1214, 1236-1237, 1271, 1274, 1281, 1286, 1290, 1533, 1536, 1680, 1682, 1724, 2246, 2761, 2807, 2887, 2889, 2900, 2929, 2954, 2959, 2979; secula 3011; seculorum 774, 1197, 2914, 3011
- (saepe) sepe 1454; sepius 1343, 1789, 1957
- (saevio) sevieret (!) 1063
- (saevitia) sevitiam 2296
- Salomon 1491; Salomonem 320; Salomonis 1345-1355
- saltem 117, 735, 1321, 1571, 2341, 2560, 2965
- salubris 2307; salubrem 2955-2056
- (salus) salutis 1258-1259, 1766, 2590, 2709; salutem 182, 2576, 2597; salute 2553
- (Salvator) Salvatoris 124;
- (salvo) salvabit 2641; salvatur 1432; salva 2965; salvetur 2009
- (salvator) salvatoris 124
- (samaritanus) samaritanos 296
- (sanatio) sanationis 2601-2602
- (sanctio) sentionis 2613
- sanctitas 2010-2011; sanctitatis 1750, 2517; santitatis 2037; sanctitate 2715; sanctitatem 2729;
- sanctus 17, 247, 456, 1573, 1581, 1598, 1609, 1610, 1643, 1683, 1687, 1749, 2387, 2504; sancta 1668, 1671; sanctum 263, 287, 332-333, 455, 1576-1577, 1657-1658, 1744, 1747, 1842; sanctam 922, 1566, 2165; sancto 248, 450, 454, 1430, 1437, 1441, 1443, 1445, 1693, 1707, 1744, 1752, 1887, 2441, 2640; sancti 246, 254, 475, 744, 846, 862, 1050, 1403, 2538, 2863; sancte 2768; sanctorum 826, 832, 1396, 2142
- sane 81, 166, 2016, 2053
- (sanus) sana 1289
- sanguis 1778; sanguinis 2227
- sanitas 2873; sanitatis 2635-2636, 2642
- sapienter 281, 597, 718
- sapientia 217-218, 282, 939, 1482, 1965, 2046, 2172, 2329, 2499, 2530, 2715, 2897, 2910; sapientie 1036, 1286; sapientiam 965, 1461, 1492, 2202;
- (sapio) sapis 121, 2481; sapiunt 955; sapere 2109, 2338, 2756; sapiatis 2335; sapiens 2044, 2045, 2048, 2061, 2085, 2735, 2736, 2794, 2908, 3003; sapientem 175; sapientes 936, 2219, 2334; sapientium 2090; sapientibus 1084; sapientiores 2327
- (satago) satagit 2445; sattagebant 28, 1833, 2286
- sathanas 2289-2290, 2783; sathana 293; sathane 1226, 1240, 1243, 2237, 2797
- satis 980
- scandalum 2480, 2757
- (scibilis) scibille 2181; scibili 269; scibilibus 2183
- scientia 1483, 1488, 229; scientie 62, 484, 560, 1452, 1487, 2228, 2346, 2473; scientiam 1392, 1872, 2344, 2650; scientiarum 2347, 2754; scientias 2755; scientiis 1899, 2474
- scilicet 52, 301, 338, 393, 422, 424, 433, 544, 588, 602, 667, 704, 729, 849,

- 885, 919, 922, 947, 965, 978, 1027, 1041, 1118, 1149, 1181, 1149, 1181, 1213, 1216, 1224, 1230, 1261, 1369-1370, 1376, 1469, 1474, 1476, 1493, 1497, 1515, 1517, 1537, 1541, 1563, 1577, 1595-1596, 1617, 1619, 1624, 1626, 1634, 1637, 1639, 1651, 1656, 1670, 1685, 1693, 1706-707, 1715, 1753, 1824, 1849, 1875, 1910, 1935, 1945, 1967, 1994, 2105, 257, 2191, 2227, 2232, 2234, 2244, 2263, 2295, 2299, 2301, 2305, 2313, 2376, 2388, 2415, 2425, 2444, 2649, 2663, 2687-2688, 2739, 2766, 2783, 2832, 2841, 2843, 2860, 2886, 2891, 3002
- scio 653; scit 184, 379, 402, 406, 415, 1452, 1453, 2306; cit 42; sit 42, 2033; scitis 141, 142; sciunt 969, 971, 973; sciebat 233, 238, 304, 380, 596, 601, 1724, 1764; scivit 471; sciam 810; sciet 411, 415; scietis 233, 816; scient 49; sciat 1574; sciatis 817; sciant 2822; scire 92, 105, 143, 191, 306, 584, 591, 593, 610, 617, 618, 621, 695, 759, 851, 854, 959, 1156, 1321, 2198, 2653; sciret 794, 795, 1022, 2153; scietur 159; scietur 67, 68, 77; sciri 112, 113, 114, 608, 613, 650, 1154; scivisset 1280; scivisse 604; sciens 2518; sciendi 1493; sciendum 578, 1701-1702, 2130; scito 1199; scitote 569, 1716
- (scita) cita 1919, 1923
- scola 1419, 2495; scolam 2488, 2493; scolis 1872
- scotus 1923
- (scriba) scribe 1772, 2271, 2353
- (scribo) scribis 1868; scribit 1992; scripsi 1783; scripsit 20, 890, 896, 2521; scripserunt 1371, 2118; scribes 2454; scribamus 690, 938; scribere 140-141, 1415, 2117; scriberem 1769; scriberet 147; scripserit 1526; scribitur 79, 1617, 1819, 1882, 2047, 2450, 2608; scribendum 147, 850; scriptus 175; scriptum 82, 185, 933, 1370; scripte 1007, 2280, 2422; scripto 23, 173, 179
- scriptura 72, 73, 315, 316, 423, 430, 449, 480, 763, 764, 783, 946, 997, 1025, 1070, 1113, 1154, 1163, 1168, 1195, 1306, 1460, 1468, 1564-1565, 1799, 1903-1904, 2093, 2200, 2216, 2432, 2663, 2711, 2736, 2787, 2907, 2912-2913, 2970; scripturam 169, 172, 187, 529, 757, 786, 808, 1390-1391, 1434, 1526, 1784, 1807-1808, 1837; scripture 57, 98, 189, 339, 553, 626, 760, 768, 844, 1068, 1081, 1099-1100, 1151, 1153, 1267-1268, 1275, 1276, 1284, 1320, 1336, 1360, 1377, 1387, 1437, 1467, 1540, 1745, 1806, 1828, 2282, 2328, 2357-2358, 2363, 2386, 2430, 2790, 2866, 2941-2942; scripturarum 540, 1247, 1392, 1396, 2248, 2266, 2359, 2368, 2469, 2773; scripturas 162, 791, 1389, 1847, 1848, 2366, 2390-2391, 2392, 2439, 2441, 2470, 2872; scripturis 1459, 1520, 1697, 1881, 2235-2236, 2382-2383, 2471, 2801, 2867, 2875
- scrutinium 2501; scrutinio 723-724 (scruto) scrutatur 2493-2494; scrutantur 2487; scrutantem 2499; scrutantes 723; scrutati 723
- (scurrilitas) scurrilitates 2847
- (Sebastianus) Sebastianum 2116
- secreto 11
- secretum 62, 227, 562, 2207, 2991-2992
- secta 1082
- secundum 46, 137-138, 207, 288, 312, 376, 377, 488, 562, 626, 636, 786, 836, 891-902, 905, 921, 944, 1058, 1105, 1167, 1174, 1213, 1254, 1294, 1385, 1391, 1393, 1406, 1424, 1427, 1429, 1467, 1503, 1536, 1628, 1638, 1648, 1655, 1656, 1657, 1684, 1745, 1892, 2023, 2026, 2095, 2222, 2224-2225, 2298, 2329, 2331, 2444, 2447, 2473, 2492, 2506, 2517, 2855, 2897, 2923, 2982
- secundo 231, 252, 417, 499, 503, 505, 652, 674, 736, 753, 756, 761, 812, 948, 991, 1007, 1030, 1054, 1110, 1169, 1227, 1284, 1305, 1328, 1360, 1560, 1576, 1963, 2018, 2112, 2141, 2239, 2253, 2256, 2276, 2295, 2392,

- 2417, 2435, 2550, 2582, 2584, 2612, 2868-2869, 2916, 2933, 2941
- (secundus) secunda 72, 124, 544, 1060, 1130, 1199, 1273, 1386, 1699, 1758, 2608; secundam 399, 634; secundi 432; secunde 1159, 2276, 2933-2934; secundis 1201, 1207-1208
- securitas 496, 508
- sed 80, 87, 90, 103, 119, 137, 147, 227, 229, 234, 244, 245, 248, 251, 257, 275, 278, 326, 353, 378, 385, 387, 419, 423, 439, 456, 469, 470, 476, 487, 494, 498, 508, 511, 518, 537, 539, 545, 548, 559, 562, 576, 577, 584, 601, 619, 628, 636, 650, 653, 654, 659, 675, 677, 684, 693, 710, 713, 717, 741, 764, 782, 802, 816, 853, 929, 953, 977, 991, 1006, 1057, 1067, 1072, 1077, 1104, 1111, 1155, 1156, 1158, 1164, 1176, 1177, 1185, 1207, 1218, 1229, 1232, 1261, 1265, 1285, 1338, 1346, 1350, 1375, 1392, 1405, 1409, 1412, 1418, 1420, 1423, 1477, 1480, 1486, 1506, 1566, 1599, 1644, 1645, 1649, 1656, 1671, 1684, 1719, 1734, 1738, 1764, 1766, 1798, 1816, 1839, 1841, 1860, 1867, 1875, 1884, 1901, 1903, 1912, 1919, 1934, 1977, 1006, 1021, 2023, 2025, 2041, 2055, 2060, 2103, 2127, 2145, 2148, 2162, 2178, 2183, 2189, 2192, 2196, 2201, 2286, 2331, 2334, 2337, 2345, 2345, 2400, 2418, 2421, 2455, 2458, 2510, 2518, 2525, 2536, 2557, 2562, 2569, 2583, 2619, 2628, 2644, 2672, 2692, 2714, 2719, 2749, 2756, 2778, 2784, 2810, 2817, 2825, 2827, 2831, 2873, 2897, 2902, 2937, 3009; set 114, 142, 246, 851, 2185, 2215
- (sedeo) sedebit 1753; sederet 290; sedens 1777, 2452
- (Sedecias) Sedechie 1878
- (seditio) seditiones 872
- (seduco) seducit 2486, 2541; seducere 187; seducitur 2315; seducantur 1261; seduci 889, 1260
- (seipse) seipsum 241, 861, 1095
- (sella) sellam 2698; sellis 2762
- (semen) semine 2248
- (semetipse) semetipso 1795, 1884; semetipso 956-957
- seminator 2073
- (semino) seminasset 2407
- semis 2967
- semper 330, 585, 719, 851, 903, 923, 1362, 2086, 2149, 2586, 2801
- (sempiternus) sempiternum 2995
- senectus 133
- (senis) senes 1955
- (sensibilis) sensibilia 1119; sensibillum 1120
- sensibiliter 1118-1119
- (sensualitas) sensualitatis 1974; sensualitate 1969
- sensus 252, 264, 336, 1330, 1408, 1420, 1433, 1601, 1623; sensui 1374; sensum 249-250, 362, 1320, 1385, 1424, 1429, 1441-1442, 1443, 2514; sensu 55, 537, 803, 1323, 1336, 1338, 1356, 1357, 1360, 1374; sensuum 249-250; sensibus 469
- sententia 1404, 1405, 1978, 2079, 2084; santentia 1395-1396; santentie 2061; sententiam 726; sententie 1403, 2043, 2088; santentiarum 2433-2434; sententias 2348
- (sentio) sentis 640; sentit 471, 2020, 2022; sentiunt 2612; sensi 1780; sentiat 1149, 2052; sentire 148, 2338; sentientes 2336
- (separo) separabit 1546
- septem 425, 829, 1065, 1411, 1527, 1786
- (septenarius) septenario 207
- (septiformis) septiformem 210
- septimana 2963
- septimus 208; septimum 189
- (sequax) sequacium 1513 sequacibus 2633
- (sequor) sequitur 938, 1622, 1633, 1650, 1677, 2167, 2174, 2461, 2464, 2473; secuntur 1509, 1711, 2274, 2547; sequuntur 1651; secuti 272; sequentem 516
- sermo 175, 407, 1478, 2678; sermonis 274, 356, 364, 405, 1017, 2010, 2039; sermone 173, 179, 316, 2341;

- sermonem 56, 178, 184-185; sermones 2001, 2463
- sermocinatio 1101
- (servio) serviunt 2811; servivit 1471
- (servitus) servitutem 1352
- (servo) servat 1393, 2296; servaverat 370; servaret 1996; servanda 2712; servandam 1078, 2490
- servus 385, 1919; servi 377; serve 1790; servos 385, 1950; servis 152, 712
- seu 119, 162, 220, 364, 559, 974, 987, 1026, 1402, 1429, 1441, 1500, 1542, 1586, 1735, 1923, 1930, 2050, 2282, 2312, 2561, 2672, 2693, 2744, 2870
- sex 1661, 1663, 1674, 2880, 2911
- (sextus) sextum 187, 1297; sexte 1508; sextam 708; sexto 1063, 1301, 2244, 2247
- sexus 2680; sexum 1924
- si 48, 61, 67, 77, 84, 87, 105, 116, 120, 121, 144, 175, 231, 266, 276, 293, 307, 358, 410, 526, 548, 553, 554, 565, 599, 600, 639, 695, 723, 729, 755, 777, 786, 791, 799, 801, 819, 859, 873, 911, 931, 1022, 1069, 1182, 1190, 1219, 1319, 1413, 1421, 1448, 1463, 1475, 1477, 1581, 1601, 1624, 1634, 1638, 1646, 1683, 1763, 1778, 1794, 1796, 1851, 1854, 1869, 1905, 1926, 1927, 1939, 1941, 1986, 1995, 1998, 1999, 2001, 2003, 2004, 2006, 2044, 2048, 2120, 2152, 2208, 2213, 2215, 2223, 2270, 2272, 2273, 2274, 2276, 2313, 2339, 2346, 2377, 2407, 2425, 2432, 2493, 2508, 2553, 2555, 2560, 2609, 2629, 2650, 2675, 2743, 2752, 2788, 2821, 2889, 2914, 2917, 2967, 2974, 2981, 2996, 3000, 3004
- (Sybilla) Sibille 2961
- (sibillum) sibillo 1875
- sic 36, 165, 298, 422, 662, 741, 791, 888, 911, 912, 972, 1097, 1224, 1250, 1318, 1322, 1371, 1431, 1475, 1483, 1600, 1723, 1737, 1825, 1835, 1858, 1899, 1987, 2021, 2022, 2024, 2029, 2033, 2063, 2099, 2107, 2169, 2211, 2312, 2333, 2355, 2414, 2530, 2557, 2700, 2826, 2837, 2854, 2904
- sicut 133, 134, 142, 144, 204, 226, 242, 246, 259, 289, 291, 293, 294, 295, 297, 304, 317, 318, 324, 358, 381, 409, 422, 443, 457, 472, 475, 505, 531, 547, 590, 617, 657, 664, 670, 682, 696, 771, 793, 819, 824, 829, 831, 833, 849, 933, 951, 967, 971, 987, 1030, 1047, 1056, 1086, 1110, 1141, 1207, 1285, 1310, 1324, 1349, 1368, 1409, 1470, 1473, 1533, 1601, 1614, 1627, 1638, 1640, 1680, 1689, 1717, 1822, 1834, 1857, 1858, 1956, 2006, 2062, 2069, 2094, 2098, 2104, 2105, 2136, 2138, 2149, 2247, 2288, 2345, 2374, 2397, 2401, 2422, 2697, 2775, 2787, 2866, 2903, 2923, 2942, 2962, 2963, 3000, 3005
- (significo) significat 627, 1620, 1624, 1627, 1635, 1862-1863; significat 631, 1621; significavit 537-538, 603, 1204; significare 174, 185, 185-186, 144-145, 617, 619, 1575, 1583, 1633, 1634; significet 1636-1637; significare 234-235; significaret 606, 1405; significaverit 644; significatur 650; significandum 170; significans 498-499, 1280; significantia 2953; significatis 2840
- (signo) signata 2832
- signum 474, 1435, 1740-1741, 1810, 1854, 1856, 1879-1880, 1953, 2452, 2791, 2857, 2931; signi 1832; signo 173, 1504, 1729, 2089, 2831, 2930; singno 1828; signa 170, 457, 462, 463, 520, 521, 523, 526, 532, 539, 570, 576, 959, 963, 1060, 1717, 1803, 1810, 1865, 1888, 1903, 2832; signorum 1848, 2938; signis 171, 573, 1064, 1435, 1966, 2262, 2829, 2929, 2977
- (sileo) siluerunt 86-87
- (sillogismus) sillogismo 1998
- silva 2825
- (Simeon) Simeonem 2273
- similis 1019; simile 248, 429; similem 241, 2412; simili 685, 1362, 1415, 2386, 2390, 2947, 2949; similes 2434; similia 463, 1149, 1417, 2075, 2398, 2627, 2700, 2733; similium

- 458, 2428; *similibus* 298, 2627, 2700, 2733
- similiter* 327, 331, 343, 363, 599. 716-717, 1067, 1142, 1210, 1241, 1365, 1366, 1556, 1694, 1862, 1929, 2029, 2050, 2066, 2067, 2084, 2095, 2151, 2161, 2255, 2395-2396, 2796, 2951, 2986
- (*similitudo*) *similitudinem* 667, 669-670
- simplex* 268; *simplicis* 1192; *simplici* 2513, 2516; *simplicem* 268, 1970; *simplicibus* 1100
- (*simplicitas*) *simplicitate* 1147, 2035-2036
- simpliciter* 1477
- simul* 1408, 1725, 2196, 1445, 1869
- (*simulacrum*) *simulacra* 2947
- sincere* 2442
- (*sinceritas*) *sinceritate* 2059
- (*sincerus*) *sincera* 2418
- sine* 156, 441, 443, 448, 466, 477, 486, 632, 718, 943, 1368, 1466, 1633, 1763, 1782, 1861, 1983, 1990, 2498, 2499, 2809, 2973
- singulariter* 323, 336, 408
- (*singulus*) *singula* 221; *singulos* 1838; *singulis* 549-550, 840, 1074
- (*sinister*) *sinistra* 1775, 2737; *sinistrum* 1530, 1770; *sinistram* 291
- (*sino*) *sineret* 1023
- sive* 336, 520, 556, 635, 936, 965, 1086, 1102, 1246, 1328, 1378, 1494, 1817, 1863, 1965, 1982, 1995, 2085, 2139, 2199, 2224, 2279, 2295, 2309, 2311, 2312, 2326, 2363, 2392, 2553, 2647, 2716, 2756, 2837, 2869, 2900
- sol* 1416, 1522, 1711; *solis* 1182; *sole* 570
- solaris* 1314; *solaribus* 2881, 2911, 3000; *solarium* 2920, 3002
- solatium* 2216
- (*solemnis*) *solempnis* 1692
- (*solemniter*) *solempniter* 23; *solempnius* 1449-1450
- (*solemnizo*) *solempnizat* 1185
- (*soleo*) *solet* 84, 588; *solitum* 2924-2945, 2927, 2931, 2960; *solitam* 2968, 2982;
- (*solidus*) *solida* 1193
- solitariae* 2554
- solito* 893, 993
- (*sollicito*) *sollicitatur* 2548-2549; *sollicitantur* 2757; *sollicitetur* 732; *sollicitum* 2552-2553
- (*sollicitudo*) *solicitudino* 1983; *solicitudinis* 2755; *solicitudinum* 1120
- (*sollicitus*) *solliciti* 2546
- solum* 102, 214, 257, 325, 370, 469, 486, 567, 577, 660. 669, 800, 802, 852, 917, 1057, 1066, 1077, 1114, 1115, 1164, 1177, 1186, 1235, , 1335, 1422, 1485, 1495, 1506, 1637, 1701, 1738, 1829, 1900, 1903, 1919, 1934, 2055, 2060, 2095, 2145, 2201, 2207, 2330, 2343, 2492, 2513, 2536, 2569, 2618, 2672, 2784, 2813, 2826, 2829, 2830, 2924
- sollummodo* 1756; *solummodo* 308
- solus* 1144, 1332, 1771, 1883, 2946; *sola* 2525; *solius* 2192; *solis* 1114, 2611; *solam* 134
- (*solvo*) *solvebat* 2354; *solvi* 2711; *solvetur* 2238; *solventur* 2939; *solutus* 1234, 1928
- (*somniator*) *sompniatorum* 1944
- (*somnio*) *sompniaverit* 1947 *sompniabunt* 1955; *sompniasse* 1947
- (*somnium*) *sompnium* 1952, 1957, 1961, 1985, 2383; *sompnia* 1951, 1955, 1956-1956, 1975, 1976, 1978, 1979, 1980
- (*somnus*) *sompnum* 2384; *sompno* 464, 1973; *sompnis* 1950, 1972
- sonitus* 571
- (*sono*) *sonare* 113; *sonet* 1473; *sonandis* 2839
- (*sonus*) *sonum* 2845
- sophisma* 2356; *sophismata* 1245, 2315, 2353, 2378, 2429
- (*sophisticus*) *sophistica* 2352, 2511; *sophisticam* 2409; *sophisticas* 567
- (*sordidatio*) *sordidationem* 2666
- soror* 951
- (*sors*) *sortem* 1504; *sorte* 1499; *sortes* 1502, 1503
- spatium* 2921; *spatio* 1654 *spatia* 146
- (*specialis*) *speciales* 837

- specialiter 64, 105, 207, 2173, 2522, 2544, 2551
 (species) speciem 555; specie 551
 (specifico) specificare 352
 (speculatio) spleculationi 2554
 (specuator) speculatores 863-864
 spelunca 1138
 (sperno) spernit 2205, 2644; spernunt 2053; spreverunt 1793; spernant 1246; spernere 542; sperni 1104, 2393; spernentibus 2470; spernenda 1983
 (spero) sperant 2584; speratur 2586; sperendarum 2588
 spes 2566; spem 2568, 2584
 spetialiter 925
 (sphaera) spere 2882
 spiritualis 961, 993-994, 1852, 2740, 2778, 2804, 2865; spirituale 1129, 2216; spirituali 957, 1543; spiritua-lem 944, 2561-2562; spiritualis 1529; spiritualia 2733; spiritualium 1521; spiritualibus 2567
 spiritualiter 2868
 (spiro) spirat 1073
 spiritus 17, 245-246, 246-247, 254, 261, 456, 468, 475, 548, 744, 862, 1073, 1098, 1114.1115, 1128, 1197-1198, 1369, 1403, 1408, 1433, 1561, 1569, 1572-1573, 1598, 1609, 1610, 1642, 1683, 1687, 1882, 1919, 2094, 2190, 2374, 2387, 2504, 2788, 2854; spiri-tu 83, 449-450, 454, 1555-1556, 1430, 1437, 1441, 1443, 1445, 1832-1833, 1873-1874, 1887, 1941, 2109, 2111, 2188, 2342, 2441, 2832, 2854; spiritui 548, 1693; spiritum 55, 263, 287, 332, 455, 541-542, 1075-1076, 1576, 1836, 1842, 1925, 1926, 2329, 2401
 (splendo) splendere 2344
 (splendesco) splendescere 483
 (splendidus) splendida 2418; splendidis 2763
 (splen) splenis 1772-1773
 (sponsa) sponsam 922
 sponsus 196, 1960; sponso 2104
 (splendor) splendore
 statim 1224, 1533, 1710, 1731, 2373
 statua 1728, 1904
 (statualis) statuales 2372
 (statuo) statuit 2984, 2994; statuerat 657; statuti 2615; statuto 2189; sta-tutis 1350
 status 950, 1102, 1549, 2228; statum 953, 1871, 1941; statu 979, 2229; statuum 954; statibus 2268
 (stercus) stercore 2571
 (stilus) stillus 938, 2265-2266
 stimulus 2351; stimulo 2322; stimulus 1149
 stricte 1211
 (sto) stas 1311; stetit 1748; stabit 1744; stare 1751, 1756; stet 1600; staret 1707; steterit 1746; stetisset 1416; stantem 1755
 (struo) struantur 2770
 (studeo) student 2766; studeant 2450, 2432; studere 2384; studeret 2039; studente 2474
 studium 2106, 2191-2192, 2449, 2473; studio 21-22, 1249, 2290, 2367-2368, 2445, 2478, 2688, 2754
 stultitia 2045, 2059; stultitiam 945
 stultus 2048, 2061, 2064, 2065, 2735; stulti 2067, 2737; stultum 2063; stulte 2349, 2498, 2537; stultorum 2093; stultos 2063, 2065, 2427; stultas 2498
 (suadeo) suadere 1245, 2559
 sub 13, 67, 69, 80, 123, 197, 203, 206, 207, 218, 226, 376, 429, 611, 537, 655, 659, 803, 805, 806, 828, 842, 863, 867, 1001, 1202, 1206, 1215, 1394, 1535, 1537, 1581, 1588, 1860, 1913, 2244, 2247, 2249, 2252, 2424, 2542, 2614, 2831, 2832, 2861, 2923, 2966, 2990
 (subdo) subdit 2624; subdisti 110
 (subiaceo) 2189; subiecta 1350
 (subiectio) subiectionem 2621
 (subitaneus) subitania 509
 subito 1250, 1777
 (subiungo) subiungit 246, 421, 589, 599, 607, 622, 936, 1533, 1595, 1620-1621, 1853, 2045, 2047, 2483-2484, 2938-2939; subiunxit 141, 1009
 sublimatio 1693

(sublimis) sublimem 2349; sublimia 2347	249, 255, 269, 276, 303, 395, 307, 339, 352, 353, 358, 368, 378, 380,
sublimitas 2228; sublimitatem 2287	382, 388, 396, 410, 425, 431, 441,
(submergo) submergit 2670-2671	450, 466, 468, 475, 487, 527, 528,
(subpono) subponit 2232; subposita 2157	536, 538, 543, 546, 548, 550, 552, 554, 562, 567, 569, 579, 589, 662,
substantia 2588; substantiam 427	606, 610, 614, 616, 624, 626, 630,
(substantialis) substantialia 2565	661, 675, 678, 679, 695, 696, 734,
(subtilis) subtilia 2505	738, 740, 743, 744, 753, 763, 767,
(subtilitas) subtilitatem 632, 2183	787, 788, 842, 838, 849, 856, 869,
(subtiliter) subtilius 2502	879, 907, 909, 912, 918, 921, 926,
(subversio) subversionem 1859, 2511-2512	933, 937, 943, 946, 948, 952, 960, 966, 980, 984, 986, 1007, 1011,
(subversor) subversores 2741	1012, 1028, 1029, 1031, 1043, 1055,
(subverto) subverteret 1345	1057, 1058, 1067, 1076, 1079, 1109,
(succedo) successerunt 1414; succedens 1422	1110, 1119, 1131, 1134, 1144, 1173, 1174, 1177, 1188, 1222, 1224, 1228,
(successio) successionem 1620; successiones 2241	1247, 1251, 1254, 1255, 1263, 1265, 1279, 1282, 1287, 1288, 1293, 1297,
successive 1409, 1412	1299, 1324, 1325, 1329, 1332, 1334,
(sus) sues 2673	1350, 1356, 1370, 1373, 1382, 1388,
sufficiens 1800	1395, 1401, 1413, 1419, 1427, 1440,
sufficienter 700, 992, 1327	1443, 1445, 1464, 1476, 1485, 1490,
(sufficio) sufficit 395; suficit 1816	1502, 1514, 1518, 1521, 1526, 1528,
(suffodio) suffodiatur 1034	1529, 1530, 1531, 1532, 1535, 1538,
sui 83, 191, 386, 428, 531, 577, 596, 804, 821, 934, 1106, 1184, 1186, 1379, 1381, 1512, 1765, 1805, 1872, 1884, 2364, 2594, 2595, 2624, 2643, 2910, 2947, 3009; sibi 244, 365, 382, 518, 583, 700, 709, 730, 754, 796, 1038, 1103, 1393, 1498, 2015, 2249, 2562; se 22, 165, 329, 482, 489, 561, 612, 694, 697, 704, 705, 761, 795, 850, 888, 890, 893, 993, 1081, 1082, 1200, 1237, 1248, 1363, 1484, 1600, 1626, 1689, 1690, 1697, 1753, 1795, 1802, 1805, 1946, 2022, 2024, 2031, 2062, 2066, 2076, 2100, 2111, 2156, 2324, 2327, 2349, 2478, 2552, 2558, 2560, 2561, 2611, 2624, 2739, 2783, 2831, 2837, 2840	1540, 1542, 1551, 1563, 1580, 1606, 1607, 1613, 1620, 1628, 1631, 1635, 1649, 1653, 1678, 1680, 1681, 1682, 1689, 1690, 1699, 1702, 1716, 1717, 1746, 1752, 1755, 1774, 1779, 1794, 1839, 1840, 1860, 1875, 1882, 1891, 1893, 1901, 1904, 1913, 1920, 1024, 1925, 1927, 1937, 1945, 1970, 1979, 2006, 2020, 2022, 2023, 2025, 2026, 2040, 2041, 2046, 2047, 2048, 2050, 2053, 2057, 2072, 2073, 2074, 2978, 2079, 2084, 2094, 2098, 2100, 2102, 2103, 2104, 2108, 2126, 2130, 2134, 2156, 2161, 2169, 2170, 2178, 2179, 2180, 2190, 2200, 2206, 2207, 2223, 2231, 2235, 2247, 2262, 2265, 2281, 2283, 2235, 2247, 2262, 2265, 2281, 2283,
sum 328, 418, 924, 2226, 2228, 2580; est 9, 10, 37, 56, 57, 62, 65, 66, 70, 72, 78, 79, 82, 84, 88, 92, 96, 100, 105, 107, 120, 132, 133, 143, 145, 167, 168, 172, 175, 178, 179, 182, 184, 193, 194, 197, 200, 213, 216, 220, 222, 225, 227, 236, 239, 248,	2316, 2317, 2322, 2344, 2348, 2352, 2391, 2397, 2404, 2406, 2422, 2432, 2434, 2446, 2447, 2461, 2492, 2495, 2495, 2497, 2506, 2506-2507, 2510, 2512, 2514, 2516, 2417, 2525, 2528, 2530, 2531, 2532, 2534, 2538, 2556, 2557, 2560, 2575, 2583, 2586, 2588,

2616, 2617, 2623, 2629, 2631, 2634, 2637, 2653, 2661, 2665, 2668, 2669, 2671, 2680, 2684, 2691, 2693, 2697, 2703, 2707, 2723, 2725, 2735, 2739, 2740, 2749, 2766, 2775, 2778, 2779, 2785, 2791, 2796, 2814, 2816, 2917, 2833, 2852, 2854, 2856, 2857, 2859, 2863, 2976, 2910, 2919, 2935, 2958, 2970, 2972, 2975, 2997; *sumus* 272, 937, 1722, 1921, 1922; *estis* 242, 456, 501, 512, 823; *sunt* 128, 129, 137, 165, 194, 215, 261, 377, 398, 462, 524, 545, 553, 628, 629, 687, 723, 726, 777, 837, 857, 919, 950, 970, 974, 1143, 1156, 1163, 1183, 1209, 1246, 1265, 1272, 1367, 1414, 1557, 1568, 1641, 1643, 1668, 1671, 1732, 1810, 1946, 1849, 1852, 1918, 1981, 1983, 2031, 2032, 2049, 2052, 2082, 2090, 2093, 2107, 2126, 2188, 2189, 2197, 2214, 2220, 2227, 2261, 2263, 2285, 2316, 2389, 2422, 2425, 2430, 2431, 2439, 2481, 2487, 2498, 2500, 2513, 2542, 2565, 2637, 2652, 2673, 2705, 2708, 2709, 2710, 2714, 2729, 2732, 2741, 2742, 2754, 2756, 2772, 2806, 2813, 2819, 2829, 2896, 2940, 2998; *erat* 29, 34, 64, 203, 205, 210, 282, 310, 311, 374, 383, 388, 391, 591, 660, 793, 803, 805, 876, 976, 977, 1010, 1064, 1304, 1719, 1796, 1889, 1909, 1943, 1988, 2416, 2419; *erant* 32, 137, 320, 775, 843, 1791, 2094, 2406; *fu*it 13, 205, 213, 240, 266, 270, 336, 422, 424, 430, 475, 658, 662, 737, 831, 880, 972, 1056, 1135, 1229, 1231, 1232, 1234, 1235, 1236, 1293, 1294, 1295, 1297, 1411, 1415, 1435, 1453, 1499, 1511, 1604, 1605, 1606, 1670, 1703, 1708, 1709, 1735, 1740, 1775, 1857, 2122, 2165, 2185, 2238, 2368, 2398, 2399, 2557, 2853, 2904, 3008; *fu*erunt 777, 1171, 1215, 1407, 1417, 1552, 1812, 2423; *fu*erat 348, 994, 1016, 1728; *fu*erant 722; *erit* 73, 84, 227, 273, 292, 422, 432, 511, 562, 588, 677, 784, 854, 880, 881, 887, 1239, 1404, 1515, 1518, 1522, 1541, 1550, 1570, 1623, 1628, 1633, 2575, 2948; *erunt* 272, 570, 2451, 2453; *esse* 76, 117, 143, 147, 227, 228, 362, 403, 446, 493, 505, 527, 728, 731, 732, 749, 770, 776, 846, 892, 903, 928, 980, 1151, 1180, 1200, 1203, 1226, 1252, 1270, 1283, 1337, 1453, 1585, 1594, 1634, 1736, 1759, 1764, 1767, 1797, 1804, 1837, 1851, 1920, 1949, 1975, 2025, 2033, 2040, 2042, 2044, 2063, 2069, 2074, 2134, 2138, 2141, 2220, 2246, 2256, 2333, 2344, 2345, 2424, 2436, 2522, 2532, 2546, 2598, 2609, 2674, 2676, 2728, 2802, 2902, 2941, 2987, 3005; *sit* 45, 111, 113, 154, 158, 199, 278, 342, 344, 394, 701, 702, 713, 746, 801, 840, 845, 853, 879, 896, 904, 917, 961, 1018, 1031, 1055, 1128, 1135, 1161, 1314, 1315, 1377, 1418, 1430, 1462, 1489, 1504, 1548, 1600, 1637, 1637, 1754, 1908, 1963, 1982, 2006, 2021, 2045, 2065, 2088, 2091, 2274, 2507, 2570, 2593, 2634, 2641, 2651, 2687, 2716, 2730, 2790, 2792, 2886, 2908, 2932, 3011; *simus* 1412; *sint* 155, 547, 548, 548, 760, 827, 908, 1637, 2083, 2148, 2767, 2768, 2788, 2836; *eset* 7, 146, 201, 289, 318, 356, 363, 365, 415, 530, 565, 593, 597, 735, 752, 804, 994, 1023, 1108, 1191, 1313, 1328, 1374, 1423, 1424, 1437, 1438, 1465, 1652, 1655, 1686, 1707, 1724, 1726, 1746, 2145, 1426, 1793, 2794, 2914, 2915, 2918, 2931; *essent* 1183, 1999, 2968; *fu*erit 14, 15, 175, 522, 547, 578, 1595, 1739, 1743, 1865, 1866, 1877, 2164, 2167, 2169, 2307, 2508, 2866; *fu*erint 769, 1003, 1407; *fore* 428, 555, 567, 618, 940, 983, 1082, 1248, 1379, 1410, 1565, 2112, 2349, 2374, 2552, 2558, 2561, 2611; *fu*is-*set* 518, 583, 696, 709, 1416, 2965; *fu*issent 1099, 1451, 2965; *fu*isse 11, 1169, 1826; *foret* 328, 360, 915, 1424, 1708, 1734, 1737, 1763, 1976, 2912, 2926; *forent* 1124, 2153, 2283, 2346; *fu*tura 82, 229, 320,

- 609, 681, 686, 759, 760, 777, 919; futuro 316, 325, 384, 403, 409, 436, 559, 2519; futurum 7, 307, 331, 411, 419, 574-575, 653-654; 1252, 2146, 2158, 2246, 2522; futuram 1096; futuri 912, 2885; future 684, 1730; futurorum 263, 942, 2360; futuros 1093; futuras 23, 866; fore 428, 555, 567, 681, 940, 1082, 1248, 1379, 1410, 1565, 2112, 2349, 2374, 2552, 2558, 2561, 2611
- (summus) suma 314; summi 1792; summo 1936; summum 1935-1936; summis 1768, 2253
- (sumo) sumunt 916; sumpsit 1165; sumitur 1029, 1307, 2943; sumeretur 1313; sumpto 1480; sumpta 2389; sumptas 1352; sumendo 2886
- super 61, 76, 426, 740, 743, 836, 871, 875, 1088, 1091, 1388, 1439, 1504, 1530, 1618, 1703, 1720, 1777, 1783, 1824, 1837, 1961, 1972, 2013, 2099, 2213, 2215, 2331, 2430, 2640, 2767, 2871; superius 78, 221, 410, 737, 824, 1047-1048, 2285, 3008
- superbia 978, 2206, 2726; superbie 1098, 1906, 2223, 2330; superbiam 2726; superbiam 2726
- (superbus) superbum 2517; superborum 1863, 2410-2411
- (suprfluitas) superfluitates 2841
- (superfluo) superfluit 912
- (superfluous) superflua 1686; superfluis 663
- (superior) superioris 1768-1769, 1806
- supernaturalis 471
- supernaturaliter 2904; supernaturalite 2905
- (supero) superare 870
- (superpellicium) superpellicis 2838
- (supervenio) superveniet 497, 572, 745, 509
- (supplementum) supplemento 1466, 1640
- (suppleo) supplere 1639
- (supplico) supplicandi 916
- (suppono) supponunt 1399; supponitur 1427
- supra 408, 564, 584, 600, 619, 692, 849, 915, 1056, 1069, 1152, 1453, 1528, 1531, 1661, 1703, 1770, 1772, 1773, 2188, 2238, 2251, 2398, 2399, 2421, 2514, 2540, 2850, 2975
- (supradicere) supradicta 18, 219, 437, 721, 772, 1099, 1157, 2077, 2753, 2876; supradictum 433, 2917; supradictam 1459, 2550, 2619; supradicto 655, 1020, 1243, 2076; supradictis 550, 2284, 2685; supradictos 1866
- (suprapono) supraposita 1242
- (surgo) surge 1771
- (suscipio) suscipiet 1544; suscipientis 1110-1111, 1540-1541
- (suscito) suscitavit 2395; suscitet 2874
- (suspicio) suspectum 2406; suspectas 2366
- (sustento) sustentabunt 1525; sustententur 2769-2770
- (sustineo) sustinuit 923
- suus 2403; sua 38, 82, 89, 240, 286, 311, 354, 370, 947, 1526, 1630, 1719, 1738, 1951, 2004, 2117, 2286, 2305, 2850, 2924, 2982; sue 84, 220, 330, 355, 359, 374, 393, 490, 528, 798, 1037, 1073, 1087, 1147, 1287, 1438, 1818, 1841, 1859, 1896, 1933, 2116, 2177, 2290, 2363, 2629, 2632, 2645, 2664, 2666, 2667, 2670, 2708, 2721, 2751, 2822, 2898, 2902; suum 170, 224, 319, 352, 411, 832, 925, 934, 947, 1126, 1145, 1303, 1528, 1985, 1999, 2339, 2595, 2983; suam 50, 96, 259, 341, 347, 351, 444, 461, 465, 726, 1024, 1071, 1833, 1959, 2195, 2399, 2625, 2903, 2993; suorum 620, 1513, 2992; suos 188, 1474, 1529, 1951, 2994; suas 2527; suis 256, 392, 424, 602, 618, 642, 1125, 1881, 1914, 2086, 2183, 2479, 2611, 2633, 2635, 2668, 2842
- (symoniacus) symoniaco 2273
- (synagoga) synagoge 1353
- Tabor 1137
- (tabula) tabularum 1181, 1183; tabularum 1179

- tabularium 1781
 (taceo) tacita 1597
 tacite 907, 1082, 1222, 1692, 1825, 2547
 tactus 1854
 talis 270, 335, 530, 880, 994, 2012, 2403, 2432, 2753; tali 470, 1458, 1554, 2787, 2954, 2964; talem 2515; tallem 364; tales 273, 2731, 2896; talia 360, 1266, 2363, 2713; talium 248, 2383, 2683, 2991; talibus 80, 226, 376, 2705, 2800
 taliter 414, 697, 2303, 2812, 2983
 tam 67, 62, 123, 165, 219, 402, 562, 837, 1206, 1239, 1379, 1384, 1415, 1523, 1861, 2172, 2242, 2574, 2598, 2689, 2754, 2772, 2848, 2851, 2949
 tamen 93, 171, 304, 320, 458, 465, 490, 655, 748, 775, 783, 860, 861, 918, 963, 988, 1039, 1125, 1326, 1463, 1485, 1513, 1587, 1588, 1596, 1658, 1717, 1786, 1791, 1832, 1843, 1854, 1959, 1967, 1968, 2032, 2209, 2469, 2491, 2629, 2732, 2757, 2794, 2840, 2876, 2878, 2974, 2987
 tamquam 31, 32, 113, 114, 145, 173, 501, 527, 725, 824, 902
 (tango) tangit 549, 1473, 1903, 1972; tetigit 1382; tetigerunt 2233; tangeram 1778
 tantummodo 284, 419-420, 594, 1150, 1230, 1352-1353
 (tantus) tanta 1315, 1869; tanti 2406; tantum 62, 79, 134-135, 306, 310, 439, 494, 560, 882, 1135, 1271, 1345, 1420, 1494, 1579, 1656, 1677, 1867, 2021, 2041, 2384, 2418, 2507, 2562, 2629, 2755, 2823, 2976; tantam 2343; tanto 1143, 1257, 1384, 1399, 1965, 2034, 2327, 2468, 2503, 2616
 (tardo) tardabit 1279
 (tardus) tardum 153-154, 716
 tecum 2274
 temerarie 1414, 1801, 2097, 2282
 temerarius 1423, 2126-2127, 2419; temeraria 32-33, 1413; temerarium 1379, 145, 1760, 1764, 2141, 2145, 2183-2184; temerariam 1303, 2256
 temeritas 1418, 2187; temeritate 2281
 templum 1667, 1745; templi 1665, 1751; templo 1607, 1740, 1753
 temporalis 2472, 2560, 2694, 2730, 2739, 2755, 2778, 2804, 2805; temporale 1551; temporalem 1530, 2702, 2713; temporali 947, 1553, 1721; temporales 2755; temporalia 21, 2803; temporalium 974, 2474, 2745; temporalibus 2549, 2566, 2726, 2721-2722
 (temporaliter) temporaliter 2039
 tempus 6, 8, 13, 18, 62, 65, 68, 72, 73, 74, 76, 77, 104, 117, 134, 159, 190, 200, 213, 216, 302-303, 306, 308, 308-309, 315, 329, 347, 357, 419, 428, 562, 594, 595, 604, 657, 659, 661, 702, 713, 794, 800, 827-828, 843, 859, 881, 899, 914, 932, 934, 946, 999, 1015-1016, 1021, 1029, 1032, 1040, 1042, 1282, 1285, 1563, 1564, 1573, 1575, 1578, 1585, 1603, 1605, 1650, 1702, 2146, 2158, 2165, 2170, 2175, 2242, 2252, 2637, 2937, 2952, 2960, 2993, 3000; tempus 1578; temporis 103-104, 135, 141, 157, 158, 202, 305, 306, 310, 312, 329, 344, 419, 596, 598, 599, 602, 607, 720, 785, 797, 805, 966, 1000, 1037, 1039, 1060, 1067, 1536, 1578, 1622, 1634, 2137, 2147, 2151, 2168, 2175, 2234-2235, 2420, 2421, 2885, 2964, 2990; tempori 589-590, 590; tempore 14, 123, 190, 266, 322, 324, 326, 333, 335, 375, 383-384, 388, 391, 394, 407, 429, 593, 661, 774, 778, 781, 892, 990, 1030, 1063, 1283, 1302, 1311, 1409, 1411, 1508, 1537, 1569, 1594, 1601, 1656, 1676, 1680, 1683, 1835, 2164, 2885, 2887, 2943, 2944, 2962; tempora 37, 48, 59, 71, 88-89, 100, 122, 125, 127, 128, 136, 211, 229, 233, 235, 239, 284, 253, 355, 357, 374, 517, 582, 633, 635, 649, 659, 668, 688, 706-707, 729, 732, 734, 747, 760, 775, 801, 845, 847, 955, 1054, 1066, 1194, 1200, 1201, 1208, 1209, 1214, 1219, 1578, 2132, 2140, 2143, 2177, 2234; tenpora 1578; temporum 39,

- 44, 109, 146, 149, 224, 232, 249, 256, 301, 348, 369, 392, 397, 413, 709, 796, 941-942, 959, 1065, 1300, 2138; temporibus 140, 191, 327, 954, 1062, 1198, 1292, 2135
- tenax 2748
- (tendo) tenderet 2155-2156
- (tenebrae) tenebrarum 2287; tenebras 2260; tenebris 483, 501, 512, 824
- (teneo) tenet 190, 2033, 2679; tenent 447; tenebat 656; tenebant 294; tenere 431; tenete 543, 550; teneat 135, 767, 1188; tenetur 440, 452; tenendis 556
- (tenor) tenoris 1106
- (tentatio) temptationis 926, 2340; temptatione 382-383
- (tento) temptaverat 1762
- tenuis 1875
- ter 1866
- (termino) terminarentur 9; terminato 1537
- (terminus) termino 715, 1600, 2487, 2528; terminum 153, 710, 714, 730, 1599, 1629, 3003; termini 719, 2513, 2895; terminis 2905-2906
- (ternarius) ternario 1860
- terra 11, 2940; terram 426, 1530, 2165; terre 2958; terris 571
- (terreo) terreamini 55; territus 1777
- (terrenus) terrena 1255; terena 962; terrenorum 978, 2035; terrenis 2567
- (terror) terrorem 917
- (tertius) tercio 1593; tertia 740, 1224; tertie 1194; tertiam 492, 646; tertio 5, 258, 300, 421, 507, 773, 826, 951, 1008, 1069, 1112, 1183, 1584, 1774, 2115, 2420, 2438, 2551, 2592, 2646; tertium 172, 338, 630, 1294, 1498, 1895
- (terribilis) terribile 1532
- (testamentum) testamenti 1459-1460, 1587, 1751, 1933, 1934, 1958
- testimonium 843-844, 1631, 1818, 1845, 1881-1882, 1977, 2387; testimonio 1535, 1807, 1857; testimonia 433, 1193;
- (testis) teste 1851, 2093, 2492, 2587, 2811, 2827
- (testor) testatur 254, 391, 418, 423, 430, 523, 525, 1027, 1070, 1301, 1409-1410, 1564, 1816-1817, 1826, 1840; testantur 2531, 2928; testabatur 592; testetur 2913, 2970; testentur 514; testante 880, 1122, 1799-1800, 1951, 2736
- (texo) texere 1166; texuntur 2525; texentes 2505; texendos 2627
- textus 1414, 1428, 1518, 1521, 1558, 1706, 2445, 2527; testus 514, 2449, 2478; 1562, 1576, 1618, 1672, 1675, 1703, 1707, 1742; testui 1603, 1663; textum 494-495; testum 2612; textu 683, 1173, 1348; testu 1239, 1587
- (thearticus) thearticum 1500
- (Thelimas) Thelimum 2277
- theologia 2119
- (theologicus) theologica 2172; theologicus 2100
- theologus 2493; theologos 1191; theologo 2030; theologorum 1872-1873; theologis 2228; theologos 2486
- (thessalonicensis) Thessalonicenses 51, 54, 76-77, 434, 738, 1060, 1721, 1752-1753
- (thesaurus) tesaurum 2703
- (Thimoteus) Thimotheo 1169, 1520; Thimotheum 2276, 2516; Timotheum 1197, 1939-1940
- (timeo) times 381; timet 866, 1800; timeat 898, 1556; timeret 2555; timere 2560; timentur 860; timerentur 877; timens 1780
- timor 1799, 1556; timore 507, 572; timorem 700, 1795, 2540, 2543, 2564, 2682
- (titulus) tituli 2430; titulo 2424, 2808; titulum 2425;
- (Titus) Titum 1729; Tito 2520
- (tolerabilis) tollerabilis 872-873
- (tollo) tollerant 858; toleret 2172-2173; tolleret 1964; tolleraret 894; tolleranda 2648
- (tollo) tollet 3009; tolli 2916; tollitur 701
- (tomus) tomi 1177
- (tonsura) 2826

- (torrens) torrente 317
 tot 768, 1568, 1602, 1611, 2406
 totaliter 10, 397, 1613, 1780, 2300-2301, 2342, 2513, 2707, 2855, 2165
 totiens 2408
 totus 1518, 2873; tota 875, 1042, 1486, 1487, 1596, 1599, 1623, 2121, 2439, 2461, 2753; totius 103, 1344; toti 655, 964, 1549; totum 308, 1126, 1595, 1624, 2937, 2952; totam 1375, 2113, 2120, 2870; toto 21, 322, 324, 326, 333, 406, 1019, 1030, 1249, 1283, 1311, 1509, 1587, 1640, 2290, 2860, 2943
 (trabes) trabem 1906
 (tracto) tractare 2098-2099, 2103, 2105, 2109
 tractatus 1, 1758, 2261; tractatum 3; tractatu 891, 1607, 1614, 1783, 2544; tractatibus 895, 2173, 2247
 traditio 1176; traditionis 1994, 1483; traditionis 2004; traditioni 1172, 1178, 1192; traditiones 2054, 2483
 (trado) tradidit 1993; tradit 1511, 2289, 2883, 2929; tradiderunt 2233; tradat 2050, 2123; traderet 2184; tradebatur 1881; traditam 1393
 (traho) trahitur 1338, 1339; trahi 1343
 (tranquillitas) tranquillitatem 1843
 (transcendo) transcendit 1814
 (transduco) transduxit 1604
 (transeo) transient 2935; transierat 1736; transire 2935
 (transfigurat) 2784
 (transfiguratio) transfigurationem 2796-2797
 (transfero) transacto 715; translatus 1891
 (transgredior) transgrediuntur 2448-2449; transgrediebantur 2482-2483
 transgressio 2446, 2616; transgressionis 910; transgressionem 2613
 (transgressor) transgressores 2227, 2462
 (translatio) translationes 2395
 (transverto) transverso 2801
 trecenti 2884
 tres 1567, 1579, 1661, 2227, 2967; tria 1052; trium 73, 1565; tribus 151, 623, 1136, 1494, 1857, 2575, 2889
 (tribuo) tribuitur 324
 (tribus) tribum 1087
 tribulatio 1707-1708, 1735; tribulationis 990-991, 1730, 1733, 1741, 2580; tribulationem 1710-1711; tribulatione 897, 2580; tribulationes 22-23, 1901; tribullationes 876
 Triculus 2069
 triginta 1911, 2880
 trinitas 875; trinitatem 2113; trinitati 326; trinitate 373, 583
 triplicitas 1487; triplicitatis 1489
 (triplex) triplicem 1491-1492
 tripliciter 404, 1160, 1482, 1483, 1488
 (tristitia) tristitiam 715
 tropologice 1493
 tu 381, 1355, 1425; tui 1791, 1916, 2465; tibi 292, 343, 1083, 1309, 1482, 2637, 2665; te 272, 292, 639, 819, 926, 1355, 2274, 2581, 2636
 tuba 1508; tube 1508
 (tueor) tuenda 2706
 tum 613, 614, 991, 995, 996, 1452, 1453, 1806
 tumultus 1973
 tunc 229, 297, 380, 414, 496, 509, 559, 597, 604, 654, 775, 852, 1228, 1232, 1234, 1236, 1238, 1359, 1413, 1625, 1639, 1687, 1732, 1776, 1782, 2362, 2512, 2678, 2860, 2861, 2888, 2925, 2969, 2978, 2980
 tunica 2792; tunicam 2793
 (turbo) turbaris 1122
 (turbo) turbinem 1120
 turpiter 2741
 (turpitude) turpitudines 2847
 (turris) turres 2223, 2226
 turtur 934, 950; turturis 948
 (tuus) tua 1426, 2274, 2452, 2453; tuum 762; tuam 2461, 2464; tuo 2451, 2455; tue 2455; tuis 2451, 2464
 ubi 531, 543, 758, 761, 773, 780, 863, 865, 868, 1002, 1030, 1048, 1073, 1309, 1339, 1340, 1481, 1507, 1589, 1675, 1749, 1755, 1787, 1809, 1875, 2041, 2236, 2307, 2329, 2460, 2483, 2613, 2795, 2861

- ultimus 156; ultima 131, 133, 671, 673, 1209-1210, 1214; ultimo 1915; ultimum 94; ultimi 1217; ultimis 2979
 ultra 1564, 1571, 2924, 2927, 2931, 2980; ulterius 901
 umquam 336
 (unanimis) unanimes 2336
 (unctuositas) unctuositate 2038
 unde 67, 237, 281, 307, 340, 342, 352, 367, 414, 428, 443, 460, 609, 750, 769, 783, 795, 799, 846, 887, 1050, 1067, 1200, 1259, 1317, 1325, 1412, 1468, 1470, 1473, 1569, 1573, 1582, 1751, 1818, 1914, 1986, 2039, 2066, 2073, 2086, 2094, 2109, 2123, 2126, 2165, 2208, 2261, 2270, 2423, 2493, 2531, 2589, 2611, 2626, 2652, 2748, 2888, 2903
 undecim 1662
 (ungo) ungentes 2640
 (unitas) unitatum 215
 universaliter 1234, 1235, 2687, 2958
 (universitas) universitatis 1027-1028; universitatem 2410
 (universus) universi 2873, 2880, 2894, 2896, 2910, 2918; universe 1914; universo 490, 573; universum 488
 unus 152, 178, 290, 1310, 2154, 2235, 2322; una 1489, 1616; unum 209, 315, 624, 1421, 1507, 1822, 1825, 1920, 1922, 2262, 2370, 2379, 2446, 2891; unius 838, 1207, 2094, 2781; unam 1458; uno 1410, 1600, 2472;
 unusquisque 697; unicuique 840; unumquodque 1065
 usquam 1843
 usque 13, 94, 131, 158, 189, 324, 682, 730, 765, 768, 782, 785, 924, 1169, 1171, 1189, 1596, 1617, 1619, 1624, 1638, 1643, 1645, 1664, 1671, 1673, 1679, 1681, 1839, 2958, 2169, 2171, 2176, 2240, 2250, 2254, 2458, 2851, 2852, 2884, 2886, 2887, 2972, 2976, 2993, 3001
 usquequo 1647, 1650, 1658
 (usualis) usuali 1307
 usualiter 767, 1184, 1188
 (usus) ussus 2391; usum 1184
 (usurpo) usurpavit 2563
 ut 22, 39, 41, 54, 62, 70, 76, 77, 104, 117, 137, 147, 178, 179, 195, 196, 200, 205, 213, 217, 253, 282, 290, 295, 296, 330, 331, 333, 340, 342, 380, 382, 408, 410, 425, 434, 462, 464, 501, 537, 560, 563, 584, 595, 601, 603, 606, 618, 653, 658, 662, 680, 683, 690, 692, 694, 703, 707, 714, 721, 765, 766, 781, 803, 810, 816, 824, 832, 837, 876, 886, 893, 915, 935, 950, 988, 989, 993, 1008, 1017, 1028, 1042, 1059, 1076, 1094, 1097, 1115, 1119, 1205, 1286, 1303, 1307, 1308, 1310, 1311, 1318, 1348, 1352, 1360, 1378, 1381, 1405, 1435, 1453, 1455, 1479, 1522, 1530, 1531, 1580, 1589, 1609, 1620, 1637, 1690, 1693, 1703, 1714, 1778, 1810, 1816, 1819, 1830, 1853, 1913, 1921, 1923, 1958, 1962, 1963, 1967, 1968, 1972, 1982, 1995, 2001, 2002, 2014, 2018, 2024, 2045, 2070, 2073, 2089, 2099, 2102, 2103, 2104, 2116, 2127, 2188, 2200, 2218, 2219, 2220, 2220, 2227, 2228, 2238, 2251, 2281, 2287, 2289, 2301, 2303, 2305, 2308, 2311, 2313, 2319, 2333, 2335, 2341, 2344, 2365, 2384, 2386, 2387, 2398, 2421, 2426, 2432, 2436, 2444, 2445, 2476, 2507, 2509, 2511, 2514, 2518, 2527, 2538, 2557, 2568, 2589, 2605, 2613, 2640, 2670, 2682, 2693, 2702, 2704, 2710, 2744, 2750, 2768, 2769, 2770, 2771, 2778, 2781, 2792, 2812, 2820, 2821, 2829, 2830, 2832, 2836, 2840, 2845, 2863, 2867, 2870, 2874, 2881, 2905, 2972, 2973, 2975
 (uterque) utriusque 203, 1843; utrique 692, 2103; utrasque 2872; utrisque 2103;
 (uterus) utero 448, 449, 2536
 (utilis) utile 731, 915, 2205; utille 701, 702-703, 734, 753, 805, 1028, 1031; utili 1236; utilem 1550; utillem 2871; utiles 555, 2705, 2714, 2730; utilia 2488; utilius 1079
 utilitas 2011; utilitatem 809, 1987
 utiliter 1237
 utique 89, 383, 696, 1023, 1577

- (utor) utitur 170, 241, 1186, 2017, 2071; utuntur 97, 173, 625, 1175; utatur 1188; utebantur 2015; utabantur 2353; utentibus 2660; utendum 2647-2648
- utrum 116, 547, 961, 1437; utrumque 692, 1304
- (uxor) uxorem 1940; uxore 1937, 2821 (uxoratus) uxoratos 1838
- (vaco) vacant 2567 vacabat 1139; vacaret 2554
- (vado) vadunt 2820; vade 292
- valde 158, 899, 1018, 1176, 1177, 1281, 2089, 2315
- (valeo) valeant 870
- (vanitas) vaninitas 1979; vanitatem 2214, 2215, 2378, 2537; vanitates 2847
- (vanus) vana 2180, 2231
- (vario) variaret 2002
- (vas) vassa 2626
- vaticinium 2961
- (veh) ve 1468, 2271
- (vehementer) vehementius 1774
- (veho) vecturis 2762
- vel 21, 26, 31, 37, 45, 69, 71, 89, 90, 100, 103, 114, 115, 116, 118, 225, 229, 231, 238, 255, 257, 268, 274, 276, 285, 305, 308, 325, 333, 352, 357, 361, 397, 398, 407, 415, 416, 459, 463, 497, 513, 521, 529, 535, 554, 579, 590, 631, 637, 638, 680, 689, 707, 716, 722, 725, 734, 784, 793, 795, 804, 806, 830, 834, 835, 841, 846, 904, 911, 916, 917, 929, 947, 850, 960, 961, 962, 966, 1029, 1071, 1072, 1093, 1103, 1107, 1114, 1121, 1127, 1140, 1149, 1256, 1262, 1267, 1291, 1305, 1323, 1331, 1333, 1377, 1391, 1413, 1416, 1426, 1429, 1435, 1437, 1444, 1446, 1452, 1504, 1508, 1512, 1536, 1544, 1597, 1606, 1609, 1611, 1637, 1646, 1650, 1685, 1695, 1696, 1728, 1734, 1741, 1757, 1825, 1846, 1852, 1881, 1883, 1885, 1893, 1904, 1906, 1924, 1938, 1971, 1976, 1981, 1982, 1984, 1985, 1997, 2000, 2001, 2004, 2028, 2029, 2030, 2040, 2056, 2059, 2100, 2110, 2125, 2142, 2155, 2159, 2181, 2182, 2189, 2192, 2194, 2196, 2199, 2200, 2201, 2206, 2211, 2229, 2263, 2264, 2268, 2271, 2272, 2273, 2274, 2276, 2279, 2301, 2337, 2352, 2354, 2357, 2359, 2397, 2398, 2399, 2400, 2410, 2416, 2429, 2469, 2490, 2499, 2501, 2510, 2513, 2524, 2555, 2573, 2591, 2592, 2611, 2619, 2623, 2627, 2631, 2691, 2701, 2702, 2706, 2743, 2745, 2746, 2747, 2748, 2758, 2760, 2761, 2768, 2769, 2777, 2785, 2789, 2794, 2797, 2816, 2818, 2820, 2830, 2832, 2834, 2844, 2847, 2852, 2865, 2879, 2883, 2889, 2926, 2936, 2983, 2984, 2992
- velocissime 2936
- (velocitare) velocitetur 2975; velocitari 2927, 2980; velocitabatur 2969; velocitando 2919
- (velocitas) velocitati 2922
- (velocitatio) vellocitatio 2921
- (vellus) velleris 463
- (vendo) vendendo 2759
- venenosus 2678
- venenum 2429, 2438
- (venio) veniam 819, 820, 2578; veniat 504, 1817; veniet 52, 143, 1279; venient 1917; venerat 1201, 1206; venire 928; venerit 261, 522, 2609; venisse 1291; venisset 1774; venturus 113, 205, 213, 1023, 1029, 1279, 1551; venturum 117, 493, 527; ventura 261, 904, 962; venturam 505-506; venturi 2288
- venter 1862; ventri 1542-1543; ventre 1857, 1860;
- ver 1627
- vere 1183, 1829, 2036, 2049
- verbum 225, 302, 305, 307, 310, 312, 323, 328, 344, 346, 396, 419, 603, 938, 2271; verbi 118, 763, 1163, 1164, 2152; verba 122, 126, 136, 148, 222, 228, 234, 243, 255, 341, 360, 371, 402, 413, 493, 500, 516, 535, 529, 612, 627, 647, 674, 680, 688, 690, 708, 711, 981, 1005, 1009, 1160, 1196, 1355, 1358, 1361, 1385, 1428, 1477, 1619, 1621, 1647, 1654,

- 1704, 1777, 2214; verbo 61, 70, 303, 1721, 1838, 2545, 2552, 2750; verborum 299-300, 362, 586, 639, 1381, 1997, 2001, 2250, 2518, 2883, 2933; verbis 14, 38, 43, 58, 81, 102, 224, 226, 228, 250, 254, 262, 264, 301, 344, 376, 417, 422, 436, 523, 561, 573, 612, 618, 622, 643, 667, 779, 823, 868, 939, 1026, 1032, 1200, 1204, 1208, 1279, 1312, 1363, 1368, 1395, 1534, 1582, 1589, 1594, 1599, 1611, 1644, 1732, 1979, 2166, 2175, 2412, 2509, 2587, 2883, 2932
- vere 608, 2023, 2025, 2031, 2080
- (verificatio) verificationem 767-768, 1829
- (verifico) verificatur 1466; verificari 1323, 1368, 1478
- verisimile 1746-1747
- veritas 196, 1238, 1348, 1527, 1925, 1927, 2078, 2087, 2091, 2120-2121; 2300, 2306, 2334, 2444, 2514, 2740; veritatis 93, 261, 398, 460, 467, 866, 888, 1134-1135, 1193, 1300, 1344, 1347, 1406, 1423, 1467, 1695, 1697, 1766, 1846, 1873, 1879, 1933, 1934, 1975, 2034, 2079, 2105, 2110, 2116, 2278-2279, 2320, 2323, 2325, 2351, 2352, 2358, 2381, 2409, 2670, 2741, 2801, 2895; veritati 220, 1660; veritatem 34, 49-50, 261, 462, 465, 473-474, 1090-1091, 1342, 1375, 1449, 1477, 1521, 1832, 1939, 1949, 2026, 2109, 2111, 2195, 2293, 2321, 2442, 2467, 2491, 2493, 2503, 2653, 2723; veritate 525, 1170, 1516, 1849, 1951, 1966, 1967, 2039, 2117, 2261, 2316, 2331, 2338-2339, 2430, 2522, 2565, 2574, 2865, 2856, 2865;
- vero 26, 28, 31, 32, 65, 79, 98, 153, 154, 441, 554, 557, 598, 716, 725, 756, 790, 801, 815, 830, 848, 892, 921, 931, 1046, 1051, 1130, 1379, 1489, 2900, 1151, 1157, 1211, 1215, 1303, 1333, 1353, 1442, 1444, 1458, 1558, 1705, 1759, 1776, 1792, 1792, 1801, 1909, 1928, 1943, 1948, 1988, 2003, 2022, 2053, 2054, 2092, 2320, 2444, 2467, 2528, 2603, 2607, 2666, 2694, 2698, 2709, 2712, 2733, 2735, 2754, 2772, 2774, 2789, 2808, 2837, 2935, 2954, 2969, 2996
- (versitas) versitate 792
- (versor) versatur 2535
- (vertex) verticem 2852
- (verto) verti 1773; versa 1891
- verus 866, 2071, 2127, 2629; vera 1395, 1678, 2082; verum 697, 804, 1188, 1228, 1337, 1736, 1764, 2068, 2179, 2791, 2792, 2793; veri 1257, 1828, veros 2031, 2033; verissimos 1249
- (vesania) vesaniam 2343
- vespere 1624, 1634, 638, 1617, 1619-1620, 1639, 1678, 1679, 1681, 2250, 2884; vesperet 1645
- (vester) vestra 247, 249; vestri 1915, 1954, 1955, 2315; vestro 55, 537; vestrum 37, 70, 89, 92-93, 100, 107, 222, 231, 236, 239, 255, 353, 358-359, 396, 410, 610, 614, 616, 621, 740, 2019; vestris 478, 484
- (vestigo) vestigandum 2766-2767
- (vestis) vestibus 2762
- vetus 1592; veteris 1459, 1958; veteri 1588, 1931; veterem 1503
- (vexo) vexatur 1841; vexaretur 1844
- via 317, 1817, 2487, 2488; viam 1971, 2034, 2065
- viator 2154, 2156; viatorum 1495
- vibrum 462
- (vicinus) vicinum 1259; vicinior 1257
- (victor) victoris 2538
- videlicet 2618
- (video) videt 2357; vident 1116; videat 1938; videant 2681; videbunt 1955; videre 1144; viderit 2650; videritis 569, 985, 1700, 1714, 1716, 1731, 1755; videtur 113, 1851, 2944, 2224, 2889, 2955, 2964; videretur 2002; viderentur 555, 1797-1798; visa 1649, 1734, 1735; vissa 1677, 1688; vise 1685; vissum 1775; visurus 1718-1719
- (vidua) vidue 2768
- (vigeo) vigere 2519,
- (vigesimalis) vigesimo 780
- vigil 1033

- vigilia 1974; vigiliam 814, 817, 821; vigiliis 2823-2824
 (vigilo) vigilate 813; vigillate 815; vigillaret 1023; vigillaveris 819; vigillanti 820, 821-822; vigilandum 818
 viginti 1567
 (vilis) vilia 2733; vilissimus 2229
 Vincentius 1170
 (vinco) vincitur 2717
 (vinea) vinee 1601
 (vinum) vino 1394
 (violentia) violentiam 887
 (violentus) violentam 2296, 2874
 vir 102, 2456, 2457; viri 2714; virum 332; virorum 1879, 1952
 virgo 332; virginis 448, 2104; virgine 408-409
 virtus 471, 744, 2972, 2976; virtutis 474, 615, 1230-1231; virtutem 645, 1071, 1391, 2599; virtute 237, 245, 253-254, 368, 613, 636-637, 641, 1894, 2585; virtutes 2292, 2708, 2930; virtutum 2708 virtutibus 893
 vis 296; vi 267, 273, 1649, 1332, 1630; vim 356, 360, 364; vires 280, 839, 1815; viribus 235, 238, 642
 (visibilis) visibili 475; visibilia 462; visibilia 457; visibilibus 1435; visibilibus 1866
 visio 1647, 1652, 1676, 1684, 1687; visio 1654, 1658, 1678; visionis 1686, 1860; visionem 2796, 2800; visionem 1970-1971, 2782; visione 1952; visione 475, 1963; visiones 1138, 1140, 1150, 1954-1955
 (visito) visitentur 2770; visitando 1125
 (visus) vissui 469; vissum 1779; vissu 1967
 vita 1295, 2553; vite 957, 993, 1041, 2715, 2739, 2740, 2750, 2844
 vitiatus 2771
 (vitium) vitiorum 2265; vityorum 2362
 (vito) vitant 858; vitate 2403; vitare 1978; vitet 897; vitandi 1456, 2600; vitandum 901, 2619, 2677; vitandis 2607
 (vivo) vivimus 1722; vivant 741; vivere 699; viveret 796; vivat 1818; viventem 1534; vivente 1937; viventibus 1714-1715; vivendi 1237
 (vix) vice 1866
 vocabulum 1280; vocabulo 644; vocabulorum 2009
 (voco) vocat 1216, 2624, 2643, 2951; vocant 2594; vocavit 891; vocabitur 1371; voca 2580; vocare 2614, 2626; vocaret 1747; vocabitur 1371
 (volo) vult 184, 617, 619, 1073, 1074, 1434, 1599, 2187, 2195, 2993; volunt 174, 2074, 2344, 2345, 2581; vollebat 244; volebant 668; vollebant 1341; voluit 282, 1575, 1583, 2210; volluit 234; voluerant 1796; vellet 1190; voluerit 491, 1103, 2349, 2905; voluerint 2887-2888; voluisset 308, 1581; volluisset 231; velle 122, 136, 148, 156, 2145; vellet 2213, 2215; volens 238, 384, 1349, 1643; volentis 2121
 volumen 1540, 2433, 2455; volumine 1038, 2073
 voluntarie 2854
 (voluntarius) voluntaria 974
 (voluntas) voluntatis 1073, 2202, 2898, 2902, 2923; voluntatem 386 voluntate 278 1388, 1429;
 (volvo) volvitur 2892
 vos 54, 141, 142, 242, 261, 385, 386, 456, 500, 501, 512, 551, 792, 823, 824, 1784, 1851, 1990; vobis 141, 247, 248, 249, 260, 262, 387, 389, 498, 511, 691, 1269, 1468, 1721, 2044, 2271, 2317, 2578, 2639; vobiscum 924
 vox 1774; vocis 267, 1649, 1775; vocem 1771m 1790; voce 1532, 1772, 2509, 1332; vocum 281; vocibus 185
 (vulnero) vulnerat 1911
 vulva 2536
 Zacharias 2948; Zacharia 2827
 (Zebedaeus) Zebedei 290
 (zelo) zellandi 1516
 zelus 1767, 2281; zelum 2690; zelo 2011, 1695, 1766, 2037, 2380, 2400, 2688, 2689, 2695, 2742, 2744, 2749
 (zizania) zizanie 207